

TS-4350

el
-
e
e
y
-
1.
y
lo
se
o
l

61550412 (digit)

- 20 Dom. Señor San Joachin, Padre de Nra. Señora.
- 21 Lun. sta. Bala, y 3. hijos Martyres
- 22 Mart. f. Sinforiano Sol en Virgo. planta
- 23 Mier. f. Phelipe Benicio
¶ Vigilia sangra
- 24 Juev *† San Bartholomé Apollol
☾ Quarto menguante à la vna, y 23 ms. del dia, en 3 de Geminis. Viento humedo.
- 25 Vier f. Luis, Rey de Francia
- 26 Sab. f. Ceferino Papa
- 27 Dom. S. Rufó Obispo
- 28 Lun. *† San Augullin, Obispo, y Doctor.
- 29 Mart. la Degollacion de f. Juan Baptista.
- 30 Mier. sta. Rosa de Lima
- 31 Juev. f. Ramon Nonnato, y la Translacion de san Emeterio, siembra
- ☾ Luna nueva à las 10. y 2. ms. del dia, en 9. de Virgo Calor, y nubes.

SEPTIEMBRE 30. dias,
la Luna 29.

- 1 V iern. f. Gil Abad, caza, y pesca
- 2 Sab. f. Antolin, sangra

- 1 Dom. f. Sandal siembra
- 4 Lun. fra. Canoa, caza
- 5 Mart. f. Romu de Italia
- 6 Mier. f. Eugen, planta
- 7 Juev. santa Nalia.
¶ Abstinenci sangra
- 8 Vier. ✕ La atividad de Nuestra Señõ, caza.
- ☽ Quarto creciente à las 5. y 10. ms. de mañana, en 17. de Sagitab. Vario, ya sereno, ya ruolto.
- 9 Sab. f. Gregor, caza.
- 10 Dom. El Dulc Nombre de MARIA, y f. Nicolas de Tolentino, planta
- 11 Lun. f. Proto, y f. Jacinto.
- 12 Mart. f. Macelonio Mr.
- 13 Mier. f. Phelipe Mr. caza
- 14 Juev. la Exalacion de la Santa Cruz.
- 15 Viern. f. Nicomedes
- ☾ Luna llena a las 12. del dia en 18. de Piscis. Calor.
- 16 Sab. f. Cornelio, sangra
- 17 Dom. f. Pedro de Arbues
- 18 Lun. sto. Thomas de Villanueva, sangra
- 19 Mar. f. Genaro, pesca
- 10 Mier. f. Eustachio,
¶ Tempora, y Vigilia, Danse Ordenes.
- 21 Juev. *† f. Matheo Apost. y Evangelista. Calor
- 22 Vie. f. Mauricio. ¶ Tempor.

614453836
614810554

UNIVERSIDAD DE EXTREMADURA

2 202000 173823

collegio conce...
EN-Tacito-1

P. CORNELII

TACITI EQVI-

TIS RO. AB EX-

CESSV AVGV

STI

*

ANNALIVM

LIBRI SE-

DECIM.

Ex castigatione Aemyli Ferretti,
Beati Rhenani, Alclati,
ac Beroaldi.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHVM,

1542.

GOVERNMENT

POST OFFICE

NEW YORK

NOV 18 1877

REV. A. L. V. M.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILL.

POST OFFICE

K70

REVERENDIS

AC ILLVSTRISS. DOM.

FRANCISCO A TVRNO-

ne, S. R. E. Cardinali, Ac-
mylius Ferrettus

S. P. D.

AGNA profecto quædam res est, & utilior, quàm uulgò credatur, historiæ cognitio: per quam tutò idem propè in ocio umbra' que consequimur, quod uix per multos magnosq; labores, summaq; pericula uitæ ac fortunarum industria nobis nostra comparatur. Quamobrem si eos homines prudentiores cæteris existimamus, quos usu ac experientia rerum peritos cognoscimus: eos mediusfidius uel æquare, uel proxime saltem ad illos accedere iudicabimus, qui infinitis ferè actionibus hominum historiæ beneficio speculatores diligentes interfuerint: qui etiam eò mihi præstare uidentur exercitatis tantum hominibus, quòd propter angustias temporum, quibus in hac nostra breui & incerta uita premimur, & propter eas sollicitudines, quæ uel diligentissimè agentes & accuratissimè aliquid, à perfecta meditatione rerum nos auocât, paucissima agere possumus; cùm ille tamen interim, qui in literas & monumenta ueterum incubuit, usque ab ipsius orbis initijs repetita memoria consilia & facta in utranque partem insignia discere ualeat atque representare: præsertim cùm paucissimi possint res tractare magnas: neq; enim multis

4 2 con

4
contingit aut principes esse, aut principum uirorum
consilia regere: omnibus uero licet, qui non omnino il-
literati sunt, quæ multis ætatibus gesta fuerunt, ab infi-
nitis penè hominibus ueluti subiecta oculis per rerum
memoriam in paucissimos dies unamque mentem con-
clusa recognoscere. Ideoq; mirum esse non debet, ab in-
cunte ætate si fabulis etiam oblectari consueuimus, na-
tura nos quasi manu ducente ad historiæ utilitatem &
commoda: ex quo illud uerissimè scripsit Plinius, Histo-
ria quoquomodo scripta delectat: quamuis enim omne
lenocinium dictionis absit, & nuda quasi, puraq; actio
ipsa proponatur: tam magna tamen nobis natura insita
atque ingenta sunt semina ad eam, quæ ex rerum ge-
starum traditione utilitas prouenit comparandam, ut
hoc ipsum sequuti, nulla re alia alliciente narrationem
rerum libentissimè audiamus, atque legamus. Præclare
ergo Cicero, acer & uerus rerum æstimator, historiam
esse dixit testem temporum, lucem ueritatis, uitam me-
moriam, magistram uitæ, nuntiam uetustatis. Moderabi-
tur quidè egregiè philosophia moribus hominum præ-
ceptis suis sanctissimis: uerum nescio quomodo, ea ipsa,
quæ de illa percipiuntur, efficacius multo mentibus hæ-
rent, exemplo, ac imitatione proposita, quam nudis li-
bris, nudis uel uocibus philosophorum. Quamobrem
ijdem literis suis, quibus mores hominum informant, ie-
iunè, parumque solidè se præcepisse putant: nisi quæ
tradunt, exemplis, quasi certissimo ueritatis testimonio,
confirmauerint: fecit enim nos imitatores maximè natu-
ra. Plurimum igitur debemus rerum scriptoribus, quo-
rum industria, ac studio tantum utilitatis, delectationisq;
nobis

nobis comparatur: inter quos Cornelium Tacitum, ut esse ceteris preferendum in uniuersum haudquaquam affirmare ausim: ita in suo genere primas tenere partes contendere non dubitauerim. Tria nanque sunt tanquam genera eorum, qui historiam scripserunt. nam alij de rebus ciuitatum, & populorum, eorumque quæ domibus que gesserunt reges, ea tantum tradiderunt: præter admodum pauca, quæ communia erant publicæ & priuatae consuetudinis uberrimum quidem & maximum argumentum: quo in genere primum merito locum tenere creditur è nostris Liuius Patauinus: quò illum non tam ratio duxit, certumque consilium, quam ipsa res, & amplitudo Romanæ reipublicæ: quæ in multitudine ac magnitudine bellorum ferè infinita non patiebatur, ut à publicis rebus stylus ad hominum mores, humiliora que describenda conuerteretur. Alij cum iam sub unius ditio- nem Romanæ res parere magis, quam imperare cœpissent, ad principes, eorumque mores, ac ingenia explicanda, necessario conuersi, exilius scribere coacti sunt, materia minime subministrante robur ac splendorem literis. Quod animaduertens prudentissimus Tacitus, hæc scribit libro IIII. Annalium: Pleraque eorum, quæ retuli, quæque referam, parua forsitan, & leuia memoratu uideri non nescius sum. Sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contulerit, qui ueteres Pop. Rom. res composuerunt: ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos, captosque reges, aut si quando ad interna præuertent, discordias Consulium aduersus Tribunos, agrarias, frumentarias que leges, plebis & optimatum certamina libero egressu memorabunt; nobis in arcto & inglorius labor.

labor. Et paulopost: Igitur ut olim plebe ualida, uel cum patres pollerent, noscenda uulgi natura: & quibus modis temperanter haberetur: senatusq; & optimatum ingenia qui maxime perdidicerant, callidi temporum, & sapientes credebantur: sic conuerso statu neq; alia rerum &c. Alij uero historiam ad agnitionem animi retulerunt: dederuntq; operam, ut crudirent, delectarentq; potius, quam instructiores ad res agendas lectores facerent: in quem numerum qui cogendi sint, aliorum crit iudicium: satis enim fecisse credidimus, si locum indicassemus. Cum ergo in secundum ordinem tempora Cornelium conclusissent, quod ille non semel queritur, & excusat: tanto acumine, tantoque iudicio res Romanas mandauit literis, ut nemo certe legatur in suo genere illi comparandus. nam quamuis caruerit nitore, & puritate linguæ, abeunte iam Romano sermone in peregrinas formas, atque figuras: succum tamen & sanguinem rerum incorruptum retinuit: idemq; tam multa paucissimis complexus est, ut attentis lectoris in animo aculcos relinquat: indiligentem, ac aliud cogitantem fallat, ac prætereat. Ad hunc scribens Cæcilius, Auguror, inquit, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras: quò magis illis (ingenuè fatebor) inseri cupio. Idem alibi tradit, conuenire consueuisse ad Tacitum, ex admiratione ingenij, magnam studiosorum copiam. Huic igitur recognoscendo ab hinc anno frè x i i. cum collatis multis exemplaribus dedissem dies aliquot, dubitans potius, quam iudicans, annotaui in cum tunc nonnihil, quod paratum haberem domi, si quid forte cursum legentis remoraretur: quarum annotationum cum Thomæ Ser-

tino

tino amicissimo meo, & ualde erudito homini, copiam fecissem: editæ ab eo sunt (ut arbitror) non malo consilio: animo certè pleno humanitatis ac beneuolentiæ cum in me, cui eas futuras ornamento credidit: tum in omnes homines, quibus per eas faciliorem fore putauit aditum ad sensa Cornelij. Eas autem familiares notas cum relegissem, neque uiderem posse ulla ratione fieri, ut pro meis non acciperentur (grâuius enim est Sertini testimonium, sanctior' que inter nos amicitia, quàm ut possim aut uelim negare, quod ille affirmauerit: quàm uis optauerim semper, ut quantum uoce ualcam, & consilio, prosim alijs: nullum tamen extet perexigui ingenij mei testimonium ac monimentum) malui tamen quod erat ingenuè confiteri, quàm callide dissimulare: itaque hunc elumbem uiatorem, inuito' que parentis peregrinantem & curare & instruere ampliore uiatico decreui. Quod cum mihi propter occupationes nunc non liceat, duo tantùm in præsentia retractare institui, ac tueri quàm breuissimè loca, de quibus audio nonnullos male iudicare: id' que facio libentius, cum rogatus à Sebastiano Gryphio typographo nobilissimo relegerim Tacitum, ut quantum per me fieri potuit emendatissimus tam grauis autor in publicum prodeat: quod an sim assequutus, illi facile cognoscent ac iudicabunt, qui hanc editionem cum prioribus comparauerint. A me certè nihil præteritum est, de quo dubitauerim aliquando, quod' que curam pateretur: in desperatis enim ac insanabilibus locis non putauimus aliquid esse tentandum: ea' que in re sum usus uetustissimorum codicum auxilio, & alicnos egregios labores non repudiaui hæctenus

4 4 plane

planè mihi incognitos. Ut autem ad meas notas redeam, Cornelius libro primo narrans Pannonicarum legionum seditionem, questos fuisse milites scribit, quòd denis in diem assibus uita eorum & corpus aestimaretur: deinde remedium illud fore, si singulos denarios mererent: ubi cum plerique locum non animaduersum negliger prateriissent: fuere tamen, qui ibi manifestè deprehendi traderent, denarium decem asses æris fuisse: quo nihil potuit dici alienius. Nam si decem asses stipendium diurnum militum conficiebant, quibus non contenti milites, postulabant singulos denarios: planum fit, inde non colligi, decem asses denario contineri. Videtur autem potius plus comprehendi denario, quàm decem assibus: quod me olim ualde conturbauit: quamuis enim & Plinius scripsit, & Volusius, & multi præterea, Denarium primò asses decem aestimatum, unde nomen habet: & postea auctum esse ad xvi. asses: tamen idem Plin. libro xxxiii. in militari stipendio tradit aestimationem denarij nunquam uariasse, sed semper fuisse datum pro x. assibus. Amplius autem postulasse milites quàm x. asses, & tamen desiderasse denarium, alibi apertè tradit Cornelius. Responsum, inquit, est à concione: mandata Clementi centurioni qua proferrct: is orditur de missione à xvi. annis, de præmijs finitæ militiæ, ut denarius diurnum stipendium foret. Quamobrem necessarium uidetur aut per Denarium demonstrari plusquàm x. asses: aut mendum aliud subesse. Caterum animaduertendum est, id maxime optasse milites, ut pratorijs cohortibus stipendio æquarentur: scribit enim paulo post superiorem locum,

An

An prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere: non obiectari à se urbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hostem aspici. Cuius etiam desyderij testis est Tranquillus Tyberio: Flagitabant, ait, ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut æquarentur stipendio prætorianis Germanici. Per utrumque autem exercitum, & Pannonicas legiones, & Germanicas significat. Ex quibus, ut arbitror, euidenter constat, uoluisse milites duplicari stipendium: ita ut non singulos, sed binos denarios acciperent: tot enim Prætorie cohortes accipiebant. Cum autem plurimum differat scriptura singulorum ac binorum: non sum ipse ausus mutare dictiones temere, præsertim tam inter se diuersas scripture & sensu: sed ita semper sum interpretatus, ut per singulos denarios Cornelius alijs decem asses demonstrarit cumulandos denis assibus: hoc modo, ut singulos denarios mererent, scilicet, præter denos asses, quibus animam & corpus æstimari querebantur. Eademque ratione sunt explicanda illa uerba, Vt denarius diurnum stipendium foret, supra denos uidelicet ordinarios asses: ita enim & ratio apparet Denarij: nec tamen mutantur dictiones nulla autoritate. Quæ quamuis interpretatio fortasse quibusdam duriuscula uidebitur: primum illis adhibendus est in consilium Cornelius multis in locis luxurians: in quibusdam poëtico more licenter translationibus utens, in alijs mutilus, & quasi cadens: deinde cogitare debent, contaminare dictiones non esse pudoris nostri,

a s nisi

nisi alicuius codicis testimonio adiuuemur. Quantobrem cuicumque hoc nostrum interpretamentum non arridebit, melius ipse aliquid inueniat, unde & ratio denarij constet, & sensus Cornelij sit integer. Alter est locus libro secundo: Actum est, inquit, & de sacris Aegyptijs, Iudaicis que pellendis, factum que Patrum consultum, ut quatuor millia libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam ueherentur, &c. ubi ego annotaui, per Superstitionem Iudaicam, intelligi sectam Iudeorum: citaui que testem eundem Cornelium libro uicesimoprimo: indeq; subicci, me credere, in lege, generaliter, ad finem, de decurionibus, dum ait, Eos qui Iudaicam superstitionem sequuntur, diui Verus & Antoninus honores adipisci permiserunt, sensisse Vlpianum, Iudeos non prohiberi esse decuriones: de quo grauiter me accusatum fuisse accepi: quod iam ferè receperint scholæ, illis uerbis demonstratos fuisse Christianos, cum testimonio eiusdem Cornelij, qui libro decimoquinto, execrabilem superstitionem, & Plinij ad Traianum, qui superstitionem prauam, immodicamq;, & Suetonij, qui superstitionem nouam ac maleficam appellant Christianam religionem: tum quia in lege ultima, Codice, de Iudeis & calico, Iudei arcentur dignitatibus, atque honoribus: quamobrem nisi de Christianis Vlpianum sensisse dicamus, pugnabunt leges illæ duæ, se que inuicem abrogabunt, contra quam iurisconsultorum receptæ regulæ patiantur. Verum obtrectatores istos oportuit docere, non sectam Iudeorum appellari superstitionem: sed ex probato aliquo autore superstitione Iudaicæ

daica significari Christianam religionem: ita enim rectè, ac non ex generibus & regulis peruulgatis aliena uituperassent. Animaduerti autem eundem eo in loco, quem annotaui, & in alio eiusdem auctoris à me citato, superstitionem Iudaicam ad cultum ritumque Iudæorum referri. Similiter autem Quint. libro tertio, Est, inquit, conditoribus urbium infamie contraxisse aliquam perniciosam alijs gentem: qualis est primus Iudaicæ superstitionis auctor. Quibus uerbis Mosem significauit: Christus enim primus non fuit, qui superstitionem, sectamue dici potuerit intulisse in Iudaica instituta: tres enim antequam ille nasceretur fuere Iudæorum sectæ peruulgatæ, Phariseorum scilicet, & Sadduceorum, & Esseniorum, optimorum hominum, haud absimilium, abhorrentiumque ab institutis Apostolorum: de quibus Iosephus latè libro secundo de rebus Iudaicis: omnes autem suos habuere auctores. Imperatores etiam in lege, Iudæi, Codice, de Iudæis, superstitionem Iudæorum dixerunt, cum de secta institutisque Iudæorum agerent: cuius legis uerba hæc sunt: Iudæi Romano communi iure uiuentes in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum, & leges, ac iura pertinent, adcant solenni more iudicia. Est autem superstitio, auctore Cicerone, uitium diuini cultus: per quam (ut scribit Seneca) amandos timemus, & colendos uiolamus: ex quo cultum diuinum tam superstitio, quam religio respicit. Itaque qui alio modo colit Deum, quam is qui loquitur, superstitiosus illi est. Hinc Plinius, & Cornelius, & Cicero Iudæorum cultum superstitionem appellauerunt, Cum ergo diui Verus &

Antoninus, qui Deos Romano more colebant, superstitionis Iudaicæ meminissent, Iudeorum proculdubio scetam demonstrarunt. Haudquaquam me tamen latet, interdum à Romanis religionem Iudaicam nominari, ueluti à Cicerone pro Flacco, & à Vopisco: sed illud contendo, apud probatos autores Iudaicam superstitionem pro Iudeorum cultu accipi, non pro Christiana religione. Abrogatio uerò legum alterius negocij est, de qua suo loco scripsi cumulatissimè. Quod autem pertinet ad bellum Marcomanicum, & auxilium Christianorum, qui pro Romanis stetit dicuntur, quamobrem illos Imperatores beneficio rescripti prosequuti sunt: ommissa historiæ ueritate, cui pietas mea in Christum facit ne repugnem: minime sanè uidetur esse probabile, tam charos & religiosos fuisse Christianos Imperatoribus, cum eorum cultum non religionem, sed uitium improbatissimæ religionis appellauerint, hoc est, Iudaicæ, quam pro Flacco Cicero barbaram superstitionem nominat. Ex his itaque patere arbitror, non tam scripsisse me, quam alios temere reprehendisse: quos saltem debuit modestia continere mea, qui in peccatis aliorum grauissimis, ubi profecto potui me efferre ac ostentare, satis putauerim, admonere lectorem uel ueritatis, uel sententiæ meæ. Cæterum & hæc & alia, quæ ad publicam utilitatem referenda semper existimaui, unusquisque pro ingenio suo accipiet. Meos uerò conferendi ac recognoscendi Taciti labores, qui paucos an dies, an horas mihi abstulerunt, uolui tibi amplissime Domine dicere, dum maiora instituuntur: non ut sis illis præsidio, quod plerique faciunt, qui suis uigilijs

gilijs aliena tutela consulunt : neque ut horter te ad le-
 gendum Cornelium : nam & humiliora ista sunt, quam
 ut in eorum patrocinium grauitati ac amplitudini tuæ
 descendendum sit : & tu tam magno studio antiquita-
 tis flagras, ut immensæ tuæ occupationes, quibus re-
 gnum Galliarum, arcem pulcherrimam, & munitissi-
 mam Christiani orbis temperas, & multitudo litera-
 rum ac libellorum, quibus pro suscepta cura tibi uacan-
 dum est ferè omnibus horis, qui que sexcentos homines
 fatigare, premeret que possent : te tamen non auellant à
 ueterum literis & monumentis legendis, atque etiam
 ediscendis. sed hoc eo à me consilio factum est, ut in-
 telligas, me de te semper cogitare, siue magnum tractem
 aliquid (cuius rei tibi propediem ratio constabit) siue
 paruum mihi uersetur inter manus. Quod si quanta fue-
 rit hæc diligentia nostra, periculum facere uolueris : po-
 terit Cornelij lectio nonnihil in isto concussi orbis mo-
 tu, similimo eorum temporum, quæ ab illo describuntur,
 adiuuare consilia tua. Facit uerò ut credatur antea
 uitæ tuæ ratio, plena laborum, ac publicæ sollicitudinis,
 coniuncta dignitati isti amplissimæ, te terrena cœlestiaq;
 simul animo complexum, non magis de augendo &
 moderando regno Galliarum esse sollicitum, quam de
 Christiana religione promouenda. Itaque præstantia
 consilij, ingenij que tui, explicari posse sperantur, quæ
 nunc uidentur impeditissimæ rationes rerum : sequu-
 tura que existimatur motus hos magnos, magnas que
 curas tuas, summa tranquillitas omnium gentium, per-
 petua que ac immortalis gloria nominis tui : quam etsi
 non illustrabunt scripta horum similia, quæ nunc re-
 purgata

*purgata tibi dicamus: tui tamen tibi non decrunt lau-
datores: quos si propter infantiam posteri contemnent,
propter uim & uilitatem rerum non re-*

pudiabunt. Vale. Lugduni

decimosexto Ca-

lend. Iul.

P. COR

P. CORNELII

TACITI AB EX-

CESSV DIVI AV-

GVSTI ANNA-

LIVM

LIBER PRIMVS.

R B E M Romam à principio reges habuere. Libertatē, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neq; Decemviralis potestas ultra biennium, neq; tribunorū militum consulare ius diu ualuit. Non Cinna,

non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassiq; potentia cito in Cæsarem: Lepidi, atq; Antonij arma in Augustū cessere, qui cūcta discordijs ciuilibus fessa, nomine principis sub imperiū accepit. Sed ueteris populi Rom. prospera uel aduersa claris scriptoribus memorata sunt: temporibusq; Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione **detererens* *tur g. mi lig ferre* *i. a nota. 20. 11* *libra.* Tiberij, Caij, & Claudij, ac Neronis res, *Augustus.* *g. mi lig hu. 2* *ant. ad.* florentibus ipsis ob metum falsa, postquam occiderant recentibus odijs compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cætera sine ira, & studio, quorum causas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus, *sito*

*huc
an g
st. ad.*

sito Triumuiri nomine, Consulē se ferens, & ad tuendam
 plebē tribunitio iure cōtentum: ubi militem donis, popu-
 lū annona, cunctos dulcedine ocij pellexit, insurgere pau-
 latim, munia Senatus, magistratū, legum, in se trahere,
 nullo aduersante: cum atrocissimi per acies, aut proscrip-
 tione cecidissent: ceteri nobilium, quanto quis seruitio
 promptior, opibus & honoribus extollerentur, ac nouis
 ex rebus aucti, tuta & præsentia, quā uetera, et pericu-
 losa mallent. Neq; provincia illū rerum statū abnuabant,
 suspecto Senatus populiq; imperio ob certamina poten-
 tium, & auaritiā magistratuum, inualido legū auxilio:
 quæ ui, ambitu, postremo pecunia turbabatur. Ceterū
 Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellū, so-
 roris filiū admodum adulescentem, Pontificatu & curuli
 ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonū militia &
 uictoriæ sociū, geminatis cōsulatibus extulit: mox defun-
 cto Marcello generū sumpsit: Tiberiū Neronē, & Clau-
 dium Drusum priuignos imperatorijs nominibus auxit,
 integra etiā dū domo sua: nam genitos Agrippa Caiū
 ac Lucium in familiā Cæsarum induxerat: necdum posita
 pucrili prætecta principes iuuētutis appellari, destinare
 consules specie recusantis flagrantissime cupiuerat. Ut
 Agrippa uita cōcessit, L. Cæsarem euntē ad Hispaniēs
 exercitus, Caiū remeantem Armenia, & uulnere inuali-
 dū, mors fato propera, uel nouerca Liuiæ dolus abstulit,
 Drusoq; pridē extincto, Nero solus ē priuignis erat: il-
 luc cūcta uergere: filius, collega imperij, consors tribuni-
 tiæ potestatis adsumitur, omnisq; per exercitus ostenta-
 tur, nō obscuris ut antea matris artibus, sed palām horta-
 tu. nā senē Augustum deuinxerat adeo, uti nepotē unicū
 Agrippā Posthumū in insulam Planasiā proijceret, rudē
 sanē

Agrippa Post-
 humus.

Janè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocè,
 nullius tamè flagitij cōpertum. At hercule Germanicum ^{Germanicus.}
 Druso ortū, octo apud Rhenū legionibus imposuit, adsci ^{id est adsci}
 riq; per adoptionē à Tiberio iussit, quāquam esset in do- ^{id est in do-}
 mō Tiberij filius iuuenis, sed quo pluribus monumētis in- ^{mi.}
 sisteret. Bellum ea tempestate nullū, nisi aduersus Germa-
 nos supererat, abolendæ magis infamiæ ob amissum cum
 Quintilio Varo exercitum, quàm cupidine proferēdi im-
 perij, aut dignum ob præmiū. Domi res trāquillæ, eadem
 magistratū uocabula. iuniores post Actiacā uictoriam,
 etiā senes pleriq; inter bella ciuiū nati, quotus quisq; re-
 liquus, qui remp. uidisset? Igitur uerso ciuitatis statu, ni-
 hil usquam prisca & integri moris, omnis exuta æqualita-
 te iussa principis aspectare, nulla in præsens formidine dū
 Augustus ætate ualidus, seq; & domū, & pacem sustēta-
 uit. Postquam prouecta iam senectus ægro & corpore fa-
 tigabatur, aderatq; finis et spes noua, pauci bona liber-
 tatis in cassum dissere, plures bellum pauescere, alij cu-
 pere: pars multo maxima imminentis dominos uarijs ru-
 moribus differebant. trucē Agrippam, & ignominia ac-
 censum, nō ætate, neq; rerum experientia tantæ moli pa-
 rem. Tiberium Neronē maturum annis, spectatum bello: ^{Tiberius.}
 sed uetere atq; insita Claudiæ familiæ superbia: multaq;
 indicia seuitiæ, quanquā prematur, erumpere: hūc et pri-
 ma ab infantia eductū in domo regnatrice, cōgestos iuue-
 ni cōsulatus, triūphos: ne ijs quidem annis, quibus Rhodi
 specie secessus exulē egerit, aliquid quàm iram, & simu-
 lationē, & secretas libidines meditatam: accedere matrē
 muliebri impotentia, seruiendū scēminæ, duobusq; insu-
 per adulescentibus, qui rempub. interim premant, quan-
 doque distrahant. Hæc atq; talia agitantibus, grauescere
 ualitu

ualitudo Augusti, & quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor inceserat, paucos ante menses, Augustum electis conscijs, & comite uno Fabio Maximo Planasiam uectum, ad uisendum Agrippam: multas illinc utrinq; lacrymas, & signa charitatis, spemq; ex eo fore, ut iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liuiæ, C. Nauum id Cæsari. Neque multo post, extincto Maximo (dubium an quæsitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quòd causa exitij marito fuisset. Vt cūq; se ea res habuit, uixdum ingressus Illyricum Tiberius, propteris matris literis accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus nanq; custodijs domum, & uias sepserat Liuia, lætiq; interdū nuncijs uulgabantur, donec prouisis quæ tēpus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronē fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Posthumi Agrippæ cædes; quem ignarum inermumq; , quamuis firmatus animo centurio ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatū disseruit. patris iussa simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ adposito, ne cunctaretur Agrippā morte adficere, quando cūq; ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio, sæuaq; Augustus de moribus adulescentis questus, ut exilium eius senatus consulto sanciretur, perfecerat. cæterum in nullius unquam suorum necem durauit. neq; mortem nepoti pro securitate priuigni inlatā credibile erat. propius uero Tiberium ac Liuiam, illū metu, hāc nouercalibus odijs suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauissent. Nuncianti centurioni (ut mos militiæ) factum esse quod imperasset, neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum

Agrippæ
Posthumi cædes.

tum respondit. Quod postquam Sallustius Crispus par-
 ticeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) Sall. Crispus,
 C. Sallustij ex
 sorore nepos.
 comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso,
 ficta seu uera promeret, monuit Liuiam, ne arcana do-
 mus, ne consilia amicorum, ministeria militum uulgaren-
 tur, ne ue Tiberius uim principatus resolveret, cuncta ad
 senatum uocando: eam conditionem esse imperandi, ut non
 aliter ratio costet, quam si uni reddatur. At Romae rucre
 in seruitium Consules, Patres, Eques, quanto quis inlustrior,
 tanto magis falsi ac festinates uultuq; composito, ne leti
 excessu principis, neu^{*} tristior primordio, lacrymas, gau^{*}tristiores
 dium, questus, adulatione miscebant. Sex. Pompeius, & Sex.
 Apulcius Coss. primi in uerba Tiberij Cesaris iurauere,
 apudq; eos Scius Strabo, & C. Turranius, ille pratoria=
 rum cohortium prefectus, hic annonae. Mox senatus, mi-
 lesq; & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipie-
 bat, tanquam uetere rep. & ambiguus imperandi. ne edictum
 quidem quo patres in curiam uocabat, nisi tribunitiae pote-
 statis praescriptione posuit sub Augusto acceptae. uerba
 edicti fuere pauca, et sensu permodesto: de honoribus pa-
 retis consulturum. neq; abscedere a corpore, idq; unum ex
 publicis muneribus usurpare. sed defuncto Augusto si-
 gnum praetorij cohortibus, ut imperator dederat, excu-
 biae, arma, caetera aulae: miles in forum, miles in curiam
 comitabatur, literas ad exercitus, tanquam adepto princi-
 patu misit, nusquam cunctabundus, nisi cum in senatu lo-
 queretur, causa praecipua ex formidine, ne Germanicus
 in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia,
 mirus apud populum fauor, habere imperium, quam ex-
 pectare mallet. Dabat & famam, ut uocatus, electusq; po-
 tius a repub. uideretur, quam per uxerium ambitum, &
 senili

senili adoptione inrepsisse. Postea cognitū est, ad introspiciēdas etiā procerum uolūtates inductam dubitationē. nam uerba, uultus, in crimē detorquens recondebat. Nihil primo senatus dic agi passus, nisi de supremis Augusti, cuius testamentum inlatum per uirgines Vestæ, Tiberium, & Liuiā heredes habuit. Liuia in familiam Iuliā, nomenq; Augustæ adsumebatur. In spem secundā, nepotes pronepotesq; tertio gradu primores ciuitatis scripserat, plerosq; inuisos sibi, sed iactantia gloriaq; ad posteros. Legata nō ultra ciuilem modum, nisi quod populo et plebi, ccccxv. prætoriaŕū cohortium militibus singula nummūm millia, legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos uiritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex quīs maxime insignes uisi:

Gall. Asinius.

L. Arruntius.

Messala Vale-

rius,

ut porta triumphali duceretur funus, Gallus Asinius: ut legumlatarum tituli, uictarum ab eo gētium uocabula anteferrentur, L. Arrūtius, censuere. addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. interrogatusq; a Tiberio, num se mādante eam sententiam prompsisset, sponte dixisse, respondit: neq; in ijs quæ ad rempub. pertinerent, consilio nisi suo usurum, uel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, corpus ad rogam humeris senatorum ferendum. Remisit Cæsar adroganti moderatione, populum que edicto monuit, ne, ut quondam nimijs studijs funus diui Iulij turbassent, ita Augustum in foro potius quā in campo Martis, sede destinata cremari uellent. Die funeris milites uelut præsidio steterunt: multum inridentibus, qui ipsi uiderant, quiq; a parentibus acciperant diē illum crudi adhuc seruitij, & libertatē repetitæ

* improspere repetitæ * improspere repetitæ, cū occisus dictator Cæsar, alijs pessimum,

pessimū, alijs pulcherrimū facinus uideretur: nunc senem
 principem longa potentia, prouisis etiam heredum in
 remp. opibus, auxilio scilicet militari tuendū, ut sepultu-
 ra eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto ser-
 mo, plerisque uana mirantibus, quod idem dies accepti
 quondam imperij princeps, & uitæ supremus: quod No-
 le in domo & cubiculo, in quo pater eius Octavius, uitā
 finiisset: numerus etiam consulatum celebrabatur, quo
 Valerium Coruinum & C. Marium simul æquauerat:
 continuata per septem & triginta annos tribunitia pote-
 stas, nomen imperatoris semel atq; uicies partum, aliāq;
 honorum multiplicata aut noua. at apud prudentes uitā
 eius uarie extollebatur arguebatur ue. Hi pietate erga
 parentem, & necessitudine reipub. in qua nullus tunc le-
 gibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neq; parari pos-
 sent neq; haberi per bonas artes. multa Antonio * tūc in- * ut
 terfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessissc:
 postquā hic socordia senuerit, ille per libidines pessū da-
 tus sit, nō aliud discordantis patriæ remediū fuisse, * quam * quam ut
 ab uno regeretur, Nō regno tamē, neq; dictatura, sed prin- ab
 cipis nomine constitutam remp. mari Oceano, aut amni-
 bus longinquis septum imperium: legiones, prouincias,
 classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiā
 apud socios, urbem ipsam magnifico ornatu: pauca ad-
 modum ui tractata, quo cæteris quies esset. Dicebatur
 contra, pietatem erga parētem, & tempora reip. obten- Contra Aug.
 tui sumpta: cæterum cupidine dominādi concitos per lar-
 gitionem ueteranos, paratum ab adulescēte priuato ex-
 erciturum, corruptas consulis legiones, simulatam Pōpeia-
 narū gratiam partium: mox ubi decreto patrū, fasces, &
 ius prætoris inuasit, cæsis Hircio & Pansa (siue hostis
 b illos,

illos, seu Pansam uenenum uulneri adfusum, siue milites Hircium, & machinator doli Cæsar abstulerat) uiriusq; copias occupauisse: extortū inuito senatu consulatum, armaq; quæ in Antonium acceperit, cōtra remp. uersa, proscriptiōnem ciuiū, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecere laudatas: sanè Cassij & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos, quāquam fas sit priuata odia publicis utilitatibus remittere, sed Pōpeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos: post Antonium Tarantino Brundisinoq; scædcre, & nuptijs sororis inlectū subdole adfinitatis pœnas morte exoluisse: pacē sine dubio post hæc, uerū cruentam, Lollianas, Varianasq; clades, interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulios. Nec domesticis abstinebatur: Abducta Neroni uxor: & cōsulti per ludibriū pontifices, an cōcepto, necdum edito par

* qui tu rite nuberet: * quæ Tedij & Vedij Pollionis luxus: po
 Vedi^o Pollio. stremo Liuia grauis in remp. mater, grauius domui Cæsarum nouerca: nihil deorū honoribus relictum, cum se tēplis & effigie numinū per flamines, & sacerdotes coli uellet: ne Tiberium quidē charitate, aut reip. cura successorē adscitum, sed quoniā adrogantiam seuitiāq; eius introsperit, cōparatione deterrima sibi gloriā quasiuiffe. Et tenim Augustus paucis antè annis, cū Tiberio tribunitiam potestātē à patribus rursus postularet (quam quam honora oratione) quædā de habitu cultuq; et institutis eius iecerat, quæ uelut excusando exprobraret. Cæterum sepultura more perfecta, templum & cœlestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberiū preces. & ille uariè differēbat, de magnitudine imperij, sua modestia: solam diui Augusti mentem tantæ molis capacem, se in partem curarum ab illo uocatum, experiendo didicisse,

cisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ regēdi cun-
 cta onus: proinde in ciuitate tot inlustribus uiris subni-
 xa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia
 reip. sociatis laboribus. executuros. Plus in oratione ta-
 li dignitatis, quàm fidei erat. Tiberioq; etiam in rebus ^{Tiberij suspē-}
 quas nō occulceret, seu natura, siue adsuetudine, suspensa ^{fa semper &}
 semper & obscura uerba, tunc uero nitēti, ut sensus suos ^{obscurauerba.}
 penitus abderet, in incertum & ambiguum magis impli-
 cabantur. At patres quibus unus metus, si intelligere ui-
 derentur, in questus, lacrymas, uota effundi: ad deos, ad
 effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere, cum
 proferri libellum recitariq; iussit. Opes publicæ contine-
 bantur, quātum ciuium, sociorumq; in armis, quot clas-
 ses, regna, prouinciæ, tributa, aut uectigalia, & necessita-
 tes ac largitiones. quæ cuncta sua manu perscripserat
 Augustus. addideratq; cōsilium, cōcreēdi intra terminos
 imperij, incertū metu, an per inuidiam. Inter quæ sena-
 tu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Ti-
 berius, se, ut nō toti reipub. parē, ita quæcunq; pars sibi
 mandaretur, eius tutelā suscepturum. Tum Asinius Gal- ^{Asin. Gallus.}
 lus, Interrogo, inquit, Caesar quam partē reip. mādari ti-
 bi uelis? Percussus improuisa interrogatione paulum re-
 ticuit, dein collecto animo respondit: Nequaquam deco-
 rum pudori suo legere aliquid, aut cuitare, ex eo cui in
 uniuersum excusari mallet. Rursum Gallus (etenim uul-
 tu offensionē coniectauerat) nō idcirco interrogatū ait,
 ut diuideret, quæ separari nequirent: sed & sua cōfessio-
 ne argucretur, unum esse reip. corpus, atq; unius animo
 regendum. addidit laudē de Augusto, Tiberiumq; ipsum
 uictoriarū suarum, quæq; in toga per tot annos egregie
 fecisset, admonuit. Nec ideo irā eius leniuit pridē inuisus,

tanquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippæ
 filia, quæ quondam Tiberij uxor fuerat, plusquam ciuilia
 agitaret, Pollionisq; Asinij patris ferociam retineret. Post
 quæ L. Arruntius haud multum discrepans à Galli ora-
 tione perinde offendit, quanquam Tiberio nulla uetus in
 Arruntium ira, sed diuitem, promptum artibus egregijs,
 & pari fama publicè, suspectabat. Quippe Augustus su-
 premis sermonibus cum tractaret, qui nam adipisci principem
 locum, suffecturi abnuerent, aut impares uellent, uel idem
 possent cuperentq;, M. Lepidum dixerat capace, sed asper-
 nantem, Gallum Asinium auidum & minorem, L. Arruntium
 non indignum, et si casus daretur, ausurum. De prioribus
 consentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere,
 omnesq; præter Lepidum uarijs mox criminibus structe
 Tiberio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterius & Ma-
 mercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere. Hate-
 rius cum dixisset, quousq; patieris Cæsar non adesse* apud
 te reip. Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non inritas
 fore senatus preces, quod relationi consulum iure tribu-
 nitie potestatis non intercessisset. In Haterium statim inue-
 ctus est, Scaurum cui implacabilius irascebatur, silentio
 tramisit, fessusq; clamore omnium, ex postulatione singu-
 lorum, flexit paulatim, non ut fateretur suscipi à se impe-
 rium, sed ut negare & rogari desineret. Constat Haterium
 cum deprecandi causa palatium introisset, ambulantisq;
 Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfe-
 ctum, quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus, pro-
 ciderat. neq; tamen periculo talis uiri mitigatus est, do-
 nec Haterius Augustam oraret, & usque accuratissimis
 precibus protegeretur. Multa patrum & in Augustam
 adulatio, alij parentem, alij matrem patriæ appelladam,
 pleriq;

Parens patriæ
 Iulia.

Mater patriæ.

pleriq; ut nomini Caesaris adscriberetur, Juliae filius, cen-
 scbant. Ille moderandos foeminarum honores dictitans, ea-
 demq; se temperantia usurum in his quae sibi tribuerentur,
 caterum anxius invidia, & muliebri fastigium in dimi-
 nutionem sui accipiens, ne licetorem quidem ei decerni pas-
 sus est: aramq; adoptionis, & alia huiusmodi prohi-
 buit. At Germanico Caesari proconsulare imperium pe-
 tiuit, nisiq; legati qui deferreret, simul moestitiam eius ob
 excessum Augusti solareretur. quo minus idem pro Druso
 postularetur, ea causa, quod designatus consul Drusus pra-
 scnsq; erat. Candidatos praeturae duodecim nominavit, nu-
 merum ab Augusto traditum. & hortante senatu, ut au-
 geret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. Tum pri-
 mum e campo comitia ad patres translata sunt. nam ad
 eam diem, etsi potissima arbitrio principis, quaedam ta-
 men studiis tribuum fiebant. neq; populus ademptum ius
 questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus,
 ac precibus sordidis exolutus, libens tenuit, moderante
 Tiberio, ne plures quam quatuor candidatos commenda-
 ret, sine repulsa & ambitu designandos. Inter quae tribu-
 ni plebei pctiuere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui
 de nomine Augusti fastis additi Augustales uocarentur,
 sed decreta pecunia ex aetario, utq; per circum triumphae-
 di. li ueste uterentur. curru uchi haud permissum. mox cele-
 bratio annuum ad praetorem translata, cui inter ciues, & pe-
 regrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum urbanarum status
 erat, cum Panonicas legiones seditio incepsit, nullis nouis
 causis nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum, et ex-
 ciuili bello spem praemiorum ostendebat. Castris aestiuis tres
 simul legiones habebantur, praesidente Iunio Blaeso, qui
 sine Augusti, & iniurijs Tiberij auditis, ob iustitiam, aut

Candidati praeturae, xij.

Comitia e campo ad patres translata.

Augustales lu-

Panonicarum legionum seditio.

gaudiū intermiserat solita munia. Eo principio lasciuere miles, discordare, pessimi cuiusq; sermonibus præbere aures, deniq; luxum & ocium cupere, disciplinā & laborē Percennius. asperrari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cætus histrionali studio doctus. Is impetitos animos, & quæ nā post Augustum militiæ cōditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis cōloquijs, aut flexo in uesperam die, & declapsis melioribus, deterrimū quenq; congregare. Postremo promptis iam & alijs seditionis ministris, uelut concionabūdus interrogabat, cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modū seruatorum obedirent? quādo ausuros exposcere remedia, nisi nouum & nutantē adhuc principē precibus, uel armis adirent? satis per tot annos ignauia peccatum, quod tricena, aut quadragena stipēdia senes, & pleriq; truncato ex uulneribus corpore, tolerēt: ne dimissis quidē finem esse militiæ, sed apud uexillum retētos, alio uocabulo, eosdē labores perferre: ac si quis tot casus uita superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum, uel inculta montium accipiant. enim uero militiam ipsam grauem, infructuosam: denis in diē assibus animam & corpus aestimari: hinc uestem, arma, tentoria, hinc sœuitiam centurionum, & uacationes munerum redimi. at hercule uerbera, & uulnera, durā hinc mem, exercitas astatas, bellum atrox, aut sterilem pacem sempiterna: nec aliud leuamentum, quā si certis sub legibus militia iniretur, ut singulos denarios mererent, sextusdecimus stipēdij annus finē adferret, ne ultra sub uexillis teneretur, sed iisdem in castris præmium pecunia solueretur. An prætorias cohortes quæ binos denarios

acce

acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis red-
 dantur, plus periculorum suscipere? nõ obrectari à se ur-
 banas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contu-
 bernijs hostem aspici. Adstrepebat uulgus diuersis in-
 citamētis, hi uerberum notas, illi caniciem, plurimi detri-
 ta tegmina, & nudum corpus exprobrātes. Postremo eò
 furoris uenere, ut tres legiones miscere in unam agitaue-
 rint. depulsi æmulatione, quia suæ quisq; legioni eū ho-
 norem quærebant, aliò uertunt, atq; unā tres aquilas, &
 signa cohortiū locant, simul congerunt cespites, extruūt
 tribunal, quo magis cōspicua sedes foret. Properātibus
 Blæsus aduenit, increpabatq; ac retinebat singulos, cla-
 mitans, mea potius cæde imbuite manus: leuiore flagitio
 legatū interficietis, quàm ab imperatore desiccit: aut
 incolumis fidē legionum retinebo, aut iugulatus pœnitē-
 tiā adcelerabo. Aggercbatur nihilominus cespes, iamq;
 pectori usq; adcreuerat, cum tandē peruicacia uicti in-
 ceptum omiscere. Blæsus multa dicendi arte, non per sedi-
 tionem & turbas desideria militum ad Cæsarem sirenda
 ait: neq; ueteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à
 diuo Augusto tam noua pctiuisse: & parum in tempore,
 incipientes principis curas onerari. si tamen tēderent in
 pace tentare, quæ ne ciuiliū quidem bellorum uictores
 ex postulauerint, cur contra morem obsequij, contra fas
 disciplinæ uim meditentur? decernerent legatos, seq; co-
 ram mandata darent. Adclamauere ut filius Blæsi tribu-
 nus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus missio-
 nem ab sexdecim annis: cætera mandaturos ubi prima
 prouenissent. Profecto iuucne modicum ocium, sed su-
 perbire males, quòd filius legati orator publicæ causæ,
 satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiā

Blæsus legatus
 legionum Pan-
 nonicarum.

b + non

non obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, uexilla conuellunt, direptisq; proximis uicis, ipsoq; Nauporto quod municipij instar erat, retinentis cœturiones inrisu & contumelijs, postremo uerberibus insectantur, præcipua in

Aufidienus Rufus. Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira: quæ direptum uehiculo sarcinis grauant, aguntq; primo in agmine per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libet serret? Quippe Rufus diu manipularis, dein cœturio, mox castris præfectus, antiquã duramq; militiam reuocabat, * intus operis ac laboris, & co immittior quia tolerauerat. Horum aduētū redintegratur seditio, et uagi circumiecta populabatur. Blasus paucos maxime præda onustos ad terrorem cæterorum adfici uerberibus, claudi carcere iubet. nã etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoq; manipulariũ parebatur. Illi obniti trahẽtib;us, prensare circũstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisq; cuius manipularis erat, cohortem, legionẽ, eadem omnibus immũere clamitantes: simul probra in legatum cumulant, cœlum ac deos obtestantur, nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiã, misericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab uniuersis, & carcere effracto, soluunt uincula: desertoresq; ac rerum capitaliũ damnatos sibi iam miscent. Flagrãtior inde uis, plures seditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blasii adleuatus circũstantium humeris apud turbatos, et quid pararet intentos, Vos quidẽ, inquit, his innocentibus, & miserimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo uitã, quis fratrem mihi reddit? quẽ missum ad uos à

Ger

Germanico exercitu de cōmunibus cōmodis, nocte proxima iugulauit per gladiatores suos, quos in exitū militū habet atq; armat. Respōde Blæse, ubi cadauer abieceris. ne hostes quidē sepulturā inuident: cū ofculis, cum lacrymis dolorē mecum impleuero, me quoq; trucidari iube, dū interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, ij sepeliāt. Incēdebat hæc fletu, & pectus atq; os manibus uerberans: mox disiectis quorū pcr humeros sustinebatur, præceps & singulorum pedibus aduolutus, tantū consternationis inuidiæq; cōciuit, ut pars militum, gladiatores qui è seruitio Blæsi erant, pars cæteram eiusdem familiam uincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni propere neque corpus ullum reperiri, & seruos adhibitibus cruciatibus abnuere cædem, neq; illi fuisse unquā fratrem pernotuisset, haud multum ab exitio legati aberāt. Tribunos tamē, ac præfectum castrorum extrusere. sarcinæ fugientū direptæ, & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs uocabulum, cedō alteram, indiderant: quia fracta uite in tergo militis, alterā clara uoce, ac rursus aliā poscebat. cæteros latebræ texere, uno retento Clemente Iulio, qui perferendis militū mādatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octaua & quintadecima ferrum parabāt, dum centurionē cognomēto Sirpicum, illa morti deponit, Quintadecumani tucntur, ni miles Nonanus preces, & aduersum asperrantis, minas intericicisset. Hæc audita, quanquam abstrusum, et tristissima quæq; maxime occultantem Tiberium pcpulcre, ut Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabus que prætorijs cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis ex re consulturum: & cohortes delecto milite

Drusus ad legiones Pannonicas mittitur.

*supra solitum firmatæ. additur magna pars prætoriam
 equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes impe-
 ratori aderant, simul prætorij præfectus Aclius Seianus
 collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium
 autoritate, rector iuueni, & cæteris periculorū præmio-
 rumq; ostentator. Druso propinquanti, quasi per offi-
 cium obuia fucere legiones, non læta (ut adsolet) neque
 insignibus fulgētes, sed inluuic de formi & uultu, quan-
 quam moestitiam imitarētur, cōtumaciæ propiores. Post-
 quam uallum introit, portas stationibus firmant, globos
 armatorum certis castrorū locis, opperiri iubent, cæteri
 tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Drusus,
 silentiū manu poscens: illi quoties oculos ad multitudinē
 retulerāt uocibus truculētis strepere, rursus uiso Cæsa-
 re, trepidare. murmur incertū, atrox clamor, & repente
 quies, diuersis animorū motibus pauebant terrebantq;.
 Tandē interrupto tumultu literas patris recitat, in quib;
 perscriptum erat, præcipuā ipsi fortissimarum legionum
 curam, quibus cū plurima bella tolerauisset. ubi primum
 à luctu requiesset animus, acturū apud patres de postu-
 latis corū: misisse interim filium, ut sine cūctatione cōce-
 dret quæ statim tribui possent: cætera senatui seruanda,
 quæ neq; gratiæ, neq; scucritatis expertem haberi par es-
 set. Responsum est à concione, mādata Clemēti cēturio-
 ni quæ præferret: is orditur de missione à sexdecim an-
 nis, de præmijs finita militiæ: ut denarius diurnum stipē-
 diū foret, ne ueterani sub uexillo haberētur. Ad ea Dru-
 sus cum arbitrium senatus & patris obtēderet, clamore
 turbatur: cur uenisset, neq; augendis militum stipendijs,
 neq; adleuandis laboribus, deniq; nulla bene faciendi licē-
 tia. at hercule uerbera, & necem cunctis permitti. Tibe-
 rium*

rium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum, easdē artes Drusum retulisse: nūquam ne nisi ad se filios familiarum uenturos? nouum id planè, quod imperator sola militis commoda ad senatum reijciat: eundē ergo senatum consulēdum quoties supplicia, aut praelia indicātur: an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse? Postremo deserunt tribunal, ut quis prætorianorum militū, amicorū uē Cæsaris occurreret, manus intētantes, causam discordiæ, & initium armorū, maxime in sen si Cn. Lētulo, quod is ante alios ætate & gloria belli, firmare Drusum credebatur, et illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multo post digredientem cum Cæsare, ac prouisu periculi hyberna castra repetētem, circūstunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoq; commodis legionum aduersaretur? simul ingruūt, saxa iaciunt. iamq; lapidis ictu cruētus, & exitij certus, ad cursu multitudinis quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctē minacem, & in scelus erupturā fors leniuit. nam Luna clariore penè cœlo uisa languescere. Id miles rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionē sideris adsimulans, prospereq; cessura quæ pergerēt, si fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris sono, tubarum cornuumq; concentu strepere, prout splendidior, obscurior uē, lætari aut mœrere: & postquam ortæ nubes offecere uisui, creditumq; conditam tenebris, ut sunt mobiles ad superstitionē percussæ semel mētes, sibi æternum laborē portēdi, sua facinora auersari deos lamētatur. Utēdum inclinatione ea Cæsar, & quæ casus obtulerat in sapiētiam uertēda ratus, circūiri tētoria iubet. Accitur cēturio Clemēs, et sic alij bonis artibus grati in uulgus; in uigilijs, stationibus, custo

Filijs familiarum.

Cn. Lentulus.

custodijs portarum se inserunt, spem offerūt, metum intēdunt. Quousq; filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennio ne, & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? deniq; pro Neronibus & Drusis imperiū populi Ro. capeffent? quin potius ut nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiā sumus. Tarda sunt quæ in cōmune expostulantur, priuatam gratiā statim mercare, statim recipias. Cōmotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironē à ueterano, legionē à legione dissociāt. Tū redire paulatim amor obsequij. omittunt portas, signa unum in locum principio seditionis cōgregata, suas in sedes referunt. Drusus orto die, & uocata concione, quanquam rudis dicendi, nobilitate ingentia, incusat priora, probat præsentia: negat se terrore, & minis uinci, flexos ad modestiam si uideat, si supplices audiatur, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursus idem Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, Iustusq; Catonius primi ordinis centurio ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententijs, cū alij opperiedos legatos, atq; interim comitate permulcendum militem censerent, alij fortioribus remedijs agēdū. nihil in uulgo modicū: terrere, ni paucāt: ubi pertimuerint, impune contemni: dum supersticio urgeat, adiiciendos ex duce metus sublatis seditionis autoribus. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat, uocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt pleriq; intra tabernaculū ducis obrutos, alij corpora extra uallū abiecta ostētui. Tum ut quisq; præcipuus turbator cōquisiti: & pars extra castra palantes à cēturionibus, aut prætoriarū cohortiū militibus cæsi: quosdā ipsi
mani

manipuli documētum fidei tradidere. Auxerat militum curas præmatura hyēs imbribus continuis, adeoq; sæuis, ut nō egredi tentoria, congregari inter se, uix tutari signa possent, quæ turbine atq; unda raptabātur. durabat & formido cælestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sydera, ruere tempestates: nō aliud malorum leuamentū, quā si linquerent castra infāusta temerataq;, & soluti piaculo suis quisq; hybernis redderentur. primum octaua, dein quintadecima legio rediere. Nonanus opperendas Tiberij epistolæ clamitaucrat, mox desolatus aliorum discessione imminētem necessitatē spē præuenit, & Drusus nō expectato legatorum regressu, quia præsentia satis* considerat, in urbē redijt. Iisdem firme diebus, iisdē causis Germanicæ legionis turbatæ, quanto plures, tanto uiolentius, & magna spē fore ut Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretq; se legionibus, ui sua cuncta tracturus. Duo apud ripā Rheni exercitus erant. cui nomē superiori sub C. Silio legato, inferiorē A. Cæcina curabat. Regimē summæ rei pænes Germanicum, agēdo Galliarum censui tum intentū. Sed quibus Silius moderabatur, mēte ambigua, fortunam seditionis alienæ speculabātur. Inferioris exercitus miles in rabiē prolapsus est, orto ab undeuicesimanis quintanisq; iniurio, & tractis prima quoq;, ac uicesima legionibus. nam iisdē æstiuis in finibus Vbiorum habebātur per ocium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, uernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, lasciuiæ sueta, laborū intolerās, implere cæterorū rudcs animos: uenisse tēpus quo ueterani maturā missionē, iuuenes largiora stipēdia, cuncti modū miseriarū exposcerēt, sæuitiamq; cæturionum ulciscerētur. Nō unus hæc ut Pannoni

* cōsiderant
Germanicarū
legionum sedi
tio.

C. Silius.
A. Cæcina,
Germanicus
Cæsar.

Vbij.

cas inter legiones Fercēnius, nec apud trepidas militum
 aures alios ualidiores exercitus respiciētium, sed multa
 seditionis ora uocesq; sua in manu sitam rē Romanam,
 suis uictorijs augeri remp. in suum cognomētum adscisci
 imperatores. Nec Legatus obuiā ibat, quippe pluriū ue
 cordia constantiā exemerat: repente lymphati districtis
 gladijs in cēturiones inuadūt. ea uetustissima militaribus
 odijs materics, & sœuendi principiū. prostratos uerbe=
 ribus mulctant, sexageni singulos, ut numerū centurio=
 num adæquarent. Tum conuulsos laniatosq;, & partim
 exanimos, ante uallum, aut in annē Rhenum proiciūt.
 Septimius cum perfugisset ad tribunal, pedibusq; Caci=
 næ aduolucretur, eo usq; flagitatus est, donec ad exitium
 dederetur. Cassius Chærea, mox cade C. Cæsaris memo=
 riam apud posteros adeptus, tum adulescēs & animi fe=
 rox, inter obstantes & armatos ferro uia patefcit. Non
 tribunus ultra, nō castrorum præfectus ius obtinuit. uigi=
 lias, stationes, & si qua alia præsens usus indixerat, ipsi
 particbātur. Id militares animos altius cōiectātibus præ=
 cipuū indicium magni atq; implacabilis motus, quod neq;
 disiecti, nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent,
 pariter silerēt, tanta æqualitate & cōstantia, ut regi cre=
 deres. Interea Germanico per Gallias (ut diximus) cen=
 sus accipiēti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius
 Agrippinā in matrimonio, pluresq; ex ea liberos habe=
 bat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos,
 sed anxius occultis in se patruī auiaeq; odijs, quorū cau=
 sæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud po=
 pulum Ro. memoria. credebaturq; si rerū potitus foret, li=
 bertatē redditurus. unde in Germanicū fauor & spes ca=
 dem. Nā iuueni ciuile ingenium, mira comitas, et diuersa à
 Tiberij

Germanicus
Cæsar.

Drusus.

Tiberij sermone, uultu, adrogātibus et obscuris. Accedebāt muliebres offēnsiones, nouercalibus Liiuæ in Agrippinam stimulis, atq; ipsa Agrippina paulo cōmotior, ni si quod castitate, & mariti amore, quāuis indomitū animum in bonū uertebat. Sed Germanicus quāto summæ spei propior, tanto impēsius pro Tiberio niti: Sequanos proximos, et Belgarū ciuitates in uerba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terrā oculis uelut pœnitētia. Postquā uallum iniit, dissoni questus audiri cœpere, & quidā prehēsa manu eius per speciē exosculandi inseruerunt digitos, ut uacua dētibus ora contingeret, alij curuata senio mēbra ostendebāt. Adsiſtentē concionem, quia permixta uidebatur, discedere in manipulos iubet, sic melius audituros respōsum: uexilla præferri, ut id saltem discerneret cohortes. tardè obtēperauerit. Tūc a ueneratione Augusti orsus, flexit ad uictorias triumphosq;

Tiberij, præcipuis laudibus celebrās, quæ apud Germanias illis cū legionibus pulcherrima fecisset. Italia inde cōsensum, Galliarū fidē extollit, nil usquā turbidum aut discors: silentio hæc, uel murmure modico audita sunt. Ut seditionē attigit, ubi modestia militaris? ubi ueteris disciplinæ decus? quò nā tribunos? quò cēturiones exegisset, rogitās: nudant uniuersa corpora, cicatrices ex uulneribus, uerberū notas exprobrant: mox indiscretis uocibus, precia uacationū, angustias stipendij, duritiā operum, ac proprijs nominibus incusant, uallum, fossas: pabuli, materiæ, lignorū, adgestus, et si qua alia ex necessitate aut aduersus ociū castrorū quarūtur. Atrocissimus ueteranorū clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipēdia numerātes, mederetur fessis, neu mortē in ijsdē laboribus, sed finē

Vexilla.
Germanicus
Cæsar ad legio
nes.

tā exercitæ militiæ, neq; inopem requiem, orabant. fueret etiam qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposceret, faustis in Germanicum omnibus: & si uellet imperium, promptos ostentauere. Tum uero quasi scelere contaminaretur, præcepto tribunali desiluit. opposuerunt abeun-
 ti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturū potius, quàm fidem exucret clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumq; deserebat in pectus, ni proximi prehensam dextram ui attinuissent: extrema & conglobata inter se pars concionis, ac uix credibile dictu, quidā singuli propius incedentes, feriret, hortabatur: & miles nomine Calusidius strictum obtulit gladium, addito, acutiorem esse. Sæuum id maliq; moris etiam furentibus uisum, ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam eandem traherent, destinatum excidio Vbiorum oppidum, imbutasq; præda manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, & si omitteretur ripa, inuasurus hostis. at si auxilia, & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti re. Igitur uoluntatis inter se rationibus placitū, ut epistolæ nomine principis scriberentur, missione dari uicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecisset, ac retineri sub uexillo, cæterorū immunes, nisi propulsandi hostis: legatū quæ petiuerant exolui duplicariq;. Sensit miles in tēpus cōficta, statimq; flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hyberna cuiusquā nō abscessere quintani undecicesimaniq;, donec ipsē in æstiuis
 contra

Vbiorum oppidum.
 Germanos intelligit transrhenanos.

contracta ex uiatico amicorū ipsiusq; Cæsaris pecunia persolueretur. Primā ac uicesimam legiones Cæcina legatus in ciuitatē Vbiorū reduxit turpi agmine, cū fisci de imperatore rapti inter signa, interq; Aquilas ueherētur. Germanicus superiore ad exercitū profectus, secundā & tertiādecumā & sextādecumā legiones nihil cūctatus sacramēto adigit. Quartādecimani paulū dubitauerāt. pecunia & missio, quamuis nō flagitatibus oblata est. At in Chaucis coeptauere seditionē, præsidium agitantes uexillarij discordium legionū, & præsentī duorū militum supplicio paulū repressi sunt. Iusserat id Mennius castrorū præfectus, bono magis exemplo, quam cōcesso iure: de inde intumescēte motu profugus repertusq; postquam intus latebræ, præsidium ab audacia mutuatur: Nō præfectū ab ijs, sed Germanicū ducē, sed Tiberiū imperatorem uiolari: simul exterritis qui obstiterant, raptū uexillū ad ripā uertit, & si quis agmine decessisset pro desertore fore, clamitās, reduxit in hyberna turbidos, & nihil ausos. Interea legati ab senatu regressi, iam apud aram Vbiorū Germanicū adeūt. Duæ ibi legiones prima atq; uicesima, ueteraniq; nuper missi sub uexillo hyemabāt. Pauidos, & cōscientia uecordes intrat metus, uenisse patrū iussu, qui inrita facerent, quæ per seditionē expresserant. utq; mos uulgo, quamuis falsis reū subdere, Munatium Plancū cōsulatu functū, principē legationis, autorem senatuscōsulti incusant: & nocte cōcubia uexillū in domo Germanici sitū flagitare occipiūt, concursuq; ad ianuā factō, moliūtur fores: extractū cubili Cæsare, tradere uexillū intēto mortis metu subigunt: mox uagi per uias obuios habuere legatos, audita cōsternatione ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias, cædem parant,

In Chaucis
præsidium agitantiū, sedino.
Mennius castrorum præfectus.

Ara Vbiorum

Mos uulgo,
quamuis falsis reum subdere.
Munatius Plancus.

c Planca

Planco maxime, quæ dignitas fuga impediuerat. neq; aliud periclitati subsidium quam castra primæ legionis: illic signa, & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius uim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris sanguine suo altaria deum commaculauisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebatur, ingressus castra Germanicus perducere ad se Placum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpationem rabiem, neque militum, sed deum ira resurgere, cur uenerint legati aperit: ius legationis, atque ipsius Planci grauem, & immeritum casum, si mul quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur: attonitumque magis quam quietam concione legatos presidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quod non ad superiore exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebellis auxiliium: Satis superque missio: neque pecunia, & mollibus consultis peccatum: uel si uilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem interferentes, & omnis humani iuris uiolatores haberet? illos saltem auo, & Reip. redderet. Diu cunctatus asperrantem uxorem, cum se diuo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur: postremo uterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat mulicbre, & miserabile agmen, profuga ducis uxor paruulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ simul trahebantur: nec minus tristes qui manebant. Non florētis Cæsaris, neque suis in castris, sed uelut in urbe uicta facies gemitusque, ac planctus etiam militum aures oraque aduertere. Progrediuntur contubernijs, quis ille flebilis iunior? quod tam triste? foeminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriae uxoris,

xoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treuiros, & externa fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus, ipsa insigni fœcūditate, præclara pudicitia, iā infans in castris genitus, in cōtubernio legionū eductus, quē militari uocabulo Caligulā appellabāt, quia plerūq; ad cōciliāda uulgi studia eo tegmine pedū induebatur. Sed nihil æque flexit quā inuidia in Treuiros: orant, obsistūt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicū regressi. isq; ut erat recens dolore & ira, apud circūfusus ita cœpit. Non mihi uxor, aut filius patre & Rep. cariores sunt. sed illū quidē sua maiestas, imperiū Romanum cæteri exercitus defendent. coniugē, & liberos meos, quos pro gloria uestra libens ad exitiū offerre, nunc procul a furētibus sumoueo, ut quicquid isthuc sceleris imminet, meo tantū sanguine pictur: ne ue occisus Augusti propositus, interfecta Tiberij nurus, nocētiores uos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratum ue uobis? quod nomē huic cœtui dabo? milites ne appellē? qui filiū imperatoris uestri uallo, & armis circūsedistis? an ciues, quibus tam proiecta senatus autoritas? hostiū quoq; ius, & sacra legationis, & fas gentiū rupistis. Diuus Iulius seditionē exercitus uerbo uno cōpescuit, Quirites uocādo, qui sacramentū eius detractabant. Diuus Augustus uultu, & aspectu Actiacas legiones exterruit. nos ut nondū eosdē, ita ex illis ortos, si Hispaniæ, Syriæ ue miles aspernaretur, tamē mirum & indignū erat. Prima ne, & uicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot præliorū socia, tot præmijs aucta, egregiā duci uestro gratiam refertis? hūc ego nunciū patri, leta omnia alijs e pro nuncijs audienti, strā: ipsius tyrones, ipsius ueteranos, nō

Caligula.

Ad milites oratio Germanici.

missione, non pecunia satiatos? hic tantū interfici centuriones, eijci tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina, meq; precariā animā inter infensos trahere. Cur enim primo concionis die ferrū illud quod pectori meo insigere parabā, dextraxistis? O' improvidi amici. melius & amātius ille, qui gladiū offerebat. cecidisse certe nondū tot flagitiorum exercitui meo conscius. legissetis ducē qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamē & trium legionū ulcisceretur. Neq; enim dii sinant, ut Belgarū (quāquam offerentiū) decus istud, & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, cōpressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cœlo recepta mens, tua pater Druse imago, tui memoria ipsdm istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hāc maculā, irasq; ciuiles in exitiū hostibus uertāt. Vos quoq; quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem, ac filium redditis, discedite à contactu, ac diuidite turbidos. id stabile ad pœnitentiam, id fidei uinculū crit. Supplices ad hęc & uera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostē: reuocarctur cōiunx, rediret legionū alumnus, ne ue obses Gal-
 Alumnus legio-
 num, Caligula-
 tam intelligit.

lis traderetur. Reditū Agrippinæ excusauit ob imminenti partū, & hycmē uenturū filiū. cætera ipsi exequerentur. Discurrūt mutati, & seditiosissimū quēq; uinctos trahūt ad legatū legionis primæ, C. Cetronium, qui iudiciū & pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones districtis gladijs, reus in suggestu per tribunū ostendebatur: si nocentem adclamauerant, præceptus datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles tanquam semet absolueret. nec Cæsar arcebat, quando
 nullo

nullo ipsius iussu penes eosdē scuitiā facti & inuidia erat. secuti exēplū ucterani, haud multo post in Rhatiam mittuntur, specie defendēda provinciae, ob imminenteis Sueuos, ceterū ut auelleretur castris, trucibus adhuc, nō minus asperitate remedij, quā in sceleris memoria. Centurionatū inde egit. citatus ab imperatore, nomē, ordinem, patriā, numerū stipendiorū, quae strenuē in praelijs fecisset, & cui erant denaria militaria, edebat: si tribuni, si legio industriā, innocētiamq; adprobauerant, retinebat ordines: ubi auaritiā, aut crudelitātē consensu obiecta uissent, soluebatur militia. Sic compositis praesentibus, haud minor moles supererat, ob ferociā quintae, & unde uicesimae legionū sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomē est) hybernantiū. nam primi seditionē coepauerant, atrocissimum quodq; facinus horū manibus patratum. nec poena cōmilitonum exterriti, nec poenitentia conuersi, iras retinebant. Igitur Caesar arma, classē, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus. At Romae nondū cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionū Germanicarum motu audito, trepida ciuitas incusare Tiberiū, quod dū patres, & plebē, inualida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neq; duorum adulescentiū nondum adulta autoritate cōprimi queat: ire ipsum & opponere maiestatem imperatoriā debuisse, cessuris, ubi principem longa experientia, eundēq; seueritatis, & munificentiae summum uidissent. an Augustū fessa aetate toties in Germanias cōmeare potuisse, Tiberium uigentem annis sedere in senatu uerba patrum cauillatē: satis prospectum urbanae seruituti: militaribus animis adhibēda fomenta, ut ferre pacē uelint. Immotū aduersus eos sermones, fixūq;

Centurionatū
egit Germani
cus.

Vetera castra.

Satis prospere
tum urbanae
seruituti.

Non omittere
caput rerum.

Asus Germa-
nici.

Tiberio fuit nō omittere caput rerū, neq; se remq; publi-
cā in casum dare. Multa quippe & diuersa angebāt: uali-
dior per Germaniā exercitus propior apud Pannoniam:
ille Galliarū opibus subnixus, hic Italiæ imminens. quos
igitur anteferret? ac ne postpositi cōtumelia incenderen-
tur. At per filios pariter adiri, maiestate salua, cui ma-
ior è lōginquo reuerētia: simul adulescētibus excusatū,
quādā ad patrē reijcere. resistēt isq; Germanico, aut Dru-
so, posse à se mitigari uel infringi, quod aliud subsidiū,
si imperatorē sprcuisset? Ceterū ut iā iamq; iturus legit
comites, cōquisiuit impedimenta, adornauit naues. mox
hyemē, aut negotia uariē causatus, primo prudētes, dein
uulgū, diutissimē prouincias fefellit. At Germanicus quā
quam cōtracto exercitu, & parata in defectores ultione,
dādum adhuc spatium ratus, si recēti exēplo sibi ipsi cōsu-
lerent, prēmittit literas ad Cæcinam. uenire se ualida ma-
nu, ac ni supplicium in malos præsumat, usurū promiscua
cæde. Eas Cæcina aquiliferis, signiferisq; & quod maxi-
me castrorū syncerum erat, occulte recitat: utq; cunctos
infamiae, seipsos morti eximāt hortatur. nam in pace cau-
sas & merita spectari, ubi bellum ingruat, innocentes ac
noxios iuxta cadere. Illi tentatis quos idoneos rebantur,
postquam maiorem legionum partē in officio uidēt, de sen-
tentia legati statuunt tēpus, quo fædisimum quenq; &
seditioni promptum ferro inuadant. Tunc signo inter se
dato, inrumpunt cōtubernia, trucidāt ignaros, nullo nisi
cōscijs noscente quod cædis initium, quis finis. Diuersa
omnium quæ unquam accidere ciuiliū armorū faciēs:
non prælio, non aduersis è castris, sed iisdem è cubilibus,
quos simul uestentis dies, simul quietos nox habuerat,
discedūt in partes, ingerūt tela. clamor, uulnera, sanguis
palam

palam: causa in occulto. cætera fors regit. & quidam bonorum cæsi. postquam intellectū in quos seuiretur, pessimi quoq; arma rapuerāt. neq; legatus, aut tribunus moderator adfuit, permissa uulgo licētia atq; ultio, & satietas. Mox ingressus castra Germanicus, nō medicinā illud plurimis cū lacrymis, sed cladē adpellās, cremari corpora iubet. Truces etiā tū animos cupido inuolat eundi in hostē, piaculum furoris, nec aliter posse placari cōmilitonum manes, quā si pectoribus impijs honesta uulnera accipissent. Sequitur ardorē militū Cæsar: iunctoq; pōte tramittit duodecim millia è legionibus sex, & uiginti socias cohorteis, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit. Læti neq; procul Germani agitabāt, dum iustitio ob amissum Augustum, post, discordijs attinemur. At Romanus agmine propero syluā Cæciam limitēq; à Tiberio cœptum scindit, castra in limite locat, frontē ac tergū uallo, latera concædibus* munitus. Inde saltus obscuros permeat, cōsultatq; ex duobus itineribus, breue & solitū sequatur, an impeditius & intetatum, eoq; hostibus incautū. Delecta lōgiore uia, cætera adcelerātur. etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctē, ac solēnibus epulis ludicram. Cæcina cū expeditis cohortibus præire, & obstantia syluarū amoliri iubetur, legiones modico interuallo sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris. uentūq; ad uicos Marsforū, & circundatæ stationes, stratis etiā tum per cubilia, propterq; mēsas, nullo metu, nō antè positis uigilijs: adeo cūcta incuria disiecta erāt: neq; belli timor ac ne pax quidē nisi languida, & soluta inter temulētos. Cæsar auidas legiones quo latior populatio foret, quatuor in cuneos disper tit. quinquaginta milliū spatiū ferro flāmisq; peruastat.

Incurfio in Germaniam.

Cæcia sylua.

* munit

Marsforū uici.

6 4 non se

Tanfanae tem-
plum.

Bructeri.
Tubantes.
Vulpetes.

non sexus, nõ etas miserationẽ attulit. profana simul & sacra, & celeberrimũ illis gētibus tẽplũ, quod Tanfana uocabāt, solo æquatur. sine uulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palanteis ceciderāt. Exciuit ea cædes Bructeros, Tubātes, Vulpetes: saltus q̄; per quos exercitui regressus, in sedere. quod gnarũ duci: incesit q̄; itineri & prælio. pars equitũ, & auxiliariæ cohortes ducebāt: mox prima legio, & medijs impedimētis sinistrum latus undeuicesimani, dextrũ quintani clausere: uicesima legio terga firmavit, post ceteri sociorũ. Sed hostes donec agmẽ per saltus porrigeretur immoti, dein latera, & frõte modice adsultātes, tota ui nouissimos incurrere. turbabatur q̄; dẽsis Germanorũ cateruis leues cohortes, cum Cæsar aduectus ad uicesimanos uoce magna, hoc illud tempus obliteradæ seditionis clamitabat, pergeret, properaret culpā in decus uertere. Exarsere animis, uno q̄; impetu perruptũ hostẽ redigũt in aperta, cædũt q̄;: simul primi agminis copiae euasere syluas, castra q̄; communiuere. Quietũ inde iter. fidēs q̄; recētibus ac priorũ oblitus miles in hybernis locatur. Nūciata ea, Tiberiũ lætitia curaq̄; adfecere. gaudebat oppressam seditionem: sed quod largiendis pecunijs, & missione festinata fauorẽ militum quæsiuisset, bellica quoq̄; Germanici gloriaangebatur. Retulit tamẽ ad senatũ de rebus gestis, multa q̄; de uirtute eius memorauit, magis in speciem uerbis adornata, quàm ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusũ, & finẽ Illyrici motus laudauit, sed intetior & fida oratione. Cũctaq̄; quæ Germanicus indulserat, seruauit, etiã

Iulia. apud Pannonicos exercitus. Eodẽ anno Iulia supremũ diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto Pannadateria insula, mox oppido Reginorum, qui Siculum fretum

fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florētibus Caio & Lucio Caesaribus, spreueratq; ut imparem: nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum * abscederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & * secederet post interfectum posthumū Agrippā omnis spei egenā, inopia, ac tunc longa peremit, obscurā fore necem lōginquitate exilij ratus. Par causa seuitiæ in Sempronium Gracchū, qui familia nobili, solers ingenio, & prauē facundus, eandē Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditam Tiberio peruicax adulter cōtumacia, & odijs in maritum accendebat. lite ræq; quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberij scripsit, a Graccho cōpositæ credebantur. Igitur amotus Cercinnam Africi maris Insulam, quatuordecim annis exilium tolerauit. Tunc milites ad eadem missi, inuenere in prominenti littoris nihil letū opperientem. quorū aduentu breue tēpus petiuit, ut suprema mādata uxori Aliliariæ per literas daret, ceruicēq; percussoribus obtulit. constantia mortis haud indignus Sēpronio nomine, uita degenerauerat. quidam non Roma eos milites, sed ab L. Asprenate procōsule Africæ missos tradidere, autore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatē uerti, frustra sperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Tatijs instituerat. sorte ducti è primoribus ciuitatis unus & uiginti. Tiberius, Drususq;, & Claudius, & Germanicus adiunctur. Ludos Augustales tunc primum cœptos turbauit discordia ex certamine histrionum. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mecœnati obtemperat effuso in amorem Bathylli. neq; ipse abhorrebat talibus studijs, & ciuile

Sempronius Gracchus per uicax adulter.

Nouæ cærimonia.

Augustalium sodalium sacerdotium.

T. Tatijs,

Augustales Iudi.

uile rebatur misceri uoluptatibus uulgi. alia Tiberio morum uia. sed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora uertere. Druso Cesare, C.

Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello, quod quanquam in aestate summa ope parabat, ini-

Germanicus in Chattos.

tio ueris & repente in Chattos excursu precepit. nam spes inceserat disfidere hostem in Arminium ac Segestem, in-

Arminius princeps Cheruscorum.

signe utrumque perfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniae. Segestes parari rebellionem saepe alias, & supremo conuiuio post quod in arma itum, aperuit, suasiq; Varo ut se, & Arminium, & ceteros proceres uinciret: nihil au-

Segestes

suram plebem principibus amotis, atq; ipsi tempus fore quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato & ui Arminij cecidit. Segestes, quanquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odijs,

quod Arminius filiam eius alij pactam rapuerat: gener inuisus, inimici soceri, quaeque apud concordes uincula charitatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Igitur Ger-

manicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium

Caecinae tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super uestigia paterni

Taunusmons.

praesidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones uiarum, & fluminum re-

lictio. nam (rarum illi caelo) siccitate, & annibus modicis inoffensum iter properauerat, imbresque & fluminum au-

ctus regredienti metuebatur. sed Chattis adeo improuisus aduenit, ut quod imbecillum aetate ac sexu statim ca-

Adrana flu. in Chattis.

ptum, aut trucidatum sit: iuuentus flumen Adranam nando tra-

miserit: Romanosque pontem ceptantis arcebant, dein tormentis, sagittisque pulsati tentatis frustra conditionibus pa-

cis,

eis, cum quidā ad Germanicū perfugissent, reliqui omis-
 sis pagis uicisq; in sylvas disperguntur. Cæsar incenso
 Mattio (id genti caput) aperta populatus, uertit ad Rhe Mattium Chat
 nū, nō auso hoste terga abeuntiū laceessere. quod illi mo- torum caput.
 ris, quoties astu magis, quā per formidinē cessit. Fuerat
 animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæcina Cherufci.
 huc illuc ferēs arma. & Marsos cōgredi ausos, prospero Marsi.
 prælio cohibuit. Neq; multo post legati à Segeste uene-
 runt, auxilium orātes aduersus uim populariū, à quīs cir-
 cumsedebatur, ualidiorē apud eos Arminio quādo bellū
 suadebat. Nam barbaris quāto quis audacia promptus,
 tanto magis fidus, rebus cōmotis potior habetur. Addide-
 rat Segestes legatis filium nomine Segimundum. sed iu- Segimundus.
 uenis cōscientia cunctabatur. quippe anno quo Germa-
 niæ desciuere, sacerdos apud arā Vbiorum creatus rupe-
 rat uittas, profugus ad rebelles. Adductus tamē in spē cle-
 mentiae Romanæ, pertulit patris mādāta, benigneq; ex-
 ceptus, cum præsidio Gallicā in ripā missus est. Germani-
 co pretium fuit cōuertere agmē, pugnatumq; in obsiden-
 tis: & creptus Segestes magna cū propinquorū & clien-
 tiū manu. Inerāt fœminæ nobiles, inter quas uxor Armi-
 ni, eademq; filia Segestis, mariti magis quā parentis
 animo neq; uicta in lacrymas, neq; uoce supplex cōpres-
 sis intra sinum manibus grauidum uterum intuens. Fere-
 bātur & spolia Varianæ cladis, plerisq; eorum qui tum
 in deditionem ueniebant prædæ data. Simul Segestes i-
 pse ingens uisu & memoria bonæ societatis impavidus:
 uerba eius in hunc modum fuere. Non hic mihi primus
 erga populum Ro. fidei & constantiæ dies. ex quo à di-
 uo Augusto ciuitate donatus sum, amicos, inimicos que
 ex uestris utilitatibus delegi, neque odio patriæ (quippe
 prodito

proditores etiã ijs quos anteponuñt inuisi sunt) uerũ quia Romanis Germanisq; idẽ cõducere, & pacẽ quã bellũ probabã. ergo raptorẽ filiæ meæ, uiolatorẽ fœderis uestri Arminiũ, apud Varũ qui tum exercitui præsidebat, reũ feci. dilatus segnitia ducis, quia parũ præsidij in legibus erat, ut me & Arminiũ, & conscios uinceret flagitiũ. testis illa nox, mihi utinã potius nouissima. quæ secuta sunt defleri magis, quã defendi possunt. cæterũ & iniecti cathenas Arminio, & à factione eius iniectas perpeffus sum. atq; ubi primũ tui copia, ueteranouis, & quieti turbidis antehabco, neq; ob præmiũ, sed ut me perfidia exoluã, simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiã quã perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij ueniã precor. filiam necessitate huc adductã fa-teor. tuum erit consultare, utrũ præualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est. Cæsar clementi responso, liberis propinquisq; eius incolumitatem, ipsi sedem uetrem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenq; imperatoris autore Tiberio accepit. Arminij uxor uirilil sexus stirpem edidit: educatus Raucennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tẽpore memorabo. Fama dediti benigneq; excepti Segestis uulgata, ut quibusq; bellũ inuitis, aut cupientibus erat, spe uel dolore accipitur. Arminiũ super insitam uiolentiam rapta uxor, subiectus seruitio uxoris uterus, uicordem agebãt: uolabatq; per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neq; probris temperabat, egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus unam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neq; aduersus fœminas grauidas, sed palãm ad-

uersus

uersus armatos bellū tractare: cerni adhuc Germanorum
in lucis signa Romana, quæ dijs patrijs suspenderit: co=
leret Segestes uictā ripam: redderet filio sacerdotiū: ho=
minē Germanos nunquam satis excusaturos, quòd inter
Albim & Rhenū uirgas, & secures, & togā uiderint:
alijs gētibus ignorantia imperij Romani inexperta esse
supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inuitusq;
discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille dele=
ctus Tiberius, ne imperitū adulescētulū, ne seditiosum ex=
ercitū pauescerent: Si patriam, parētes, antiqua mallent
quām dominos, & colonias nouas, Arminū potius glo=
riæ ac libertatis, quām Segestē flagitiosæ seruitutis du=
cē sequerētur. Cōciti per hæc nō modo Cherusci, sed cō Cherusci.
terminæ gētes, tractusq; in partis Inguiomerus Arminij Inguiomerus.
patruus, ueteri apud Romanos autoritate: unde maior
Cæsari mectus. & ne bellū mole una ingrueret, Cæcinam
cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahēdo hosti Bructeri.
per Bructeros ad flumen Amisiā mittit. E quidem Pedito Amisa flu.
præfectus, finibus Frisiorum ducit. ipse impositas nauis Frisiorū fines.
bus quatuor legiones per lacus uexit: simulq; pedes, e=
ques, classes apud prædictū annē conuenere. Chauci cū Chauci.
auxilia pollicerentur, in cōmilitium adsciti sunt. Bructe=
ros sua urenteis expedita cum manu L. Stertinius missu
Germanici fudit, interq; cædem & prædam reperit un=
deicesimæ legionis aquilā cum Varo amissam. Ductum
inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumq; Ami=
siam, & Luppiā amnes inter, uastatū, haud procul Teu=
toburgiensi saltu, in quo reliquæ Vari legionumq; in se Luppia.
pultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarē inuadit soluen Teuroburgien
di suprema militibus duciq;, permoto ad miserationē o=
mni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, deniq;
ob cau

ob casus bellorū, & sortem hominū: præniſſo Cæcinnæ
 ut occulta ſaliuū ſcrutaretur, pontesq; & aggeres humi
 do paludū, & fallacibus cāpis imponeret. Incedunt mœ=
 stos locos, uisūq; ac memoria deformes. Prima Vari ca=
 stra lato ambitu, & dimenſis principijs triū legionū ma=
 nus ostentabant: dein ſemiruto uallo, humili fossa acciſe
 iam reliquæ cōſediſſe intelligebantur. Medio campi al=
 bentia ossa, ut fugerāt, ut reſtiterant, diſiecta uel aggera
 ta. adiacebant fragmina telorū, equorumq; artus, ſimul
 truncis arborum ante fixa ora. lucis propinquis barba
 ræ aræ, apud quas tribunos, ac primorū ordinū centurio
 nes mactauerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut
 uincula elapſi, reſerebant, hic cecidiſſe legatos, illic ra=
 ptas aquilas, primū ubi uulnus Varo adactū, ubi infelici
 dextera, & ſuo ictu mortē inuenerit: quo tribunali con=
 cionatus Arminius, quot patibula captiuus, quæ ſcrobis:
 utq; ſignis & aquilis per ſuperbiā inluſerit. Igitur Ro=
 manus qui aderat exercitus, ſextū poſt cladis annū, triū
 legionū ossa, nullo noſcēte, alienas reliquias an ſuorum,
 humo tegeter, omnes ut cōiūctos, ut cōſanguincos, aucta
 in hoſtē ira, mœſti ſimul & inſenſi cōdebant. Primū ex=
 truendo tumulo ceſſpitē Cæſar poſuit, gratiſſimo mune=
 re in deſunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod
 Tiberio haud probatū, ſeu cūcta Germanici in deterius
 trahenti, ſiue exercitū imagine cæſorū inſepultorumq;
 tardatū ad prælia, & formidoloſiorē hoſtium credebat.
 neq; imperatorem auguratu, & uctuſtiſſimis cærimonijs
 præditū adtrectare ſeralia debuiſſe. Sed Germanicus ce=
 dentē in auiā Arminium ſecutus, ubi primū copia fuit, e=
 uehi equites, campumq; quem hoſtis inſederat, eripi iu=
 bet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſyluis moni=
 tos,

Vari Quinti-
 lij caſtra.

Aræ barbaræ.

tos, uertit repente, mox signū prorūpendi dedit ijs, quos per saltus occulta uerat. Tunc noua acie turbatus eques, missæq; subsidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulsæ auxerant consternationē, trudebanturq; in paludem gnarā uincētibus, iniquā nescijs, ni Cæsar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi, & manibus æquis abcessum. Mox reducto ad Amisiā exercitu, legiones classe ut aduexerat, reportat. Pars equitū littore Oceani petere Rhenū iussa. Cæcina qui suum militē ducebat, monitus (quāquam notis itineribus regredere tur) pōtes lōgos quā maturrime superare. Augustus istrames, uastas inter paludes, quondā à L. Domitio aggeratus: cætera limosa, tenacia graui cæno, aut riuis incerta erāt: circū syluæ paulatim adcliues, quas tū Arminius impleuit, cōpendijs uiarū, & cito agmine, onustum sarcinis armisq; militē cū anteuenisset. Cæcina dubitanti quonam modo ruptos uetustate pōtes reponeret, simulq; propulsaret hostē, castrametari in loco placuit, * ut opus & alij præliū inciperēt. Barbari perfringere stationes, seq; inferre munitoribus nisi, laceffunt, circūgrediuntur, occursant. miscetur operantium bellantiumq; clamor & cuncta pariter Romanis aduersa. locus uligine profunda, idem ad gradū instabilis, procedētibus lubricus, corpora grauia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Cōtra Cheruscis sueta apud paludes prælia, procera mēbra, hastæ ingētes ad uulnera facienda, quamuis procul nox demū inclinātis tū legiones aduersæ pugnae exemit. Germani ob prospera inde fessi, ne tū quidē sumpta quiete, quātū aquarū circūurgētibus iugis oritur, uertere in subiecta, mersaq; humo, & obruto qd' effectū operis, duplicatus militi labor. Quadragesimū id stipendium Cæcina parendi,

Manib. æquis
abcessum.

Pontes longi

* ut pars o=
pus

Cherusc.

parendi, aut imperitādi habebat, secundarum ambiguarumq; rerū sciens eoq; interritus. Igitur futura uoluens non aliud reperit, quam ut hostem syluis coërceret, donec saucij, quantumq; grauioris agminis, anteirent. nam medio montium, & paludū porrigebatur planicies, quæ tenuē aciem pateretur. Deliguntur legiones quinta dextro lateri, undeuigesima in læuum, primani ducendum ad agmen, uicesimanus aduersum secuturos. Nox per diuersa in quies, cū barbari festis cpulis, læto cantu, aut truci sonore subiecta uallium ac resultantis saltus cōplerēt: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipsi passim adiacerēt uallo, oberrarēt tentorijs, insomnes magis quam peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quintiliū Varū sanguine oblitū, & paludibus emersum, cernere & audire uisus est, uelut uocantē, non tamen obsecutus, & manū intendentis repulisse. Cœpta luce misæ in latera legiones, metu, an cōtumacia locū deseruere, capto pro pere cāpo humentia ultra. Neq; tamen Arminius quāquam libero incurso, statim prorupit: sed ut hæserc cæno, fossisq; impedimēta, turbati circū milites, incertus signorū ordo, utq; tali in tēpore, sibi quisq; prope rus, & lætæ aduersum imperia aures irrūpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, & eodēq; iterū fato uictæ legiones. Simul hæc, & cū delectis scindit agmen, equisq; maxime uulnera ingerit. illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disijcere obuios, proterere iacētes. plurimus circa aquilas labor, quæ neq; aduersum ferri ingruētia tela, neq; figi limosa humo poterāt. Cæcina dū sustēt aciē, suffosso equo delapsus circū ueniebatur, ni prima legio sese opposuisset. iuuit hostiū auditas, ommissa cæde, prædā sectatiū, enisæq; legiones

Dira quies.

nes uesperascente die in aperta & solida. neq; is miseria-
rum finis, struendū uallū, petendus agger. amissa magna ex
parte, per quæ geritur humus aut exciditur cespes. nō ten-
toria manipulis, non fomenta saucijs. infectos cœno, aut
cruore cibos diuidētes, funestas tenebras, & tot hominum
millibus unū iam reliquū diem lamentabātur. Forte equus
abruptis uinculis uagus & clamore territus, quosdam oc-
currentium obturbauit. tanta inde consternatio inrupisse
Germanos credentiū, ut cuncti ruerent ad portas, quarum
decumana maxime petebatur, auersa hosti, & fugiētibus
tutior. Decumana
porta. Cæcina comperto, uanā esse formidinem, cū tamen
neq; autoritate, neq; precibus, ne manu quidem obsistere,
aut retinere militē quiret, proiectus in limine portæ, mise-
ratione demū, quia per corpus legati eūdem erat, clausit
uiam: simul tribuni & centuriones falsum pauorē docue-
runt. Tunc contractos in principia, iussosq; dicta cū silen-
tio accipere, temporis ac necessitatis monet: unam in armis
salutē, sed ea consilio tēperanda: manēdumq; intra uallū,
donec expugnandi hostes spe, propius succederent: mox
undiq; erumpendū: illa eruptione ad Rhenum perueniri.
quod si fugerēt, pluris syluas, profundas magis paludes, se
uitiam hostium superesse. at uictoribus decus, gloriā, quæ
domi cara, quæ in castris honesta memorat, reticuit de ad-
uersis. Equos dehinc, orsus à suis, legatorū tribunorumq;
nulla ambitione, fortissimo cuiq; bellatori tradit: ut hi,
mox pedes, in hostem inuaderēt. Haud minus iniquies Ger-
manus, spe, cupidine, & diuersis ducum sentētijs agebat:
Arminio, sinerent egredi, egressosq; rursus per humida
& impedita circumuenirent, suadente: atrociora Inguio = Inguiomerus,
mero, & leta barbaris, ut uallum armis ambirent, prom-
ptam expugnationem, plures captiuos, incorruptam præ-
dam

dam fore. Igitur orta die, prouunt fossas, iniiciunt crates, summa ualli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquā hæsere munimētis, datur cohortibus signū, cornuaq; ac tubæ concinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorū circumfunduntur, exprobrantes, nō hic syluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. Hosti facile excidiū, & paucos ac semermos cogitanti, sonus tubarū, fulgor armorū quāto inopina, tanto maiora offenduntur. cadebantq; ut rebus secundis auidi, ita aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue uulnus, pugnā deseruere. uulnus trucidatum est, donec ira & dies permansit: nocte demū reuersæ legiones, quāuis plus uulnerū, eadē ciborū egestas fatigaret, uim, sanitatē, copias, cuncta in uictoria habuere. Peruaserat interim circūuenti exercitus fama, & infesto Germanorū agmine Gallias peti, ac ni Agrippina impositum Rheno pontē solui prohibuisset, erāt qui id flagitiū formidine auderēt. sed foemina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusq; ut quis inops, aut saucius, uestem & formēta dilargita est. Tradit C. Plinius Germanicorū bellorū scriptor, stetisse apud principū pontis laudes & grates reuersis legionibus habentē. Id Tyberij animū altius penetravit. nō enim simplices eas curas, nec aduersus externos militē queri: nihil relictū imperatoribus, ubi foemina manipulos interuisat, signa adeat, largitionē tentet, tanquā parum ambitiose filiū ducis gregali habitu circūferat, Cæsaremq; Caligulā appellari uelit: potiorē iā apud exercitus Agrippinam quā legatos, quā duces: cōpressam à muliere seditionem, cui nomē principis obistere nō quiuerit. Accendebat hæc onerabatq; Seianus peritia morū Tiberij, odia in longū iaciēs, quæ recōderet, auctaq; promeret. At Germanicus,

Agrippina.

C. Plini. Germanicorū bellorū scriptor.

Seianus.

nicus, legionum, quas nauibus uexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo ^{P. Vi} leuior classis uadoso mari innaret, uel reciproco sideret. Vitellius primū iter sicca humo aut modicē adlabente aestu, quietum habuit. mox impulsu aquilonis simul sydere æquinoctij, quo maxime tumescit Oceanus, rapi, agiq; agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, littori, capis facies. neq; discerni poterāt incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumēta, sarcinæ corpora exanima interfluūt, occursant. permiscetur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus extātes, aliquādo subtracto solo disiecti aut obruti. nox, uox, & mutui hortatus iuuabant. aduersante unda nihil strenuus ab ignauo, sapiēs à prudenti, cōsilia à casu differre, cuncta pari uiolentia inuoluebātur. Tandē Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit. pernoctauere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miserabiles, quam quos hostis circūsidet. quippe illis etiā honesta mortis usus: his ingloriū exitium. lux reddidit terram. penetratumq; ad amnem. Visurgin, ^{Visurgis flu.} quò Cæsar classe contenderat, impositæ deinde legiones, uagante fama submersas. nec fides salutis, antequam Cæsarem exercitumq; reducē uidere. Iam Stertinius ad accipiendum in deditiōē Segimerum fratrem Segestis ^{Stertinius. Segimerus} præmissus, ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorū perduxerat. data utriq; uenia, facile Segimero, cunctatius filio: Quintilij Vari corpus inluisse dicebatur. Ceterū ad splendenda exercitus dāna certauere Galliæ, Hispaniæ, Italia, quod cuiq; promptum, arma, equos, aurū, offerentes: quorum laudato studio Germanicus, armis modo & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem iuuuit. utq; cladis

memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere, uulnera intuens, alium spe, aliū gloria, cunctos alloquio, & cura, sibiq; & praelio firmabat. Decreta eo anno triūphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris

Pater patriæ.

patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neq; in acta sua iurari, quanquā censente senatu, permisit: cuncta mortaliū incerta, quantoq; plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans: non tamen ideo faciebat fidem ciuilibus animi. nā legē maiestatis reduxerat, cui nomen apud ueteres idē, sed alia in iudiciū ueniebant, si quis pro

Maiestatis lex reducta.

Facta arguebatur, dicta impune erant.

ditione exercitū, aut plebē scditionibus, deniq; male gesta Rep. maiestati populi Romani minuisset: facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, comotus Cassij Seueri libidine, qua uiros sceminasq; inlustres, procacibus scriptis diffamauerat: mox Tiberius cōsultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoq; asperauere carmina incertis autoribus uulgata in scuitia superbiāq; eius, & discordem cū matre animum. Haud pigebit referre in

famosi libelli

Falaniuus eques Ro.

Falatio & Rubrio, modicis equitibus Romanis prætentata crimina, ut quibus initijs, quanta Tiberij arte grauissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit, cunctaq; corripuerit, noscatur. Falatio obijciebat ac-

Augustus Romæ per omnes domos cultus.

cusator, quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quēdam minimum corpore in famem adsciuiisset: quoaq; uenditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur uiolatum periurio nomen Augusti. Quæ ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus, nō ideo decretum patri

Rubrius eq.

suo

suo cœlum, ut in perniciem ciuū is honor uerteretur. Cæsium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriā Augusti sacrasset. Nec cōtra religiones fieri, quod effigies eius, ut alia numinum simulachra, uenditionibus hortorū & domuum accedāt. Iusiurandū perinde æstimandū, quam si Iouem sefellisset. deorum iniurias, dijs curæ. Nec multo post Graniū Marcellū prætorē Bithyniæ quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente Romano Hispōne. qui formam uitæ iniijt, quā postea celebrem miseria tēporum, & audaciæ hominum fecerunt. nā egēs, ignotus, inquires, dum occultis libellis seuitiæ principis adrepiť, mox clarissimo cuiq; periculū faceßit, potentiā apud unū, odium apud omnes adeptus, dedit exemplū quod secuti ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem alijs, ac postremū sibi inuenere. Sed Marcellū in simulabat, si-
nistros de Tiberio sermones habuisse. ineuitabile crimen, cū ex moribus principis fœdissima quæq; deligeret accusator, obiectaretq; reo. nam quia uera erāt, etiā dicta credebantur. Addidit Hispō, statuā Marcelli altius quā Cæsariū sitā, & alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeo, ut rūpta taciturnitate proclamaret, se quoq; in ea causa laturū sententiam palam, & iuratu: quo ceteris eadē necessitas fieret. Manebant etiā tu uestigia morietis libertatis. Igitur Cn. Piso, Quo, inquit, loco censebis Cæsare si primus, habebō quod sequar. si post omnes, uereor ne imprudēs dissentiā. permotus his, quantoq; incautiū efferbuerat, pœnitentia paties tultit absolui reū criminibus maiestatis. de pecunijs repetundis ad recuperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudicijs adsidebat in cornu tribunalis,

Cæp. Crispin.
Rom. Hispō.

Granius Mar-
cellus.

Vestigia mo-
rientis libera-
tis.

ne prætorem curuli depelleret: multaq; eo coram, aduersus
ambitum & potentiũ preces constituta: sed dum ueritati

Pius Aurelius.

consultitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aure-
lius senator, questus mole publicæ uix, ductuq; aquarũ, la-
befactas ædis suas, auxiliũ patrũ inuocabat. resistentibus

Tiberij libera-
litas.

ararij prætoribus subuenit Cæsar, pretiumq; ædiũ Aure-
lio tribuit, eroganda per honesta pecuniæ cupiēs. quã uir
tutem diu retinuit, cũ cæteras exueret. Propertio Celeri
prætorio, ueniã ordinis ob paupertatē petēti, decies sester-
tium largitus est, satis cōperto, paternas ei angustias esse.
tentātis eadē alios, probare causam senatui iussit, cupidi-
ne seueritatis, in his etiam quæ rite faceret, acerbus. unde
cæteri silentiũ & paupertatē cōfessionī et beneficio præ-

Tiberis au-
fusus.

posuere. Eodem anno continuis imbris auctus Tiberis,
plana urbis stagnauerat. relabentē secuta est ædificiorum
& hominũ strages. Igitur censuit Asinius Gallus, ut libri
Sibyllini adiretur. reuult Tiberius, perinde diuina huma-
naq; obtegens: sed remediũ cocercēdi fluminis Ateio Ca-
pitori & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedo-
niam onera deprecantis, leuari in præsens proconsulari
imperio, tradiq; Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus,
quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus
præfedit, quanquam uili sanguine nimis gaudens, quod
uulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur ab-
stinuerit spectaculo ipse, uariè traherant, alij tædio cœ-
tus, quidam tristitia ingenij & metu comparationis. quia
Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad cœn-
tandam sæuitiã mouendãq; populi offensiones concessam
filio materiem. quanquam, id quod dictum est. theatri li-
centia proximo priore anno cœpta, gratius sum erupit,
occisis non modo è plebe, & militibus, & centurione,
uulne

uulnerato tribuno prætoriae cohortis dum, probra in magistratus & dissensionem uulgi prohibet. Actum de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiae, ut prætorius ius uirgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinij Gallio ratione silente Tiberio, qui ea simulachra libertatis senatui praebebat: ualuit tamen intercessio, quia diuus Augustus immunes uerberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum multa decernuntur, ex quibus maxime insignia: Ne domos pantomimorum senator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi quam in theatro spectarentur. & spectantium immo-destiam exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto per- tentibus Hispanis permissum, datumque in omnes prouincias exemplum. Centesimam rerum uenaliu post bella ciuilia institutam, deprecate populo, edixit Tiberius militare ararium eo subsidio niti, simul imparem oneri Remp. nisi uicesimo militiae anno ueterani dimitterentur. ita proxime seditionis male consultae, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes uerterentur flumina & lacus, per quos au- gescit. Auditaque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnem transferretur, idque ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates differuere, pessum ituros soccun- dissimos Italiae campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus super stagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quae in Narem effunditur obstrui recusantes,

Haterius A-
grippa.
Asini. Gallus.

Histriones im-
munes uerber-
rum.
Lucar.

Mulctare exi-
lio.

Templum
Augusto.
Centesima rerum
uenalium
deprecatur po-
pulus Ro.

Florentini.
Clanis flu.
Arnus flu.
Interamnates.
Nar flu.

Reatini.
Velinus lacus.

d † quip

quippe in adiacētia erupturum: optume rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, utq; originē ita fines dederit: spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, et lucos, & aras patrijs omnibus dicauerint: quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuijs orbatū, minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio ualuit, ut in sententiam Pisonis concederet, qui nil mutandū censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaia & Macedonia. Id quoq; morū Tiberij fuit, cōtinuare imperia, ac plerosq; ad finē uitæ in ijsdē exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Causæ uariæ tradūtur: alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidā inuidia, ne plures fruerentur. sunt qui existimēt, ut callidum eius ingenium, ita anxium iudicium: neq; enim eminentis uirtutes sectabatur, & rursus uitia oderat. ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicū metuebat. qua hæsitacione postremo eò prouectus est, ut mādauerit quibusdam prouincias, quos egredi urbe non erat passurus. De comitijs consularibus, quæ tum primum illo principe, ac deinceps fuere, uix quicquam firmare ausim: adeo diuersa non modo apud autores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modo subtractis cādidatorum nominibus, originē cuiusq; & uitam, & stipendia descripsit, ut qui forent intelligere tur: aliquando ea quoq; significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suā ad id curā pollicitus est. plerunq; eos tantum apud se professos dirruit, quorum nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis considerent. speciosa uerbis, re inania, aut subdola: quantoq; maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad insensius seruitium.

P. Corne

Tiberius imperia prouinciarum præfatis continuare solitus.

Comitia consularia.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA=

LIVM

LIBER II.

ISENNA Statilio Tauro, L. Libone

Coss. mota Orientis regna, prouinciaq;

Romanæ, initio apud Parthos orto, qui

petitum Roma, acceptumq; regem, quã=

uis gentis Arfacidarũ, ut externum asper=

nabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phra=

hate. Nam Phrahates quanquam depulisset exercitus, du=

cesq; Romanos, cuncta uenerantium officia ad Augustum

uerterat, partemq; prolis, firmandæ amicitie miserat,

haud perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffi=

sus. Post finem Phrahatis & sequentium regum, ob inter=

nas cades, uenere in urbem legati à primoribus Parthis,

qui Vononem uetustissimũ liberorum eius accirent. Ma=

gnificum id sibi credidit Cæsar, auxitq; opibus. Et acce=

pere barbari letâtes, ut ferme ad noua imperia. Mox sub

it pudor degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe re

gem, hostium artibus infectum: iam inter prouincias Ro=

manas solium Arfacidarum haberi dariq;: Vbi illam glo=

riam trucidantiũ Crassum, exturbantiũ Antoniũ, si man=

cipium Cæsarís tot per annos seruitutem perpeßum Par=

this imperitet? Accendebat dedignant es & ipse, diuersus

à maiorum institutis, raro uenatu, segni equorũ cura, quo

ties per urbes incederet lecticæ gestamine, fastuq; erga pa

trias epulas: inridebantur & Græci comites, ac uilissima

d s utensil

Vonones Phra
hatis filius.

utensiliū anulo clausa. sed prompti aditus, obuia comitas,
 ignotæ Parthis uirtutes, noua uitia, & quia ipsorū ma-
 ioribus aliena, perinde odiū prauis & honestis. Igitur Ar-
 tabanus Arsfacidarū è sanguine apud Dahas adultus ex-
 citur, primoq; congressu fusus, reparat uires, regnoq; po-
 titur. uicto Vononi per fugium Armenia fuit, uacua tunc,
 interq; Parthorū & Romanas opes infida, ob scelus An-
 tonij, qui Artauasden regē Armēiorū specie amicitie in-
 lectum, dein cathenis oneratū, postremo interfecerat. Eius
 filius Artaxias, memoria patris nobis insensus, Arsfacidarū
 ui seq; regnumq; tutatus est. occiso Artaxia per dolū pro-
 pinquorū, datus à Cæsare Armenijs Tigranes, deductusq;
 in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnū im-
 perium fuit, neq; liberis eius, quanquā sociatis more exter-
 no in matrimonium regnumq; dein iussu Augusti impositus
 Artauasdes, & non sine clade nostra deiectus. Tum C. Cæ-
 sar cōponendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen ori-
 gine Medum, ob insignē corporis formā, & præclarum
 animū uolētibus Armenijs præfecit. Ariobarzane morte
 fortuita absumpto, stirpē eius haud tolerauere, tentatoq;
 foemina imperio, cui nomen Erato, eaq; breui pulsa, incer-
 ti solutiq; & magis sine domino, quam in libertate, pro-
 fugum Vononem in regnū accipiūt. Sed ubi minitari Ar-
 tabanus, & parū subsidij in Armenijs, uel si nostra ui de-
 fenderetur, bellū aduersus Parthos sumendum erat, rector
 Syriæ Creticus Sillanus excitū custodia circumdat, manē-
 te luxu & regio nomine. quod ludibriū ut effugere agita-
 uerit Vonones, in loco reddemus. Cæterū Tiberio haud
 ingratū accidit, turbari res Oriētis, ut ea specie Germa-
 nicū suetis legionibus abstraheret, nouisq; prouincijs im-
 positum, dolo simul & casibus obiectaret. At ille quanto
 acriora

Artabanus.
Dahæ pop.

Armenia.

Artauasdes.

Artaxias.

Tigranes.

Ariobarzanes

Erato regina.

Creticus Silla-
nus.

acriora in eum studia militum, & auersa patrum uoluntas, celerandæ uictoriæ interior, tractare præliorum uias, & quæ sibi tertium iam annum belligeranti seua uel prospera euenissent: fundi Germanos acie & iustis locis, iuari sy-
 luis, paludibus, breui æstate, & præmatura hyeme: suum mi-
 litem haud perinde uulneribus, quam spatium itinerum da-
 mno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis, longum
 impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensan-
 tibus iniquum: at si mare intretur, promptam ipsis possessionem,
 & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesq;
 & comæatus pariter uehi: integrum equitum, equosq;
 per ora & alueos fluminum media in Germania fore. Igitur
 huc intendit, missis ad census Galliarum, P. Vitellio &
 Cantio. Silius & Anteius & Cæcina fabricandæ classis
 præponuntur. Mille naues sufficere uisæ, properatæq;: dæ-
 lia breues angusta puppi, proræq;, & lato utero, quo faci-
 cilius fluctus toleraret: quædam planæ carinis, ut sine noxa
 sideret: plures appositus utrinque gubernaculis, conuerso ut
 repente remigio, hinc uel illinc adpelleret: multæ portibus
 stratæ, super quas tormenta ueheretur, simul aptæ ferendis
 equis, aut comæatui, uelis habiles, citæ remis, augebantur
 alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batauorum
 in qua conuenirent prædicta, ob faciles adpulsus, accipiendisq;
 copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus
 uno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens,
 apud principium agri Batani, uelut in duos amnes diuiditur,
 seruatq; nomen & uiolentiam cursus, quæ Germaniam præuehitur,
 donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior
 adfluens, uerso cognomine Vahalæ accolæ dicunt: mox id quoq;
 uocabulum mutat Mosam flumine, eiusq; immeso ore eundem
 in Oceanum effunditur.

Apud Germanos breuis æstas, præmatura hyems.

P. Vitellius.
 Cantius.
 Silius.
 Anteius.
 Cæcina.

Batauorum insula.

Rhenus.

Vahalæ.
 Mosam.

Sed

Sed Cæsar dū adiguntur naues, Silium legatum cum expe-
 dita manu inruptionē in Chattos facere iubet. ipse, audito
 In Chattos ir-
 ruptio.
 Luppia flu. castelliū Luppia flumini adpositum obsideri, sex legiones
 eò duxit. neq; Siliio ob subitos imbres aliud actū, quàm ut
 Arpus princeps
 Chattorum. modicam prædā, & Arpi principis Chattorū coniugem,
 filiamq; raperet. Neq; Cæsari copiam pugnae obsessores
 fecere, ad famā aduentus eius dilapsi: tumulū tamen nuper
 Varianis legionibus structum, & ueterē aram Druso sitā
 desierant. Restituit arā, honorq; patris princeps ipse
 cum legionibus decucurrit. Tumulū iterare haud uisum.
 Aliso castellū
 in ripa Lup-
 pia fluminis. & cūcta inter castellū Alisonē ac Rhenū nouis limitibus,
 aggeribusq; permunita. Iamq; classis aduenrat, cū præ-
 missis cōmeatu, & distributis in legiones, ac socios nauis-
 Drusiana fossa. bus, fossam, cui Drusianæ nomē, ingressus, precatusq; Dru-
 sum patrē, ut se eadē ausum, libens placatusq; exemplo ac
 memoria consiliorū atq; operū iuaret: lacus inde & O-
 ceanū usq; ad Amisiā flumē secūda nauigatione peruchi-
 tur. classis Amisiæ relicta leuo amne. erratūq; in eo quod
 non subuexit. transposuit militē dextras in terras iturum.
 ita plures dies efficiēdis pontibus absumpti. Et eques qui-
 dem ac legiones prima æstuaria nondū ad crescente unda
 intrepidi transiere: postremū auxiliiorū agmen, Batuiq;
 in parte ea dum insultāt aquis artēq; nandi ostentāt, tur-
 bati, & quidā hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angri-
 Angriuarij. uariorū defectio à tergo nūciatur. Missus illico Stertinius
 cum equite & armatura leui, igne & cædibus perfidiam
 ultus est. Flumē Visurgis Romanos Cheruscosq; interflue-
 bat. eius in ripa cū cæteris primoribus Arminius adstitit,
 Visurgis flu.
 Cherufci. quæsitoq; an Cæsar uenisset, postquā adesse respōsum est,
 ut liceret cū fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu co-
 gnomēto Flauius, insignis fide, & amissō per uulnus oculo
 Flauus Armi-
 nij frater. paucis

paucis ante annis duce Tiberio. tū permissū. progressusq; salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, ut sagittarij nostra pro ripa dispositi abscederēt, postulat, & postquā digressi, unde ea deformatas oris interrogat fratrem: illo locū, & praeliū referēte, quodnā præmium recepisset exquirat. Flavius aucta stipendia, torquē, & coronam aliq; militaria dona memorat, inidente Arminio uilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic magnitudinē Romanam, opes Cæsaris, & uictis graues pœnas, in deditioem uenienti paratā clementiam, neq; coniugem & filiū eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitā, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam, ne propinquorum & adfinium, deniq; gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto cohibebātur, ni Stertinius adcurrrens, plenum iræ armaq; & equum poscentem Flauium attinisset. cernebatur contrā minitabundus Arminius, praeliumq; denūcians. nam pleraq; Latino sermone interiaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset. Postero die Germanorū acies trans Visurgim stetit. Cæsar nisi pontibus præsidijq; impositis dare in discrimen legiones haud imperatoriū ratus, equitē uado tramittit. præfucere Stertinius, & è numero primipilariū Aemilius, distātibus locis inuecti, ut hostē deducerēt. quā celerimus amnis, Carioualda dux Batauorū erupit. eū Cherusci fugā simulates in planiciē saltibus circumiectam traxere: dein coorti & undiq; effusi trudent aduersos, instāt cedentibus, collectosq; in orbē pars congressi, quidā eminus proturbant. Carioualda diu sustentata hostiū seuitia, hortatus suos ut ingruentes cateruas globo fringerēt, atq; ipse in densissimos

Latinus sermo

Carioualda
dux Batauorū.
Cherusci.

Herculi sacra
sylua.

Auguralis por
ta.

mos inrumpēs, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi uobiliū circa. ceteros uis sua, aut equites cum Ster-
tino Aemilioq; subueniētes, periculo exemere. Cæsar trās-
gressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit delectum ab
Arminio locum pugnae, conuenisse & alias nationes in sy-
luam Herculi sacram, ausurosq; nocturnam castrorum op-
pugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes,
suggressiq; propius speculatores audiri fremitum equo-
rū, immensiq; & incōditi agminis murmur attulere. Igi-
tur propinquo summæ rei discriminis, explorandos militū
animos ratus, quonā id modo incorruptū foret, secum a-
gitabat. Tribunos & centuriones læta sæpius quàm com-
perta nunciare, libertorum scrulia ingenia, amicis inesse
adulationem: si concio uocetur, illic quoq; quæ pauci in-
cipiant, reliquos adstreperere: penitus noscendas mentes, cū
secreti & incustoditi inter militaris cibos, spem aut me-
tum proferrent. Nocte cœpta, egressus Augurali, per oc-
cultā & uigilibus ignara, comite uno, contactus humeros
ferina pelle, adit castrorū uias, adsistit tabernaculis, frui-
turq; fama sui: cum hic nobilitatē ducis, decorē alius, plu-
rimi patientiā, comitatem, per seria, per iocos eundem a-
nimum, laudibus ferrent: reddendamq; gratiā in acie fāte-
rentur, simul perfidos & ruptores pacis, ultioni & glo-
riæ mactandos. Inter quæ unus hostiū Latinae linguæ sci-
ens, acto ad uallum equo, uoce magna, cōiuges, & agros,
& stipendij in dies, donec bellaretur, sestertios centenos,
si quis transfugisset, Arminij nomine pollicetur. Incendit
ea cōtumelia legionum iras, ueniret dies, daretur pugna,
sumpturum militem Germanorum agros, tracturum con-
iuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hosti-
um prædæ destinare. Tertia ferme uigilia ad sultatum est
castris

castris sine coniectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere. Nox eadem læta Germanico quietē tulit, uiditq; se operatū, & sanguine sacro resperſa prætexta, pulchriorē aliā manibus auia Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspicijs uocat concionē, & quæ sapiētia, præuisa, aptaq; imminenti pugnae differit. Non cāpos modo militi Romano ad præliū bonos, sed si ratio adſit, syluas & saltus. nec enim imensa barbarorū scuta, enormis hastas inter truncos arborū, & enata humo uirgulta perinde haberi quā pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina: densarēt ictus, ora nucronibus quærerēt: non loricā Germano, non galeā: nec scuta quidē ferro, neruo ue firmata, sed uiminū textus, uel tenuis, & fucatas colore tabulas. primā utcūq; aciem hastatā, cæteris præuisa aut breuia tela: iam corpus ut uisitorū, & ad breuē impetū ualidū, sic nulla uulnerū patientia, sine pudore flagitij, sine cura ducum, abire, fugere, pauidos aduersis, inter secūda, non diuini, non humani iuris memores: Si tædio uiarū ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorē iā Albim quā Rhenu: neq; bellū ultrā, modo se patris patriūq; uestigia prementē, ijs dē in terris uictorē sisterent. Orationē ducis secutus militū ardor, signumq; pugnae datū. Nec Arminius, aut cæteri Germanorū proceres omittebāt suos quisq; testari. Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellū tolerarēt, seditionē induerint: quorū pars onusta uulneribus tergū, pars fluctibus & pcellis fractos artus, insensis rursus hostibus, aduersis odijs obijciāt, nulla boni spe: clasē quippe & auia oceani quæſita ne qs ueniētibus occurreret, ne pulsos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane uictis, uentorū remorū ue subsidiū: meminissent modo auaritiæ, crudelita=

Operari, pro
sacrificare.

Addicentibus
auspicijs.

Enormes ha-
stæ Cherusco-
rum.

Germanorum
armatura.

Textus uimi-
num siue tabu-
larum coloribus
fucata, proci-
tis.

Albis.
Rhenus.

Arminius Che-
ruscorum prin-
ceps.
Germanorum
proceres.

Idistauiſum diſtationē Germanicam eſſe reor cum ſuo articulo . deieſtauiſen ſiue ſtaduuiſen, id eſt ripēſe pratū ſiue ad ripam uertens, puta Viſurgis fluij.

Augurium a-
quilarum.

Rhæti.
Vindelici.
Gallicæ cohortes.

delitatis, ſuperbiæ: aliud ſibi reliquū quàm tenere libertatē, aut mori ante ſeruitium? Sic accenſos & preliū poſcētes in campū, cui Idistauiſo nomen, deducūt: is medius inter Viſurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montiū reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur. pone tergum inſurgebat ſylua editis in altū ramis, & pura humo inter arborum truncos. campum & prima ſyluarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci iuga inſedere, ut præliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit: auxiliaries Galli, Germaniq; in fronte, poſt quos pedites ſagittarij, dein quatuor legiones, & cum duabus prætorijs cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cū equite ſagittario, cæteræq; ſociorū cohortes. Intentus paratusq; miles ut ordo agminis in acie adſiſteret. Viſis Cheruſcorū cateruis, quæ per ferociam proruperant, ualidiſſimos equitum incurrere latus, Stertiniū cum cæteris turmis circumgredi, terga ſe inuadere iubet, ipſe in tempore adſuturus. Interea pulcherrimū auguriū octo aquilæ petere ſyluas, & intrare uiſæ, imperatorem aduertere: exclamat irent, ſequerentur Romanas aues, propria legionum numina. ſiſimul pedeſtris acies inſertur, & præmiſſus eques poſtremos ac latera impulit. mirumq; dictu, duo hoſtium agmina diuerſa fuga, qui ſyluam tenuerant in aperta, qui campis adſtiterant, in ſyluam ruebant. medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos in ſignis Arminius manu, uoce, uulnere, ſuſtentabat pugnam. Incubueratq; ſagittarijs, illa rupturus, ni Rhætorum Vindelicorumq; & Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent: niſu tamē corporis & impetu equi peruaſit, oblitus faciē ſuo cruore ne noſcetur. quidā adgnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus,

gentibus, emissumq; tradiderūt. Virtus seu fraus eadē In-
 guiomero effugium dedit. ceteri passim trucidati. & ple-
 rosq; tranare visurgim conātes, iniecta tela aut vis flumi-
 nis, postremo moles ruentiū, & incidētes ripæ, operuere.
 quidā turpi fuga in summa arborū nisi, ramisq; se occul-
 tantes, admotis sagittarijs per ludibrium figebātur: alios
 prorutæ arbores adflixere. Magna ea uictoria, neque
 cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctē cæsi ho-
 stes, decē millia passuū cadaueribus atq; armis oppleuere,
 repertis inter spolia eorum cathenis, quas in Romanos, ut
 nō dubio euētū portauerāt. Miles in loco prælij Tiberiū
 imperatorē salutauit, struxitq; aggerem et in modum tro-
 phæorū arma, subscriptis uictarū gētiū nominibus impo-
 suit. Haud perinde Germanos uulnera, luctus, excidia,
 quā ea species dolore & ira adfecit. qui modo abire se-
 dibus, trās Albim cōcedere parabāt, pugnā uolunt, arma
 rapiūt, plebes, primores, iuuētus, senes, agmen Romanum
 repente incursant, turbāt, postremo deligūt locū, flumine
 & syluis clausum, arcta intus planicie, & humida: syluas
 quoq; profunda palus ambibat, nisi quōd latus unū Angri-
 uarij lato aggere extulerāt, quo à Cheruscis dirimeretur.
 hic pedes adstitit, equitem propinquis lucis texere, ut in-
 gressis syluā legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæsā-
 ri incognitum: cōsilia, locos, prompta, occulta nouerat, a-
 stusq; hostiū in perniciē ipsis uertebat. Seio Tuberoni le-
 gato tradit equitē, cāpumq; peditū aciem ita instruxit, ut
 pars æquo in syluā aditu incederet, pars obiectū aggerē
 eniteretur. quod arduum, sibi: cetera legatis permisit, qui-
 bus plana euenerāt, facile inrupere: quis impugnādus ag-
 ger, ut si murū succederēt, grauibus supernē ictibus consli-
 ctabantur. Sensit dux imparem cominus pugnā, remotisq;
 paulum

Cathenæ in
 Romanos.
 Agger struxit.

Angriuarij
 lato aggere à
 Cheruscis di-
 rempti.

paulum legionibus, funditores libratoresq; excutere tela,
 & proturbare hostem iubet. missæ è tormētis hastæ. quan-
 toq; conspicui magis propugnatores, tanto pluribus uul-
 neribus deiecti. Primus Cæsar cum prætorijs cohortibus
 capto uallo dedit impetū in sylvas. conlato illic gradu cer-
 tatum. hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes
 claudebant. utrisq; necessitas in loco, spes in uirtute, salus
 ex uictoria. Nec minor Germanis animus, sed genere pu-
 gnæ & armorum superabantur, cū ingens multitudo ar-
 ctis locis prælongas hastas non protenderet, non collige-
 ret, neq; adsultibus & uelocitate corporum uteretur, coad-
 æta stabile ad prælium: cōtra miles, cui scutum pectori ad-
 pressum, & insidēs capulo manus, latos barbarorū artus,
 nuda ora foderet, uiaq; strage hostiū aperiret, imprōpto
 iam Arminio ob cōtinua pericula, siue illum recens acce-
 ptum uulnus tardauerat. Quin & Inguiomerū tota uoli-
 tantē acie, fortuna magis quàm uirtus deserebat. & Ger-
 manicus quo magis adgnosceretur, detraxerat tegimē ca-
 piti, orabatq; insisterēt cædibus, nil opus captiuis, solam
 internitionē gentis finem bello fore. Iamq; sero diei subdu-
 cit ex acie legionem faciendis castris, cæteræ ad noctem
 cruore hostium satiatæ sunt. equites ambigue certauere.
 Laudatis pro concione uictoribus Cæsar cōgeriem armo-
 rum struxit, superbo cū titulo, DEBELLATIS IN-
 TER RRHENV M ALBIMQVE NATIONI-
 BVS EXERCITVM TIBERII CAESARIS
 EA MVNIMENTA MARTI ET IOVI, ET
 AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit,
 metu inuidiæ, an ratus conscientia factis satis esse. Mox
 bellum in Angriuarios Stertino mādāt, ni deditiōnē pro-
 perauissent. atq; illi supplices nihil abnuēdo, ueniā omniū
 acceperē

Prælongas ha-
 stas Germanis.
 Adsultus.
 Velocitas cor-
 porum.

6
 PG

Angriuarij.

accipere. Sed æstate iam adulta, legionum aliæ itinere ter-
 restri in hybernacula remissæ, plures Cæsar classi imposi-
 tas per flumen Amisiam Oceano inuexit. Ac primo placi- Amisiam flu.
 dum æquor mille nauium remis strepere, aut uelis impelli:
 mox atro nubiuũ globo effusa grando: simul uarijs undiq;
 procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimẽ im-
 pedire: milesq; pavidus, & casuum maris ignarus, dũ tur- Casus maris.
 bat nautas, uel intempestiue iuuat, officia prudentiuũ cor-
 rumpebat. omne dehinc cœlum, & mare omne in austrum Auster.
 cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis annibus, im-
 menso nubiuũ tractu ualidus, & rigore uicini Septëtrionis
 horridior, rapuit disiecitq; naues in aperta Oceani, aut in Classis Ger-
 manici pericli
 tatur in mari.
 fulas saxis abruptis, uel per occulta uada infestas. quibus
 paulum ægreq; uitatis postquam mutabat æstus, eodemq;
 quò uentus ferebat, non adherere anchoris, non exhauri-
 re inrumpentis undas poterant: equi, iumëta, sarcina, etiã
 arma præcipitantur, quo leuarentur aluei manantes per la-
 tera, & fluctu superurgente. Quanto uiolentior cætero Oceanus uio-
 lentior cætero
 mari.
 mari Oceanus, & truculentia cœli præstat Germania, tan-
 tum illa clades nouitate & magnitudine excessit, hostili-
 bus circũ littoribus, aut ita uasto & profundo, ut credatur
 nouissimũ ac sine terris mare: pars nauiuũ haustæ sunt, plu-
 res apud insulas longius sitas ciectæ: nulesq; nullo illic ho-
 minum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equoruũ
 eodem elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chauco Chauci.
 rum terrã adpulit, quẽ per omnes illos dies noctesq; apud
 scopulos & prominentis oras, cum se tanti exitij reũ cla-
 mitaret, uix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppe-
 teret. Tandem relabente æstu, & secundante uento, clau-
 dæ naues raro remigio, aut intentis uestibus, & quædã à
 ualidioribus tractæ, reuertere, quas raptim resectas misit,

ut scrutarētur insulas. collecti ea cura pleriq; multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. quidam in Britannia rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabāt, uim turbinū, & inauditas uolucres, monstra maris, ambigua hominum & belluarū formas, uisa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, ut Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coercendum crexit. C. Silio cum triginta

In Chattos ac
Marfos irru-
prio.

Malouendus
Marforū prin-
ceps.

Aquila Varia-
næ legionis.

peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipse maioribus copijs Marsos inrumpit: quorū dux Malouendus nuper in deditioem acceptus, propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplo manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderēt humum. & utrisq; adfuit fortuna. eo promptior Cæsar pergit introrsus, populatur, excindit nō ausum congregi hostē, aut sicubi resisterat, statim pulsum, nec unquā magis (ut ex captiuis cognitū est) pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perdita classe, amissis armis, post constrata equorū uirorūq; corporibus littora, eadē uirtute, pari ferocia, & ueluti aucti numero inrupissent. Reductus inde Iuhiona miles, letus animi, quòd aduersa maris, expeditione prospera pēsauisset. addidit munificentia Cæsar, quantū quis damni professus erat exoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæq; pacis consilia sumere, & si proxima æstas adijceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiborius monebat, rediret ad decretum triumphum: satis iam euentū, satis casuum: prospera illi & magna prælia: eorū quoq; meminisset, quæ uenti & fluctus nulla ducis culpa, grauia tamen & sæua damna intulissent: se nouies à

Iuhionum ci-
uitas.

diuo

diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quam
 ui perfecisse: sic Sicambros in deditiōē acceptos, sic Sue-
 uos, regemq; Maroboduū pace obstrictum: posse & Che-
 ruscōs ceterasq; rebellium gētes, quādo Romanæ ultioni
 consultū est, internis discordijs relinqui. Precante Ger-
manico annum efficiēdis coeptis, acrius modestiā eius ad-
 greditur, alterū consulatū offerēdo, cuius munia præsens
 obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandū, relinque-
 ret materiē Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste,
 non nisi apud Germanias adsequi nomē imperatoriū, &
 deportare lauream posset. Haud cunctatus est ultrā Germa-
 nicus, quanquā fingi ea, seq; per inuidiā parto iam decori
 abstrahi intelligeret. Sub idē tempus ē familia Scribonio-
 rum Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij
 initium, ordinē, finem curatius differā, quia tum primū re-
 perta sunt, quæ per tot annos Remp. exedere. Firmius Ca-
 tus Senator ex intima Libonis amicitia, iuuenē improvi-
 dum & facilem inanibus, ad Chaldæorū promissa, Mago-
 rum sacra, somniorū etiā interpretes impulit, dū proauū
 Pompeiū, amitam Scriboniā, quæ quondā Augusti cōiunx
 fuerat, consobrinos Cæsares, plenā imaginibus domū ostē-
 tat, hortaturq; ad luxum & æs alienū, socius libidinū &
 necessitatū, quo pluribus indicijs inligaret. Vt satis testiū,
 & qui serui eadē noscerent, reperit, aditū ad principē po-
 stulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vescula-
 riū equitē Romanum, cui propior cū Tiberio usus erat.

Sicambri.
 Sueui.
 Maroboduus.

Scribonij.
 Libo Drusus.

Firmius Ca-
 tus.

Flac. Vescula-
 rius eques.

scire malebat: donec Iunius quidam tentatus ut infernas
 Fulcinius umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indi-
 Trio. cium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium
 erat, auidumq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit con-
 Super re ma- sules, senatus cognitionem poscit, & uocantur patres, ad-
 gna & atroci. dito, consultandum super re magna & atroci. Libo inte-
 rim ueste mutata cum primoribus fœminis, circumire do-
 mos, orare ad fines, uocẽ aduersum pericula poscere. ab-
 nuentibus cunctis cum diuersa prætenderent, eadem formi-
 dine, die senatus metu & ægritudine fessus, siue, ut tradide-
 re quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ,
 innisusq; fratri, & manus ac supplices uoces ad Tiberiũ
 tendens, immoto eius uultu excipitur. mox libellos & au-
 tores recitat Cæsar, ita moderans ne lenire, ne ue asperare
 crimina uideretur. Accesserant præter Trionẽ & Catum
 Fontcius accusatores Fontcius Agrippa, & C. Liuius, certabantq;
 C. Liuius. cui ius perorandi in reum daretur, donec Liuius, quia nec
 ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset,
 singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libel-
 Libelli uæ- los uæcordes adeo, ut consultauerit Libo, an habiturus fo-
 cordes. ret opes, quis uiam Appiam Brundusiũ usq; pecunia ope-
 riret. inerant & alia huiuscemodi stolidæ, uana, si mollius
 acciperes, miserãda. Vni tamen libello, manu Libonis, no-
 minibus Cæsarum aut senatorum, additas atroces uel oc-
 cultas notas, accusator arguebat. Negante reo, adgnosce-
 tes seruos per tormẽta interrogare placuit. Et quia uetere
 Senatusconf. senatus consulto, quæstio in caput domini prohibebatur,
 de seruis non callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singu-
 torq. in caput los actori publico iubet: scilicet, ut in Libonem ex seruis,
 dom. saluo senatusconsulto quæreretur. Ob quæ posterum dicim
 reus petiuit, domũq; digressus, extremas preces P. Quirino
 propinquo

propinquo suo ad principem mandauit. responsum est, ut senatum rogaret. cingebatur interim milite domus, strepebāt etiā in uestibulo, ut audiri, ut aspici possent, cū Libo ipsis, quas in nouissimam uoluptatem adhibuerat, epulis excruciatas, uocare percussorem, prehensare seruorum dextras, insere gladium. atq; illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in uiscera direxit. Ad gemitū conlabentis, adcurrere liberti, & cæde uisa miles adstitit. Accusatio tamē apud patres adseueratione eadē peracta. iurauitq; Tiberius petiturum se uitam, quāuis nocēti, nisi uoluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuidūtur: & præturæ extra ordinem datæ his qui senatorij ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus ne imago Libonis exequias posterorū comitaretur censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret. supplicationum dies Pomponij Flacci sententia constituti. ut dona Ioui, Marti, Concordiæ, utq; Iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, L. P. & Gallus Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuere, quorum autoritates, adulationesq; retuli, ut sciretur uetus id in rep. malum. Facta & de Mathematicis Magisq; Italia pellendis senatus consulta: quorū è numero L. Pituanus saxo deiectus est. In P. Martiū consules extra portam Exquilinam, cum classicū canere iussissent, more prisco aduertere. Proximo senatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octauio Frontone prætura functo: decretumq; ne uasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne uestis Serica uiros fœdaret. Excessit Fronto, ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ, Erat quippe adhuc frequens senatoribus

Senatusconf.
de Mathem. et
Mag.
Mathematici
Magisq; Italia
pellendi.

Contra luxum
ciuitatis Ro.

natoribus, si quid è Rep. crederent, loco sententiæ prome-
 re. Cõtrà Gallus Asinius differuit, auctu imperij adoleuisse
 etiã priuatas opes, idq; non nouũ, sed è uetustissimis mo-
 ribus: aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecu-
 niam, & cuncta ad Remp. referri: qua tenui, augustas ci-
 uium domos, postquam cõ magnificentia uenerit, gliscere
 singulos: neq; in familia & argento, quæq; ad usum pa-
 rentur, nimũ aliquid, aut modicũ, nisi ex fortuna possiden-
 tis: distinctos senatus & equitum census, non quia diuersi
 natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus antistent, ta-
 lesq; ad requiẽ animi aut salubritatẽ corporum parentur:
 nisi forte clarissimo cuique plures curas, maiora pericula
 subeunda, delenimentis curarũ & periculorũ carẽdũ esse.
 Facilem ad sensum Gallo, sub nominibus honestis, confes-
 sio uitiorum & similitudo audientũ dedit. Adiecerat &
 Tiberius, non id tempus censuræ, nec si quid in moribus la-
 baret, de futurum corrigendi autorem. Inter quæ L. Piso
 ambitũ fori, corrupta iudicia, seuitiam oratorũ accusatio-
 nes minitantium increpans, abire se, & cedere urbe, uictu-
 rum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul
 curiam relinquebat. Cõmotus est Tiberius, & quanquam
 militibus uerbis Pisonem permulsiisset, propinquos quoque
 eius impulit, ut abeuntem autoritate uel precibus teneret.
 Haud minus liberi doloris documentum idẽ Piso mox de-
 dit, uocata in ius Vrgulania, quã supra leges amicitia Au-
 gustæ extulerat. nec aut Vrgulania obtẽperauit in domũ
 Cæsaris spreto Pifone uecta, aut ille absistit, quanquam
 Augusta se uiolari & imminui quereretur. Tiberius hactẽ
 nus indulgere matri ciuile ratus, ut se iturum ad præto-
 ris tribunal, ad futurum Vrgulaniæ diceret, processit pala-
 tio, procul sequi iussis militibus. spectabatur occursante
 populo

Vrgulania in
 ius à Pifone
 uocata.

populo compositus ore, & sermonibus uarijs tempus atq; iter ducēs, donec propinquis Pisonē frustra cōercentibus, deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isq; finis rei, ex qua neq; Piso inglorius, & Cæsar maiore fama fuit. Cæterū Vrgulaniæ potētia adeo nimia ciuitati erat, ut testis in causa quadam, quæ apud senatū tractabatur, uenire dedignaretur. missus est prætor, qui domi interrogaret: cū uirgines Vestales in foro & iudicio audiri quoties testimonium dicerent, uetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haud referre, ni pretiū foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sentētias noscere. Piso quanquam adfuturū se dixerat Cæsar, ob id magis agendum cēsebat, ut absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere: decorum reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Ro. nisi coram et sub oculis Cæsaris: eoq; cōuentum Italiæ et adfluentis prouincias, præsentia eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis utrinq; cōtentionibus acta, sed res dilata. Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortū est. nam censuit in quinquenniū magistratū comitia habenda: utq; legionū legati qui ante præturā ca militia fungebantur, iam tum prætores destinarentur: principes duodecim candidatos, in annos singulos nominaret. Haud dubium erat, eam sententiā altius penetrare, & arcana imperij tentari: Tiberius tamē quasi *auretur potestas eius, differuit: graue moderatiōni suæ tot eligere, tot differre: uix per singulos annos offēnsiones uitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantū odij fore ab his qui ultra quinquennium proijciantur? unde prospici posse quæ cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna: superbire homines

Comitia magistratū in quinquennium.

*angeretur

e s etiam

etiam annua designatione, quid si honorū per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuer= ti leges, quæ sua spatia exercēdæ candidatorū industriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus statuerint. Fauora bili in speciē oratione uim imperij tenuit, cēsusq; quorundam senatorum iuuuit. quo magis mirum fuit, quod preces

M. Hortalus
oratoris Hor=
tensij nepos.

M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifesta super= bius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensij inlectus à diuo Augusto liberalitate decies sestertiū ducere uxore, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Igitur quatuor filijs ante limē curiæ adstantibus, loco sententiæ, quū in palatio senatus haberetur, modo Hortensij inter oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens ad hunc modum cœpit. Patres conscripti, Hos quorū numerum & pueritiam uidetis, nō sponte sustuli, sed quia princeps moncbat, simul maiores mei meruerant ut posteros haberent. nam ego qui non pecuniam, non studia populi, neq; eloquentiam gentile domus nostræ bonum uarietate temporū accipere uel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forēt: iussus ab imperatore uxorem duxi. En stirps & progenies tot cōsulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. adsequentur florentē te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes, diui Augusti alumnos ab inopia defende. Inclinatione senatus incitamentū Tiberio fuit, quo promptius aduersaretur, his ferme uerbis usus. Si quantum pauperum est, uenire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint, singuli nunquam exatiabuntur, Respublica deficiet. nec sanè idco à maioribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducatur loco sententiæ proferre

proferre, ut priuata negotia, & res familiares nostras hic augeamus, cum inuidia senatus & principū, siue indulse-
runt largitionē, siue abnuerint. nō enim preccs sunt isthuc,
sed flagitatio intempestiua quidē & improuisa: cum alijs
de rebus cōuenerint patres, cōsurgere, & numero atque
etate liberū suorū urgere modestiā senatus, eandē uim
in me transmuttere ac uelut perfringere ærarium: quod si
ambitione exhauserimus, per scelera supplendū erit. dedit
tibi Hortale diuus Augustus pecuniā, sed non cōpellatus,
nec ea lege ut semper daretur. lāguescet alioqui industria,
intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, & se-
cure omnes aliena subsidia expectabūt, sibi ignaui, nobis
graues. Hæc atq; talia quanq̃ cum ad sensu audita ab his
quibus omnia principum honesta atq; inhonestā laudare
mos est, plures per silentium aut occultū murmur excepe-
re. sensitq; Tiberius. & cū paulum reticuisset, Hortalo se
respondisse ait, ceterū si patribus uideretur, daturū libe-
ris eius ducena sestertia iugulis qui sexus uirilis essent.
egere alij grates. siluit Hortalus, pauore, an auitæ nobili-
tatis etiā inter angustias fortunæ retinens: neq; miseratus
est posthac Tiberius, quamuis domus Hortensij pudendā
ad inopiam dilaberetur. Eodem anno mancipij unius au-
dacia, ni mature subuentū foret, discordijs armisq; ciuili-
bus Remp. perculisset. Posthumi Agrippæ seruus, nomine
Clemens, cōperto sine Augusti, pergere in insulam Plana-
siam, & fraude aut ui raptū Agrippam ferre ad exercitus
Germanicos nō seruili animo concepit. ausa eius impedi-
uit tarditas onerariæ nauis. atq; interim patrata cæde, ad
maiora & magis præcipitia conuersus, suratur cineres,
uectusq; Coram Ethruriæ promontorium ignotis locis
se se abdit, donec crinem, barbamq; promitteret. nam etate
& for

Clemens Post-
humi Agrippæ
seruus.

& forma haud dissimili in dominū erat. tum per idoneos
 & secreti eius socios, crebrescit uiuere Agrippam, occultis
 primū sermonibus, ut uetita solent, mox uago rumore
 apud imperitissimi cuiusq; promptas aures, aut rursum
 apud turbidos, eoq; noua cupientes. atq; ipse adire munici-
 pia obscuro diei, neq; propalā aspici, neq; diutius iisdē
 locis. sed quia ueritas uisu & mora, falsa, festinatione &
 incertis ualescunt, reuētebat famam, aut praeueniebat.
 Vulgabatur interim per Italiam seruatum munere deūm
 Agrippam, credebatur Romæ. iamq; Hostiam inuectum
 multitudo ingenis, iam in urbe clandestini coetus celebra-
 bant, cū Tiberium anceps cura distrahere, uine militum
 seruū suum coerceret, an inanē credulitatē tempore ipso
 uanescere sineret: modo nihil spernendū, modo nō omnia
 metuēda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremo
 dat negotium Sallustio Crispo. ille ē clientibus duos (qui-
 dam milites fuisse tradunt) delegit atq; hortatur, simulata
 conscientia, adeant, offerant pecuniam, fidem, atq; pericu-
 la polliceantur. Exequuntur ut iussum erat. dein speculati
 noctē incustoditam, accepta idonea manu uinctum clauso
 ore in palatium traxere. percunctanti Tiberio, quomodo
 Agrippa factus esset? respondisse fertur: quomodo tu Cæ-
 sar. ut ederet socios subigi non potuit. nec Tiberius poenā
 eius palam ausus, in secreta palatij parte interfici iussit, cor-
 pusq; clam auferri. & quanquā multi ē domo principis
 equitesq; ac senatores, sustentasse opibus, iuuisse consilijs
 diceretur, haud quæsitu. Fine anni arcus propter ædem
 Saturni ob recepta signa cū Varo amissa, ductu Germani
 ci, auspitijs Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iu-
 xta in hortis, quos Cæsar dictator populo Ro. legauerat:
 Effigies. sacrarium genti Iulie: effigiesq; diuo Augusto apud Bo-
 uillas

Falsus Agrip-
pa.

Sallust. Crisp^o

Quomodo tu
Cæsar.

Arcus.
Ædes Fortis
fortunæ.

Sacrarium.
Effigies.

uillas dicantur. C. Cælio, L. Pomponio COSS. Germanicus Cæsar ad v 11. Kal. Iunias triumphauit de Cheruscis Chattisq; & Angriuarijs, quæq; aliæ nationes usque ad Albim colunt: uicta spolia, captiui, simulachra montium, fluminũ, præliorũ: bellũq; quia cõficere prohibitus erat, pro cõfecto accipiebatur. augebat intuentiũ uisus eximia ipsius species, currusq; quinq; liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperũ in Druso patre eius fauorẽ uulgi, auunculum eiusdẽ Marcellũ flagrantibus plebis studijs intra iuuetam ereptũ: breues & infauistos populi Ro. amores. Cæterũ Tiberius nomine Germanici trecenos plebi sestertios uiritim dedit, seq; collegam cõsulatui eius destinauit. nec ideo synceræ charitatis fidẽ adsecutus, amoliri iuuenẽ specie honoris statuit, struxitq; causas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimũ annum Cappadocia potiebatur inuisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentẽ, nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti motus, quia florente C. Cæsare, missoq; ad res Orientis, intacta Tiberij amicitia credebatur. Vt uersa Cæsariũ sobole, imperiũ adeptus est, elicit Archelaũ matris literis, quæ nõ dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandũ ueniret. ille ignarus doli, uel si intelligere crederetur, uim metuens, in urbẽ properat: exceptusq; immitti a principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingeantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finem uitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum est, fructibusq; eius leuari posse centesimæ uectigal professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus

Germanicus triumphat.

Archelaus Cappadocia rex.

Ducentesima instituta. Antiochus. Philopator.

gibus defunctis, turbabatur nationes, plerisque Romanum, Syria, alijs regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria Iudæa. atque Iudæa fessæ oneribus diminutionem tributi orabant.

Igitur hæc, & Armenia quæ supra memorauimus, apud patres differuit, nec posse motum orientem nisi Germanici sapientia componi. Nam suam ætatē uergere, Drusi nondum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum permisse Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, maiusque imperium quoquo adisset, quam his qui sorte, aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Sillanum per adfinitatē connexum Germanico, quia Sillani filia Neroni uetustissimo liberorum eius pacta erat, præfeceratque Gn.

Gn. Pisonem ingenio uiolentum, & obsequij ignarum, insita ferocia à patre Pifone, qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuuit, mox Brutum & Cassium secutus, concessio reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. sed præter paternos spiritus,

Plancina Gn. Pisonis uxor.

uxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur: uix Tiberio concedere, liberos eius ut multum infra despectare: nec dubium habebat, se delectum, qui Syriæ imponeretur ad spes Germanici coercendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri emulatione. Agrippinam insectandi. diuisa namque et discors aula erat, tacitis in Drusum aut Germanicum studijs. Tiberius ut proprium & sui sanguinis Drusum fouebat. Germanico alienatio patrum, amorem apud ceteros auxerat, & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. contra Druso proauuseques Ro. Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines uidebatur. &

Pomponius Atticus.

tur. & coniunx Germanici Agrippina, fœcunditate ac fã
 ma Liuiam uxorem Drusi præcellebat. sed fratres egre=
 gie concordēs, & proximorum certaminibus inconcuſſi.
 Nec multo poſt Druſus in Illyricũ miſſus eſt, ut ſueſceret
 militiae, ſtudiaq; exercitus pararet, ſimul iuuenẽ urbano
 luxu laſciuentẽ melius in caſtriſi haberi Tiberius, ſeq; tu=
 tiorẽ rebatur, utroq; filio legiones obtinente. Sed Sueui
 prætendebãtur auxiliũ aduerſus Cheruſcos orantes. nam
 diſceſſu Romanorũ ac uacui externo metu, gẽtis adſuetu=
 dine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe uerterant. uis
 nationum, uirtus ducum in æquo: ſed Maroboduum regis
 nomen inuiſum apud populares, Arminium pro libertate
 bellantem fãuor habebat. Igitur non modo Cheruſci ſo=
 cijq; eorum, uetus Arminij nules, ſumpſere bellum, ſcd è
 regno etiam Marobodui Sueuæ gẽtes, Semnones ac Lan=
 gobardi deſecere ad eum. quibus additis præpollebat,
 ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum
 perſugiſſet, non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio
 iuueni, patruus ſenex parere dedignabatur. Diriguntur
 acies pari utrinq; ſpe, nec ut olim apud Germanos uagis
 incurſibus, aut diſiectas per cateruas. quippe longa aduer=
 ſus nos militia inſueuerãt ſequi ſigna, ſubſidijs firmari, di=
 cta imperatorũ accipere. Ac tũc Arminius equo cõluſtrãſ
 cũcta, ut quosq; aduectus erat, reciperatã libertatẽ, truci=
 datas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta, in
 manibus multorũ oſtẽtabat: contra, fugacẽ Maroboduũ
 appellans, præliorum expertem, Hirciniæ latebris deſen=
 ſum, ac mox per dona et legationes petiuiſſe fœdus, pro=
 ditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris, haud minus inſenſis
 animis exturbandum quàm Varum Quintilium interfece=
 rint: meminiffent modo tot præliorum, quorum euẽtu, &
 ad po

Sueui auxiliũ
 aduerſus Che=
 ruſcos orant.

Maroboduus.
 Arminius Che=
 ruſcus,

Sueuæ gentes,
 Semnones,
 Langobardi.
 Inguiomerus.

Proditor pa=
 triæ.

ad postremum eiectis Romanis satis probatū, penes utros
 summa belli fuerit. Neq; Maroboduus iactantia sui aut
 Inguiomerus. probris in hostem abstinebat, sed Inguiomerum tenens,
 Cheruscus. illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consilijs
 gesta, quæ prospere ceciderint, testabatur: uæ cordē Armi-
 nium, & nescium alienam gloriam in se trahere, quoniã
 tres uacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia
 deceperit, magna cum clade Germaniæ et ignominia sua,
 cum coniunx, cum filius eius seruitium adhuc tolerant. At
 se duodecim legionibus pctitum duce Tiberio, illibatam
 Germanorū gloriam seruauisse, mox conditionibus æquis
 discessum: neq; pœnitere quod ipsorum in manu sit, inte-
 grum aduersus Romanos bellum an pacē incruentam ma-
 lint. His uocibus instinctos exercitus propriæ quoq; cau-
 Cherusci. Langobardi. sæ stimulabant, cum à Cheruscis Langobardisq; pro anti-
 quo decore, aut recente libertate, & contra augendæ do-
 minationi certaretur. Non aliàs maiore mole concursum,
 neq; ambiguo magis euentu, fuis utrinque dextris corni-
 bus. Sperabaturq; rursus pugna, ni Maroboduus castra
 in colles subduxisset. Id signū percussus fuit, & transfugis
 Marcomanni. paulatim nudatus in Marcomannos cōcessit, misitq; lega-
 tos ad Tiberiū oraturos auxilia. Responsum est, nō iure
 eū aduersus Cheruscos arma Romana inuocare, qui pu-
 gnantis in eundē hostē Romanos nulla ope iuuisset. Mis-
 sus tamē Drusus, ut retulimus, pacis firmator. Eodē anno
 XII. urbes Asiæ celebres Asiae urbem conlapsæ, nocturno motu
 Asiae terræ motu terra, quo improuisior grauiorq; pestis fuit. neq; solitum
 collapsæ. in tali casu effugiū subueniebat in aperta prorūpēdi, quia
 diductis terris hauriebātur. Sedisse immēsos mōtes, uisa in
 arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinā ignes me-
 Sardiani. morāt. Asperrima in Sardonios lues plurimum in eosdem
 miserī

miseri cordiæ traxit. nam centies sestertium pollicitus Cæsar: & quantum ærario, aut fisco pendebant, in quinquenium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi dāno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegæatas, Apollonienses, quiq; Mosceni aut Macedones Hyrcani uocantur, & Hierocæsarem, Myrinam, Cymē, Tmololum leuari idem in tēpus tributis, mittiq; ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, resoueretq; delectus est M. Alctus è prætorijs. ne consulari obtinente Asiā amulatio inter pares, & ex eo impedimētum oriretur. Magnificā in publicum largitionem auxit Cæsar, haud minus grata liberalitate, quod bona Aemiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscū, Aemylio Lepido cuius è domo uidebatur: & Patulei diuitis equitis Romani hæreditatem (quanquam ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neq; suspectis tabulis scriptum compererat, nobilitatem utriusq; pecunia iuuandā præfatus. Neq; hæreditatem cuiusquā adiit, nisi cum amicitia meruisset. Ignotos & alijs insensos, eoq; principem nuncupantes procul arcebat. Caterū ut honestam innocentium paupertatē leuauit, ita prodigos & ob flagitia egētes Vibidiū Varronē, Marium Nepotē, Appium Appianū, Cornelium Sullam, Q. Vitelliū mouit senatu, aut spōte cedere passus est. Iisdem tēporibus dēum ædes uetustate aut igni abolitas cœptasq; ab Augusto dedicauit, Libero Liberæq; et Cereri, iuxta circum maximū, quas Aulus Posthumius dictator uouerat : eodemq; in loco ædem Floræ ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus constitutā: & Iano templū, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prospere mari gessit, triūphumq; nauale de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico sacratu: hanc Atilius uo=

Magnetes.
 Temnij.
 Philadelpheni.
 Aegæatæ.
 Apollonienses.
 Mosceni.
 Hierocæsarea.
 Myrina.
 Cyme.
 Tmolus.

Aemyli. Musa.
 Patulcius.

L. M. Publicij
 ædiles.

C. Duillius.

f uerat

Maieſtatis uerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. Et
 lex. Apuleia Va- Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia pro-
 rilia. broſis ſermonibus diuum Auguſtum ac Tiberium, & ma-
 trem eius inluſiſſet, Cæſariq; cõnexa adulterio teneretur,
 maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri le-
 ge Iulia uiſum. Maieſtatis crimen diſtingui Cæſar poſtu-
 lauit, damnariq; ſi qua de Auguſto inreligioſe dixiſſet. In
 ſe iacta nolle ad cognitionẽ uocari. Interrogatus à conſu-
 le quid de his cenſeret, quæ de matre eius locuta ſecus, ar-
 gueretur, reticuit. dein proximo ſenatus de illius quoq; no-
 mine orauit, ne cui uerba in eam quoquo modo habita cri-
 mini forẽt: liberauitq; Apuleiam lege maieſtatis. adulterij
 grauiorem pœnam deprecatus, ut exemplo maiorum pro-
 pinquis ſuis ultra ducenteſimũ lapidẽ remoueretur ſuaſit.
 Adultero Mãlio Italia atq; Africa interdictũ eſt. De præ-
 tore in locum Viſpanij Galli quẽ mors abſtulerat, ſubro-
 gando, certamen inceſſit. Germanicus atq; Druſus (nam
 etiam tum Romæ erãt) Hateriũ Agrippam propinquum
 Germanici fouebãt: contra pleriq; nitẽbantur, ut numerus
 liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. læ-
 tabatur Tiberius cum inter filios eius & leges ſenatus di-
 ſceptaret. uicta eſt ſine dubio lex: ſex neq; ſtatim et paucis
 ſuffragijs: quomodo, etiã cum ualerent, leges uincebãtur.
 Eodem anno coeptum in Africa bellum, duce hoſtiũ Tac-
 farinate. is natione Numida, in caſtris Romanis auxilia-
 ria ſtipendia meritis, mox deſertor, uagos primum, & la-
 trocinijs ſuetos ad prædam & raptus congregare, dein
 more militiæ per uexilla, & turmas componere, poſtremo
 non incondite turbæ, ſed Muſulanorũ dux haberi. ualida
 ea gens, & ſolitudinibus Africa propinqua, nullo etiam
 tum urbiũ cultu, cepit arma, Maurosq; accolas in bellum
 traxit.

Adulteri pœ-
 na.
 Ducenteſimus
 lapis.

Certamende
 prætorẽ ſubro-
 gando,

Tacfarinas
 Numida.

Muſulani, ſic
 Plinius uocat.

traxit. dux & his Mazippa. diuisusq; exercitus: ut Tac-
 farinas lectos uiros, & Romanum in modum armatos
 castris attineret, disciplina & imperijs suesceret: Mazip-
 pa leui cū copia incendia & caedes, & terrorē circumfer-
 ret. cōpulerantq; Ciniibios haud spernandā nationem in
 eadē, cum Furius Canillus proconsul Africa legionem &
 quod sub signis sociorū, in unū conductos ad hostē duxit,
 modicā manū, si multitudinem Numidarū atq; Maurorū
 spectares. sed nihil equē cauebatur quā ne bellum metu
 eluderent. spe uictoriae inducti sunt, ut uinceretur. Igitur
 legio medio, leues cohortes, duāq; alā in cornibus locan-
 tur, nec Tacfarinas pugnā detraxit: fusi Numidae, mul-
 tosq; post annos Furio nomini partū decus militiæ. nā post
 illum reciperatorē urbis, filiumq; eius Camillū, penes alias
 familias imperatoria laus fuerat. Atq; hic quē memorauimus,
 bellorum expers habebatur. eo pronior Tiberius res
 gestas apud Senatū celebravit, & decreuere patres triū-
 phalia insignia. quod Camillo ob modestiam uitæ impune
 fuit. Sequens annus Tiberiū tertio, Germanicum iterum
 consules habuit, sed cum honorem Germanicus inijt apud
 urbem Achaia Nicopolim, quō uenerat per Illyricam o-
 ram uiso fratre Druso, in Dalmatia agēte, Hadriatici, ac
 mox Ionij maris aduersam nauigationē perpeffus. igitur
 paucos dies insumpsit reficiendæ classi, simul sinus Actia
 ca uictoria inclutos, & sacratas ab Augusto manubias, ca-
 straq; Antonij cum recordatione maiorum suorum adiit.
 namq; ei, ut memorauimus, auunculus Augustus, auus Anto-
 nius erant, magnaq; illic imago tristium letorumq;. Hinc
 uentum Athenas, fœderiq; sociæ & uetustæ urbis datum, Athenæ.
 ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quaesitissimis ho-
 noribus uetera suorum facta dicta que præferentes, quo
 f 2 plus

Mazippa

Ethinos recen-
set Plinius.Germanicus
iterum Cos.

plus dignationis adulatio haberet. Petita inde Eubœa, tra-
 misit Lesbum, ubi Agrippina nouissimo partu Iuliam edi-
 dit: tum extrema Asiæ, Perinthumq; ac Byzantium Thra-
 cias urbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum
 intrat, cupidine ueteres locos, & fama celebratos noscen-
 di: pariterq; prouincias internis certaminibus, aut magi-
 stratum iniurijs fessas resouebat. Atq; illum in regressu
 sacra Samothracum uisere nitentem, obuij aquilones de-
 pulere. Igitur aliaq; quæ ibi uarietate fortuna, & nostri
 origine ueneranda, relegit Asiam, adpellitq; Colophona,
 ut Clarij Apollinis oraculo uteretur. Non fœmina illic, ut
 apud Delphos, sed certis è familijs & ferme Mileto acci-
 tus sacerdos, numerum modo consultantium & nomina au-
 dit: tum in specû degressus hausta fontis arcani aqua, signa
 rus plerunq; literarum, & carminum, edit responsa, uersi-
 bus compositis super rebus quas quis mente concepit: &
 ferebatur, Germanico per ambages (ut mos oraculis) ma-
 turum exitum cecinisse. At Gn. Piso quo properantius desti-
 nata inciperet, ciuitatem Atheniensium turbido incessu ex-
 territam oratione sæua increpat, obliquè Germanicum per-
 stringens, quod contra decus Romani nominis non Athe-
 nienses tot cladibus extinctos, sed conluiuē illam nationum
 comitate nimia coluisset. hos enim esse Mithridatis aduer-
 sus Sullam, Antonij aduersus diuum Augustum socios. etiam
 uetera obiectabat, quæ in Macedones improspere, uiolen-
 ter in suos fecissent, offensus urbi propria quoq; ira, quia
 Theophilum quendam Areo iudicio falsi damnatum, preci-
 bus suis non concederēt. Exin nauigatione celeri per Cy-
 cladas, & compendia maris adsequitur Germanicum apud
 insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus
 petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut cum orta
 tempe

Samothracum
 sacra.

Colophon.
 Clarius Apol-
 lo.

Oraculorum
 ambages.
 Gn. Piso.

tempestas raperet in abrupta, possetq; interitus inimici
 ad casum referri, miserit triremis quarum subsidio discri-
 mini eximeretur. Neq; tamen mitigatus Piso, & uix dici
 morā perpeffus, linguat Germanicū, praeuenitq;: & post-
 quam Syriā ac legiones attigit, largitione, ambitu infi-
 mos manipularium iuando, cū ueteres centuriones, scue-
 ros tribunos demoueret, locaq; eorum clientibus suis, uel
 deterrimo cuiq; attribueret, desidiā in castris, licentiam
 in urbibus, uagum, ac lasciuientem per agros militem sine-
 ret, eo usq; corruptionis prouectus est, ut sermone uulgi,
 parens legionum haberetur. Nec Plācina se intra decora ^{Parens legio-}
 foeminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohor- ^{num.}
 tium interesse: in Agrippinā, in Germanicum contumelias
 iacere, quibusdā etiam bonorū militum ad mala obsequia
 prōptis, quod haud inuito imperatore ea fieri occultus ru-
 mor incidebat. Nota hęc Germanico, sed praeuerti ad Ar-
 menios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus
 non modo ingenijs, sed situ terrarum, quo nostris prouin-
 cijs late praetēta, penitus ad Medos porrigitur, maximisq;
 imperijs interiecti, & saepius discordes sunt, aduersus Ro-
 manos odio, & in Parthum inuidia. Regē illa tempestate
 nō habebāt amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat
 in Zenonē Polemonis regis Pōtici filium, quod is prima ^{Zenon Pole-}
 ab infāntia instituta & cultum Armeniorū emulatus, ue- ^{monis regis}
 natu, epulis, & quae alia barbari celebrant, proceres ple- ^{Pōtici filius.}
 bemq; iuxta deuinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata. ^{Artaxata.}
 xata adprobantibus nobilibus, circūfusa multitudine, in-
 signe regiū capiti eius imposuit. ceteri uenerātes regem,
 Artaxiam consalutauere, quod illi uocabulū indiderant ex ^{Artaxias}
 nomine urbis. At Cappadoces in formam prouinciā reda-
 cti, Q. Veranium legatum acceperē. & quaedā ex regijs ^{Q. Veranius.}
 f 3 tributis

tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium spera-
 Q. Seruæus. retur. Commagenus Q. Seruæus præponitur, tum primum
 ad ius prætoris trās latis. Cunctaq; socialia prospere com-
 posita, non ideo lætum Germanicum habebant ob super-
 biam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per fi-
 lium in Armeniam ducere, utrunq; neglexerat. Cyrride-
 mum apud hyberna decumæ legionis conuenere, firmato
 uultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crede-
 retur, & erat ut retuli clementior. sed amici accendendis
 offensionibus callidi, intendere uera, adgerere falsa, ipsūq;
 & Plancinam, & filios uarijs modis criminari: postremo
 paucis familiariū adhibitis, sermo cœptus à Cæsare, qua-
 lem ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisonem pre-
 cibus contumacibus, discesserātq; opertis odijs: postq; ra-
 rus in tribunali Cæsaris Piso, & si quando adsideret, a-
 trox, ac dissentire manifestus. uox quoq; eius audita est in
 conuiuio, cum apud regem Nabateorum coronæ aureæ
 magno pondere Cæsari, & Agrippinæ, leues Pisoni, &
 cæteris offerretur, principis Romani, nō Parthi regis filio
 eas epulas dari: abiicitq; simul coronā, & multa in luxū
 addidit. quæ Germanico quanquam acerba, tolerabantur
 tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati ue-
 nere. miserat, amicitia ac fœdus memoraturos, & cupere
 renouari dextras, daturumq; honori Germanici, ut ripā
 Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Sy-
 ria haberetur, neu proceres gentiū propinquis nuncijs ad
 discordias traheret. Ad ea Germanicus de societate Roma-
 norum, Parthorumq; magnifice: de aduētū regis, & cultu
 sui cum decore, ac modestia respondit. Vonones Pompeio
 polim Ciliciæ maritimā urbem amotus est. datū id nō mo-
 do precibus Artabani, sed cōtumeliæ Pisonis, cui gratissi-

mus

Pompeio-
lis.

mus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Sillano, L. Norbano Coss. Germanicus Aegyptum proficiscitur cognoscendæ antiquitatis, sed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitq; apertis horreis pretia frugum: multaq; in uulgus grata usurpauit, sine milite incedere pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quæ eadē factitauisse apud Siciliã, quãuis flagrãte adhuc Pœnorũ bello, accepimus. Tiberius cultu, habituq; eius lenibus uerbis perstricto acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti non sponte principis, Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana, uetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Aegyptũ: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustraq; terræ ac maris quãuis leui præsidio aduersum ingètes exercitus insedisset. Sed Germanicus nondum comperto profectiõne eam incusari, Nilo subuehebatur, orsus oppido à Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem nauis Canopum, qua tempestate Menelaus Græciam repetens diuersum ad mare terramq; Libyã delatus. Inde proximum annis os dicatũ Herculi, quæ indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosq; qui postea pari uirtute fuerint, in cognomentum eius adscitos. Mox uisit ueterum Thebarum magna uestigia, & manebant structis molibus literæ Aegyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iussusq; è senioribus sacerdotũ patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta millia etate militari: atq; eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, Aethiopia, Medisq;, & Persis, & Bactriano, ac Scythia potitũ, quasq; terras Suri Armenijq;, et cõtigni Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycũ ad mare

Germanicus
in Aegyptum.

Canopum.

Hercules Aegyptius, antiquissimus.

imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum, equorumq; & dona templis ebur, atq; odores, quasq; copias frumenti, & omnium utensilium quæq; natio penderet, haud minus magnifica quàm nunc ui Parthorum, aut potentia Romana iubentur. Cæterū Germanicus alijs quoq; miraculis intendit animum, quorū præcipua fuere Memnonis saxeæ effigies, ubi radijs solis icta est, uocalem sonum reddens: disiectasq; inter & uix peruias arenas, instar montium e ductæ Pyramides certamine & opibus regū, lacusq; effossa humo superfluentis Nili receptacula, atq; alibi angustiae, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatijs penetrabiles. Exin uentum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit. Dū ea ætas Germanico plures per prouincias transigitur, haud leue decus Drusus quæsiuit inliciens Germanos ad discordias, utq; fracto iam Maroboduo usq; in exitium insisteretur. Erat inter Gothones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim ui Marobodui, & tunc dubijs rebus eius ultionem ausus. Is ualida manu fines Marcomannorū ingreditur, corruptisq; primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumq; iuxta situm. ueteres illic Sueuorū prædæ, et nostris è prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremū obliuio patriæ suis quæq; ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo undiq; deserto, non aliud subsidiū quàm misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubiū, qua Noricā prouinciā præstluit, scripsit Tiberio, nō ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ: nā multis nationibus clarissimū quōdam regē ad se uocantibus, Romanā amicitia prætulisse. responsum a Cæsare,

Memnonis saxeæ effigies.

Pyramides.

Elephantine. Syene.

Drusus in Germania.

Gothones. Catualda.

Norica prouincia.

à Cæsare, tutam ei honoratamq; sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturū fide qua uenisset. cæterum apud senatum differuit, non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhū, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio qua magnitudinem uiri, uolentiā subiectarum ei gentium, & quā propinquus Italiæ hostis, suaq; in destruendo eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ne si quando insolescerent Sueui, quasi rediturus in regnum ostētabatur. sed non excessit Italia per duodeuiginti annos, consenuitq; multum imminuta claritate ob nimia uiuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neq; aliud perfugium. Catualda pel-
 pulsius haud multo pōst Hermundurorū opibus, & Vibi-
 lio duce, receptusq; forum Iuliū Narbonensis Galliæ co-
 loniā mittitur. Barbari utrunq; comitati, ne quietas pro-
 uincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina
 Marum & Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Marus.
 Quadorum. Simul nunciato regem Artaxiam Armenijs à Cusus.
 Germanico datum, decreuere patres, ut Germanicus atq;
 Drusus ouantes urbem introirent. structi & arcus circum
 latera templi Martis Vltoris cum effigie Cæsarum, lætio
 re Tiberio quia pacem sapiētia firmauerat, quā si bel-
 lum per acies cōfecisset. Igitur Rhescuporim quoq; Thra-
 ciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœ-
 metalces tenuerat. quo defuncto Augustus partem Thra-
 cum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permi-
 sit. In ea diuisione arua, & urbes, & uicina Græcis, Co-
 tyi: quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescupo-
 ridi cęsit: ipsorumq; regum ingenia, illi mite, & amœnū,
 huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat. sed pri-
 mo subdola concordia egere, mox Rhescuporis egredi si-
 nes,

Maroboduus.
 Catualda pel-
 lit opibus Her-
 mundurorum.
 Forum Iuliū.

Marus.
 Cusus.

Rhescuporis.

Cotys.

nes, uertere in se Cotyi data, & resistēti uim facere, cūctā
 ter sub Augusto, quem autorem utriusq; regni si spernere
 tur, uindicē metuebat. enimuero audita mutatione princi-
 pis, immittere latronum globos, excindere castella, causas
 bello. Nihil aequē Tiberiū anxium habebat, quā ne com-
 posita turbarentur. deligit centurionem qui nūciaret re-
 gibus, ne armis disceptarēt. statimq; a Cotye dimissa sunt
 quae paraucrat auxilia. Rhescuporis ficta modestia postu-
 lat eundem in locum coiretur, posse de controuersijs col-
 loquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein
 cōditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cūctā in-
 ter se concederent acciperentq;, Rhescuporis sanciendo
 (ut dictitabat) foederi cōuiuium adiicit, tractaq; in multā
 noctem latitia per epulas ac uinolentiā, incautū Cotyn,
 & postquam dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem fa-
 miliae deos, & hospitalis mensas obtestantem, cathenis
 onerat. Thraciāq; omni potitus scripsit ad Tiberiū, stru-
 ctas sibi insidias, praeventum insidiatorem, simul bellum
 aduersus Bastarnas, Scythasq; praetendens, nouis peditū
 & equitum copijs sese firmabat. Molliter rescriptum, si
 fraus abesset, posse eum innocētiae fidere: ceterum neq; se,
 neq; senatum nisi cognita causa, ius & iniuriam discretu-
 ros. proinde tradito Cotye ueniret, transferretq; inuidiā
 criminis. Eas literas Latinius Pandus propraetor Mœsiae
 cum militibus, quis Cotys traderetur, in Thraciam misit.
 Rhescuporis inter metū & iram cūctatus, maluit patrati
 quā incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mor-
 temq; sponte sumptam cmentitur. Nec tamen Cæsar pla-
 citas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi
 inensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccū ue-
 terē stipendijs, & arcta cum rege amicitia, eoq; accōmo-
 datiore

Hospitalis mē-
 sa.

Latin. Pādus.

Pom. Flaccus.

datiorem ad fallendum, ob id maxime Mæsiæ præfecit. Flaccus in Thraciã transgressus, per ingentia promissa, quamvis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, ut præsidia Romana intraret. circumdata hinc regi specie honoris ualida manus, tribuniq; & centuriones, monendo, suadendo, & quãto longius abscedebat a pertiore custodia, postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Accusatus in senatu ab uxore Cotyis dãnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhoëmetalcen filium, quẽ paternis consilijs aduersatum constabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. ijsq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur, qui regnũ interim tractaret, exẽplo quo maiores M. Lepidũ Ptolemæi liberis tutorẽ, in Aegyptũ miserant. Rhescuporis Alexandriã deuectus, atq; illic fũgam tentans, an ficto crimine interficitur. Per idem tempus Vonones, quẽ amotũ in Ciliciã memorauimus, corruptis custodibus effugere ad Armenias, inde in Albanos Heniochosq; & consanguineũ sibi regẽ Scytharũ conatus est, specie uenandi. omiſsis maritimis locis, auia saltuum petijt, mox pernicitate equi ad amnẽ Pyramum contendit, cuius pontes accola ruperãt audita regis fuga, neq; uado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis à Vibio Frontone præfecto equitũ uincitur: mox Remmius Euocatus prior custodiæ regis adpositus, quasi per irã gladio eũ tráſigit. unde maior fides, cõsciẽtia sceleris & metu indicij mortẽ Vononi inlatã. At Germanicus Aegypto remeãs, cuncta quæ apud legiones aut urbes iusserat, abolita, uel in cõtrariũ uersa cognoscit. hinc graues in Pisonẽ cõtumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarẽ tentabãtur. Dein Pisonẽ abire Suria statuit, mox aduersa Germanici ualitudine detectus, ubi recreatũ accepit, uotãq; pro incolumitate soluebantur,

Trebellenus.
Rufus,

M. Lepidus.

Vonones fugã
tentant.

Pyramus flu.

Germanicus
ex Aegypto.

uebantur, ad motas hostias, sacrificale apparatus, festam Antiochenſium plebē, per lictores proturbat. Tum Seleuciam degreditur opperians ægritudinē quæ rursus Germanico acciderat. seuã uim morbi augebat persuasio ueneni à Pisone accepti, & reperiabantur solo, ac parietibus eruta humanorum corporum reliquæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliâq; maleficia, quibus creditur animas numinibus infernis sacrari. simul nussi à Pisone incusabantur ut ualeitudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haud minus ira quam per metum accepta, si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta uideri ueneficia: festinare & urgere ut prouinciam, ut legiones solus habeat: sed non usq; eo defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectore mansura. componit epistolas quibus amicitiam ei renunciabat. Addunt pleriq; iussum prouincia decedere. nec Piso moratus ultra, nauis soluit, moderabatur que cursui, qui propius regrederetur, si mors Germanici Surrâ aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adstantes amicos in hunc modum adloquitur. Si fato cōcederē, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriæ intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus ultimas preces pectoribus uestris relinquo, referatis patri ac fratri quibus accerbitatibus dilaceratus, quibus insidijs circumuentus miserrimã uitã pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiã quos inuidia erga uiuentem mouebat, in lacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum

super=

Maleficia.

Oratio Germanici moribundū ad amicos.

superstitē, muliebri fraude cecidisse. Erit uobis locus querendi apud senatū, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu, sed quæ uoluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. fiebunt Germanicum etiā ignoti. uindicabitis uos, si me potius quàm fortunā meam sūebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptem, eandemq; cōiugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusq; scelestā mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. Iurauere amici, dextram morientis cōtingentes, spiritum antè, quàm ultionē amissuros. Tum ad uxorem uersus, per memoriā sui, per cōmunes liberos orauit, exueret ferociā, sœuienti fortunæ summitteret animū, neu regressa in urbē æmulatione potentiæ, ualidiores inritaret. Hæc palām, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neq; multo pōst extinguitur ingenti luctu prouinciæ, & circumiacētium populorum.

Indoluere exteræ nationes regesq;: tanta illi comitas in socios, māsuetudo in hostes: uisūq; & auditu iuxtā uenerabilis, cum magnitudinē & grauitatē summæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompa, per laudes, & memoriā uirtutum eius celebre fuit. Et erant qui formā, etatē, genus mortis, ob propinquitatē etiā locorum, in quibus interiijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam utrunq; corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorū insidijs externas inter gentes occidisse. sed hunc mitem erga amicos, modicū uoluptatū, uno matrimonio, certis liberis egisse: neq; minus præliatorem, etiam si temeritas absuerit, præpeditusq; sit percussas tot uictorijs Germanias seruitio premere. quòd si solus arbiter rerū, si iure

& nomi-

Germanici
Cæs. mors.

Germanicus
Alexandro cō
paratus.

& nomine regio fuisset, tanto promptius adsecutum glo-
 riam militiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris bo-
 nis artibus præstitisset. Corpus antequam cremaretur, nuda-
 tum in foro Antiochensium. qui locus sepulturae destinaba-
 tur. Prætulerit ne ueneficij signa parum cõstitit. nam ut quis
 misericordia in Germanicum, & præsumpta suspitione,
 aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur.
 Consultatum inde inter legatos, quique alij senatorum ad-
 rant, quis nam Suriae præficeretur. & cæteris modice nisis,
 inter Vibium Marsum, & Gn. Sentium diu quesitum, dein
 Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isque
 infamem ueneficij ea in prouincia, & Plancinae percarum
 nomine Martinam in urbem misit, postulatis Vitellio,
 ac Veranio, cæterisque qui crimina & accusationem tan-
 quam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippi-
 na quamquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen
 quæ ultionem moraretur intolerans, ascendit classem cum ci-
 neribus Germanici, & liberis, miserantibus cunctis, quod
 femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimo-
 nio inter uenerantes gratantisque aspici solita, tunc feralis
 reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui, & infelici
 fecunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud
 Coum insulam nuncius adsequitur, excessisse Germanicum.
 Quo intemperanter accepto, cedit uictimas, adit templum,
 neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Planci-
 na, quæ luctum amissæ sororis, tum primum leto cultu muta-
 uit. Adfluebant centuriones, monebantque: propterea illi legio-
 num studia, repeteret prouinciam non iure ablata & ua-
 cuam. Igitur quid agendum cõsultanti, M. Piso filius pro-
 perandum in urbem censebat: nihil adhuc inexpiable ad-
 missum, neque suspiciones imbecillas aut inania famæ per-
 timescen-

Martina uene-
fica.

Agrippina na-
uigat Romam.

tismescenda: discordiã erga Germanicum odio fortasse di-
 gnã, non pœna: & ademptione prouinciæ satisfactũ ini-
 micis. Quod si regrederetur obsistente Sentio, ciuile bel-
 lum incipi, nec duraturos in partibus centuriones mili-
 tesq; apud quos recens imperatoris sui memoria, & pe-
 nitus infixus in Cæsares amor præualeret. Contrã Domi-
 tius Celer ex intima eius amicitia differuit, utendũ euẽtu.
 Pisonem non Sentium Suriæ præpositum. Huic fasces &
 ius prætoris, huic legiones datas: Si quid hostile ingruat,
 quẽ iustius arma oppositurum, qui legati autoritatem &
 propria mãdata acceperit? Relinquẽdum etiã rumoribus
 tempus, quo senescant. plerunq; innocentes, recenti inui-
 dia impares. At si teneat exercitum, augeat uires, multa
 quæ prouideri non possint, fortuito in melius casura. An
 festinamus cũ Germanici cineribus adpellere, ut te inaudi-
 tum & indefensum planctus Agrippinæ, ac uulgus impe-
 ritum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ conscien-
 tia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & perijsse Germani-
 cum nulli iactãtius mœrent, quã qui maxime lætantur.
 Haud magna mole Piso promptus ferocibus in sententiã
 trahitur. nõsisq; ad Tiberium epistulis, incusat Germani-
 cum luxus & superbiæ: seq; pulsum ut locus rebus nouis
 patefieret, curã exercitus eadem fide qua tenuerit repeti-
 uisse. Simul Domitium impositum triremi uitare littorum
 oram, præterq; insulas lato mari pergere in Suriã iubet.
 concurrentes desertores per manipulos componit, armat
 lixas, traiectisq; in continentẽ nauibus, uexillum tironũ
 in Suriã euntium intercipit. Regulis Cilicũ ut se auxi-
 lijs iuarent scribit, haud ignauo ad ministeria belli iuue-
 ne Pisonẽ, quãquam suscipiendũ bellum abnuisset. Igitur
 oram Lyciæ ac Pãphyliæ prælegẽtes obuijs nauibus, quæ
 Agrip

Agrippinam uehebant, utrinq; infensi, arma primo expediere: dein mutua formidine, non ultra iurgium processum est. Marsusq; Vibius nunciauit Pisoni, Romā ad dicendam causam ueniret. Ille eludēs respondit, ad futurum ubi praetor qui de ueneficijs quæreret, reo atq; accusatoribus diē prædixisset. Interim Domitius Laodiceam urbē Syriæ ad pulsus, cum hyberna sextæ legionis peteret, quod eā maximè nouis consilijs idoneam rebatur, à Pacuuiō legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per literas aperit, monetq; ne castra corruptoribus, ne prouinciā bello tētet. Quosq; Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidē ingrens, & Remp. armis peti: ducitq; ualidā manum & prælio paratā. Nec Piso, quanquā cœpta secus cadebāt, omisit tutissima è præsentibus. sed castellum Ciliciæ munitum admodū, cui nomen Celēderis, occupat. Nā admixtis desertoribus, & Tirone nuper intercepto, suisq; & Plancinæ seruitijs, auxilia Cilicum quæ Reguli miserāt, in numerum legionis cōposuerat. Cæsarisq; se legatū testabatur prouincia quam is dedisset arceri, nō à legionibus (earum quippe accitu uenire) sed à Sentio, priuatum odiū falsis criminibus tegente: cōsisterent in acie non pugnaturis militibus, ubi Pisonē ab ipsis parentē quondā appellatum, si iure ageretur potiorē, si armis non inualidum uidissent. Tum pro munimētis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nā cætera mari cinguntur. Contrà ueterani ordinibus ac subsidijs instructi. hinc militum, inde locorum asperitas. sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata. ut uenere in manus, non ultrā dubitatū, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur: uertunt terga Cilices, sc' que castello claudunt.

claudunt. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentauit: regressusq; & pro muris modo semet afflicto, modo singulos nomine ciēs, præmijs uocans, seditionē cœptabat: adeo q; cōmouerat, ut signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasq; & peti aggerē, erigi scalas iussit, ac promptissimū quenq; succedere: alios tormētis, hastas, saxa, & fæces ingerere. Tandem uicta pertinacia Piso orauit, uti traditis arinis maneret in castello, dum Cæsar cui Syriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutū in urbē iter concessum est. At Romæ postquam Germanici ualitudo percubruit, cunctaq; ut ex lōginquo aucta in deterius adferebantur, dolor, ira, & erūpebant questus. Ideo nimirum in extremas terras relegatum: idco Pisoni permissam prouinciam: hoc egisse secretos Augustæ cū Plancina sermones: uera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neq; ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanū æquo iure cōplecti reddita libertate agitauerint. Hos uulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratū, ante senatuscōsultum, sumpto iustitio desererentur fora, clauderētur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositū in ostentationem. Et quanquam neq; insignibus lugentiū abstinerent, altius animis mœrebant. Forte negotiatores uiuente adhuc Germanico Syria egressi, letiora de ualitudine eius attulere. statim credita, statim uulgata sunt. ut quisq; obuius (quamuis leuiter audita) in alios, atq; illi in plures cum mulata gaudio transferunt, cursant per urbem, moliuntur templorum fores. iuuat credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius,

Honores in
Germanicum.

donec tempore ac spatio uanescerent. Et populus quasi
 rursum creptum acrius doluit. Honores ut quis amore in
 Germanicum aut ingenio ualidus, reperti decretiq;: ut no-
 men eius saluari carmine caneretur, sedes curules sacerdo-
 tum Augustaliū locis, superq; eas quercæ coronæ statue-
 rentur, ludos Circenses eburna effigies præiret, ne ue quis
 flamen aut Augur in locum Germanici nisi gentis Iuliæ
 crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, &
 in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarū,
 ac mortē ob Remp. obiisse: sepulchrum Antiochiæ ubi cre-
 matus: tribunal Epidaphne, quo in loco uitā finierat. Sta-
 tuarum, locorum ue in quīs coleretur, haud facile quis nu-
 merū inierit. cum censeretur clypeus, auro & magnitudi-
 ne insignis, inter autores eloquentiæ, adseruit Tiberius so-
 litum parcinq; cæteris dicaturum, neq; enim eloquentiam
 fortuna discerni, & satis inlustre, si ueteres inter scripto-
 res haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appella-
 uit qui Iuniorū dicebatur, instituitq;: uti turmæ Idibus Iu-
 lijs imaginem eius sequerentur. pleraq; manent, quædam
 statim omiſſa sunt, aut uetustas obliterauit. Cæterū recēti
 adhuc mœstitia soror Germanici Liuia, nupta Druso, duos
 uirilis sexus simul enixa est. quod rarū, lætumq; etiā mo-
 dicis penetibus, tanto gaudio principem adfecit, ut nō tem-
 perauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romano-
 rum eiusdē fastigij uiro geminam stirpem editā. nā cuncta
 etiam fortuita ad gloriam uertebat. Sed populo tali in tem-
 pore id quoq; dolorē tulit, tanquam auctus liberis Drusus
 domū Germanici magis urgeret. Eodem anno grauibus
 senatus decretis libido foeminarum coërcita, cautumq;: ne
 quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus
 Vistilia. Eques Rom. fuisse. nam Vistilia prætoria familia genita,
 licentiam

Cuneus Ger-
manici.

licentiam stupri apud ædiles vulgauerat, more inter uete- <sup>Professio flagi-
tij apud ædi-
les pro pœna-
Titidius La-
beo.</sup> res recepto, qui satis pœnarũ aduersum impudicas in ipsa
 professione flagitij credebãt. exacta & à Titidio Labeo
 ne Visilia marito, cur in uxore delicti manifesta ultionẽ
 egis omiſisset: atq; illo præcõndente sexaginta dies ad cõ-
 sultandũ datos, necdũ præterijſſe, satis uisum de Visilia
 statuere. eaq; in insulam Seriphon abdita est. Actum & de
 sacris Aegyptijs Iudaicisq; pellendis. factumq; patrum
 consultũ, ut quatuor millia libertini generis ea supersitio-
 ne infecta, quis idonea ætas, in insulam Sardiniam ueherẽ-
 tur, coërcendis illic latrocinijs, & si ob grauitatẽ cœli in-
 terijſſent, uile damnum: cæteri cedrent Italia, nisi certam
 ante diẽ profanos ritus exuiſſent. Post quæ retulit Cæsar
 capiendam uirginem in locum Occiæ, quæ septẽ & quin- <sup>Occia Vesta-
lis.</sup>
 quaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris
 præfederat: egitq; grates Fonteio Agrippæ, & Comitio
 Pollioni, quòd offerẽdo filias, de officio in Remp. certaret.
 prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater
 eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa discidio
 domum imminuerat. & Cæsar quamuis posthabitam de-
 cies sestertij dote solatus est. Sæuitiam annonæ incusante
 plebe, statuit frumento precium quod emptor penderet,
 binosq; nummos se additurũ negotiatoribus in singulos
 modios. Neq; tamen ob ea parentis patriæ delatũ & an-
 tea uocabulum adsumpsit, acerbeq; increpuit eos qui di-
 uinas occupationes, ipsumq; dominum dixerãt, unde an- <sup>Diuinæ occu-
pationes.</sup>
 gusta & lubrica oratio, sub principe, qui libertatem me-
 tuebat, adulationem oderat. Reperio apud scriptores se-
 natoresq; corundem temporum, Adgandestriũ principis <sup>Adgãdestrius
princeps Chat-
torum.</sup>
 Chattorum lectas in senatu literas, quibus mortẽ Arminij
 promittebat, si patrandæ neci uenenum mitteretur: re-

sponsumq; esse, non fraude neq; occultis, sed palàm & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. qua gloria æquabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui uenum in Pyrrhum regem uetuerant prodiderantq;. Ceterum Arminius abscedentibus Romanis, & pulso Marobodo regnum adfectans, libertatem popularium aduersam habuit: petitusq; armis, cum uaria fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Ro. sicut alij reges ducesq;, sed florētissimum imperium lacefferit: prælijs ambiguus, bello non uictus. septem & triginta annos uitæ, duodecim potentiæ expleuit: caniturq; adhuc barbaras apud gētes, Græcorum annalibus ignotus, quia sua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum uetera extollimus, recentium incuriosi.

Arminius liberator Germaniæ.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNAE

LIVM

LIBER III.

Agrippina.

NIL intermissa nauigatione hyberni maris Agrippina Corcyram insulam aduehitur, littora Calabriae cōtra sitam. illic paucos dies componendo animo insumit, uiolenta luctu, & nescia tolerādi. Interim aduentu eius audito, intimus quisq; amicorum, & pleriq; militares, ut quiq; sub Germanico stipendia fecerant, multiq; etiam ignoti uicinis è municipijs, pars officium

cium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium, quod nauiganti celerimum fidiſſimumq; adpulſu erat. Atq; ubi primum ex alto uifa claſſis, cōplentur non modo portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quaq; longiſſime proſpectari poterat, mœrentium turba, & rogitantium inter ſe, ſilentio ne an uoce aliqua egredientem exciperent. neq; ſatis conſtabat quid pro tempore foret, cum claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri ut adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiã compoſitis. Poſtquã duobus cum liberis ſeralem urnam tenens egreſſa nauis, deſixit oculos, idem omnium gemitus, neq; diſcerneres, proximos, alienos, uirorum, ſœminarum uel planctus, niſi quod comitatum Agrippinæ longo mœrore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito ut magiſtratus Calabriae, Appuliq; & Campani, ſuprema erga memoriã filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq; humeris cineres portabantur. præcedebãt incompta ſigna, uerſi faſces: atq; ubi colonias tranſgrederetur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci ueſtem, odores, aliaq; funerum ſolennia cremabant. etiam quorum diuerſa oppida, tamen obuij, & uictimas atq; aras Dijs Manibus ſtatuentes, lacrymis, & conclamationibus dolore teſtabantur. Drufus Tarracinã progreſſus eſt, cū Claudio fratre, liberisq; Germanici, qui in urbe fuerant. Conſules, M. Valerius & C. Aurelius (iam enim magiſtratũ occeperant) & ſenatus, ac magna pars populi uia compleuere, diſiecti, & ut cuiq; libitũ flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætã Tiberio Germanici mortẽ male diſſimulari. Tiberius atq; Auguſta publico abſtinuere, inferius maiestate ſua rati, ſi palãm lamentarentur, an ne omnium oculis uultum eorum

Drufus.
Claudius.
Liberi Germanici.
Conſules.
Senatus.
Populus.
Tiberius.
Auguſta.

scrutantibus falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud autores rerum, non diurna actorum scriptura, reperio ullo insigni officio functam, cum super Agrippinā, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nonnatum perscripti sint: seu ualitudine præpediebatur, seu uictus luctu animus, magnitudinem mali perferre uisu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Augusto, qui domo non excedebant, cohibitam: ut par mæror, & matris exemplo auia quoque & patruus attineri uiderentur. Dies quo reliquæ tumulo Augusti inferebatur, modo per silentium uastus, modo ploratus inquit, plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis fæces. illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, concidisse Remp. nihil spei reliquum clamitabant, promptius apertiusque quam ut meminisse impcritantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quam studia hominum accensa in Agrippinam, cum decus patriæ, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen appellarent, uerum sique ad cælum ac deos integram illi sobolem, ac superstitem iniquorum precaretur. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentque quæ in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hyemis, Ticinum usque progressum, neque abscedentem à corpore simul urbem intrauisse: circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumque imagines, defietum in foro, laudatum pro rostris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ posteri inuenierint cumulata. At Germanico ne solitos quidem & cuiuscumque nobili debitos honores contigisse. sanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum, sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset. non fratrem nisi unius diei uia,

non

Decus patriæ.
Sanguis Augusti.
Unicum antiquitatis specimen.

non patrum saltem porta tenus obuiū. ubi illa ueterū in-
 stituta: præpositā toro effigiē, meditata ad memoriam uir-
 tutis carmina, & laudationes et lacrymas, uel doloris imi-
 tamenta. Gnarum id Tiberio fuit, utq; premeret uulgi ser-
 mones, monuit edicto, multos inlustrium Romanorum ob
 Remp. obiisse, neminē tam flagranti desyderio celebratū.
 idq; & sibi & cunctis egregiū, si modus adijceretur. non
 enim eadē decora principibus uiris, & imperatori, popu-
 loq; modicis domibus, aut ciuitatibus, cōcunisse recenti do-
 lori luctum, & ex mœrore solatia. sed refrendū iam ani-
 mum ad firmitudinem, ut quondā diuus Iulius amissa uni-
 ca filia, ut diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint
 tristitiam. Nil opus uetustioribus exemplis, quoties popu-
 lus Romanus clades exercituum, interitum ducum, fundi-
 tus amissas nobiles familias constanter tulerit. principes
 mortales, Remp. eternam esse. proin repeterent solennia:
 & quia ludorum Megalensium spectaculum suberat, etiā
 uoluptates resumerent. Tum exuto iustitio, reditum ad
 munia, & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, cre-
 ctis omnium animis petendæ è Pisone ultionis, & crebro
 questu, quod uagus interim per amœna Asiæ atque A-
 chaïæ, adrogāti & subdola mora, scelerum probationes
 subuerteret. Nā uulgatū erat missam (ut dixi) à Gn. Sen-
 tio famosam ueneficijs Martinā subita morte Brūdisij ex-
 tinctam, uenenūq; nodo crinium eius occultatum, nec ulla
 in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præuissio
 in urbē filio, datiq; mandatis, per quæ principē molliret,
 ad Drusum pergīt, quē haud fratris interitu trucem, quā
 remoto æmulo æquorem sibi sperabat. Tiberius quo in-
 tegrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenem,
 sueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget.

Porta tenus.

Doloris imi-
tamenta.

Drusus Pisoni, si uera forent quæ iacerentur, præcipuū in dolore suū locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palam, & uitato omni secreto: neq; dubitabantur præscripta & à Tiberio, cum incallidus alioqui & facilis iuuenta, senilibus tū artibus uteretur. Piso Dalmatico mari transsso, relictisq; apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam uiam adsequitur legionem, quæ è Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ ducebatur. eaq; res agitata rumoribus, ut in agmine atq; itinere crebro se militibus ostētauisset. ab Narnia, uitādæ suspitionis, an quia pauidis cōsilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit uulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarū adpulerat, dieq; & ripa frequenti, magno clientiu agmine ipse, sœminarū comitatu Plancina, & uultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminēs festa ornatu, conuiuiumq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Postera die Fulcinius Trio Pisonē apud consules postulauit. cōtrā Vitellius ac Veranius, cæteriq; Germanicū comitati tendebant, nullas esse partes Trioni: neq; se accusatores, sed rerū indices & testes, mādata Germanici perluros. Ille dimissa cius causæ delatione, ut priorē uitam accusaret obtinuit: pctitumq; est à principe, cognitionē exciperet. quod ne reus quidē abnuebat, studia populi & patrū metuens: cōtrā, Tiberiū spernendis rumoribus ualidū, & consciētiae matris innexū esse: ueraq; aut in deterius credita, iudice ab uno facilius discerni, odium & inuidiā apud multos ualere. Haud fällebat Tiberiū moles cognitionis, quaq; ipse fama distraheretur. Igitur paucis famuliarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preccs audit, integramq; causam ad senatum remittit. Atq; interim Drusus rediens

Cn. Piso nauigat Romam.

rediens Illyrico, quanquā patres censuissent ob receptum Maroboduum, & res priore æstate gestas ut ouans iniret, prolato honore urbem intrauit. postquam reo T. Aruntium, Fulcinium, Asinium Gallum, Aeserninum, Marcellum, Sext. Pompeiū patronos petenti, ijsq; diuersa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, et Liueneius Regulus adfuere, arrepta omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satim? cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret: ijs haud aliàs intentior populus, plus sibi in principē occultæ uocis, aut suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar orationē habuit meditato tēperamento: Patris sui legatū atq; amicū Pisonē fuisse, adiutoremq; Germanico datum à se, autore senatu, rebus apud Orientē administrandis: illic cōtumacia & certaminibus asperasset iuuenem, exituq; eius letatus esset, an scelere extinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officij terminos, obsequium erga imperatorē exiit, eiusdemq; morte, et luctu meo letatus est, otero seponāq; à domo mea, & priuatas inimicitias noui principis ulciscar: Sin facinus in cuiuscunq; mortaliū nece uindicandum detegitur, uos uerò & liberos Germanici & nos parentes iustis solatijs adficite: simulq; illud reputate, turbidè et seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionē studia militum, armis repetita prouincia, an falsa hæc in maius uulgauerint accusatores. quorū ego nimijs studijs iure succēscō. nam quò pertinuit, nudare corpus et cōtrectandum uulgi oculis permittere: deferriq; etiam per externos, tanq̄ ueneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Desleo equidē filiū meū, semperq; deflebo: sed neq; reum prohibeo quominus cuncta proferrat, quibus innocentia eius subleuari, aut si qua fuit ini-

quitas Germanici, coargui possit: uosq; oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisq; eloquentia & cura ualeat, iuuate periclitantē. Ad eundem laborē, eandem cōstantiā accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstitierimus, quòd in curia potius quàm in foro, apud senatum, quàm apud iudices de morte eius anquiritur. cætera pari modestia tractētur. nemo Drusi lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa fingūtur. Ex in biduum criminibus obijciendis statuitur, ut que sex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur.

Accusationis
initium.

Noxæ esse.
Absolutioni
esse

Tum Fulcinius uetera & inania orditur, ambitiose, auarēq; habitam Hispaniam. quòd neq; cōuictum noxæ reo, si recentia purgaret: neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitijs. Post quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius cōsimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, obiecere: odio Germanici, & rerum nouarum studio, Pisonem uulgus militum per licentiam & sociorū iniurias eo usq; corrupisse, ut parens legionū à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quenq; maxime in cōmites & amicos Germanici sæuisse: postremo ipsum deotionibus & ueneno peremisse: sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atq; Plancinæ: petitā armis Rēp. utq; reus agi posset, acie uictū. Defensio in cæteris trepidauit. nam neq; ambitionē militarem, neq; prouinciam pessimo cuiq; obnoxiam, ne cōtumelias quidē aduersum imperatorem inficiari poterat. solū ueneni crimē uisus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant: in conuiuio Germanici, cū super eum Piso discumbret, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdū uidebatur inter
aliena

aliena seruitia, & tot astantium uisu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatq; famuliam reus, & ministros in tormēta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erāt: Cæsar ob bellū prouinciæ inlatū: Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicū interiisse. scripserunt expostulantes: quod haud minus Tiberius quàm Piso abnuere. Simul populi ante curiā uoces audiebātur, nō temperaturos manibus, si patrū sentētiās euasisset, effigiesq; Pisonis traxerāt in Gemonias ac diuellebāt, ni iussu principis protectæ repositæq; foret. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: uario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadē Plancinæ inuidia, maior gratia, eoq; ambigū habebatur quantum Cæsari in eam liceret. atq; ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociā se cuiuscunq; fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Ut secretis Augustæ precibus ueniam obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. quod reus postquā sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitās, hortatibus filijs durat mentē, senatumq; rursum ingreditur: redintegratamq; accusationem, insensas patrū uoces, aduersa & sæua cūcta perpeffus, nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum clausumq; uidit, ne quo adfectu perrūperetur. relatus domū tanquā defensionē in posterū meditaretur, pauca conscribit, obsignatq; & liberto tradit. Tum solita curando corpori exequitur. dein multam post noctē, egressa cubiculo uxore, operiri fores iussit: & cœpta luce perfosso iugulo, iacente humi gladio, repperit est. Audire me memini ex senioribus, uisum sē- Pisonis mors.
 pius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non uulgauerit: sed amicos eius dictitauisse, literas Tiberij, & mandata

Si ita ferret.

An adhuc experiretur. Experiri, hic est iudicium subire.

Codicilli Pi-
sonis.

data in Germanicum contineri: ac destinatum promere a-
 pud patres, principemq; arguere, ni elusus à Seiano per
 uana promissa foret: nec illū sponte extinctū, uerū immis-
 so percussore. quorum neutrum adseuerauerim, neq; tamen
 occulere debui narratum ab ijs, qui nostrā ad iuuetam du-
 rauerunt. Cæsar flexo in mœstitiam ore, suā inuidiam tali
 morte quasitam, apud senatum, crebrisq; interrogationi-
 bus exquirat qualem Piso diem supremū noctemq; exegis-
 set. Atq; illo pleraq; sapienter, quædā incōsultius respon-
 dente, recitat codicillos à Pisone in hunc ferme modum cō-
 positos. Conspiratione inimicorū & inuidia falsi crimi-
 nis oppressus, quatenus ueritati et innocētiae meæ nusquā
 locus est, deos immortales testor, uixisse me Cæsar cū fide
 aduersum te, neq; alia in matrē tuam pietate: uosq; oro li-
 beris meis cōsulatis. ex quibus Gn. Piso qualicunq; fortu-
 næ meæ non est adiunctus, cum omne hoc tempus in urbe
 egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atq; utinā
 ego potius filio iuueni, quàm ille patri seni cessisset, eo im-
 pensius precor ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat.
 Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per col-
 legium cōsulatus quondā diuo Augusto parenti tuo pro-
 batus, & tibi amicus, nec quicquam post hæc rogaturus,
 salutē infelicis filij rogo. De Plācina nihil addidit. Post
 quæ Tiberius adulescētē crimine ciuilibi belli purgauit:
 patris quippe iussa, nec potuisse filium detrectare: simul
 nobilitatē domus, etiā ipsius, quoquo modo meriti, grauē
 casum miseratus. Pro Plācina cū pudore & flagitio dis-
 seruit, matris preces obtēdens: in quam optimi cuiusq; se-
 creti questus magis ardescebant. Id ergo fas auia, interfe-
 tricem nepotis aspicerre, adloqui, eripere senatui. quòd
 pro omnibus ciuibus leges obtineant, uni Germanico non
 contigisse

contigisse. Vitellij & Veranij uoce deflectum Cæsarem: ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde uenena, & artes tam feliciter expertas uerteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamq; auiam, ac patrum sanguine miserrimæ domus exatiaret. Biduum super hæc imagine cognitionis absumptum, urgente Tiberio liberos Pisonis matrē uti tueretur. Et cū accusatores ac testes certatim perorarēt respondēte nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiā rogatus Aurelius Cotta consul (nam referēte Cæsare magistratus eo etiā munere fungebantur) nomē Pisonis radendum fastis censuit: partē bonorum publicandā, pars ut Gn. Pisoni filio concederetur, isq; prænomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio in decem annos relegatur, concessa Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe: ne nomē Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iulij Antonij qui domum Augusti uiolasset, manerent: & M. Pisonem ignominie exemit, concessitq; ei paterna bona, satis firmus, ut sepe memorauimus, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem cum Valerius Messalinus signum aureum in æde Martis Ultoris, Cæcina Seuerus aram Ultioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea uictorias sacrari dictitans; domestica mala tristitia operienda. Ad dederat Messalinus, Tiberio, & Augustæ, et Antonie, & Agrippinæ Drusoq; ob uindictam Germanici, grates agendas, omiseratq; Claudij mentionem: & Messalinum quidē L. Asprenas senatu coram percunctatus est an prudens præterisset? ac tum demum nomē Claudij adscriptū est. Mihi quanto plura recentium, seu ueterum reuoluo,

Iulius Antonius.
Tiberius satis firmus aduersus pecuniam.

tanto

Ludibria rerū
mortalium.

tanto magis ludibria rerum mortalium cūctis in negotijs obuersantur. quippe fama, spe, ueneratione potius omnes destinabatur imperio, quam quę futurū principē fortuna in occulto tenebat. Paucis post diebus Cęsar autor senatus fuit, Vitellio, atq; Vcranio, & Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus monuit ne facundiā uolentia præcipitaret. Is finis fuit ulciscēda Germanici morte, non modo apud illos homines qui tum agebāt, etiā secutis tēporibus uario rumore iactata. adeo maxima quęq; ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro cōpertis habent, alij uera in cōtrariū uertunt. & gliscit utrūq; postcritate. At Drususurbe egressus repetēdis auspicijs, mox ouans introijt. paucosq; post dies Vipsania mater eius excessit, unā omniū Agrippæ liberorū

Mitis obitus.
Tacfarinas
Numida.

miti obitu. Nam cęteros manifestū ferro, uel creditū est, ueneno aut fame extinctos. Eodē anno Tacfarinas, quę priore æstate pulsū à Camillo memorauī, bellum in Africa renouat, uagis primum populationibus & ob pernicitatē inultis: dein uicos excindere, trahere graues prædas: postremo haud procul Pagyda flumine cohortē Romanā

Decrius.

circūfedit. Præerat castello Decrius impiger manu, exercitus militiæ, & illam obsidionē flagitiij ratus. Is cohortatus milites, ut copiam pugnæ in aperto facerēt, aciem pro castris instruit. Primoq; impetu pulsa cohorte promptus inter tela occurfat fugientibus, increpat signiferos, quod inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. si mul excepta uulnera. & quanquā transosso oculo, aduersum os in hostē intēdit, neq; præliū omisit donec desertus

L. Apronius.

suis caderet. Quæ postquā L. Apronio (nam Canullo successerat) cōperta, magis dedecore suorū, quam gloria hostis anxius, raro ea tempestate, & è uetere memoria faci-

nore

cinore, decumum quenq; ignominiosæ cohortis, sorte ductos, fuste neccat. Tantumq; seueritate profectū, ut uexillū ueteranorū non amplius quingenti numero easdē Tacfarinatis copias præsidium, cui Thala nomen, adgressas sūderint. quo prælio Rufus Heluius gregarius miles scruciatius decus retulit, donatusq; est ab Apronio torquibus et hasta. Cæsar addidit ciuicam coronā, quod nō eam quoq; Apronius iure procōsulis tribuisset, questus magis, quam offensus. Sed Tacfarinas percussis Numidis, et obsidia aspernantibus spargit bellū, ubi instaretur cedens, ac rursum in terga remeās. et dum ea ratio barbaro fuit, inritū fessumq; Romanū impune ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos, inligatus præda, statiuis castris hærebat. missūq; patris Apronius Cæsius cum equite et cohortibus auxiliarijs quīs uelocissimos legionū addiderat, prosperā aduersus Numidas pugnam facit, pellitq; in desertā. At Romæ Lepida, cui super Aemyliorū decus L. Sulla ac Gn. Pompeius proauī erant, defertur simulauisse partū ex P. Quirinio diuite atq; orbo. adijciebātur adulteria, uenena, quæsitumq; per Chaldæos in domū Cæsaris, defendēte ream Manio Lepido fratre. Quirinius post dictū repudium adhuc insensus, quāuis infamī ac nocenti miserationē addiderat. Haud facile quis despexerit illa in cognitione mentem principis: adeo uertit, ac miscuit iræ et clementiæ signa, deprecatus primo senatū ne maiestatis crimina tractarētur. Mox M. Seruiliū ē cōsularibus, aliosq; testes inlexit ad proferenda quæ uelut reticere uoluerat. idemq; seruos Lepidæ, cum nilitari costodia haberentur, transtulit ad consules: neq; per tormenta interrogari passus est, de his quæ ad domū suā pertinerent. Exemit etiam Drusum consulē designatum dicendæ primo loco senten-

Decimatio
militum.

Ruf. Heluius

Ciuica co-
rona.

Lepida.

P. Quirinius.

co sententiæ. quod alij ciuile rebatur, ne cæteris adsentien-
 di necessitas fieret: quidã ad seuitiam trahebãt, neq; enim
 cessurũ nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus qui
 cognitionẽ interuenerant, theatrum cũ claris fœminis in-
 gressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsum que
 Pompeiũ, cuius ea monimẽta & adstantes imagines uise-
 bantur, tantũ misericordia permouit, ut effusi in lacrymas
 seua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senectæ
 atq; orbitati & obscurissimæ domui, destinata quondam
 uxor L. Cæsari, ac diuo Augusto nurus, dederetur. dein
 tormētis seruorũ patefacta sunt flagitia, itumq; in senten-
 tiã Rubellij Blandi, à quo aqua atq; igni arcebatur. Huic
 Drusus adsensit. quãquã alij m̃tius censuissent. mox, Scau-
 ro qui filiã ex ea genuerat, datum, ne bona publicarẽtur.
 Tum demum aperuit Tiberius cõpertum sibi etiam ex P.
 Quirinijs seruis, ueneno eum à Lepida petitũ inlustrium
 domuum aduersa. at enim haud multum distanti tempore
 Calpurnij Pisonẽ, Aemylij Lepidã amiserãt. Solatio ad-
 fecit D. Sillanus Iuniæ fãmiliæ redditus. casum eius paucis
 repetam. Vt ualida diuo Augusto in Remp. fortuna, ita do-
 mi improsp̃era fuit, ob impudicitã filiæ ac neptis, quas ur-
 be depulit, adulterosq; earũ morte aut fuga puniuit. nam
 culpã inter uiros ac fœminas uulgatã, graui nomine lesa-
 rum religionũ, ac uiolatæ maiestatis appellando, clemen-
 tiam maiorũ suasq; ipse leges egrediebatur. Sed aliorum
 exitus, simul cætera illius ætatis memorabo, si effectis in
 quæ tendi, plures ad curas uitam produxero. D. Sillanus
 in nepti Augusti adulter (quanquam non ultrã foret sæ-
 uitum, quã ut amicitia Cæsaris prohiberetur) exilium
 sibi demonstrari intellexit, nec nisi Tiberio imperitante
 deprecari senatum ac principem ausus est. M. Sillani fra-
 tris po

Lepida aqua
 atque igni ar-
 cetur.

D. Sillanus.

Fortuna Augu-
 sto domi im-
 prospera.

tris potentia qui per insignē nobilitatem & eloquentiā
 præcallebat. Sed Tiberius grates agēti Sillano, patribus
 coram respōdit, se quoq; letari quod frater eius è perc-
 grinatione longinqua reuertisset, idq; iure licitum, quia
 non senatusconsulto, non lege pulsus foret: sibi tamē ad-
 uersus eum integras parentis sui offensiones: neq; reditu
 Sillani dissoluta quæ Augustus uoluisset. fuit posthac in
 urbe, neq; honores adeptus est. Relatum deinde de mo-
 derāda Papia Poppæa, quā senior Augustus post Iulias
 rogationes incitandis cælibum pœnis, & augēdo ærario
 sanxerat, nec idco cōiugia & educationes liberūm fre-
 quētabantur præualida orbitate. ceterū multitudo peri-
 clitantiā gliscebatur, cum omnis domus delatorū interpre-
 tationibus subuerteretur. utq; antehac flagitijs, ita tūc le-
 gibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principijs iu-
 ris, & quibus modis ad hāc multitudinem infinitā ac ua-
 rietatem legum peruentū sit, altius differam. Vetustissi-
mi mortalium nulla adhuc mala libidine, sine probro, sce-
lere, eoq; sine pœna aut cōercitionibus agebāt: neq; præ-
mijs opus erat, cum honestā suo pte ingenio petrētur, et
ubi nihil cōtra morem cuperent, nihil per metū uetaban-
tur. At postquā exui æqualitas, et pro modestia ac pudo-
re, ambitio et uis incidebat, prouenire dominationes. mul-
tosq; apud populos eternū mansere. Quidā statim, aut
postquam Regum pertæsum, leges malucrūt. Hæ primo
rudibus hominū animis simplices erant. maximeq; fama
celebrauit Cretenesium, quas Minos; Spartanorum, quas
Lycurgus; ac mox Atheniensibus quæstiores iā & plu-
res Solon perscripsit. Nobis Romulus ut libitum imperi-
tauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populū
deuinxit, repertaq; quedam à Tullo & Anco: sed præci-

Lex Papia.

Principia iu-
ris.

Dominatiōes.

Leges.

h

pauus

Ser. Tullius *puus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quibus etiã reges*
 sanctor legũ. *obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum fã-*
 ctiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & fir=
 mandæ cõcordiæ: creatiq; decemviri, & accitis quæ us=
 quam egregia, cõpositæ duodecim tabule, finis æqui iu=
 ris. nam secutæ leges, etsi aliquãdo in maleficos ex deli=
 cto, sæpius tamẽ dissensione ordinũ, & apiscendi inlici=
 tos honores, aut pellendi claros uiros, aliãq; ob praua
 Gracchi. Saturnini. Drusus. *per uim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbato=*
res plebis, nec minor largitor nomine senatus Drusus,
corrupti spe aut inlusi per intercessionẽ socij. Ac ne bel=
lo quidẽ Italico, mox ciuili onissum quin multa & diuer
 L. Sylla. *sa sciscerentur, doncc L. Sulla dictator abolitõs uel cõuer*
sis prioribus cũ plura addidisset, ociũ ei rei haud in lon=
gum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus: neq;
multo post Tribunis reddita licetia quoquò uellent po=
pulum agitandi. Iamq; nõ modo in cõmunc, sed in singu
 Corruptis. *los homines latæ quæstiones, & corruptissima rep. plu=*
 Rep. plurimæ *rimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertium cõsul corrigèn=*
 leges. *dis moribus delectus, & grauior remedijs quàm delicta*
 Gn. Põpeius. *erant, suarumq; legũ autor idẽ ac subuersor, quæ armis*
tuebatur, armis amisit. Exin continua per uiginti annos
discordia, non mos, non ius. deterrima quæq; impune, ac
multa honesta exitio fuce. Sexto demum consulatu Cæ=
sar Augustus potentiæ securus, quæ triuuiratu iusserat,
aboleuit, deditq; iura quibus pace & principe uteremur.
 *ut si *acriora ex eo uincla, inditi custodes, et lege Pappia Pop*
 Priuilegia pa- *pæ præmijs inducti* uisi à priuilegijs parentũ cessare=*
 xentum. *tur, uelut parẽs omniũ populus uacãtia teneret. sed altius*
penetrabãt, urbemq; et Italiã, & quod usquã ciuĩũ corri
puerãt: multorũq; excisi status, et terror omnibus intẽta
 batur,

batur, ni Tiberius statuēdo remedio quinq; consulariū,
 quinq; è prætorijs, totidē è cætero senatu sorte duxisset,
 apud quos exoluti pleriq; legis nexus, modicū in præ=
 sens leuamētum fuerit. Per idem tēpus Neronem è libe=
 ris Germanici iā ingressum iuuentā commendauit patri=
 bus, utq; munere capessendi uigintiuiratus solueretur, et
 quinquēnio maturius quā per leges Quasituram pete=
 ret, nō sine inrisu audientium postulauit. prætēdebat si=
 bi atq; fratri decreta eadē, petente Augusto. sed neq; tū
 fuisse dubitauerim, qui cuiusmodi preces occulti include=
 rent: actamen initia fastigij Cæsaribus crant, magisq; in
 oculis uetus mos, & priuignis cum uitrico leuior necesi=
 tudo quā auo aduersum nepotē. Additur pontificatus,
 & quo primū die forum ingressus est, congiarium plebi,
 admodū læta quod Germanici stirpē iam puberē aspicie=
 bat. Auctū dehinc gaudiū nuptijs Neronis & Iuliæ Dru=
 si filia. Utq; hæc scūdo rumore, ita aduersis animis ac=
 ceptum, quod filio Claudij socer Scianus destinaretur:
 polluisse nobilitatē familia uidebātur, suspectūq; iam ni=
 mia spei Scianū ultro extulisse. Fine anni cōcessere uita
 insignes uiri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio
 uetus familia, neq; tamē præturam egressa. ipse consula=
 tum intulit, cēsoria etiā potestate legēdis equitum decu=
 rijs functus, opūq; quis domus illa immēsū uiguit, pri=
 mus adcumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sal=
 lustius, rerum Romanarum florentissimus autor, soro=
 ris nepotem in nomen adsciuit. atq; ille, quāquam prom=
 pto ad capessendos honores aditu, Mecænatem æmu=
 latus, sine dignitate senatoria multos triumphalium,
 consularium que potentia anteijt, diuersus à ueterum
 instituto, per cultū & mundicias, copiaq; & affluentia
 h 2 luxu

Nero.

Quasitura.

L. Volusius.

Sallust. Cri-
spus C. Sallu-
stij nepos.

luxu propior. suberat tamē uigor animi ingentibus negocijs par, eo acrior quo somnū & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Mecænate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorū inuiterentur, & interficiēdi Posthumi Agrippæ cōscijs, etate prouectā speciem magis in amicitia principis quam uim tenuit. idq; & Mecænati acciderat: fāto potentiae raro sempiternae, an satias capit, aut illos cum omnia tribuerūt, aut hos, cū iam nihil reliquū est quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus cōsulatus patris atq; filij collegio insignis. nā biennio antē, Germanici cum Tiberio idem honor, neq; patruo letus, neq; natura tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius quasi firmāda ualitudini in Campaniam cōcessit, longam & cōtinuam absentiam paulatim meditans, * siue ut amoto patre Drusus munia cōsulatus solus impleret. Ac forte parua res magnum ad certamen progressa, præbuit iuueni materiē apiscendi fauoris. Domitius Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuenē questus est apud senatum, quod sibi inter spectacula gladiatorum loco non deceßisset. pro Corbulone etas, patrius mos, studia seniorū erant: cōtrā, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, alijq; Sullæ propinqui nitebantur: certabantq; orationibus, & memorabantur exempla maiorum, qui iuuētutis inreuerentiam grauib; decretis notauissent: donec Drusus apta temperandis animis disseruit, & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac uiricus Sullæ, & oratorū ea etate uerberimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera fraude mancipum & incuria magistratuum interrupta, & imperuia clamitando, executionem eius negotij libēs suscepit. quod haud perinde publicè usui habitum quā exitio

Potentia raro
sempiterna.

Domitius Cor
bulo.

L. Sulla loco
non decedens.

Mamercus.

Itinera inter-
rupta et imper-
uia.

exitiosum multis, quorum in pecuniã atq; famam damnationibus & hastã sæuiebat. Neq; multo post missis ad senatum literis Tiberius, motam rursum Africam incursum Tacfarinatis docuit, iudicioq; patrum deligendũ proco= Tacfarinas
sulem, gnarum militiæ, corpore ualidũ, & bello suffectum. quod initiũ Sex. Pompeius agitandi aduersus M. Lepidum odij nactus ut socordẽ, inopem, & maioribus suis M. Lepidus
dedecorũ, eoq; etiam Asiæ sorte depellendum incusauit, aduerso senatu qui Lepidũ mittem magis quã ignauũ, paternar ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori quã ignominia habendã ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretũ ut Cæsar legeret cui mãdanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina cæsuit, ne quem magistratũ, cui prouincia obuenuisset, uxor comitaretur: Senæ. Cæcina. Vxor ne comitetur magistra tũ cui prouincia obuenuisset.
multum ante repetito, concordem sibi coniugem, & sex partus enixam: seq; quæ in publicum statueret domi ser uauisse, cohibita intra Italiam, quanquã ipse pluris per prouincias quadraginta stipediã expleuisset. haud enim frustra placitũ olim, ne foemina in socios aut gẽtes externas traherentur. inesse mulierũ comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinẽ barbari incessus cõuertant: non imbecillẽ tantum, & imparem laboribus sexũ, sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum, incendere inter milites, habere ad manum centuriones: præfedissee nuper foemina exercitio cohortiũ, decursu legionũ: cogitarẽt ipsi quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxori= bus obiectari: his statim adherescere deterrimum quenq; prouincialiũ: ab his negocia suscipi, trãsigi: duorũ egres sus coli, duo esse prætoria, peruicacibus magis & impotentibus mulierum iussis, quæ Oppijs quondam, alijsq; Oppiæ leges.
h 3 legibus

legibus constrictæ, nūc uinclis exolutis, domos, fora, iam
 & exercitus regerent. Paucorū hæc adsensu audita plu-
 res obturbabat, neq; relatum de negotio, neq; Cæcinā di-
 gnū tantæ rei censorē. mox Valcrius Messalinus cui pa-
 rens Messala, ineratq; inago paternæ faciundæ, respon-
 dit. Multa duritie ueterū melius & lætius mutata. neq;
 enim ut olim obsidri urbē bellis, aut prouincias hostilis
 esse, & pauca scæminarum necessitatibus concedi, quæ ne
 coniugum quidem penates, adeo socios nō onerent: cæte-
 ra promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedi-
 mentum. bella planè accinctis obeūda, sed reuertentibus
 post laborē, quod honestius quā uxorium leuamētum?
 At quasdā in ambitionem aut auaritiā prolapsas. Quid
 ipsorum magistratuū non ne plerosq; uarijs libidinibus
 obnoxios? non tamē ideo neminem in prouinciam mitti.
 corruptos sæpe prauitatibus uxorum maritos, num ergo
 omnes cælibes integros? placuisse quondam Oppias le-
 ges, sic temporibus reip. postulantiibus: remissum aliquid
 postea, & mitigatū, quia expedierit. frustra nostrā igna-
 uiam alia ad uocabula transferrī: nā uiri in eo culpam, si
 scæmina modum excedat. porrō ob unius aut alterius im-
 becillum animum, male eripi maritis consortia rerum se-
 cundarum aduersarum que: simul sexum natura inuali-
 dum descri, & exponi suo luxu, cupidinibus alicnis: uix
 præsentī custodia manere in læta coniugia, quid fore, si
 per plures annos in modum disidiij obliterētur? Sic ob-
 uiam irent ijs quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum ur-
 bis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio
 suo. nam principibus ad cunda sæpius longinqua impe-
 rij. Quoties diuum Augustum in Occidentem atq; Oriē-
 tem meauisse comite Liuiæ? se quoq; in Illyricum profe-
 ctum.

V. Jer. Messa-
 l. us pro uxo-
 bus ut mari-
 s. comitetur.

Vxorium leua-
 mentum.

Etum, & si ita conducatur, alias ad gentes iturū, haud semper æquo animo, si ab uxore charissima, & tot communiū liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia clusa. Et proximi senatus die, Tiberius per literas castigatis oblique patribus, quod cuncta curarū ad principem reijcerent, M. Lepidum & Iunium Blæsum nominavit, ex quibus proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum uerba, intentius excusante se Lepido, cum ualitudinem corporis, ætatem liberum, nubilem filiam obtēderet, intelligereturq; etiam quod silebat, auunculum esse Sciani Blæsum, atq; eo præualidum. Respōdit Blæsus specie recusantis, sed neq; eadem adseueratione, & consensu adulantium auditus est. Exin promptū, quod mul torum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia, impune probra, & inuidiā in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris: libertiq; etiam ac serui, patrono uel domino cum uoces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cestius senator differuit, principes quidem instar deorum esse, sed neq; a dijs nisi iustas supplicum preces audiri; neq; quenqua in Capitolium, alia ue urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur: Abolitas leges, & funditus uersas, ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam frater Annia Rufilla, dis sub iudice dānauisset, probra sibi & minæ intendantur, neq; ipse audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppositā. Haud dissimilia alij, & quidā atrociora circūstrepebant: precabanturq; Drusum daret ultionis exemplum, donec accitā conuictamq; attineri publica custodia iussit. Et Considius Aequus, & Cælius Cursor equites Ro. quod fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuiissent, autore principe, ac de-

Licentia pessimorum.

Principes instar deorum.

Annia Rufilla.

Cæsidius Aequus.
Magius Cæcilianus.

cretosenatus puniti. Vtrūq; in laudē Drusi trahebatur: ab eo, in urbe inter coetus et sermones hominū obuersante, secreta patris mitigari. neq; luxus in iuvene adco displicebat. huc potius intēderet, diem ædificationibus, noctem cōuiujs trahere, quā solus & nullis uoluptatibus auocatus mœstā uigilantiā, & malas curas exerceret. nō enim Tiberius, nō accusatores fatiscebāt. Et Ancharius

Cæsi. Cordus.
Maiestatis cri
men.
Antistius Ve-
tus.

Priscus Cæsium Cordū proconsulcm Cretæ postulauerat repetūdis, addito maiestatis crimine, quod tū omnium ac-
cusationū cōplementū erat. Caesar Antistium Veterē è primoribus Macedoniae absolutū adultcrij, increpitis iudicijs, ad dicendam maiestatis causam retraxit, ut turbidum, & Rhescuporidis cōsilijs permixtum, qua tēpestate Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos uoluerat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpositumq; ut teneretur insula, neq; Macedoniae neq; Thraciae opportuna. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiā tutor erat Trebellienus Rufus, insolētia nostri discors agebat, neq; minus Rhœmetalcen quā Trebellienū incusans, populariū iniurias inultas sinere. Cœlaletæ, Odrusæq; & alij, ualida nationes, arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatē: quæ causa fuit, ne in bellū atrox coalescerent. pars turbāt præsentia, alij mōtem Hæmum transgrediūtur, ut remotos populos cōcirent. plurimi ac maxime compositi regem, urbemq; Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumfidit. Quæ ubi cognita P. Vel-
lcio (is proximum exercitum præsidebat) alarios equites ac leuis cohortium mittit in eos qui prædabundi aut adsumendis auxilijs uagabantur. Ipse robur perditum ad exoluendum obsidiū ducit. Simulq; cūcta prosperè acta,
cæsis

Cœlaletæ.
Odrusæ.

caſis populatoribus, & diſſenſione orta apud obſidētes, regisq; opportuna eruptione, & aduentu legionis. neq; aciem aut praelium dici decuerit, in quo ſemerme ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodem anno Galliarū ciuitates ob magnitudinem aeris alieni rebellionem coeptauere: cuius extimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorū bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec niſi uirtuti premium eſſet. ſi ſecretis cōloquijs, ferociſſimo quoq; adſumpto, aut quibus ob egeſtatē, ac metum ex flagitijs, maxima peccādi neceſſitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cōtus ſeditioſa diſſerebant, de continuatione tributorū, grauitate ſcēnoris, ſeuitia ac ſuperbia præſidentū: & diſcordare militē audito Germanici exitio; egregium reſumen dæ libertati tempus, ſi ipſi florētes, quā inops Italia, quā imbellis urbana plebes, nihil ualidum in exercitijs, niſi quod externum, cogitarent. Haud ferme ulla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit. ſed erupere primi Andecaui, ac Turonij. quorū Andecaui Acilius Auiola legatus excita cohorte, quæ Lugduni præſidium agibat, coërcuit. Turonij legionario milite, quem Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat, oppreſſi, eodem Auiola duce, & quibusdam Galliarum primoribus, qui tulcre auxiliū, quo diſſimularent defectionē, magisq; in tempore efferrent. ſpectatus & Sacrouir intacto capite pugnam pro Romanis ciens, oſtētandæ, ut ſtrebat, uirtutis. ſed captiui, ne inceſſeretur telis, adgnoscēdū ſe præbuiſſe, arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitq; dubitatione bellum. Interim Flo-

Galliarū ciuitates rebellionem parant Iulius Florus. Iul. Sacrouir. Romana ciuitas uirtuti premium.

Andegaui. Turonij.

Jul. Florus
Trcuir.

Arduenna.

Augustodunū
Aeduorum ca-
put.

Cruppellarij.

rus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ con-
scripta Treueris, militia disciplinaq; nostra habebatur,
ut cæsis negociatoribus Romanis bellū inciperet. pauciq;
equitum corrupti, plures in officio māsere. Aliud uulgus
ob æratorum aut cliētium arma cepit, petebantq; saltus,
quibus nomē Arduenna, cū legiones utroq; ab exercitu,
quas Visellius, & C. Silius aduersis itineribus obiecerāt,
arcuerunt. præmissusq; cū delecta manu Iulius Indus è ci-
uitate eadē, discors Floro, & ob id nauandæ operæ aui-
dior, incōditam multitudinem adhuc disiecit. Florus in-
certis latebris uictores frustratus, postremo uisis militi-
bus qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isq; Treue-
rici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta,
quāto ciuitas opulentior, & comprimēdi procul præsi-
dium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus,
Sacrouir occupauerat, nobilissimarum Galliarum sobo-
lem, liberalibus studijs ibi operatā, ut eo pignore paren-
tes propinquosq; eorum adiungeret. simul arma occultè
fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta millia fuere,
quinta sui parte legionarijs armis, cæteri cū uenabulis et
cultris, quæq; alia uenantibus tela sunt. adduntur è ser-
uitijs gladiaturæ destinati, quibus more gentico conti-
nuū ferri tegimē (Cruppellarios uocāt) infere dis ictibus
inhabiles, accipiēdis impenetrabiles. augebantur hæ co-
piæ, uicinarū ciuitatū ut nondū aperta cōsensione, ita ui-
ritim prōptis studijs, et certamine ducū Romanorū, quos
inter ambigebatur, utroq; bellū sibi poscente: mox Var-
ro inualidus senectæ, uigēti Silio cōcessit. At Romæ nō
Treucros modo & Aeduos, sed quatuor & sexaginta
Galliarū ciuitates descuiisse, adsumptos in societate Ger-
manos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famæ) in maius
credi

credita. optumus quisq; reip. cura mœrebat. multi odio præsentiu, & cupidine mutationis, suis quoq; periculis latabatur: increpabantq; Tiberiũ, quòd in tanto rerũ motu, libellis accusatorũ inumeret operã. An Iuliũ Sacrouirum maicstatis crimine rcũ in senatu fore? extitisse tandẽ uiros qui cruẽtas epistulas armis cohiberẽt: miseram pacem uel bello bene mutari. Tãto impensius in securitatem cõpositus, neq; lecco, neq; uultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, et uulgatis leuiora. Interim Silius cũ legionibus duabus incedens, præmissa auxiliari manu, uastat Sequanorũ pagos, qui finiũ extremi, & Aeduis cõtermini, lociq; in armis erãt. Mox Augustodunũ petit prope ro agmune, certantibus inter se signistris, fremente etiam gregario milite, ne suetã quietem, ne spatia noctiũ opperiretur: uiderẽt modo aduersos, & aspicerentur, id satis ad uictoriã. Duodecimũ apud lapidẽ Sacrouir copiarq; patẽtib; locis apparuere. In frontẽ statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare ueteres Gallorum glorias, quæq; Romanis aduersa intulissent: quã decora uictoribus libertas: quãto intolerãtior seruitus iterũ uictis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. incõditiq; ac militiæ nescy oppidani, neq; oculis neq; auribus satis competebant. contra Silius, et si præsumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen, pudendum ipsis, quod Germaniarum uictores, aduersum Gallos tanquam in hostem ducerẽtur. una nuper cohors rebellem Turonum, una ala Treuerũ, paucæ huius ipsius exercitus turmæ proffigauere Sequanos. quanto pecunia dites, & uoluptatibus opulentos, tanto magis imbel

imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus cōsilite. Ingēs ad ea clamor, & circūfudit eques, frontemq; pedites inuasere. nec cūctatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris, ut si murū perrum peret, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis inertem molcm prosternere. iacētesq; nullo ad resurgendum nisu quasi exanimis linquebantur. Sacrouir primo Augustodunū, dein metu deditionis in uillam propinquam cū fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incēsa super uilla omnes cremauit. Tum demum Tibcrius ortū patratumq; bellum senatui scripsit. neq; dempsit aut addidit uero, sed fide ac uirtute legatos, se consilijs superfuisse. simul causas cur non ipse, nō Drusus profecti ad id bellum forent, adiūxit, magnitudinem imperij extollens, neq; decorū principibus, si una altera uel ciuitas turbet, omīssa urbe, unde in omnia regimen. nunc quia nō metu ducatur, iturum ut presentia spectaret, componeretq;. Deceuerē patres uota pro reditu eius, supplicationesq; & alia decora. Solus Dola bella Cornelius dum antecire cæteros parat, absurdam in adulationē progressus, censuit ut ouans ē Campania urbem introiret. Igitur scutæ Caesaris literæ, quibus se nō tam uacuum gloria prædicabat, ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentā, aut spectos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret. Sub idē tempus, ut mors Sulpitij Quirini publicis exequijs frequētaretur, petiuit a senatu. Nichil ad ucterem & patriā Sulpitiorū familiā Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium, sed impi- ger militiæ, & acribus ministerijs consulatum sub diuo

Augu

Trudes.
Sacrouiri He-
dū mors.

Quirinius.

Augusto, mox expugnatis per Ciliciã Homonadensium
 castellis insignia triumphi adeptus, datusq; rector C. Cæ
 sari Armeniam obtinēti. Tiberium quoq; Rhodi agētem
 coluerat, quod tūc patefecit in senatu, laudatis in se offi-
 cijs, & incusato M. Folio, quem autorem C. Cæsari præ- M. Folius.
 uitatis & discordiarum arguebat. sed cæteris haud lata
 memoria Quirinij erat, ob intenta (ut memoravi) Lepi-
 dæ pericula, sordidamq; & præpotentē senectam. Fine
 anni Clutorium Priscum equitē Romanum post celebre Clutorius Pri-
scus Eq. Ro.
 carnē, quo Germanici suprema desueverat, pecunia do-
 natum à Cæsare, corripuit delator, obiectans ægro Dru-
 so coposuisse, quod si extinctus foret, maiore præmio uul-
 garetur. Id Clutorius in domo P. Petronij, socru eius Vi-
 tellia coram, multisq; inlustribus scæminis per uaniloquē
 tiam legerat. Vt delator extitit, cæteris ad dicendū testi-
 monium exterritis, sola Vitellia nihil se audiuisse adseue-
 rauit. sed arguentibus ad perniciē, plus fidei fuit. senten-
 tiaq; Haterij Agrippæ cōsulis designati indictum reo ul-
 timum supplicium. Cōtra M. Lepidus in hūc modum exor Oratio M. Le-
pidi pro Clu-
torio Prisco in
senatu.
 sus est. Si P. C. unum id spectamus, quā nefaria uoce
 Clutorius Priscus mentē suam, & aures hominū pollue-
 rit, neq; carcer, neq; laqueus, ne seruiles quidē cruciatus
 in eū suffecerint. sin flagitia & facinora sine modo sunt,
 supplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorūq; &
 uestra exempla tēperant, & uana à scelestis, dicta à ma-
 leficijs differunt: est locus sentētiæ per quā neq; huic de-
 lictum impune sit, & nos clementiæ simul ac seueritatis
 non pœnitcat. Sæpe audiui principem nostrum conque-
 rentem, si quis sumptā morte misericordiã eius præuenis-
 set. uita Clutorij in integro est, qui neq; seruatus in peri-
 culum reipub, neq; interfectus in exemplum ibit. studia
 illi, ut

illi ut plena uacordiae, ita inania & fluxa sunt, nec quie
quam graue ac serium ex eo metuas, qui suorū ipse fla-
gitiorum proditor, non uirorum animis, sed muliercula-
rum adrepi. cedat tamē urbe, & bonis amissis aqua &
igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac si lege maiestatis

ab. Blandus. terneretur. Solus Lepido Rubellius Blandus e cōſulari-
bus adſenſit. ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti. ductusq;
in carcerē Priſcus. ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſo-
litis ſibi ambagibus apud ſenatum inculſauit, cū extolle-
ret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter
Pœna uerbo- ulciſcentium, deprecaretur tam præcipitis uerborum pœ-
rum.

factum S. C. ne decreta patrū ante dicm ad arariū defer-
rentur, idq; uitæ ſpatium dānatis prorogaretur. ſed non
ſenatui libertas ad pœnitendū erat, neq; Tiberius inter-
iectu temporis mitigabatur. C. Sulpitius, D. Haterius cō-
ſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſu-
ſpecta ſeueritate aduerſum luxum, qui immenſum proru-
perat ad cuncta quæ pecunia prodigitur. Sed alia ſum-
ptuum quamuis grauiora diſſimulatis plerunq; præcijs
occultabantur, uentris & ganeæ paratus adſiduis ſermo-
nibus uulgati, fecerāt curam, ne princeps antiquæ paſſi-
monia durius aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, cæ-
teri quoq; ædiles diſſeruerant, ſperni ſumptuariam legē,
uetitaq; uenſilium pretia augeri in dies, nec mediocri-
bus remedijs reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum
id negotium ad principem diſtulerant. Sed Tiberius
ſæpe apud ſe penſitato an cōerceri tam profuſæ cupidi-
nes poſſent: num cōercitio plus damni in repub. ferret,
quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, uel
retentum ignominiam & infamiam uirorum inluſtrium
poſſe

Aduerſus lu-
xum.

posceret: postremo literas ad senatum cōposuit, quarum Literæ Tiberij Imperatoris ad senatū. sententia in hūc modū fuit. Ceteris forsitan in rebus P. C. magis expediat me coram interrogari, & dicere quid ē rep. cēseam. in hac relatione subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus uobis ora, ac metū singulorum qui pudendi luxus arguerētur, ipse etiā uiderem eos, ac uelut deprehenderem. quod si mecū antē uiri strenui aediles consiliū habuissent, nescio an suasurus fuerim omittēre potius præualida, & adulta uitia, quā hoc adsequi, ut palam fieret quibus flagitijs impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoq; magistratus sua munia implere uelim. mihi autē neq; honestum silere, neq; proloqui expeditum, quia nō aedilis, aut prætoris, aut cōsulis partes sustineo. maius aliquid et excelsius à principe postulatur, & cū recte factorum sibi quisque gratiā trahat, unius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim primū prohibere, & priscum ad morē recidere adgrediar? uillarū ne infinita spatia, familiarum numerū & nationes? argētī & auri pondus? aris, tabularumq; miracula? promiscuas uiris & scēminis uestes? atq; illa scēminarū propria, quīs lapidū causa pecuniæ nostræ ad externas aut hostilis gētes transferuntur. Nec ignoro in cōuiujs & circulis incusari ista, & modū posci. sed si quis legem sanciat, pœnas indicat, ijdem illi ciuitatem uerti, splendidissimo cuiq; exitium parari, neminē criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidē morbos uertēs, & diu auctos, nisi per dura et aspera coërccas. corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus, haud leuioribus remedijs restinguendus est, quā libidinibus ardescit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Augustus tulit, illæ obliuione, hæc (qd' flagitiosius est)

con

contemptu abolitæ securiorem luxum fecere. nam si uelis quod nondum uetitum est, timcas ne uetere. at si prohibita impune transcederis, neq; metus ultra, neq; pudor est. cur ergo olim parsimonia pollebat? quia sibi quisq; moderabatur, quia unius urbis ciuus eramus, ne inritamenta quidem eadē intra Italiam dominantibus. externis uictorijis alicna, ciuilibus etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est de quo ædiles admonent? Quam, si cætera respicias, in leui habendum? At hercule nemo refert quod Italia externæ opis indiget, quod uita populi Ro. per incerta maris & tēpestatum cotidie uoluitur. ac nisi prouinciarū copię & dominis & seruitijs, et agris subuenerint, nostra nos scilicet nemora, nostræq; uillæ tuebuntur? Hanc P. C. curā sustinet princeps. hæc omissa, funditus remp. trahet. reliquis intra animum medendum est. nos pudor, pauperes necessitas, diuites satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus tantā industriam ac scueritatē pollicetur, ut ire obuiam queat, hunc & laudo, & exonerari laborū meorum partem fateor. sin accusare uitia uolūt, dein cū gloriam eius rei adepti sunt, simultates faciūt, ac mihi relinquunt. credite P. C. me quæque nō esse offensionum auidū, quas cum graues, & plerunq; iniquas pro Rep. suscipiā, inanes & inritas neque mihi aut uobis usui futuras iure deprecor. Auditis Cæsaris literis, remissa ædilibus talis cura, luxusq; mēsæ à fine Actiaci belli, ad ea arma quibus Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti, paulatim exoleuere. Causas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobiliū, aut claritudine insignes studio magnificentiæ prolabebantur. nam etiā tum plebē, socios, regna colere, & coli licitum: ut quisq; opibus, do

Causæ luxus
exolefcentis.

mo, paratu, speciosus, per nomen & clientelas inlustrior habebatur. postquam cædibus scuitu, & magnitudo famæ exitio erat, cæteri ad sapientiora cõuertere: simul no ui homines è municipijs & colonijs, atq; etiam prouincijs in senatũ crebro adsumpti, domesticam parsimoniã intulerunt, & quãquam fortuna uel industria pleriq; pecuniosam ad senectã peruenirèt, mansit tamẽ prior animus. Sed præcipuus adstricti moris autor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu uictuq; obsequiũ inde in principem, & emulãdi amor, ualidior quã in pœna ex legibus & metus: nisi forte rebus cunctis inest quida uelut orbis, ut quẽadmodũ tẽporum uices, ita morum uertatur. nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoq; etas multa laudis & artiu imitanda posteris tulit. ucrum hæc nobis maiores certamina ex honesto mancant. Tiberius, fama moderationis parta quòd ingruẽtis accusatores represserat, mittit literas ad senatum, quĩs potestã tribunitiam Druso petebat. Id summi fastigij uocabulũ Augustus reperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumerèt, ac tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret. Marcũ deinde Agrippã sociũ eius potestatis, quo defuncto Tiberiũ Neronẽ delegit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi prauas aliorũ spes rebatur, simul modestiæ Neronis & suæ magnitudini fidebat. Quo tũc exemplo Tiberius Drusum summæ rei admouet, cũ incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio literarum ueneratus. dcos, ut consilia sua Reip. prospicerent, modica de moribus adulescentis, neque in falsum aucta, retulit: esse illi coniugem & tres liberos, eamq; etatem qua ipse quondam à diuo Augusto ad capeffendũ hoc munus uocatus sit. Neq; nunc propter, sed

Vespasianus.

Orbis rerum.

Vices morum.

Tribunitia potestas.

i per octo

per octo annos capto experimento, cōpreßis seditionibus, cōpositis bellis triumphalem & bis consulem, noti laboris participē sumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi ut effigies principū, aras dcūm, tēpla & arcus, aliāq; solita censerent: nisi quod M. Sillanus ex contumelia cōsulatus, honorē principibus petiuit: dixit q; pro sentētia, ut publicis priuatis uē monimentis, ad memoriā temporum non consulū nomina præscriberētur, sed eorum qui tribunitiam potestātē gererent. Atq; Haterius cum eius dici senatus cōsulta aureis literis figēda in curia censuisset, deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantū infamia usus. Inter quæ prouincia Africa Iunio Blæso prorogata, Seruius Maluginensis flamē dialis, ut Asiam sorte haberet postulauit, frustra uulgatū dictitans non licere Dialibus egredi Italia: neq; aliud ius suū quā Martialium, Quirinaliumq; Flaminum: porro si hi duxissent prouincias, cur dialibus id uetitū? nulla de eo populi scita, non in libris cærimoniarū reperi ri. sæpe Pōtificates dialia sacra fecisse, si flamen ualitudine aut munere publico impediretū. duobus & septuaginta annis post Cornelij Merula cadem neminem suffectum: neq; tamen cessauisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum dāno, quanto facilius abfuturū ad unius anni proconsulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectū, ut a pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deū munere summum Pontificum etiam summū hominum esse, non emulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxiiū. Aduersus quæ cum augur Lentulus aliq; uarie differerent, cōdecursus est, ut Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tibcrius dilata

I. Sillanus.

Haterius
Agrippa.

Seruius Malu
ginensis.

Flamen Dialis
ambit imperiū
Asiæ proconsu
lare.

lata notione de iure Flaminis, decretas ob tribunitiã Dru-
 si potestãtẽ carimonias temperavit, nominatim arguens
 insolentiã sententiã, aureasq; literas contra patrium mo-
 rem. Recitata & Drusi epistulã, quanquam ad mode-
 stiam flexã, pro superbissimis accipiuntur. Huc decidisse
 cuncta, ut ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adi-
 ret urbis deos, ingredretur senatum, auspiciã saltẽ gen-
 tile apud solum inciperet. Bellum scilicet: aut diuerso ter-
 rarum distineri, litora & lacus Campaniã tum maxime
 peragrãntem: sic imbui rectorẽ generis humani, id pri-
 mũ e paternis consilijs discere. sanẽ grauaretur aspectũ
 ciuiũ senex imperator, fessãmq; etatem, & actos labores
 prætendret: Druso quod nisi ex adrogantia impedimen-
 tum? Sed Tiberius uim principatus sibi firmans, imagi-
 nem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouincia-
 rum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat
 enim Grãcas per urbes licentia atq; impunitas asyla sta-
 tuẽdi. Complebãtur templa pessimis seruitiorum. eodem
 subsidio oberati aduersum creditores, suspectiq; capita-
 lium criminum receptabantur. Nec ullum satis ualidum
 imperiũ erat coërcendis seditionibus populi, flagitia ho-
 minũ ut carimonias deũm protegentis. Igitur placitum
 ut mitteret ciuitates iura, atq; legatos. Et quãdam quod
 falso usurpauerant sponte omisere. Multã uetustis super-
 stitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant.
 Magnãq; eius diei species fuit, quo senatus maiorum be-
 neficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante uim Ro-
 manam ualuerant decreta, ipsorumque numinum reli-
 giones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret
 mutaret'ue. Primi omnium Ephesij adicere memorantes,
 non, ut uulgus crederet, Dianam atq; Apollinem Deo

Nam Haterius
 censuerat S. C.
 aureis literis i-
 gendum in cu-
 ria.

Postulata pro-
 uinciarũ Tib.
 ad patres re-
 fert.

Licentia apud
 Grãcos asyla
 statuendi.

Vis Romana.

Ephesij.

genitos: esse apud se Cenchrium annem locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnissam, edidisse ea numina: deorum que monitu sacratum nemus. Atq; ipsum illic Apollinē post interfectos Cyclopas Iouis iram uitauisse. Mox Liberū patrē bello uictorem, supplicibus Amazonum quæ arā infederāt, ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis cum Lydia potiretur, carimoniam templo, neque Persarum ditione diminutum ius. Post Macedonas, dein nos seruauisse. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebātur. quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulsus, fidē atq; uirtutē Magnetū decorauere, uti Didamaphiam, n. Leucophryenæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodisienses posthac & Stratonicensis dictatoris Cæsaris ob uetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretum adtulere. Laudati quod Parthorum inruptionē, nihil mutata in populum Romanū constantia, pertulissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris, Stratonicensium, Iouis, & Triuiæ religionē tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuere Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dictum. & memorabātur Perpennæ, Isaurici, multaq; alia imperatorū nomina, qui nō modo tēplo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatē tribuerāt. Exin Cyprij tribus delubris, quorū uetustissimū Paphiæ Veneri autor Acrias, post filius eius Amathus Veneri Amathusia, & Ioui Salaminiō Teucce, Telamōnis patris ira profugus, possissent. Audite aliarū quoq; ciuitatū legationes. Quorum copia fessi patres, & quia studijs certabatur, consulibus permiscere, ut perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integrā rursus ad senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memora

memoravi, apud Pergamum, Aesculapij cōpertū asylum
 retulerūt: ceteros obscuris ob uctustate initys niti. nam
 Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonici-
 didi Veneri tēplum dicauerint: Tenios eiusdem carmen
 referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ademq; iussi sint.
 Propiora Sardinios, Alexandri uictoris id donum: neq;
 minus Milcsios Darco rege uti, scd cultus numinū utriq;
 Dianā, aut Apollinē uenerandi. Petere & Cretēses simū
 lachro diui Augusti. Factaq; senatusconsulta quīs mul-
 to cum honore, modus tamē præscribatur. iussi q; ipsis
 in tēplis facere aras sacrandam ad memoriā, neu specie
 religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tēpus
 Iuliæ Augustæ ualitudo atrox, necessitudinē principi fe-
 cit festinati in urbem reditus, syncera adhuc inter matrē
 filiumq; concordia, siue occultis odijs. Neq; enim multo
 antē cum haud procul theatro Marcelli effigiem diuo
 Augusto Iulia dicaret, Tiberij nomen, suo postscripte-
 rat. idq; ille credebatur, ut infrius maiestate p̄ncipis,
 graui & dissimulata offensione abdidiſſe. Sed tum sup-
 plicia dijs, ludiq; Magni ab senatu decernūtur, quos Pō
 tifices, & augures, & quindecim uiri, septem uiris simul
 & sodalibus Augustalibus cderent. Censuerat L. Apro-
 niūs ut fociales quoq; ijs ludis præsidrent. Contradixit
 Cæsar distincto sacerdotiorum iure, & repetitis exēplis.
 neq; enim unquam focialibus hoc maiestatis fuisse. ideo
 Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacer-
 dotium esset, pro qua uota perfoluerētur. Exequi senten-
 tias haud institui nisi insignes per honestum, aut notabi-
 li dedecore, quod præcipuum munus annalium reor: ne
 uirtutes sileantur, utq; prauis dictis factisq; ex posteri-
 tate & infamia metus sit. Ceterum tempora illa adeo

Iuliæ Augustæ
 ualitudo.

Supplicia, id
 est supplicatio
 nes.

Fociales.

Præcipuum mu-
 nus annalium.

Senatorum ser-
uilis in Tibe-
rium adulario.
Pedarij Sena-
tores.

C. Sillanus re-
perundarū po-
stulatus.

Mamercus op-
probrium ma-
iorum.

infecta & adulatione sordida fuere, ut non modo primo
res ciuitatis quibus claritudo sua obsequijs protegenda
erat, sed omnes cōsulares, magna pars eorum qui prætū-
ra functi, multiq; etiam pedarij senatores cœrtatim exur-
gerent, fœdaq; & nimia censerent. Memoriæ proditur,
Tiberiū quoties curia egrederetur, Græcis uerbis in hūc
modū eloqui solitū, O HOMINES AD SERVI-
TVTEM PARATOS. scilicet etiam illum qui li-
bertatem publicam nollet, tam proiectæ seruientium pa-
tientia tædebat. Paulatim dehinc ab indecoris ad infe-
sta transgrediebantur. C. Sillanū proconsulē Asiæ repe-
tundarū à socijs postulatū, Mamercus Scaurus ē consula-
ribus, Iunius Otho prætōr, Brutidius Niger ædilis, simul
corripiunt, obiectantq; uiolatum Augusti numen, sprec-
tam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla ia-
ciens, L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Ca-
tone Censorio, P. Rutilium à M. Scauro accusatos: uide-
licet Scipio & Cato talia ulciscerbantur, aut ille Scaurus,
quem proauum suum, obprobrium maiorū Mamercus,
infami opera dehonestabat. Iunio Othoni literariū ludū
exercere uetus ars fuit, mox Seiani potentia senator, ob-
scura initia impudētibus ausis propolluebat. Brutidium
artibus honestis copiosum, & si rectū iter perageret, ad
clarissima quæq; iturū, festinatio extimulabat, dū æqua-
leis, dein superiores, postremo suasmet ipse spes antecire
parat. quod multos etiā bonos pessum dedit, qui spretis
quæ tarda cū securitate, præmatura, uel cū exitio prope-
rāt. Auxere numerū accusatorum Gellius Publicola, &
M. Paconius. Ille quæstor Sillani, hic legatus. Nec dubiū
habebatur, seuitiæ, captarūq; pecuniarū teneri reum.
sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa, cum
super

super tot senatores aduersos, facundissimis totius Asiae, eoq; ad accusandū delectis restōderet solus, & orādi ne scius proprio in metu, qui exercitā quoq; eloquentiā debilitat, non tēperante Tiberio, quin premeret uoce, uultu, eo quod ipse creberrime interrogabat. neq; resillere, aut eludere, dabatur: ac saepe etiā confitendū erat, ne frustra quæsiuisset. Seruos quoq; Sillani, ut tormētis interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitatē, maiestatis crimina subdebantur, uinclū & necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defensionē sui deseruit, ausis ad Casarem codicillis, quibus inuidiā & preces miscuerat. Tiberius quæ in Sillanū parabat, quo excusatus sub exemplo acciperetur, libellos diui Augusti de Voleso Messala eiusdem Asiae procōsule, factumq; in eum senatuscōsultum recitari iubet. Tum L. Pisonē sententiam rogat. ille multū de clementia principis præfatus, aqua atque igne Sillano interdicens censuit, ipsumq; in insulam Gyarū relegandū. Eadem cæteri, nisi quod Gn. Lētulus separanda Sillani materna bona, quippe alia parente geniti, reddēdaq; filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella dum adulationē longius sequitur, increpitis C. Sillani moribus, addidit, ne quis uita probrosus, & opertus infamia prouinciam sortiretur, idq; princeps dijudicaret. nam a legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur? Aduersum quæ disseruit Cæsar: non quidem sibi ignara quæ de Sillano uulgabantur, sed non ex rumore statuentium. multos in prouincijs cōtra quā spēs aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdā ad meliora magnitudinerum, hebescere alios. neq; posse principem sua scien-

Eloquentiam debilitat metus.

Maiestatis crimen.

Ne quis uita probrosus prouinciam sortiretur.

Non statuentium ex rumore.

Leges in facta
constitutæ.

Rara apud Ti-
berium popu-
laritas.

Cæs. Cordus
repetundarum
damnatur.
L. Ennius Eq.
Ro.

Equestris For-
tuna apud An-
tium.

tia cuncta complecti. neq; expedire, ut ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic a maioribus institutum, ut si antissent delicta, pœnæ sequerentur. ne uerteret sapietèr reperta & semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentia: minutura, quoties gliscat potestas: nec utendū imperio, ubi legibus agi possit. Quanto rarior apud Tiberiū popularitas, tātō letioribus animis accepta. Atq; ille prudēs moderādi si propria ira non impelleretur, addidit in sulā Gyarum immitē & sine cultu hominū esse: darēt Iunia familiæ, & uiro quondā ordinis eiusdem Cytheram potius cōccderet. id sororē quoq; Sillani Torquatā priscae sanctimonie uirginē expetere. In hanc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenēses, & accusante Anchario prisco, Cæsius Cordus repetundarū dānatur. L. Ennium equitē Romanum maiestatis postulātū, quod effugiē principis promi, cuiū ad usum argēti uertisset, recipi Cæsar inter reos uetuit, palam aspernāte Ateio Capitone, quasi per libertatē: non enim debere cripi patribus uim statuēdi, neq; tātum maleficiū impune habēdū: sanē lētus in suo dolore esset, Recip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius ut crāt magis quā ut dicebātur, perstitit que intercedere. Capito insignior infamia fuit, quod humani diuiniq; iuris sciēs, egregiū publicū, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio quonā in tēplo locandū foret donū, quod pro ualitudine Augustæ equites Romani uouerāt Equestri Fortunæ. nam etsi delubra eius deæ multa in urbe, nullū tamen tali cognomēto crat. repertum est adē esse apud Antium. quæ sic nuncuparetur: cunctasq; carimonias Italicis in oppidis, templaq; & numinū effigies, iuris atq; imperij Romini

mani esse. ita donū apud Antium statuitur. Et quādo de religionibus tractabatur, dilatū nuper responsum aduersus Scruū Maluginē, em Flaminem Dialē, *promisit Cæ *prompsit
 sar: recitauitq; decretū pōtificū. Quoties ualitudo aduersus Flaminem Dialem inceſſiſſet, ut Pontificis maximi ar- Decretum Pon-
 bitrium. *plusquam binoctiū abeſſet, dum ne diebus pu- minis Dial-
 blici ſacrificij, neu ſepius quā bis eundē in annū. Quæ absentia.
 principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtēdebant, annuam * dum ne p-
 abſentiā & prouinciarum adminiſtrationē dialibus nō quam binocti-
 cōcedi. memorabaturq; L. Metelli Pōtificis maximi exē abeſſet: ne die-
 plū, qui Aulum Poſthumiū Flaminē attinuiſſet. Ita ſors bus publ. ſa-
 Aſiæ in eum qui cōſularium Maluginenſi proximus erat cri. &c.
 conlata. Iiſdem diebus Lepidus a ſenatu petiuit ut baſi-
 licam Pauli, Aemyliæ monumēta, propria pecunia firma Lepidus baſi-
 ret ornaretq; erat etiam tum in more publica munificen- licam Pauli in
 tia. nec Auguſtus arguerat Taurum, Philippū, Balbum, ſtaurat.
 hoſtiles exuias, aut exundātis opes ornatū ad urbis, & posterūm gloriā cōſerre. quo tū exemplo Lepidus, quæ
 quam pecuniæ modicus, auitū decus recoluit. At Pom- Pompeij thea-
 peij theatrum igne ſortuito haſtū, Cæſar extructurum trum igne hau-
 pollicitus eſt, eo quod nemo e familia reſtaurando ſuffi- ſtum.
 ceret, manente tamen nomine Pompeij. ſimul laudibus
 Scianum extulit, tanquam labore uigilantiāq; eius tanta
 uis. unum intra dānum ſtetiiſſet. Et cenſuere patres effi-
 giem Sciano, quæ apud theatrū Pompeij locaretur. neq;
 multo poſt Cæſar cum Iunium Blaſum proconſulem A-
 fricæ triumpho inſignibus attolleret, dare id ſe dixit ho-
 nori Sciani, cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blaſi
 dignæ decore tali ſuere. nam Tacſarinas quanquam ſæ-
 pius depulſus, reparatis per intima Africæ auxilijs, huc
 adrogātia uenerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, ſe-
 Junio Blaſo
 proconf. Atri-
 cæ triumpho in
 ſignia conce-
 duntur.
 Tactarinas ſe-
 dē ſibi ſuisq;
 poſtulat a Ti-
 berio.

i s demq;

demq; ultro sibi atq; exercitui suo postularet, aut bellū inexplicabile minitaretur. Non aliās magis sua populiq; cōtumelia Ro. indoluisse Casarem ferunt, quā quod de sertor & prædo, hostiam more ageret. ne Spartaco qui dem post tot consulariū exercitiū clades inultam Italiā urcenti (quanquam Sertorij atq; Mithridatis ingentibus bellis labaret Resp.) datum, ut pacto in fidem acciperetur, ne dum pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pacc & concessione agrorum redimeretur. Dat negotiū Blæso, cæteros quidē ad spem proliceret arma sine noxa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti ea uenia pleriq; mox aduersum artes Tacfarinatis, haud dissimili modo belligeratū. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incurfaret, eluderetq;, & insidias simul tentaret, tres incessus, totidē agmina parantur, ex quib; Cornelius Scipio legatus præfuit, quā prædatio in Leptinose & suffugia Garamatum. alio latere ne Cirtensium pagi impunc traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit. Medio, cū delectis castella & munitiones idoneis locis imponēs, dux ipse arcta & insensa hostibus cuncta fecerat: quia quoquē inclinarēt, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & saepe à tergo erat. multiq; eo modo cæsi aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitq; centuriones uirtutis expertæ, nec ut mos fuerat, acta æstate retrahit copias, aut in hybernaculis ueteris prouinciæ cōponit: sed ut in limine belli, dispositis castellis per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbabat, donec fratre eius capto, regressus est, properatius tamen quā ex utilitate sociorum relictis per quos resurget

geret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoq; Blasio tribuit ut imperator à legionibus salutaris, prius erga duces honore, qui bene gesta Rep. gaudio & impetu uictoris exercitus conclamabantur. erantq; plures simul imperatores, nec super cæterorum æqualitate. cõcessit quibusdam & Augustus id uocabulũ, ac tũc Tiberius Blasio. Postremum obiit eo anno uiri illustres, Asinius Salonius, M. Agrippa & Pollione Asinio uis, fratre Druso insignis, Cæsariq; pro genero destinatus. Et Capito Ateius de quo memorauimus, principem in ciuitate locum studijs ciuilibus adsecutus, sed auo centurione Sullano, patre prætorio. consulatum ei adcelerauerat Augustus, ut Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namq; illa ætas duo pacis decora simul tulit. sed Labeo in corrupta libertate, & ob id fama celebrator. Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi quod præturam intra stetit, commendatio ex iniuria: huic quod cõsulatũ adeptus est, odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia sexagesimo quarto post Philipensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Cassij uxor, M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud uulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit. quod ciuilitate acceptũ. neq; prohibuit quo minus laudatione pro rostris, cæterisq; solennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlij, Quintij, aliaq; eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non uisebantur.

Duces imperatorum nomine salutabantur à legionibus.

Asinij Salonij mors.
Ateij Capitonis mors.

Antistius Labeo.

Duo pacis decora.

Iunia.

P. Corn.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA=

LIVM

LIBER III.

. A SINIO, C. Antistio Coss. nonus Ti-
berio annus erat cōpositæ Reip. florētis
domus (nā Germanici mortem inter pro-
spera ducebat) cum repente turbare for-
tuna cœpit, sœuire ipse, aut sœuientibus

Aelius Seia-
nus domina-
tionis capta-
tor.

uires præbere. Initium & causa penes Aelium Seianum
cohortibus prætorijs præfectam, cuius de potentia su-
pra memorauimus. Nunc originem, mores, & quo facinore
dominationem captauerit expediam. Genitus Vulsinijs,
patre Scio Strabone equite Romano, & prima iuuenta
C. Cæsarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine ru-
more Apicio diuiti & prodigo stuprum uenundedis-
se, mox Tiberium uarijs artibus deuinxit, adco ut obscurū
aduersum alios, sibi uni incautū intectumq; efficeret, nō
tam solertia (quippe iisdē artibus uictus est) quā deūm
ira in rem Romanam, cuius pari exitio uiguit, ceciditq;.
Corpus illi laborū tolerans, animus audax, sui obtegēs,
in alios criminator. iuxta adulatio & superbia, palām
compositus pudor, intus summa apiscendi libido, eiusq;
causa, modo largitio & luxus, sœpius industria, ac uigi-
lātia, haud minus noxiæ, quoties parando regno fingun-
tur. Vim præfecturæ modicam antea, intendit, dispersas
per urbem cohortes una in castra conducendo, ut simul
imperia acciperēt, numeroq; & robore, & uisu inter se,
fiducia

fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Prætebatur la-
 sciuire militē diductū. si quid subitū ingruat, maiore au-
 xilio pariter subueniri. & scuerius acturos si uallum sta-
 tuatur procul urbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra,
 inreperere paulatim militares animos, ad cundo, appellan-
 do: simul centuriones ac tribunos ipse deligere. neq; se-
 natorio ambitu abstinere, clientes suos honoribus aut
 prouincijs ornādo, facili Tiberio, atq; ita prono, ut sociū
 laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres &
 populū celebraret, coliq; per theatra & fora effigies e-
 ius, interq; principia legionū sineret. Ceterū plena Cæ-
 sarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, morā cupitis
 adferebant. & quia ui tot simul corripere intutū, dolus
 interualla scelerū posebat. placuit tamen occultior uia,
 & a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam
 Drusus impatiens æmuli, & animo cōmotior, orto forte
 iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os
 uerberauerat. Igitur cuncta tentanti promptissimum ui-
 sum ad uxore eius Liuiam conuertere. Quæ soror Ger-
 manici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine
 præcellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pelle-
 xit. & postquam primi flagitij potitus est, neq; foemina
 amissa pudicitia alia abnuerit, ad cōiugij spem, cōsortiū
 regni, & necē mariti impulit. Atq; illa cui auūculus Au-
 gustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seq; ac maiores
 & posteros municipali adultero foedabat, ut pro hone-
 stis & præsentibus flagitiosa & incerta expectaret. Su-
 mitur in cōscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ,
 specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus uxore
 Apicatā, ex qua tres liberos genuerat: ne pellici suspecta
 retur. Sed magnitudo facinoris metū, prolationes, diuer-
 sa inter

Liuiæ Drusi
 uxor.

Eudemus me-
 dicus.

sa interdum consilia adferbat. Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togā uirilē sumpsit. quæq; fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Caesar multa cum laude filij sui, quod patria beniuolentia in fratris liberos foret. Nam Drusus (quam arduū sit eodem loci potentiam & concordiam esse) æquus adulescētibus, aut certe nō aduersus habebatur. Exin uetus & sepe simulatum proficiscendi in prouincias consiliū refertur. multitudinē ueteranorum prætexebat imperator, & delictibus supplendos exercitus. nam uoluntarium militē deesse. ac si suppeditet, non eadem uirtute ac modestia agere: quia plerunq; inopes ac uagi sponte militiam sumant. percensuitq; cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoq; exequendū reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, quanto sit angustius imperitatum. Italiā utroq; mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximūq; Galliæ littus rostratæ naues præsidebant, quas Actiaca uictoria captas Augustus in oppidū Foroiuliēse miserat, ualido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosq; subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cætera Africa per duas legiones, pariq; numero Aegyptus: dehinc initio ab Suria usq; ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercitum, accolis Hybero, Albanisq; & alijs regibus, qui magnitudine nostra protegentur aduersum externa imperia, & Thraciā, Rhæticas ac liberi Cotyis: ripaq; Danubij, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebāt: totidē apud Dalmatiam

Num est co
a loci po
tentiam esse &
concordiam.

Numerus legi
onum, & quas
illæ prouinci
as tutarentur,
sub Tiberio.

Iuxta Rhenum
octo legiones
præcipuum ro
bur.

tiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quãquam insideret urbẽ proprius miles, trcs urbanae, no uem praetoriae cohortes, Ethruria ferme Umbriaq; delecta, aut uetere Latio, & colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum sociæ trirèmes, alæq; & auxilia cohortiũ: neq; multo secus in ijs uirium, sed persequi incertum fuit: cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerēt numero, & aliquando minuerētur. Congruens crediderim recessere cæteras quoq; Reip. partes, quibus modis ad eã diem habitæ sint: quãdo Tiberio mutati in deterius principatus initiũ ille annus attulit. Iam primũ publica negotia, & priuatorũ maxima, apud patres tractabantur: dabaturq; primoribus discernere. & in adulationẽ lapsos cohibebat ipse. mandabatq; honores, nobilitatẽ maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuis se. sua cõsulibus, sua praetoribus species. Minorum quoque magistratuum exercita potestas, legesq; si maiestatis quæstio eximeretur, bono in usu. At frumenta, & pecunia uectigales, cætera publicorum fructiũ, societati bus equitũ Romanorũ agitabãtur. Res suas Cæsar spectatissimo cuiq; qbusdã ignotis, ex fama mādabat: semelq; adsumpti tenebantur, prorsus sine modo, cũ pleriq; ijsdẽ negotijs insenscerent. Plebes acri quidẽ annonæ fatigabatur. sed nulla in eo culpa ex principe. quin infæcũditi terrarũ, aut asperis maris obuiã ijt, quantũ impendio, diligentiãq; poterat. & ne prouinciæ nouis oncribus turbarētur, utq; uetera sine auaritia aut crudelitate magistratuũ tolerarēt, prouidebat. corporũ uerbera, adæptiones bonorũ aberāt. Rari per Italiã Cæsaris agri, modesta

seruitia

Tiberius Imperator etiam cum priuatis in foro discipulabat.

Sponte praefecti.

Seianns letum uenenum parat quod Druso Lygdus Spado dedit. Drusi mors.

Tiberius in curia.

seruitia, intra paucos libertos domus: ac si quando cum priuatis disceptaret, forū eius. quæ cuncta non quidē commi uia, sed horridus ac plerūq; formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi uertentur. nam dum superfuit māsere: quia Scianus incipiente adhuc potētia, bonis cōsilijs notescere uolebat, & ultor metuebatur, non occultus odijs, & crebro querēs incolumi filio adiutorē imperij alium uocari, & quantū superesse ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo, ubi sis ingressus, adesse studia & ministros: extracta iam sponte praefecti castra, datos in manū milites: cerni effigiem eius in monumētis Gn. Pompcij: cōmunes illi cum familia Drusorum fore nepotes: precandā post hęc modestiam, ut contentus esset. Neq; raro, neque apud paucos talia iaciebat, & secreta quoq; eius corrupta uxore prodebantur. Igitur Scianus maturādum ratus, deligit uenenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius per omnes ualitudinis eius dies, nullo metu, an ut firmitudinē animi ostentaret? etiam de functo necdum sepulto curiam ingressus est, consules que sede uulgari per species mæstitiæ sedētes, honoris lociq; admonuit, & effusum in lacrymas senatum uictō gemitu, simul oratione continua erexit. Non quidem sibi ignarum posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos senatus: uix propinquorum adloquia tolerari, uix diem aspici à plerisque lugentium: neq; illos imbecillitatis damnandos, se tamen fortiora solatia è cōplexu Reip. petiuisse. miseratusq; Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotū, & uergentē ætatem suā, ut Germanici liberi, unica praesentiū malorū leuamēta, induceretur, petiuit.

petiuit. Egressi consules, firmatos adloquio adolescentu-
 los, deductosq; ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehen-
 sis, Patres Cōscripti, hos, inquit, orbatos parēte, tradidi
 patruo ipsorū, precatusq; sum (quanquā esset illi propria
 soboles) ne secus quàm suum sanguinē foueret ac tolleret,
 sibiq; & posteris conformaret. erepto Druso, preces ad
 uos cōuerto, dijsq; & patria coràm obtestor, Augusti pro
 nepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite, ue-
 stram me amq; uicē explete. Hi uobis Nero & Druse pa-
 rētum loco. ita nati estis, ut bona malaq; uestra ad Remp.
 pertineant. Magno ea fletu, & mox precationibus faustis
 audita. ac si modū orationi posuisset, misericordia sui glo-
 riaq; animos audientium impleuerat. ad uana & toties
 inrisa reuolutus, de reddenda Rep. utq; consules seu quis
 alius regimen susciperent, uero quoq; & honesto fidē dem-
 psit. Memoriae Drusi eadem quæ in Germanicū decernun-
 tur, plerisq; additis, ut ferme amat posterior adulatio. Fu-
 nus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum origo Iu-
 liæ gentis Aeneas, omnesq; Albanorum reges, & cōditor
 urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Appius Clausus,
 ceteraq; Claudiorum effigies, longo ordine spectarētur.
 In tradenda morte Drusi quæ plurimis maximeq; fidis au-
 ctoribus memorata sunt retuli. sed nō onūserim eorūdem
 temporum rumorem ualidum adeo, ut nondum exolescat.
 Corrupta ad scelus Liuia, Seianum Lygdi quoq; Spado-
 nis animum stupro uinxisse: quod is Lygdus atate atq; for-
 ma carus domino interq; primores ministros erat. deinde
 inter conscios, ubi locus ueneficij tempusq; cōposita sunt,
 eò audaciæ prouectum, ut uerteret, & occulto indicio
 Drusum ueneni in patrem arguens, moneret Tiberium,
 uitandam potionem quæ prima & apud filium epulanti

Drusi funus.

Rumor uali-
 dus illorū tem-
 porum de mor-
 te Drusi.

k offerre

offerretur. ea fraude tum senem, postquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse. atq; illo ignaro & iuueniliter hauriente auctam suspicionem, tanquam metu & pudore, sibimet inrogaret mortem quam patri struxerat. Hæc uulgo iactata, super id quod nullo autore certo firmantur, promptè refutaueris. quis enim mediocri prudētia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idq; sua manu & nullo ad pœnitendum regressu? quin potius ministrum ueneni excruciaret, autorem exquireret, insita deniq; etiā in extraneos cunctatione, & mora aduersum unicū, et nullius antè flagitij compertum uteretur. Sed quia Seianus facinorū omnium repertor habebatur, ex nimia charitate in eum Cæsaris, & cæterorum in utrunq; odio, quamuis fabulosa & immania credebantur, atrociose semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatā Seiani proditus, tormētis Eudemi, ac Lygdi patefactus est. neq; quisquam scriptor tam insensus extitit, ut Tiberio obiectaret, cum omnia alia conquirerent, intenderentq;. Mihi tradendi arguendiq; rumoris causa fuit, ut claro sub exēplo falsas auditiones depellerē, peteremq; ab ijs quorū in manus cura nostra uenerit, ne diuulgata atq; incredibilia, auidè accepta, ueris neq; in miraculum corruptis antehabeant. Cæterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusq; habitum ac uoces dolentū simulatione magis quam libēs induebat, domumq; Germanici reuirescere occulti letabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegēs, perniciē adcelerauere. Nam Seianus ubi uidet mortem Drusi inultam interfectoibus, sine mœrore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, uolutare secum, quo nam modo Germanici
liberos

Atrocior semper fama erga dominantium exitus,

liberos peruerteret, quorum non dubia successio. neque spargi uenenum in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, uetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut superbiam foecunditate subnixam popularibus studiis inhiare dominationi, apud Caesarem arguerent. Atque haec callidis criminatoribus, inter quos delegerat Iulium Posthumum per adulterium Mutiliae Priscae inter intimos auiae, & consilijs suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustae ualida, animum suapte natura potestatis anxiam in sociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur: prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatijs accipiens, ius ciuium, preces sociorum tractabat. Factaque autore eo senatusconsulta, ut ciuitati Cibyriticae apud Asiam, Aegirensi apud Achaiam motu terrae labefactis subueniretur, remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus proconsul ulterioris Hispaniae de ui publica damnatus, ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tanquam frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur, eiusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exilij admodum infantem pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamen effugit magnae fortunae pericula. Ac ni Aelius Lamia, & L. Apronius, qui Africam obtinuerant, in fontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoque annus legationes Graecarum ciuitatum habuit, Samijs Iunonis, Cois Aesculapij delubro uetustum asyli ius ut

Iulius Posthumus.

Cibyra.
Aegira.

C. Gracchus.

k 2 - firma

Amphiçtyōcs. firmaretur petentibus. Samij decreto Amphiçtyonum nitebatur, quæ præcipuum fuit rerum omnium iudicium ea, qua tempestate Græci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur. Neq; dispar apud Coos antiquitas. Et accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Aesculapij induxerant, cum iussu regis Mithridatis apud cunctas Asiæ insulas et urbes trucidarentur. Varijs dehinc et sæpius inritis prætorum questibus, postremo Cæsar de immodestia histrionum retulit. Multa ab ijs in publicum seditiose, fœda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum leuissimæ apud uulgum oblectationis, eò flagitiorum et uirium uenisse, autoritate patrû coerendum sit. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoq; luctu Cæsarem adficit, alterû ex geminis Drusi liberis extinguendo: neq; minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus omnium illi tristium lætorumq; socius, unusq; è sanatoribus Rhodij secessus comes. Ita quanquam nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouincia causam dixerit, magna cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia et pecunias familiares dedisse: quod si uim prætoris usurpasset, manibusq; militum usus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, et quia priore anno in C. Sillanum uindicatum erat, decreuere Asiæ urbes templum Tiberio matriq; eius, ac senatui. Et permissum statuere. egitq; Nero grates ea causa patribus atq; auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum aspici, illum audiri rebantur. aderantq; iuueni modestia, ac

Lucillius Longus.

Lucillus Capito procurator Asiæ accusatur, & damnatur.

Templum Tiberio, matri, se natuicq; in Asia.

forma,

forma, principe uiro digna, notis in cum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine diali in locum Seruij Maluginensis defuncti legēdo, simul roganda noua lege differuit Cæsar. Nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nonnari, ex quib; unus lege retur uetusto more: neq; adesse, ut olim, eam copiam, omi-
sa confarreati adfuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei causas adferebat, potissimam, penes incuriam uirorum fœminarumq;. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates quæ consulto uitarentur. Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæq; in manum Flamini conueniret. Ita mendendum senatus decreto, aut lege, sicut Augustus quædam ex horrida illa antiquitate ad præsentem usum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto Flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua Flaminiæ Dialis sacrorum causa in potestate uiri, cætera promiscuo fœminarum iure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Utq; glisceret dignatio sacerdotum, atq; ipsis promptior animus foret ad capeffendas cærimonias, decretum Corneliæ uirgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, L L S. x x. & quoties Augustus theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Põtifices eorumq; exemplo cæteri sacerdotes, cum pro incolumitate principis uota susciprent, Neronem quoq; & Drusum ipsedem dijs commendauere, non tam charitate iuuenum, quam adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum uero æquari adulescentes senectæ suæ, impatienter indoluit: accitosq; Pontifices percunctatus est, num id precibus Agrippinæ aut münis tribuissent.

Confarreatis parentib. geniti.
Adfuetudo confarreati.

Lex de Flaminiæ diali,

Adulatio.

Et illi quidem quanquam abnuerent modicè perscripti, et= enim pars magna è propinquis ipsius aut primores ciuita= tis erāt: ceterum in senatu oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adulescentium animos prematuris hono= ribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Scianus, incusabatq; diductam ciuitatem, ut ciuili bello, esse qui se partium Agrippinæ uocent: ac ni resistatur, fore pluris: neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus alter ue maximè prompti subuerterentur. Qua causa C. Silium & Titium Sabinum adgreditur, amicitia Germa=

C. Silius. nici perniciofa utriq;. Silio, & quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partisq; apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli uictor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispersebatur. credebant pleriq; auctam offensionem ipsius intemperan= tia immodicè iactantis, suum militē in obsequio durauisse, cum alij ad seditiones prolaberentur: neq; mansurum Ti= berio imperium, si ijs quoq; legionibus cupido nouandi fuisset. Destruui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemq; tanto merito rebatur. Nā beneficia eo usq; læta sunt, dum uidentur exolui posse: ubi multum anteuenero, pro gratia odium redditur. Erat uxor Silio Sofia Galla, charitate Agrippinæ inuisa principi. Hos corripit, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusq; Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odijs Sciani per dedecus suum gra= tificabatur. præcante reo breuem moram dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere: nec infringendum consulis ius, cuius uigilijs niteretur, ne quod Resp. detri= mentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scclera nuper reperta priscis uerbis obtegere. Igitur multa adscruatio=

nc,

ne, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Resp. esset, coguntur patres silente reo, uel si defensionem cœptaret, non occultante cuius ira preme- retur. conscientia belli, Sacrouir diu dissimulatus, uicto- ria per auaritiã fœdata, & uxor Sofia arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus hærebant. sed cuncta questione maiestatis exercita, & Silius inminentem da- mnationem uoluntario sine prauertit. Sæuitum tamen in bona, non ut stipendiarijs pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat. sed liberalitas Augusti auulsa, computa- tis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio er- ga pecuniam alienam diligentia fuit. Sofia in exilium pel- litur Asinij Galli sententia, qui partem bonorum publi- candam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat. contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitu- dinem legis, cætera liberis concessit. Hunc ergo Lepidum temporibus illis grauem & sapientem uirum fuisse com- pèro. Nam pleraq; ab sæuis adulationibus aliorũ, in me- lius flexit, neq; tamen temperamēti egebat, cum æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium uiguerit. unde dubi- tare cogor, fãto & sorte nascēdi, ut cætera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit aliquid in nostris consilijs, liccatq; inter abruptam contumaciam, & defor- me obsequium pergere iter ambitione ac periculis uacu- um. At Messalinus Cotta haud minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit, cauendum senatusconsulto, ut quanquam infontes magistratus & culpæ alienæ ne- scij, prouincialibus uxorũ criminibus, perinde quàm suis plesterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone nobili ac feroci uiro. Is namque, ut retuli, cessurum se urbe ob factiones accusatorum, in senatu clamitauerat,

Repetund:
crimina.

M. Lepidus.

Prouincialia
uxorũ crimi-
na.
Calpurnius
Piso.

Et spreta potentia Augustæ, trahere in ius Vrgulanium,
 domoq; principis excire ausus erat. Quæ in præsens Ti-
 berius ciuilitate habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam
 si impetus offensionis languerat, memoria ualebat, Piso-
 nemq; grauius secreti sermonis incusauit aduersum maie-
 statem habiti. adiecitq; in domo eius uenenum esse, eumq;
 gladio accinctum introire curiam. Quod ut atrocius uero
 tramissum. cæterorum quæ multa cumuabantur, receptus
 est reus, neq; peractus ob mortem opportunam. Relatum
 et de Cassio Seuero exule, qui sordidæ originis, maleficæ
 uitæ, sed orandi ualidus, per immodicas inimicitias ut iu-
 dicio iurati senatus Cretâ amoueretur, effecerat: atq; illic
 eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit, bonisq;
 exutus, interdicto igni atq; aqua, saxo Seriphio cõsensuit.
 Per idem tempus Plautius Siluanus prætor incertis cau-
 sis, Aproniam cõiugem in præceptis iecit, tractusq; ad Cæ-
 sarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tan-
 quam ipse somno grauis atq; eo ignarus, et uxor sponte
 mortem sumpsisset. Non cunctanter Tiberius pergit in
 domum, uisit cubiculum, in quo reluctantis et impulsæ
 uestigia cernebatur. Refert ad senatum, datisq; iudicibus
 Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod
 perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam
 Augustæ cum Vrgulania. Reus frustra tentato ferro, uenas
 præbuit exoluendas. Mox Numantina prior uxor eius
 accusata, iniicisse carminibus et ueneficijs uæcordiam mari-
 to, insons iudicatur. Is demum annus populû Romanum
 longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absoluit.
 Nam priores duces sibi impetrando triumphalium in-
 signi sufficere res suas crediderant, hostem omittebant.
 Iamq; tres laureatæ in urbe statuæ, et adhuc reptabat
 Africam

Cassius Seue-
rus exul.

Plautius Silua-
nus.

Numantina.

Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemaeo Iuba filio iuuenta incurioso, libertos, regios, & servilia imperia bello mutauerant. Erat illi praedarum receptor ac socius populari rex Garamantum, non ut cum exercitu incederet, sed missis leuibus copijs, quae ex longinquo in maius audiebantur: ipsaq; e provincia ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebāt, quia Caesar post res à Bleso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus reportari Nonam legionem iusserat, nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat iussa principis magis quam incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas disperso rumore, rem Romanam alijs quoq; ab nationibus lacerari, eoq; paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubissent: auget uires, positusq; castris Thubuscum oppidum circumspidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidae peditū aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorumq; opportuna permuniuit: simul principes Musulamorum defectionem coeptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersum Tacfarinatem expeditionibus cognitū, non graui nec uno incursum confectandum hostem uagum, excito cum popularibus rege Ptolemaeo quatuor agmina parat, quae legatis ac tribunis data: & praedatorias manus delecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat omnibus: Nec multo post adfertur Numidas apud castellū semirutū, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positus mapalibus consedisse sisos loco, quia uastis circum saltibus claudabatur. Tum expeditae cohortes alaeq; quae in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulq; caeptus dies, & concentu tubarū, ac truci clamore

Liberi regij
apud Ptolemæ
um Iubæ f.
Garamantum
rex.

Tacfarinas Nu
mida.

Thubuscū op
pidum.

Auzea castellū

k s aderant

aderant semisomnos in barbaros, præpeditis Numidarum equis aut diuersos passus pererrantibus. ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prælio prouisa: hostibus contra omnium nescijs, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. In sensus miles memoria laborum, & aduersum eludentes optatæ toties pugna, se quisq; ultione & sanguine explebant.

Tacfarinatis Numidarum mors.

Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prælijs consecratur, non nisi duce interfecto requiem belli fore. At ille delectis circumstipatoribus, uinctoq; iam filio, & effusis undiq; Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Isq; finis armis impositus. Dolabella petenti abnuuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blasii auunculi eius laus obsolesceret. Sed neq; Blasus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignis captiuos, cadē ducis, belliq; consecrati famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe uisi, quos Tacfarinate caeso percussa gens & culpæ nescia ad satisfaciendum populo Ro. miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellū studijs, repetitus ex uetusto more, missusq; è senatoribus qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemq; & socium atq; amicum appelleret. Eadem æstate mota per Italiā seruilis belli semina fors oppressit. Autor tumultus T. Curtisius quondam prætorie cohortis miles, primo cœtibus clandestinis apud Brundisium, & circumiecta oppida: mox positis propalā libellis ad libertatem uocabat agrestia per lōginquos saltus & ferocia seruitia: cum uelut munere deūm tres biemes adpulcre ad usus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia uetere

Munera Ptolemæo scipio eburnus & togam picta.

Seruilis tumultus autore T. Curtisio.

ueterem ex more Calles euenerat. Is disposita claffiariorum copia coeptatem tum maxime coiurationem difiecit.

Missusq; à Cæsare propere Staius tribunus cum ualida manu, ducem ipsum & proximos audaciæ in urbem traxit iam trepidam ob multitudinem familiarum, quæ glifcebat immēsum minore in dies plebe ingenua. Iisdem consulibus miseriarum ac seuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen uiri, Q. Vibius Serenus, in senatum inducti sunt, ab exilio retractus, inluuieq; ac squalore obsitus, & tum cathena uinctus perorante filio. Præparatur adulescens multis munditijs, alacri uultu. stru-

Staius tribun.

Miseriarum ac seuitiæ exemplum.

ctas principi infidias, missos in Galliam cōcitores belli, in dex idem & testis dicebat. adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, moriem in se festinauit. At cōtrà reus nihil infracto animo. obuersus in filium, quater uincula, uocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret, filiū autem quandoq; supplicia sequerētur. Adseuerabatq; innocentem Cornutum & falsa exterritum. idq; facile intellectu si proderētur alij. non enim se cadem principis & res nouas uno socio cogitasse. Tum accusator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat, magno pudore Cæsaris, cum primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. accerserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrē ex seruis quæsitum. & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere uercors, simul uulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarū pœnas minitantiū, cessit urbe. ac retractus Rauenna exequi accusatiōne adigitur, non occultante Tiberio uetus odiū

Cæcilius Cornutus.

Gn. Lentulus. Seius Tubero.

aduersum

aduersum exulem Serenū . nam post damnatum Libonem missis ad Casarem literis exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse, addideratq; quædam contumacius quam tutum apud aures superbas & offensionis proniores. ea Casar octo post annos retulit, medium tempus uarie arguens, etiam si tormenta, peruicacia seruorum, contra euenissent. Dicitur dein sententijs ut Serenus more maiorum puniretur, quo molliret inuidiam, intercessit Gallus Asinius, Gyaro aut Donusa claudendum censeret. id quoq; aspernatus est, egenam aquæ utranq; infulam reserens, dandosq; uitæ usus cui uita cōcederetur. ita Serenus Amorgam reportatur. Et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de præmijs accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectū iudicium se ipse uita priuauisset. ibaturq; in eam sententiam, ni durius contraq; morem suum palam pro accusatoribus Casar, inritas leges, Remp. in præcipiti conquestus esset. subuerterent potius iura, quam custodes eorum amouerent. sic delatores genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam satis coercitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamq; mœstis modica lætitia interijcitur, quòd C. Cominium equitem Romanū probrosi in se carminis cōuictū, Casar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neq; enim sordida peccabat, nec occultum est, quādo ex ueritate, quando adumbrata lætitia facta imperatorum celebrentur. quin ipse compositus alijs, & uelut eluctantiū uerborum, solutius promptiusq; eloquebatur quoties subueniret. At P. Suillium quæstorem quondam Germanici, cum Italia arceretur conuictus pecuniam obrem iudicandam

Delatores.

C. Cominius
Eq. Ro.

Tiber. eluctantium uerborū.

P. Suillius in
infulam,

eandem cepisse, amouendum in insulam censuit, tanta cōtentione animi, ut & iurando obstringeret e Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem uertit, regresso Suillio, quem uidit sequens ætas præpotentē, uenalem, & Claudij principis amicitia diu prosperè, nūquam bene usum. Eadem pœna in Catum Frimium senatorem statuitur, tanquam falsis maiestatis criminibus so- rorem petiuisset. Catus, ut retuli, Libonem inlexerat in- sidijs, deinde iudicio perculerat. eius operæ memor Tibe- rius, sed alia prætendens, exilium deprecatus est. quo mi- nus senatu pelleretur non obstitit. Pleraq; eorum quæ re- tuli, quæq; referam, parua forsitan & leuia memoratu ui- deri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cum scri- ptura eorum cōtenderit, qui ueteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fis- sos captosq; reges, aut, si quādo ad interna præuenterēt, discordias consulū aduersum tribunos, agrarias frumen- tariasq; leges, plebis & optimatum certamina libero e- gressu memorabant. Nobis in arcto & inglorius labor. Immota quippe aut modicè laceßita pax, mœstæ urbis res, & princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamē sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia, ex quib; magnarum sæpe rerum motus oriuntur. Nam cum ætas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regunt. delecta ex his & constituta Reip. forma laudari facilius quàm euenire, uel si cuenit, haud diuturna esse po- test. Igitur ut olim plebe ualida, uel cum patres pollerēt, noscenda uulgi natura, & quibus modis temperanter ha- beretur, senatusq; & optimatum ingenia qui maxime perdidicerant, callidi temporū & sapientes credebantur: sic conuerso statu, neq; alia rerum quàm si unus imperi- tet,

Annales Cor.
Taciti.

Noscenda uul-
gi natura gu-
bernanti.

tet, hæc conquiri tradiq; in rem fuerit: quia pauci prudentia, honesta ab deterioribus, utilia ab noxijs discernunt, plures, aliorum euentis docentur. cæterum ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, uarietates præliorum, clari ducum exitus retinent ac reintegrât legentium animum. nos sæua iussa, cõtinuas accusaciones, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitu causas coniungimus, obuia rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neq; refert cuiusquã, Punicas Romanas uel acies latius extuleris. at multorum qui Tiberio regente pœnã uel infãmias subiere, posteri manēt. utq; familiæ ipsæ iam extinctæ sint, reperies qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac uirtus infensos habet, ut animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Cossò, Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulat, nouo ac tunc primũ audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoq; M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciosabile reo, & Caesar truci uultu defensionem accipiens. quam Cremutius relinquendæ uitæ certus, in hunc modum exorsus est. Verba mea P. C. arguuntur. adeo factorum innocēs sum. Sed neq; hæc in principem aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur. Brutum, & Cassium laudauisse dicor. quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Lilius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret. neque id amicitie eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam

Quid tractet
actus in his
Annalium li-
bris.

Cremutius
Cordus postu-
latur.

Suet. in
Tiberio. c. 61.

Lex maiestat.

T. Liliũ Augu-
stus Pompeia-
num uocabat.

quam latrones & parricidas, quæ nunc uocabula imponuntur, sæpe ut insignis uiros nominat. Asinij Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tradunt. Messala Coruinus imperatorem suum Cassium prædicabat. & u-
terq; opibusq; atq; honoribus peruiquere. Marci Cicero-
nis libro quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dicitur
Cæsar quam rescripta oratione uelut apud iudices respõ-
dit? Antonij epistulæ, Bruti cõciones, falsa quidem in Au-
gustum probra, sed multa cum acerbitate habent. carmina
Bibaculi & Catulli referta contumelijs Cæsarum legun-
tur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulere
ista, & reliquere, haud facile dixerim moderatione ma-
gis an sapientia. namq; spreta exolefcunt: si irascere, ad-
gnita uidentur. Non attingo Græcos, quorum non modo
libertas, etiam libido impunita. aut si quis aduertit, dictis
dicta ultus est. Sed maxime solutum, & sine obtrectatore
fuit, prodere de ijs quos mors odio aut gratia exemisset.
num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses cam-
pos obtinentibus, belli ciuilis causa populum per concio-
nes incendio? an illi quidem septuagesimum ante annum
perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec
uictor quidem aboleuit, sic partem memoriæ apud scri-
ptores retinent? suum cuiq; decus posteritas rependit. nec
deerunt, si damnatio ingruit, qui modo Cassij & Bruti,
sed etiam mei meminerint. Egressus dein senatu, uitam ab-
stinencia finiuit. libros per ædiles cremandos censuere
patres, & manserunt occultati & editi. Quo magis so-
cordiam eorum inuidere libet, qui præsentis potentia cre-
dunt extinguì posse etiam sequentis aui memoriam. Nam
contrà, punitis ingenijs gliscit autoritas. neque aliud ex-
terni reges, aut qui eadem sæuitia usi sunt, nisi dedecus
 sibi

Bibaculi Ca-
tulli's carmî-
na.

Saluianus:
Sex. Marius.
Cyziceni incu-
riose carimo-
niam diui Au-
gusti.

Fonteius Capi-
to.

Vib. Serenus.

Hispani delu-
brum Tiberio,
matriq; eius.

Oratio Tibe-
rij.

sibi atq; illis gloriam peperere. Ceterum postulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus praefectum urbis Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. quod a Caesare palam increpitum causa exilij Saluiano fuit. Obiecta publice Cyzicenis incuria caerimonia diui Augusti, additis uiolentiae criminibus aduersum ciues Romanos. & amiserunt libertatem quam bello Mithridatis meruerat circumsepsi, nec minus sua constantia, quam praesidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito qui pro consul Asiam curauerat, absoluitur, comperto facta in eum crimina per Vibium Serenum. neq; tamen id Sereno noxae fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam ut quis districtior accusator, uelut sacrosanctus erat: leues, ignobiles, poenis adiciebantur. Per idem tempus Hispania ulterior missis ad senatum legatis orauit, ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matriq; eius extrueret: qua occasione Caesar, ualidus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus ijs quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiusmodi orationem coepit. Scio P. C. constantiam meam a plerisque desideratam, quod Asiae ciuitatibus nuper idem istud petentibus non sim aduersatus. ergo & prioris silentij defensionem, & quid in futurum statuerim simul aperiam. Cum diuus Augustus sibi atq; urbi Romae templum apud Pergamum sisti non prohibuisset, qui omnia facta dictaq; eius uice legis obseruare, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo ueneratio senatus adiungebatur. Ceterum ut semel recepisse, uentiam habuerit, ita per omnes prouincias effigie numinum sacra, ambitiosum, superbum. & uane-
scet Augusti honor, si promiscuis adulationibus uulgatur.

Ego

Ego me P. C. mortalem esse et hominū officia fungi, satisq; habere, si locu principem implea, & uos testor, & meminisse posteros uolo. qui satis superq; memoria meae tri-
 buent, ut maioribus meis dignum, rerum uestrarum prou-
 dum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate pu-
 blica non pavidū, credant. Hæc mihi in animis uestris tem-
 pla, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo
 struuntur, si iudicium posterorū in odiū uertit, pro sepul-
 chris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas
 ipsas precor: hos ut mihi ad finē usq; uitæ, quietem & in-
 telligentem humani diuiniq; iuris mentem duint: illos ut
 quandocunq; concessero, cum laude & bonis recordatio-
 nibus, factū atq; famam nominis mei prosequantur. Per-
 stititq; posthac secretis etiam sermonibus aspernari talem
 sui cultū. quod alij modestiam, multi quia diffideret, qui-
 dam ut degeneris animi interpretabantur. Optumos qui p-
 pe mortalium altissima cupere. Sic Herculem & Liberum
 apud Græcos, Quirinum apud nos deū numero addi-
 tos. melius Augustum qui speraucrit. Cætera principibus
 statim adesse. unum insatiabiliter parandum. prosperā sui
 memoriam. nam contemptu famæ, contemni uirtutes. At
 Seianus nimia fortuna socors, & muliebri insuper cupi- Ael. Seianus.
 dine incensus, promissum matrimonium flagitante Liuia,
 componit ad Cæsarem codicillos. moris quippe tum erat,
 quanquam presentem, scripto adire. eius talis forma fuit.
 Beniuolentia patris Augusti, & mox plurimis Tiberij iu-
 dicijs ita insueuisse, ut spes uotaq; sua non prius ad deos
 quam ad principum aures conferret. Neq; fulgorem ho-
 norum unquam precatum. Excubias ac labores, ut unum
 è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen
 quod pulcherrimum adeptum, ut coniunctione Cæsaris
 dignus

Responsum
Tiberij.

dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiue-
rit Augustum in conlocanda filia nonnihil etiam de equi-
tibus Romanis consultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur,
haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria
usurum. non enim exuere imposta munia. satis æstimare
firmari domū aduersum iniquas Agrippinæ offensiones.
idq; liberorum causa. nam sibi multum superq; uitæ fore
quod tali cum principe expleuisset. Ad ea Tiberius, lau-
data pietate Seiani, suisq; in eum beneficijs modice per-
cursis, cum tempus tanquam ad integram consultationem
petiuisset, adiunxit: Cæteris mortalibus in eo stare consi-
lia, quid sibi conducere putent. Principum diuersam esse
sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideo
se non illuc decurrere quod promptum rescriptu: posse
ipsam Liuiam statuere, nubendum post Drusum, an in pe-
natibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & a-
uiam, propiora consilia: simplicius acturum, de inimicitijs
primum Agrippinæ, quas longè acrius arsuras, si matri-
monium Liuiæ uelut in partes domum Cæsarum distra-
xisset: sic quoq; erumpere æmulationem fœminarum, eaq;
discordia nepotes suos conuelli. Quid si intendatur certa-
men tali coniugio? Falleris enim Seiane, si te mansurum in
eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæsari, mox Dru-
so nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano
senescat. Ego ut sinam, credis ne passuros, qui fratrem eius,
qui patrem maioresq; nostros in summis imperijs uidere?
Vis tu quidem istum intra locum sistere. sed illi magistra-
tus & primores qui te inuito perumpunt, omnibusq; de
rebus consulunt, excessisse iam pridem equestre fastigium,
longeq; antisse patris mei amicitias non occulti ferunt,
perq; inuidiam tui me quoque incusant. At enim Augu-
stus

stus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule si cum in omnis curas distraberetur, immensum que attolli prouideret quem coniunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate uitæ, nullis Reipub. negotijs permixtos. Sed si dubitatione Augusti mouemur, quãto ualidius est quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc pro amicitia non occultauim. Cæterum neque tuis neque Liuiæ destinatis aduersabor. Ipse quid intra animum uoluitauerim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre. id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum quod non uirtutes istæ, tuusque in me animus mereantur. dato que tempore uel in senatu uel in concione non reticebo. Rursum Seianus non tam de matrimonio, sed altius metuens tacita suspicionum, uulgi rumorem, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit, ut Tiberium ad uitam procul Roma amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat, sua in manu aditus, literarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites cõmearent: mox Cæsarem uergente iam senectâ, secretoque loci mollitum, munia imperij facilius transmissurum: & minui sibi inuidiam, adempta salutantum turba, sublatisque inanibus, uera potetia augere. Igitur paulatim negotia urbis populi ad cursus, multitudinẽ adfluentium increpat, extollens laudibus quietẽ & solitudinem, quis abesse tædia et offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij uiro cognitio, Votienus
Montanus. cunctante iam Tiberium perpulit, ut uitandos crederet pa-

l = trum

trum coetus uocesq; quæ plerunq; ueræ & graues coram ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarem dictas, testis Aemilius e militaribus uiris dū studio probandi cuncta refert, & quanquam inter obstrepentes magna adseueratione nititur, audiuit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeoq; percussus est, ut se uel statim uel in cognitione purgaturum clamaret: precibusq; proximorum, adulatione omnium ægre componeret animum. Et Votienus quidē maiestatis pœnis adfectus est. Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiã,

Aquila.
Varius Ligur.

Apid. Meru-
la.

Album senato-
rium.

De iure tēpli
Dianæ Lime-
netidis.

Lacedæmo-
nij.

Messenij.
*Denthelia=
tem

Segeſtani.

eo peruicacius amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cū Vario Ligure, quanquam Lentulus Getulicus consul designatus lege Iulia damnasset, exilio puniuit: Apidiumq; Merulam, quod in acta diui Augusti non iurauerat, albo senatorio erasit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes de iure templi Dianæ Limenctidis, quod suis à maioribus suaq; in terra dicatum Lacedæmonij firmabant annalium memoria, uatūq; carminibus, sed Macedonis Philippi cum quo bellassent armis ademptum, ac post C. Cæsaris & M. Antonij sententia redditum. Contra Messenij ueterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponesi protulere, suoq; regi* dent Heliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse, monimenta q; eius rei sculpta saxi & ære prisco mancre. quod si uatum, annalium ad testimonia uocentur, plures sibi, ac locupletioris esse. neque Philippum potentia, sed ex uero statuisset. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mumij iudiciū, sic Milesios permissio publice arbitrio, postremo Atidium Geninum prætorem Achaia decreuisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segeſtani ædem Veneris montem apud Erycum uetustate delapsam restaurari postulauere, nota memorantes

memorantes de origine eius, & læta Tiberio. suscepit curam libens ut consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces, probatumq; P. Rutilij exemplum. namq; eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnei addiderant. quo iure Vulcatius Moschus exul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum ut patriæ reliquerat. Obiere eo anno uiri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tollerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ, & modestè habitæ. Domitiũ decorauit pater ciuili bello maris potens, donec Antonij partibus mox Cæsaris misceretur. Auus Pharsalica acie pro optumatis ceciderat. ipse electus cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. Post, exercitu flumen Albim transcendit, longius penetrata Germania, quàm quisquam priorum. easq; ob res insignia triumphii adeptus est. Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, sed improspere. nam patre eius Iulio Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adolescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in ciuitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exilij tegetur. habitus tamẽ supremis honor: ossaq; tumulto Octauiorum inlata, per decretum senatus. Iisdem consulibus, facinus atrox in citeriore Hispania admissum à quodam agreste, nationis Terrestinæ. is prætorẽ provinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex improviso in itinere adortus, uno uulnere in mortem adfecit: ac pernitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequentis frustratus est. neque diu sefellit. nam prehensio ductoq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis edere conscios adigeretur, uoce magna, sermone patris

Massilienses;
P. Rutilius
Smyrneus.
Vulcatius
Moschus.

Gn. Lentulus.
L. Domitius.

Albis flu.

L. Antonius.

trio, frustra se interrogari clamitauit. adfisterent socij ac spectarent. nullam uim tantam doloris fore ut ueritatem eliceret. idemq; cum postero ad quaestionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoq; caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Terrestinorum dolo caesus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius, quam ut tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluissio Coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabinino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atq; eo ferocius agitabant. Causa motus super hominum ingenium, quod pati delectus, & ualidissimum quæq; militiæ nostræ dare aspernabantur, ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia, suos duces praeficere, nec nisi aduersum accolas belligerare. Ac tum rumor inceserat fore, ut disiecti alijsq; nationibus pernixti diuersas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent misere legatos, amicitiam, obsequiũq; memoraturos, & mansura hæc, si nullo nouo onere tentarentur: sin ut uictis seruitium indiceretur, esse sibi ferrum, & iuuentutem, & promptum libertati, aut ad mortem animũ. simul castella rupibus indita, conlatosq; illuc parètes, & coniuges ostentabant, bellumq; impeditum, arduũ, cruentum, munitabantur. At Sabinus donec exercitus in unũ con-

Pop. Sabinus. Thraces.

Pop. Labeo.

duceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsia cum legione, rex Rhœmetalces cum auxilijs popularium, qui fidem non mutauerat, ueniret, addita praesenti copia, ad hostem pergit compositum iam per angustias saltuum. quidam audentius apertis in collibus uisebantur, quos dux Romanus acie suggestus haud ægrè pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco cõmunitis ualida manu montem occupat

cupat, angustum, & æquali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna uis armata aut incondita tuebatur. simul in ferocissimos qui ante uallum more gentis cum carminibus & tripudijs persultabant, mittit delectos sagittariorum. li dum eminus grassabantur, crebra & inulta uulnera fecere, propius incedentes eruptione subita turbati sunt, receptiq; subsidio Sycãbræ cohortis, Sycambra cohors.
 quam Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. ijsq; permissum uastare, urere, trahere prædas, dũ populatio lucem intra sisteretur, noctemq; in castris tutam & uigilem capefferent. id primo seruatum: mox uersi in luxum & rapti opulentia, omittere stationes, lasciuiæ epularum, aut somno & uino procumbere. Igitur hostes incuria eorum comperta duo agmina parant, quorum altero populatores inuaderentur, alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisq; periculo intentus, sonorem alterius prælij non acciperet. tenebræ insuper delectæ augendam ad formidinẽ. Sed qui uallum legionum tentabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repentino concursu territa, cum pars munitionibus adiacerent, plures extra pabularentur, tanto insensius cæsi, quanto per fugæ & proditores ferre arma ad suum patriæq; seruitiũ incusabatur. Postera die Sabinus exercitiũ æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres prælium auderent. & postquã castello, aut coniunctis tumultis non digrediebantur, obsidiũ cœpit per præsidia, quæ oportune iam muniebat: dein fossam loricamq; contexens, quatuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paula-

tim, ut aquam pabulumq; eriperet, contrahere claustra arcta; circumdare. & struebatur agger, unde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur, sed nihil æque quàm sitis fâtigabat, cum ingens multitudo bellatorum imbellium uno reliquo fonte uteretur. Simul æque armenta (ut mos barbaris) iuxtâ clausa, egestate pabuli exanimari: adiacere corpora hominum, quos uulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Re-

Discordia. busq; turbatis malum extremû discordia accessit: his dediti-
tionem, alijs mortem, & mutuos inter se ictus parâtibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent: neq; ignobiles quamuis diuersi sententijs. Verum è

Dinis Thracum dux. ducibus, Dinis prouectus senectâ, & lōgo usu uim atq; clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, unum adflit-
ctis id remedium, differebat. Primusq; se cum coniuge & liberis uictori permisit, secuti ætate aut sexu imbecilli, &

Tarsa. quibus maior uitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. utriq; destinatû cû libertate occidere. sed Tarsa properum finem abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec desuere qui eodem modo oppete-

Turesis. rent. Turesis sua cû manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis. et ingruebat nox nimbo atrox, hostisq; clamore turbido, modo per uastû silentiû incertos obsessores effecerat, quû Sabinus circuire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationē quietis, casum insidiatibus aperirêt, sed sua quisq; munia seruarêt immoti, telisq; nō in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nūc in uallū manualia saxa, præustas sudas, decisa robora iacere: nūc uirgultis, & cratibus, et corporibus ex animis cōplere fossas: quidā pōtes et
scalas

scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaq; prehēsa-
 re, detrahere, et aduersus resistētis cominus niti. mules cō-
 trà deturbare telis, peilere umbonibus, muralia pila, con-
 gestas lapidū molcs prouoluere. His partæ uictoriæ spes,
 & si cedāt, insignitius flagitiū: illis extrema iam salus, et
 adfistentes pleriq; matres & coniuges, earumq; lamen-
 ta addunt animos: nox alijs in audaciam, alijs ad formidi-
 nem opportuna: incerti ictus, uulnera improuisa: suorum
 atque hostium ignoratio: & montis anfractu repercussæ
 uelut à tergo uoces, adeo cuncta miscuerant, ut quædam
 munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neq; tamen
 peruasere hostes nisi admodū pauci. cæteros deleto prom-
 ptissimo quoq; aut saucio, adpetente iam luce trusere ad
 summa castelli, ubi tandē coacta deditio et proxima spōte
 inimicorū recepta. reliquis quo nūnus ui aut obsidio subi-
 gerētur, præmatura montis Hæmi & hæua hyems subue-
 nit. At Romæ commota principis domo, ut series futuri in
 Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra sobrina
 eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præ-
 tura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus
 clarescere, crimen impuditiæ, adulterum Furnium, uene-
 ficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina
 semper atrox, tum & periculo propinquæ accēsa, pergit
 ad Tiberiū, ac forte sacrificantē patri reperit. quo initio
 inuidiæ, non eiusdem ait mactare diuo Augusto uictimas,
 & posteros eius insectari: non in effigies mutas diuinum
 spiritum transfusum, sed imaginē ueram cœlesti sanguine
 ortam intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pul-
 chram præscribi, cui sola exitij causa sit, quod Agrippi-
 nam stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ ob
 eadem adficietæ, Audita hæc raram occulti pectoris uocem
 l s elicuere

Sponte inimi-
corum.Claud. Pulchra.
Domit. Afer.

Furnius.

Domitiū Afrū
Tib. disertum
appellauit.

elicuere, correptamq; Græco uersu admonuit: ideo lædi,
quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer
primoribus oratorū additus, diuulgato ingenio & secuta
adseueratione Cæsaris, qua suo iure disertū eum appella-
uit. mox capeffendis accusationibus, aut reos tutādo pro-
superiore eloquentiæ quā morū fama fuit, nisi quod ætas
extrema multū etiā eloquentiæ dempsit, dum fessa mente
retinet silētij impatientiā. At Agrippina percuicax iræ,
& morbo corporis implicata, cū uiseret eā Cæsar, profu-
sis diu ac per silentium lacrymis, mox inuidiā & preces
orditur: subueniret solitudini, daret maritū, habilē adhuc
iuuentam sibi, neq; aliud probis quā ex matrimonio so-
latiū: esse in ciuitate, * Germanici coniugē: ac liberos eius
recipere dignaretur. Sed Cæsar non ignarus quantum ex
Repub. peteretur, ne tamen offensionis aut metus mani-
festus foret, sine responso, quanquam instantē, reliquit. Id
ego à scriptoribus annalium nō traditum, reperi in com-
mentarijs Agrippinæ filix: quæ Neronis principis mater
uitam suam et casus suorum posteris memorauit. Ceterū
Seianus mœrentē & improuidam altius perculit, immūsis
qui per speciem amicitix monerēt, paratum ei uenenum,
uitandas soceri epulas. Atq; illa simulationū nescia, cum
proptèr discūberet, nō uultu aut sermone flecti, nullos at-
tingere cibos, donec aduertit Tiberius, forte, an quia au-
diuerat? idq; quò acrius exprimeretur, poma ut erant adpo-
sita laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspi-
cio Agrippinæ, & intacta ore seruis tramisit. nec tamen
Tiberij uox corā scuta, sed obuersus ad matrē, non ni-
rum ait, si quid scuerius in eam statuisset, à qua ueneficij
insimularetur. Inde rumor, parari exitiū, neq; id impera-
torē palām audere, secretū ad perpetrandum quæri. Sed
Cæsar

Cæsar quò famā auerteret, adesse frequens senatui, legatosq; Asiæ ambigentes qua nam in ciuitate templū statue retur, pluris per dies audiuit. Vndecim urbes certabāt pari ambitione, uiribus diuersæ. neq; multum inter se distantia memorabant, de uetustate generis, studio in populum Ro. per bella Persi & Aristonici aliorumq; regum. Verū Hypæpni Trallianiq; Laodicenis ac Magnetibus simul tramissi, ut parum ualidi. ne Ilienses quidē cum parentem urbis Romæ Troiam refrerēt, nisi antiquitatis gloria polebāt. paulum addubitātū, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, uiuoq; in saxo fundamēta tēpli adseuerauerāt. Pergamenos (eo ipso nitebātur, ædem Augusto ibi sitam) satis adeptos creditū. Ephesij, Milesijq; hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupauisse ciuitates uisi. Ita Sardianos inter Smyrnæosq; deliberatum. Sardiani decretū Ethruriæ recitaue re, ut cōsanguinei. nam Tyrrenum Lydumq; Atye rege genitos ob multitudinē diuississe gentem: Lydum patrijs in terris resedisse: Tyrrenum datum nouas ut conderet sedes. & ducū è nominibus indita uocabula, illis per Asiam, his in Italiam: auctam que adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul literas imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Mæcedonum, ubertatemq; fluminum suorum, temperiem cœli, ac dices circum terras memorabant. At Smyrnæi re petita uetustate, seu Tætalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuina & ipse stirpe, siue una Amazonum condidisset: transcendere ad ea, quis maxime fidebāt, in populum Ro. officijs, missa nauali copia non modo externa ad bella, sed quæ in Italia tolerabantur: se que primos templum urbis Romæ statuisse M. Porcio consule, magnis quidem iam

Romani

Vndecim urbes Asiæ.

Hypæpni.
Tralliani.
Laodiceni.
Magnetes.
Ilienses.
Halicarnassij.

Pergameni.

Ephesij.
Milesij.

Sardiani.

Smyrnæi.

Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe, & ualidis per Asiam regibus: simul L. Sullam testem adferebant, grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hyemis, & penuriam uestis, cum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes qui adstabant, detraxisse corpori tegmina, nostrisq; legionibus misisse. Ita rogati sententiã patres, Smyrnæos prætulērunt. Censuitq; Vibius Marsus ut M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legarctur qui templi curam susciperet. & quia Lepidus ipse deligi se per modestiã abnuebat, Valerius Naso è prætorijs sorte missus est. Inter quæ diu meditato, prolatoq; sæpius cõsilio, tandem Cæsar in Cãpaniam specie dedicãdi templũ apud Capuam Ioui, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere. Causam abscessus, quanquam secutus pluri mos autorũ, ad Seiani artes retuli, quia tamen cæde eius patrata, sex postea annos pari secreto cõiunxit, plerunq; permoueor, num ad ipsum referri uerius sit, sæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in senectute quoq; corporis habitũ pudori fuisse, quippe illi prægracilis et incurua proceritas, nudus capillo uertex, ulcerosa facies, ac plerũq; medicaminibus interstincta. & Rhodi secreto uitare cõtus, recõdere uoluptates insuerat. Traditur etiã matris impotẽtia extrusum, quã dominationis sociam aspernabatur, neq; depelle re poterat, cum dominationẽ ipsam donũ eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere, sed precibus uxoris euictus, Tibcrio Germanicum, sibi Tiberium adsciuit, idq; Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arcto comitatu fuit, unus senator consulatu functus

Germanic⁹ Augusti sororis nepos.

*Stus Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Roma= Cocc. Nerua.
 nus, præter Seianum: ex inlustribus Curtius Atticus. cete^r nullus equ.
 ri liberalibus studijs præditi, ferme Græci, quorum sermo Seianus.
 nibus leuaretur. Ferebant periti cœlestium, ijs motibus sy Curtius Attic.
 derum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negare=
 tur. unde exitij causa multis fuit, properũ finem uitæ con=
 iectantibus, uulgantibusq; neq; enim tam incredibilem ca=
 sum prouidebant, ut undecim per annos libens patria ca=
 reret. Mox patuit breue confinium artis, & falsi, ueraq; Breue cõfinitũ
 quàm obscuris tegerentur. nam in urbem non regressurũ, artis & falsũ de
 haud forte dictum. cæterorũ nescij egere, cum propinquo Astrologia.
 rure, aut littore, & sæpe mœnia urbis ad sidens extremã
 senectam cõpleuerit. Ac forte illis diebus oblatũ Cæsari
 anceps periculũ auxit uana rumoris, præbuitq; ipsi mate
 riem cur amicitia, cõstantiaq; Seiani magis fideret. Vesce
 bantur in uilla cui uocabulũ Spelunca, mare Amuclanũ Mare Amucla
 inter Fundanosq; montes, natiuo in specu. eius os lapsis num.
 repente saxi, obruit quosdam ministros. hinc metus in o= Natiuus spccº.
 mnes, & fuga eorũ qui conuiuium celebrabant. Seianus
 genu uultuq; & manibus super Cæsarem suspensus oppo
 suit sese incidentibus, atq; habitu tali repertus est à militi
 bus qui subsidio uenerant. Maior ex eo, & quanquã exi=
 tiosa suaderet, ut non sui anxius, cũ fide audiebatur. Ad=
 simulabatq; iudicis partes aduersus Germanici stirpem,
 subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeq;
 insectarentur Neronem proximum successioni, & quan=
 quam modesta iuuenta, plerunq; tamen quid in præsentia
 rum conduceret, oblitum, dum à libertis & clientibus a=
 piscendæ potentia properis extimulatur, ut erectum &
 fidentem animi ostenderet: uelle id populum Romanum:
 cupere exercitus. neq; ausurũ contra Seianum, qui nunc
 patientiam*

patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxta insultet. Hæc atq; talia audienti, nihil quidē prauæ cogitationis, sed interdum uoces procedebant cōtumaces, & incōsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasq; cum deferrent, neq; Neroni defendere daretur, diuersæ insuper sollicitudinum formæ oriebantur. nam alius occursum eius uitare, quidam salutatione reddita statim auerti, pleriq; inceptū sermonē abruptum, in sistentibus contra, inridētibusq; qui Seiano fautores aderant. Enim uero Tiberius toruus, aut falsum renidens uultu, seu loqueretur, seu taceret. iuuenis crimen ex silentio, ex uoce. ne nox quidem secura, cum uxor uigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atq; illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoq; Neronis Drusum traxit in partes spe obiecta principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium super cupidinem potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur inuidia, quod mater Agrippina propior Neroni erat. neq; tamē Seianus ita Drusum fouebat, ut nō in eum quoq; semina futuri exitij meditaretur, gnarus præferocem & insidijs magis opportunum. Fine anni excessere insignes uiri, Asinius Agrippa claris maioribus, quàm uetustis, uitaq; non degener. Et Q. Haterius familia senatoria, eloquentiæ quoad uixit celebratæ. monumenta ingenij eius haud perinde retinētur. Scilicet impetu magis quàm cura uigebat. utq; aliorū meditatio & labor in posterū ualescit, sic Haterij canorū illud & profluens, cum ipso simul extinctū est. M. Licinio, L. Calpurnio COSS. ingentium bellorū cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neq; fundamenta per solidum subdit

Tiberius toruus, aut falsum renidēs uultu.

Drusus frater Neronis.

Asinius Agrippa.
Q. Haterius.

Atilius.

dit, neq; firmis nexibus ligneam compagem superstruxit, ut qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxere auidi talium, imperitante Tiberio, procul uoluptatibus habiti, uirilis ac muliebris sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusus. unde grauior pestis fuit, conferta mole, dein conuulsa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur, immensamq; uim mortalium spectaculo intentos, aut qui circum adstabant præceps trahit, atque operit. Et illi quidē quos principium stragis in mortē adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. Miserandi magis quos abrupta parte corporis, nōdum uita deseruerat, qui per diem uisu, per noctem ululatus & gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam cæteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorū diuersa de causa amici aut necessarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa uis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta, cōcursus ad exanimos cōplectentium, osculantium. & sæpe certamen si confusior facies, & par forma aut ætas errorem agnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata uel obtrita sunt. Cautumq; in posterū senatuscōsulto, ne quis gladiatorū munus ederet, cui minor quadringentorū nullum res, ne ue amphitheatrū imponeretur, nisi solo firmitatis spectata. Atilius in exilium actus est. Cæterum sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti. fuitq; urbs per illos dies, quanquam mœsta facie, ueterum institutis similis, qui magna post prælia saucios largitione, & cura sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cum ignis uiolentia urbē ultra solitum adfecit, deusto monte Cælio. feralcm'que annum ferebant

Vt tali sorte.

L. hominū millia casu Amphitheatri apud Fidenam afflicta.

Incensū montis Cælij.

ferebant, & omnibus aduersis susceptum principi consilium absentiae, qui mos uulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Caesar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Acta quoque ei grates apud senatum ab inlustribus: fama quoque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & ultro accitos munificentia iuuerat. Adduntur sententiae, ut mons Caelius in posterum Augustus appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus, sola Tiberij effigies sita in domo Iunij senatoris inuiolata mansisset. euenisse id olim Claudiae Quintiae, eiusque statuam uim ignium bis elapsam, maiores apud eadem Matris deum consecrauisse: sanctos acceptosque numinibus Claudios: & augendam caerimoniam loco, in quo tantum in principem honorem dii ostenderent. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus Querquedula num cognomento fuisse, quod talis syluae frequens, fecundusque erat: mox Caelium appellatum a Caele Vibenna, qui dux gentis Etruscae cum auxilium appellatum ductauisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. caetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, unde Thuscum uicum e uocabulo aduenarum dictum. Sed ut studia procerum, & largitio principis aduersum casum solatium tulerant, ita accusatorum maior in dies & infestior uis sine leuamento grassabatur: corripueratque Varum Quintilium diuitem & Caesari propinquum Domitius Afer Claudiae Pulchrae matris eius condemnator, nullo mirante quod diu egens & parto nuper premio male usus, plura ad flagitia accingeretur. P. Dolabellam socium delationis extitisse miraculo erat, quia claris maioribus, & Varo connixus,

suam

Querquetula -
nis mons Cae-
lius.

* ductauisset

* tauisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. caetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, unde Thuscum uicum e uocabulo aduenarum dictum. Sed ut studia procerum, & largitio principis aduersum casum solatium tulerant, ita accusatorum maior in dies & infestior uis sine leuamento grassabatur: corripueratque Varum Quintilium diuitem & Caesari propinquum Domitius Afer Claudiae Pulchrae matris eius condemnator, nullo mirante quod diu egens & parto nuper premio male usus, plura ad flagitia accingeretur. P. Dolabellam socium delationis extitisse miraculo erat, quia claris maioribus, & Varo connixus,

Varus Quintilium.
Domit. Afer.

P. Dolabella.

suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Reslitit tamen senatus & opperendum imperatorem censuit. quod unum, urgentium malorum suffugium in tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quanquam edicto monuisset, ne quis quietem eius irrumperet, concursusq; oppidanorum disposito milite prohiberentur, perosus tamen municipia, & colonias, omniaq; in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorij dijunctam. Solitudinem eius placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, & uix modicis nauigijs pauca subsidia. neq; adpulerit quisquam nisi gnaro custode. cœli temperies hyeme mitis, obiectu montis quo saeva uentorum arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna. prospectabatq; pulcherrimum sinum antequam Vesuius mons ardescens faciem loci uerteret. Græcos ea tenuisse, Capreasq; Thelebois habitatas fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim uillarum nominibus, & molibus infederat, quanto intentius olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidijs, quibus additus miles, nuncios, introitus, aperta, secreta, uelut in annales referebat. ultroq; struebantur qui monerēt perfugere ad Germaniæ exercitus, uel celeberrimo fori effigiē diui Augusti amplecti, populumq; ac senatum auxilio uocare. Ea q; spreta ab illis, uelut pararent, obijciēbātur. Iunio Sillano & Silio Nerua Coss. scdum anni principium incesit, tracto in carcerem inlustrique Romano Titio Sabino ob amicitiam

Caprea.

Malum oriū.

Titius Sabi-
nus in carcerē.

m Germa

Germanici. neq; enim omiserat coniugem, liberosq; eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes unus, eoq; apud bonos laudatus, & grauis iniquis.

Portius Cato.
Petiti. Rufus.
M. Opsius.
Latinius Latiaris.

Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petiti Rufus, M. Opsius prætura functi adgrediuntur, cupidine consularis, ad quem non nisi per Seianum aditus. neq; Seiani uoluntas nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, ut Latiaris qui modico usu Sabinum contingebat, strucret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones. mox laudare constantiam, quod non ut ceteri florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico Agrippinam miserans differebat. Et postquam

Molles in calamitate mortalium animi.

Sabinus (ut sunt molles in calamitate mortalium animi) effudit lacrymas, iunxit questus, audentius iam onerat Seianum, seuitiam, superbiam, spes eius: ne in Tiberium quidem conuitio abstinet. Iiq; sermones tanquam uetita miscuissent, speciem arctæ amicitiae facere. Ac iam ultro Sabinus querere Latiarem, uentitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memorauimus, quo nam modo ea plurimum auditu acciperentur. nam loco in quem coibatur seruanda solitudinis facies, & si pone fores adsisterent, metus uisus, sonitus, aut forte ortæ suspensiones erant. Tectum inter & laquearia tres senatores, haud minus turpi latebra quam detestanda fraude, sese abstrudunt, foraminibus & rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, uelut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit. Præteritâq; & instantia quorû adfatim copia, ac nouos terrores cumulat: Eadem ille, & diutius, quando moesta, ubi semel prorupere difficilius reticentur. Properata inde accusatio,

tio, missisq; ad Cæsarem literis ordinem fraudis, suumq; ipsi dedecus narrauere. Non aliàs magis anxia et pauens ciuitas, * egens aduersum proximos. congressus, colloquia, * etiam nota ignotæq; aures uitari, etiam muta atq; inanima, tetum & parietes circumsp̄ctabantur. Sed Cæsar solennia incipientis anni kalen. Ianuarias epistula precatu: uertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & petitum se arguens, ultionemq; haud obscure poscebat. nec mora, quin decerneretur, & trahebatur damnatus, quantum obducta ueste, & adstrictis faucibus niti poterat clauitans, Sic inchoari annum, has Seiano uictimas cadere. quò intendisset: oculos, quò uerba acciderent, fuga, uastitas, descri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantq; se rursum, id ipsum pauentes quod timuissent. quem enim diem uacuum poena, ubi inter sacra & uota, quo tempore uerbis etiam profanis abstineri mos esset, uincla & laqueus inducantur? non imprudentē Tiberium tantam inuidiam adijisse: quæsitum meditatumq; , ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secuta insuper literæ, grates agentis, quòd hominē in sensum Reip. puniissent, adiecto, trepidam sibi uitam, suspectas inimicorum insidias: nullo nominatim compellato. neq; tamen dubitabatur in Nerone & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre, auebat animus antire, statimq; memorare exitus, quos Latinius atq; Opsius ceterique flagitij eius repertoies habuere, non modo postquam C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros ut perueriti ab alijs nolebat, ita plerunq; satiatus, & oblati in eadem operam recentibus, ueteres & prægrauos adflixit. uerum

Solennia incipientis anni precatus.

Sic inchoatur annus, Hæ Seiano uictimæ cadunt.

has atq; alias fontium pœnas in tempore trademus. Tum
 censuit Asinius Gallus cuius liberorum Agrippina mater=
 tera erat, petendum a principe, ut metus suos senatui fã=
 teretur, amoueriq; sineret. Nullam æque Tiberius, ut re=
 batur, ex uirtutibus suis quàm dissimulationem diligebat.
 eo ægrius accepit, recludi quæ premeret. sed nitigauit Se=
 ianus non Galli amore, uerum ut cunctationes principis
 aperirentur, gnarus letum in meditando, ubi prorupisset,
 tristibus dictis atrociam factam coniungere. Per idem tempus
 Julia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam
 adulterij damnauerat proieceratq; in insulam Trimerum,
 haud procul Apulæ littoribus. illic uiginti annis exilium
 tolerauit, Augustæ ope sustentata, quæ florentes priuignos
 cum per occultum subuertisset, nisi misericordiam erga adfli=
 ctos palam ostentabat. Eodem anno Frisij Transrhenanus
 populus pacem exuere, nostra magis auaritia quàm obse=
 qui impatientes. Tributum ijs Drusus iusserat modicum,
 pro angustia rerum, ut in usus militares coria bouum pen=
 derent, non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, quæ
 mensura: donec Olennius è primipilaribus, regedis Frisij
 impositus, terga Vrorum delegit, quorum ad formam ac=
 ciperentur. Id alijs quoq; nationibus arduum, apud Ger=
 manos difficilius tolerabatur, quibus ingentium belluarum
 feraces saltus, modica domi armenta sunt. ac primo boues
 ipsos, mox agros, postremo corpora coniugum, aut libero=
 rum seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam
 non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo ad=
 erant milites, & patibulo adfixi. Olennius insensos fuga
 præuenit, receptus castello cui nomen Fleuum: & haud
 spernenda illic ciuium sociorumq; manus littora Oceani
 præsidebat. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ
 præcep

Dissimulatio
Tiberij.

Julia.
Trimerus.

Frisij rebellat.

Coria bouum.

Frisij Ro. mili
res patibulo
adfixi.
Fleuum castellum.

L. Apronius.

propratori cognitum, uexilla legionum, è superiore provincia, peditumq; & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac simul utrunq; exercitum Rheno deuectum Frisijs intulit, soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini firmat. atq; interim repertis uadis alam Canninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi peilunt turmas sociales, equitesq; legionum subsidio nussos. Tum tres leues cohortes, ac rursus duæ, dein tempore interiecto, acrius eques immussus. satis ualidi, si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neq; constantiam addiderat turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethecio Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atq; ille dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuncijs uim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasq; fessas uulneribus. Neq; dux Romanus ultum ijt, aut corpora humauit, quanquam multi tribunorum, præfectorumq; & insignes centuriones cecidissent. Mox comperitum a transfugis nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ uocant, pugna in posterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarij uilla, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum pernitteret. neq; senatus in eo cura, an imperij extrema de honestarentur. Pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quanquam diuersis super rebus consulrentur, aram

Ala Canninefatem.

Frisiorum uictoria.

Lucus Baduhenna.

Clarum ex hac uictoria Frisiorum nomen.

Ara clemētiæ. clemētiæ, aram amicitie, effigiesq; circum Cesaris ac
Ara amicitie. Seiani censuere: crebrisq; precibus efflagitabant, uisendi
 sui copiam facerent. Non illi tamen in urbem aut propin-
 qua urbi digressi sunt, satis uisum omittēte insulam, & in
 proximo Campaniæ aspici. eò uenire patres, eques, ma-
 gna pars plebis, anxij erga Seianum, cuius durior con-
 gressus, atq; eo per ambitum, & societate consiliorum
Fœdū senatus parabat. Satis constabat auctam ei adrogātiā, fœdum
seruitium. illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ
 sueti discursus, et magnitudine urbis, incertū, quod quisq;
 ad negotium pergat. Ibi campo aut littore iacentes, nullo
 discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus iani-
 torum perpetiebantur. donec * idq; uetitum. & reuenerē
 * id quoq; in urbem trepidi, quos non sermone, non uisu dignatus e-
 rat. quidam male alacres, quibus infastæ amicitie, grauis
 exitus imminebat. Ceterū Tiberius neptem Agrippinam
Agrippina Germanico ortam, cum coram Gn. Domitio tradidisset,
Germanici fi- in urbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super
lia Gn. Domi- uetustatem generis, propinquum Cesaribus
tio nubit. sanguinem delegerat. Nam is auiam
 Octauiam, & per eam Augu-
 stum auunculum præ-
 ferebat.

P. C. O. R.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNAE

LIVM

LIBER V.

VBELLIO & Fusio Coss. quorum
 utriq; Geminus cognomentum erat, Iulia
 Augusta mortem obiit, etate extrema, no-
 bilitatis per Claudiam familiam & ado-
 ptione Liuiorum Iuliorumq; clarissima.

Iulia Augustæ
 mors.

primum ei matrimoniū & liberi fuere cum Tiberio Ne-
 rone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pom-
 peium ac triumuiros pacta, in urbem redijt. Exin Cæsar
 cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeo
 properus ut ne spatium quidem ad enitendū dato penatibus
 suis grauidam induxerit. Nullam posthac sobolē edidit,
 sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinae &
 Germanici adnexa, communes pronepotes habuit, sancti-
 tate domus priscum ad morem, comis ultra quā antiquis
 foeminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum
 artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus
 eius modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est
 pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerū potitus
 est. At Tiberius quod supremis in matrē officijs defuisset,

Suprema offi-
 cia.

nihil mutata amœnitate uitæ magnitudinem negociorum
 per literas excusauit: honoresq; memoriæ eius ab senatu
 large decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis ad-
 modū receptis, et addito ne cœlestis religio decerneretur:
 sic ipsam maluisse. quin & parte eiusdē epistulae increpuit

m 4 amicitias

Fufius Cos. *amicitias muliebres, Fufium consulem oblique perstrin-*
gens. is gratia Augusta floruerat, aptus alliciendis fœni-
Acerbæ face- *narum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs*
inridere solitus, quarum apud præpotentes in longum me-
moria est. Caterum ex eo prærupta iam & urgens domi-
natio. nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium: quia
Tiberio inueteratum erga matrem obsequium. neq; Seia-
nus audebat autoritati parentis anteire: tunc uelut frænis
exoluti proruperunt. missæq; in Agrippinam ac Nero-
nem literæ, quas pridem allatas & cohibitæ ab Augusta
credidit uulgas. haud enim multum post mortem eius re-
citatae sunt. uerba inerant quæ sita asperitate, sed nõ arua,
non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impu-
dicitiã nepoti obiebat: in nurum ne id quidem confin-
gere ausus, adrogantiã oris & contumacem animum
incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci,
quõs nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in oc-
casione gratiæ trahuntur, ut referretur postulauere, præ-
ptissimo Cotta Messalino cum atroci sententiã. sed alijs à
primoribus maximeq; à magistratibus trepidabatur: quip-
pe Tiberius etsi infense inuectus, cætera ambigua reli-
Iunius Rusti- *querat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis pa-*
trum actis delectus à Cæsare, eoq; meditationes eius intro-
spicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè
specimen constantiæ dederat) seu praua solertia, dum im-
minentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus,
ac monere consules ne relationem inciperet: differebatq;
breuibus momentis summa uerti posse, dandumq; inter-
stitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrip-
pinæ ac Neronis gerens, circumstulit curiam, festis que
in Cæsarem omnibus falsas literas & principe inuito
exitium

exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum, unde illi ira uiolentior, et materies criminandi: spectum dolorem principis, ab senatu descivisse populum: audiri iam et legi novas conciones, noua patrum consulta: quid reliquum nisi ut caperent ferrum? et quorum imagines pro uexillis secuti forent, duces imperatoresque deligerent? Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem et nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres quod fraude unius senatoris imperatoria maiestas elusa publice foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec ultra delibetatum quo minus non quidem extrema decernerent, id enim uetitum, sed paratos ad ultionem ui principis impediri testarentur. *

Quatuor et quadraginta orationes super ea re habita, ex quibus ob metum pauca, plures ad consuetudinem. mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.

uersa est fortuna, et ille quidem qui collegam et generum adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouere, cum scelere insectantur.

miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haud discreuerim. non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, sed liber et mihi ipsi probatus antipericulum. uos obtestor ne memoriam nostri per macrorem quam lati retineatis, adijciendo me quoque ijs, qui sine egregio publica mala effugerunt. Tunc singulos ut cuique adistere, adloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumpsit. multoque adhuc cœtu, et cunctis intrepidum uultum eius spectantibus, cum superesse

tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cum in Blæsum multa fœdaq; incusauisset. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse. huic à Confidio prætura sincto obiectabatur Veliy Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pomponij quasi fidiissimum ad subsidium per fugisset. neque aliud periclitantibus auxilij quam in fratrum constantia fuit, qui uades exittere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxta grauatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, leuem ictum uenis intulit, uitamq; ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio illustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio suspirans fuit. Placitum posthac ut in reliquos Seiani liberos aduerteretur, uanescente quanquam plebis ira, ac plebisq; per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeo nescia, ut crebro interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam ulirâ. & , posse se puerili uerbere moncri. Tradunt temporis eius autores, quia triumuirali supplicio affici uirginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta, compressam: exin obliquis faucibus id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis quam diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti uisum. & erat iuuenis haud dissimili ætate, quibusdam Cæsaris libertis uelut agnitus, per doluinq; comitantibus, alliciebantur ignari fama nominis, & promptis Græcorum animis ad noua & mira. quip

pe la=

P. Vitellius.

Fratres, uades.

Pomponius Secundus.
In reliquos Seiani liberos animaduersum.

Id ætatis corpora.

Falsus Drusus.

pe lapsum custodiæ pergere ad paternos exercitus, Aegyptum aut Syriam inuasurum fingeabant simul, credebantque iam iuuentutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, lætus presentibus & inaniam spe, cum auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo uera seu falsa antiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Aegæi maris insulam & Piræum Atticæ oræ, dein Corinthienſe litus, angustiasque Isthmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, solertius interrogatum quis nam foret. dixit se M. Sillano genitum. & multis sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tanquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tiberio. neque nos originem finemue eius rei ultra comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio facilis capeſſendis inimicitijs & foro exercitus, ut segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat. ille nisi laceſſeretur modestiæ retinens, non modo retudit collegam, sed ut noxium coniuurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent. Gn. Domitius & Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit fretto, Campaniam prælegebat, ambiguus an urbem intraret, seu quia cõtra destinauerat, speciẽ uenturi simulans: & sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis saxa rursus & solitudinẽ maris repetijt, pudore scelerum & libidinũ: quibus adeo indomitis exarscrat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam

tantum

tantum & decora corpora, sed in his modestam pueritiã, in alijs imagines maiorum incitamentum cupidinis habebat. tuncq; primum ignota ante uocabula reperta sunt, sellariorum & spintiarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia. præpositiq; serui qui quærerent, pertraherent, dona in promptos, nuntias aduersum abnuentes, & si retinerent propinquus aut parens, uim, raptus, suaq; ipsi libita uelut in captos exercebant. At Romæ principio anni quasi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius. & bona Seiani ablata arario, ut in fiscum cogerentur, tum retulere Scipiones. Hæc & Sillani & Cassij iisdem ferme aut paulum immutatis uerbis adseueratione multa censebant, cum repente Togonius Gallus dum ignobilitatem suam magnis nomunibus inserit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere senatores, ex quib; uiginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem eius defenderent. crederat nimirum epistulæ, subsidio sibi alterum ex consulis poscentis, ut tutus a Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria serijs permiscere solitus, egit grateis beneuolentiæ patrum; sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? quam deinde speciem fore iumentum in lumine curiæ gladios? neque sibi uitam tanti, si armis tegenda foret. Hæc aduersus Togonium, uerbis moderans: neq; ultra abolitionem sententiæ suadere. At Iunium Gallionem qui censuerat ut prætoriani actus stipendijs, ius apicerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, uolenter increpuit, uelut coram rogitant, quid illi cum militibus? quos neq; dicta imperatoris,

neq;

In Liuiam.

Togonius
Gallus.

Iunius Gallio

neque premia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit, an potius discordiam & seditionem à satellite Sciani quæsitam? quarudes animos nomine honoris ad corrumpendum militiæ morem propelleret. hoc precium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus. & quia inculcatur facile toleraturus exilium, delecta Lesbos insula nobili & amœna, retrahitur in urbem, custoditurq; domibus magistratuum. Iisdem literis Cæsar Sestium Pagonianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delictumq; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur. quod postquam pat factum, prorupere cõcepta per idem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. Ut uero Latiniũ Latiarẽ ingressus est accusator Acrius, iuxta inuisi, gratissimũ spectaculũ præbatur. Latiaris, ut retuli, præcipuus olim circumuenciendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, cur mutua accusatione intenta, nunc silerent? metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuisent. Regulus manere tempus ultionis, seq; coram principe executurum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iccissent melius obliterari, respondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius maximus è consularibus orauit senatum, ne curas imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remedijs. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsitæ. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosi uigilijs marcidus, & ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus uiris perniciosum

Sestius Pagonianus.

Latinius Latiaris.

Haterius Agrippa.

Cotta Messa-
linus.

ciem inter ganeum ac supra meditabatur. Exin Cotta Messalinus sauisſimæ cuiusque ſententiæ autor, co' que in ueterata inuidia, ubi primum ſacultas data, arguitur ple-
raque, C. Cæſarem quaſi inceſtæ uirilitatis, & cum die na-
tali Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur nouendialem
eam coenam dixiſſe, querensq; de potentia M. Lepidi, ac
L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariã diſceptabat,

Tiberiolus.

addidiſſe, illos quidem ſenatus, me autem tucbitur Tibe-
riolus meus. neque cunctatus à primoribus ciuitatis reuin-
cebatur. ijsq; inſtãtibus ad imperatorem prouocauit. nec
multo poſt literæ adferuntur, quibus in modum deſenſio-
nis, repetito inter ſe, atque Cottam amicitia principio,
crebrisq; eius officijs commemoratis, ne uerba prauè de-

Conuiuialiũ fa-
bularũ ſimpli-
citas.

torta, neu conuiuialium fabularum ſimplicitas in crimen
duceretur, poſtulauit. Inſigne uiſum eſt earum Cæſaris li-
terarum initium, nam his uerbis exorſus eſt. Quid ſcri-
bam uobis P. C. aut quomodo ſcribam? aut quid omnino
non ſcribam hoc tempore? Diſ me deæq; peius perdant
quàm perire me quotidie ſentio, ſi ſcio. Adeo ſacina
atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium uerterant.
Neque fruſtra præſtantiffimus ſapientiæ firmare ſolitus
eſt, ſi recludantur tyrannorũ mentes, poſſe aſſici laniatus
& iſtus, quando ut corpora uerberibus, ita ſeuitia, libidi-
ne, malis conſultis, animus dilaceretur. quippe Tiberiũ nõ
fortuna, non ſolicitudines protegebant, quin tormenta
pectoris ſuasq; ipſe pœnas fateretur. Tum facta patribus

Cæſilianus ac-
cuſator Cottæ.

potestate, ſtatuendi de Cæſiliano ſenatore, qui plurima
aduerſum Cottam prompſerat, placitum eandem pœnam
inrogari, quam in Aruſeium & Sanquinium accuſatores
L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euenit,
qui nobilis quidem, ſed egens ob luxum, per flagitia inſa-

Messalinus
Cotta.

mis,

mis, sanctissimis Arruntij artibus dignitate ultionis equa-
 batur. Quintus Seruæus posthac & Minutius Ther- Q. Seruæus.
Minut. Ther-
mus.
 mus inducti. Seruæus prætura functus, & quondam Ger-
 manici comes. Minutius equestri loco modeste habita
 Seiani amicitia, unde illis maior miseratio. contra Tibe- C. Cæsius.
 rius præcipuos ad scelera increpans, admonuit C. Cæ-
 stium patrē dicere senatui quæ sibi scripsisset: suscepitq;
 Cæstius accusationem. quod maxime exitiabile tulere illa
 tempora, cum primores senatus infamas etiam delationes
 exercerent, alij propalam, multi per occultum: neque di-
 scerneret alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid re-
 pens, aut uetustate obscurum: perinde in foro, in cōiuiuo,
 quaqua de re locuti incusabantur, ut quis præuenire &
 reum destinare properat, pars ad subsidium sui, plures
 infecti quasi ualitudine & contactu. Sed Minutius &
 Seruæus damnati, indicibus accessere. Tracti que sunt in
 casum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ciuitate Iul. Africanus.
Santoni.
Seius Quadra-
tus.
 te, Seius Quadratus. originem non reperi. Neque sum-
 ignarus à plerisque scriptoribus, ommissa multorum peri-
 cula & pœnas, dum copia saluiscūt, aut quæ ipsis nimia,
 & moesta fuerant, ne pari tædio lecturos adficrent, ue-
 rentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenerunt, quan-
 quam ab alijs incelebrata. Nam ea tempestate qua Seia-
 ni amicitiam ceteri falso exucrant, ausus est eques Ro- M. Terentij
eq. R. apud ie-
natū oratio mi-
rā hominis cas-
stantiā arguit.
 manus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc mo-
 dum apud senatum ordiendo. Fortunæ quidem meæ for-
tasse minus expediat ad noscere crimen quam abnuere. sed
ut cunque casura res est, fatebor & fuisse me Seiano ami-
cum, & ut essem experisse. & postquam adeptus eram, le-
tatum. Videram collegam patris regendis prætorijs co-
 horti

hortibus, mox urbis & militiae munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebatur. ut quisque Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam ualidus. contra quibus insensus esset, metu ac sordibus confluebantur. nec quenquam exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsiniensem, sed Claudiae & Iuliae domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Caesar generum, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capeissent colebamus. Non est nostrum aestimare quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium dii dedere, nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porro quae coram habentur, cui ex te opes, honores, quibus plurima iuuandi nocendiue potentia. quae Seiano fuisse nemo negauerit. abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps, nec ideo adsequare. Ne P. C. ultimum Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis. etiam Satrium atque Pomponium uenerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius notescere pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta haec defensio & promiscua dabitur? imò iustus terminis diuidatur. Insidiae in Remp. consilia caedis aduersum imperatorem puniantur: de amicitia & officijs, idem finis & te Caesar & nos absoluerit. Constantia orationis, & quia repertus erat qui esseret quae omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores eius, additis quae ante deliquerant, exilio, aut morte multarentur. Secu-

Sex. Vestilius.

dehinc Tibrij literae in Sex. Vestilium praetorium quem Druso fratri percharum in cohortem suam transtulerat. causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quaedam in C. Caesarem ut impudicum, sicut ficto habita fides.

atque

atque ob id conuictu principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentauisset, obligauit uenas: precatusq; per codicillos, immuti rescripto uenas resoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco simul ac Sabino Caluifio, maiestatis postulantur, & Vicinianus Pollioni patri adijciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. cōtremuerantq; patres. nam quotus quisq; adfinitatis aut amicitiae tot inlustrium uirorum expers erat? ni Celsus urbanae cohortis tribunus, tum inter indices, Appium, & Caluifium discrimini exemisset. Caesar Pollionis, ac Viciniani Scauriq; causam ut ipse cum senatu nosceret, distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne foeminae quidem exortes periculi, quā occupandae Reipub. argui non poterant, ob lacrymas incusabantur. necataq; est anus Vitia Fusij Gemini mater, quod filij necem fleuisset. Hæc apud senatum. Nec secus apud principem. Vesularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è uetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indiuidui. Vesularius insidiarum in Libonem internuncius. Marino particeps Seianus Curtium Atticum oppresserat. quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit, nullius seruilis sententiae sponte autor, & quoties necessitas ingrueret sapienter moderans. patrem ei Censorium fuisse memorauit. ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphalē in Thracia meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quod præfectus urbi recens, continuam potestatem, & insolentia parendi grauiorem, mirè temperauit. Namq; antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui ius redderet

Annius Pollio.
Ap. Sillanus.
Scaurus Mamerco.
Cal. Sabinus.
Vicinianus Pollio.

Foeminae damnatae ob lacrymas.
Vitia Fusij mater.
Vesularius Atticus.
Iul. Marinus.

L. Pisonis pontificis mors.

Præfectus urbi.

deret, ac subitis mederetur. feruntq; ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numã Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant, duratq; simulachrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui cõsulare munus usurpet.

Cillinius Me-
cœnas:

Ceterum Augustus bellis ciuilibus Cillinium Mecœna-
tem equestris ordinis, cunctis apud Romam atq; Italiam
præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinẽ populi,
ac tarda legum auxilia, sumpsit è consularibus qui coërce
ret seruitia, & quod ciuium audacia turbidum nisi uim
metuat. primusq; Messala Coruinus eam potestatem, &
paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi.

Messala Cor-
uinus:

Tum Taurus Statilius, quanquã prouecta etate, egregiẽ
toleravit. Dein Piso uiginti per annos pariter probatus.
publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatũ

Stati. Taurus.

inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Si-
tribun. pl. bullæ, quẽ Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæ-
Canin, Gal-
lus. teros eiusdem uatis, & ea de re senatusconsultum postula
uerat. quo per discessionem factõ, misit literas Cæsar mo-
dicẽ tribunum increpans, ignarũ antiqui moris ob iuuen-
tam: Gallo exprobrabat quod scientiæ cærimoniarumq;

Vt assolet.

uetus, incerto autore, ante sententiã collegij, non ut asso-
solet, lecto per magistros æstimatoq; carmine, apud infre-
quentem senatum egisset. Simul commonefecit: quia mul-
ta uana sub nomine celebri uulgabantur, sanxisse Augu-
stum, quem intra diem ad prætorem urbanum deferren-
tur, neq; habere priuatim liceret. quod à maioribus quo-
que decretum erat, post exustum sociali bello capitolium
quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Sici-
liam & Italicas colonias carminibus Sibullæ, una seu plu-
res fuisse, datoq; sacerdotibus negotio, quantum humana
ope

Multa uana
sub nomine ce-
lebri uulgantur. Id factum
etiam in lite-
ris sacris non
modo propheta-
nis.

Carmina Si-
byllæ.

ope potuissent, uera discernere. Igitur tunc quoq; notio-
 ni quindccimuirum is liber subijcitur. Iisdem cōsulibus,
 grauitate annonæ iuxta seditionem uentum. multaq; Annonæ graui-
 tas seditionis
 causa. & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm soli-
 tum aduersum imperatorem: quīs commotus, incusauit
 magistratus patresq;, quòd non publica autoritate popu-
 lum coercuissent, addiditq; quibus è prouincijs & quan-
 to maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam ad-
 uectaret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsul-
 tum prisca seueritate. neque segnius consules edixere. si-
 lentium ipsius non ciuile, ut crediderat, sed in superbiam
 accipiebatur. Fine anni Geminius Celsus, Pōpeius equi- Gemi. Celsus.
 Pompeius.
 tes Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quīs Ge-
 minius prodigētia opum, ac mollitia uitæ amicus Seiano,
 nihil ad serium. Et Iulius Celsus tribunus, in uinclis la- Iul. Celsus;
 xatam catenam, & circumdatam in diuersum tendens,
 suam ipse ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tan-
 quam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericor-
 diam fugeret, custodes additi. sanus repertus apud fre-
 tum Siciliae, retractusq; per centurionem, nullas probabi-
 les causas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit
 tamen incolumis, obliuione magis quàm clementia. Ser-
 Galba, L. Sulla coss. diu quæsito quos neptibus suis ma-
 ritos destinaret Cæsar, postquam instabat uirginū ætas,
 L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum ge- M. Vinicius.
 L. Cassius.
 nus: Callibus ortus, patre, atq; auo consularibus, cætera
 equestri familia erat, mitis ingenio, & comptæ facundiæ.
 Cassius plebei Romæ generis, uerum antiqui honoratiq;, &
 seuera patris disciplina eductus, facilitate sæpius quàm
 industria commēdabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliā,
 n 2 German

Germanico genitas coniungit . superq; ea re senatui scripsit, leui cum honore iuuenū. dein redditis absentiae causis admodum uagis, flexit ad grauiora, & offensiones ob Remp. ceptas: utq; Macro praefectus, tribunorumq; & centurionum pauci, secum introirent, quoties curiam ingrederetur, petiuit. factōq; largē, & sine praescriptione generis, aut numeri, senatusconsulto, ne tecta quidem urbis adeo publicum consiliū nunquā adiit, deuijs plerunq; itineribus ambigens patriam & declinans. Interea ma-

Fœneratores
postulantur.

gna uis accusatorum in eos inrupit qui pecunias fœnore auctitabant, aduersum legē dictatoris Caesaris, qua de modo credendi, possidēdiq; intra Italiā cauetur, omīssa olim, quia priuato usui bonum publicū postponitur. Sanē uetus urbi fœnebre malum, & seditionū discordiarumq; creber rima causa, eoq; cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sanctū,

Fœnebre ma-
lum.

Vnciarium fœ-
nus.

ne quis unciario fœnore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletium agitaretur. dein rogatione tribunicia ad semūcias redacta. Postremo uetita uersura. multisq; plebis scitis obuīa itum fraudibus, quæ toties repressæ, ni-

Semuncia.

Gracchi præ-
toris de cohi-
bendis fœnera-
torib' relatio.

ras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæstio euenerat, multitudine periclitantium subactus, retulit ad senatum. trepidiq; patres (neq; enim quisquam tali culpa uacuus) ueniam à principe petiuere: & concedente, annus in posterum, sexq; menses dati quis

Rationes fami-
liares compo-
nere.

secundum iussa legis, rationes familiares quisq; compone-
rent. hinc inopia rei nummariae, cōmoto simul omnīū ere alieno: & quia tot damnatis, bonisq; eorū diuenditis, si-
gnatū argentum fisco uel ærario attinebatur. ad hoc sena-
tus præscripserat, duas quisq; fœnoris partes in agris per
Italiā conlocaret. Sed creditores in solidū appellabāt. nec
decorum

decorum appellatis minuere fidem. Ita primo concursatio & preces, dein strepere prætoris tribunal. eaq; quæ remedio quæsitæ, uenditio, & emptio, in contrarium mutari, quia sœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam uendendi secuta uilitate, quanto quis obaratior ægrius distrahebant. multiq; fortunis prouoluebantur. euersio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar disposito per mensas millies sestertio, factaq; mutuandi copia sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum prædijs cauisset. Sic resecta fides. & paulatim priuati quoq; creditores reperi. neq; emptio agrorum exercita ad formam senatuscõsulti, acribus, ut ferne talia, initijs, incurioso fine. Dein redeunt priores metus, postulato maiestatis Considio Proculo, qui nullo pauore diem natalem celebras, raptus in curiam pariterq; damnatus interfectusq;. & sorori eius Sancia aqua atq; igni interdictum, accusante Q. Põponio. Is moribus iniquis, hæc & huiuscemodi à se factitari prætendebat, ut parta apud principem gratia periculis Pompeij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Marcinam exilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem è primoribus Achæorũ Cæsar adflixerat. Pater quoq; inlustris eques Romanus, ac frater prætorius, cum damnatio instaret se ipsi interfecere. datum erat crimini quod Theophanem Mitylenæum proauum corũ, Gn. Magnus inter intimos habuisset: quod que defuncto Theophani cœlestes honores Græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, desertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deijcitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinẽ pecuniæ malo uertisse, aurariasq; eius (quanquam publicaretur) sibi net Tiberius seposuit,

Cõsidius Proculus maiestatis postulat. Sancia.

Q. Põponius.

Pompeia Marcina.

Theophanes Mitylænæus.

Sex. Marius.

Aurarias sibi Tiberius seposuit, fodinas intelligit.

inritatusq; supplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immersa strages: omnis sexus, omnis etas: inlustres, ignobiles: dispersi, aut aggerati. neque propinquis, aut amicis adfistere, inlacrymare, ne uiscere quidem diutius dabatur. sed circumiecti custodes, & in mœrorem cuiusq; intenti, & corpora putrefacta adscetabantur, dum in Tiberim traherentur. ubi fluitantia, aut ripis adpulsâ, non cremare quisquam, non contingere. interciderat sortis humanæ cōmercium ui metus: quantumq; seuitia glisceret, miseratio arcebat. Sub idem tempus C. Cæsar discedenti Capreas duo comes, Claudiam M. Sillani filiam coniugio accepit, immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta uoce, qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus uerbis. Vnde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebruit, Neque meliorem unquam seruum, neq; deteriorem dominum fuisse. Nō omiserim præsagium Tiberij de Ser. Galba tum consule, quem accitum, & diuersis sermonibus pertentatum, postremo Græcis uerbis in hanc sententiam adlocutus: Et tu Galba quandoq; degustabis imperium, seram ac breuem potentiam significans, scientia Chaldeorum artis, cuius apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum Trasullum, habuit, peritiâ eius hoc modo expertus. Quoties super negotio consultaret, edita domus parte ac liberti unius conscientia utebatur. is literarum ignarus, corpore ualido, per auia ac derupta, nam saxi domus imminet, præibat eū cuius artem experiri Tiberius statuisset, & regredientem si uanitatis, aut fraudum suspicio incefferat, in subiectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret, Igitur Trasullus iisdem rupibus inductus, postquam

C. Cæsar qui
& Caligula.

Passienus ora
tor.
Neque melior
unquā seruus,
neq; deterior
dominus.

Et tu Galba
quādoq; degu
stabis impe
rium.

Thrasyllus
Chaldeorū ar
tis peritus.

postquam percunctantem commouerat, imperium ipsi, & futura solerter patefaciens: interrogatur an suam quoque genitalem horam comperisset, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hæc rere primo, dein pauescere: & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, postremo exclamat, ambiguum sibi ac propè ultimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius præscium periculum, & incolumē fore gratatur, quæq; dixerat oraculi uice accipiens inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti in incerto iudicium est, fâto ne res mortaliū & necessitate immutabili, an forte uoluantur. quippe sapientissimos ueterum, quiq; sectam eorum æmulantur, diuersos reperies. Ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non deniq; homines dijs curæ. Ideo creberrima & tristitia in bonos, læta apud deteriores esse. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è uagis stellis, uerum apud principia, & nexus naturalium causarum. ac tamen electionem uitæ nobis relinquunt, quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala uel bona, quæ uulgus putet: multos qui consuetari aduersis uideantur, beatos: at plerosq; quanquam magnas per opes, miserimos: si illi grauem fortunam constanter tolerant, hi prospera inconsulte utantur. Cæterum plurimis mortalium non exini, quin primo cuiusque ortu uentura destinantur. sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallacijs ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim, Iisdem consulibus Asinij Galli

Fatò ne an forte res mortaliū uoluantur.

Fatum.

Electio!

Asinij Galli mors,

n & mors

mors uulgatur, quem egestate cibi percemptum haud dubium. sponte uel necessitate, incertum habebatur. Consultusq; Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, ultroq; incusare casus qui reū abstulissent antequā coram conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tēpus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti.

Drusi mors. Drusus deinde extinguitur, cum se miserandis alimentis, mandando è cubili tomento, nonum ad diem detinisset. Tradidere quidam descriptum fuisse Macroni, si arma ab Sciano tentarentur, extractum custodia iuuenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore, ut nuru ac nepoti cōciliaretur Cæsar, sæuitiam, quā pœnitentiam maluit. Quin & inuentus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos,

Drusi nepotis
facta dictaq;
compluribus
annis per dies
descripta, Ti-
berium auū re-
citanda iube-
re non puduit.

inensum Reip. animum obiecit: recitariq; factorum, dictorumq; eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius uisum: adstitisse tot per annos qui uultum, gemitus, oculum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, uix fides, nisi quod Actij centurionis, & Didymi liberti, epistula, seruorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. etiam sua uerba centurio sæuitiæ plena, tanquam egregium, uocesq; deficientis adiecerat, quis primo alienationem mentis simulans, quasi per de-

Exspes uitæ.

Diræ.

mentiam, funesta Tiberio, mox ubi exspes uitæ fuit, meditata, compositasq; diras imprecabatur: ut quemadmodum nurum, filiumq; fratris, & nepotes, domumq; omnem cædibus compleuisset, ita pœnas nomini generiq; maiorum, & posteris exolueret. Obturbabant quidem patres specie detestandi: sed penetrabat pavor, et admiratio, callidū olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ uenisse

uennisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub uerbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema uitæ alimenta frustra orantē. Nondum is dolor exoleuerat, cum de Agrippina auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor, & postquam nihil de sæuitia remittebatur, uoluntate extinctam: nisi si negat is alimentis, ad simulatus est finis, qui uideretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius scædijsimis criminationibus exarsit, impudiciã arguens, & Asinium Gallum adulterũ, eiusq; morte ad tædium uitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, uirilibus curis, fœminarum uitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæq; id prodendum addidit Cæsar, iactauitq; quod non laqueo strangulata, neq; in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretũq; ut quintumdecimum Kal. Nouembris utriusque necis die per omnis annos donum Ioui sacraretur. Haud multo post Cocceius Nerua cõtinuus principis, omnis diuini humaniq; iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, sãteri postremo graue conscientiæ, graue fãm.æ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus uitam fugeret. auersatus sermonem Nerua abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius quanto propius mala Reipublicæ uiseret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem uoluisse. Cæterum Agrippinæ pernicijs (quod uix credibile) Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni, & palam lata morte Germanici, cum Piso caderet precibus Augustæ, nec manus inimicitijs Agrippinæ defensa erat, ut odium, & gratia desiere, ius ualuit. petitaq; cri-

Tanq̃ dimotis parietibus.

Agrippinæ mors.

Cocceius Nerua cõtinuus principis.

Plancina Gn. Pisonis uxor.

minibus haud ignotis, sua manu, sera magis, quam imme-
 rita supplicia persoluit. Tot luctibus funesta ciuitate, pars
 mœroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis
 uxor, denupsit in domum Rubelij Blandi, cuius auum Ti-
 burtem equitem Ro. pleriq; menunerant. Extremo anni
 mors Aelij Lamiaë sũncre censorio celebrata, qui admini-
 strandæ Syriaë imagine tandem exolutus, urbi præfucrat.
 genus illi decorum, uiuida senectus, & non permissa pro-
 uincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio
 Syriaë proprætore defuncto, recitatur Cæsaris literæ, quibus
 incusabat, egregium quenq; & regendis exercitibus ido-
 neum abnuere id munus: seq; ea necessitudine ad preces co-
 gi, per quas consularium aliqui capeßsere prouincias adi-
 geretur: oblitus Arruntium ne in Hispaniã pergeret, deci-
 mum iam annum attineri. Obijt eodẽ anno & M. Lepi-
 dus, de cuius moderatione, atq; sapiëntia in prioribus libris
 satis conlocauit. neq; nobilitas diutius demonstranda est.
 quippe Aemulium genus sæcundũ bonorũ ciuium, & qui
 eadẽ familia corruptis moribus, inlustri tamẽ fortuna ege-
 re. Paulo Fabio, L. Vitellio c o s s. post longum seculo-
 rum ambitũ auis Phœnix in Aegyptum uenit, præbuitq;
 materiem doctissimis indigenarũ, & Græcorum, multa su-
 per eo miraculo discernendi. de quibus congruunt, & plu-
 ra ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sa-
 crum soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à cæ-
 teris auibus diuersum, consentiunt qui formam eius defi-
 nire. De numero annorum uaria traduntur. maxime uul-
 gatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille
 quadringentos sexaginta unum interici, prioresq; alites
 Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Pto-
 lemæo, qui ex Macædonibus tertius regnauit, in ciuitatem
 cui

Iulie cum Ru-
 bellio Blando
 matrimoniũ.
 Aelij Lamiaë
 mors.

Pom. Flaccus.

M. Lepidus.

Phœnix auis
 in Aegypto
 uisa.

cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo cæterarum uolucrum comitatu, nouam faciẽm nũrantium. Sed antiquitas quidem obscura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt, unde nonnulli falsum hunc Phœnicem, neq; Arabum è terris credidere, nihilq; usurpauisse ex his quæ uetus memoria firmauit, cõfesso quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eiq; uim genitalem adfundere. ex qua sætulum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris. neque id temere, sed sublato murrhæ pondere, tentatoq; per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus. inq; solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta, & fabulosis aucta. Cæterum aspici aliquando in Aegypto eam uolucrum, non ambigitur. At Romæ cæde continua, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mesia retuli, per abruptas uenas sanguinem effudit. æmulataq; est coniunx Paxæa. nam promptas eiusmodi mortes metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis sepultura prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, precium festinandi. Sed Cæsar missis ad senatum literis, differuit, morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdiceret domo, eumq; finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atque illum, quia male administratæ provinciæ, aliorumq; criminum urgebatur, culpam inuidia uelauisse, frustra conterrita uxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursus postulatur, insignis nobilitate & orandis caussis, uita probrosus. nihil hunc amicitia Sciani, sed labescit haud minus ualidum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratq; argumen-

Falsus Phœnix.

Pomp. Labeo.
Paxæa cõiunx.

Scaurus.

Macro.

tum

tum tragœdiæ à Scauro scriptæ, additis uersibus qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Seruilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus, ut dignum ueteribus Aemylis, damnationem anteit, hortante Sexitia uxore, quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores, si factus incidere, poenis adfliciebantur: ut Seruilius Corneliusq; peraito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure onuttendæ delationis ceperant, in insulas interdicto igni atque aqua demoti sunt. & Abudius Ruso sanctus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facescit, quòd is Seiani filium generum destinasset, ultro damnatur, atque urbe exigitur. Getulicus ea tempestate superioris Germaniæ legiones curabat. mirumq; amorè adjectus erat, effusæ clementiæ, modicus seueritate, & proximo quoq; exercitui per L. Aproniū socerū non ingratus: unde fama constans ausum mittere ad Cæsarem literas, adfinitatem sibi cum Seiano haud sponte, sed consilio Tiberij coeptam. perinde se quàm Tiberium falli potuisse. neq; errorem eundem illi sine fraude, alijs exitio habendum. sibi fidem integram, & si nullis insidijs peteretur, mansuram. successorem nō aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent uelut fœdus, quo princeps caterarū rerum potiretur, ipse prouinciam retineret. Hæc mira quanquam, fidem ex eo traherant, quòd unus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq; gratia mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam aetatem, magisq; fama, quàm ui stare res suas. C. Cestio, M. Seruilio c o s s. nobiles Parthi in urbem uenere ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos, mox superbiam in nos, scuitiam in populares

Abudius Ruso
calumniator.
Lentulus Ge-
tulicus.

Nobiles Par-
thi Romam.
Artabanus.

populares sumpsit, fractus bellis, quæ secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberij ut inermem despiciens, auidus quæ Armeniæ, cui defuncto rege Artaxia, Arsacem liberorum suorum ueterrimum imposuit, addita contumelia, & missis qui gazam à Vonone relictam in Syria Cilicia que reposcerent, simul ueteres Persarum ac Macedonum terminos: seque inuasurum possessa Cyro, & post Alexandro, per uaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuncios ualidissimus autor fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus ademptæ uirilittatis. Non despectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii adscitis et alijs primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poscebant. Nomine tantum & autore opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornatum Phrahaten, accingitque paternum ad fastigium, destinata retinens, consilijs & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidijs Artabanus tardari metu, modo cupidine uindictæ inardescere. Et barbaris cunctatio, seruilis: statim exequi, regium uidetur. Valuit tamē utilitas, ut Abdum specie amicitie uocatum ad epulas lento ueneno inligaret, Sinnacem dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta Parthorum insumit, patrijs moribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius onus incepta. Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, recuperandæque Armeniæ Hiberum Mithridatem deligit, conciliatque

Arsaces imposuit Armeniæ.

Sinnaces.
Abdus,
Executi non sunt apud Parthos contempti.

Phrahates.

Sponte Cæsaris.

Pharasmanes.
L. Vitellius.

Exemplar adu-
latorij dede-
coris.

Crodes Arta-
bani filius.

Ὁ ΚΡΗΤΟΣ ΧΟΙ,
reges siue prin-
cipes.

Hiberi Alba-
niq; Thessalis
orti.

ciliatq; fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud sum ignarus sinistram in urbe famam, pleraque sæda memorari. cæterum regendis prouincijs prisca uirtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij turpe in seruitiũ mutatus, exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntq; prima postremis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa oblitterauit. At ex regulis prior Mithridates Pharasmanem perpulit, dolo & ui conatus suos iuuare: repertiq; corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copijs Armeniã inrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrã, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptuchi utrinque donis acceptis more gentico diuersa induere. Sed Hiberi locorum potentes, Caspia uia Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facile arcebantur, cum alios incessus hostis clausisset, unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æstas impediret. quia flatibus Etesiarum implentur uada, hybernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia littorum nudatur. Interim Orodem sociorum inopem auctus auxilio Pharasmanes uocare ad pugnam, & detrectantem incessere, ad equitare castris, infensare pabula, ac sæpe modum obsidij stationibus cingebat, donec Parthi cõtumeliarũ insolentes, circumstiterent regem, poscerent prælium, atque illis sola in equite uis. Pharasmanes & pedite ualebat. nam Hiberi Albaniq; que saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæq;

tiaq; magis insuevere. Feruntq; se Theſſalis ortos, qua
 tempeſtate Iaſon poſt auectam Medeam, genitosq; ex ea
 liberos, inanē mox regiam Aetæ, uacuoſq; Colchos re=
 petiuit. Multaq; de nomine eius, & oraculum Phryxi ce=
 lebrant. Nec quiſquam ariete ſacrificauerit, credito uc=
 xiſſe Phryxum: ſiue id animal, ſeu nauis in ſigne fuit. Cæ=
 terum directā utrinque acie, Parthus imperium Orientis,
 claritudinem Arſacidarum: contraq; ignobilem Hiberum
 mercenario milite, differebat. Pharasmanes integros ſe=
 met à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus
 decoris uictores, aut ſi terga darent, flagitiij atq; periculi
 laturos: ſimul horridam ſuorum aciem, pictā auro Medo=
 rum agmina, hinc uiros, inde prædam oſtendere. Enimue
 ro apud Sarmatas nō una uox ducis. ſe quiſq; ſtimulant,
 ne pugnam per ſagittas inirent, impetu & cōminus præ=
 ueniendum. Variæ hinc bellantium ſpecies, cum Parthus
 ſequi uel fugere pari arte ſuctus, diſtraheret turmas, ſpa=
 tium iſtibus quæreret: Sarmatæ omiſſo arcu, quò breuius
 ualēt, contis gladijsq; ruerēt: modo equeſtris prælij more,
 frontis & tergi uices, aliquādo ut cōſerta acies corpori=
 bus & pulſu armorū pellerent, pellerētur. Iamq; et Alba=
 ni Hiberiq; preſſare, detrudere, ancipitē pugnam hoſti=
 bus ſaccre. Quos ſuper, eques & propioribus uulneribus
 pedites adſiſtabant. Inter quæ Pharasmanes Orodeſq;
 dum ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubucniunt, conſpi=
 cui, eoq; gnari, clamore, telis, equis concurrunt. inſtan=
 tius Pharasmanes: nam uulnus per galeam adegit, nec ite=
 rare ualuit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum pro=
 tegētibus ſaucium. Fama tamen occiſi falſo credita, exter=
 ruit Parthos, uictoriamq; conſeſſere. Mox Artabanus to=
 ta mole regni ultimi. id peritia locorum, ab Hiberis me=
 lius

Medi.

lius pugnatum. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tanquã Mesopotamiam inuasurus, metũ Romani belli fecisset. Tum omiſſa Armenia, uersãq; Artabani res, inciente Vitellio desererent regem sæuum in pace, & aduersis præliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem antea inſensum memorauimus, patrem Abdagasem, aliosq; occultos consilit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit, adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beniuolentia subiecti, re-

Externi. tabano reliquum, quàm si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisq; sedibus extorres, quĩs neq; boni intellectus, neq; mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis in longinqua & cõtermina Scythiã fugam maturauit spe auxilij, quia Hyrcanis Carmanijsq; per adfinitatem innexus erat. Atque interim posse Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiri-

Sueuotaurilia. Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui, sponte & immensum attolli: simul albetibus spumis in modum diadematis sinuare orbis: auspiciũ prosperi transgressus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus secunda, neq; diuturna: quia eorum quæ terra, cœ-

Fluminũ instabilis natura.

lo ue portenderentur, certior fides: fluminum instabilis natura, simul ostenderet omnia, raperetq;. Sed ponte nauibus effecto, tramissoq; exercitu, primus Orno spades multis equitũ millibus in castra uenit, exul quondã, & Tibe-

rio cum

rio cum Dalmaticum bellū conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq; ciuitate Romana donatus: mox repetita amicitia regis, multo apud eū honore praefectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis annibus circūflui Mesopotamiae nomē acceperunt. Neq; multo post Sinnaces auget copias: & columen partiū Abdageses gazam & paratus regios adiicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridatē primoresq;: hūc Phrahatīs aui & altoris Cæsaris, quæ utrobiq; pulchra, memincrit: illos, obsequium in regē, reuerentiam in nos, decus quisq; suum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriā remcauit. Quæ duabus astatibus gesta cōiunxi, quo requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quanquam triennio post cædē Sciani, quæ ceteros mollire solent, tēpus, preces, satias, mitigabant, quin incerta uel abolita pro grauisimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinus Trio ingruentis accusatores haud perpeffus, supremis tabulis multa & atrocia in Macro-nem ac præcipuos libertorum Cæsaris cōposuit: ipsi fluxam senio mētem, & continuo abscessu, uelut exiliū obiectando. Quæ ab hæredibus occultata recitari Tiberius iussit, patiētiam libertatis alienæ ostentans, & contēptor suæ infamiae, an scelerū Sei ani diu nescius, mox quoquo modo dicta uulgari malebat, ueritatisq; cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granus Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulat, uim uitæ suæ attulit. Tati usq; Gratianus prætura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus. Nec dispare Trebelliceni Ruffi & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellicenus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata strangulatus est.

Mesopotamia.

Columen partium.

Trio Fulcini?

Granus Martianus.
Tatius Gratianus.Treb. Rufus.
Sextius Paconianus.

tus est. Hæc Tiberius nõ mari ut olim diuisus, neq; per longinquos nũtios accipiebat, sed urbem iuxta, eodem ut die uel noctis interiectu, literis consulũ rescriberet: quasi aspiciens undãtem per domos sanguinem, aut manũ carnicum. Fine anni Poppæus Sabinus concessit uita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq; prouincijs per quatuor, & uiginti annos impositus, nullã ob eximiam artem, sed quòd par negotijs, neq; supra erat. Q. Plautius, Sex. L. Aruseius. Papinius Coss. sequũtur. Eo anno, neq; quòd L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorũ ut atrox aduertebatur, sed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu uenenũ hausit, prolapsusq; ac moribundus festinatis lictorum manibus in carcerẽ raptus est, faucesq; iam exanimis laqueo uexatæ. Ne Tigranes quidẽ Armenia quondã potitus, ac tũc reus, nomine regio supplicia ciuiũ effugit. At C. Galba cõsularis, & duo Blæsijs uoluntario exitu cecidere: Galba tristibus Cæsaris literis prouinciã sortiri prohibitus: Blæsijs sacerdotia, integra eorum domo, destinata, conuulsa, distulerat: tũc ut uacua cõtulit in alios. quod signum mortis intellexere, & excuti sunt. Et Aemilia Lepida, quam iuueni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritũ infecuta, quam instabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus. post a delatoribus corripitur ob seruum adulterum. nec dubitabatur de flagitio. Ergo ommissa defensione, finem uitæ sibi posuit. Per idem tempus Citarum siue Clitarũ natio Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrũ in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumq; ingenio sese cõtra imbel

imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus, a Vitellio præside Syriæ cum quatuor millibus legionariorum, et delectis auxilijs missus, duos collis, quos barbari infederant, minori Cadra, alteri Dauara nomen est, operibus circumdedit, & erumpere ausos ferro, cæteros siti ad deditiōem coëgit. At Tiridates uolentibus Parthis Nicephoriū et Anthemusiada, cæterasq; urbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca uocabula usurpant, Halumq; et Artemitam Parthica oppida recepit, certatibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductū ob seuitiā execrati, come Tiridatis ingeniū Romanas per artes sperabāt. Plurimum adulationis Seleucēses induere, ciuitas potens, septa muris, neq; in barbarum corrupta, sed cōditōis Seleuci retinēs. Trecenti opibus, aut sapiētia delecti, ut senatus. sua populo uis. et quoties cōcordes agunt, spernitur Parthus: ubi dissensere, dum sibi quisq; contra æmulos subsidium uocant, accitus in partē, aduersum omnes ualescit. Id nuper accidit Artabano regnāte, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu. nam populi imperium, iuxta libertatem, paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantē Tiridatem extollūt, ueterum regum honoribus & quos recēs ætas largius inuenit: simul probra in Artabanū fundebant, materna origine Arfaciden, cætera degenerē. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. mox consultans quo nā die solēnia regni capefferet, literas Phrahat̄is & Hieronis, qui ualidissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precātium. Placitumq; opperiri uiros præpollentis. Atq; interim Ctesiphon sedes imperij petita. sed ubi diē ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim

Tiridates.

Seleucenses)

Solēnia regni
capefferet.

Ctesiphona

o = inte

interiora, cæterasq; nationes petiuisset, oppressa cunctan-
 tium dubitatio, & omnes in unum cedebant. Adsidendo
 castellum, in quod pecuniã & pellices Artabanus cõtule-
 rat, dedit spatium exuendi pacta. Nã Phrahates & Hie-
 ro, & si qui alij delectũ capiendo diademati diẽ non con-
 celebrauerãt, pars metu, quidam inuidia in Abdagesen,
 Artabanus, qui tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanũ uer-
 terc. Isq; in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & ali-
 menta arcu expediens. ac primò tanquam dolus parare-
 tur, territus, ubi data fides reddẽdæ dominationi uenisse,
 adleuatur animũ, & quæ repẽtina mutatio exquirat. Tũ
 Hiero pueritiã Tiridatis increpat: neq; penes Arsacidẽ
 imperium, sed inane nomẽ apud imbellem externa molli-
 tia: uim in Abdagesis domo. Sẽsit uetus regnãdi, falsos in
 amore odia nõ fingere. nec ultra moratus quãdũ Scy-
 tharũ auxilia cõciret, pergat properus, et præueniẽs ini-
 micorũ astus, amicorũ pœnitẽtiam: neq; exuerat pedorẽ,
 ut uulgũ miseratione aduerteret: nõ fraus, nõ preces, nihil
 omissum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur.
 Iamq; multa manu propinqua Selcuciæ aduentabat, cum
 Tiridates simul fama atq; ipso Artabano percussus, di-
 strahi cõsilijs, iret cõtra, an bellum cunctatione tractaret.
 Quibus prælium & festinati casus placebãt disiectos et
 longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad ob-
 sequium coaluisse differunt, proditores nuper hostes que
 eius, quem rursus foueant. Vtrum Abdageses regredien-
 dum in Mesopotamiam censebat, ut anne obiecto Arme-
 nijs interim Elymæisq; & cæteris à tergo excitis, aucti
 copijs socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunã
 tentarent. Ea sententia ualuit, quia plurima autoritas pe-
 nes Abdagesen, & Tiridates ignarus ad pericula erat.

sed

sed fugæ specie discessum, ac principio à gente Arabum factò, ceteri domos abeunt, uel in castra Artabani: doncc Tiridates cū paucis in Syriã reuectus, pudore proditiōnis omnes exoluit. Idem annus graui igne urbē adficit, deusta parte Circi, quæ Auentino cōtigua, ipsoq; Auentino. quod damnum Cæsar ad gloriã uertit, exolutis domuum & insularū precijs. Millies sestertiū ea munificētia cōlocatum, tanto acceptius in uulgū, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè quidē nisi duo opera struxit, tēplum Augusto, & scenā Pompeiani theatri, eaq; perfectā contēptu ambitionis, an per senectutē haud dedicauit. sed æstimādo cuiusq; detrimēto quatuor progeneri Cæsaris, Gn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusq; nominatione cōsulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiusq; quæ siti decretiq; in principē honores. Quos omiserit receperit uel in incerto fuit, ob propinquum uitæ finē. Neq; enim multo post supremi Tiberio cōsules, Gn. Acerronius, C. Pontius magistratū occeperc, nimia iam potentia Macronis: qui gratiã C. Cæsaris nunquam sibi neglectam, acrius indics fouebat: impuleratq; post mortē Claudie, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicre, pactoq; matrimonij uincire, nihil abnudentem dum dominationis apisceretur. Nam etsi comotus ingenio, simulationū tamen falsa in sinu aui perdi dicerat. Gnarum hoc principi. eoq; dubitauit de tradenda rep. primum inter nepotes, quorū Druso genitus, sanguine & charitate propior, sed nondū pubertatē ingressus. Germanici filio robur iuuentæ, uulgi studia. eaque apud auum odij causa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is composita etate bonarum artium cupiens erat, immi-

Incendium
Romæ.

Duo opera à
Tib. struicta.

Macronis po-
tentia.

Claudius Cæ-
sar Liuizæ f.

nuta mens eius obstitit. Sin extra domū successor quæretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsariū in ludibria & contumelias uerterent, metuebat. quippe illi nō perinde curæ, gratia præsentium, quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consiliū cui impar erat fato permisit, iactis tamē uocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorū. Namq; Macroni nō abdita ambage, Occidentē ab eo deserui, Orientē spectari exprobrauit. Et C. Cæsari forte orto sermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ uitia, & nullā eiusdem uirtutem habiturum prædixit: simul crebris cū lacrymis minorem ex nepotibus cōplexus, truci alterius uultu, Occides hūc tu, inquit, et te alius. Sed grauescente ualitudine nihil è libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans: solitusq; eludere medicorum artes, atq; eos qui post tricesimū ætatis annum ad internoscēda corpori suo utilia uel noxia, alieni cōsiliij indigerēt. Interim Romæ futuris etiā post

Lælius Balb.
Acutia.

Tiberiū cadibus semina iaciebātur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam uxorem maiestatis postulauerat: qua damnata, cum præmiū accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit. unde illis odia, mox Othoni exilium. Dein mulierum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo coniu-

Iun. Otho.
Albucilla mul-
torum amori-
bus famosa.

rationis indice fuerat, defertur impietatis in principem.

Gn. Domiti.
Vib. Marsus.
L. Aruntius.

connecebantur, ut conscij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marsus, L. Aruntius. de claritudine Domitij supra memorauimus. Marsus quoque uetustis honoribus, & inlustri studijs erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem præsedisse commentarij ad senatum nisi ferebant: nullaq; in eos imperatoris literæ suspicionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, ficta ple-

raq;

raq; ob inimicitias Macronis notas in Aruntium . Igitur
 Domitius defensionem meditando, Marsus tanquã in ediam
 destinauisset, produxere uitam. Aruntius cunctationẽ &
 moras suadentibus amicis: non eadẽ omnibus decora re-
 spondit, sibi satis ætatis: neque aliud pœnitendum quã
 quod inter ludibria & pericula anxiam senectam tolera-
 uisset, diu Sciano, nũc Macroni, semper alicui potentium
 inuisus, nõ culpa, sed ut flagitiorũ impatiens. Sanẽ pau-
 cos & supremos principis dies posse uitari, quemadmo-
 dum euasurum imminetis iuuetam? An cũ Tiberius post
 tantam rerum experientiã ui dominationis conuulsus &
 mutatus sit, C. Cesarẽ uix finita pueritia, ignarũ omnium,
 aut pessimis innutritum meliora capebiturum Macrone
 duce? qui ut deterior ad opprimẽdum Scianum delectus,
 plura per scelera remp. cõiunctauisset: prospicere iam se
 acrius scrutiũ, eoq; fugere simul acta & instantia . Hæc
 uatis in modum dictitans, uenas resoluit, Documento se-
 quentia erunt, bene Aruntium morte usum. Albucilla in-
 rito ictu à semet uulnerata, iussu senatus in carcerem fer-
 tur. Stuprorum eius ministri, Gracidianus Sacerdos præto-
 rius ut in insulam deportaretur, Põtius Fregellanus amit-
 teret ordinem senatorium: & eadem pœnæ in Leliũ Bal-
 bum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus
 truci eloquentia habebatur promptus aduersum inson-
 tes. Iisdem diebus Sex . Papinius consulari familia re-
 pentinum & informem exitum delegit, iactò in præ-
 ceptis corpore. causa ad matrem referebatur, quæ pridem
 repudiata, ad sentationibus atque luxu perpulisset iuue-
 nem ad ca, quorum effugium non nisi morte inueniret.
 Igitur accusata in senatu, quanquam genua patrũ aduo-
 lueretur, luctumq; communem, & magis imbecillum tali

C. Cesar.

Vaticinium
L. Aruntij.Gracidianus Sa-
cerdos.

Sex. Papini.

super casu ſœminarũ animũ, aliaq; in eundẽ dolore mœſta & miſerãda diu ferret, urbe tamẽ in decẽ annos prohibita eſt, donec minor filius lubricũ iuuẽtæ exiret. Iam

Difſimulatio Tiberij. Tiberium corpus, iam uires, nondũ difſimulatio deferebat. Idem animu rigor ſermone ac uultu intẽtus, quaſita interdum comitate quamuis manifeſtam defectionẽ tegebat. mutatisq; ſæpius locis, tandẽ apud promõtorium Miſeni cõſedit in uilla, cui L. Lucullus quondã dominus. illic eũ adpropinquare ſupremis tali modo cõpertum. Erat

Charicles medicus. medicus arte inſignis nomine Charicles, nõ quidẽ regere ualetudines principis ſolitus, cõſilij tamen copiã præbere. Is uelut propria ad negocia digrediẽs, & per ſpeciem officij manuum cõplexus pulſum uenarũ attigit: neq; feſellit. Nam Tiberius incertũ an offeñſus, tantoq; magis iram premens, inſtaurari, epulus iubet, diſcumbitq; ultra ſolitum, quaſi honori abeũtis amici tribucret. Charicles tamen labi ſpiritũ, nec ultra biduum duraturum Macro ni firmavit. Inde cũctã conloquijs inter præſentes, nũtijs apud legatos & exercitus feſtinabantur. Decimoſeptimo kalen. Aprilis intercluſa anima creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantũ concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæſar egrediebatur, cũ repente

C. Cæſar. adfertur redire Tiberio uocem, ac uiſus, uocariq; qui recreãdæ defectioni cibũ adferrent. Pauor hinc in omnes, et cæteri paſſim diſpergi, ſe quiſq; mœſtũ aut neſcium fingere. Cæſar in ſilẽtium fixus a ſumma ſpe, nouiſſima expectabat. Macro intrepidus, opprimũ ſenẽ iniectu multæ ueſtis iubet, diſcediq; ab limine. Sic Tiberius finiuit, octa

Tiberij mors.
Tiberij genuus. uo et ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, et utrinq; origo gentis Claudiæ, quanquam mater in Liuiam & mox Iuliã familiam adoptionibus tranſierit. casus prima

ab in

ab infantia ancipites. nam proscriptū patrem exul secutus; ubi domum Augusti priuignus introijt, multis æmulis consiliatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusq; Cæsares, uiguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, uacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme & uiginti obtinuit. Morū quoq; tempora illi diuersa: egregiū uita, famaq;, quoad Tib. mores. priuatus, uel in imperijs sub Augusto fuit: occultū ac subdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaq; mixtus incolumi matre: intestabilis sæuitia, sed obiectis libidinibus, dum Scianum dilexit, timuit'ue. Postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA=

LIVM

LIBER XI.

AM Valerium Asiaticū bis consulem, Valer. Asiaticus. fuisse quondā adulterū cuius credidit: pariterq; hortis inhiās quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificētia excolebat, Suilliū accusandis utrisq; immittit. Ad iū

gitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem benivolentiæ moneret Claudium, *caueri uim, atq; opes prin *caueret
cipibus

cipibus infensas: præcipuum autorem Asiaticum interficiendi Cæsaris non extimuisse in cōcione populi Romani fateri, gloriāq; facinoris ultro petere. clarū ex eo in urbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennæ, multisq; & ualidis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptū haberet. At Claudius nihil ultra scrutatus,

Crispinus. *citis cum militibus tanquam opprimendo bello, Crispinū prætorij præfectum misit: a quo repertus est apud Baias, uinclisq; inditis in urbē raptus, neq; data senatus copia, intra cubiculum auditur, Messalina coram, et Suillio corruptionem militum quos pecunia & stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac postremum mollitiam corporis obiectante. Ad quod uicto silentio prorupit reus, & Interroga, inquit, Suilli filios tuos, uirum me esse fatebuntur: ingressusq; defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messalinæ quoque lacrymas exciuit: quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reū sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis qui terrore carceris ad uoluntariam mortem propellcrent, adeo ignaro Cæsare, ut paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percunctaretur, cur sine uxore discubisset? atque ille sanctam fato responderet. Sed consultantis super absoluteione Asiatici, fiens Vitellius commemorata uetustate amicitiae, utq; Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in rempublicam beneficijs, recenti q; aduersus Britanniam militia, quæq; alia conciliandæ misericordiae uidebantur, liberum ei mortis arbitrium permisit: & secuta sunt Claudij uerba in eandem clemētiam. Hortantibus dehinc quibusdam*

Messalina.
Suillius.

Poppææ uolū
taria mors.

Vitellius hic
omniapoterat
apud Claudii.

busdam incendiam & lenem exitum, remittere beneficium
 Asiaticus ait: & usurpatis quibus insueuerat exercita-
 tionibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum se ho-
 nestius calliditate Tiberij, uel impetu C. Caesaris peri-
 turum dixisset, quàm quòd fraude muliebri, & impu-
 dico Vitellij ore cadcret, uenas exoluit, uiso tamen an-
 te rogo, iussu que transferri partem in aliam, ne opa-
 citas arborum uapore ignis minueretur: tantum illi se-
 curitatis nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres,
 pergitq; Suillius addere reos equites Romanos illustres,
 quibus Petra cognomentum: At causa necis, quòd do-
 num suam M. Nestoris & Poppeæ congressibus præ-
 buissent. Verum nocturnæ quietis species alteri obiecta,
 tanquam uidisset Claudium spicea corona euinctum, spi-
 cis retro conuersis, ea que imagine grauitatem annonæ
 dixisset. Quidam pampineam coronam albentibus folijs
 uisam, atque ita interpretatum tradidere, uergente au-
 tumno mortem principis ostendi. Illud haud ambigitur,
 qualicunque insomnio ipsi fratri que perniciem alla-
 tam. Sestertium quindecies & insignia praturæ Crispi-
 no decreta. Adiecit Vitellius sestertium decies Sosibio,
 quod Britannicum præceptis, Claudium consilijs iuua-
 ret. Rogatus sententiam & Scipio, Cū idem, inquit, de
 admissis Poppeæ sentiam quod omnes, putate me idem
 dicere quod omnes: eleganti temperamento inter con-
 iugalem amorem & senatoriam necessitatem. Conti-
 nuus inde & saeuus accusandis reis Suillius, multi que
 audaciæ eius amuli. Nam cuncta legum, & magi-
 stratum munia in se trahens princeps, materiam præ-
 dandi patefecerat. nec quicquam publicæ mercis tam
 uenale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeo ut Samius

Tiberij calli-
ditas.C. Caligulæ
impetus.Valer. Asiati-
uenas exoluit.Suillius ca-
lumniator sub
Claudio.
Petra eq. Ro.
M. Nestor.

Suillius.

Samius eq. R.

insig

insignis eques Romanus quadringentis nummorum mil-
 libus Suillio datis, & cognita prauaricatione, ferro in
 C. Silius. domo eius incubuerit. Igitur incipiēte C. Silio cōsule de-
 signato, cuius de potētia & exitio in tēpore memorabo,
 Titia lex. cōsurgunt patres, legemq; Titiam flagitant, qua cauetur
 antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam do-
 num ue accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ca cō-
 tumelia parabatur, discors Suillio Silius acriter incubuit,
 ueterum oratorum exēpla refrens, qui famā in posteros
 pramia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima: alioquin
 & bonarū artium principem sordidis ministerijs fœda-
 ri: nec fidē integram manere, ubi magnitudo quæstum
 spectetur: quod si in nullius mercedem negocia tueantur,
 pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, et in-
 iurias foueri, ut quomodo uis morborū precia mōdētibus,
 sic feri tabes pecuniā aduocatis ferat. meminissent V. Gal-
 bæ, C. Asinij, & Messalæ, ac recētiorum Aruntij & Es-
 nini ad summa prouectorū, incorrupta uita & facundia.
 Talia dicente cōsule designato, cōsentientibus alijs para-
 batur sentētia, qua lege repetundarum tenerentur, cum
 Suillius, & Cossutianus, & ceteri qui nō iudicium, quip-
 pe in manifestos, sed pœnam statui uidebant, circūstunt
 Cæsarem, antè acta deprccātes. Et postquā annuit tacēs,
 incipiunt: Quē ullum tanta superbia esse, ut aternitatem
 famæ spe præsumat? usui et rebus subsidiū præparari, ne
 quis inopia aduocatorū potentioribus obnoxius sit: neq;
 tamē eloquentiam gratuito cōtingere, omitti curas fami-
 liares, ut quis se alienis negotijs intēdat. multos militia,
 quosdā exercēdo agros tolerare uitā. Nihil à quoquam
 expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facile Asiniū,
 & Messalā, inter Antoniū et Augustum bellorū premijs
 refer

refertos, aut ditium familiarum heredes Eserninos & Aruntios magnum animum induisse: prompta sibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint: se modicos senatores, qui a rep. nulla nisi pacis emolumenta peteret: cogitare plebem, quam toga enitesceret: sublati studiorum pretijs, etiam studia peritura, ut minus decora. Hæc ita haud frustra dicta princeps ratus, capiendis pecunijs posuit modum, usque ad dena sesteritia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus Mithridates quem imperitasse Armenijs, & ad præsentiam Cæsaris uectum memoravi, monente Claudio in regnum remcauit, filius Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat discordare Parthos, summaque imperij ambigua, minora sine cura haberi. Nam inter Gotarzes plerumque sæua (qui nec fratri Artabano, coniugique ac filio eius preparauerat, unde metus eius in cæteros) acciure Bardanem. Ille ut erat magnis ausis promptus, biduo tria milia stadiorum inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque cunctatur quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos ut patris sui quoque defectores ira magis quam ex usu præsentis accensus, implicatur obsidione urbis ualidæ, & munimentis obiecti annis muroque & comneatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus bellum renouat, coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distretis Orientis uiribus, & quonam inclinarent incertis, casus Mithridati datus est occupandi Armeniam ui militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Hybero exercitu campos persultante, Nec enim resistere Armenijs, su

Mithridates
in regnū redit.

Pharasmanes.

Gotarzes.
Artabanus.
Bardanes.

Dahæ.
Hyrcani.

nij, fuso qui praelium ausus erat Demonacte praefecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniae Cots, uersis illuc quibusdam procerum, deinde literis Caesaris coercitus: & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorcm quam nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pugnam pararent, scelus repente iaciunt, cognitis popularium insidijs, quas Gotarzes fratri patefecerat: congressi q; primo cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deum pepigere, fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere. Potior Bardanes uisus retinendo regno. At Gotarzes ne quid emulationis existeret penitus in Hyrcaniam abiit, regresso q; Bardane deditur Scleucia septimo post defectionem anno, non sine dedecore Parthorum, quos una ciuitas tandiu eluserat. Exin ualidissimas praefecturas inuasit. & recuperare Armeniam, ni Vibio Marso Syriae legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes poenitentia concessi regni, & reuocata nobilitate, cui in pace durius seruitium est, contrahit copias. & huic contra itum ad

Erindes. amnem Erindem, in cuius transgressu multum certato, peruicit Bardanes, prosperis q; praelijs medias nationes

Gindes. subegit ad flumen Gindem, quod Dahas Arios q; determinat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quanquam uictores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur extructis munimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arfacidarum tributa illis de gentibus parata, regreditur, ingens gloria, atque eo ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo ante composito, incautum uenationi q; intentum interfecere primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quam metum

apud

Bardanes occiditur.

apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbata Parthorum res inter ambiguos quis in regno acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant, quidam ad Meherdatē prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde prævaluit Gotarzes, potitusq; regia, per sæuitiam ac luxum adægit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces, quīs permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi seculares octingentesimo post Romā conditam, quarto & sexagesimo quādam Augustus ediderat spectati sunt. Vtriusque principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani cōposui. nā is quoq; edidit ludos seculares. ijsq; intentius affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantia refero, sed quia collegio quindecimuirūm antiquitus ea cura: & magistratus potissimum exequabantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interq; eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomētum Neronis adscitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præfagij acceptus est, uulgabaturq; affuisse infantia eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. nam ipse haudquaquam sui detractor, unam omnino anguem in cubiculo uisam narrare solitus est. Verum inclinatio populi supererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua soboles uirilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur ob sæuitiam Messalinæ, quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distingebatur. Nam in C. Siliū iuuetutis Romanæ pulcherrimum

Ludi secularis.

Volumina Taciti de reb^{us} Domitiani Imperatoris.

Tacitus sacerdotiū quindecimuirale gefcit, & præturam, sub Domitiano.

Britannicus Cl. Imp. f.

L. Domitius Nero.

Messalinæ adulterium csi C. Silio.

rimum ita exarserat, ut Iuliam Syllanam nobilem fœminam, matrimonio eius exturbaret, uacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitij aut periculi nescius erat, sed certo si abnueret exitio, & nonnulla fallendi spe, simul magnis præmijs opperiri futura, et præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu uentitare domum, egressibus adhærescere, largiri opes, honores: postremo uelut trāsata iam fortuna, serui, liberti, paratus principis apud adulterum uisebatur. At Claudius matrimonij sui ignarus, et munia cēsoria usurpās, theatralem populi lasciuiā seueris edictis increpuit, quòd in P. Pomponium consularem, is carmina scenæ dabat, inq; fœminas illustres probra iecerat. Et lege lata, seuitiam creditorum coërcuit, ne in morte parentum pecunias fi-

Claudius munia censoria usurpans.

Simbruini colles.

Nouæ literarum formæ per C. Cæli.

Græca literaturæ.

Aegyptij.

ἱερογλυφικὰ

Phœnicæ.

Palamedes.

Cadmus.

Cecrops.

Linus.

Demaratus.

Euander.

Plinius natur. hist. lib. 7. cap. 56.

lijs familiarum fœnori darent. Fontesq; aquarum Simbruinis collibus deductos urbi intulit. Ac nouas literarum formas addidit uulgauitq; , comperto quoque Græcam literaturam non simul cœptam absolutamq;. Primi per figuræ animalium Aegyptij sensus mentis effingebant, et antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, & literarum semet inuentores perhibent. Inde Phœnicæ, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamq; adeptos, tanquam repercrint quæ acciperat. Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum uectum rudibus adhuc Græcorum populis artis eius autorē fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem, uel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiium memorant, sexdecim literarum formas, mox alios ac præcipuum Simonidem ceteras reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arcadæ ab Euandro didicerunt. Et formæ literis Latinis, quæ ueter

ueterrimis Græcorum. Sed nobis quoq; pauca primum
 fuere, deinde additæ sunt. Quo exemplo Claudius tres li-
 teras adiecit, quæ usui, imperitante eo, postobliteratæ,
 aspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis
 per fora ac templa fixo. Retulit deinde ad senatū super
 collegio aruspicum, ne uetustissima Italiæ disciplina per ^{Aruspices.}
 desidiā exolesceret: sæpe aduersis Reip. tēporibus ac-
 citis, quorum monitu redintegratas cærimoniis & in po-
 sterum rectius habitas: primoresq; Ethruriæ sponte aut ^{Ethrufci.}
 patrum Romanorum impulsu retinuisse scientiā, & in
 familias propagasse: quod nunc segnius fieri publica cir-
 ca bonas artes socordia, & quia externæ superstitiones
 inualescant: & læta quidem in præsens omnia, sed beni-
 gnitati deūm gratiam referendam, ne ritus sacrorum in-
 ter ambigua culti, per prospera obliterarentur. Factū ex
 eo senatusconsultum: uiderent pontifices, quæ retinenda
 firmanda que aruspicum. Eodem anno Cheruscorum ^{Cherufci.}
 gens regem Romæ petiuit, amissis per interna bella no-
 bilibus, & uno reliquo stirpis regiæ, qui apud urbem ha-
 bebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio ^{Italus.}
 fratre Arminij. Mater ex Catumero principe Cattorum
 erat. ipse forma decorus & armis equisq; in patrium no-
 strumq; morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecu-
 nia, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno
 animo capeffere. Illum prinum Romæ ortum, nec obsi-
 dem, sed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primo læ-
 tus Germanis aduentus, atq; eo magis, quod nullis discor-
 dijs imbutus pari in omnes studio agcret: celebrari, coli,
 modo comitatem & temperantiam nulli inuisam, sæpius
 uinolentiam ac libidines grata barbaris usurpans. Iamq;
 apud proximos longius clarescere, cum potentiā eius
 p suspe

suspectantes qui factionibus floruerant, discedunt ad cō-
 terminos populos, ac testificantur, adimi ueterē Germa-
 niæ libertatē, & Romanas opes insurgere: adeo neminē
 iisdem in terris ortum qui principis locū impleat, nisi ex-
 ploratoris Flauij progenies supra cūctos attollatur? Fru-
 stra Arminiū præscribi: cuius si filius hostili in solo ad-
 ultus, in regnū uenisset, posse extimesci, in fectū alimonia,
 seruitio, cultu, omnibus externis. at si paterna Italo mens
 esset, non alium infensius arma contra patriam ac deos
 penates, quā parentes eius exercuisse. His atque tali-
 bus magnas copias coëgere. Nec pauciores Italum seque-
 bantur. non enim irrupisse ad inuitos, sed accitum memo-
 rabant. quando nobilitate ceteros anteiret, uirtutē expe-
 rirerentur, an dignum se patruo Arminio, auo Catumero
 præberet. nec patrem illi rubori esse, quod fidem aducr-
 sus Romanos uolentibus Germanis sumptam nunquam
 omisisset. falso libertatis uocabulum obtendi ab ijs qui
 priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, ni-
 si per discordias habcant. Adstrepebat huic alacre uul-
 gus: & magno inter Barbaros prælio uictor rex, dehinc
 secunda fortuna ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac
 rursus Langobardorum opibus refectus, per lata, per ad-
 uersa res Cheruscas afflictabat. Per idem tempus Chau-
 ci nulla dissensione domi, & morte Sanquinijs alacres,
 dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incur-
 uere, duce Gannasco, qui natione Caninefas auxiliaris
 & diu meritis, post transfuga, leuibus nauigijs præda-
 bundus, Gallorum maxime oram uastabat, nō ignarus di-
 tes & imbelles esse. At Corbulo prouinciam ingressus,
 magna cum cura & mox gloria, cui principium illa mi-
 litia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, ut quæq;
 habiles,

Arminius.

Langobardi.

Chau-
 ciam infe-
 riorē incur-
 fant.

Gannasco
 Caninefas.

Corbulo.

habiles, per æstuaría & fossas adegit: in tribusq; hostiũ
 depressis & exturbato Gannasco, ubi præsentia satis cõ
 posita sunt, legiones operum & laboris ignaras, popula
 tionibus latantes, ueterem ad morem reduxit, ne quis ag
 mine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes,
 uigiliæ, diurna nocturnaq; munia in armis agitabantur.
 Feruntq; militem quia uallum non accinctus, atq; alium
 quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos.
 quæ nimia & incertum an falso iacta, originem tamen è
 seueritate ducis traxere. intentumq; & magnis delictis
 inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduer=
 sus leuia credebatur. Cæterum is terror milites hostesq;
 in diuersum affecit. nos uirtutem auximus, Barbari fero=
 ciam infregere. Et natio Frisiorum per rebellionem cla Frisij.
 de L. Apronij cæptam infensa, aut male fida, datis obsidi
 bus confedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem
 senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exu=
 erent, præsidium inde muniuit, missis qui maiores Chau=
 cos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo
 aggredierentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuce
 aduersus transfugam & uiolatorem fidei. Sed cæde eius
 motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebello=
 nis præbebat, ut læta apud plerosq; ita apud quosdam si
 niestra fama, cur hostẽ conciret? aduersa in Rempulicam
 casura: cum prosperè egisset, formidolosum paci, uirum
 insignem, & ignauo principi prægrauẽ. Ideo Claudius
 adeo nouã in Germanias uim prohibuit, ut referri præsi
 dia cis Rhenũ iuberet. Iam castra in hostili solo molienti
 Corbuloni, hæ literæ redduntur. Ille re subita quanquam
 multa simul offunderetur, metus ex imperatore, contem
 ptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud pro
 p 2 locutus

Chauci maio
 res.

locutus, quàm beatos quosdã duces Romanos, signum re-
 ceptui dedit. Ne tamen miles otium exueret, inter Mo-
 sam Rhenumq; trium & uiginti millium spatio fossam
 produxit, qua incerta Oceani *uetarëtur. insignia tamen
 triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset.

Fossa inter Rhenũ & Mosam.
 *euitarëtur

Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipi-
 scitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quæren-
 dis uenis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit:
 at legionibus cum damno labor, & fodere riuos, quæq;
 in aperto grauiâ, humũ infrã moliri. quis subactus mi-
 les, & quia plures per prouincias similia tolerabantur,
 componit occultas literas nomine exercituum precan-
 tium imperatorem, ut quibus permissurus esset exerci-
 tus, triumphalia antè tribueret. De origine Curtij Rufi
 quem gladiatore genitũ quidã prodidit, neq; falsa prõ-
 pserim, & uera exequi pudet. Postquam adoleuit, secta-
 tor quæstoris cui Africa obtigerat, dũ in oppido Adru-
 mento uacuis per medium diei porticibus secretus agi-
 tat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum,
 & audita est uox: Tu es Rufe, qui in hanc prouinciã pro-
 consule uenies. tali omine in spem sublatus, digressusq; in
 urbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio,
 quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturam
 principis suffragio assequitur, cum hisce uerbis Tibe-
 rius dedecus nataliũ eius uelauisset, Curtius Rufus uide-
 tur mihi ex se natus. Longa post hæc senecta, & aduer-
 sus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, in-
 ter pares difficilis, cõsulare imperiũ, triumphi insignia,
 ac postremo Africã obtinuit, atq; ibi defunctus fatale præ-
 sagium impleuit. Interea Romæ nullis palãm neq; co-
 gnitis mox causis, Gn. Nouius eques Romanus, ferro ac-
 cinctus

Curtij genus.

Curcius Rufus
 Corbuloni suc-
 cessor.
 Mattiacus
 ager.

Gn. Nouius
 Eq. Ro.

cinctus reperitur in coetu salutantium principem: nam
 postquam tormentis dilaniabatur, de se Nouius cōscios
 non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P.
 Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes
 annos celebrandum pecunia eorum qui quæsturam adi-
 piscerentur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat,
 cunctisq; ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum pete-
 re magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin
 prima iuuenta consulatū ac dictaturas inirent. Sed quæ-
 stores regibus etiam tum imperantibus instituti sunt,
 quod lex curiata ostendit ab L. Bruto repetita. Man-
 sitq; consulibus potestas deligendi, donec eum quoq; ho-
 norem populus mandaret, creatique primum Valerius
 Posthumius, Aemylius Mamercus L X I I I . anno post
 Tarquinius exactos, ut rem militarē comitarentur. Dein
 gliscētibus negotijs, duo additi qui Romæ curarēt. Mox
 duplicatus numerus, stipēdiaria iam Italia, & accedenti-
 bus prouinciarum uectigalibus. Post lege Syllæ uiginti
 creati supplēdo senatui, cui iudicia tradiderat. & quan-
 quam equites iudicia recuperauissent, quæstura tamē ex
 dignitate candidatorū, aut facilitate tribuentiū gratuito
 cōcedebatur, donec sententia Dolabellæ uelut uenunda-
 retur. A. Vitellio L. Vipsano cōsulibus, cum de supplen-
 do senatu agitaretur, primoresq; Gallia quæ comata ap-
 pellatur, fœdera & ciuitatē Romanam pridem assecuti,
 ius adipiscendorum in urbe honorum expeterent, mul-
 tus ea super re, uariusq; rumor, & studijs diuersis apud
 principem certabatur, assuecrantium, Non adeo ægram
 Italiam, ut senatum suppeditare urbi suæ nequiret: suffe-
 cisse olim indigenas consanguineis populis, nec pœnite-
 re ueteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ

Spectaculum
gladiatorium.

Quæstores.

Gallia coma-
ta.

An ius adipi-
scendorum in
urbe honorum
Celtis dādum.

priscis moribus ad uirtutē & gloriam Romana indoles
 prodiderit. An parum quòd Veneti & Insubres curiam
 irruerint, nisi cœtus alienigenarū uelut captiuitas infe-
 ratur? quē ultra honorē residuis nobilitū? aut si quis pau-
 per è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites il-
 los, quorū aui proauiq; hostilium nationum duces exer-
 citus nostros ferro igniq; ceciderint, diuum Iuliū apud
 Alexiam obsederint. Recentia hæc, quid si memoria eo-
 rum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus
 eorundem prostratis. fruerentur sanē uocabulo ciuitatis:
 insignia patrum, decora magistratuū ne uulgarent. His
 atq; talibus haud permotus princeps, etiam statim con-
 trā differuit, & uocato senatu ita exorsus est. Maiores
 mei, quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, si-
 mul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum
 adscitus est, hortantur uti paribus consilijs Remp. capes-
 sam, transferendo huc quod usquam egregiū fuerit. Neq;
 enim ignoro Iulios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios
 Tusculo: & ne uetera scrutemur, Ethruria Lucaniaq;
 & omni Italia in senatum accitos. Postremo ipsam ad
 Alpes promotam, ut non modo singuli uiritim, sed ter-
 ræ gentes que in nomen nostrum coalescerent. Tunc so-
 lida domi quies, & aduersus externa floruius, cum
 Transpadani in ciuitatem recepti, cum specie deducta-
 rum per orbem terræ legionum, additis prouincialium
 ualidissimis, fesso imperio subuentum est. num pœnitet
 Balbos ex Hispania, nec nūnus insignes uiros è Gallia
 Narbonensi transiuisse? Mancnt posteri eorum, nec a-
 more in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exi-
 tio Lacedæmonijs & Atheniensibus fuit, quanquam ar-
 mis pollerent, nisi quòd uictos pro alicnigenis arcebāt?

At con

At conditor nostri Romulus tantum sapientia ualuit, ut plerosq; populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorum filijs magistratus mandati, nõ ut pleriq; falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnaui-
 mus, scilicet Volsci & Equi nunquam aduersam nobis aciem instruxere? Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitũ iugum subiimus. Attamen si cuncta bella recēseas, nullum breuiore spatio quàm ad uersus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus, nostris mixti, aurũ & o-
 pes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P. C. quæ nunc uetustissima creduntur, noua fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, cætera rum Italiæ gentiũ post Latinos. Inueteras cet hoc quoq;.
 & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla crit. O-
 rationem principis secuto patrum consulto, primi Edui ^{Edui.} senatorum in urbe ius adepti sunt. datum id fœderi anti quo, & quia soli Gallorũ fraternitatis nomen cum populo Ro. usurpant. Iisdem diebus in. numerum patricio-
 rum asciiuit Cæsar uetustissimum quemq; è senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis fami-
 liarum quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum ^{Patricij.} gentium appellauerant, exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege Cassia, & princeps Augustus lege Senia sub legere. Lataq; hæc in R. P. munia, multo gaudio Censo-
 ris inibantur. Famosos probris quo nam modo senatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex seueritate prisca rationem adhibuit: monendo, secum quisq; de se consultaret, pteretq; ius excundi ordinis. fa-
 cilem eius rei ueniã & motos senatu, & excusatos simul

propositurum: ut iudiciū censorum ac pudor sponte ce-
 dentium permixti, ignominia mollirēt. Ob ea Vipsanus
 Pater senatus. consul retulit, patrē senatus appellandū esse Claudium.
 quippe promiscuum patris patriæ cognomentum: noua
 in Remp. merita non usitatis uocabulis honoranda. Sed
 ipse cohibuit consulem ut nimium assentantem. condi-
 Lustrū condit. ditq; lustrum, quo censa sunt ciuium L X I X . centena
 & C X L I I I I . millia. Is'que illi finis inscitæ erga do-
 mum suam fuit. haud multo post, flagitia uxoris noscere
 ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incc-
 Messalina nu- stas. Iam Messalina facilitate adulterorum in fastidium
 ptura C. Silio. uersa, ad incognitas libidines profluebat, cum abrumpi
 dissimulationē etiam Silius, siue fatali uacordia, an immi-
 nentium periculorum remedium ipsa pericula ratus ur-
 gebat: quippe non eō uentum, ut senectam principis op-
 perirentur. insontibus, innoxia consilia: flagitijs manife-
 stis, subsidium ab audacia petendum. adesse conscios pa-
 ria metuentes: se cœlibem, orbem, nuptijs, & adoptando
 Britannico paratum. mansuram eandem Messalinæ po-
 tentiam, addita securitate, si præuenirent Claudium, ut
 insidijs incautum, ita iræ properum. Segniter hæ uoces
 acceptæ, non amore in maritum, sed ne Silius summam
 adeptus, sperncret adulterā, scelusq; inter ancipitia pro-
 batum, ueris mox pretijs æstimaret. nomen tamen matri-
 Ex infamia uo- monij concupiuit ob magnitudinem infamiæ, cuius apud
 luptas, prodigos nouissima uoluptas est. Nec ultra expectato,
 quā dum sacrificij gratia Claudius Hostiam profici-
 sceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat. Haud sum-
 ignarus fabulosum uisum iri, tantum ullis mortalium se-
 curitatis fuisse in ciuitate omnium gnara & nihil reti-
 cente, nedum consulem designatum cum uxore princi-
 pis,

pis, prædicta die, adhibitis qui obsignarent uelut suscipendorum liberorum causa conuenisse, atq; illam audisse auspicum uerba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter conuiuas, oscula, complexus, noctem deniq; actam licentia coniugali. Sed nihil compositum miraculi causa, uerum audita scripta q; senioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat, maxime q; quos penes potentia, & si res uerterentur, formido, non iam secretis colloquijs, sed aperte fremere: dum industria cubiculum principis occultit adulteros, dedecus quidem illatū, sed excidium procul abfuisse: nunc iuuenem nobilem dignitate, forma, iuuenta, ac propinquo consulatu maiorem ad spem accingi. nec enim occultum quid post tale matrimonium superesset. subibat sine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & uxori deuinctum, multasque mortes iussu Messalinæ patratas. Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis præualuissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen uerti, si defensio audiretur, ut que clausæ aures etiam confitenti forent. Ac primo Calistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissima que eo tempore gratia Pallas agitaure, num Messalinam secretis minis depellerent amore Siliij, cuncta alia dissimulantes: deinde metu ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt. Pallas per ignauiam, Calistus prioris quoque regie peritus, & potentiam cautis quam acrioribus consilijs tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans, ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus, longa apud Hostiam Cæsaris moras duas pellices, quarum is corpori maxime insucuerat, lar

gitione ac promissis, & uxore deiecta plus potentia ostē-
tando perpulit delationem subire. Exin Calpurnia (id
pellici nomen) ubi datum secretū, Cæsaris genibus pro-
uoluta nupsisse Messalinam Silio exclamat: simul Cleo-
patram quæ idem opperiens adstabat, an comperisset,
interrogat: atq; illa annuente, cicri Narcissum postulat.
Is ueniam in præteritū petens, quod ci cis Vectium Plan-
ciū dissimulauisset, nec nunc adulteria obiecturum ait,
ne domū, seruitia, & cæteros fortunæ paratus reposce-
ret, frueretur imò ijs, & redderet uxorem, rumpereq; ta-
bulas nuptiales: an dissidium, inquit, tuū nosti? nam ma-
trimonium Silij uidit populus, & senatus & miles, ac ni
propere agis, tenet urbem maritus. Tum potissimum ami-
corū uocat, primumq; rei frumentariæ præfectū Turra-
nium, post Lucium Getam prætorianis impositum, percū-
ctatur. Quibus fatentibus, tum certatim cæteri circum-
strepunt, iret in castra, firmaret prætorias cohortes, se-
curitati antè quàm uindictæ consuleret. Satis constat eo
pauore offusum Claudium ut identidem interrogaret,
an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset? At Mes-
salina non aliàs solutioꝝ luxu, adulto autumno simula-
chrum uindemiæ per domum celebrabat, urgeri prela-
fluere lacus, & fœminæ pellibus accinctæ assultabant, ut
sacrificantes uel insanientes Bacchæ. Ipsa crine fluxo
thyrsum quatiens, iuxtaq; Silius hedera uinctus, gerere
cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci cho-
ro. Ferunt Vectium Valentem lasciuiam in præaltam ar-
borem conmissum, interrogantibus quid aspiceret, respon-
disse, tempestatem ab Hostia atrocem: siuc cœperat ea
species, seu forte lapsa uox in præsagium uertit. Non ru-
mor interea, sed undiq; nuncij incedūt, qui gnara Clau-
dio

Terranuis.

Adulto autu-
mno.

dio cūcta, & uenire promptum ultioni afferrent. Igitur
 Messalina Lucullianos in hortos, Silius dissimulādo me-
 tu, ad munia fori digreditur. Cateris passim dilabētibus,
 affuere centuriones, inditaq; sunt uincula, ut quis repe-
 riebatur in publico aut per latebras. Messalina tamen
 quāquam res aduersæ consilium adimerent, ire obuiam,
 & affici a marito, quod sepe subsidium habuerat, haud
 segniter intendit, iussitq; ut Britannicus & Octauia in
 complexum patris pergerent. Et Vibidiam uirginum
 Vestalium uetustissimam orauit, Pontificis maximi au-
 res adire, clementiam expetere. Atq; interim tribus omni-
 no comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium ur-
 bis pedibus emensa, uehiculo quo purgamēta hortorum
 eripiuntur, Hostiensem uiam intrat, nulla cuiusquam mi-
 sericordia, quia flagitiorum deformitas præualebat. Tre-
 pidabatur nihilominus a Cesare. quippe Getæ prætorij
 præfecto haud satis fidebat, ad honesta seu praua iux-
 ta leui. Ergo Narcissus assumptis quibus idem metus,
 non aliam spem incolumitatis Caesaris affirmat, quā
 si ius militum uno illo die in aliquem libertorum trans-
 ferret, scq; offert suscepturum. Ac ne dum in urbem ue-
 hitur ad pœnitētiā a L. Vitellio, P. Largo Cæcina mu-
 tarctur, in eodem gestamine sedem poscit sumitq;. Cre-
 bra post hæc fama fuit, inter diuersas principis uoces,
 cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad me-
 moriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur,
 non aliud prolocutum Vitellium, quā ^{O facinus} ^{ô facinus ô sce-} ^{ô scelus.}
 lus. Instabat quidem Narcissus aperire ambages, & ue-
 ri copiam facere, sed non ideo peruicit, quin suspensa &
 quò duceretur inclinatura responderet, exemploq; eius
 Largus Cæcina uteretur. & iam erat in aspectu Messa-
 lina

lina clamitabat que audiret Octaviæ & Britannici matrem, cum obstriperet accusator, Silium & nuptias referēs: simul codicillos libidinum indices tradidit, quibus uisus Cæsaris auerteret. Nec multo post urbē ingrediēti offerrebantur cōmunes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multa cum inuidia flagitaret, ne indefensa cōiunx exitio daretur. Ergo auditurū principem, & fore diluendi criminis facultatem respōdit. Iret interim uirgo & sacra capesseret. Mirum inter hæc silētium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebāt. pateficri domū adulteri, atq; illic deduci imperatorē iubet. Ac primū in uestibulo effigiē patris Siliij consulto senatus abolitā demonstrat. Tū quicquid habitū Neronibus & Drusis, in precium probri cecidisse. incensumq; & ad minas prorumpentē, castris infert, parata cōcione militū, apud quos, præmonente Narcisso, pauca uerba fecit. nam, etsi iustum, dolorem pudor impediēbat. Cohortium clamor dehinc cōtinuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusq; Silius tribunali non defensionē, non moras tentauit, precatus ut mors ac celeraretur. eadem cōstantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculū custodē Si-

Veſtius Valio ac Meſſalinæ dat, & indicium offerentē, Veſtium Valentem confesſum, & Pompeium Urbicum, ac Saufeillum Trogum ex conſcijs tradi ad ſupplicium iubet. Decius quoq; Calpurnianus uigilum præfectus, Sulpitius Rufus ludi procurator, Iuncus Vergilianus ſenator, eadem pœna affecti. ſolus M. Neſtor contationem attulit, dilaniata ueſte clamitans aſpiceret uerberum notas, reminiscretur uocis qua ſe obnoxium iuſſis Meſſalinæ dedidit.

M. Neſtor.

Alijs largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate culpam:

culpā: nec cuiquam antè pereundum fuisse, si Silius rerū potiretur. Commotū his & pronūm ad misericordiā Cæsare perpulere liberti, ne tot illustribus uiris interfectis, histrioni consuleretur: spōte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidē Montani equitis Romani defensio recepta est. is modesta iuuenta, sed corpore insigni, accitus ultro, noctemq; intra unā à Messalina proturbatus erat, paribus lasciujs ad cupidinem & fastidia. Suilio Cesonino, & Plautio Laterano mors re- Pl. Lateranus. mittitur: huic ob patruī egregiū meritū, Cesoninus uitijs protectus est, tanquam in illo foedissimo cœtu passus muliebria. Interim Messalina Lucullianis in hortis prolatare uitā, componere preces, nōnulla spc, & aliquando ira. tāta inter extrema superbia agebat. Ac ni cādē eius Narcissus prope. auisset, uerterat perniciēs in accusatorem. Nam Claudius domū regressus, & tempestiuus epulis delinitus, ubi uino incaluisse, iri iubet nunciariq; miseræ (hoc enim uerbo usum ferunt) dicendam ad causam postera die adesset. Quod ubi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si contarentur, propinqua nox, & uxorij cubiculi memoria timebantur, prorupit Narcissus, denunciatq; centurionibus & tribuno qui aderant exequi cādē, ita imperatorē iubere. custos exactor è libertis Euodus datus. Isq; raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepida: quæ florenti filię haud concors, supremis eius necessitatibus ad miseratiōnē euicta erat: suadebatq; ne percussorē opperiretur: trāfisse uitā, neq; aliud quā morte decus quæredū. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestū inerat. lacrymæq; & questus irriti ducebantur. Tū impetu uenientiu pulsæ fores. astitit tribunus per silētiū, ac libertus increpans

crepans multis ac seruilibus probris. Tunc primum fortunam suam introspectit, ferrumq; accepit, quod frustra iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nunciatumq; Claudio epulanti perisse Messalinam, non distincto suam aliena manu: nec ille quaesiuit, poposcitq; poculum, & solita conuiuio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odij, gaudij, irae, tristitiae, ullius deniq; humani affectus signa dedit, non cum letantes accusatores aspiceret, non cum filios moerentes. Iuuatq; obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso quaestoria insignia, leuissimum fastigij eius, cum secundum Pallantem & Calistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orientur, flagitijs* inultis.

* multis

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA-

LIVM

LIBER XII.

Liberti.

A E D E Messalinæ conuulsa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio cœlibi uite intonanti, & coniugum imperijs obnoxio. Nec minore ambitu foeminae exarserant, suam quaeq; nobilitatem, formam, opes, contendere, ac dignam tanto matrimonio ostentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paulinam, M. Lollij consularis

Lollia Paulina.

laris filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Calistus, fautores aderāt. at Aelia Petina è familia Tuberonũ Narcisso fouebatur. Ipse modo huc, modo illuc, ut quemq; suadentiũ audierat promptus, discordantes in consiliũ uocat, ac promere sententiã, & ad iycere rationes iubet. Narcissus uetus matrimoniũ, familiam cõmunẽ (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haudquaquam nouercalibus odijs usura in Britannicum & Octauia, proxima suis pignora. Calistus improbatã longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbã, longe q; rectius Lolliam induci, quãdo nullos liberos genuisset, uacua æmulatione, & priuignis parentis loco futurã. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotẽ secum traheret dignũ prorsus imperatoria fortuna, stirpẽ nobilem & familiæ Claudie, quæ posteros coniungeret, ne sœmina experta sœcunditatis, integra iuuenta, claritudinẽ Cæsarum aliã in domũ ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Ad eum per speciẽ necessitudinis crebro uentitando pellicit patruũ, ut prælata cæteris, & nondũ uxor, potentia uxoriam iam uteretur. Nã ubi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasq; Domitij, quæ ex Gn. Aenobarbo genuerat, & Octauie Cæsaris filie moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Syllano desponderat Octauia Cæsar, iuuenemq; & aliã clarũ, insigni triumphaliũ & gladiatorij muneris magnificẽtia, protulerat ad studia uulgi. Sed nihil arduũ utdebatur in animo principis, cui non iudicium, non odiũ erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine Censoris, seruales fallacias obtegens, ingruentium que dominationum prouisor. quo gratiam

Iulia Agrippina.

Pallas.

Calistus.

Aelia Petina.

Narcissus.

Agrippina.

Domitius qui postea Nero.

Vitell. Cæs.

gratiam Agrippinæ pararet, consilijs eius implicari, fer-
 re crimina in Syllanum, cui sane decora & procax so-
 ceti infimula-
 tur.
 Junia Caluina.

rat. hinc initium accusationis, fratrisq; non incestum, sed
 incustoditum amorem ad infamiam traxit, & præbebat
 Cæsar aures accipiendis aduersum generū suspicionibus
 charitate filie promptior. At Syllanus insidiarum ne-
 scius, ac forte eo anno prætor, repente per edictū Vitellij
 ordine senatorio mouetur, quanquam lecto pridem sena-
 tu, lustroq; cōdito. simul affinitatē Claudius diremit. ada-
 ctusq; Syllanus eiurare magistratū, & reliquus prætura
 dies in Eprimum Marcellum collatus est. C. Pompcio, Q.
 Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam
 matrimonium. iam fama, iam amore illicito firmabatur,
 necdum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo
 exemplo deducta in domū patruī, fratris filia. Quin &
 incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicū crumpe-
 ret metuebatur. Nec antè omīssa cunctatio, quā Vitel-
 lius suis artibus id perpetrandū sumpsit: Percunctatusq;
 Cæsarem, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet,
 ubi ille unum se ciuium & cōsensui imparem respondit,
 opperiri intra palatium iubet, ipse curiam ingreditur,
 summamq; Reip. agi obtestans, ueniam dicendi ante a-
 lios exposcit, orditurq;, Grauißimos principis labores,
 quīs orbem terræ capeßat, egere adnūcūlis, ut dome-
 stica cura uacuuus, in commune consulat. quod porrò ho-
 nestius censoriæ mentis leuamē quā assumere coniugē
 prosperis dubijsq; sociam? cui cogitationes intimas, cui
 paruos liberos tradat, nō luxui aut uoluptatibus assuefa-
 ctus, sed qui prima ab iuuēta legibus obtēperauisset. Post
 quā hęc fauorabili oratione præmisit, multa q; patrum
 assentatio

assentatio sequebatur, capto rursus initio, quando maritandum principem cuncti suaderent, deligi oportere foeminam nobilitate, puerperijs, sanctimonia insignem. Nec diu inquirendū, quin Agrippina claritudine generis ante iret, datum ab ea foecunditatis experimentū, & congruere artes honestas. Id uero egregium, quod prouisu deum uidua iungeretur principi, sua tantum matrimonia experto: audiuisse à parentibus, uidiſſe ipsos, arripi coniuges ad libita Caesarum: procul id à praesenti modestia: statueretur imò documentum quo uxorem imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia, sed alijs gentibus solennia, nec lege ulla prohibita. Et Sobrinarum diu Sobrinæ. ignorata, tempore addito percrebruisse: morem accommodari prout conducatur, & fore hoc quoq; in his quæ mox usurpentur. Haud desuere qui certatim, si cunctaretur Caesar, uim acturos testificantes erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, populūq; Romanū eadem rogare clamitat. Nec Claudius ultra expectato, obuium apud forum praebet se gratantibus. Senatūq; ingressus, decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrum quæ filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Neq; tamen repertus est, nisi unus talis matrimonij cupitor, Talle- Talle di. Seuerus eq. Ro. Agrippinæ potentia. dius Seuerus eques Romanus, quem pleriq; Agrippinæ gratia impulsū ferebant. Versa ex eo ciuitas & cuncta foeminae obediebant, non per lasciuiam, ut Messalinæ rebus Romanis illudenti. Addictum quasi & uirile seruitium. Palàm seueritas, ac saepius superbia: nihil domi impudicum, nisi donationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidiū regno pararetur. Dic nuptiarum Sillanus sibi mortem consciuit, siue eo usq; spē uitæ produxerit, seu delecto die augendam ad inuidiam. Caluina

q soror

soror eius Italia pulsa est. Addidit Claudius sacra ex legibus Tulli regis, piaculâq; apud lucum Dianæ per Pontifices danda, irridentibus cunctis quòd pœnæ procurationesq; incesti id temporis exquirrentur. At Agrippina nemalis tantum facinoribus notesceret, ueniã exilij pro An-

Seneca redit
de exilio.
Fit prætor, &
Domitij puer-
titiæ magister.

neo Seneca, simul præturam impetrat, lætũ in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius, utq; Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & cõsilijs eiusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij, & insensu Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non ultrà cunctari: sed designatum consulem Memmium Pollionem, ingentibus promissis inducunt, sententiã expromere, qua hortaretur Claudius,

Octauia Cl. f.
Domitio:

despondere Octauiam Domitio. quod ætati utriusq; non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud dissparibus uerbis ac nuper Vitellius censet. despondeturq; Octauia. ac secundum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico studijs matris, arte eorum quis ob accusatam Messalinam ultio ex filio

Parthorum le-
gati Romam.
Meherdates
filius Vonõis.

timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expectandum, ut retuli, Meherdatem nissi, senatum ingrediuntur, mandataq; in hunc modum incipiunt. Non se fœderis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarum uenire: sed & filium Vononis nepotem Phrabatis accersere aduersus dominationem Gotarxis, nobilitati plebiq; iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius sitos, cædibus exhaustos: adijci coniuges grauidas, liberos paruos, dum focors domi, bellis infausus, ignauiam sæuitia tegat. Veterem sibi ac publice cœptam nobiscum

Liberi cur ob-
fides soliti Ro-
manis dari.

amicitiam, & subueniendum socijs uirium æmulis, cedentibusq; per reuerentiam. Ideo regum obsides liberos dari,
ut si

ut si domestici imperij tædeat, sit regressus ad principem patresq; quorum moribus assuefactus rex melior adscisceretur. Vbi hæc atq; talia dissertauere, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano, Parthorumq; obsequijs, seq; diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissa Tiberij memoria, quanquam is quoq; miserat. Ad diditq; præcepta (et enim aderat Meherdates) ut non dominationem et seruos, sed rectorem et ciues cogitaret, clementiamq; ac iustitiam quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc uersus ad legatos, extollit laudibus alumnum urbis, spectate ad id modestiæ ac tamen ferendæ regum ingenia, neq; usui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, ut externis quoq; gentibus quietem uelit datam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tempestate Cassius cæteros præminabat peritia legum. nam militares artes per otium ignotæ. industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, cura, prouisu, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, et familia Cassia ratus, per illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorum de sententia petitus rex, positisque castris apud Zcugma, unde maxime peruius amnis, postquam illustres Parthi, rex que Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatem, Barbarorum impetus acres contatione languescere, aut in perfidiam mutari: itaque urgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, et summam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edessam. Et uocante Carrhene, prom-

Rectorem & ciues cogitaret.

Non sunt usui crebræ mutationes.

C. Cassius.

Zcugma,

Abbarus Arabum rex.

Carrhene.

q 2 Mcso

Tygris.
Hyliates siue
Ezates Adia-
benorum rex.
Ninos.

Herculis Par-
thici religio.

Corma flu.

Leuitas gen-
tilis.

Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petiuit. Id temporis importunum, quia hyems occipiebat. Exin niuibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copijs Carrhenis adiunguntur. Transmissoq; amne Tygri, permeant Adiabenos, quorum rex Hyliates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos uetustissima sedes Assyriæ, castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atq; Alexandrum prælio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud mōtem cui nomen Sambulos, uota dijs loci suscipiebat, præcipua religione Herculis: qui tempore statuto, per quietem monet sacerdotes, ut, templum iuxta, equos uenatui adornatos fistant. equi ubi pharetras telis onustas accipere, per saltus uagi, nocte demum uacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas syluas pererrauerint, nocturno uisu demonstrat: reperiunturq; fusæ passim feræ. Cæterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti. Et quanquam per insectationes & nuncios ad prælium uocaretur, neçtere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emergari. Ex quib; Ezates Adiabenus mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere reges quàm habere. At Meherdates ualidis auxilijs nudatus, cæterorum proditione suspecta, quod unū reliquum, rem in casum dare, prælioq; experiri statuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes diminutis hostibus ferox. Concursumq; magna cæde, & ambiguo euentu, donec Carrhenem profligatis obuersis, longius euectum integer à tergo globus circumueniret. Tū omni spe perditâ, Meherdates promissa

promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo eius uincitur, traditurq; uictori. Atq; ille non propinquum neque Arfacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisus uiuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusq; in regnum Vonones, Medus tū præsidens. Nulla huic prospera aut aduersa quis memoraretur, breui et inglorio imperio perfunctus est. Resq; Parthorum in filium eius Vologesen translata. At Mithridates Bosphoranus amissis opibus uagus posteaquam Didium ducem Romanum, roburq; exercitus abijisse cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem, & paucas cohortiū cum Iulio Aquila equite Romano, spretis utrisq;, concire nationes, illicere perfugas, postremo exercitu coactō, regem Dandaridarū exturbat, imperioq; eius potitur. Quæ ubi cognita, & iam iamq; Bosphorum inuasurus habebatur, diffusus proprijs uiribus Aquila & Cotys, quia Zorsines Soracorum rex hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam aduersus rebellem Mithridatem ostendantibus. Igitur pepigere equestribus prælijs Eunones certaret, obfidia urbium Romani capefferent. Tum composito agmine incedunt, cuius frontem & terga Adorsi, media cohortes & Bosphorani tutabantur. Nostri in armis. Sic pulsus hostis. uentumq; Soza oppidum Dandaricæ, quod desc-

Mithridates.

Eunones Adorsorum rex.

Soza oppidū.

Soraci.
Panda flu.
Vispc.

uersum irrupentes inualida erant : eductæq; altius turres, facibus atq; hastis turbabant obseffos. Ac ni prælium nox diremisset, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Postremo misere legatos, ueniã liberis corporibus orantes. Scruiitij decem nullia offerrebant, quod aspernati sunt uictores, quia trucidare deditos seuum, tantam multitudinem custodia cingere arduum, ut belli potius iure caderent. Datumq; militibus qui scalis euaserat, signum cædis. Excidio Vispesium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti uel eminentes loci, amnesq; & urbes iuxta perumprentur. Igi-

Zorsines. tur Zorsines diu pensitato Mithridatis ne rebus extremis, an patrio regno consuleret, postquam præualuit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & uictorem, tridui itinere abfuisse ab anne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit, quia nauium quasdam,

Tauri. quæ mari remeabāt, in littora Taurorum delatas circumuenere barbari, præfecto cohortis, & plerisq; centurionum interfectis. Interea Mithridates nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur. Romanorum nemo id autoritatis aderat, ut promissa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit proprijs odijs infensum, & recens coniuncta nobiscum amicitia, ualidum. Igitur cultu, uultuq; quàm maxime ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusq; eius prouoluitus, Mithridates, inquit, terra mariq; Romanis per tot annos quæsitus, spõte adsum. Vtere ut uoles prole magni Achemenis, quod nubi solum hostes non abstulerunt. At Eunones claritudine uiri, mutatione rerum, & prece haud

Mithridates
ad Eunonem.

haud degenerè permotus, alleuat supplicem, laudat'que quòd gentem Adorsorum, quòd suam dexteram petendæ ueniæ delegerit. Simul legatos literasq; ad Cæsarem in hunc modum mittit. Po. Romani imperatoribus magnarumq; nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam, sibi & Claudio, ex communiõne uictoriæ esse. Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Sic Zorsini uicto nihil ereptum. Pro Mithridate quando grauius mereretur, non potentiam, neq; regnum precari, sed ne triumpharetur, ne'ue pœnas capite expenderet. Atq; Claudius quanquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarũ & libido uindictæ adigebat. Sed differebatur contra: Suscipi bellum a uio itinere, importuoso mari: adhuc reges feroces, uagos populos, solum frugum egens, tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam uictoribus laudem ac multum infamiæ, si pellerentur: quin arriperet oblata, & seruaret exulem: cui inopi quanto longiorem uitam, tanto plus supplicij fore. His permotus, scripsit Eunoni, meritũ quidem nouissima exempla Mithridatem, nec sibi uim ad exequendum deesse. uerum ita maioribus placitum, quantalibet peruicacia in hoc tentata, beneficentia aduersus supplices utendum. Nam triumphos de populis regnisq; integris adquiri. Traditus post hæc Mithridates, uectusq; Romam per Iunium Colonem procuratorem Ponti, ferocius quàm pro fortuna differuisse apud Cæsare' ferebatur. Elataq; uox eius in uulgum hisce uerbis, Nõ sum remissus ad te, sed reuersus: uel si non credis, dinitte & quere. uultu quoq; interrito permãsit, cũ rostra iuxta custodibus circumdatus, uisui populo præberetur. Cõsularia insignia

q 4 Coloni,

Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iisdem consulibus
 Lollia accusatur Magicæ curiositatis. atrox odij Agrippina ac Lolliae infensa, quòd secum de
 matrimonio principis certauisset, molitur crimina, & ac-
 cusatorem, qui obijceret Chaldaeos, Magos, interroga-
 tumq; Apollinis Clarij simulachrũ super nuptijs impera-
 toris. Exin Claudius inaudita reâ, multa de claritudine e-
 ius apud senatum præfatus, sorore L. Volusij genitam, ma-
 iorem ei patruum Cottam Messalam esse, Mennio quon-
 dam Regulo nuptam (nam de C. Cæsaris nuptijs consulto
 reticebat) addidit perniciosâ in Remp. consilia, & ma-
 teriem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis cede-
 ret Italia. Ita quinquagies sestertium ex opibus immensis
 Calpurnia. exuli relictum. Et Calpurnia illustris scœmina peruertitur,
 quia formam eius laudauerat princeps, nulla libidine,
 sed fortuito sermone. unde uis Agrippinae citra ultima
 stetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adi-
 geretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus
 Cad. Rufus. accusantibus Bithynis. Gallia Narbonensi ob egregiam
 in patres reuerentiam datum, ut senatoribus eius prouin-
 cia, non exquisita principis sententia, iure quo Sicilia ha-
 beretur, res suas inuisere liceret. Ituræiq; & Iudæi defun-
 Ituræi Iudæi-
 itq; Syriae ad-
 diti. ditis regibus Sohennio atq; Agrippa prouinciæ Syriae ad-
 diti. Salutis augurium quinq; & uiginti annis onussum re-
 peti, ac deinde continuari placitum. Et pomerium urbis
 Pomerium ur-
 bis auxit Clau-
 dius. auxit Cæsar more prisco, quo ijs qui protulere imperi-
 um, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen du-
 ces Romani quanquam magnis nationibus subactis, usur-
 pauerant, nisi L. Sylla, & diuus Augustus. Regum in eo
 ambitio, uel gloria uariè uulgata. Sed initium condendi,
 Pomerium à
 Romulo pos-
 tum. & quod pomerium Romulus posuerit noscere haud ab-
 surdum reor. Igitur à foro boario ubi æreum tauri sinu-
 lachrum

lachrum aspiciamus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatijs interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox in Curia uetere, tum ad sacellum Larium: forumq; Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatius additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomerium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptum. C. Antistio, M. Suillio Coss. adoptio in Domitium autoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinæ ut conciliator nuptiarum, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudiu, cosuleret Reip. Britannici pueritiâ robore circûdaret. Sic apud diuum Augustum quanquam nepotibus subnixum uiguisse priuignos, à Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. Se quoq; accingeret iuvene, partem curarum cape situro. His euietus, biennio maiorem natu Domitium filio antepont, habita apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosq; ab Appio Claudio continuos durauisse. Ceterum actæ principi grates, exquisitiore in Domitium adulatio ne. Rogataq; lex qua in familiam Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patris, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ moeror afficeret. desolatus paulatim etiâ seruilibus ministerijs, per intempesteria nouercæ officia, in ludibria uertebat, intelligens falsi. Neq; enim segnem ei fuisse indolem serunt, siue uerum seu periculis commendatus retinuit famam sine experimêto. Sed Agrippina quo uim suam socijs quoque nationibus

Adoptat Domitium Claudius.

Claudij continui durarunt.

Vbiorū oppi.
Colonia Agrip
pinensis.

Germania su
perior.
Catti.
Vangiones.
Nemetes.

Taunus mons.

Cheruscī.

Vannius Sue
uorum rex.

Iubilius Her
mundurorum
rex.
Vangio.
Sido.

ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, uete-
ranos coloniamq; deduci impetrat, cui nomen inditum
ex uocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem
Rhenō transgressam auus Agrippa in fidē acciperet. Iis-
dem temporibus in superiore Germania trepidatum, ad-
uentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pompo-
nius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito
equite alario monuit, ut anteirent populatores, uel dela-
ppis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium du-
cis industria militū, diuisiq; in duo agmina, qui laeuū iter
petiuerāt, recens reuersos, prædaq; per luxū usos, & so-
mmo graues circūuenere. Aucta letitia, quod quosdā è cla-
de Variana post quadragesimū annū seruitio exemerāt.
At qui dextris & propioribus compendijs ierant, obuiō
hosti & in aciē auso, plus cladis faciunt. Et præda famaq;
onusti, ad montem Taunum reuertuntur, ubi Pomponius
cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine ulciscen-
di casum pugnae præberent. illi metu ne hinc Romanus,
inde Cheruscī, cum quīs æternum discordant, circumgre-
derentur, legatos in urbem & obsides misere, decreuīq;
Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius a-
pud posteros, in quīs carminum gloria præcellit. Per idem
tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pelli-
tur regno, prima imperij ætate clarus acceptusq; popula-
ribus: mox diuturnitatem in superbiā mutans, & odio ac-
colarum, simul domesticis discordijs circumuentus. Auto-
res fuere Iubilius Hermūdurorum rex, & Vangio ac Si-
do sorore Vannij geniti. Nec Claudius quanquā sepe ora-
tus arma certantibus Barbaris interposuit, tutū Vannio
per fugium promittēs si pelleretur. scripsit que P. Attilio
Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem ipsaq; è pro-
uincia

uincia lecta auxilia, pro ripa componeret subsidio uictis,
 & terrori aduersus uictores, ne fortuna elati, nostram
 quoque pacem turbarent. nam uis innumera Ligij, aliaeq; Ligij
 gentes aduentabāt, fama ditis regni quod Vannius x x x.
 per annos prædationibus & uestigalibus auxerat. Ipsi
 manus propria pedites, equesè Sarmatis Iazygibus erat,
 impar multitudini hostium: eoq; castellis sese defensare,
 bellumq; ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impa- Iazyges Sar-
 tientes, & proximos per cāpos uagi, necessitudinem pu- matæ.
 gnæ attulere, quia Ligius, Hermundurūq; illic ingrue-
 bant. Igitur digressus castellū Vannius, funditur prælio, Vannius fundi-
 quanquam rebus aduersis laudatus, quod & pugnam ma tur.
 nu capeſſijt, & corpore aduerso uulnera excepit. Cæterū
 ad classē in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox
 cientes, & acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Re-
 gnum Vangio ac Sido inter se partiti sunt, egregia apud
 nos fide: subiectis suo ne anseruitij ingenio, dum adipi-
 ſcerentur dominationes multa charitate, & maiore odio
 postquam adepti sunt. At in Britannia P. Ostorium pro- Britannia.
 prætorem turbidæ res excepere, effusis in agrum socio- P. Ostorius.
 rum hostibus, eo uiolentius quod nouum ducem exercitu
 ignoto, & cæpta hyeme iturum obuiam non rebantur.
 Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni,
 citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterunt, diiectos
 consecratus, ne rursus conglobarentur, insensaq; & infi-
 da pax nō duci, non militi requiem permitteret, detrahe-
 re arma suspectis, cinctosq; castris Antonam & Sabri-
 nam fluuios cohibere parat. Quod primi Icceni abnuere, Antona fl.
 ualida gens, nec prælijs cōcussa, quia societatem nostram Sabrina fl.
 uolentes accesserant. hisq; autoribus circumiectæ natio- Icceni.
 nes locū pugnae delegere septum agreſſi aggere & aditu
 angusto,

angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quanquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, turmas quoque peditum ad munia accingit. Tunc dato signo perstringunt aggerem, suisque claustris impeditos turbant. Atque illi conscientia rebellionis & obseptis effugijs, multa & clara facinora fecere. Qua pugna filius legati, M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. Ceterum clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant, & ductus in Cangos exercitus. Vastati agri, prae dae passim actae, non ausis aciem hostibus, uel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam uentum haud procul mari, quod Hyberniam insulam aspectat, cum orae apud Brigantes discordiae retraxere ducem, destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem paucis qui arma ceptabant interfectis, in reliquos data uenia, resedere. Silurum gens non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bellum exerce ret, castrisque legionum premenda foret. Id quo promptius ueniret, colonia Camulodunum ualida ueteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles, & imbuendis socijs ad officia legum. Itum inde in Syluras super propria ferociam Caractaci uiribus confisos, quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores praemineret. Sed tum astu, tum locorum fraude prior, ui militum inferior, transfert bellum in Orduicas, additisque qui pacem nostram metuebant, nouissimum casum experitur, sumpto ad praedium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum ualli saxi praestruit: & praefluebat

fluebat annis uado incerto, cateruaq; maiorum pro muni-
 mentis constiterant. Adhoc gentium ductores circumire,
 hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe,
 alijsq; belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc
 uolitans, illum diem, illam aciem testabatur, aut recuperã
 de libertatis, aut seruitutis æternæ initium fore: uocabatq;
 nomina maiorum, qui dictatorem Cæsarem pepulissent:
 quorum uirtute uacui à securibus & tributis, intemera-
 ta coniugum & liberorum corpora retinerent. Hæc atq;
 talia dicenti adstrepere uulgus, gētili quisq; religioni ob-
 stringi, non telis, nō uulneribus cessuros. Obstupefcit ea
 alacritas ducem Romanum, simul obiectus annis, additū
 uallum, imminetia iuga, nihil nisi atrox & propugnato-
 ribus frequens terrebat. Sed miles prælium poscere, cun-
 cta uirtute expugnabilia clamitare, præfectiq; ac tribuni
 paria differentes, ardorem exercitus intēdebant. Tum O-
 storius circumspectis quæ impenetrabilia quæq; peruia,
 ducit in fensos, amnemq; haud difficulter euadit. Vbi uen-
 tum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus uulnerū
 in nos, & pleræq; cædes oriebantur. Postcaquam facta te-
 studine, rudes & infirmes saxorum compages distractæ,
 parq; cominus acies, decedere Barbari in iuga montium.
 Sed eò quoq; irrupere ferentarius grauisq; miles, illi telis
 assultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorū
 ordinibus, apud quos nulla loricarum galcarum uē tegmi-
 na: & si auxiliarijs resisterent, gladijs ac pilis legionar-
 riorum, si huc uerterent, spatijs & hastis auxiliarium ster-
 nebantur. clara ea uictoria fuit, captaq; uxore & filia Ca-
 ractaci, fratres quoq; in deditiōem accepti. Ipse, ut fer-
 me intuta sunt aduersa, cum fidē Cartimandue reginæ Bri-
 gantum petiuiisset, uinctus ac uictoribus traditus est, nono

Cuncta uirtute
 expugnabilia.

Intuta, aduer-
 sa.

post

post anno quàm bellum in Britannia cœptum. Vnde fama eius euecta insulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur, auebantq; uisere, quis ille tot per annos opes nostras spreuisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomē erat. Et Cæsar dum suum decus extollit, addidit gloriam uicto. Vocatus quippe ut ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis prætoriae cohortes campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regijs cliētulis phalerae torquesq; quæq; externis bel-
 lis quæsierat, traducta, mox fratres & coniunx & filia: postremo ipse ostentatus. Caterorum preces degeneres fue-
 re ex metu. At non Caractacus aut uultu demisso, aut uer-
 bis misericordiam requirens, ubi tribunali astitit, in hunc
 modum locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi
 fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisse, amicus
 potius in hanc urbem, quàm captus uenissem: neq; dedi-
 gnatus essem claris maioribus ortus, pluribus gentibus in-
 peritans, fœdere pacem accipere. Præsens sors mea ut mi-
 hi informis, sic tibi magnifica est. habui equos, uiros, ar-
 ma, opes, quid mirum si hæc inuitus amisi? Nam si uos o-
 mibus imperitare uultis, sequitur ut omnes seruitutem ac-
 cipiant. Si statim deditus traderer, neq; mea fortuna, neq;
 tua gloria inclaruisset. & supplicium mei obliuio seque-
 ratur. At si incolumem seruaueris, æternum exemplar cle-
 mentiae ero. Ad ea Cæsar ueniam ipsiq; & coniugi, &
 fratribus tribuit. Atq; illi uinclis absoluti, Agrippinam
 quoq; haud procul alio suggestu conspicuam, iisdem qui-
 bus principem laudibus gratijsq; uenerati sunt. Nouum
 sanè, & moribus ueterum insolitum, fœminam signis Ro-
manis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis impe-
 rij sociã ferebat. Vocati posthac patres multa & magni-
 fica

Oratio Caractaci regis ad
 Claudiū Cæs.

Agrippina in
 suggestu.

fica super captiuitate Caractaci differuere. Neq; minus id
 clarum quàm cum Siphacē, P. Scipio: Persem, L. Paulus,
 & si qui alij uictos reges Populo Ro. ostendere. Censetur
 Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius,
 mox ambiguis: siue quòd amoto Caractaco, quasi debella-
 tum foret, minus intenta apud nos militia fuit, siue hostes
 miseratione tanti regis, acrius ad ultionem exarsere. Præ-
 fectum castrorū, & legionarias cohortes extruendis apud
 Siluras præsidijs relictas, circumfundunt. Ac ni cito uicis
 & castellis proximis subuentum foret, copiae tum occidio-
 ne occubissent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac
 promptissimus quisq; manipulus cecidere. nec multo post
 pabulantis nostros, ipsasq; missas ad subsidiū turmas pro-
 fligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit, nec
 ideo fugam sistebat, ni legiones prælium excepissent. Ea-
 rum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit.
 Effugere hostes tenui damno, quia inclinabat dies. crebra
 hinc prælia, & sæpius in modū latrocinij: per saltus, per
 paludes, ut cuiq; sors, aut uirtus: temere, prouisa: ob iram,
 ob prædam: iussu & aliquando ignaris ducibus, ac præci-
 pua Silurum peruicacia, quos accendebat uulgata impera-
 toris Ro. uox: ut quondam Sycambri excisi, ut in Gallias ^{Sycambri ex-}
 traiecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguēdam. ^{cisti.}
 Igitur duas auxiliares cohortes auaritia præfectorum in-
 cautius populantes intercepere. Spoliaq; & captiuos lar-
 giendo, cæteras quoque nationes ad defectionem trabe-
 bant, cum tædio curarum fessus Ostorius concessit uita,
 lætis hostibus, tanquam ducem haud spernendum, & si
 non prælium, at certe bellum absumpsisset. At Cæsar co-
 gnita morte legati, ne prouincia sine rectore foret, A.
 Didium suffecit. Is prope re uectus, non tamen integras ^{A. Didius in}
 res ^{Britanniam.}

Venutius?

res inuenit, aduersa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat. auctaꝫ; & apud hostes eius rei fama, quo uenientem ducem exterrere: atq; illo augente audita, ut maior laus compositi, uel si durauisset, uenia iustior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, lateq; persultabant, donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientia rei militaris Venutius è Iugantum ciuitate, ut supra memorauimus, fidusq; diu, & Romanis armis defensus, cum Cartimandam reginam matrimonio teneret, mox orto dissidio, & statim bello, etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certabatur, callidisq; Cartimanda artibus, fratrem ac propinquos Venutij interceptit. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne foeminae imperio subderentur, ualida & lecta armis iuuetus regnum eius inuadunt: quod nobis præuisum, & missæ auxilio cohortes acre prelium fecere, cuius initio ambiguo, finis letior fuit. Neque dispari cunctu pugnatum à legione cui Casius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multa copia honorum, per ministros agere & arcere hostem satis habebat. Hæc, quanquam à duobus Ostorio Didioq; prætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa haud perinde ad memoriam sui ualere. Nunc ad temporum ordinem redeo. T. L. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito Coss. uirilis toga Neroni maturata, quo capeßedæ Reip. habilis uideretur. Et Cæsar adulationibus senatus cessit, ut uicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: atq; interim designatus proconsulare imperium extra urbem haberet, ac princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi: & ludicro Circensium, quod acquirendis uulgi studijs edebatur, Britanicus

nicus in prætexta, Nero triumphalium ueste, transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illū puerili habitu, ac perinde fortunam utriusq; præsumeret. Simulq; qui centurionum tribunorumq; sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, & alij per speciem honoris: etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur. Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutauere. Quod ut discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert: sperni quippe adoptionem, quæq; censuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi prauitas tam insensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemq; educatorem filij exilio ac morte afficit: datosq; à nouerca, custodia eius imponit. Nondum tamē summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium cura exolueretur Luscius Geta, et Rufus Crispinus, quos Messalinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab uno regerentur, intentionem fore disciplinam asseuerante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suum quoq; fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi: qui mos sacerdotibus, & sacris Druidibus antiquitus concessus, uenerationem augebat foemina: quam Imperatore genitā, sororē eius qui rerū potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, unicum ad hunc diē exemplū est. Inter quæ præcipuus probuenator eius Vitellius, ualidissima gratia, ætate extrema (adeo incertæ sunt potentium res) accusatione corripitur, deferēte Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinē imperij obie-

Burrhus Afranius.

Druides.

Vitellius accusator.
Incertæ potentium res.

ctabat. Præbissetq; aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus, mutatus esset, ut accusatori aqua atq; igne interdiceret. Hactenus Vitellius uoluerat. Multa eo anno prodigia euenire. Inseffum diris auibus Capitolium, crebris terræmotibus proruptæ domus, ac dum latius metuitur, trepidatione uulgi, inualidus quisq; obtritus. Frugum quoq; egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus: sed iura reddentem Claudium, circumuafere clamoribus turbidis, pulsumq; in extremam fori partem urgebant, donec militum globo, infestos perrupit. Quindecim dierum alimēta urbi non amplius superfuisse constitit. magnaq; deum benignitate, & modestia urbis rebus extremis subuentum. At Hercule olim ex Italia regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infœcunditate laboratur, sed Africam potius & Aegyptum exercemus, nauibusq; & casibus uita populi Romani permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberosq; exortū, Parthis quoq; ac Romanis grauissimorum inter se motuum causa fuit. Genti Parthorū Vologeses imperitabat, matera na origine ex pellice Græca, cōcessu fratrum regnū adeptus. Hyberos Pharasmanes uetusta possessione, Armenios frater eius Mithridates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decora proceritate, ui corporis insignis, et patrias artes edoctus, claraq; inter accolas fama. Is modicum Hybericæ regnum senectū patris detineri ferocius crebriusq; iactabat quàm ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem potentiæ promptæ, & studio popularium accinctum uergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare, pulsus Parthis, datam Mithridati à semet

memorando

memorando: sed uim differendam, & potiorē dolum quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulata aduersus patrem discordia, tanquam nouercæ odijs impar, pergit ad patrum, multaq; ab eo comitate in speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit: ignaro & orante insuper Mithridate, reconciliationis specie assumpta, regressus ad patrem, qua fraude confici potuerit prompte nunciat, cætera armis exequenda. Interim Pharasmanes belli causas cõfingit, prælianti sibi aduersus regem Albanorum, & Romanos auxilio uocanti fratrem aduersatum, eamq; iniuriam excidio ipsius ultumiturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille irruptione subita territum exutumq; campis Mithridatem compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quibus Celius Pollio præfectus, cæturio Casperius præerat. Nihil tam ignarum Barbaris quàm machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est. Ita Rhadamistus frustra uel cum damno tentatis munitionibus obsidium incipit. Et cum uis negligetur, auaritiã præfecti cmercatur, obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani scelerẽ & pecunia uenderentur. Postremo quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut nisi Pharasmanem bello absterruisset, T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ doceret quo in statu Armenia forent. Digressu centurionis uelut custode exolutus præfectus, hortari Mithridatē ad sancendum fœdus, cõiunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem & cætera necessitudinum nomina referens, quod filiam eius in matrimonio haberet, quod ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hybe-

Machinamenta & astus oppugnationum ignara Barbaris.

ros, quanquam in tempore ualidiores, & satis cognita Armeniorū perfidia, nec aliud præsidij quàm castellum com meatu egenum, ne dubitaret armis quàm incruentas conditiones malle. Cunctante ad ea Mithridate & suspectis præfecti consilijs quod pellicem regiam polluerat, inq; omnem libidinem uenalis habebatur, Casserius interim ad Pharasmanem peruadit: utq; Hyberi obsidio decedat ex postulat. Ille propalam incerta, & sæpius molliora respōdens secretis nuncijs monet Rhadamistum, oppugnationē quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitarent, seq; præsidio abituros munitarentur. Qua necessitate Mithridates diem locūq; fœderi accepit, castelloq; egreditur. Ac primo Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adijcit iusiurandum, non ferro, non ueneno uim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, prouisum illic sacrificium imperatū dictitans, ut dijs testibus pax firmaretur.

Mos regū Armeniæ Hyberiarū.

Mos est regibus quoties in societatem coeant, implicare dextras, pollicesq; inter se uiuicire, nodoq; perstringere. Mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciant, atq; inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea uincula admouebat, decidisse simulans, genua Mithridatis inuadit, ipsumq; prosternit: simulq; concursu plurimum iniiciuntur cathenæ ac compedes, quod dedecorum Barbaris trahebatur. Moxq; uulgus duro imperio habitum, probra ac uerbera intentabat. Et erant cōtrà qui tantam fortunæ commotionem miserarētur. Secutaq; cum paruis liberis coniunx cuncta lamentatione complebat. Diuersis & contectis uehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa

iussa exquireretur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusq; sceleribus paratus. uisui tamen consuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non uenenum in sororem & patrum expromit, sed proiectos in humum, & ueste multa grauiq; opertos necat. Filij quoque Mithridatis quod cædibus parentum illacrymauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithridatem, & regnum ab interfecto obtineri, uocat consilium, docet acta, & an ulcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ. plures tuta disserunt, omnes scelus externum cum lætitia habendum. Semina etiam odiorum iacienda, ut sæpe principes Romani eandem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus male partis, dum inuisus, in famis, quando id magis ex usu quam si cum gloria adeptus foret. In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori uiderentur, & diuersa Cæsar præciperet, nisi ad Pharasmanem nuncij, ut abscederet à finibus Armenijs, filiumq; abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignaui animi, & deridiculo corporis iuxta despiciendus. sed Claudio perquam familiaris, cum priuatas olim cõuersationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxilijs provincialium cõtractis, tanquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes prædatur, abscessu suorum, & incursantibus Barbaris, præsidij egens, ad Rhadamistum uenit, donisq; eius euctus, ultro regium insigne sumere cohortatur. Sumentiq; adest autor & satelles. Quod ubi turpi fama diuulgatum, ne cæteri quoque ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur, re-

Paucis decus
publicum curæ.

Helui. Priscus.

montem Taurum transgressus, moderatione plura quam ui, composuerat, cum redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos existeret. Nam Vologeses casum inuadenda Armenia obuuisse ratus, quam à maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias fratremque Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum sine acie pulsi Hyberi: urbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum acceperunt. Deinde atrox hyems, seu parum prouisi com meatus, & orta ex utroque tabes, perpellunt Vologesen omittere presentia: uacuaque rursum Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quam antea, tanquam aduersus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis seruitio sueti patientiam abrumpunt, armisque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam pernicitas equorum, quibus seque & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida primam utcumque fugam ob metum hostilem & mariti charitatem tolerauit. Post festinatione continua, ubi quati uterus, & uiscera uibrantur, orare ut morte honesta contumeliosae captiuitatis eximeretur. Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo uirtutem admirans, modo timore aeger, ne quis relicta potiretur. Postremo uiolentia amoris, & facinorum non rudis, dstringit acinacem, uulneratamque ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipse praeceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida illuic, spirantem ac uitae manifestam aduertere pastores, & dignitate formae haud degentem reputantes, obligant uulnus agrestia medicamina adhibent, cognitoque nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt: unde publica

blica cura deducta ad Tiridatē, comiterq; excepta, cultu regio habita est. Fausto Sylla, Siluio Othone c o s s. Furius Scribonianus in exilium agitur, quasi finem prin=^{Furius Scribo-} cipis per Chaldaeos scrutaretur. adnectebatur crimini Iu=^{nianus,} nia mater eius, ut casus prioris, nam relegata erat, impatiens. Pater Scriboniani Camullus arma per Dalmatiam mouerat. Idq; ad clementiam trahebat Cæsar, qui stir=^{pem} hostilem iterum conseruaret. Neque tamen exuli longa posthac uita fuit: morte fortuita, an per uenenum extinctus esset, ut quisq; credidit, uulgauere. De Mathe=^{Mathematici} maticis Italia pellendis factum Senatusconsultum atrox Italia pellēdi, & irritum. Laudati dehinc oratione principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adijcerent. Inter quæ refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuiturque ut ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberentur. Pallanti quem reportorem eius relationis ediderat Cæsar, prætoriam insignia, & centies quinquagies sestertium censuit consul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio grates publice agendas, qui regibus Arcadiæ ortus, ue terrimam nobilitatem usui publico postponeret, seq; inter ministros principis haberi sineret. Assueuerat Claudius contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem ^{Pallas,} subsistere. Et fixum est ære publico Senatusconsultū, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parsimoniæ laudibus cumulabatur. At nō frater eius cognomēto ^{Felix.} Felix pari moderatione agebat, iā pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impune ratus, tanta potentia subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus orta
r 4 seditione

seditione, postquam cognita cæde eius, haud obtemperatum esset. Sed manebat metus, ne quis principum eadē imperitaret. Atq; interim Felix, intempestiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumanano, cui pars prouinciæ habebatur, ita diuisis, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim, & tum contemptu regentium minus coërcitis odijs. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prælijs congregi, spoliaq; & prædas ad procuratores referre. Hiq; primo lætari: mox gliscente pernicie, cum arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetq; bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent, Cumanus & Felix cunctationem afferebant, quia Claudius causis rebellionis auditis ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal quo studia accusantium detererentur. Damnatuq; flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus, & quies prouinciæ reddita. Nec multo post a Clitæ Cilices, *Cumanus.* *Clitæ Cilices.* grestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomen tum, sæpe & alias commotæ, tunc Trosobore duce, montes asperos castris cepere. Atq; inde decursu in littora aut urbes, uim cultoribus ac oppidanis, ac plerunq; in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq; ciuitas Anemuriensis, & missi è Syria in subsidium equites cum præfeto Curtio Seuero turbantur, quod duri circum loci pedibusq; ad pugnam idonei, equestre prælium haud patientur. Dein rex eius oræ Antiochus blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem cum Barbarorum copias dissociasset, Trosobore paucis que primoribus interfectis

ctis

ctis, cæteros clementia composuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemq; Lyrin perrupto monte, quo magnificientia operis à pluribus uiseretur, lacu in ipso uale prælium adornatur, ut quondam Augustus structo cis Tyberim stagno, sed leuibus nauigijs et minore copia ediderat. Claudius triremes quadrirèmesq; & undeuiginti hominum millia armauit, cincto ratibus ambitu, ne uaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad uim remigij, & gubernantium artes, impetusq; nauium prælio solitos. in ratibus prætoriarũ cohortium manipuli turmæq; adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ ballistæq; tenderetur. Reliqua lacus classiarij rectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipijs, & alij urbe ex ipsa, uisendi cupidine, aut officio in principem. Ipse insigni paludamento, neq; procul Agrippina chlamyde aurata præsidere. Pugnatum, quam inter fontes, fortium uirorum animo: ac post multũ uulnerum, occidioni exempti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarũ iter, & incuria operis manifesta fuit, haud satis depreßi ad lacus ima uel media. Eoq; tempore interiecto altius effoßi specus, & cõtrahendæ rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositum magna formidine cunctos affecit, quia uis aquarum prorumpens proxima trahebat conuulsis ulterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis usa, ministrum operis Narcissum incusat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem, nimiasq; spes eius arguens. D. Iunio, Q. Auterio Coss. sedecim annos natus Nero,

r 5 Octauiam

Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. Vtq; studijs honestis, & eloquentiæ gloria nitesceret, causa Iliensium suscepta, Romanum Troia demissum, & Iuliæ stirpis autorem Aeneam, aliaq; haud procul fabulis uetera ra iacundè executus, impetrat ut Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononiensi coloniae igni hausta subuentum, centies sestertij largitione. Redditur Rhodij libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerat, aut domi seditione deliquerant. Tributumq; Apamiensibus terræ motu conuulsis, in quinquennium remissum. At Claudius sæuissima quæque promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus, quæ Statiliū Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquinio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquã reuenerant, pauca repetudarum crimina, ceterum magicas superstitiones obibat, nec ille diutius falsum accusatorem indigna sorte perpeffus, uim uitæ suæ attulit ante sententiam senatus. Tarquinius tamē curia exactus est, quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno sæpius audita uox principis, Parem uim rerum habendam à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus uideretur, Senatus quoq; consulto cautum, plenius quam antea & uberius. Nam diuus Augustus apud equestres qui Aegypto præsiderent legē agi, decretaq; eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituisent: mox alias per prouincias & in urbe pleraq; concessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cum Sempronij rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursus

Ilienses facti
immunes.
Bononiensis co
lonia.

Rhodij.

Apamienses.

Procuratorum
potestas.

Sempron. Ser
uiliæ leges.

rursum Seruitiæ leges senatui iudicia redderēt. Mariusq;
 & Sylla olim de eo uel præcipue bellarunt. Sed tunc or=
 dinum diuersa studia: & quæ uiccrant, publicè ualebant.
 C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus po=
 tuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Mat=
 thios posthac & Vedios, & cætera equitum Romanorū
 præualida nomina, referre nihil attinuerit, cum Claudius
 libertos, quos rei famulari præfecerat, sibiq; & legibus Libert.
 adæquauerit. Retulit dein de immunitate Cois tribuen=
 da. Multaq; super antiquitate eorum memorauit: Argiuos
 uel cum Latonæ parente, uetustissimos insulæ cultores:
 mox aduētū Aesculapij artem medendi illatam, maximeq;
 inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum
 referens, & quibus quisq; ætatibus uiguisent. Quinetiam
 dixit Xenophontem, cuius scientia ipse uteretur, eadem
 familia ortum. Precibusq; eius dandū ut omni tributo ua=
 cui in posterum Coi, sacram & tanti dei ministram insu=
 lam colerent, neq; dubium haberetur, multa eorundem in
 populū Ro. merita, sociasq; uictorias potuisse tradi. Sed
 Claudius facilitate solita quod uni concesserat, nullus ex=
 trinsecus adiumentis uelauit. At Byzantijs, data dicendi
 copia, cum magnitudinem onerum apud senatum depre=
 carentur, cuncta repetiuere, orsi à fœdere quod nobiscum
 icerant, qua tempestate bellauimus aduersus regem Ma=
 cedonum, cui ut degeneri, Pseudophilippi uocabulum im=
 positum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen,
 Aristonicum, & piratico bello adiutum Antonium. Me=
 morabantq; quæ Syllæ aut Lucullo aut Pompeio obtulis=
 sent. Mox recentia in Cæsares merita, quando ea loca in=
 siderent, quæ transieantibus terra mariq; ducibus, exer=
 citibusq;, simul uehendo comœtati opportuna forent.
 Nanq;

Cois immuni-
tas tributa.

Byzantijs.

Pseudophilip-
lippus.

Nanq; arctissimo inter Europam Asiamq; diuortio Byzantium in extrema Europa posuere Græci, quibus Pythium Apollinem consulentibus ubi conderent urbem, reditum oraculum est: quærent sedem cæcorum terris ad Chalcedonij uersam. Ea ambage Chalcedonij monstrabantur, quod cæci.

Byzantium. priores illuc aduecti, præuisa locorum utilitate, peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo fœcundoq; mari, quia uis piscium in pontum erumpens, & obliquis subter undas saxi exterrita, omisso alterius littoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primo quæstiosi & opulenti, post magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, annitente principe qui Thracio Bosphoranoq; bello reces fessos iuuadosq; retulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asilino, M. Acilio c o s s. mutationem rerum in deterius portendi cognitum est crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cœlesti arsere. Fastigio Capitoli exanem apum infedit. Biformes hominum partus. Et suis fœtum editū, cui accipitrum unguis erāt. Numerabatur inter ostēta, diminutus omnium magistratuū numerus, quæstore, adili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina uocem Claudij, quam temulētus iecerat, fatale sibi, ut coniugum flagitia ferret, dein puniret, me-

Domitia, tuens, agere & celerare statuit, perdita prius Domitia leuibus & muliebribus causis: quia Lepida minore Antonia genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrina prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. Nec forma, ætas, opes multum distabāt, & utraque impudica, infamis, uinolēta, haud minus uitijs æmulabantur, quàm si qua ex fortuna prospera acceperāt. Enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Nerone

ronem prævaleret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuvenilem animum deuinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Cæterum obiecta sunt quòd coniugium principis deuotionibus petiuiſſet, quodq; parum coërcitis per Calabriam ſeruorum agminibus pacem Italia turbaret. Ob hæc mors indicta multum aduerſante Nar= Nar. libertus. ciſſo, qui Agrippinam magis magisq; ſuſpectans, promiſſiſſe inter proximos ferebatur, certam ſibi pernicipem, ſeu Britannicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verum ita de ſe meritum Cæſarem, ut uitam uſui eius impenderet. Cõuictam Meſſalinam & Silium. Pares iterum accuſandi cauſas eſſe. Si Nero imperitaret Britannico ſucceſſore, nullum principi meritum, ac nouercæ inſidijs domum omnem conuelli, maiore ſlagitio, quam ſi impudicitiam prioris coniugis reticuiſſet: quanquam ne impudicitiam quidem nunc abeſſe, Pallante adultero, ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus cuncta regno uiliora habere. Hæc atq; talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quam maturimum precari, modo ad deos, modo ad ipſum tendere manus, adoleſceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulciſceretur. In tanta mole curarum Claudius ualitudine aduerſa corripitur, reſouendisq; uiribus mollitiæ cœli & ſalubritate aquarum, Sinueſſam pergit. Tum Agrippina ſcleris olim certa & oblata occaſionis propera, nec miniſtrorum egens, de genere ueneni conſultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur: ſi lentum & tabidum delegiſſet, ne admotus ſupremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquiſitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Deligitur artifex talium, uocabulo Locuſta, nuper uen=

Locuſta uenefica.

neficij

neficij damnata, & diu inter instrumenta regni habitæ.
 Eius mulieris ingenio paratum uirus, cuius minister è spæ
 donibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu
 solitus. Adcoq; cuncta mox pernotuere, ut temporum illo
 rum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo bole
 torum uenenum, nec uim medicaminis statim intellectam,
 socordia ne Claudij an uinolætia, simul soluta alius subuc
 nisse uidebatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando
 ultima timebantur, spreta præsentium inuidia, prouisam
 iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tan
 quam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido ueneno
 illitam faucibus eius demisisse creditur, haud ignarus sum=
 ma scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vo=
 cabatur interim senatus, uotaq; pro incolumitate princi=
 pis consules & sacerdotes nuncupabant, cum iam exani=
 mis uestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando
 Neronis imperio componuntur. Iam primum Agrippina
 uelut dolore uicta & solatia conquirens, tenere amplexu
 Britannicum, ueram paterni oris effigiem appellare, ac
 uarijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Anto=
 niam quoque & Octauiam sorores eius attinuit. & cun=
 ctos aditus custodij clauserat, crebroq; uulgabat, ire in
 melius ualitudinem principis, quo miles bona in spe age=
 ret, tempusq; prosperum ex monitis Chaldaeorum atten=
 taret. Tunc medio diei, tertio ante Idus Octob. foribus pa
 latij repente diductis, comitante Burro Nero egreditur
 ad cohortem quæ more militiæ excubijs adest. ibi monen=
 te præfecto, festiuocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubi=
 tauisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesq; ubi Bri=
 tannicus esset: mox nullo in diuersum autore, quæ offere=
 bantur secuti sunt. Illatusq; castris Nero, & cõgruentia
 tempori

Boletorum
cibus.Xenophon
medicus.Claudius uene
no perit.Nero salutatur
imperator.

tempori præfatus, promisso donatio, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. Nec dubitatum est apud provincias. Cœlestesq; honores Claudio decernuntur, & funeris solenne perinde ac diuo Augusto celebratur æmulante Agrippina proaviæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuria & inuidia animos uulgi turbaret.

P. C O R. T A C I T I

A B E X C E S S V D I V I

A V G V S T I A N N A =

L I V M

L I B E R X I I I .

PRIMA nouo principatu mors Iunij ^{Iun. Sillani} Sillani procōsulis Asiæ, ignaro Nerone, ^{mors.} per dolum Agrippinæ paratur, non quia ingenij uiolentia exitum irritauerit, segnis & dominationibus alijs fastiditus, adeo ut C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: uerum Agrippina fratri eius L. Sillano necem molita ultorem ^{Pecus aurea.} metuebat, crebra uulgi fama, anteponendum esse uix dum pueritiam egresso Neroni, & imperium per scelus adepti, uirum ætate composita, infontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsariū posteris. quippe & Sillanus diui Augusti abnepos erat. hæc causa necis: ministri fuere, P. Celerius eques Ro. & Elius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. Ab ijs procōsuli uenenum inter epulas datum est, apertius quam ut fallerent. Nec minus properato Narcissus

Narcissus ad
mortē actus.

Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduersus Agrippinam retuli, aspera custodia, et necessitate extrema, ad mortem agitur inuito principe, cuius abditis adhuc uitijs per auaritiam ac prodigentiam mire congruebat. I baturq; in cedes nisi Afranius Burrus, & Anneus Seneca obuiā issent. Hi rectores imperatoriae iuuetæ, & pari in societate potentia concordēs. diuersa arte ex æquo pollebant, Burrus militaribus curis, & seueritate morum, Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honesta, iuuantēs inuicem, quo facilius lubricam principis ætatem si uirtutem aspernaretur uoluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malis dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo autore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitiosa semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium, & Pallas tristi arrogantia modum liberti egressus, tedium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signum que more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. Decreti & è senatu duolictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus, & mox consecratio. Die funeris laudationem eius princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos maiorum cnumerabat, intentus ipse & cæteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reipublicæ triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Postquã ad prouidentiam sapientiãq; flexit, nemo risui tēperare, quanquã oratio à Seneca composita multū cultus præferret: ut fuit illi uiro ingenium amœnū & tēporis illius auribus accommodatū. Adnotabant seniores, quibus otium est uetera & præsentia contēdere,

Flaminium
Claudiale.

An. Seneca.

primum

primum ex ijs qui rerum potiti essent Neronem alienæ facundia eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus, & Augusto prompta ac profluens, quæ deceret principem, eloquētia fuit. Tiberius artem quoq; callebat, qua uerba expenderet, tum ualidis sensibus aut consulto ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens uim dicēdi non corrūpit. Nec in Claudio quoties meditata differeret, elegātiā requireres. Nero puerilibus statim annis uiuidum animum in alia detorsit. Cælare & pingere, cantus, aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pandendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat. Cæterum peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de autoritate patrum, & consensu militum præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domesticis discordijs imbutam, nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinē ultionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maxime declinans, quorum recēs flagrabat inuidia. Non enim se negociorum omnium iudicem fore, ut clausis unam intra domum accusatoribus & reis, paucorū potentia grassaretur. Nihil in penetibus suis uenale, aut ambitioni peruium: discretam domū & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulū tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ assisterent. Illi Patrum aditum præberent, se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multaq; arbitrio senatus constituta sunt, Nequis ad causam orādā mercede aut donis emeretur. Ne designatis quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippina, tanquam acta Claudij subuerterentur, obtinere patres, qui in palatiū ob id uocabantur, ut astaret abditis à tergo foribus uelo discreta, quod uisum

Nero facūdiæ
alienæ egens.
Iul. Cæsar.
Augustus.
Tiberius.
C. Cæsar.
Claudius.

Nero curiam
ingreditur.

s arceret,

arceret, aditus non adimeret. Quin & legatis Armenio-
 rum causam gentis apud Neronem orantibus, ascendere
 suggestum imperatoris, & præsidere simul parabat, nisi
 cæteris pauore defixis Seneca admonuisset, uenienti matri
 occurreret. Ita specie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine
 anni turbidis rumoribus prorupisse rursus Parthos, &
 rapi Armeniam allatum est, pulso Rhadamisto, qui sepe
 regni eius potitus, dein profugus, tum quoq; bellum dese-
 ruerat. Igitur in urbe sermonum auida, quemadmodum
 princeps uix septemdecim annos egressus, suscipere eam
 molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui à
 fœmina regeretur: num prælia quoq; & oppugnationes
 urbium, & cætera belli per magistratos administrari possent,
 inquirebant. Contrà alij melius euenisse dixerunt, quàm si
 inualidus senectæ & ignauia Claudius, militiæ ad labores
 uocaretur, scruiilibus iussis obtemperaturus. Burrum tamen
 & Senecam multarum rerum experientia cognitos, &
 imperatori quantum ad robur deesse? cum octauo decimo
 ætatis anno Gn. Pöpcius, nono decimo Cæsar Octauius ci-
 uilia bella sustinuerint. Pleraq; in summa fortuna auspicijs
 & consilijs quàm telis & manibus geri. Daturum planè
 documētum, honestus an secus amicus uteretur, & si duces
 amota inuidia egregium, quàm si pecuniosum & gratia
 subnixum per ambitum deligeret. Hæc atq; talia uulgantibus,
 Nero & iuuetutem proximas per prouincias quæ-
 sitam supplendis Oriētis legionibus admouere, legiones q;
 ipsas propius Armeniam collocari iubet. Duosq; ueteres
 reges Agrippam & Iocchum expedire copias, quibus Par-
 thorum fines uliro intrarent, simul pontes per amnē Eu-
 phratem iūgi. Et minorē Armeniā Aristobolo, regionem
 Sophenem Sohemo cum insignibus regijs mandat. Exor-
 tusq;

tusq; in tēpore æmulus Vologeso filius Vardanis. Et ab-
cessere Armenia Parthi, tanquam differrent bellum. Sed
apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententijs
eorum qui supplicationes & diebus supplicationū uestem
principi triumphalem, utq; ouans urbem iniret, effigiesq;
eius pari magnitudine, ac Martis Vltoris eodem in tem-
plo censuere, præter suetam adulationem lati, quod Domi-
tium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Vi-
debaturq; locus uirtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita
diuiduntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus
apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum
Vinidium remaneret, par ciuū sociorumq; numerus Cor-
buloni esset, additis cohortibus alijsq;, quæ apud Cappa-
dociam hyemabant. Socij reges prout bello conduceret,
parere iussi. Sed studia eorū in Corbulonem promptiora
erant. qui ut famæ inseruiret, quæ in nouis ceptis ualidissi-
ma est, itinere prope confecto, apud Egas ciuitatem Cili-
ciae obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad
accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium
ora in se uerteret, corpore ingens, uerbis magnificus, &
super experiētiam sapiētiamq;, etiam spe inaniū ualidus.
Ceterū uterq; Vologesem regē nuncijs monebant, pacem
quàm bellū mallet, datisq; obsidibus, solitam prioribus re-
uerentiam in populum Romanum continuaret. Et Volo-
geses quo bellū ex æquo modo pararet, an ut æmulationis
suspectos per nomē obsidū amoueret, tradit nobilissimos
ex familia Arsacidarum. Accepitq; eos centurio Hosto-
rius ab Vinidio missus, forte priore de causa adito rege.
Quod postquam Corbuloni cognitum est, ire præfectum
cohortis Arrium Varum, & recipere obsides iubet. Hinc
ortum inter præfectum & centurionē iurgium, ne diutius

In nouis ceptis
ualidissima
fama.

externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisq; qui eos ducebant, permissum. Atq; illi ob recentē gloriam, & inclinationem quandam etiam hostium, Corbulonem prætulere. Vnde discordia inter duces, querente Vinidio prærepta quæ suis consilijs patrauisset: testante contra Corbulone non prius conuersum regem ad offerēdos ob= sides, quàm ipse dux bello delectus, spes eius ad metū muta= ret. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prospere gestas laurū fascibus imperatorijs addi. quæ in alios consules egressa, coniunxi. Eodē anno Cæsar effigiem Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus e= rat, petiuit à senatu, sibiq; statuas argento uel auro solida= das, aduersus offerētes prohibuit. Et quanquā censuissent patres, ut principium anni inciperet mēse Decembri, quo ortus erat Nero, ueterem religionem calendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neq; recepti sunt inter reos Ca rinās Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus e= quester, cui fauor in Britānicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cum in acta principis iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohi= buit, magnis patrum laudibus, ut iuuenilis animus leuium quoq; rerum gloria sublatus, maiores continuaret. Secu= taq; lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messalinæ ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testi= ficando quàm honesta præciperet, uel causa iactandi inge= nij, uoce principis uulgabat. Cæterum infra acta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui uocabulum Acte fuit: simul assumptis in conscientiam O= thone & Claudio Senecione adolescentulis decoris. quo= rum

rum Otho familia consulari : Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnitente, penitus irrepserat per luxum & ambigua secreta: ne seucioribus quidem principis amicis aduersantibus, muliercula nulla cuiusquam iniuria cupidines principis explente: quando uxore ab Octauia nobili quidem, & probitatis spectatæ, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat, metuebaturq; ne in supra fœminarum illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliq; eundem in modum mulieriter fremere. Neq; pœnitentiam filij, aut satietatem operiri: quantoq; fœdiora exprobrabat, acrius accendere, donec ui amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecæq; permitteret. Ex cuius familiaribus Anneus Sere nus simulatione amoris aduersus eandem libertam primas adolescentis cupidines uelauerat, præbueratq; nomen, ut quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina uersis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima etas, & summa fortuna expeterent. Quin & fâtebatur intempestiuam seucritatem, & suarum opum quæ haud procul imperatorijs aberant, copias tradebat, ut nimia nuper coërcendo filio, ita rursus intemperanter demissa. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantq; cauere insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ. Forte illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulserant, deligit uestem et gemmas, misitq; donum matri, nulla parsimonia, cum præcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed cæteris arceri proclamat, et diuidere filium, quæ

Illicita præualent.

cuncta ex ipsa haberet. Nec desuere qui in deterius referrent. Et Nero insensus ijs quibus superbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem cura rerum, quæ à Claudio impositus, uelut arbitrum regni agebat. Ferebaturq; digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse: Ire Pallantem, ut eiuraret. Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresq; rationes cum Rep. haberet. Præceptis post hæc Agrippina, ruere ad terrorem & minas, neq; principis auribus abstinere, quo minus testaretur, adultum iam esse Britannicum, ueram dignamq; stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus & adoptiuus per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum ueneficium: Id solum dijs & sibi prouisum, quod uiueret priuignus: Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde uilis rursus Burrus & exul Seneca, trunca scilicet manu, & professoria lingua, generis humani regimen exoptulantes. Simul intendere manus, aggerere probra: consecratum Claudiū, infernos Syllanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, uolutare secum, modo matris uiolentiã, modo ipsius indoleni, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem late quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur cæteris diuersa, nec ruborem allatura, ubi Britannico iussit exurgeret, progressusq; in medium cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoq; conuictus, nedum temulentos ignoratis: ille constanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patria rebusq;

Professoria
lingua.

Britannici in-
doles.

busq; summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Vrgentibusq; Agrippinae munis, quia nullum crimen, neq; iubere caedem fratris palam audebat, occulta molitur. Parari uenenum iubet, ministro Pollione Iulio praetoriae cohortis tribuno, cuius cura attinebatur damnata ueneficij nomine Locusta, multa scelerum fama. Nam ut proximus quisque Britannico, neq; fas, neq; fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum uenenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitq; exoluta aluo parum ualidum, siue temperamētum inerat, ne statim sciret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, ministri tribuno, iubere supplicium ueneficiae, quod dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam praecipitem necem quam si ferro urgeretur, cubiculum Caesaris iuxta decoquitur uirus cognitis antea uenenis rapidum. Mos habebatur principum liberos cum ceteris idem aetatis nobilibus sedentes uesci in aspectu propinquorum, propria & parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibus potusq; eius delectus ex nuntii gustu explorabatur, ne omitteretur institutum, aut utriusq; morte proderetur celus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac praecalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigida in aqua affunditur uenenum, quod ita cunctos eius artus peruasit, ut uox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum a circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus alior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat recliuis, & nescio similis, solitum ita ait, per comuicalem morbum quo primum ab infantia affluctaretur Britannicus, & redi-

Britannico uenenum à Nerone.

Idem aetatis.

Britannicus moritur.

Octavia filia
Claudij, soror
Britannici,

turos paulatim uisus sensusq;. At Agrippinæ is pauor, et consternatio mentis quamuis uultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit: quippe sibi supremum auxilium ereptum, et parricidij exemplū intelligebat. Octauia quoq;, quāuis rudibus annis, dolorem, charitatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentiū repetita cōiuij letitia. Nox eadem necem Britannici et rogū cōiunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut uulgus iram deūm portendi crediderit aduersus facinus, cui pleriq; etiam hominum ignoscebāt, antiquas fratrum discordias, et insociabile regnum existimantes. Tradunt pleriq; eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illuissse pueritiæ Britannici Neronem, ut iam non præmatura, neq; sæua mors uideri queat, quamuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quàm ueneno pollutum. Festinationem exequiarum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, neq; laudationibus, aut pompa detinere. Cæterum et sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: et tanto magis fouendum patribus populoque principem, qui unus superesset è familia summum ad fastigium genita. Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerent uiros grauitatem asseuerantes, quòd domos uillasque id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à principe, sceleris sibi conscio, et ueniam sperante, si largitionibus ualidissimum quenq; obstrinxisset. At matris ira
nulla

nulla munificentia leniri: sed amplecti Octauiam. Crebra
 cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam, un-
 diq; pecunias quasi in subsidium corriprens, tribunos &
 centuriones comiter excipere. Nomina & uirtutes nobi-
 lium, qui etiam tum supererant, in honore habere, quasi
 quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excu-
 biasq; militares, quæ ut coniugi imperatoris soli tum &
 ut matri seruabantur, & Germanos super eundem hono-
 rem custodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu salutan-
 tium frequentaretur, separat domum, matremq; transfert
 in eam quæ Antonia fuerat, quoties ipse illuc uentitaret,
 septus turba centurionum, & post breue osculum digre-
 diens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxu est,
 quàm fama potentiæ, non sua uinixa. Statim relictum A-
 grippinae limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas
 fœminas. amore an odio incertum. Ex quibus erat Iulia
 Syllana, quam matrimonio C. Siliij à Messalina depul-
 sam, supra retuli, insignis genere, forma lasciuia, & Agrip-
 pinæ diu perchara: mox occultis inter eas offensionibus,
 quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptijs Syl-
 lanæ deterruerat Agrippina, impudicam & uergentem
 annis dictitans, non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opi-
 bus & orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa spe ultio-
 nis causa oblata, parat accusatores ex clientibus suis Itu-
 rium & Caluissium, non uetera, & sepius iam audita de-
 ferens, quod Britannici mortem lugeret, aut Octauia in-
 iurias euulgaret: sed destinauisse eam Rubellium Plautum,
 per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Au-
 gusto, ad res nouas extollere: coniugioq; eius etiam impe-
 rio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluissius Ati-
 meto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui læ-

Germani custo-
 des Agrippi-
 næ.

Fama potētiz.

Agrippina ac-
 cusatur.

tus oblatis (quippe in Agrippinam & Domitiam infensa
 & mulatio exercebatur) Paridem hisirionem libertum &
 ipsum Domitiæ in: pulit ire propere, crimenq; atrociter
 deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per uinolentiã tra
 hebatur. Cum ingreditur Paris, solitus alioquin id tempo
 ris lusus principis intendere: sed tunc compositus ad mœ
 stitiam, expositoq; indicij ordine, ita audientem exterret,
 ut nō tantum matrem Plautumq; interficere, sed Burrum
 etiam dimouere præfectura destina-ret, tanquam Agrippi
 næ gratia prouectum, & uicem reddentem. Fabius Rusti
 cus autor est, scriptos esse ad Cæcinam Thuscum codicil
 los mandata ei prætoriarum cohortium cura, sed ope Se
 necæ dignationem Burro retētam. Plinius & Cliuius ni
 hil dubitatum de fide præfecti referunt. sanè Fabius incli
 nat ad laudes Senecæ cuius amicitia floruit. Nos consen
 sum autrum secuturi, quæ diuersa prodiderint, sub nomi
 nibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ
 matris auidus, non prius differri potuit, quàm Burrus ne
 cem eius promitteret, si facinoris coargueretur. Sed cui
 cunq; nedum parenti defensionem tribuendam, nec accu
 satores adesse, sed uocem unius ex inimica domo affërri.
 Refutare tenebras, & uigilatã conuiuio noctem, omniaq;
 temeritati & inscitie propiora. Sic lenito principis me
 tu & luce orta, itur ad Agrippinam ut nosceret obiecta,
 dissolueretq; uel pœnas lueret. Burrus ijs mandatis Sene
 ca coram fungebatur. Aderant & ex libertis arbitri ser
 monis. Deinde à Burro postquã crimina & autores expo
 suit, minaciter actū. Agrippina ferociæ memor, Nō moror,
 inquit, Syllanam nunquam edito partu, matrum affectus
 ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi
 quàm ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius &
 Caluissius

Fabius Rusti
 cus historicus.

Arbitri sermo
 nis.
 Agrippinæ re
 sponsum.

Caluſius a deſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipien-
 de accuſationis operã anui rependunt, ideo aut mihi in-
 famia parri-
 cidij, aut Cæſari cõſcientia ſubeunda eſt: nam
 Domitiæ inimicitijs gratias agerem, ſi beniuolentia me-
 cum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinũ
 Atimetum, & hiſtrionẽ Paridem quaſi ſcenæ fabulas com-
 ponit. Baiarum ſuarum piſcinas excolebat, cum meis con-
 ſilijs adoptio, & proconſulare ius, & designatio conſula-
 tus, & cætera ad iſpiscendo imperio præpararẽtur. ut exi-
 ſtat qui cohortes in urbe tẽtatas, qui prouinciarum fidem
 labefactatam, deniq; ſeruos uel libertos ad ſcelus corru-
 ptos arguat. Viuere ego Britannico potente rerum po-
 teram? ac ſi Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus ob-
 tinuerit, deſunt ſcilicet mihi accuſatores, qui nõ uerba im-
 patientia charitatis aliquãdo incauta, ſed ea crimina ob-
 iſciant, quibus niſi à filio mater abſolui non poſſim. Com-
 motis qui adcrant, ultroq; ſpiritus eius mitigantibus, col-
 loquium filij expoſcit. Vbi nihil pro innocẽtia quaſi diſſi-
 deret, nec beneficijs quaſi exprobraret diſſeruit, ſed ultio-
 nem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præſectura
 annonæ Sento Rufo, cura ludorũ qui à Cæſare paraban-
 tur Aruntio Stella, Aegyptus C. Balbillo permittuntur.
 Syria Pantello deſtinata, & uarijs mox artibus eluſus, ad
 poſtremum in urbe retentus eſt. At Syllana in exiliũ acta.
 Caluſius quoq; & Iturius relegantur. De Atimeto ſup-
 pliciũ ſumptũ, ualidiore apud libidines principis Paride,
 quàm ut pœna afficeretur. Plautus ad præſens ſilentio
 trãmiſſus eſt. Deſeruntur dehinc cõſenſiſſe Pallas, ac Bur-
 rus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate
 Claudij, qui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperiũ
 uocarctur. Eius accuſationis autor extitit Pætus quidam,
 exercen-

exercendis apud ararium sectionibus famosus, & tum uanitatatis manifestus. Nec tam grata Pallatis innocētia, quam grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu significasse, uel si plura demonstranda essent, scripto usum, ne uocem cōsociaret. Burrus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exiliumq; accusatori irrogatum, & tabulae exusta sunt, quibus oblitterata ararij monumenta retrahebat. Fine anni statio cohortis asidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset, utq; miles theatri licētiae non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodiibus, modestiam retineret. Urbem princeps lustrauit è responsō aruspicum, quòd Iouis ac Mineruae aedes de caelo tactae erant. Q. Volusio, P. Cepione Coss. otium foris, foeda domi lasciuiam, qua Nero itinera urbis & lupanaria, & diuerticula, ueste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad uenditionem exposita, & obuijs uulnera inferrent aduersus ignaros, adeo ut ipse quoque exciperet ictus, & ore praferret. Deinde ubi Caesarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturq; iniuriae aduersus uiros foeminasq; insignes, & quidam simili licentia sub nomine Neronis, multi proprijs cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum principe quia uim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosq; gladiatorum circundedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. si à lexis

hali

ualidius ageretur, arma inferebant. Ludicram quoq; licentiam, & fautores histrionum uelut in prælia cōuertit impunitate & præmijs, atque ipse occultus, & plerunq; coram prospectans: donec discordi populo ex grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quàm ut histriones Italia pellerentur, milesq; theatro rursus absideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumq; ut aduersus male meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censcrēt. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus. Ille an autor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam, eò prorupisse frementibus, u' ne an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorū consultarent, ac uerberibus manus ultro intenderent, impulere uel pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quàm ut uicesimum ultra lapidem in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos merito ad seruitutem retrahi, ut metu coërceantur quos beneficia non mutauissent. Differebatur contra, Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere, nihil uniuersorū iuri derogandum. quippe late fufum id corpus. Hinc plerunq; tribus, decuriis, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas, & plurimis equitum, plerisque senatoribus, nō aliunde originē trahi. Si separentur libertini, manifestam fore penuriam ingenuorum: non frustra maiores cum dignitatem ordinū diuiderent, libertatem in

com=

Vindicta liberare.

communi posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos uindicta patronus non liberauerit, uelut uinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisq; merita, tandemq; concederet, quod datum non adimeretur. Hæc sententia ualuit. Scripsitq; Cæsar senatui, priuatim expenderet causam libertorum, quoties à patronis argueretur: in comune nihil deroget. Nec multo post, ereptus amictu libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Bibulum prætorem, & plebei tribunum Antistium, ortum certamen: quòd inmodestos fautores histrionum & à prætore in uincula ductos, tribunus omitti iussisset, comprobauere patres, incusata Antistij licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & cõsulum præripere, aut uocare ex Italia cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animaduertent. ne uel multam ab ijs dictam, quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referret: medio temporis contradicere liceret. deq; eo consules statuerent. Cohibita arctius & ædilium potestas, statutumq; quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, uel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priscus tribunus plebis, aduersus

Obultrionius Sabinus. Ius hastæ. Cura tabularum publicarum à quæstoribus ad Præfectos.

Obultrionium Sabinum ærarij quæstorẽ contentiones proprias exercuit, tanquam ius hastæ aduersus inopes incele-menter augetet. Dein princeps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transtulit. Variè habitata, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui deligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent.

essent, Neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursus imposuit, ijsq; ne metu offensionum segnus consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capeissentibus. Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Damnatius isdem consulibus Vipsanius Lenas ob Sardiniam provinciam auare habitam. Absolutus Cestius Proculus reptundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinilis, quod præfectus remigum qui Rauennæ haberetur, uelut infamam nationum, Italiam luxuria sæuitiaq; afflicta uisset, ueneno damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per uenas sanguine effugit, haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis; ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit. cui tres & nonaginta anni spatium uiuendi præcipuaq; opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit. Nerone secundum, L. Pilone consulibus, pauca memoria digna euenere, nisi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quæ molem amphitheatri apud campum Martis Cæsar extruxerat, uolumina implere, cum ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Cæterum Colonia Capua atque Nuceria, additis ueteranis, firmatæ sunt. Plebeiq; congiarium quadrigeni nummi uiritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintæ & uicesimæ uenaliū mācipiorum remissum specie magis quam ui, quia cum uenditor pendere iuberetur, in partem precij emptoribus accrescebat. Edixit Cæsar ne quis magistra-

Vipsa. Lenas
Ces. Proculus.
Clod. Quirina-
lis.

Aminius Rebi-
us.

L. Volusius.

Diurna acta
urbis.

gistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè non minus tali largitione, quam corripendis pecunijs, subiectos affligebant, dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum & S. consulum ultioni iuxta & securitati: ut si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoq; qui testamēto manumissi sub eodem tecto mansissent, inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis, auaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina insignis fœmina Plantio, qui ouans se de Britānijs retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Iſq; prisco instituto propinquis coram, de capite fama; coniugis cognouit, & insontem nunciauit. Longa huic Pomponiæ etas, & continua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mœsto egit. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Idem annus plures reos habuit, quorū P. Celerem accusante Asia, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto ut memorauī Syllano proconsule, magnitudine sceleris cætera flagitia obtegebat. Cossucianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumq; & idem ius audaciæ in prouincia ratum, quod in urbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione cōslictatus, postremo defensionē omisit, ac lege repetundarū damnatus est. Pro Eprio Marcello à quo Lycij res repetebāt, eò usq; ambitus præualuit, ut quidā accusatorū eius exilio multarentur, tanquā insonti periculū fecissent. Nerone tertiuū consule simul iniijt consulatū Valerius Messala, cuius proauū autorem Coruinum,

Pomponia
Græcina.

uinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegā in eo magi-
 stratu fuisse, pauci iam senum meminerant. sed nobili fami-
 liæ honor auctus est oblati in singulos annos quingenis
 sestertijs, quibus Messala paupertatem innoxiam sustenta-
 ret. Aurelio quoq; Cottæ & Aterio Antonino annuā pe-
 cuniā statuit princeps, quamuis per luxum habitas opes
 dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initijs
 prolatatum inter Parthos Romanosq; de obtinenda Ar-
 menia bellum acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat
 fratrem Tyridatem dati à se regni expertem esse, aut alie-
 næ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum ma-
 gnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo
 Pōpeioq; recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide utraq;
 arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morum Par-
 this propiores, connubijsq; permixti, ac libertate ignota
 illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus
 molis aduersus ignauiam militum quàm contra perfidiam
 hostium erat. Quippe Syria transmota legiones pace lon-
 ga segnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Sa-
 tis constitit fuisse in eo exercitu ueteranos, qui non statio-
 nem, non uigilias inissent: uallum fossamq; quasi noua &
 mira uiserent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstusosi,
 militia per oppida expleta. Igitur dimissis quibus senec-
 eta, aut ualitudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et
 habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaq;
 ex Germania legio cum equitibus alarijs, & peditatu co-
 hortium. Retentusq; omnis exercitus sub pellibus, quam-
 uis hyeme sæua adeo ut obducta glacie, nisi effosa humus,
 tentorijs locum non præberet. Ambusti multorum artus
 ui frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. An-
 notatusq; miles, qui fascem lignorum gestabat ita præri-
 t guisse

guisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachijs deciderent. Ipse cultu leui capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duriciam cœli militiæq; multi abnuebant, deserebantq;, remedium seueritate quæsitum est. Nec enim ut in alijs exercitibus primum alterumq; delictum uenia prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idq; usu salubre, & misericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec uer adolisceret, dispositisq; per idoneos locos cohortibus auxiliarijs, ne pugnam priores adirēt, prædicit. Curã præsidiorũ Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quanquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, postquã pauca è proximis castellis turmæ aduenerant, pugnamq; imperitia poscebant, congressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitumq; Pactium, & præfectos, militesq; tendere omnes extra uallum iussit. Inq; ea contumelia detenti, nec nisi precibus uniuersi exercitus exoluti sunt. At Tyridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palam bello infensare Armeniam, quosq; fidos nobis rebatur depopulari, & si copiæ contrà ducerentur, eludere, huc quoq; & illuc uolitans, plura fama quàm pugna extrahere. Igitur Corbulo quæsito diu prælio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit uires, ut le-

gati

gati præfectiꝫ; diuersos locos pariter inuadrent. Simul Antiochum regem monet, proximas sibi præfecturas petere. Nã Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore suo, quo fidem in nos testaretur, uetus aduersus Armenios odium promptius exercebat. Tunc quoq; primum illecti Isichi, gens ante alias socia Romanis, auiam Armeniae incursum. Ita consilia Tyridati in contrarium uertebantur. Mittebatq; oratores, qui suo Parthorumq; nomine exostularent, cur datis nuper obsidibus, redintegrataq; amicitia, quæ nouis quoq; beneficijs locum aperiret, uetere Armeniae possessione depelleretur. Ideo nondũ ipsum Vologesem commotum, quia causa, quàm ui agere mallet. Sin perstaretur in bello, non desere Arsacidis uirtutem fortunamq; sæpius clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesem defectione Hyrcaniae attineri, suadet Tyridati precibus Casarem aggredi: posse illi regnum stabile, ~~et res incruentae contingere,~~ si omissa spe longinqua & sera, præsentem potioresq; sequeretur. Placitum dehinc, quia comitantibus inuicem nuncijs, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumq; destinari. Mille equitum præsidium Tyridates affore sibi dicebat, quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis ueniretur. Cuicumque mortalium, nedum ueteri & prouido duci, barbaræ astutiae patuissent. Ideo arctum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, ut dolus patraretur. Nam equiti sagittarũ usu exercito, si detecta corpora obijcerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu, retius de his quæ in publicum consulerentur, totis exercitiibus coram dissertaturos respõdit. Locumq; delegit, cuius

pars altera colles erant clementer assurgentes, accipien-
 dis peditum ordinibus, pars in planiciem porrigebatur,
 ad explicandas equitum turmas. Dieq; pacto, prior Cor-
 bulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, me-
 dio sextam legionem constituit: cui accita per noctem alijs
 ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, unà cum
 aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tyridates uergēte
 iā die procul astitit, unde uideri magis quàm audiri pos-
 set. Ita sine congressu dux Romanus abscedere milite sua
 quenq; in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia
 plura simul in loca ibatur, siue ut cōmeatus nostros Pon-
 tico mari, & Trapezunte oppido aduentantes intercipe-
 ret, properè discedit. Sed neque commatibus uim facere
 potuit, quia per montes ducebantur præsidjs nostris in-
 fessos: & Corbulone, ne irritum bellum traheretur, utq; Ar-
 menios ad sua defendenda cogeret, excindere parat ca-
 stella. Sibiq; quod ualidissimum in ea præfectura, cogno-
 Volandum, mento Volandum, sumit. minora Cornelio Flacco legato,
 & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum cir-
 cumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea,
 prouisis, hortatur milites, ut hostem uagum, neq; paci aut
 prælio paratum, sed perfidiam & ignauiam fuga cōfitem-
 tem, exuerent sedibus, gloriæq; pariter & prædæ consule-
 rent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem con-
 globatos, subruendo uallo inducit, alios scalas moenibus
 admouere, multos tormentis faces & hastas incutere iu-
 bet. Libratoribus funditoribusque attributus locus, unde
 eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidium labo-
 rantibus ferret, pari undiq; motu, tantus inde ardor certan-
 tis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati pro-
 pugnatoribus muri, obijces portarū subuersi, capta ascēsu
 munim

munimenta, omnesq; puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum uulneratis. & imbelle uulgus sub corona uenundatum: reliqua præda uictoribus cæssit. Pari fortuna legatus, ac præfectus usi sunt, tribusq; una die castellis expugnatis, cætera terrore, & alia sponte incolarum, in deditiõnem ueniebant. Vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul & latioribus uadis transiere. At Tyridates pudore & metu: ne si cõcessisset obsidioni, nihil opis in ipso uideretur: si prohiberet, impeditis locis seq; & equestres copias illigaret: statuit postremo ostendere aciem, & dato die prælium incipere, uel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui uiæ pariter & pugne composuerat exercitum: Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, medijs decumanorum delectis: recepta inter ordines impediamenta, & tergum mille equites tuebantur, quibus iusserat, ut instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cætera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, ut si hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assaultare ex diuerso Tyridates, non usq; ad iactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos consecrari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quam decurio equitum audentius progressus, & sagittis confixus, cæteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata Artaxata, pergeret, obsidioneq; circumdaret agitauit, concessisse illuc

Tyridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur, incertum, lucē opperitur: præmissaq; leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemq; eminus inciperet. Sed oppidani portis sponte patefactis, se suaq; Romanis permisere, quod salutē ipsis tulit. Artaxatis ignis immissus, deletaq; & solo æquata sunt: quia nec teneri sine ualido præsidio, ob magnitudinem mœnium, nec id nobis uirium erat, quod firmando præsidio, & capeffendo bello diuideretur. Vel si integra & incustodita relinqueretur, nulla in eo utilitas aut gloria quòd capta essent. Adicitur miraculum uelut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hæctenus sole illustra fuere: quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusq; discretum est, ut quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitæ: statuæq; & arcus, & continnui consulatus principi: utq; inter festos referretur dies, quo patrata uictoria, quo nunciata, quo relatū de ea esset, aliaq; in eandem formam decernuntur, adeo modū egressa, ut C. Cassius de cæteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere differuerit: eoq; oportere diuidi sacros & negotiosos dies, quibus diuina colerentur, & humana non impedirent. Varijs deinde casibus iactatus, & multorum odia meritis reus, haud tamen sine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit P. Suillius imperitante Claudio terribilis ac uenalis, & mutatione temporum, nõ quantum inimici cuperent demissus, quiq; se nocentem uideri, quàm supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur senatusconsultū, pœnaq; Cincie legis, aduersus

C. Cassius.

Sacri dies.
Negotiosi.

P. Suillius.

aduersus eos qui precio causas orauissent: nec Suillius que-
 stu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi
 extrema senectâ liber, & Senecam increpans, in sensum
 amicis Claudij, sub quo iustissimū exilium pertulisset. Si-
 mul studijs inertibus, & iuuenum imperitiæ suetum, inui-
 dere ijs qui uiuidam & incorruptam eloquentiam tuendis
 ciuibus exercerent. Se quæstorem Germanici, illum domus
 eius adulterum fuisse. An grauius existimādum sponte li-
 tigatoris præmium honestæ operæ assequi, quàm corrup-
 pere cubicula principum fœminarū? Quæ sapientia, qui-
 bus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ
 amicitia, ter nullies sestertiū parauisset? Romæ testamēta
 & orbos uelut indagine eius capi, Italiam & prouincias
 immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam, & mo-
 dicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius to-
 leraturum, quàm ueterem ac olim partam dignationem
 subitæ felicitati submittere. Nec deerant qui hæc ijsdem
 uerbis, aut uersa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq;
 accusatores, direptos socios cū Suillius prouinciam Asiā
 regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox
 quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius uisum,
 suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ii

Annua inquisi-
 tio.

nem ab eo coactam. Tum iussa Messalinæ prætendi, & la-
bare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui se-
uienti impudicæ uocem præberet? Puniendos rerum atro-
cium ministros, ubi precia scelerum adepti, scelera ipsa
alijs delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio
& nepti pars concedebatur, eximebaturq; etiam quæ te-
stamento matris, aut aui acceperant) in insulas Baleares
pellitur, non in ipso discrimine, non post damnationem
fractus animo. Ferebaturq; copiosa & molli uita, secre-
tum illud tolerauisse. Filium eius Nerulinum aggressis
accusatoribus per inuidiam patris, & crimina repetunda-
rum, intercessit princeps, tanquam satis expleta ultione.

Octavius Sa-
gitta.

Per idem tempus Octavius Sagitta plebei tribunus Ponticæ
mulieris nuptiæ amore uecors, ingentibus donis adulteriū,
& mox ut omitteret maritum emercatur, suum matrimo-
nium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed ubi mulier
uacua fuit, ne tere moras, aduersam patris uoluntatē cau-
sari, repertaq; spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octa-
uius contra modo conqueri, modo minitari, famam perdi-
tam, pecuniam exhaustam obtestans, denique salutem quæ
sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postquam
spernebatur, noctem unam ad solatium poscit, qua delini-
tus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pon-
tia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille uno
cum liberto ferrum ueste occultum infert. Tum ut assolet
in amore & ira, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio,
& pars tenebrarum libidine seposita. Et questu incensus,
nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem an-
cillam uulnere absterret, cubiculo que prorumpit. Poste-
ra die manifesta cædes, haud ambiguus percussor, quippe
mansitasse unâ conuincebatur. Sed libertus suum illud
facinus

facinus profiteri, se patroni iniurias ultum esse. Commouerat quosdam magnitudine exempli, donec ancilla ex uulnere reiecta, uerum aperuit, postulatusq; apud consules à patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententia patrū, & lege Cornelia de Sicarijs condemnatur. Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initiū fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. Ollio Sabina Pop- patre genita, sed nomē aui materni sumpserat, illustri me- pxa. moria Poppæi Sabini consulari & triūphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater eius ætatis suæ foeminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuiam uti, rarus in publicum egressus: idq; uelata parte oris, ne satiaret aspectum, uel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos & adulteros nō distinguens, neq; affectui suo aut alieno obnoxia. unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispi equitis Romani, ex quo filium Ruf. Crispus. genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora quin Otho. adulterio matrimonium iungeretur. Otho siue amore incautus, laudare formam elegantiamq; uxoris apud principem: siue ut accenderet, ac si cadem foemina potirentur, id quoq; uinculum potentiam ei adijceret. Sæpe auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, ibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, uota omnium, & gaudia felicium. His atq; talibus irritamentis, non longa contatio interponitur, Sed accepto aditu Pop-

t 5 pæa

pæa primum per blandimēta & artes ualescere, imparem
 cupidini se, & forma Neronis captam simulans: mox acri-
 iam principis amore, ad superbiam uertens, si ultra unam
 alteramq; noctē attineretur, nuptam esse se dictitans, nec
 posse matrimonium amittere, deuinctam Othoni per ge-
 nus uitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo & cultu ma-
 gnificum: ibi se summa fortuna dignam uisere. At Neronē
 pellicæ ancilla & assuetudine Actes deuinctum, nil è con-
 tubernio seruili, nisi abiectū & sordidum traxisse. Deijci-
 tur familiaritate sueta, post congressu & comitatu Otho,
 & postremo, ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ Lu-
 sitaniæ præficitur. Vbi usq; ad ciuilia arma, nō ex priore
 infamia, sed integre sancteq; egit, procax otij, & potesta-
 tis temperatior. Hactenus Nero flagitijs et sceleribus ue-
 lamenta quæsiuit. Suspectabat maxime Cornelium Syllam,
 focors ingenium eius in contrarium trahens, callidumq; &
 simulatorē interpretando. Quem metū Graptus ex libera-
 tis Cæsaris, usu & senectā à Tiberio usq; domum princi-
 pum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo
 tēpore celebris nocturnis illecebris erat, uentitabatq; illuc
 Nero, quo solutius urbem extra lasciuiet. Igitur regre-
 denti per uiam Flaminiam cōpositas insidias, futoq; euita-
 tas, quoniā diuerso itinere Sallustianos in hortos remeue-
 rit, autoremq; eius doli Syllam ementitur: quia forte re-
 deuntibus ministris principis, quidam per iuuenilem licen-
 tiam que tunc passim exercebatur, inanē metum fecerant.
 Neq; seruorum quisquam, neq; clientium Syllæ agnitus.
 Maxime despecta & nullius ausi capax natura eius à cri-
 mine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, ce-
 dere patria, & Massiliensium mœnibus coerceri iubetur.

Puteolani. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas
 diuersas

diuersas senatorius ordo plebsq; ad senatum miserant: illi uim multitudinis, hi magistratuū & primi cuiusq; auaritiā increpātes. Cumq; seditio ad saxa & mūnas ignium progressa necem & arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia seueritatē eius non tolerabant, precāte ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria: cuius terrore & paucorū supplicio, redijt oppidanis concordia. Non referre uulgatissimum senatusconsultū, quo ciuitati Syracusanorū egredi numerum edendis gladiatoribus finitū permittebatur, nisi Pætus Thrasea cōtradixisset, præbuissetq; materiā obrectatoribus arguendæ sententiæ. Cur enim si Remp. egere libertate senatoria crederet, tam leuia consecraretur? quin de bello aut pace, de uectigalibus & legibus, quibusq; alijs Romana continentur, suadere dissuadere ue licere patribus: quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ uellent expromere, relationemq; in ea postulare. An solum emendatione dignū, ne Syracusis spectacula largius ederetur? Cætera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum? Thrasea contra, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarū respondebat, eiusmodi cōsulta corrigere: sed patrū honori dare, ut manifestū fieret, magnarū rerū curā non dissimulatuos, qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodē anno crebris populi flagitationibus, immodestiam publicanorū arguentis, dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti iuberet: idq; pulcherrimū donum generi mortalium daret. Sed impetum eius, multū prius laudata magnitudine animi, attinere senatores, dissolutionem imperij docēdo, si fructus

Vectigalia.

quibus

quibus Resp. sustineretur, diminuerentur: Quippe sublati portorijs, sequens ut tributorum abolitio ex postularetur: Plerasq; uectigalium societates, à cōsulibus & tribunis plebis cōstitutas acri etiā populi Ro. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, ut ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerēt. Temperādas plane publicanorū cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam uerterent. Ergo edixit princeps, ut leges cuiusque publici occultæ ad id tempus, proscriberētur, omiffas petitiones nō ultra annū resumerent. Romæ prætor, per prouincias qui pro prætore aut cōsule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderēt. Militibus immunitas seruaretur, nisi in ijs quæ ueno excercerent. Aliaq; admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæq; & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Tēperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. Et ne censibus negotiatorum naues ascriberentur, tributumq; pro illis penderent, constitutū. Reos ex prouincia Africa, qui pro consulari imperium illic habuerāt, Sulpitiū Camerinū, & Pomponium Syluanū, absoluit Cæsar. Camerinū aduersus priuatos & paucos, seuitiæ magis quàm captarū pecuniarū crimina obijcientes. Syluanum magna uis accusatorū circumsteterat, poscebatq; tempus euo candorū testium: reus illico defendi postulabat. Valuitq; pecuniosa orbitate & senectā, quam ultra eorum uitam produxit, quorū ambitu euaserat. Quietæ ad id tēpus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphis insignibus, maius ex eo decus sperabant, si pacem cōtinuauissent. Paulinus Pompeius, L. Vetus ea tempestate exercitui præerant. Ne
tamen

tamen segnem militem attineret, ille inchoatum ante tres
 & sexaginta annos à Druso agg erem coërcendo Rheno
 absoluit: Vetus Mosellā atq; Ararim facta inter utrunq;
 fossa connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhoda
 no & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosel
 la, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, sublatis q; iti
 nerum difficultatibus, nauigabilia inter se Occidentis Se
 ptentrionisq; littora fieret. Inuidit operi Helius Gracilis
 Belgicæ Legatus, deterrendo Vetere, ne legiones alienæ
 prouinciæ inferret, in studiaq; Galliarū affectaret, formi
 dosum id imperatori dictitans, quo plerunq; prohiben
 tur conatus honesti. Caterū continuo exercituum otio
 fama incesit, ereptum ius Legatis ducendi in hostē. Eo q;
 Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem
 per lacus admouere ripæ, agrosq; uacuos, & militū usui
 sepositos insedere, autore Verrito, & Malorige, qui na
 tionem eam regebant, in qua tum Germanici regnabāt.
 Iamq; finxerant domos, semina aruis intulerant, utq; pa
 trium solum exercebāt, cum dubius Auitus accepta à Pau
 lino prouincia, minitando uim Romanā, nisi abscederent
 Frisij ueteres in locos, aut nouā scdem à Cæsare impetra
 rent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere.
 Profectiq; Romam, dum alijs curis intentū Neronē oppe
 riūtur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pom
 peij theatrum, quo magnitudinē populi uiserent. Illic per
 otium (neq; enim ludicris ignari oblectabantur) dum con
 sessum caueæ, discrimina ordinum, quis eques, ubi senatus
 percunctantur, aduertere quosdā cultu externo in sedibus
 senatorum: & quinam forent rogitantes, postquā audiue
 rant, earū gentium Legatis id honoris datum, quæ uirtu
 te & amicitia Romana præcelleret, N V L L O S M O R =
 TALIVM

Mosella atq;
 Araris fossa cō
 necendi.

Frisij.

Verritus.
 Maloriges.

TALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE
GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturq;
& inter patres cōfidunt. quod comiter à uisentibus exce-

Nero Frisiorū
legatos ciuita-
te Romana do-
nat.

ptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero
ciuitate Ro. ambos donauit. Frisios decedere agris iussit.

Anfibarij.

Atq; illis aspernantibus, auxiliariis eques repēte immis-
sus, necessitatē attulit captis cæsis ue qui peruicacius restite-
rant. Eosdem agros Anfibarij occupauere, ualidior gens

Chauci.

nō modo sua copia, sed adiacentiū populorū miseratione:
quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutū exiliū orabāt.
Aderatq; ijs clarus per illas gentes, & nobis quoq; fidus,

Boiocalus.

nomine Boiocalus, uinctum se rebellionē Cherusca, iussu
Arminij referēs, mox Tiberio & Germanico ducibus, sti-
pēdia meruisse, quinquaginta annorū obsequio. Id quoq;
adiungere, quòd gentem suam ditioni nostræ subijceret.

Chamaui.
Tubantes.

Vsippij.

Quotam partē campi iacere, in quam pecora & armenta
militū aliquando transmitterētur? Seruarēt sane receptos
gregibus inter hominū famam, modo ne uasitātē & soli-
tudinē mallent, quàm amicos populos. Chamauorū quon-
dam ea arua, mox Tubantū, & pōst Vsipiorū fuisse. Si-
cut cælū dijs, ita terras generi mortaliū datas: quæq; sint
uacuae, eas publicas esse. Solem deinde respiciēs, & cætera
sydera uocans, quasi coràm interrogabat, uellent ne con-
tueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus
terrarū ereptores. Et cōmotus his Auitus, patiēda melio-
rum imperia. Id dijs quos implorarēt placitū, ut arbitriū
penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent,
neq; alios iudices quàm seipsos paterentur. Hæc in publi-
cum Anfibarijs respondit, Ipsi Boiocalo, ob memoriā
amicitiæ daturū agros. quod ille, ut proditiōnis precium
aspernatus, addidit, Decesse nobis terra, in qua uiuamus, in

qua mo

qua moriamur non potest. atque ita infensis utrinque animis discessum. Illi Bruēteros, Tenēteros, ultiores Bruēteri. etiam nationes sociasq; bello uocabant. Auitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatū, ut Rhe- num transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tenēterū induxit, excidium nūnitans, nisi cau- sam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bruēteris, & ceteris quoq; aliena pericula de- ferentibus, sola Ansibariorum gens retro ad Vsiptos & Tubantes cōcessit: quorum terris exacti, cū Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes in alieno, quod iuuentutis erat, cāduntur. Imbellis ætas in prædā diuisa est. Eadē æstate inter Hermunduros Cat- tosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale sæcundū, & conterminum, ui trahunt, super libidinē cun- cta armis agendi, religione insita, eos maxime locos pro- pinquare cœlo, precesq; mortaliū à deis nusquā propius audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne, illisq; syl- uis salcem prouenire, nō ut alias apud gentes eluuiæ maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, contrarijs inter se elementis, igne atque aquis concreta. Sed bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit: quia uictores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacra- uere, quo uoto, equi, uiri, cuncta uicta occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos uertebātur. Sed ciuitas Iuhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra cediti, uillas, arua, uicos, passim corripiebant, ferebanturq; in ipsa conditæ nuper colonia moenia. neq; extingui poterant, non si hymbres caderent, non si flu- uialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedij, & ira cladis, agrestes quidam eminus saxa

Hermunduros
inter Cattos
& bellum.

Ciuitas Iuhonum.

Ruminalis
arbor.

saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggesti, ictu sustium, alijs'que uerberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori direpta iniiciunt, quanto magis prophana, & usu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, que super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romuliq; infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigij loco habitum est, donec in novos foetus reuiuisceret.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AUGVSTI ANNA=

LIVM

LIBER XIII.

AIO Vipsano, Fonteio COSS. diu meditatum scelus non ultra Nero distulit, uetustate imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppæ, que sibi matrimonium, & disidium Octauiæ incolumi Agrippina haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusaret principem, & pupilum uocaret, qui iussis alienis obnoxius non modo imperij, sed libertatis etiã indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, & triumphales auos. An fecunditatem & uerum animum timeri? ne uxor saltem iniurias patrum, iram populi aduersus superbiam auaritiãq; matris aperiat. Quod si nurum Agrippina nõ nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio, ituram quoquò terrarum, ubi audiret potius contumelias

melias imperatoris quàm uiseret periculis eius immixta.
 Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia,
 nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris po-
 tentiam, & credente nullo, usque ad eadem eius duratu-
 ra filij odia. Tradit Cluius ardore retinēdæ Agrippinā
 potentia eò usque prouectam, ut medio diei, cum id tem-
 poris Nero per uinum & epulas incalesceret, offerret
 se sæpius temulēto comptam, & incesto paratam. Iamq;
 lasciuia oscula prænuntias flagitij blanditias annotanti-
 bus proximis, Senecam contra muliebres illecebras, sub-
 sidium à scæmina petiuisse: inmissamq; Acten libertam,
 quæ simul suo periculo, & infamia Neronis anxia, de-
 ferret, peruulgatum esse incestum gloriante matre, nec
 toleraturos milites profani principis imperium. Fabius
 Rusticus non Agrippinæ, sed Neroni cupitum id memo-
 rat, eiusdemq; libertæ astu dissectū. Sed quæ Cluius, ea-
 dem ceteri quoque autores prodidere, & fama huc incli-
 nat, seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippi-
 na, seu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea nisa est,
 quæ puellaribus annis stuprum cum Lepido spe domina-
 tionis admisserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis
 prouoluta, & exercita ad omne flagitium patruī nu-
 ptijs. Igitur Nero uitare secretos eius congressus. Ab-
 scedentem in hortos, aut Tusculanū uel Antiatem in a-
 grum, laudare quòd ocium lacefferet. Postremo ubicunq;
 haberetur, prægrauem ratus, interficere constituit, hæc æ-
 nus consultans, ueneno, an ferro, uel qua alia ui. Placuitq;
 primo uenenum. Sed inter epulas principis si daretur,
 referri ad casum non poterat, tali iam Britannici exi-
 tio. Et ministros tentare arduum uidebatur mulieris usu
 scelerum aduersus insidias intenta. atque ipsa præsu-
 uendo

mendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quoniam modo occultaretur nemo reperiebat, & ne quis illi tanto facinori delectus, iussa sperneret metuebat. Obtulit ingenium Anicetus Libertus, classis apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram: Nihil tam capax fortuitarum quam mare, & si naufragio intercepta sit, quem adco iniquum, ut sceleri assignet, quod uenti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctæ templum, & aras, & cætera ostentandæ pietati. Placuit solertia, tempore etiam adiuta, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illic matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperet que Agrippinam, facili sceminarum credulitate ad gaudia uenientem. Dehinc obuius in littora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id uillæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari aluitur. stabat inter alias, nauis ornatior, tanquam id quoque honori matri daretur. Quippe succerat triremi, & classiariorum remigio uehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditorē, et Agrippinā, auditis insidijs, an crederet ambiguā, gestaminc sellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum subleuauit metum, comiter excepta, superque ipsum collocata. Nā pluribus sermonibus modo familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductus quasi seria consociaret, tracto in longum conuictu, prosequitur abeūtem grætius oculis & pectori hærens, sine explenda simulatione,

tionē, seu perituræ matris supremus aspectus, quamvis
feruum animum retinebat. Noctem syderibus illustrem, &
placido mari quietam, quasi conuincendum ad scelus, dii
præbuere. Nec multū erat progressa nauis, duobus è nu-
mero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus
Crepreius Gallus haud procul gubernaculis adstabat,
Aceronia super pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam
filij & recuperatam matris gratiam per gaudium memo-
rabat: cum dato signo, ruere tectum loci multo plumbo
graue, pressusq; Crepreius, & statim exanimatus est.
Agrippina & Aceronia cminentibus tecti parietibus for-
te ualidioribus, quamuis oneri cederent, protectæ sunt:
nec dissolutio nauigij sequebatur turbatis omnibus, &
quod plerique ignari etiam conscios impediabant. Vi-
sum dehinc remigibus, ratē unum in latus inclinare, atq;
ita nauem submergere. Sed neque ipsis promptus in rem
subitam consensus, & alij contra nitentes dedere faculta-
tem lenioris in mare iactus. Verum Aceronia imprudēs,
dum se Agrippinam esse, & ut subueniretur matri prin-
cipis clamitat, contis & remis, & quæ sors obtulerat, na-
ualibus telis cōficitur. Agrippina silens, eoq; minus agni-
ta, unum tamen uulnus humero excepit. Nando deinde
occursu lembunculorum Lucrinum in lacum uecta, uillæ
sue infertur. Illic reputans, ideo se fallacibus literis ac-
citam, & honore præcipuo habitam, quodq; littus iuxta
non uentis acta, non saxis impulsam nauis, summa sui par-
te, ucluti terrestre machinamentum coneidisset, obser-
uans etiam Accroniæ necem, simul suum uulnus aspiciēs,
solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur:
misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, beni-
gnitate dæm, & fortuna eius euasisse grauem casum:

u 2 Orare,

Orare, ut quamuis periculo matris exterritus, uisendi curam differret: sibi ad præsens quiete opus. Atque interim securitate simulata, medicamina uulneri & fomenta corpori adhibet. Testamentum Accroniæ requiri, bonaq; obsignari iubet. id tantum non per simulationem. At Nero ni nuncios patrati facinoris opperienti, affertur euasisse ietu leui sauciam, & hætenus adito discrimine ne autor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamq; affore obtestans uindictæ propceram, siue scruitia armaret, uel militem accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragium, & uulnus, & interfectos amicos obijciendo: quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus & Seneca expergiscerentur: quos statim acciuerat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum utriusq; silentium ne irriti dissuaderent, et eò descensum credebat, ut nisi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca hætenus promptior, respicere Burrum, ac si scitaretur, an militi imperanda cædes esset. Ille prætorianos toti Cæsarium domui obstructos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad illam uocem Nero, illo sibi die dari imperium, autoremq; tanti muneris libertum profiteretur. Iret propere, duceretq; præoptissimos ad iussa. Ipse audito, uenisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum, scenam ultro criminis parat: gladiumq; dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius: tum quasi deprehenso, uincla iniici iubet: ut exitium principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse confingeret. Interim uulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad littus.

Hi mo

Scenam criminis parat,

Hi molium obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, uadere in mare, quidam manus protendere. Questibus, uotis, clamore diuersa rogātium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; ubi incolumē esse pernotuit, ut ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus uilam statione circumdat, refractaq; ianua, obuios seruatorū arripit, donec ad fores cubiculi ueniret, cui pauci adstant, ceteris terrore irrupentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una: magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo à filio, ac ne Agerinus quidem: aliam frē littore faciem, nūc solitudinem ac repentinis strepitus, & extremi mali indicia. Abeunt de hinc ancilla, Tu quoque me deseris, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculco & Oloarito centurione classiario comitatum. Ac si ad uisendum uenisset, res totam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum parricidium. Circumsistunt lectū percussores, & prior trierarchus fuste caput eius affixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendēs uterum, Ventrē feri, exclamauit, rogans ministrum, ut utero dirum censem conderet, adiiciens, hic est hic est fodiendus ferro, monstrum qui tale tulit. Post hanc uocem, cū supremo mixtā gemitu animā tandem post fera tristē uulnera reddidit. Ictibus enim multisq; uulneribus cōfecta est. Hæc cōsensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimē Nero, & formā corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuāt. Cremata est nocte eadē, conuiuiali lecto, & exequijs uilibus. Neque dum Nero rerum potiebat, tur congesta aut clausa humo, mox domesticorum cu-

Ventrem feri,
Agrippinæ uer-
ba dum confō-
ditur.

Occidat, dum
impret,

ra, leuēni tumulum accepit, uiam Miseni propter, & uil-
lam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus editissima
prospectat. Accenso rogo libertus eius cognomēto Mne-
ster ipse ferro se transegit: incertum charitate in patro-
nam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos
crediderat Agrippina contempserat que. Nam consulenti
super Nerone, responderunt Chaldæi, fore ut impera-
ret matremq; occideret: atque illa, Occidat, inquit, dum
imperet. Sed à Cæsare perfecto demum scelere, magni-
tudo eius intellecta est: reliquo noctis, modo per silentium
defixus, sæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem
opperiebatur, tanquam exitium allaturam. Atque cum
autore Burro, prima centurionum tribunorumq; adula-
tio ad spem firmauit, prehensantium manum, gratan-
tiumq; quod discrimen improuissimum, & matris facinus
euasisset. Amici dehinc adire temp!a: & cœpto exem-
plo, proxima Campaniæ municipia uictimis & lega-
tionibus letitiam testari. Ipse diuersa simulatione, mœ-
stus, & quasi incolumitati suæ insensus, ac morte paren-
tis illacrymans, quia tamen non ut hominum uultus, ita
locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius &
littorum grauis aspectus: & erāt qui crederent, sonitum
tubæ collibus circum editis, planctusq; tumulto matris au-
diri: Neapolim cōcessit, literasq; ad senatum misit, qua-
rum summa erat, Repertum cum ferro percussorē Age-
rinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœ-
nam ea conscientia, qua scelus parauisset. Adiciebat cri-
mina longius repetita, quod consortium imperij, iuratu-
rasq; in fœminæ uerba prætoriae cohortes, idemq; de-
decus senatus & populi sperauisset: ac postea quān fru-
stra oblata sint, insensa militibus patribusq; & plebi, dis-
suasit

suafisset donatium & congiarium, periculaq; uiris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret. Temporum quoque Claudianorum oblita insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, publica fortuna extinctam refrens. Namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adco hebes inueniretur, ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, et classes imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium questus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluina, utq; quinquatria quibus aperta essent insidia, ludis annuis celebrarentur. Aurcum Mineruæ simul lachrum in curia, & iuxta principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thrasea Petus silentio uel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, exitum senatus, ac sibi causam periculi fecit: ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita intercessere. Anguë enixa mulier, et alia in concubitu mariti fulmine exanimata: iam sol repente obscuratus, & tacta de cælo quatuordecim urbis regiones. quæ adeo sine cura decem eueniebant, ut multos post annos Nero imperium & scelera continuauerit. Ceterum quo grauarct inuidiam matris, eaq; demota, auctam lenitatem suam testificaretur, scænas illustres Iuniam & Calpurniam: præfectura functos, Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliæ Paulinæ cineres reportari, sepulchrumq; extrui permisit, quosq; ipse nu-

per relegauerat, Iturium & Caluſium pœna exoluit. Nam Syllana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regreſſa labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, uel tum mitigata. Cunctanti in oppidis Campaniæ, quo nam modo urbem ingrederetur, an obsequium ſenatus, an ſtudia plebis repeteret anxio, contra deterrimus quiſq; quorum nō alia regia ſœcundior extitit, inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem diſſerunt. Iret intrepidus, & uenerationem ſui coram experiretur. Simul progredi expoſcunt, & promptiora quàm promiſerant inueniunt: obuias tribus, feſto cultu ſenatum: coniugum ac librorum agmina, per ſexum & etatē diſpoſita: extructos quā incederet ſpectaculorum gradus, quo modo triūphi uiſuntur. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitij uictor, Capitolium adiit, grates exoluit: ſeq; in omnes libidines effudit, quas male coërcitas, qualiſcunq; matris reuerentia tardaauerat. Vetuſ illi cura erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus ſœdum ſtudium cithara ludicrum in modū canere, cum cœnaret, quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq; uatum laudibus celebre & decorum honori datum. Enimuero cantus Apollini ſacros, taliq; ornatu aſtare, non modo Græcis in urbibus, ſed Romana apud templa, numen præcipuū, & præſciū. Nec iā ſiſti poterat, cū Senecæ ac Burro uiſum, ne utroq; peruinceret, alterū cōcedere. Clauſumq; ualle Vaticana ſpatiū in quo equos regeret, haud promiſcuo ſpectaculo. mox ultro uocari populus Romanus, laudibus extollere, ut eſt uulguſ cupiens uoluptatū, & ſi eò princeps trahat, lætū. Cæterum euulgatus pudor nō ſatietatem, ut rebantur, ſed incitamentum attulit. Ratusq; dedecus amoliri,

liri, si plures foedasset, nobilium familiarū posteros, egestate uenales, in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoq; equites Romanos operas arenae promittere subegit donis ingentibus, nisi quod merces ab eo qui iubere potest, uim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonefaretur, instituit ludos Iuuenaliū uocabulo, in quos passim nomina data. Non nobilitas cuiquā, non aetas aut aetate honores impedimento, quo minus Graeci Latini uehementis strionis artem exerceant, usque ad gestus modosq; haud uiriles. Quin et foeminae illustres deformia meditari. Extructaq; apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus, cōuenticula & caupona, & posita ueno iritantia luxus. dabanturq; stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consumerent. Inde gliscere flagitia & infamia, nec ulla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit quam illa colluies. Vix artibus honestis pudor retinetur, nedum inter certamina uitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quicquam probi moris reserualetur. Postremus ipse scenas incedit, multa cura tētans citharam & praemeditans, assistentibus familiaribus. abscesserat cohors militum, centuriones tribuniq;: & mœrens Burrus, ac laudans. Tuncq; primum conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, aetate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alij in spe potentiae. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis uocem que deum uocabulis appellantes, quasi per uirtutem clari, honoratiq; agere. Ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerēt, carminum

Iuuenalium Iu
dicum.

Augustani equi-
tium nomē.

4 5

quoq;

quoque studium affectauit, contractis quibus aliqua partem facultas. Necdum insignis ætatis nati, cōsidere simul, & allatos uel ibidem repectos uersus connectere, atque ipsius uerba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu,

Philosophi. nec ore uno flucens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. utq; contraria asseuerantium discordiæ eruebantur. nec decrant qui uoce uultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idem tempus leui contentione atrox cædes orta inter colonos

**Nucerini.
Pompeiani.
Liuidineius
Regulus.**

Nucerinos Pompeianosq; gladiatorio spectaculo, quod Liuidineius Regulus, quem motum senatu retuli, edebat, quippe oppidana lasciuia inuicem incessente, probra, dein saxa, postremo ferrum sumpsere, ualidiores Pōpeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo deportati sunt in urbem multi è Nucerinis trunco per uulnera corpore, ac plerique librorum ac parentū mortes deslebant. Cuius rei iudicium princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publice in decem annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiãq; quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuidineius & qui alij seditionem conciuerant, exilio

Pcd. Blæsus. mulctati sunt. Motus senatu & Pcdius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, uiolatum ab eo thesaurum Aesculapij, delectumq; militarem pretio & ambitione corruptum. Idem Cyrenenses reum agebant Attilium Strabonem, prætoriam potestate usum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Appionis quondam habitos, & populo Rom. cum regno relictos, proximus quisq; possessor inuaserat, diutinaq; licentia & iniuria, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris,

Attil. Strabo.

orta

orta aduersus iudicem inuidia, & senatus ignota sibi esse
 mādata Claudij, & cōsulendum principem respōdit. Prin-
 cept probata Strabonis sentētia, se nihilominus subueni-
 re Jocijs, & usurpata cōcedere scripsit. Sequuntur uiro-
 rum illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruiliij, qui Domit. Afri.
M. Seruilius.
 summis honoribus, et multa eloquētia uiguerāt. Ille orā-
 do causas, Seruilius diu foro, mox tradēdis rebz Roma-
 nis celebris, & elegātia uitæ, quam clariorem effecit, ut
 par ingenio, ita morū diuersus. Nerone quarum, Cor-
 nelio Cossō Coss. quinquēnale ludicrum Romæ institutū
 est, ad morē Græci certaminis, uaria fama, ut cūcta ferme Quinquēnale
Iudicrum Ro.
 noua. Quippe erāt qui Gn. quoq; Pōpcium incusatum a
 senioribus ferrēt, quod mansuram theatri sedē posuisset.
 Nam antea subitarijs gradibus, et scena in tēpus structa,
 ludos edi solitos: uel si uetustiora recpetas, stantē populū
 spectauisse: si cōsideret, theatro dies totos ignauia conti-
 nuaret: Ne spectaculorum quidē antiquitas seruaretur,
 quoties P. R. scderet, nulla cuiquā ciuium necessitate spe-
 ctandi. Ceterū abolitos paulatim patrios mores, fundi-
 tus eueri per accitā lasciuiam, ut quod usquā corrumpi
 & corrūpere queat, in urbe uisatur, degeneretq; studijs
 externis iuuentus, gymnasia & ocia, & turpes amores
 exercēdo, principe et senatu autoribus, qui nō modo licē-
 tiam uitij permiserint, sed uim adhibeant: Proccres Ro-
 mani specie orationū & carminū, scena polluantur: quid
 superesse, nisi ut corpora quoq; nudēt, et cæstus assumāt,
 easq; pugnas pro militia & armis meditētur? An iustitiā
 augurij, & decurias equitum, cgregium iudicādi munus
 expleturos, si fractos sonos & dulcedinē uocū peritē au-
 dißēt? Noctes quoq; de decori adiectas, ne quod tēpus pu-
 dori relinquatur, sed cætu promiscuo quod perditissimus
 quisq;

quisq; per diem cōcupiuerit, per tenebras audeat. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamē honesta nomina prætendebāt: Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamētis, pro fortuna quæ tum erat, eoq; à Thuscis accitos histriones, à Thurijs equorum certamina, & possessa Achaia Asiaq; , ludos accuratius editos: neque quenquam Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iam annis à L. Mumij triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe præbuerit. Sed & consultū parsimoniæ, quod perpetua sedes theatro locata sit, potius quàm immenso sumptu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina à magistratibus causam fore, cum eo sumptu respub. fungatur. Oratorum ac uatum uictorias incitamentum ingenijs allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studijs honestis, & uoluptatibus cōcessis impartire. latitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas potius quinquennij noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. Sanc nullo insigni dehonestamēto id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia ple-

Pantomimi.

bis exarsere, quia redditi quanquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas partes nemo tulit, sed uictorem esse Cæsarem pronuntiatum. Græci amictus quos per eos dies pleriq; incesserāt,

Cometes.

tum exoluerant. Inter quæ & sydus cometes effulsit, de quo uulgi opinio est, tanquam mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam deli-

Rubellius
Plautus.

gerctur inquirebant, & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrē ex Iulia familia. Ipse placita maiorum colebat habitu seuro, casta & secreta

domo,

domo, quātoq; metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari uanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbētis Neronis apud Simbruina ^{sta} gna, cui Sublaqueum nomē est, iētæ daptes, mensaq; disc ^{gna.} eta erat, idq; finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deūm destinari credebant, s̄uebantq; multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerunque fallax ambitio est. Ergo per motus ijs Nero, componit ad Plautum literas, consuleret sibi, & turbis, seq; prauē diffamantibus subtraheret: esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tuta & inturbida iuuenta frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistia & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupidō, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad urbem deductæ nando incesserat, uide ^{Aqua Martia.} baturq; potus sacros & cærimoniam loci corpore toto ^{Cærimonia loci.} polluisse, secutaq; anceps ualitudo iram deūm affirmavit. At Corbulo post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tygranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, uel si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur, illuc pergit non infenso exercitu, ne spem ueniæ auferret, neque tamē remissa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alij preces offerre, quidam deserere uicos, & in auia digredi, ac fuere qui se speluncis, ac charissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordia aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, inimicis ijs qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis uirgultisq; completos, igni exurit. Atque illum fines suos prætergredientē incurſaucere Mardi, latrocinijs exerci

exerciti, cōtraq; irrumpentē montibus defensi: quos Corbulo immiſſis Hyberis uastaui, hostilemq; audaciam externo sanguine ultus est. Ipse exercitusque, ut nullis ex praelio damnis, ita per inopiā & labores fathiscebāt, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hęc penuria aquę, feruida æstas, longinqua itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quā gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos. Demessæq; segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu, qui primam uim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improuisum periculum uitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seq; autorem & socios per tormenta edidit. Conuictiq; & puniti sunt, qui specie amicitie dolum parabāt. Nec multo post legati Tygranocerta miſsi, paterere mœnia afferunt, intentos populareis ad iussa. Simul hospitale donum coronam aurcam tradebant. Accepitq; cum honore, nec quicquam urbi detractum, qua promptius obsequium integri retinrent. At præsidium regiū quod ferox iuuetus clauserat, nō sine certamine expugnatum est. nam & praelium pro muris ausi erant, & pulsū intra munimenta aggeris, demum & irrumpentium armis cessare. quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserrantq; Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitie ostentantes. cos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgressi hostium custodijs circumuenirentur, dato præsidio ad littora maris rubri deduxit. Vnde uitatis Parthorum finibus patrias in sedes remeare. Quin & Tyridatem per Medos extre-

Hospitale donum.

ma

ma Armenia intrantem, præmissis cum auxilijs Verulano legato, atq; ipse legionibus citis abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosq; nobis ob regem auersos animis cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, possessionem Armenia usurpabat: cum aduenit Tygranes à Nerone ad capeffendum imperium delictus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quòd diu obses apud urbem fuerat, usque ad seruilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durate apud quosdam fauore Arsacidarum. At plerique superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Adiditum etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæq; equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armenia ut cuique finitima, pars Nipoli que & Aristobolo atque Antiocho parere iussæ sunt. Corbulo in Syriam accessit, morte Vinidij legati uacua ac sibi permissam. Eodè anno ex illustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo à nobis Laodicea, remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia uetus opidum Puteoli, ius Colonie, & cognomentum à Nerone Puteoli. adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamen infrequentiae locorum subuenere, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerat. Neque coniugijs suscipiendis, neq; alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquiebant. Non enim ut olim uniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusque ordinis militibus, ut cōsensu & charitate remp. efficerent: sed ignoti inter se diuersis manibus sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis quàm Colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus

tus haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris qui supra numerum petebāt, legioni præficiendo. Auxitq; patrum honorem, statuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. nam antea uacuum id solutumq; pœna fuerat. Finc anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damnatur, atque Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cæsonio Pæto, Petronio Turpiliano Cos. grauis clades in Britannia accepta. In qua neq; Auitus legatus, ut memorauimus, nisi parta retinuerat, & successor Verannius, modicis excursibus syluas populatus quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est, magnum uixit scueritatis fama, supremis testamēti uerbis ambitionis manifestus. quippe multa in Nerone adulatio ne addidit, subiecturum ei prouincias fuisse, si biennio proximo uixisset. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator, receptaq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens.

Mona insula Igitur Monam insulam incolis ualidam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauesq; fabricatur plano alueo aduersus breue littus & incertum. Sic pedites, equites uado secuti, aut altiores inter undas adnantes, equis transmiserunt. Stabat pro littore diuersa acies, densa armis uirisq; intercurstantibus fœminis; in modum Furiarum, ueste ferali, crinibus deiectis, fœces præferabant. Druidæq; circum, preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aspectus perculere militem, ut quasi hærentibus membris immobile corpus uulneribus

Vibius Secundus.

Sue. Paulinus.

Mona insula
Britanniæ proxima.

Druidæ apud
Britannos.

bus

bus præberent. Dein cohortationibus ducis & se ipsi stimulant, ne muliebri & fanaticum agmen pauescerent, inferunt signa, sternuntque; obuios, & igni suo inuoluunt. Præsidium posthac impositum uicis, excisiq; luci, sæuis superstitionibus sacri. Nam cruore captiuo adolere aras, et hominum fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nunciatur. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Cæsarem heredem duasq; filias scripserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul iniuria fore. quod contra uertit, adeo ut regnum per cæturiones, domus per seruos, uelut capta uastaretur. Iam primum uxor Boodicia uerbis affecta, & filia stupro uiolata sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad Rebellionem Trinouantibus, & qui alij nondum seruitio assuefacti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in ueteranos odio. Quippe in coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando, fontibus impotentiam ueteranorum militibus, similitudine uitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur: delectiq; sacerdotes specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum uidebatur excindere coloniam nullis munimentis septam, quod ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius quam usui consulitur. Inter quæ nulla palam causa delapsam Camuloduni simulachrum uictoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus.

Iceni.
Prasutagus
Icenorum rex.

Boodicia.

Camulodunum.

Templum diui
Claudij in
Britannia.

Et fœminæ in furore turbatæ, adesse exitium canebant, externosq; fremitus in curia eorum auditos. Consonuisse ululâtibus theatrum, uisamq; speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu. Sic labente æstu, humanorum corporum effigies relictæ. Ut Britanni ad spem, ita ueterani ad metum trahebantur. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius quàm ducentos sine iustis armis misit: & inerat modica militũ manus, tutela templi freti. Et impredientibus qui occultæ rebellionis conscij consilia turbabant, neq; fossam aut uallum præduxerunt, neq; motis senibus & fœminis, iuuentus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cætera quidem impetu direpta aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat, bido obsessum expugnatumq;. Et uictor Britãnus Pato Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduētanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra & munimētis defensus est. Quacumque clade et odijs prouinciæ, quam auaricia in bellum egerat, trepidus procurator Catus, in Galliam transijt. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insignis, sed copia negotiatorum & comœtu maxime celebre: ibi ambiguus an illam sedem bello deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisq; magnis documentis temeritatẽ Petilij coercitam, unius oppidi damno seruare uniuersa statuit. Neq; fletu & lacrymis auxilium eius oratium flexus est, quin daret profectiois signum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, uel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades

mun

municipio Verulamio fuit, quia barbari omnis castellis Verulamium, præsidijq; militarium, quod uberrimum spoliant, & deferentes in tutum, læti præda, & aliorum insignes petebant. Ad septuaginta millia civium & sociorum ijs quæ memoravi locis, occidisse constitit. Neq; enim capere aut uenundare, aliud uel quod belli commercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tanquam reddituri supplicium, ac prærepta interim ultione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum uexillarijs uicesimarijs, & è proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant, cum omittere cunctationem, & congredi acie parat. deligitq; locum arctis faucibus, & à tergo sylua clausum, satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planiciem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiarum passim per cateruas & turmas exultabant, quanta non aliis multitudo, & animo adeo fero, ut coniuges quoque testes uictorie secum traherent, plaustrisq; imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se uehens ut quanq; nationem accesserat, solitum quidem Britannis foeminarum ductu bellare testabatur, Britannii foeminarum ductu bellant. sed tunc non ut tantis maioribus ortam regnum & opes, uerum ut unam è uulgo, libertatem amissam, consecutum uerberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. eò prouectas Romanorum cupidines, ut non corpora, nec senectam quidem, aut uirginitatem impollutam relinquunt. Adesse tamen deos iustæ uindictæ. cecidisse legionem, quæ prælium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidè & clamorem tot militum, nedum impetus & manus perlaturus. Si copias

armatorum, si causas belli secum expenderent, uincendum illa acie, uel cadendum esse. Id mulieri destinatum: uiueret uiri, & seruirent. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat, qui quanquam consideret uirtuti, tamen exhortationes & preces miscebat. Ut spernerent sonoras Barbarorum & inanes minas. plus illic foeminarum quam iuuentutis aspici. imbelles, inermes cessuros statim, ubi ferarum uirtutemque uincantium, toties fusi agnouissent. etiam in multis legionibus paucos esse qui praelia profligarent. gloriaeque eorum accessurum, quod modica manu uniuersi exercitus famam adipiscerentur. Cōferti tantum, & pilis emissis, post umbonibus & gladijs stragem, cademque continuarent, praedae immemores. parta uictoria cuncta ipsis cessura. Is ardor uerba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat uetus miles & multa praeliorum experientia, ut certus euentus Suetonius, daret pugnae signum. Ac primum legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggestus hostis certo iactu tela exhauserat, uelut cuneus erupit. Idem auxiliarium impetus, & eques protētis hastis, perfringit quod obuium & ualidum erat. Ceteri terga praebuere difficili effugio, quia circumiecta uehicula sepe serāt abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixaque telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerāt. Clara & antiquis uictorijs par ea die laus parta. quippe sunt qui paulominus quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius uulneratis. Boudicea uitam ueneno finiuit. Et Poenius Posthumus praefectus castrorum secundae legionis, cognitis quartadecimanorum uicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudat

Fraudauerat, abnueratq; contra ritum militiæ iussa ducis,
 se ipsum gladio transegit. Contractus deinde omnis exer-
 citus sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda.
 Auxitq; copias Cæsar, missis è Germania duobus legio-
 nariorum nullibus, octo auxiliariorū cohortibus, ac mille
 equitibus: quorum aduentu, non nisi legionario milite sup-
 pleti sunt. Cohortes alæque nouis hybernaculis locatæ,
 quodq; nationum ambiguū aut aduersum fuerat, igni atq;
 ferro uastatur. Sed nihil æque quàm fames affligebat se-
 rendis frugibus incuriosos, et omni ætate ad bellum uer-
 sa, dum nostros commeatibus sibi destinant, gentesq; præfe-
 roces tardius ad pacem inclinant: quia Iulius Classicianus
 successor Cato missus, et Suetonio discors, bonum publi-
 cum priuatis simultatibus impediēbat, dispereratq; nouū
 legatum opperendum esse, sine hostili ira et superbia ui-
 ctoris clementer deditis consulturum: Simul in urbē man-
 dabat, nullum prælio finem expectarent, nisi succederetur
 Suetonio. cuius aduersa prauitati ipsius, prospera ad for-
 tunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britannię
 statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis
 spe: posse autoritate eius, non modo inter legatum procu-
 ratoremq; cōcordiam gigni, sed et rebelles Barbarorum
 animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus
 ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis, postquam Ocea-
 num transmiserat, militibus quoq; nostris terribilis ince-
 deret. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam
 tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat.
 mirabanturq; quod dux et exercitus tanti belli confector
 seruijs obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mol-
 lius relata. Detentusq; rebus gerēdis Suetonius, quod per-
 paucas naues in littore, remigiūq; in ijs amiserat, tanquam

Polycletus li-
 bertus Nero-
 nis.

durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is non iritato hoste, neq; lacefitus, honestum pacis nomen segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoris, seruili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longa senectæ, simul orbitate & pecunia insidijs obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capeffendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audacia promptus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neq; morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebatur. Igitur Fabianus tabularijs quos memorauimus, & alijs minus illustribus, obsignat. Quod apud patres cõuictum. Et Fabianus Antoniusq; cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemere. Perculit is dies Pompeium quoq; Helianum iuuenem quæstorium, tanquam flagitiorum Fabiani gnarum. Eiq; Italia & Hispania in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia Valerius Põticus afficitur, quòd reos ne apud præfectum urbis arguerentur, ad prætorem detulisset, interim specie legum, mox præuaricando ultionem elusurus. Additur senatusconsultum, Qui talem operam emptitasset, uendidisset ue, ut perinde pœna teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus. Haud multo post præfectum urbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit, seu negata libertate, cui pretium pepigerat, siue amore exoleti insensus, & dominum æmulum non tolerans. Cæterum cum uetere ex more familiam omnem quæ sub eodem te-

Et

Multi hodie
etiã apud Chri
stianos sentiunt
cũ Asinio Mar
cello.

Paupertas.

mansitauerat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, usq; ad seditionem uentum est: senatusq; (in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium) pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum differuit. Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur. neq; sum aduersatus, non quia dubitarem super omnibus negocijs melius atque rectius olim prouisum, & quæ conuerterentur, in deterius mutari: sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere uiderer. Simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Resp. consilijs eguisset. quod hodie euenit, Consulari uiro domi suæ interfecto, per insidias serui les, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familie minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum Præfectura urbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra auertit? An ut quidam fingere non erubescunt, iniurias suas ultus est intersector? quia de paterna pecunia transfegerat, aut uitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum iure casum uideri. Libet argumenta conquirere in eo quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendum habcremus, creditis ne seruum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non uox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occultuit, telum inter ignaros parauit. num

Oratio C. Cassij in senatu de supplicio seruorum.

x 4 excubias

excubias transfiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, eadem patraret omnibus ne scijs? Multa sceleris indicia præueniunt seruis, si prodant. Possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremo si pereundum sit, non inultri inter nocetes agere. Suspecta maioribus nostris fuerunt ingenia seruorum, etiam cum in agris aut domibus ijsdem nascerentur, charitatemq; dominorum statim acciperent. Postquam uero nationes in familijs habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cum decimus quisq; fustiferitur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica repeditur, Sententiæ Cassij, ut nemo unus contra ire ausus est, ita dissonæ uoces respōdebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Præualuit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine saxa ac fæces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atq; omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidijs sepsit. Censuerat Cingonius Varro ut liberti quoq; qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id a principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non mauerat, per sæuitiã incenderetur. Damnatus ijsdem consulibus Tarquinius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius memineraunt. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellio'que Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

Eo

Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, autoritate, Memmius
Regulus. constantia, fama (in quantum præumbrâte imperatoris fâstigio datur) clarus, adeo ut Nero æger ualitudine, & adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidiam Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia noua generis claritudine, neque inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq; oleum equiti ac senatui Græca facilitate. P. Mario, L. Asinio consulibus, Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memorauimus, probrosa aduersus principem carmina factitauit: uulgauitq; celebri cõuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigillini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antistio, quàm imperatori gloriam quæsiuit, ut condemnatus à senatu, intercessionem tribunitia morti eximeretur. Et cum Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitq; Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandumq; more maiorum. Cæteris inde assentiens, Pætus Thraëa multo cum honore Cæsaris, & acer rime increpito Antistio, nõ quicquid nocēs reus pati meretur, id egregio sub principe, & nulla necessitate obstricto senatu, statuendū differuit: carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus cõstitutas, quibus sine iudicum sæuitia & temporum infamia, supplicia decernerentur. Quin insula publicatis bonis, quo longius sonstem uitam traxisset, eo priuatim miserior, & publicè cle-

mentiae maximum exemplum futurū. Libertas Thraſeae ſilentium aliorum rupit. Et poſtquam diſceſſionem conſul permuſerat, pedibus in ſententiā eius iere, paucis exemplis: in quibus adulatione prōptiſſimus fuit A. Vitellius, optimū quenq; iurgio laceſſens, & reſpondenti reticens, ut pauida ingenia ſolent. At conſules perficere ſenatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Caſari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, poſtremo reſcripſit, nulla iniuria prouocatum Antiftiū grauiſſimas in principem contumelias dixiſſe, earum ultionem à patribus poſtulatam. Et pro magnitudine delicti poenam ſtatui par fuiſſe. cæterum ſe qui ſeueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationē non prohibere. ſtatucrent ut uellent, data etiam abſoluendi licentia. His atque talibus recitatis, & offēſione manifeſta, non ideo aut conſules mutauere relationem, aut Thraſeae deceſſit ſententia, ceteri ue quæ probauerant deſerucere: pars ne principem obieciſſe inuidiae uiderentur, plures numero tuti, Thraſeae ſueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haud diſpari crimine Fabricius Veiento cōſlictatus eſt, qui multa & probroſa in patres & ſacerdotes composuiſſet, ijs libris quibus nomen codicillorum dederat. Adijciebat Talius Geminus accuſator, uenditata ab eo munera principis & adipiſcendorum honorum ius, quæ cauſa Neroni ſuit ſuſcipiendi iudicij. Conuinctumq; Veientonem Italia depulit, & libros exuri iuſſit, conquiſitos lectitatosq; donec cum periculo parabantur: mox licētia habendi, obliuionem attulit. Sed graueſcentibus in dies publicis malis, ſubſidia minuebantur. Conceſſitq; uita Burrus, incertum: ualitudine an ueneno. Valitudo ex eo cōicētabatur, quòd in ſe tumefcētibus paulatim faucibus, & impedito meatu, ſpiritus finiebat.

Plures

Burrus uita cōccedit.

Plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitū palatum noxio medicamine assueverant: & Burrum intellecto scelere, cum ad uiscendum princeps uenisset, aspectum eius auersatum, sciscitantiq; haecenus respondisse: Ego me bene habeo. Ciuitati grande desiderium eius mansit, per memoriā uirtutis, & successorum alterius segnē innocētiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cæsar duos prætorijs cohortibus imposuerat. Fenium Rufum ex uulgi fauore, quia rem frumētariam sine quaestu tractabat: Ofonium Tigillinum, ueterem impudicitiam atq; infamiam in eo secutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigillinus in animo principis ex intimis libidinibus assumptus. Prospera populi & militum fama Rufus, quod apud Neronē aduersum experiebatur. Mors Burri infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem uirium erat, altero uelut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi uarijs criminatōibus Senecam adoriuntur, tanquam ingentes & priuatum supra modum euectas opes adhuc auergeret, quodq; studia ciuium in se uerteret, hortorum quoq; amœnitate & uillarum magnificentia quasi principem supergrederetur. Obijciebant etiam eloquentiæ laudem uni sibi adsciscere, & carmina crebrius factitare, postquā Neroni amor eorum euenisset. Nam oblectamentis principis palam iniquum, detractare uim eius equos regentis: illudere uoces quoties caneret. Quem ad finem? nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe finitā Neronis pueritiā & robur iuuentæ adesse. exueret magistrū, satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis. At Seneca criminantiū nō ignarus, prodētibus ijs quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsarē,

Seneca accusatur.

Seneca ad Ne-
ronem.

sare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit. Quar-
tus decimus annus est Cæsar ex quo spei tuæ admotus sum,
 octauus ut imperium obtines. Medio temporis tatum ho-
 norum atq; opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ
 desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ
 fortunæ, sed tuæ. At auus tuus Augustus, M. Agrippæ Mi-
 tylenense secretum, C. Mecœnati urbe in ipsa, uelut pere-
 grinum otium permisit: quorum alter bellorū socius, alter
 Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidē, sed pro
 ingentibus meritis præmia acceperāt. Ego quid aliud mu-
 nificentia adhibere potui quàm studia (ut sic dixerim) in
 umbra educata? è quibus claritudo uenit, quòd iuuentæ
 tuæ rudimentis affuisse uideor, grande huius rei pretium.
 at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti,
 adeo ut plerunq; intra me ipse uoluam: Ego ñe equestri
 & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annume-
 ror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas
 mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales
 hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis
 agrorum spatijs, tam lato fœnore exuberat? Vna defensio
 occurrit, quòd muneribus tuis obniti nō debui. Sed uterq;
 mensuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere
 amico posset, & ego quantum amicus à principe accipe-
 re. Cætera inuidiam augent. quæ quidem, ut omnia mor-
 talia, infrà tuam magnitudinem iacent, sed mihi incum-
 bunt. mihi subueniendum est. quo modo in militia aut uia
 fessus adminiculum orarem: ita in hoc itinere uitæ, senex,
 & leuissimis quoq; curis impar, cum opes meas ultrà susti-
 nere non possim, præsidium peto. Iube eas per procurato-
 res tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in
 paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore
 perstrin-

perstringor, quod temporis, hortorum aut uillarum curæ seponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoq; in tuam gloriã cedet, eos ad summa uexisse, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero sic ferme respondit. Et quod meditatur orationi tuæ statim occuram, id primum tui muneris habeo, qui me nõ tantum præuisa, sed subita expedire docuisti. Auus meus Augustus Agrippæ & Mecænati usurpare otium post labores concessit, sed in ea ipsa ætate, cuius auctoritas tuetur quicquid illud & qualecunq; tribuisset. at tamen neutrum datus à se præmijs exiit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuentã Augusti uersata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, cõsilio, præceptis pueritiam, dein iuuentã meam fouisti. Et tua quidẽ erga me mœnera, dum uita suppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fœnus, & uillæ, casibus obnoxia sunt: ac licet multa uideãtur, pleriq; haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Fudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Vnde etiam robori mihi est, quod præcipuus charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi ualida ætas, rebusq; & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperij spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricũ adolescentiæ nostræ declinat, reuocas, inornatumq; robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam: nec quies, si reliqueris principẽ: sed mea auiditia, meæ crudelitatis metus in ore omnium uersabitur.

Quod

Nero ad Senecam.

Tigillinus ca-
lumniator,

Quod si maxime continentia tua laudetur, non tamen sa-
pienti uiro decorum fuerit, unde amico infamiam parat,
inde gloriam sibi recipere. His adiicit complexum & o-
scula, factus natura, & consuetudine exercitus uelare o-
dium fallacibus blanditijs. Seneca (qui finis omnium cum
dominante sermonum) grates agit: sed instituta prioris po-
tentiae commutat: prohibet coetus salutantium: uitat comi-
tantes, rarus per urbem, quasi ualitudine infensa, aut sa-
pientiae studijs domi attineretur. Perculso Seneca, prom-
ptum fuit R. sum Fenium imminuere, Agrippinae amicitiam
in eo craminantibus. Validiorq; in dies Tigillinus, & ma-
las artes, quibus solus pollebat, gratiores ratus si princi-
pem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Co-
pertoq; Plautum & Syllam maxime timeri, Plautum in A-
siam, Syllam in Galliam Narbonensem nuper amotos: no-
bilitatem eorum, & propinquos huic Orietis, illi Germa-
niae exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diuersas
spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare, cui caue-
ri utcunq; ab urbanis insidijs praesentia, longinquos mo-
tus quo nam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad no-
men dictatorium, nec minus suspectos Asiae populos, cla-
ritudine aui Druasi. Syllam inopem, unde praecipuam au-
daciam: & simulatorem segnitiae, dum temeritati locum
reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cu-
pidinem otij, sed ueterum Romanorum imitamenta pra-
ferre, assumpta etiam Stoicorum arrogantia, sectaq; quae
turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra
mora. Sylla sexto die peruectis Massiliam percussibus,
ante metum & rumoreni interficitur, cum epulandi cau-
sa discumberet. Relatum caput eius illisit Nero tanquam
praematura canicie deforme. Plauto parari necem, non per-
inde

inde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spatium itineris ac maris tempusq; interiectum mouerat famam: uulgoq; fingeant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus praesidentem, si clari atque insonantes interficerentur, praecipuum ad pericula: quin & Asia fauore iuuenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut numero ualidos, aut animo promptos, postquam iussa efficere nequiuissent, ad spes nouas transisse una. Haec in ore famae credentium otio agebantur. Caterum libertus Plauti celeritate uentorum praue nit centurione, & mandata L. Antistij soceri attulit: effugeret segnem mortem: otium, suffugium, & magni nominis miserationem, reperitur bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adueniebant) propulisset, dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quae ad usq; bellum eualescerent. denique aut salutem tali consilio quaeri, aut nihil grauius audenti quam ignauo patiendum esse. Sed Plautum ea non mouere, siue nullam opem providebat inermis atque exul, seu taedio ambiguae spei, an amore coniuugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alios a socio nuncios uenisse serant, tanquam nihil atrox immineret, doctoresq; sapientiae Caranum Graeci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiente mortis, pro incerta & trepida uita suasisse. Repertus est certe per medium diei nudus exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium praeposuerat. Caput interfecti relatum. cuius aspectu, ipsa principis uerba referam: Quin, inquit Nero, de-

posito

posito metu nuptias Poppæ ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamq; coniugem amoliri, quamuis modeste agat, & nomine patris, & studijs populi grauē. Sed ad senatum literas misit, de cæde Syllæ Plautiq; haud confessus. uerum utriusq; turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem Reip. magna cura haberi. Decretæ eo nomine supplicationes, utq; Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibrijs quàm malis. Igitur ac cepto patrum consulto, postquã cuncta scelerum pro egregijs accipi uidet, exturbat Octauia, sterilem distitans. Ex in Poppæ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octauie impulit, seruilem ei amorem obijcere. destinaturq; reus cognomēto Eucerus, natione Alexandrina, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & ui tormentorū uictis quibusdam, ut falsa annuerent, plures perstitere sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una instanti Tigillino, castiora esse muliebria Octauie respondit, quàm os eius. Mouetur tamē primo ciuilibus dissidijs specie, domumq; Burri, & prædia Plauti, infauista dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri questus, nec occulti per uulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. His, haud quaquam Nero poenitentia flagitij, coniugem reuocauit Octauiam. Ex in lati Capitolium scandunt, deosq; tandem uenerantur. Effigies Poppæ prouunt. Octauie imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroq; ac templis statuunt. I tur etiam in principis laudes repetitum uenerantium. Iamq; & palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emissi militum globi uerberibus & intento ferro turbatos disiecere. Mutataq; quæ per seditionem

Uulgus.

tionem uerterant. Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio tū & metu atrox, ne aut uulgi acrior uis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: Non eò loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quanquã id sibi uita potius) sed uitam ipsam in extremum adductam à clientulis & seruitijs Octauie, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quæ uix bello euenirent. Arma illa aduersus principem sumpta. ducentantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam et in urbẽ ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An quia ueram progeniem penatibus Cæsarium datura sit, malle populum Romanum tibicinis Aegyptij sobolem imperatorio fastigio induci? Deniq; si id rebus conducatur, libens quàm coactus acciret dominam, uel consuleret securitati iusta ultione. Et modicis remedijs, primos motus consedissee. at si despererent uxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum datus. Varius sermo, & ad metum atq; iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum ualebat suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimẽ affingeretur. Et uisus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum (ut Anicetus. memorau) præfectus, leui post admissum scelus gratia, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haud minoris gratiæ instare, si cõiugem insensam depelleret. Nec manu aut telo opus, Fateretur Octauie adulteriũ. Occulta

y quidem

quidē ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœ-
 nos promittit: uel si negauisset, necem intentat. Ille insita
 uerordia, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam
 quàm iussum erat, fingit, fateturq̃; apud amicos, quos ue-
 lut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pel-
 litur, ubi non inops exilium tolerauit, & fato obiit. At Ne-
 ro præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusa-
 tæ paulo antè sterilitatis oblitus, abactos partus conscien-
 tia libidinum, eaq̃; sibi comperta dicto memorat. Insulaq̃;
 Pandateria Octauiam claudit. Non alia exul uisentium
 oculos maiore misericordia affecit. Memincrant adhuc
 quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria
 obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affue-
 rat. Læta aliqua uiderant, & præsentem sæuitiam melio-
 ris olim fortunæ recordatione eleuabant. Huic primū nu-
 ptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua
 nihil nisi luctuosum haberet, erepto per uenenum patre,
 & statim fratre. Tū ancilla domina ualidior. Et Poppæa
 nō nisi in perniciem uxoris nupta. Postremo crimen omni
 exitio grauius. Ac puella uicesimo ætatis anno, inter cen-
 turiones & milites, præsagio malorum iam à uita exem-
 pta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc in-
 teriectis diebus, mori iubetur, cum iam uiduam se & tan-
 tum sororem testaretur, cōmuneq̃; Germanici, & postre-
 mo Agrippinæ nomen cieret, qua incolumi infelix quidē
 matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restrigitur uin-
 culis, uenæq̃; eius per omnes artus exoluuntur. Et quia
 pressus pauore sanguis tardius labebatur, præferuidi bal-
 nei uapore enecat. Additurq̃; atrocior sæuitia, quòd ca-
 put amputatum latumq̃; in urbem Poppæa uidit. Dona
 ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauim-

mus

mus, ut quicumq; casus temporum illorum nobis uel alijs autoribus noscent, præsumptum habeant, quoties fugas & cædes iussit princeps, toties grates deis actas, quæq; rerum secundarum olim, tū publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientia postremum fuit. Eodem anno libertorū potissimos ueneno interfecisse creditum est, Doryphorum quasi aduersatum nuptijs Poppææ, Pallantem quòd immensam pecuniam longa senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam ut C. Pisonis socium, sed ualidius à Seneca eodem crimine percussus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspæra.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA=

LIVM

LIBER XV.

INTEREA rex Parthorum Vologes, cognitis Corbulonis rebus, regemq; alienigenam Tygranem Armenia impo= situm: simul fratre Tyridate pulso, spre= tum Arsacidarum fastigium ire ultum uo= lens, magnitudine rursus Romana & continui fœderis reuerentia, diuersas ad curas trahebatur, cunctator ingenio, & dissensione Hyrcanorum gentis ualidæ, multisq; ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus in= super nuncius contumeliæ extimulat. Quippe egressus

y 2

Armenia

Armenia Tygranes Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius quam per latrocinia uastauerat. Id'que primores gentium ægrè tolerabant, eò contemptiois descensum, ut ne duce quidem Romano incurfarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mæcipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus què penes Adiabenum regimen, quod præsidium, aut unde peteret rogians. Iam de Armenia concessum, proxima trahi: & nisi defendant Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis, quàm captis esse. Tyridates quoq; regni profugus, per silentium haud modicè querendo, grauior erat. Non enim ignauia, magna imperia contineri, uirorum armorumq; faciendum certamè. Id in summa fortuna æquius, quod ualidius. Et sua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur commotus his Vologes concilium uocat, & proximum sibi Tyridatem constituit, atq; ita orditur. Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionè Armeniæ deduxi, qui tertius potètiæ gradus habetur. Nã Medos Pacorus anteceperat, uidebarq; contra uetera fratrum odia & certamina, fanulix nostræ penates ritè composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis nunquã prospere laceffitam, nunc quoq; in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias, æquitate quàm sanguine, causa quàm armis retinere parta maioribus malueram. si cūctatione deliqui, uirtute corrigam. Vestra quidem uis & gloria in integro est, addita modestiæ fama. quæ neq; summis mortaliū spernèda est, & à dijs æstimatur. Simul diademate caput Tyridatis euinxit, promptam equitum manū quæ regem ex more sectabatur Monesi nobili uiro tradidit, adiectis Adiabenorum auxilijs: mandauitq; Tygranem Armenia

Vologes oratio in concilio fuorum.

menia ex turbari, dum ipse compositis aduersus Hyrcanos
 discordijs uires intimas, molemq; belli ciet, prouincijs Ro-
 manis nunitans. Quæ ubi Corbuloni certis nuncijs audita
 sunt, legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bo-
 lano, subsidium Tygrani mittit, occulto præcepto, compo-
 sitius cuncta, quàm festinantius agerent. quippe bellū ha-
 bere quàm gerere malebat. Scripseratq; Cæsari proprio
 duce opus ejse, qui Armeniam defenderet: Syriã ingruente
 Vologese acriore in discrimine esse. Atq; interim reliquas
 legiones pro ripa Euphratis locat. Tumultuariã prouin-
 cialium manum armat. hostiles ingressus præsidijs interci-
 pit. Et quia egena aquarū regio est, castella fontibus im-
 posita, quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à
 Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine
 Monejes ut famam sui præiret, non ideo nescium aut in-
 cautum Tygranem offendit, qui occupauerat Tygrano-
 certa, urbem copia defensorum & magnitudine moenium
 ualidam. Ad hæc Niccephorius amnis haud spernenda la-
 titudine partem murorū ambit. & ducta ingens fossa qua
 fluuio diffidebatur. Inerantq; milites, & prouisi antè com-
 meatus, quorum subuectu pauci auidius progressi, & re-
 pentinis hostibus circumuenti, ira magis quàm metu cæte-
 ros accenderant. Sed Partho ad exequendas obsidiones
 nulla comminus audacia: raris sagittis, neque clausos ex-
 terret, & semet frustratur. Adiabeni cum promouere sca-
 las & machinamenta inciperent, facile detrusi, mox erum-
 pentibus nostris cæduntur. Corbulo tamen quamuis secur-
 dis rebus suis, moderandum fortunæ ratus misit ad Volo-
 gesem qui exoptularent uim prouinciæ illatam. socium
 amicūq; regem cohortes Romanas circumfedere. omitte-
 ret potius obsidionem, aut se quoq; in agro hostili castra
 positurum

positurum. Casperius centurio in eam legationem de-
 Nisibis. ctus, apud oppidum Nisibin septem & triginta millibus
 passuum à Tygranocerta distantem adit regem, & man-
 data ferociter edidit. Vologesi uetus & penitus infixum
 erat, arma Romana uitandi: nec præsentia prosperè flue-
 bant, irritum obsidium, tutus manu & copijs Tygra-
 nes, fugati qui expugnationem sumpserant, missæ in Ar-
 meniam legiones, & aliæ pro Syria paratæ ultro ir-
 rumpere: sibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam
 exorta uis locustarum abederat quicquid herbidum aut
 frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, mis-
 surum ad imperatorem Romanum legatos super petenda
 Armenia & firmanda pace respondet, Monefen omittere
 Tygranocerta iubet, ipse retro concedit. Hæc plures ut
 formidine regis, & Corbulonis minis patrata ac magnifi-
 ca extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur, ut
 omisso utrinq; bello, & abeunte Vologese, Tygranes quo-
 que Armenia abscederet. Cur enim exercitum Romanum
 à Tygranocertis deductum? cur deserta per otium, quæ
 bello defenderāt? An melius hybernauisse in extrema Cap-
 padocia, raptim erectis tugurijs, quàm in sede regni mo-
 do retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio
 quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per
 annos gloriæ, non ultrà periculum faceret. Nam ut retuli,
 proprium ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, & aduen-
 tare Cæsennius Pætus audiebatur: iamq; aderat, copijs ita
 diuisis, ut quarta & duodecima legiones addita quinta
 quæ recens è Mœsis excita erat, simul Pontica & Galata-
 rum Cappadocumq; auxilia Pæto obedirent: tertia &
 sexta & decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Cor-
 bulonem manerent. Cætera ex rerum usu sociarent, parti-
 rentur uc

ventur'ue. Sed neq; Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil cædis aut prædæ, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanum ius uictis impositurum. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad principem missos memorauimus, reuertere irriti: bellumq; propalam sumptum à Parthis. nec Pætus detrectauit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Caluianus Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristis omine. Nam in transgressu Euphratis, quæ potè transmittēbat, nulla palam causa, turbatus equus qui consularia insignia gestabat, retro euasit. Hostiaq; quæ muniebantur hybernaculis assistens, semifacta opera fuga perripit, seq; uallo extulit. & pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. Cæterum Pætus spretis omnibus, necdum satis firmatis hybernaculis, nullo rei frumentariæ prouisu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipiendis, ut ferebat Tygrano certis, uastandisq; regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quædam castella, gloriæq; & prædæ non nihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura habuisset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat comæditu, ut instante iam hyeme, reduxit exercitum, composuit que ad Cæsarem literas, quasi confecto bello, uerbis magnificis, rerum uacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsijs insedit: & ne ponti iniiciendo impedimentum hostiles turme afferrent (iam enim subiectis campis magna specie uolitabant) naues magnitudine præstantes, & connexas

trabibus, ac turribus auctas, agit per annem, catapultisq;
 & ballistis proturbat Barbaros, in quos saxa & hastæ
 longius permeabant, quàm ut contrario sagittarum iactu
 adæquarentur. Dein pons cōtinuatus, collesq; aduersi per
 socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta
 celeritate & ostentatione uirium, ut Parthi omisso paratu
 inuadēdæ Syriæ, spem omnem in Armeniam uerterēt. Ibi
 Pætus imminentium nescius, quintam legionem procul in
 Pōto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus
 infirmauerat, donec aduentare Vologesem magno & in=
 fenso agmine auditum. Accitur legio duodecima, & unde
 famam aucti exercitus sperauerat, prodita infrequentia,
 qua tamen retineri castra, & cludi Parthus tractu belli
 poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consilijs constan=
 tia fuisset. Verum ubi à uiris militaribus aduersus urgētes
 casus firmatus erat, rursus ne alienæ sententiæ indigens ui=
 deretur, in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis
 hybernis, non fossam neq; uallum sibi, sed corpora & ar=
 ma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prælio
 certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus,
 quos uisendis hostium copijs præmiserat, trepidus remea=
 uit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, uana rur=
 sus fiducia, tria millia delectorum proximo Tauri iugo
 imposuit, quo transitum regis arcerent. Alares quoque
 Pannonios robur equitatus in parte campi locat. Cōiunx
 ac filius castello cui Arsamosata nomen est, abditi, data
 in præsidium cohorte, ac disperso milite, qui in unum ha=
 bitus, uagum hostem promptius suslentauisset. Aegre com=
 pulsum ferunt, ut instantem, Corbuloni fateretur. Nec
 à Corbulone properatum, quo gliscentibus periculis etiã
 subsidij laus augetur. Expediri tamen itineri singu=
 la millia

la millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, partem numerum e cohortibus iussit. At Vologeses quamuis obfessa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed ui ac munis alares exterruit, legionarios obtruit, uno tantum ceturione Tarquittio Crescente turrim, in qua præsidium agitabat, defendere auso: facta sæpius eruptione, et cæsis qui Barbarorum propius suggredebatur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum si quis integer, longinqua & auia, uulnerati castra repetuere: uirtutem regis, sæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduersis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, ueniret propere, signa & aquilas, et nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim donec uita supeditet, retenturum. Ille interritus & parte copiarum ad Syriam relicta, ut munimenta Euphrati imposita retinerentur, quæ proximum & comitatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Conutabantur exercitum præter alia assueti bello, magna uis camelorum onusta frumenti, ut simul hostem famemque depelleret. Primum e percussis pactium primipili centurionem obuium habuit, dein plerosque militum: quos diuersas fugæ causas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi uictoribus inmitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam ostendere. Non uicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in ijs legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona imperatoria manu tribueretur, quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus

2 5 adipisce

adipisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent? His atq; talibus in commune alacres, & erant quos pericula fratrum, aut propinquorū proprijs stimulis incenderent, continuū die noctūq; iter properabant. Eoq; intentius Vologeses premere obsessos, modo uallum legionum, modo castellū quo imbelis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedēs quàm mos Parthis, si ea temeritate hostem in prælium eliceret. At illi uix contubernijs extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant, pars iussu ducis, & alij propria ignauia, ut Corbulonem opperientes, ac si uis ingrueret, prouisis exemplis Caudina ac Numantina cladis. Neq; eandem uim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validā quoq; & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrā daret, saluti cōsuluisse. Qua desperatione exercitus, dux subactus, primas tamen literas ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, quod pro Armenijs semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quem imperator delegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo utilem. Nec præsentia tantum spectaret. Ipsum aduersus duas legiones totis regni uiribus aduenisse: At Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarēt. Ad ea Vologeses, nihil pro causa, sed opperiedos sibi fratres Pacorum ac Tyridatē rescripsit. Illum locum tempusq; cōsilio destinatum quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignum Arfacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi post à Pæto nuncij, & regis colloquium petitum, qui Vasacem præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus, Lucillos, Pompeios, & si qui duces obtinēdæ donandæ ue Armeniæ egerant: Vasaccs imaginem retinendi donandi ue penes nos, uim penes Parthos memorat. Et multum inuicem disc

cem disceptato, Monobazus Abdiabenus in diem posterum testis ijs quæ pepigissent, adhibetur. Placuitq; liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaq; & cōmeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum uictoriæ iusserant. namq; ijs usui fuit. Nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infâustis: quorum simulachrum ab Armenijs usurpatum est. Nam & munita ingressi sunt, antequam agmen Romanum decederet, & circumsteterè uias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoscentes, abstrahentesq;. Raptæ etiam uestes, retenta arma, pauido milite & concedente, ne qua prælij causa existeret. Vologeses armis & corporibus caesorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, uisu fugientium legionũ abstinuit. Fama moderationis querebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumẽ Arsametem elephanto insidens, & proximus quisq; regi ui equorũ perurpere, quia rumor incesserat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt, ualidum & fidum intellexere. Cæterũ obseßis adeo suppeditauisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem inijcerent: contraq; prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere absuisse. Adiecit, iurciurando Pæti cautum apud signa, adstantibus ijs quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur literæ Neronis, an paci annueret. Quæ ut augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: una

tur: una die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim faucibus: neq; minus deformem illam fugientium trepidatione, quam si terga in acie uertissent. Corbulo cum Iuis copijs apud ripam Euphratis obuius, nõ eam speciem insignium & armorũ prætulit, ut diuersitatem exprobraret. Mœsti manipuli, ac uicem commulitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu usurpata consalutatio. Decesserat certamen uirtutis, & ambitio gloriæ, felicitum hominum affectus. sola misericordia ualebat, & apud minores magis. Ducũ inter se breuis sermo secutus est, hæc cõquerentium: irritum laborem, potuisse bellum fuga Parthorũ finiri. Ille integra utrique cuncta respondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderet Armeniam, abscisso Vologesis infirmatam. Nõ ea imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum comotum, è prouincia egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoq; optimã fortunam orandam, ut pedes confectus spatij itinerum, alacrem & facilitate camporũ præuenientẽ equitem assequeretur. Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonẽ missi nuncij, detrahere castella trans Euphratem, amnemq; ut omnium medium falleret. Ille Armeniam quoq; diuersis præsidij uacua fieri exposulabat. Et postremo concessit rex. Diruptaq; quæ ultra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relictæ sunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcusq; medio capitolini montis sistebantur, decreta ab senatu, integro adhuc bello, neq; tum omissa, dum aspectui consulitur, spreta conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis uetustate corruptum, in Tyberim iecit, quo securitatem

ritatem annonæ sustentaret. cuius precio nihil additum est, quamuis ducentas ferme naues portu in ipso, uiolentia tempestatis, & ceterum alias Tyberi subuectas, fortuitus ignis absumpsisset. Tris dein consulares, L. Pisonem Ducennium Geminium, Pompeium Paulinum uestigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum principum, qui grauitate sumptuum iustos redditus anteissent, se annum sexceteris sceterium Reip. largiri. Percrebruerat ea tempestate prauissimus mos, cum propinquis comitijs, aut sorte prouinciarum, pleriq; orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasq; & prouincias inter patres sortiti, statim enutrent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia senatū adeunt, ius naturæ, labores educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis precij esse orbis quòd multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta promissa & obuia haberent. Sibi promissa legum diu expectata, in ludibrium uerti, quando quis sine solitudine parens, sine luctu orbis, longa patrū uota repente adæquaret. Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici iuuaret, ac ne usurpandis quidem hæreditatibus prodesset. Exin Claudius Timarchus Cretæsis reus agitur, ceteris criminibus, ut solēt præualidi prouincialium, & opibus nimis ad iniurias minorū elati: una uox eius usq; ad cōtumeliam senatus penetrauerat, quòd dictitasset, in sua potestate situm, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum uertens, postquam de reo censuerat, prouincia Creta depellendum, hæc addidit. Vsu probatum est P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic
 oratorum

S. C. Neruiana
 1143. de adopti-
 onibus. S. C.

Lex Cincia.
Leges Iuliæ.
Lex Calpur-
nia.

oratorum licentia, Cinciam rogationem : candidatorum ambitus, Iulias leges: magistratuum auaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus no- uam prouinciarum superbiam dignum fide constantiaq; Romana capiamus consilium, quo tutela sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non modo prætor aut consul, sed priuati etiam mittebãtur, qui prouincias uiserent, & quid de cuiusq; obsequio uideretur, referrent. trepidabantq; gentes de æstimatione singulorũ. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita prœptius accusatio decernitur. Decernaturq;, & maneat prouincialibus, potētiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeãtur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imò uirtutes odio sunt, seueritas obstinata, inui- etus aduersus gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modũ candidatorum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqualius atq; constantius prouinciæ regētur: nam ut me- tu repetundarum infracta auaritia est, ita uetita gratiarũ actione ambitio cohibetur. Magno assensu celebrata sen- tentia. Non tamen senatusconsultũ perfici potuit, abnuen- tibus consulibus ea de re relatum. Mox autore principe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum proprætoribus pró ue consulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigies que in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ ce-
tebra

lebre Campaniæ oppidum Pompei magna ex parte pro=^{Pompei.}
ruit. Defuncta^q; uirgo Vestalis Lælia, in cuius locū Cor=
nelia ex familia Cossorum, capta est. Memmio Regulo,
& Virginio Ruso c o s s. natam sibi ex Poppæa filiam
Nero ultra mortale gaudium accepit, appellauit^q; Augu=
stam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puer=
perio colonia Antium, ubi ipse generatus erat. Iam sena=
tus uterum Poppææ commendauerat dijs, uota^q; publice
susceperat. quæ multiplicata, exoluta^q; . Et additæ suppli=
cationes, templum^q; Fœcunditati, & certamen ad exem=
plar Atticæ religionis decretum. Ut^q; Fortunarū effigies
aureæ in folio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum
Circense ut Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domi=
tiæ^q; apud Antium cderetur. quæ fluxa fuere, quartum
intra mensem defuncta infante. Rursus^q; exortæ adula=
tiones, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædem^q;
& sacerdotem. At^q; ipse ut lætitiæ, ita mœroris immodi=
cus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recen=
tem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto ani=
mo prænunciam imminētis cædis contumeliam excepisse.
Secutam dehinc uocem Cæsaris ferunt, qua reconciliatum
se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsa=
ri gratulatum. Vnde gloria egregijs uiris, & pericula
gliscebant. Interim ueris principio legati Parthorū man=
data regis Vologesis, literas^q; in eandem formā attulere:
Se priora & toties iactata super obtinēda Armenia, nunc
omittere, quoniam dii quamuis potentium populorū arbi=
tri, possessionem Parthis non sine ignominia Romana tra=
didissent. Nuper clausum Tygranem, post Pætum legio=
nes^q; cum opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis
approbatam uim, datum & lenitatis experimentum. Nec
recusat

recusaturum Tyridatem accipiendi diademati in urbem uenire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, ubi legionibus coram, regnum auspicaretur. Talibus Vologesis literis, quia Pætus diuersa tanquam rebus integris scribebat, interrogatus ceturio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuevit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoste placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atq; hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitia rursus peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamē, unde spes fieret, nō frustra eadem oraturum Tyridatem, si preces ipse attulisset. Syriæq; executio Cintio, copie militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio ducente Mario Celso, è Pannonia adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectis, que & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum ferme modum aucta potestate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cum grauiora metueret, facetijs insectari satis habuit Cæsar his ferme uerbis: Ignoscere se statim, ne tam promptus in pauorem longiore solitudine ægresceret. At Corbulo quarta et duodecima legionibus, quæ fortissimo quoq; amisso, & cæteris exteritis, parum habiles prælio uidebantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditq; legionem quintam, quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos

recens

recens adductos, & uexilla delectorum ex Illyrico & Aegypto, quodq; alarum cohortiumq;, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, quã transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem uocat, orditurq; magnifica de auspicijs imperatorijs, rebusq; à se gestis, aduersam inscitiam Pæti declinãs, multa autoritate, quæ uiro militari pro faciãdia erat. Mox iter L. Lucullo quõdam penetratum, apertis quæ uetustas obsepserat, pergit. Et ueniẽtes Tyridatis Vologesisq; de pace legatos haud aspernatus, adiungit ijs centuriones cum mandatis non immitibus. Non enim adhuc eò uẽtum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secũda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Tyridati conducere intactum uastationibus regnum dono accipere, & Vologesen melius societate Romana quã damnis mutuis genti Parthorum consulaturum. Scire quantum intus discordiarum, quamq; indomitas & præferoces nationes regeret. Contrã imperatori suo immotam ubiq; pacem, & unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adijcere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum excindit, plana, edita, ualidos, inualidosq; pari metu complet. Non infensum, necdum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoq; consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neq; atrox in summam, & quibusdam præfecturis inducias petit. Tyridates locum diemq; colloquio poscit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, cum à Barbaris delectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est à Corbulone uitatus, ut dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti angebatur, quod eo maxime pa-

tuit,

tuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias male pugnae imperavit. Die pacta Tyberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum senatoria aetate, sed pro legato quintae legioni impositus, in castra Tyridatis uenere honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et uiso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterq; dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omiſſis praecipitibus tuta & salutaria capeſſentem. Ille de nobilitate generis multum praefatus, caetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumq; nouum Caesari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsacide. Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Caesaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna utrinq; specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patrijs, hinc agmina legionum stetero fulgentibus aquilis, signisq; & simulachris deum in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tyridates, caesis ex more uictimis, sublato capite diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum caedes, aut obsidio. At nunc uersos casus: iturum Tyridatem ostentui gentibus, quanto minus quam captiuum? Ad didit gloriae Corbulo comitatem, epulasq;. & rogitante rege causas, quoties nouum aliquid aduerterat: ut, in initia uigiliarum per centurionem nunciari, conuiuium buccina dimitti, & structa ante Auguralem aram subdita face accendi: cuncta in maius attollens, admiratione priscae moris affecit.

affecit. postremo die spatium oravit, quo tantum itineris
 aditurus, fratres antè, matremq; uiseret: obsidem interea
 filiam tradit, literasq; supplices ad Neronem. Et digres=
 sus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis reperit,
 non incuriosum fratris: quippe & proprijs nuncijs à Cor=
 bulone petierat, ne quam imaginem seruitij Tyridates
 perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias
 obtinētium arceretur, foribus ue eorum assisteret, tantusq;
 Romæ quantus consulibus honor esset. Scilicet externæ
 superbiæ sueto, non erat notitia nostri, apud quos ius im=
 perij ualet, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar na=
 tiones alpium maritimarum in ius Latij transtulit. Equi=
 tum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud
 circum. Namq; ad eam diem indiscreti inibant, quia lex ^{Lex Roscia,}
 Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spe=
 ctacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificen=
 tia ac priora. Sed fœminarum illustrium senatorumq; filio=
 rum plures per arenam fœdati sunt. C. Lexanio, M. Lici=
 nio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero pro=
 miscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut
 hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos ut parum cele=
 bres & tantæ uoci angustos spernebat. Non tamen Ro=
 mæ incipere scenas ausus, Neapolim quasi Græcam ur=
 bem delegit. Inde initium fore, ut transgressus scenis in
 Achaiam, insignesq; & antiquitus sacras coronas ade=
 ptus, maiore fama, studia ciuium eliceret. Ergo cōtractum
 oppidanorum uulgus, & quos è proximis colonijs &
 municipijs eius rei fama acciuerat, quiq; Cæsarem per ho=
 norem, aut uarios usus sectantur, etiam militum manipuli
 theatrum Neapolitanorum complēt. Illic pleriq; ut arbi=
 trabantur, triste, ut ipse, prouidū potius et secundis numi
 2 2 nibus

nibus euenit . Nam egresso qui affuerat, populo, uacuum
 & sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per com-
 positos cantus grates dijs, atq; ipsam recentis casus fortu-
 nam celebrans, petiturusq; maris Hadriae traiectus, apud
 Beneuentum interim consedit : ubi gladiatorum munus à

Vatinius. Vatinius celebre edebatur . Vatinius inter foedissima e-
 ius aulae ostenta fuit, sutrinae tabernae alumnus, corpore de-
 torto, facetijs scurrilibus: primo in cōtumelias assumptus,
 deinde optimi cuiusq; criminatione eò usq; ualuit, ut gra-
 tia, pecunia, ui nocēdi etiam malis praeuineret. Eius mu-
 nus frequentanti Neroni, ne inter uoluptates quidem à
 sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torqua-
 tus Sillanus mori adigitur, quia super Iunia familiae cla-
 ritudinem diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id accu-
 satores obijcere, prodigū largitionibus, neq; aliam spem
 quàm in nouis rebus esse . quin eum nobiles habere, quos
 ab epistolis & libellis & rationibus appellet, nomina sum-
 mae curae & meditamenta. Tum intimus quisq; libertorum
 uincti abreptiq; . Et cum damnatio instaret, brachiorum
 uenas Torquatus intersecidit, secutaq; Neronis oratio ex
 more: *Quamuis fontem & defensionem merito diffusum, ui-*
eturum tamen fuisse, si clemētiam iudicis expectasset. Nec
multo post omissa in praesens Achaia (causae in incerto
fuere) urbem reuisit, prouincias Orientis, maxime Aegy-
ptum, secretis imaginationibus agitans. Dein edicto testi-
ficatus non longam sui absentiam, & cuncta in Rep. ex-
inde immota ac prospera fore, super ea profectioe adiit
Capitolium, illic ueneraturus deos. Cum Vestae quoq; tem-
plum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu nu-
mine exterrēte, seu facinorum recordatione nunquam
timore uacuus, deseruit inceptum, cunctas sibi curas amo-

re

re patriæ leuiores dictitans . Vidisse ciuium mœstos uultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti aduersum fortuita aspectu principis resoueri. Ergo ut in priuatis necessitudinibus proxima pignora præualerent, ita populum Romanum uim plurimam habere: parendumq; retinenti. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere, uoluptatum cupidine, & quæ præcipua cura est, rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur, de hinc (quæ natura magnis timoribus) deterius credebant quod euenerat. Ipse quo fidem acquireret, nihil usquam perinde lætum sibi publicis locis, struere conuiuia, totaq; urbe quasi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere, quas Tigillino paratas, ut exemplum referam, ne sæpius eadem prodigèntia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq; exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano abusq; petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus fœminis completa. Et contra scorta uisebantur nudis corporibus. Iam gestus motusq; obscœni, & postquam tenebræ incedebāt, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta consonare cantu & luminibus clarescere. Ipse per licita atq; illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solennium conuiuium denupsisset. Inditum imperatori flammeū. * Misit spicces duos, auspices duos, & genialis thorus, & faces nuptiales, cum &

cta deniq; spectata, quæ etiam in fœmina nox operit . Sequitur clades, forte, an dolo principis incertû: nã utrunq; autores prodidere: sed omnibus quæ huic urbi per uiolentiam ignium acciderunt, grauior atq; atrocior. In initium in ea parte Circi ortû, quæ Palatino Cælioq; montibus contigua est . Vbi per tabernas, quibus id mercimoniû inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim ualidus, ac uento citus longitudinem Circi corripuit . Neq; enim domus munimentis septæ, uel tēpla muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incēdium, plana primum, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteiijt remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus, hucq; & illuc flexis, atque enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit . Ad hoc lamenta pauentium fœminarum fessa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq; sibi, quiq; alijs consulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: & sæpe dum in tergū respectant, lateribus aut fronte circūueniebantur: uel si in proxima euaserāt, illis quoq; igni correptis, etiã quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur . Postremo quid uitarent, quid peterēt ambigui, complere uias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoq; uictus, alij charitate suorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum munis restinguere prohibentium, et quia alij palàm faces iaciebant, atq; esse sibi autorem uociferabantur: siue ut raptus licentius exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in urbem regressus est quàm domui eius, qua palatium & Mecœnatis hortos continuauerat, ignis propinquaret . Neque tamen sisti potuit, quin

quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia extruxit, quæ multitudinē inopē acciperent. Subuectaq; utensilia ab Hostia, & propinquis municipijs, pretiumq; frumenti minutum, usq; ad ternos nummos. Quæ quanquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis urbis, inisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, præsentia mala uetustis cladibus assimulantem. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificijs, ut continuæ uolentiaæ campus & uelut uacuum cœlum occurreret. Necdum posito metu redibat. Leuius rursus grassatus ignis, patulis magis urbis locis, eoq; strages hominum minor. delubra deum, & porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Plusq; infamiae id incendium habuit, quia prædijs Tigillini Aemilianis proruperat. Videbaturq; Nero condendæ urbis nouæ, & cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum uestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed uetustissima religione, quod Scriuius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumq; quæ præsentis Herculi Arcas Euāder sacrauerat, ædesq; Statoris Iouis uota Romulo, Numæq; regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot uictorijs quæsita, & Græcarum artiū decora, exin monumenta ingeniorum antiqua & incorrupta. quamuis in tanta resurgentis

urbis pulchritudine, multa seniores meminerāt, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, x i i i i . kalend. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam urbem inflammauerant. Alij eò usq; cura progressi sunt, ut totidem annos mēsesq; & dies inter utraq; incendia numerent. Caterum Nero usus est patriæ ruinis, extruxitq; domū, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu uulgata, quàm arua & stagna, & in modum solitudinū hinc syluæ, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium, & audacia erat, etiam quæ natura dēnegauisset, per artem tentare, & uiribus principis illudere. Nanq; ab lacu Auerno nauigabilem fossam usq; ad ostia Tyberina depressuros promiserant, squalenti littore, aut per mōtes aduersos. Neq; enim aliud humidum gignēdis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cætera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen ut erat incredibiliū cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus est: manentq; uestigia irritæ spei. Caterum urbis quæ domus supererant, non ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis uicorum ordinibus, & latis uiarum spatijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Eas porticus Nero sua pecunia extructurum, purgatasque areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusq; ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq; tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat, ut quæ naues quæ frumentum Tyberi subuectassent, onustæ rudere decurrerēt.

Acidi

Aedificiaq; ipsa certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanoq; solidarentur: quod is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisq; haberet: nec communiione parietum, sed proprijs quaeq; muris ambiretur. Ea ex utilitate accepta decorem quoq; nouae urbi attulere. Erant tamen qui crederent ueterem illam formam salubritati magis cōduxisse, quoniam angustiae itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis uapore perumprenatur. At nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defensam, grauiore aestu ardescere. Et haec quidem humanis consilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditiq; Sibyllae libri, ex quibus supplicatū Vulcano & Cereri Proserpineq; ac propiciata Iuno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hausta aqua, templum & simulachrum deae proppersum est, & lectisternia ac peruigilia celebrare foeminae quibus mariti erant, Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deum placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & exquisitissimis poenis affecit, quos per flagitia inuisos, uulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS. qui Tyberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaq; in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Iudaeam originem eius mali, sed per urbem etiam: quò cuncta undiq; atrocita aut pudenda confluunt, celebranturq;. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quam odio humani generis conui-

Christiani in
fontes pro reo
subditi.

Christum

Innocentium
Christianorum
supplicia.

Sæuitia Nero-
nis in Christia-
nos.

Et sunt. Ea pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis
contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi,
aut flammandi, atq; ubi defecisset dies, in usum nocturni
luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtu-
lerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permi-
xtus plebi, uel circulo insistens. Vnde quanquam aduersus
fontes & nouissima exempla meritos, miseratio orieba-
tur, tanquam non utilitate publica, sed in sæuitiam unius
absumerentur. Interea cōferendis pecunijs peruastata Ita-
lia, prouinciæ euerse, socij q; populi, & quæ ciuitatum li-
beræ uocantur. Inq; eam prædam etiam dij cessere, spolia
tis in urbe templis, egestoq; auro, quod triumphis, quod
uotis, omnis populi Romani ætas prospere aut in metu sa-
crauerat. Enimvero per Asiam atq; Achaiã non dona tan-
tum, sed simulachra numinum abripiiebantur, missis in eas
prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cui
cunq; flagitio promptus: Hic Græca doctrina ore tenus
exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur
Seneca, quo inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longin-
qui ruris secessum orauisse: & postquam non concedeba-
tur, ficta ualitudine quasi æger neruis, cubiculū non egres-
sus. Tradidit quidam, uenenum ei per libertū ipsius, cui
nomen Cleonicus, paratum, iussu Neronis: uitatumq; à Se-
neca prodicione liberti, seu propria formidine, dum sim-
plici uictu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, pro-
fluente aqua uitam tolerat. Per idem tempus gladiatores
apud oppidum Præneste, tentata eruptione, præsidio mi-
litis, qui custos adesset, coerciti sunt: iam Spartacum &
uetera mala rumoribus ferente populo, ut est nouarum
rerum cupiens pauidus que. Nec multo post clades rei na-
ualis accipitur, non bello (quippe haud alias tam immota
pax)

pax) sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamvis seuiente pelago à Formijs mouere, & graui Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium plerasq; & minora nauigia passim amiserūt. Fine anni uulgatur prodigia imminentium malorum nuncia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & sydus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorum uel animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificijs, quibus grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino uiam propter natus uitulus, cui caput in crure esset. Secutaq; haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed nõ fore ualidũ, neq; occultum: quia in utero repressum, aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde consulatum Silius Nerus, & Atticus Vestinus, coepta simul & aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, foeminae etiam, cum odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesq; familias paterna nobilitate complexus, claro apud uulgum rumore erat, per uirtutem aut species uirtutibus similes. Nanq; facundiã tuẽdis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos, & ignotis quoq; comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut uoluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificentiã & aliquando luxui indulgebat. Idq; pluribus probabatur, qui in tanta uitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum uolunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit, nec tamen facile memorauerim, quis primus autor, cuius instinctu con-

Confuratio in
Neronem.

C. Pifo.

citur

Lucanus.

citum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos
 Subrium Flauium tribunum prætoriae cohortis, & Sul-
 pitium Asprum centurionem extitisse constantia exitus
 docuit. Et Lucanus Anneus, Plautiusq; Lateranus con-
 sul designatus, uiuida odia intulere. Lucanū propriae cau-
 sae accendebant, quod famam carminum eius premebat
 Nero, prohibueratq; ostentare uanus a simulatione. Late-
 ranum consulem designatū, nulla iniuria, sed amor Reip.
 sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quintilianus,
 uterq; senatorij ordinis, cōtra famam sui principium tan-
 ti facinoris capessuere. Na Sceuino dissoluta luxu mens,
 & proinde uita somno languida. Quintilianus molli cor-
 pore infāmis, & à Nerone probroso carmine diffama-
 tus, contumelias ultum ibat. Ergo dum scelera principis,
 & finem adesse imperij, deligendumq; qui se suis rebus suc-
 curreret inter se aut inter amicos iaciunt, aggregauere
 Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium
 Traricum, Iulium Aurinum, Munatium Gratum, Anto-
 nium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex
 quibus Senecio è præcipua familiaritate Neronis speciem
 amicitiae etiam tum retinens, eo proprijs periculis consli-
 etabatur. Natalis particeps ad omne secretū Pisoni erat.
 Cæteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt super
 Subrium & Sulpitium, de quibus retuli, militares manus,
 Granius Syluanus & Stadius Proximus, tribuni cohor-
 tium prætoriarū, Maximus Scaurus & Venetus Paulus
 centuriones. Sed summum robur in Fenio Ruffo præfecto
 uidebatur, quem uita famaq; laudatum, per sæuitiam impu-
 dicitiamq; Tigillinus in animo principis anteibat, fāti-
 gabatq; criminationibus, ac saepe in metum adduxerat,
 quasi adulterum Agrippinae & desiderio eius ultioni
 intentum.

intentum. Igitur ubi coniuratis præfectum quoq; prætorij in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flavius ferebatur, in scena canentem Neronem aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hic occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimū animum extimulauerant: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim cunctantibus prolatantibusq; spem ac metum, Epicharis quædam, Epicharis, incertum quo nam modo sciscitata, neque illi antè ulla rerum honestarum cura fuerat, accendere, & arguere coniuratos. ac postremo lētitudinis eorū pertæsa, & in Campania agens, primores classiariorum Misensium labefacere, & conscientia illigare connixa est tali initio. Erat nauarchus in classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris prouectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua & quàm in irritum cecidissent, aperit, adijcitq; questus & destinationem uindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare: nec leue auxilium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misens maris usu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia scelera principis orditur. Neq; senatui, quod inane esset, prouisum quo nam modo pœnas uersæ Reip. daret: accingere tur modo, nauaret operam, & militū acerrimos duceret in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat, ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice cōposita, nullis testibus innixum

innixum facile confutauit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse etiam quæ uera non probabatur. Coniuratis tamē metu proditionis permotis, placitum maturare eadem apud Baias in uilla Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebro uentitabat, balneasq; & epulas inibat omisis excubijs, & fortuna sue mole. Sed abnuuit Piso, inuidiâ prætendens, si sacra mensæ dijq; hospitales cæde qualiscunq; principis cruentarentur. Melius apud urbem, in illa inuisa & spolijs ciuium extracta domo, uel in publico patraturos, quod pro Rep. suscepissent. Hæc in commune: cæterum timore occulto, ne L. Syllanus eximia nobilitate disciplinaq; C. Cassij apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperiū inuaderet, promptè daturis operam qui à cōiuratione integri essent, quiq; miserarentur Neronem tanquā per scelus interfectum. Pleriq; Vestini quoq; consulis acre ingenium uitauisse Pisonem crediderunt, ne à libertate moueretur, uel delecto imperatore alio, sui muneris Remp. face-ret. Etenim expers coniurationis erat, quamuis super eo crimine Nero uetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandem statuere Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi destinata: quia Cæsar rarus egressu, domo aut hortis clausus, ad ludicra Circi uentitabat, promptioresq; aditus erant lætitiæ spectaculi. Ordinē insidijs composituerant, ut Lateranus quasi subsidiū rei familiari oraret deprecabundus & genibus principis accidens prosterneret incautum premeretq;, animi ualidus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & cæterorum ut quisq; audiuiisset, accurrerent, trucidarentq;: primas sibi partes expostulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Hetruria, siue ut alij tradidere,

Fortuna

Fortunæ Ferētano in oppido detraxerat, gestabatq; ue-
 lut magni operis sacrum. Interim Piso apud eadem Cere-
 ris opperiretur, unde eum præfectus Fenijs & cæteri ac-
 citum ferrent in castra comitante Antonia Claudij Cæsa-
 ris filia, ad eliciendum uulgi fauorem. quod C. Plinius me-
 morat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in a-
 nimo fuit, quamuis absurdum uideretur & inane, aut ipsi
 Antoniam nomen & periculum commodauisse, aut Piso-
 nem notum amore uxoris, alij matrimonio se obstrinxisse,
 nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.
 Sed mirū quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus,
 dices, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: donec
 proditio cœpit è domo Scœuini. Qui pridie insidiarum,
 multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus do-
 mum, testamentum ob signauit: promptum uagina pugio-
 nem, de quo suprâ retuli, uetustate obtusum increpans,
 asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamq; curâ
 liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conui-
 uium inuitum. seruorum charissimi libertate, & alij pecu-
 nia donati. Atq; ipse mœstus, & magnæ cogitationis ma-
 nifestus erat, quamuis lætitiã uagis sermonibus simula-
 ret. Postremo uulneribus ligamenta, quibusq; sistitur san-
 guis, parare eundem Milichum monet, siue gnarum con-
 iurationis, & hucusq; fidum, seu nescium, & tunc primū
 arreptis suspicionibus, ut pleriq; tradidere, de consequen-
 tibus. Nam cum secū seruilis animus præmia perfidiæ re-
 putauit, simulq; immensa pecunia & potentia obuersabã
 tur, cœssit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis me-
 moria. Etenim uxoris quoq; consilium assumpserat, mu-
 liebre ac deterius. quippe ultro metū intentabat, multosq;
 astitisse liberos ac seruos, qui eadem uiderint: nihil pro-
 futurū

Cupido domi-
 nandi cunctis
 affectibus fla-
 grantior.

Scœuinus.
 Anto. Natalis

futurum unius silentium. at præmia penes unum fore, qui indicio præuenisset. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dicitans, deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem,urgens periculum, graues coniurationes, & cætera quæ audierat, coniectaueratq;, docet. Telum quoque in necem eius paratum ostēdit, acciriq; reum iussit. Is raptus per milites, & defensionem orsus, Ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitū, ac fraude liberti subreptum respondit: Tabulas testamenti sæpius à se, & incustodita dierum obseruatione, signatas: Pecunias & libertates seruis & antè dono datas: sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimvero liberales semper epulas struxisse, & uitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomēta uulneribus nulla iussu suo, sed quia cætera palàm uana obiecisset, adiungere crimen uisum, se pariter indicem & testem facere. Adijcit dicitis constantiam. Incusat ultro intestabilem, & consceleratum, tanta uocis ac uultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, Antoniū Natalem multa cum Sceuino, ac secreto collocutum, & esse utrosq; C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quis nam is sermo, qua de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant. Inditaq; uincla. Et tormentorū aspectū ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pifone primū fatetur. Deinde adijcit Anneū Senecā, siue internuncius inter eum Pisonemq; fuit, siue ut Neronis gratiā pararet, qui in sensus Senecæ,

omnes

omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoq; pari imbecillitate, antè cuncta iam patefacta credens, nec ullum silentij emolumentum, edidit cæteros. Ex quibus Lucanus Quintilia= Lucanus, nusq;, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Aciliam matrem suam, Quintilianus Glicium Gallum, Senecio Anniũ Pollionem amucorũ præcipuos nominauere. Atq; interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusq; muliebri corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non uerbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à fœmina spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemptus. Postero cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis mēbris insistere nequibat) uinclo fasciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicē, & corporis pondere cōnisa, tenuem iam spiritũ expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac propè ignotos protegendo, cum ingenui & uiri & equites Romani senatoresq; in tantis tormētis charissima quoq; suorum pignorum proderent. Nō enim omittebant Lucanus quoq; & Senecio & Quintilianus passim conscios edere, magis magisq; pauido Nerone, quanquam multiplicatis excubijs semet sepsisset. Quin & urbem per manipulos occupatis mœnibus, in seffo etiam mari & anne, uelut in custodiam dedit. Volitabantq; per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum pedites equites que permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi exter= Germani, nis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atque ubi dicendam ad causam in=

A

troissent

troissent, letatum erga coniuratos. Si fortuitus sermo, & subiti occursum, si cōuiuium, si spectaculum simul inissent, pro crimine accipi: cum super Neronis ac Tigillini scæuas percunctationes, Fenius quoque Rufus uiolenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quo fidem incitiæ pararet, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauo assistenti annuentiq; an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cædemq; patraret, retinuit, infregitq; impetum iã manũ ad capulum referētis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonem pergere in castra, aut rostra cōscendere, studiaq; militum & populi tentare: si conatibus eius conscij aggregarētur, secuturos etiam integros, magnãq; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consilijs ualeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum: etiam fortes uiros subitis terreri, nedum ille scenicus, Tigillino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa expectando fieri, quæ segnibus ardua uideantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque uincirent, postremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Rempub. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deesset, & plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si uita præriperetur mortem approbaret? Immutus ijs, & paululum in publico uersatus, post domi secretus, animum aduersum suprema firmat, donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut stipendijs recentes delegerat. Nam netus miles timebatur, tanquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum uenis. Testamentum scædis aduersus Neronem adulationibus, amoris uxoris de-

dit

In nouis consilijs fama plurimum ualeat.

dit, quam degenerem, & sola corporis forma commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiungit, adeo propere, ut non complecti liberos, nō illud breue mortis arbitrium permetteret. Raptus in locum seruilibus poenis sepositum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus constantis silentij, nec tribuno obijciens eandem conscientiam. Sequitur cades Annei Senecæ latissima principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando uenenum non processerat. Solus quippe Natalis, & hactenus prompsit: missum se ad ægrotum Senecam ut uiseret conquerereturq; , cur Pisonem aditu arceret: melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: cæterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætorie cohortis, & an dicta Natalis, suaq; responsa nosceret, percunctari Senecam iubetur. Is, forte an prudens, ad cum diem ex Campania remeauerat, quartumq; apud lapidem suburbano rure substiterat. Illo propinqua uespera tribunus uenit, & uillam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeia Paulina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, conquestum que nomine Pisonis quod uisendo eo prohiberetur, se ratione ualitudinis & amore quietis, excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret, causam nō habuisse, nec sibi promptum in adulationes ingenium: Idque nulli magis ignarum quam Neroni, qui sæpius li-

Plautius Lateranus necatur.

Annei Senecæ cades.

Pompeia Paulina uxor Senecæ.

bertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset. Vbi hæc à tribuno relata sunt, Poppæa & Tigillino coràm, quod erat scèienti principi intimum cõsiliorum, interrogat, an Seneca uoluntariam mortem pararet. Tum tribunus nulla pauoris signa, nihil triste in uerbis eius, aut uultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo uenerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis, an obtemperaret interrogauisse: monitūq; ab eo, ut exequeretur, fatali omnium ignauia. Nam et Siluanus inter coniuratos erat, augebatq; scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitq; ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denunciaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione, conuersus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem uitæ suæ relinquere testatur, cuius si memores essent, bonarum artium famam tam constantis amicitie laturos. Simul lacrymas eorum, modo sermone, modo intentior in modum coercētis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: ubi præcepta sapientie? Vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse scèitiam Neronis? Neque aliud supereffe post matrem fratremq; interfectos, quàm ut educatoris præceptorisq; necem adijceret. Vbi hæc atque talia uelut in commune differuit, complectitur uxorem. & paululum aduersus præsentem formidinem mollitus, rogat oratq; temperaret dolori, ne æternum susciperet, sed in contemplatione uitæ per uirtutem actæ, desiderium mariti solatijs honestis toleraret. Illa contrà, sibi quoque destinatam mortem adseuerat, manumq;

manumq; percussoris exposcit . Tum Seneca gloriae eius non aduersus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad iniurias relinqueret: Vita, inquit, delinimenta monstraucram tibi, tu mortis decus maus. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constantia penes utrosq; par, claritudinis plus in tuo fine . Post quæ, eodem ictu brachia ferro exoluunt . Seneca, quoniam senile corpus & paruo uictu tenuatum, lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoque & poplitem uenas abruptit . Sæuisq; cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atq; ipse uisendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet . Et nouissimo quoque momento suppeditante eloquētia aduocatis scriptoribus, pleraq; tradidit, quæ in uulgus edita eius uerbis, inuertere superjdeo . At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne glisceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat . Hortantibus militibus, serui libertiq; obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ. Nam ut est uulgus ad deteriora promptum, non desuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis petiuisse: deinde oblata mitiore spe, blandimentis uitæ euictam: cui addidit paucos postea annos laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui esset, multū uitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lenitudine mortis, Staium Anncum diu sibi amicitiae fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem uenenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio extinguerentur, promeret: allatumq; hausit frustra, frigidis iam artibus & clauso corpore aduersum uim ueneni. postremo stagnū calidæ aquæ introijt, respergens proximos

Vulgus ad deteriora promptum,

Ioui libera-
tori librare li-
quorem.

seruorum addita uoce, Libare se liquorem illum Ioui libera-
tori. Ex in balneo illatus, & uapore eius exanimatus, si-
ne ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis præscripse-
rat, cum etiam tum prædiues & præpotens, supremis suis
consuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurioni-
bus occulto consilio, neq; tamen ignorante Seneca, desti-
nauisse, ut post occisum ope Pisonis Neronem, Piso quoq;
interficeretur, tradereturq; in præcium Senecæ, quasi in son-
ti, claritudine uirtutum ad summū fastigiū delecto. Quin
& uerba Flauij uulgabantur, Non referre dedecori, si ci-
tharæodus dimoueretur, & Tragæodus succederet. quia ut
Nero cithara, ita Piso Tragico ornatu canebat. Cæterū
militaris quoq; conspiratio nō ultra sefellit, accensis quo-
que indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundē
consciū & inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti
minitantiq; renitēs Sceuinus, neminē ait plura scire quā
ipsum. Hortaturq; ultro redderet tan bono principi uicē.
Non uox aduersum ea Fenio, nō silentium, sed uerba sua
præpediens, & pauoris manifestus, cæterisq; ac maxime
Ceruario Procuro equite ad conuincendum eum conmissis,
iussu imperatoris à Cassio milite qui ob insigne corporis
robur adstabat, corripitur, uinciturq;. Mox eorum indi-
cio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primo dissimili-
tudinem morum ad defensionem trahens, neque se arma-
tum cum inermibus effœminatis tantum facinus consocia-
turum. Dein postquam urgebatur, confessionis gloriam
amplexus, interrogatusq; à Nerone, quibus causis ad ob-
liuionem sacramenti processisset: Oderam te, inquit, nec
quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti.
odisse cœpi postquā parricida matris & uxoris, auriga,
histrio, & incēdiarius extitisti. Ipsa retuli uerba, quia nō
ut

ut Senecæ, uulgata erant. Nec minus nosci decebat militaris uiri sensus & incomptos & ualidos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit, quæ Flavius ut humilem & angustum increpans, circumstantibus militibus: Ne hoc quidem, inquit, ex disciplina. Admonitus fortiter protendere ceruicem: Vtinam, ait, tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens, cū uix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit, sesquiplaga interfectum à se dicendo. Proximū constantiæ exemplum, Sulpitius Asper cœturio præbuit, percunctanti Neroni, cur in cædem suam conspirauisset, breuiter respondens: Non aliter tot flagitijs eius subueniri posse. Tum iussam pœnā subiit. Nec cæteri cœturiones in perpetiendis supplicijs degenerauere. At non Fenio Rufō par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentū cōtulit. Opperiebatur Nero ut Vestinus quoque consul in crimen traheretur, uiolentum & infensum ratus: sed coniurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam uetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitē & insociabilem credebant. Cæterum Neronis odium aduersus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignauā principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetijs illusus, quæ ubi multum ex uero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens causa, quod Vestinus Statiliam Messalinā matrimonio sibi iunxerat, haud nescius inter adulteros eius & Cæsarem esse. Igitur non crimine, non accusatore existente, quia speciē indicij induere non poterat, ad uim dominationis con-

Sesquiplaga.

Facetiæ aspe-

ræ.

uersus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immit-
 tit, iubetq; præuenire conatus consulis, occupare uelut ar-
 cem eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Vestinus
 imminentes sibi ædes decoraq; seruitia, & pari ætate ha-
 bebat. Cuncta eo die munia consulis impleuerat. Conui-
 uium celebrat, nihil metuens an dissimulando metu, cum
 ingressi milites uocari eum à tribuno dixere. Ille nihil de-
 moratus exurgit. & omnia simul properantur, clauditur
 cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur uenæ, uigens
 adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita
 uoce, qua semet miseraretur. Circundati interim custodia
 qui simul discubuerant, nec nisi prouecta nocte emissi sunt,
 postquam pauorem eorum imminens exitium opperien-
 tium & imaginatus & irridēs Nero, satis supplicij luisse
 ait pro epulis consularibus. Exin M. Annei Lucani cæ-
 dem imperat. Is profluente sanguine, ubi frigescere pedes
 manusq;, & paulatim ab extremis cedere spiritum, ferui-
 do adhuc & compote mentis pectore intelligit, recorda-
 tus carmen à se compositum quo uulneratum militem per
 eiusmodi mortis imaginē obijisse tradiderat: uersus ipsos re-
 tulit. eaq; illi suprema uox fuit. Senecio posthac & Quin-
 tilianus, & Sceuinus, non ex priorē uitæ mollitia, mox re-
 liqui coniuratorum periere, nullo facto dicto ue memoran-
 do. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium ui-
 ctimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico
 interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua
 ipsius aduolui, et dextrā osculis fatigare. Atq; ille gaudiū
 id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi festinata
 indicia impunitate remuneratur: Milichus præmijs dita-
 tus, Conseruatoris sibi nomen Græco eius rei uocabulo
 Σωτήρ. assumpsit. E' tribunis Granius Siluanus quamuis abso-
 lutus

M. Anneus
 Lucanus.

Afran. Quin-
 tilianus.

Conseruator.

lutus, sua manu cecidit: Staius Proximus ueniam quam ab imperatore acceperat, uanitate exitus corruptit. Exuti de hinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Staius Domitius, quasi principem nō quidem odisissent, sed tamen existimarentur. Nouio Prisco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atq; Annio Pollioni infamatis magis quàm cōiūctis, data exilia. Priscum Antonia Flacilla coniunx comitata est: Gallū Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, post adeptis. quæ utraq; gloriam eius auxere. Pellitur & Rufrius Crispinus occasione cōiurationis, sed Neroni inuisus, quòd Poppeam quòdam matrimonio tenuerat. Virginiū Rufum claritudo nominis expulit. Nam Virginius studia iuueniū eloquentia, Mosonius præceptis sapientiæ fouebat. Cluudicno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catullino, Petronio Prisco, Iulio Altino, uelut in agmen & numerum, Aegæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia uxor Sceuini, & Cesenius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se, tantum pœna experti. Acilia mater Annei Lucani sine absolute in supplicio dissimulata. Quibus perperatris Nero, & concione militum habita, bina mummium millia uiritim manipularibus diuisit, addiditq; sine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ utebantur. Tum quasi gesta bello expositurus uocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiano consulari, Cocceio Neruæ prætori designato, Tigillino præfecto prætorij tribuit. Tigillinum & Neruam ita extollēs, ut super triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoq; sisteret. Dedit etiam consularia insignia Nymphidius, de quo quia nunc primum oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarū cladum erit. Igitur matre

A 3 libert

libertina ortus, quæ corpus decorum inter seruos liberatosq; principum uulgauerat, ex C. Cæsare se genitum se rebat, quoniam forte quadam habitu procerus & toruo uultu erat: siue C. Cæsar scortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero uocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesq; damnatorum adiunxit. Etenim crebro uulgi rumore lacerabatur, tanquam uiros & insontes ob inuidiam aut metum extinxisset. Cæterum cæptam, adultamq;, & reuictam coniurationem neq; tunc dubitauerunt, quibus uerū noscendi cura erat, & fatentur qui post interitū Neronis in urbē regressi sunt. At in senatu cunctis ut cuiq; plurimum mæroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pavidū, & profuā incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens, hostem & parricidam uocans: donec cōsensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem priuati odij uideretur, neu compositam, & oblitteratam mansuetudinem principis nouā ad scuitiam retraheret. Tum decreta dona & grates deis decernuntur, propriusq; honos Soli, cui est uetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexisset: Utq; Circensium cerealium ludicrū pluribus equorū cursibus celebraretur: mensisq; Aprilis Neronis cognomentū acciperet: tēplum Saluti extrueretur, eo loci ex quo Sceuius ferrū prompserat. Ipse eum pugionē apud Capitolium sacravit, inscripsitq; IOVI VINDICI. In præsens haud animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspiciū & præsagiū futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentarijs senatus, Cerialem Anicium cōsulem designatū, pro sententia dixisse, ut templum diuo Neroni quam ma-

turrime

turrine publica pecunia poneretur. Quod quidem ille de-
cernebat, tanquam mortale fastigium egresso, & uenera-
tionem hominum merito: quod ad omina olim sui exitus
uerteretur. Nam deum honor principi non antè habetur,
quàm agere inter homines desierit.

P. C O R. T A C I T I

A B E X C E S S V D I V I

A V G V S T I A N N A =

L I V M

L I B E R X V I .

LLVSIT dehinc Neroni fortuna per
uanitatē ipsius, ex promisso Cæselli Bas-
si, qui origine Pœnus, mente turbida, no-
cturnæ quietis imaginem ad spem haud
dubiam retraxit. Vectusq; Romam, prin-

cipis aditum emercatus, expromit, repertum in agro suo
specum altitudine immensa, quo magna uis auri contine-
retur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo ponde-
re. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte a-
lia columnis, quæ per tantum æui occulta, augendis præ-
sentibus bonis latuerint. Cæterum ut coniectura demon-
strat, Didonem Phœnissam Tyro profugam, condita Car-
thagine, illas opes abdidisse, ne nouus populus nimia pe-
cunia lasciuires: aut reges Numidarum & aliàs insensi,
cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non
auctoris, non ipsius negotij fide satis spectata, nec missis
uisoribus per quos nosceret, an uera assererentur, auget
ultra rumorem, mittitq; qui uelut partam prædam adue-
herent. Dantur triremes & delectum nauigium, iuuandæ
festinationi

festinationi . nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersa fama tulerat . Ac forte quinquennale ludicum secundo lustro celebrabatur : oratoribusq; præcipua materia in laudem principis assumpta est . Non enim tantum solitas fruges , nec metallis confusum aurum gigni , sed noua ubertate prouenire terra , & obuias opes deferre deos . Quæq; alia summa facundia , nec minore adulatione seruilia fingeant , securi de facilitate credentis . Gliscebant interim luxuria spe inani , consumebanturque ueteres opes , quasi oblati quas multos per annos prodigeret . Quin & inde iam largiebatur . Et diuitiarum expectatio inter causas paupertatis publicæ erat . Nam Bassus effosso agro suo , latisq; circum aruis , dum hunc uel illum locum promissi specus adseuerat , sequunturq; non modo milites , sed populus agrestium efficiendo operi assumptus , tandem posita uæcordia , non falsa antè somnia sua , sed tunc primum elusum admirans , pudorem & metum morte uoluntaria effugit . Quidam uinctum ac mox dimissum tradidit , ademptis bonis in locum regie gallicæ . Interea senatus propinquo iam Lustrali certamine , ut dedecus auerteret , offert imperatori uictoriam cantus , adijcit facundie coronam , qua ludicra deformitas uelaretur . Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans , se æquum aduersus æmulos , & religione iudicium meritam laudem assecuturum , primo carmen in scena recitat : mox flagitante uulgo , ut omnia studia sua publicaret (hæc enim uerba dixit) ingreditur theatrum , cunctis citharæ legibus obtæperans : ne fessus resideret , ne sudorẽ , nisi ea quam indutui gerebat ueste detergeret : ut nulla oris aut narium excrementa uiserentur . Postremo flexus genu , & cœtum illum manu ueneratus , sententias iudicum

Lustrale certamen.

*iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidē urbis, histri-
 onum quoq; gestus iuuare solita, personabat certis
 modis, plausuq; composito. Crederes lætari, ac fortasse læ-
 tabantur per iniuriā publici flagitij. Sed qui remotis è mu-
 nicipijs, seueramq; adhuc, & antiqui moris retinentes
 Italiā, quiq; per lōgas prouincias lasciuiæ inexperti offi-
 cio legationū aut priuata utilitate aduenerant, neq; aspe-
 ctum illum tolerare neq; labori inhonesto sufficere: cum
 manibus nescijs fathiscerent, turbarent gnaros, ac sæpe à
 militibus uerberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod
 temporis momentum impari clamore, aut silentio segni
 præteriret. Cōstitit plerosq; equitum, dum per angustias
 aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos:
 & alios dum diem noctemq; sedilibus continuant, morbo
 exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si spe-
 ctaculo defuissent, multis palam et pluribus occultis, ut no-
 mina ac uultus, alacritatem, tristitiāq; coëuntium scru-
 tarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, ad-
 uersus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditū
 odium. Ferebantq; Vespasianum tanquam somno conni-
 ueret, à Phœbo liberto increpitem, ægreq; meliorū pre-
 cibus obtectum. mox imminentem perniciem maiore fato
 effugisse. Post finem ludicri Poppæa mortē obiit, fortuita
 mariti iracundia, à quo grauida ictu calcis afflicta est.
 Neque enim uenenum crediderim, quamuis quidam scri-
 ptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe libero-
 rum cupiens & amoris uxoris obnoxius erat. Corpus non
 igni abolitum, ut Romanus mos: sed regum externorum
 consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloq; Iu-
 liorum infertur. Ductæ tamē publicæ exequiæ, laudauitq;
 ipse apud rostra formam eius, & quòd diuinæ infantis pa-
 rens*

Fl. Vespasia-
nus.

rens fuisset, aliâq; fortunæ munera pro uirtutibus. Mor-
tem Poppææ ut palam tristem, ita recordâtibus lætam ob
impudicitiam eius seuitiamq;, noua in super inuidia Nero
compleuit, prohibendo C. Cassium officio exequiarum.
quod primum indicium mali. neq; in longum dilatum est.
Sed Syllanus additur, nullo crimine, nisi quòd Cassius opi-
bus uetustis, et grauitate morũ, Syllanus claritudine gene-
ris, & modesta iuuetã præcellerent. Igitur missa ad senatũ
oratiõẽ, remouendos à Rep. utrosq; differuit. Obiectauitq;
Cassio, quòd inter imagines maiorũ, etiã C. Cassij effigiẽ
coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIVM. Quip-
pe semina belli ciuilib, & defectionem à domo Cæsarium
quesitam. At ut memoria tantũ in sensu nominis ad discor-
dias uteretur, assumpsisse L. Syllanum iuuenẽ genere no-
bilem, animo promptũ, quem nouis rebus ostentaret. Ipsum
dehinc Syllanum increpuit ijsdem quibus patrum eius
Torquatum, tanquam disponderet iam imperij curas, præ-
ficeretq; rationibus & libellis et epistolis libertos: & ina-
nia simul & falsa. Nam Syllanus intentior metu, & exi-
tio patrum ad præcauendum exterritus erat. Inducit post
hac uocabulo indicum, qui in Lepidam Cassij uxorẽ, Syl-
lani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorũ
ritus confingeret. Trahebantur ut conscij Vulcatius Tul-
linus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calpurnius
Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instan-
tem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa
scelera distentum, quasi minores euasere. Tunc senatus-
cõsulto Cassio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida
Cæsar statueret. Deportatusque in insulam Sardiniam
Cassius, & senatus ius expectabatur. Syllanus tanquam
Naxum deucheretur Hostia amotus, post municipio
Apuliæ

Apulix, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à centurione ad cædem missò corripitur. Suadenti que uenas abrumpere, animum quidem morti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen, & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Syllanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis ualebat, donec à centurione uulneribus aduersis tanquã in pugna caderet. Haud minus prompte L. Vetus, socrus que eius Sextia et Pollutia filia necem subiere, inuisi principi tanquam uiuendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ seuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia uinctum à Vetere Asiæ proconsule, exoluit Nero in præmium accusationis. Quod ubi cognitum reo, se que & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circundant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui uiderat. Cruentam que ceruicem eius amplexa seruabat sanguinem, & uestes respersas, uidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quæ mortem arcerent, Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, ne ue consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modo muliebri eiulatu, aliquando sexum egressa, uoce infensa clamitabat, donec princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxta ostendit. Ergo nunciat patri abijcere spem, et uti necessitate. Simul assertur para

ri cogni

ri cognitionem senatus, & truce[m] sententiam. Nec desue-
 re qui monerent magna ex parte heredem Cæsarem nun-
 cupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod
 aspernatus, ne uitam proxime libertatem actam nouissimo
 seruitio fœdaret, largitur in seruos quantum aderat pe-
 cuniæ: & si qua asportari possent, sibi quenque deducere,
 tris modo lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eo-
 dem in cubiculo, eodem ferro abscindunt uenas, properiq[ue]
 & singulis uestibus ad uerecundiam uelati, balneis in se-
 runtur, pater filiam, auia neptem, illa utrosq[ue] intuens, &
 certatim precantes labenti animæ celerem exitum, ut re-
 linquerent suos superstites & morituros. Seruauitq[ue] ordi-
 nem fortuna: ac senior prius, tū cui prima ætas, extingui-
 tur. Accusati post sepulturā, decretumq[ue] ut more maiorū
 puniretur. Et Nero intercessit, mortem sine arbitrio per-
 mittens. ea cædibus peractis ludibria adijciebātur. P. Gal-
 lus eques Ro. quod Fenio Ruso intimus, & Veteri non a-
 lienus fuerat, aqua atq[ue] igni prohibitus est. Liberto et ac-
 cusatori præmiū operæ, locus in theatro inter uiatores tri-
 bunitios datur. Et mensis qui Aprile[m] eundemq[ue] Nero-
 nem sequebatur, Maius Claudij, Iunius Germanici, uo-
 cabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id
 censuerat, ideo Iunium mensē transmissum, quia duo
 iam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomen
 Iunij tum fecissent. Tot facinoribus fœdum annum
 etiam diu tempestatibus & morbis insigniuere. Vastata
 Campania turbine uentorum, qui uillas, arbusa, fruges
 passim disiecit. pertulitq[ue] uiolentiam ad mœnia urbis. In
 qua omne mortaliū genus uis pestilentiæ depopulabatur,
 nulla coeli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus
 corporibus exanimis, itinera funeribus cōplebantur. Non
 sexus

sexus, non ætas periculo uacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta, qui dum assident, dum deslent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumq; interitus quamuis promiscui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate sæuitiam principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africãq; & Asiam habiti sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut ualitudine fessi, sacramento soluebantur. Cladem Lugduncensem quadragies sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenses antè obtulerant, turbidis casibus. C. Suetonio, L. Telesino Coss. Antistius Sostianus factitatis in Neronem carminibus probrojis, exilio, ut dixi, multatus, postquam id honoris indicibus tamq; promptum ad eades principem accepit, inquietus animo, & occasio- num haud segnis, Parmenem eiusdem loci exulem, & Chaldæorum arte famosum, eoq; multorũ amicitijs innixum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eũ nuncios & consolationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam à P. Anteio ministrari cognoscit. Neq; nescium habebat, Anteiũ charitate Agrippinæ inuisum Neroni, opesq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamq; causam multis exitio esse. Igitur interceptis Antei literis, furatus etiam libellos quibus dies genitales eius, & euentura, secretis Parmenis occultabantur, simul repertis quæ de ortu uitaq; Ostorij Scapulæ compositæ erant, scribit ad principem, magna se & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, si breuem exilij ueniam impetrauisset. quippe Anteiũ & Ostorium imminere rebus, & sua Cæsarisq; fata scrutari. Exin missæ Liburni

B

ca, adue

Ostorius.

ca, aduehiturq; propere Sosianus. Ac uulgato eius indicio, inter damnatos magis quam inter reos Antei Ostoriusq; habebantur: adeo ut testamentum Antei nemo ob signaret, nisi Tigillinus autor extitisset. Monitus prius Antei ne supremas tabulas moraretur. Atq; ille hausto ueneno, tarditatem eius perosus, intercisus uenis, mortem approperauit. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eo missus centurio, qui eadem eius maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama, et ciuicam coronam apud Britanniam meritis, ingenti corporis robore armorumq; scientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pavidum semper, et reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia uillae clausit, iussa imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem aduersum hostes saepe spectatam in se uertit. Et quia uenae quanquam interruptae parum sanguinis effundebant, haecenus manu serui usus. ut immotum pugionem extolleret, adpressit dextram eius iuguloq; occurrit. Etiam si bella externa, et obitas pro Rep. mortes tanta casuum similitudine memorarem, meq; ipsum satietas cepisset, aliorumq; taedium expectarem, quamuis honestos ciuium exitus, tristes tamen et continuos aspernantium. At nunc patientia seruilis, tantumq; sanguinis domi perditum, fatigant animum et moestitia restringunt. Neque aliam defensionem ab ijs quibus ista noscentur exegerim, quam ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non ut in cladibus exercituum, aut caeptiuitate urbium semel editam transire licet. Detur hoc illustrium uirorum posteritati, ut quomodo exequijs a promiscua sepultura separantur, ita in traditione supremorum

Patientia seruilis.

MORUM

morum accipiant habeantq; propriã memoriam. Pau-
 cos quippe intra dies eodem agmine Anneus Mella, Ce-
 rialis Anicius, Rufus Crispinus, ac C. Petronius cecide-
 re: Mella & Crispinus equites Romani, dignitate sena-
 toria. Nam hic quondã præfectus prætorij, & consulari-
 bus insignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis
 in Sardiniam exactus, accepto iussæ mortis nuncio semet
 interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus na-
 tus, petitione honorum abstinuerat. per ambitionẽ præ-
 posteram, ut eques Romanus consularibus potentia æ-
 quaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter crede-
 bat, per procuraciones administrãdis principis negotijs.
 Idem Annum Lucanum genuerat grande adiumentum
 claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius a-
 criter requirit, accusatorem cõciuit Fabium Romanum,
 ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq;
 coniurationis scientia fingitur asimulatis Lucani lite-
 ris. quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus eius
 inhians. At Mella (quæ tum promptissima mortis uia)
 exoluit uenas, scriptis codicillis, quibus gradẽ pecuniã
 in Tigillinum, generumq; eius Cossutianum Capitonem
 erogabat, quo cætera manerent. Additur codicillis, tan-
 quam de iniquitate exitij querens ita scripsisset: se quidẽ
 mori nullis supplicij causis, Rufum autem Crispinum &
 Anicium Cerialem uita frui, insensos principi. quæ cõpo-
 sita credebatur, de Crispino quia interfectus erat, de Ce-
 riale ut interficeretur. Neq; enim multo post uim sibi at-
 tulit, minore quàm cæteri miseratione, quia proditam
 C. Casari coniurationem ab eo meminerant. De C. Pe-
 tronio supra. Pauca repetenda sunt. Nã illi dies per so-
 mnium, nox officijs & oblectamētis uitæ transigebatur.

Anne . Mella.
 Ru. Crispinus.

Exoluit ue-
 nas promptissi-
 ma mortis uia.

Ani . Cerialis.

C . Petronius.

Utq; alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat, habebaturq; nõ ganeo & profligator, ut pleriq; sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quãto solutiora, & quãdam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul uigentem se ac parem negotijs ostēdit: dein reuolutus ad uitia, seu uitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni assumptus est, elegantiae arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigillini, quasi aduersus æmulum & scientia uoluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitia Scæuini Petronio obiectans, corrupto ad indicium seruo, adempta que defensione, & maiore parte familiæ in uinclarapta. Forte illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar & Cumas usq; progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras. neque tamen præceps uitam expulit, incisas uenas ut libitum obligatas, aperire rursus, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus cōstantiæ gloriam peteret. Audiebatq; referētes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles uersus. Scruorum alios largitione, quosdã uerberibus affecit. Inijt & uias, somno indulset, ut quanquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Necodicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigillinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorum fœminarum que & nouitate cuiusq; stupri perscripsit, atque ob signata misit Neroni. fregit que annulum, ne mox usui esset ad faciendâ pericula. Ambigenti Neroni quo

nam

Elegantiae arbiter.

nam modo noctium suarum ingenia notescerent, offerretur Silia matrimonio senatoris haud ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris. agitur in exilium tanquam non siluisset quæ uiderat pertulerat que, proprio odio. At Numicium Thermum prætura functum Tigillini simultatibus dedit, quia libertus Thermi quædam de Tigillino criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormentorum, ipse patronus eius nece innocita lueret. Trucidatis tot insignibus uiris ad postremum Nero uirtutem ipsam excindere concupiuit, interfecto Barea Sorano & Thrasea Peto, olim utrisque in sensus, & accedentibus causis in Thraseam: quod senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memorauimus: quod que Iuuenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: ea que offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavij unde ortus erat, ludis Cesticis a Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoque quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitque: & cum deum honores Poppææ decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ obliterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia precipitem, inimicus Thraseæ, quod autoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiebat: principio anni uitare Thraseam solenne iusiurandum: nuncupationibus uotorum non adesse, quamuis. Quindecimuirali sacerdotio præditum: nunquam pro salute principis, aut cælesti uoce immolauisse: assiduam olim & indefessum, qui uulgaribus quoque patrum consultis semet factorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introisse curiam: nu-

Ludi Cestici
apud Patavium.

perrimeq; cum ad coërcendos Syllanum & Veterem certatim cōcurreretur, priuatis potius clientium negotijs uacauisse: secessionem iam id & partes, & si multi idē audeant, bellū esse. Vt quondam C. Casarem, inquit, & M. Catonē, ita nunc te Nero & Thraseam auida discordiarum ciuitas loquitur. Et habet sectatores uel potius satellites, qui nondum cōtumaciam sententiarū, sed habitū uultumq; eius sectantur, rigidi & tristes, qui tibi lasciuam exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit, etiam ne luctibus & doloribus nō satiatur? Eiusdem animi est, Populæam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges.

Diurna Pop. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & autor. Ista secta Tuberos & Fauonios ueteri quoq; Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam aggrediētur. Frustra Cassiū amouisti, si gliscere & uigere Brutorū æmulos passurus es. Deniq; nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorē senatum nobis relinque. Extollit ira promptū Cossutiani animum Nero: adiicitq; Marcellum Eprimum acri eloquētia. At Barcam Soranū iam sibi Torius Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex proconsulatu Asiæ, in qua offensiones principis auxit, iustitia atq; industria: & quia portui Ephesiorum aperiēdo curam insumpserat: uimq; ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cesaris libertum statuas & picturas auertere, inuitam omiserat. Sed crimini datur amicitia Plauti & ambitio conciliandæ prouin

provincia ad spes novas. Tempus damnationi delectum quo Tyridates accipiendo Armenia regno aduentabat; ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an ut magnitudinem imperatoriam cæde insignium uirorum quasi regio facinore ostentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem spectandum que regem effusa, Thrasea occursum prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens obicæta, & expurgaturum asseuerans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseam sensisse perque claritudinem principis extolleret, suamque famam dehonestaret. Quod ubi non cuenit, uultumque & spiritus & libertatem insontis ultro extimuit, uocari patres iussit. Tum Thrasea inter proximos consultaui, tentaret ne defensionem, an sperneret. Diuersa consilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, securos esse de constantia eius dixerunt, nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & puidos supremis suis secretum otium dare. Aspiceret populus uirum morti obuium, audiret senatus uoces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoueri: sin crudelitas persisteret, distingui certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignauia per silentium pereuntium. Contra qui opperendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem, sed ludibria & contumelias imminere. Subtraheret aures conuiuijs & probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos, superesse qui forsitan manus ictusque per immanitatem Augusti, etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui quem perornauisset infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid

uiso Thraseareo decreturi patres fuerint : ut Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita spe agitari: multoq; magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cætera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum uestigijs & studijs uitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum se natuſconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea, ne uana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum uitæ ordinem non deserendum: illi initium magistratum, & integra quæ supersint. Multum antè secum expenderet, quod tali tempore capeſſendæ Reip. iter ingrederetur. Cæterum ipse an uenire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At postera luce duæ prætorie cohortes armatæ templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, nō occultis gladijs. dispersi que per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim compellato patres arguebat, quod publica munia desererent, eorum que exemplo equites Ro. ad segnitiam uerterentur. Et enim quid mirum è longinquis prouincijs* adueniri, cum plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potius amœnitati inseruirent? quod uelut telum arripuere accusatores. Et initium faciente Cossutiano, maiore ui Marcellus summā Reip. agi clamitabat: contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis diminui. Nimiū mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum eius Heluidium Priscum in ysdem furoribus, simul Paconiū Agrippi

* nō aduen.

Agrippinum paterni in principes odij heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impune sinerent. Requirit se in senatu consularem, in uotis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & caerimonias maiorū, proditorem palam & hostem Thrasea induisset. Deniq; agere senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, ueniret, cense-
ret quid corrigi aut mutari uellet: facilius perlucros singula increpantem, quam nunc silentiū perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an uictorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis mæstum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exilium suum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanā urbē uideri. Abrūperet uitam ab ea ciuitate, cuius charitatē olim, nunc & aspectum exuisset. Cū per hæc atq; talia Marcellus inueheretur toruus & minax uoce, uultu, oculis ardesceret, non illa nota & celebritate periculorum sueta iam senatus mæstitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus, simul ipsius Thraseæ uenerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoq; miserarentur, innoxie affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij seuitia concidisset. Enimuero Montanum probè uiuentem, neq; famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurq; de amicitia Rubellij Plauti, quodq; procōsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accōmodatū, quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatū. Vetera hæc. sed recēs,

Seruitia Sorani filia.

discrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniã Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ charitate erga parentem, simul imprudentia ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steterunt que diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo parens, contra filia intra uicesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso, uiduata desolataq; , ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula uidebatur. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum cœruici monile uenudedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret: primum strata humi, longoq; fletu & silentio, post, altaria & aram complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocauit, quàm ut hunc optimũ patrẽ tu Cæsar & uos patres seruaretis incolumẽ. Sic gemmas & uestes & dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinẽ & uitam poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater, & si crimen est, sola deliqui. Loquentis adhuc uerba excipit Soranus, proclamatq; , non illam in prouinciã secum profectam, nõ Plauto per ætatem nosci potuisse, non criminibus mariti connexam, nimie tantum pietatis ream, separarẽt à se quamcunq; sortẽ subiret. Simul in amplexus occurrẽtis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores utrisq; obstitissent. Mox datus testibus locus, & quantum nunc seuitia accusationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius testis conciuuit. Clicns hic Sorani, & tunc emptus ad oppri

opprimendum amicum, autoritatem Stoicæ sectæ præ-
 ferbat, habitu & ore ad exprimendam imaginem hone-
 sti & exerciti, cæterū animo perfidiosus, & subdolos,
 auaritiā ac libidinem occultans. Quæ postquam pecu-
 nia reclusa sunt, dedit exemplum præcaucendi, quomodo
 fraudibus inuolutos, aut flagitijs cōmaculatos, sic specie
 bonarum artium falsos & amicitie fallaces. Idem tamen
 dies & honestum exemplum tulit Casij Asclepiodoti,
 qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo
 obsequio florentem Soranum celebrauerat, labentē non
 descurit. Exutusq; omnibus fortunis, & in exiliū actus,
 æquitate deū erga bona malaq; documenta Thræseæ
 Soranoq; & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius
 & Pacionius Italia depelluntur. Montanus patri conces-
 sus est, prædicto ne in Rep. haberetur. Accusatoribus
 Eprio & Cossutiano quinquagies sestertium singulis,
 Ostorio duodecies & quæstoria insignia tribuuntur. Tū
 ad Thræseam in hortis agentē quæstor consulis missus, Thræsea.
 uesperascente iam die illustrium uirorum fœminarumq;
 cœtus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio
 Cynicæ institutionis doctore: cum quo, ut cōiectare erat
 intentione uultus, & auditu si qua clarius proloqueban-
 tur, de natura animæ, & dissociatione spiritus corpo-
 risq; inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex
 intimis amicis, & ei quid senatus cēsisset, exposuit. Igi-
 tur flentes queritantesq; qui aderant, facessere propere
 Thræsea, neu pericula sua miscere cū sorte damnati hor-
 tatur. Arriam que tentantem mariti suprema, & exem-
 plum Arriæ matris sequi, monet retinere uitam, filiaq;
 communi subsidium unicū nō adimere. Tum progressus
 in porticū, illic a quæstore reperitur, lætitiæ propior,
 quia

quia Heluidium generum suum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc senatusconsulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis utriusq; brachij uenis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius uocato quæstore, Libemus, inquit, Ioui Liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis. Post lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuersis in Demetrium*

Hic multa desunt.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AUGVSTI ANNA-

LIVM

LIBER XVII.

INITIVM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Iunius consules erunt. Nam post conditam urbem DCC. & XX. prioris æui annos multi autores retulerunt, dum res populi Ro. memorabantur, pari cloquentia ac libertate. Postquam bellatum apud Actium atq; omnem potestatem ad unum cõferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere. Simul ueritas pluribus modis infracta, primum inscitia Reip. ut alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis inter insensos uel obnoxios. Sed ambitionẽ scriptoris facile aduerseris. Obtrectatio & liuor
 pronis

pronis auribus accipiuntur . quippe adulationi sc̄dum crimē seruitutis , malignitati falsa species libertatis inest .

Mibi Galba, Otho, Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti . Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam , à Tito auctam , à Domitiano longius prouectam non abnuerim . sed incorruptam fidem professis , nec amore quisquam , & sine odio dicendus est . Quod si uita suppeditet , principatū diui Neruæ & imperiū Traiani , uberio-rem securiorēq; , materiā senectuti seposui , rara tēporū felicitate , ubi sentire quæ uelis , & quæ sentias dicere licet . Opus aggredior plenū uarijs casibus , atrox prælijs , discors seditionibus , ipsa etiā pace seuū . Quatuor principes ferro interempti . Tria bella ciuilia , plura externa , ac plerunq; permixta . Prosperæ in Oriēte , aduersæ in Occidente res . Turbatum Illyricum , Gallia nutantes , perdomita Britannia , & statim missa cohorte in Sarmatarum ac Sucuorum gentes , nobilitatus cladibus mutuis Dacus . Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio . Iam uero Italia nouis cladibus , uel post longam seculorum seriem repetitis , afflicta . Hausta aut obruta urbes . Fœcundissima Campaniæ ora , & urbs incendijs uastata , consumptis antiquissimis delubris , ipso Capitolio ciuium manibus incenso . Polluta cærimonia . Magna adulteria . Plenum exilijs mare . Infecti cædibus scopuli . Atrocius in urbe seuitum . Nobilitas , opes , omisi gesti q; honores pro crimine , & ob uirtutes certissimum exitium . Nec minus præmia delatorum inuisa quàm scelera , cū alij sacerdotia & consulatus ut spolia adepti , pro curationes alij & interiorē potentiā , agerent , ferrēt cuncta . Odio & terrore corrupti in dominos serui , in patros liberti : & quibus deerat inimicus , per amicos oppressi . Non

Præmia delatorum .

*si. Non tamen adeo uirtutum sterile seculum, ut nõ & bo-
na exempla prodiderit. Comitatus profugos liberos ma-
tres, secutus maritos in exilia coniuges, propinqui au-
dientes, constantes generi. contumax etiam aduersus tor-
menta seruorum fides. Supremæ clarorum uirorũ necessi-
tates. Ipsa necessitas fortiter tolerata, & laudatis anti-
quorum mortibus pares exitus. Præter multiplices re-
rum humanarum casus, cælo terraq; prodigia, & fulmi-
num monitus, & futurorum præfagia, læta, tristia, ambi-
gua, manifesta. Nec enim unquam atrocioribus populi
Ro. cladibus, magis uel iustis iudicijs approbatum est, nõ
esse curæ deis securitatem nostram, esse ultionem. Cæte-
rum antequam destinata componam, repetendum uide-
tur, qualis status urbis, quæ mens exercituum, quis ha-
bitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe uali-
dum, quid ægrum fuerit: ut non modo casus euentusq; re-
rum, qui plerunq; fortuiti sunt, sed ratio etiam causæq;
noscantur. Finis Neronis ut letus primo gaudentium
impetu fuerat, ita uarios motus animorum, non modo in
urbe apud patres, apud populum, apud urbanum militẽ,
sed omnes legiones ducesq; conciuerat, euulgato impe-
rij arcano, posse principem alibi quàm Romæ fieri. Sed
patres leti usurpata statim libertate, licentius ut erga
principem nouum & absentẽ: primores equitum proxi-
mi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis do-
mibus annexa, clientes libertiq; damnatorum & exu-
lum, in spẽ erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sue-
ta. simul deterrimi seruorũ, aut qui adesis bonis, per de-
decus Neronis alebantur, moesti & rumorum auidi. Mi-
les urbanus longo Cæsarũ sacramento imbutus, & ad de-
stitucndũ Neronẽ arte magis & impulsu, quàm suo inge-
nio tra-*

nio traductus, postquam neq; dari donatium sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum, præuentamque gratiam, intelligit, apud principem à legionibus factum, pronus ad novas res, scelere insuper Nymphidij Sabini præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisq; militum conscientia: nec deerat sermones, senium atq; auaritiæ Galbæ increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes ueterem disciplinam, atq; ita x l l l l. annis à Nerone assuefactos, ut haud minus uitia principum amarent, quam olim uirtutes uerebantur. Accessit Galbæ uox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cætera erant. Inualidum senem T. Iunius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium alter ignauissimus, odio flagitiorum, contemptu inertie destruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Ciconio Varro ne consule designato, & Petronio Turpiliano consulari: ille ut Nymphidij socius, hic ut dux Neronis, inauditi atq; indefensi tanquam innocentes perierant. Introitus in urbem trucidatis tot millibus inermium militum, infaustus omine, atq; ipsis etiam qui occiderat, formidolosus. Inducta legio Hispana, remanente ea quam è classe Nero cõscripserat, plena urbs exercitu insolito: * multi ad hoc & innumeri è Germania ac Britannia & Illyrico, hoc innum.

ut non in unum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Forte

ta. Forte congruerat ut Clodij Macri & Fonteii Capitonis cædes nunciarentur. Macrum in Africa res haud dubie turbantem, Trebonius Garucianus procurator, iussu Galbæ: Capitonem in Germania, cum similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant antequam iuberentur. Fuere qui crederent Capitonem ut auaritia & libidine fœdum ac maculosum, ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse: sed à legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiverint, crimen ac dolum compositum ultro: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterum utraq; cædes sinistrè accepta. & inuiso semel principe, seu bene seu male facta, premunt. Iam afferebant uenalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus subitis auide, & tanquam apud senem festinantes. Eademque nouæ uel mala, æque grauiam non æque excusata. Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (ut est mos uulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ tanquam in tanta multitudine habitus animorum fuit. E' prouincijs, Hispaniæ præerat Cluius Rufus, uir facundus, & pacis artibus belli inexpertus. Galliæ super memoriam Vindictis obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitijs Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebatur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis uiribus, solliciti & irati superbia recētis uictoriæ, & metu, tanquam alias partes fouissent. Tarde à Nerone desciuerat: nec statim pro Gal

b. Vir

ba, Verginius. an imperare uoluisset dubium : delatum ei à milite imperium conueniebat. Fōteium Capitonem occisum, etiã qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat abducto Virginio per simulationem amicitie, quem nō remitti, atq; etiam reum esse, tanquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senectã ac debilitate pedum inuolidũ. Sine constantia, sine autoritate, ne quieto quidem milite, regimen : adeo furentes infirmitate retinentis ultro etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere, donec missu Galbæ Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter consulis filius. Id satis uidebatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sanè aliæ legiones per omnes ciuiliũ bellorum motus innocentius egerunt: seu quia procul, & Oceauo diuisæ, seu crebris expeditionibus doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico, quanquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis spatijs discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec uitijs nec uiribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mutianus, uir secundis aduersisq; iuxtà famosus. Insignes amicitias iuuenis ambitiose coluerat. mox attritis opibus, lubrico statu, suspecta etiã Claudij iracundia, in secretũ Asiæ repositus, tã propè ab exule fuit, quàm postea à principe Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisq; artibus mixtus. nimie uoluptates, cum uacaret: quoties expeditrat, magnæ uirtutes. Palàm laudares, secreta male audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, uarijs illecebris potens, & cui expeditius fuerat tradere imperium quàm obtinere.

C Bellum

Bellum Iudaicum Flavius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam uotum aut animus. Quippe T. filium ad uenerationem cultumq; eius miserat, ut suo loco memorauimus. Occulta lege fati, & ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisq; eius imperium post fortunam credidimus. Aegyptum copiasq; quibus coërceretur, iam inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita uisum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundam, superstitione ac lasciuiâ discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa ac legiones in ea interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque principe, post experimentum domini minoris. Duæ Mauritanie, Rhetia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, ut cuiq; exercitui uicinæ, ita in fauorem aut odium contactu ualentiorum agebantur. Inermes prouinciæ atq; ipsa in primis Italia cuiuscunq; seruitio exposita, in pretium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum, Titus Iunius consules inchoauere annum sibi ultimum Reip. propè supremum. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris è Belgica literæ afferuntur, superioris Germaniæ legiones rupta sacramenti reuerentia, imperatorem alium flagitare, & senatui ac Po. Ro. arbitrium eligendi permittere, quo seditio mollius acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior tota ciuitate sermo per illos menses fuerat. primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam ætate Galbæ, Paucis iudicium aut Reip. amor: multi oc-

cultâ

culta spe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Iunij odium diuenterant, qui in dies quanto potentior, eodem actu inuisior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipsa Galbæ facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Iunium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Hycello Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Martianum uocitabant. Hi discordes & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Iunius pro M. Othone, Laco atq; Hycellus consensu non tam unum aliquem fouebant, quam alium. Neq; erat Galbæ ignota Othonis ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Iunio uidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translata, si apud Othonem relinqueretur. nanque Otho pueritiam incuriose, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni emulatione luxus. Eoq; iam Poppæam Sabinam principale scortum, ut apud conscium libidinum deposuerat, donec Octauia uxor amoueretur. Mox suspectum in eadem Poppæa, in prouinciam Lusitaniam specie legationis seposuit. Otho comiter administrata prouincia primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentis splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam acrius in dies rapiebat, fauentibus plerisq; militū, prona in cum aula Neronis ut similem. Sed Galba post nuncios Germanicæ seditionis, quanquam nihil adhuc de Vitellio certū, anxius quo nam exercitū uis erumperet,

ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoq; super Iunium ac Laconem Mario Celso consule designato, ac Ducenio Gemino praefecto urbis, pauca praefatus de sua senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet, seu propria electione, siue ut quidam tradiderunt, Lacone instante, cui apud Rebellium Plautum exercita cum Pisone amicitia, sed callide ut ignotum fouebat, et prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso et Scribonia genitus, nobilis utrinq;, uultu habituq; moris antiqui, et aestimatione recta seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morum eius quo suspectior sollicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. Si te priuatus lege Curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem, et mihi egregium erat tunc Pompeij et M. Crassi sobolem in penates meos asciscere, et tibi insigne Sulpitiae ac Lucretiae decora, nobilitati tuae adiecisse. Nunc me deorum hominumq; consensu ad imperium uocatum praecleara inuoles tua, et amor patriae impulit, ut principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo diui Augusti, qui sororis filium Marcel lum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quaesit, ego in Rep. Non quia propinquos aut socios belli non habeam, sed neq; ipse imperium ambitione accepi, ut iudicij mei documentum sit, non meae tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed tuae. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea aetas tua, quae cupiditates adolescentiae iam effugerit: ea

Oratio Galbae
Caesaris ad Pi
sonem digna
quam princi
pes legant.

Lex curiata,

uita,

uita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduersam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinbis. Sed alij licet per obsequium annuant. Irrumpet adulatio, blanditiæ pessimum ueri affectus uenenum, sua cuiq; utilitas. Etiã ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, cæteri libentius cum fortuna nostra quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris. Assentatio erga principem quæcunq;, sine affectu peragitur. Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iam pridem uentum est, ut nec mea senectus conferre plus Populo Ro. possit quàm bonũ successorem, nec tua plus iuuenta quàm bonum principẽ. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio unius familiæ quasi hereditas fuimus. loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finita Iuliorum Claudiorumq; domo, optimum quemq; adoptio inueniet. Nam generari & nasci à principibus, fortuitũ, nec ultrà æstimatur. Adoptandi iudicium integrum, & si uelis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum serie tumentem non Vindex cum inermi prouincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neq; erat adhuc damnati principis exẽplum. Nos bello & ab æstimantibus asciti, cum inuidia quamuis egregij erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: et audita adoptione, desinã uideri senex, quod nũc mihi unũ obijcitur. Nero à pessimo quoq; semper deside-

rabitur: nubi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis de-
sideretur. Monere diutius neque temporis huius, & imple-
tum est omne consilium, si te bene elegi. Vtilissimus qui-
dem ac breuissimus bonarum malarumq; rerum delectus,
cogitare quid aut nolueris sub alio principe, aut uolueris.
Neque enim hic ut in cæteris gentibus quæ regnantur,
certa dominorum domus, & cæteri serui: sed imperaturus
es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec
totam libertatem. Et Galba quidem hæc ac talia tanquam
principem faceret, cæteri tanquam cum factio loqueban-
tur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis
in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exultantis ani-
mi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatoremq;
reuerens, de se moderatus, nihil in uultu habituq; muta-
tum, quasi imperare posset magis quam uellet. Consulta-
tum inde, pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio
nuncuparetur. Iri in castra placuit. honorificum id militi-
bus fore, quorum fauorem ut largitione & ambitu male
acquiri, ita per bonas artes haud spernendum. Circumste-
terat interim palatium publica expectatio magni secreti
impatiens, & male coërcitam famam supprimentes auge-
bant. Quartum idus Ianu. fœdū imbribus diem, tonitrua
& fulgura & cœlestes minæ ultra solitum turbauerant.
Observatum id antiquitus comitijs dirimendis, nō terruit
Galbam quo minus in castra pergeret, contemptorem ta-
lium ut fortuitarum: seu quæ fato manent, quamuis signi-
ficata, non uitantur. Apud frequentem militum concionem
imperatoria breuitate, adoptari à se Pisonem more diui
Augusti, & exemplo militari, quo uir uirum legeret, pro-
nūciat: ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, ultro
asseuerat, quartam & duodeuicesimam legiones paucis
seditionis

Imperatoria
breuitas.

seditionis autoribus non ultra uerba ac uoces errasse, & breui in officio fore. Nec ullum orationi aut lenocinium additum, aut pretiū. Tribuni tamen centurionesq; & proximi militum gratabundi respondent. per cæteros mæstitia ac silentium, tanquam usurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos quantulacumq; parci senis liberalitate. Non cuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. Inde apud senatum non comptior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi uoluntate effusus, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quadriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Pisonè in publicū, factum ue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuncijs, & facili ciuitate ad accipienda credendaq; omnia noua, cum tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, nū & Piso proficisceretur maiore prætextu: illi auctoritatem senatus, hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconē prætorij præfectum simul mitti. Is consilio intercessit. Legati quoq; (nam senatus electionem Galbæ pernūscrat) fœda inconstantia nominati, excusati, substituti, ambitu remanēdi aut eundi, ut quemq; metus uel spes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustissimum uisum est, inde repeti, ubi inopiæ causa erat. Bis & uicies mille sestertiū donatiōibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemq; eorum relicta. At illis uix decumæ superportiones crāt. Iisdem erga aliena sumptibus quibus sua prodegerant, cum rapacissimo cuiq; ac perditissimo, non

C 4 agri,

agri, aut scenus, sed sola instrumenta uitiorum manerent. Exactioni x x x. equites Romani prepositi, nouum officij genus & ambitu ac numero onerosum: ubiq; hasta, & sector, & inquieta urbs actionibus. Attamen grande gaudium, quod tam pauperes forent quibus donasset Nero, quam quibus abstulisset. Exautorati per eos dies tribuni, e pratorio Antonius Taurus, & Antonius Naso: ex urbanis cohortibus Acmylius Pacēsis: e uigilijs Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tanquam per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea Othonem, cui cōpositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul extimulabant: luxuria etiam principi onerosa, inopia uix priuato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat & metum, quo magis concupisceret. Prægrauem se Neroni fuisse. Nec Lusitaniam rursus aut alterius exilij honorem expectandum. Suspectum semper inuisumq; dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem principem: magis nociturum apud iuuenem ingenio truce, & longo exilio efferatum. Occidi Othonem posse, proin agendum audendumq; dum Galbæ autoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies, quam temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, obliuione apud posteros, uel gloria distinguui. Ac si nocentem innocentemq; idem exitus maneat, acrioris uiri esse, merito perire. Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorum seruorumq; corruptius quam in priuata domo habiti, aulā Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia ceterasq; regnorū libidines auido talium si auderet, ut sua ostentantes, quiescenti,

escenti, ut aliena exprobrabant: urgentibus etiam mathe- Mathematici,
 maticis, dum novos motus, & clarum Othoni annū obser-
 uatione syderum affirmant: genus hominū potentibus in-
fidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostra & ueta-
bitur semper & retinebitur. Multos secreta Poppæe ma-
 thematicos, pessimum principalis matrimonij instrumen-
 tum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispania
 comes, cum super futurum eum Neroni promississet, post-
 quam ex euentu fides, coniectura iam & rumore, senium
 Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat
 fore, ut in imperium ascisceretur. Sed Otho tanquam peri-
 tia, & monitu fatorum prædicta accipiebat. cupidine in-
genij humani libentius obscura credi. Nec deerat Ptole- Obscura Ma-
 mæus, iam & sceleris instigator, ad quod facillime ab eius- thematicorū.
 modi uoto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an re-
 pens, studia militū iam pridem spe successionis, aut para-
 tu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in stationi-
bus uetustissimum quemq; militum nomine uocans, ac me-
moria Neroniani comitatus, contubernales appellando,
 alios agnoscere, quosdam requirere, & pecunia aut gra-
 tia iuuare: inserendo sepius querelas, & ambiguos de Gal-
ba sermones, quæq; alia turbamenta uulgi. Labores itine-
 rum, inopia comeatuum, duricia imperij, atrocius acci-
 piebantur, cum Campaniæ lacus & Achaïæ urbes classi-
 bus adire soliti, Pyreneum & Alpes, & immensa uiarum
 spatia, ægre sub armis eniterentur. Flagrantibus iam mili-
 tum animis, uelut facès addiderat Meuius Pudens è pro-
 ximis Tigillini. is mobilissimum quemq; ingenio aut pecu-
 niæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem allicien-
 do, eò paulatim progressus est, ut per speciè conuiuij quo-
 ties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias
 C 5 agenti,

Animosus cor
ruptor Otho.
Spiculator.

agenti, uiritim centenos nummos diuideret. quam uelut publicam largitionem Otho secretioribus apud singulos præmijs intēdebat, adeo animosus corruptor, ut Cocce o Proculo spiculatori de parte finium cum uicino ambigenti, uniuersum uicini agrum sua pecunia emptum dono dederit, per socordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fãllebant. Sed tum è libertis Onomasium futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Tesseranum spiculatorum & Veturium Othonem eòdem perductos, postquã uario sermone callidos, audacesq; cognouit, precio & promissis onerat, data pecunia ad pertentandos plurimum animos. Suscepere duo manipulares imperium Pop. Ro. transfrendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris pauci asciti, suspensos ceterorum animos, diuersis artibus simulant: primores militum per beneficia Nymphidij ut suspectos: uulgus & ceteros ira & desperatione dilati toties donatiui erant quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiæ accendret. in communi omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoq; & auxiliorum motas iam mentes, postquam uulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoq; parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, ut postero Iduum die, redeuntem a cœna Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & tota urbe sparsa militum castra, nec facillè inter temulentos cõsensum tenuissent: nõ Reip. cura, quã fœdare principis sui sanguine sobrij parabant, sed ne per tenebras, ut quisq; Pannonici uel Germanici exercitus militibus oblatum esset, ignorãtibz plerisque pro Othone destinaretur. Multa crumpentis seditionis indicia per conscios oppressa, quædã apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animo=

animorum, consilijsq; quamuis egregij, quod non ipse assereret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. x v i i i . kalen. Febr. sacrificanti pro aede Apollinis Galbæ haruspex Vmbrius tristia exta & instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit, audiente Othone, nam proximus adstiterat, idq; ut letum è contrario & suis cogitationibus prosperū interpretate. Nec multo post libertus Onomastus nunciat expectari eū ab architecto & redemptoribus. quæ significatio coeuntium iam militum & paratæ coniurationis conuenerat. Otho causam digressus requirentibus, cum emi sibi prædia uetustate suspecta, eoq; prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Miliarium aureum sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & uiginti spiculatores consalutum imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt. Totidem ferme milites in itinere aggregantur, alij conscientia, pleriq; miraculo: pars clamore & gladijs, pars silentio, animos ex euentu sumpturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius castra, ac si cōtra tenderet, exitium metuens, præbuit plerisq; suspicionem conscientiae. Anteposucere cæteri quoq; tribuni centurionesq; presentia dubijs & honestis. Isq; habitus animorū fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures uellent, omnes paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus fatigabat alieni iam imperij deos, cum asseritur rumor rapi in castra incertum quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex tota urbe ut quisq; obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora uero, ne tum quidem obliuiscerentur adulationis. Igitur cōsulantibus placuit tētari animum.

Architectus.
Redemptores.

Miliarium aureum.

Oratio Pisonis ad cohortem Palatinam.

mum cohortis, quæ in palatio stationem agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra autoritas maioribus remedijs seruabatur. Piso pro gradibus domus uocatos, in hunc modum allocutus est. Sextus dies agitur commilitones ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen, siue timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato, in uestra manu positum est: non quia meo nomine tristio rem casum paueam, ut qui aduersa expertus cum maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere. Patris & senatus & ipsius imperij uicè doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æque apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res sine discordia translatas. Prouisum adoptione uidebatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu uirtutum in comparatione Othonis opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, euertere imperium, etiam cum amicum imperatoris ageret. Habitu ne & incessu, an illo muliebri ornatu mereretur imperium? Falluntur quibus luxuria speciem liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc & comestiones & foeminarum coetus uoluit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac uoluptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani, me Galba consentientibus uobis Cæsarem dixit. Si Resp. & senatus & populus uana nomina sunt, uestra commilitones interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando. Vestra fides famaque illaesa ad hunc diem mansit, & Nero quoque uos destituit, non

uos Neronem. Minus x x x. transfuga & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperiū assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias. & ad nos scelerum exitus, bellorum ad uos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis quam quod innocentibus datur, sed proinde à nobis donatio ob fidem quam ab alijs pro facinore accipietis. Dilapsis spiculatoribus, cætera cohors non aspernata concionantem, ut turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidijs & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsani in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilari- bus, ut Germanicos milites è Libertatis atrio accerserēt. Legioni classica diffidebat, infestæ ob cædem commilitonum, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nondum adulta seditio melioribus consilijs flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmantq; quia nõ ordine militiæ, sed è Galbæ amicis fidus principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio Classica nihil cunctata prætorianis adiugitur. Illyrici exercitus electi Celsum infestis pilis proturbant. Germanica uexilla diu nutauere inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmissos, atq; inde rursus longa nauigatione ægros, impèsiore cura Galba resouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitijs, & disseno clamore cædem Othonis, & coniuratorū exilium

polcen

poscentium, ut si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Neq; illis iudicium aut ueritas: quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more quemcunq; principem adulandi, licentia acclamationum, & studijs inanibus. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Iunius manendum intra domum, opponenda seruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos censebat: Daret malorum poenitentia, daret bonorum consensui spatium: Scelera impetu, bona consilia mora ualescere: Deniq; eundi ultro si ratio sit, eandem mox facultatem: regressus, si poeniteat, in aliena potestate. Festinandū cæteris uidebatur antequam cresceret inualida adhuc cōiuratio paucorum: Trepidaturum etiam Othonē, qui furtim digressus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & seignitia terentium tempus, imitari principem discat. Non expectandum ut compositis castris forum inuadat, & prospectante Galba Capitolium adeat, dum egregius imperator cum fortibus amicis ianua, ac limine tenus domum claudit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in seruis auxilium, si cōsensus tantæ multitudinis, & quæ plurimū ualet, prima indignatio languescat. Proinde inuita quæ indecora: Vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini: Id Othoni inuidiosius, & ipsis honestum. Repugnantem huic sententiæ Iunium, Laco minaciter inuasit, stimulante Hyccelo priuati odij pertinacia in publicū exitium. Nec diutius Galba cunctatus, speciosiora suadentibus accessit. Præmissus tamē in castra Piso, ut iuuenis magno nomine, recenti fauore, & insensus T. Iunio, seu quia erat, seu quia irati ita uolebant. Et facilius de odio creditur. Vixdum egresso Pifone, occisum in castris Othonem, uagus primum & incertus rumor, mox ut in magnis mendacijs,

dacijs, interfuisse se quidam, & uidisse affirmabant, credula fama inter gaudentes & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum ductumq; rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandū Galbam, læta falso uulgauerint. Tum uero non populus tantum & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum pleriq; ac senatorumposito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare præreptam sibi ultionem querētes. Ignauissimus quisq;, & (ut res docuit) in periculo non ausurus, nimij uerbis, linguæ ferocis: nemo scire, & omnes affirmare: donec inopia ueri, & consensu errantium uictus, sumpto thorace Galba irruenti turbæ neq; etate neq; corpore sistens, sella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus spiculator, cruentum gladium ostentans, occisum à se Othonem clamauit. Et Galba, Cōmilito, inquit, quis iussit: insigni animo ad coercendam militarem licentiam, nūnantibus intrepidus, aduersus blandientes incorruptus. Haud dubiæ iam in castris omnium mentes, tantusq; ardor, ut non cōtenti agmine & corporibus, in suggestu in quo paulo antè aurea Galbæ statua fuerat, mediū inter signa Othonem uexillis circundarent. Nec tribunis aut centurionibus adeūdi locus. gregarius miles caueri in super præpositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tanquam in populo ac plebe uarijs segni adulatione uocibus, sed ut quemque affluentium militum aspexerant, prehensare manibus, complecti armis, collocare iuxta, præire sacramentum, modo imperatorem militibus: modo imperatori milites cōmendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare uulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam uniuersa classiariorum legio sacramentum eius accepit,

Linguæ feroces.

Signa.
Vexilla.

Othonis ad mi-
lites oratio.

cepit, fidens uiribus, & quos adhuc singulos extimula-
uerat, accendendos in commune ratus, pro uallo castro-
rum ita cœpit. Quis ad uos processerim commilitones
dicere non possum, quia nec priuatum me uocari susti-
neo, princeps à uobis nominatus, nec principem, alio im-
perante. Vestrum quoq; nomen in incerto erit, donec du-
bitabitur imperatorem populi Ro. in castris, an hostem
habeatis. Auditis ne ut pœna mea & supplicium uestrum
simul postulentur? adeo manifestum est, neq; perire nos,
neq; saluos esse, nisi unà, posse. Et cuius leuitatis est Gal-
ba, iam fortasse promisit, ut qui nullo exposcete, tot millia
innocentissimorum ciuium trucidauerit. Horror animum
subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam
Galbæ uictoriam, cum in oculis urbis decumari deditos
iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspi-
cijs urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attu-
lit, nisi occisi Obultronij Albini & Marcelli in Hispa-
nia, Beruichilonis in Gallia, Fonteï Capitonis in Germa-
nia, Clodij Macri in Africa, Ciconij in uia, Turpiliani in
urbe, Nymphidij in castris? Quæ usquam prouincia, quæ
castra sunt nisi cruenta & maculata? aut (ut ipse prædi-
cat) emendata & correctæ? Nā quæ alij scelera, hic reme-
dia uocat, dum falsis nominibus seueritatem pro seueritia,
parsimoniã pro auaritia, supplicia & cõtumelias uestras
disciplinam appellat. Septē à Neronis fine menses sunt, &
iam plus rapuit Hycelus, quàm quod Polyclcti & Vati-
nij & Egij & alij parauerūt. Minore auaritia aut licen-
tia grassatus esset T. Iunius, si ipse imperasset. nunc &
subiectos nos habuit, tãquã suos, & uiles ut alienos. Vna
illa domus sufficit donatiuo, quod uobis nunquã datur, &
quotidie exprobratur. Ac ne qua saltē in successore Gal-
bæ

hæ spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & auaritia
 sui similitimum iudicabat. Vidistis commilitones notabili
 tempestate etiam deos infauistam adoptionem aduersantes.
 Idem senatus, idem populi Rom. animus est. Vestra uirtus
 expectatur, apud quos omne honestis consilijs robur &
 sine quibus quauis egressia inualida sunt. Non ad bellum
 uos, nec ad periculum uoco: omnium militum arma nobiscum
 sunt. Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed
 detinet. Cum uos aspexerit, cum signum meum acceperit,
 hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nul-
 lus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest lau-
 dari nisi peractum. Aperire deinde armamentarium iussit.
 rapta statim arma, sine more & ordine militiae, ut præto-
 rianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur. Mi-
 scentur auxiliariis, galeis scutisque. Nullo tribunorum cen-
 turionum uel adhortante, sibi quisque dux et instigator. &
 præcipuum pessimorum incitamentum, quod boni mœre-
 bant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis,
 & uocibus in urbem usque resonantibus, egressum interim
 Galbam & foro appropinquantem affecutus erat: iam Ma-
 rius Celsus haud læta retulerat, cum alij in palatium redire,
 alij Capitolium petere, plerique rostra occupanda cense-
 rent, plures tantum sententijs aliorum contradicerent, utque
 euenit in consilijs infelicibus, optima uiderentur quorum
 tempus effugerat. Agitasse Laco, ignaro Galba, de occi-
 dendo T. Iunio dicitur, siue ut poena eius animos militum
 mulceret, seu consciuum Othonis credebat, ad posterum
 uel odio. Hæsitacionem attulit tempus ac locus, quia initio
 cædis orto difficilis modus. & turbauere consilium trepi-
 di nuncij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium
 studijs, qui primo alacres fidem atque animum ostentaue-

D

rant

rant. Agebatur huc illuc Galba, uario turbæ fluctuantis impulsu, completis undiq; basilicis ac tēplis lugubri prospectu. neq; populi aut plebis ulla uox, sed attoniti uultus, & conuersæ ad omnia aures, non tumultus, nō quies, quale magni metus & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nunciabatur. Ire præcipites, & occupari pericula iubet. Igitur milites Romani quasi Vologesen, aut Pacorum auito Arfacidarum solio depulsuri, ac non imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disiecta plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpūt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius ultor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine uexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilio nem fuisse tradunt) decreptam Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è sella, ac prouolutus est. Extremam eius uocem, ut cuiq; odiū aut admiratio fuit, uariè prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali meruisset? paucos dies exoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtulisse ul=tro percussoribus iugulum, agerent ac ferirent, si ita è Re pub. uideretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis constat. quidam Terentium Eucatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium x v. legionis militem impresso gladio iugulum eius haussisse. Cæteri crura brachiaq; (nam pectus tegebatur) scèdè laniauere. pleraque uulnera feritate & sæuitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Iunium inuasere. de quo

et

& ipso ambigitur, consumpserit ne uocē eius instans me-
 tus, an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum ut
 occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientia
 coniurationis confessus est, huc potius eius uita famaq; in-
 clinat, ut conscius sceleris fuerit, cuius causa erat. Ante
 ædem diui Iulij iacuit primo ictu in poplitem, mox ab Iu-
 lio Caro legionario milite in utrūq; latus transuerbera-
 tus. Insignem illa die uirum Sempronium Densum ætas
 nostra uidit. Centurio is prætorie cohortis ad Galbæ cu-
 stodiam à Pisone additus, stricto pugione occurrens arma-
 tis, & scelus exprobrans, ac modo manu, modo uoce uer-
 tendo in se percussores, quanquam uulnerato Pisoni effu-
 gium dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit, exceptusq; mise-
 ricordia publici serui, & contubernio eius abditus, nō re-
 ligione, nec cærimonijs, sed latebra imminens exitū diffē-
 rebat, cum aduenere iussu Othonis nominatim in cædem
 eius ardentes, Sulpitius Florus è Britannicis cohortibus,
 nuper à Galba ciuitate donatus, & Staius Murcus spi-
 culator. à quibus protractus Piso in foribus templi truci-
 datur. Nullam cædem Otho maiore lætitia excepisse, nul-
 lum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur:
 seu tum primum leuata omni solitudine mēs, uacare gau-
 dio cœperat, seu recordatio maiestatis in Galba, amicitie
 in T. Iunio, quāuis immitem animum imagine tristi confu-
 derat. Pisonis ut inimici & æmuli cæde lætari, ius fas que
 credebat. Præfixa contis capita gestabatur inter signa co-
 hortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentantibus cruē-
 tas manus qui occiderant, qui interfuerant, qui ue uere,
 qui ue falso, ut pulchrum et memorabile facinus iactabāt.
 Plures quàm cxx. libellos præmia exposcentium ob ali-
 quam notabilem illa die operam, Vitellius postea inuenit.

D 2 omnesq;

omnesq; conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito principibus more, munimentum ad præsens, in
 Vltio. posterum, ultionem. Alium crederes senatum, alium populum. Ruere cuncta in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manū; quantoq; magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militū animum uoce uultuq; temperans. Marium Celsum consulem designatū, & Galbæ usq; in extremas res amicum fidumq; ad supplicium exostulabant, industriæ eius innocentiæq; quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarum initiū, & optimo cuiq; perniciem quæri apparebat. Sed Othoni nondū autoritas incretat ad prohibendum scelus, iubere iam poterat. Ita simulatione iræ, uinciri iussum, & maiores pœnas daturum affirmans, præsentis exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum uigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galba partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis suspectus cōsilia eius fouisse: urbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem curam obtinuerat, plerisq; Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum ut uacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur. Nanque gregarius miles ut tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris uaga, dum mercedem centurioni exolueret, neque modū oneris quisquā, neque genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut scrulibus ministerijs militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles labore ac seuitia fatigari

Vacationes
 militares re-
 missæ.

gari, donec uacationē emeret. Vbi sumptibus exhaustus, socordia miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo in manipulum redibat. ac rursus alius atque alius eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditionē & discordias, et ad extremum bella ciuilia ruebant. sed Otho ne uulgi largitione centurionum animos auerteret, ex fisco suo uacationes annuas exoluturum promisit: rē haud dubie utilcm, & à bonis postea principibus perpetuitate disciplinæ firmatam. Laco præfectus, tanquam in insulam seponeretur, ab Euocato quem ad eadem eius Otho præmiserat, confossus. In Martianum cellum, ut in libertum palam animaduersum. Exacto per scelera die nouissimū malorum fuit letitia. Vocat senatum prætor urbanus, certant adulationibus cæteri magistratus. Accurrunt patres. decernitur Othoni tribunitia potestas, & nomen Augusti, & omnes principum honores, annitentibus cunctis abolere conuitia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset tot offensas an distulisset, breuitate imperij in incerto fuit. Otho cruento adhuc foro per strages iacentium in Capitolium atq; inde in palatium uectus, concedi corpora sepulturæ, cremariq; permisit. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Iunium Crispina filia composuere, quæ sitis redemptisq; capitibus, quæ uenalia interfectores seruauerāt. Piso unū & tricesimum ætatis annū explebat, fama meliore quàm fortuna. Fratres eius Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat. Ipse diu exul, quatruiduo Cæsar properata adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, ut prior occideretur. T. Iunius x l v i i. annos uarijs moribus egit. Pater illi è prætoriam familiam, maternus auus è proscriptis. Prima militiam infamis. Legatū Caluissium Sa-

Hyellus.

binum habuerat : cuius uxor mala cupidine uisendi situm
 castrorum per noctem militari habitu ingressa, cum uigi-
 lias & cetera militiæ munia cadem lasciuia tentasset, in
 ipsis principijs stuprum ausa, & criminis huius reus T. Lu-
 nius arguebatur. Igitur iussu C. Cæsaris oneratus cathe-
 nus. mox mutatione temporum dimissus, cursu honorū in-
 offenso, legioni post præturam præpositus, probatus que-
 seruili deinceps probro respersus est, tanquam scyphum
 aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius postera
 die soli omnium Iunio fictilibus ministrari iussit. Sed Iu-
 nius proconsulatu Galliã Narbonensem seuerè integreque
 rexit. Mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, audax,
callidus, promptus, & prout animum intendisset, prauus
 aut industrius eadem ui. Testamentum T. Iunij magnitu-
 dine opum irritum. Pisonis supremam uoluntatem pau-
 pertas firmavit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia
 tenebrarum plurimus ludibrijs uexatum dispensator Ar-
 gius è prioribus seruis humili sepultura in priuatis eius
 hortis contextit. Caput per lixas calonesque suffixum, lace-
 ratumque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis pu-
 nitus à Galba fuerat) postera demum die repertū, & cre-
 mato iam corpori admixtum est. Hūc exitum habuit Ser.
 Galba tribus & septuaginta annis, quinque principes pro-
 spera fortuna emensus, & alieno imperio felicior quàm
 suo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipsi medium
 ingenium, magis extra uitia quàm cum uirtutibus. Famæ
 nec incuriosus, nec uendicator. Pecuniæ alienæ non appe-
 tens, suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorūque
 ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali
 forent, usque ad culpā ignarus. Sed claritas nataliū & me-
 tus temporū obtentui, ut quod segnitia erat, sapientia uo-
 caretur

earctur. Dū uigebat *etas*, militari laude apud Germanias
 floruit. proconsul Africam moderatè, iam senior citerio=
 rem Hispaniam pari iustitia continuit. maior priuato ui=
 sus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax impe=
 rij, nisi imperasset. Trepidam urbem ac simul atrocitatē
 recentis sceleris, simul ueteres Othonis mores pauentem,
 nouus insuper de Vitellio nuncius exterruit, ante cædem
 Galbæ suppressus, ut tantum superioris Germaniæ exerci=
 tum descuisse crederetur. Tum duos omnium mortalium
 impudicitia, ignauia, luxuriæ deterrimos, uelut ad partiē
 dum imperiū fataliter electos, nō senatus modo & eques,
 quis aliqua pars & cura Reip. sed uulgus quoque palam
 mœrere. Nec iam recentia seue pacis exempla, sed repe=
 tita bellorum ciuiliū memoria, captam toties suis ciuibus
 urbem, uastitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Phar=
 saliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam nota publica
 rum cladium nomina loquebantur. Propè euersum orbem
 etiam cum de principatu inter bonos certaretur, sed man=
 sisse C. Iulio, mansisse Cæsare Augusto uictore imperiū:
 mansuram fuisse sub Pompeio Brutoq; Remp. Nunc pro
 Othone an pro Vitellio in templa ituros? Vtrasq; impias
 preces, utraq; detestanda uota, inter duos, quorum bello
 solum id scires, deteriorem fore qui uicisset. Erant qui Vc=
 spasianum & arma Orientis augurarentur. & ut potior
 utroque Vespasianus, ita bellum aliud atque alias clades Vespasianus.
 horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama: solusq; o=
 mnium ante se principum, in melius mutatus est. Nunc
 initia causasq; motus Vitelliani expediam. Cæso cum o=
 mnibus copijs Iulo Vindice, ferox præda gloriæq; exer=
 citus, ut cui sine labore ac periculo, ditissimi belli uicto=
 ria euenisset, expeditionem & aciem, præmia quàm sti=
 pendia

pendia malebat: diuq; infructuosam & asperam militiam tolerauerat, ingenio loci cœliq; & seueritate disciplinae, quam in pace inexorabilem discordiæ ciuium resoluunt: paratis utrinq; corruptoribus, & perfidia impunita, uiri, arma, equi, ad usum & ad decus supererant. Sed ante bellum, centurias tantum suas turmasq; nouerant, exercitus finibus prouinciarum discernebantur. Tum aduersus Vindicem contractæ legiones seq; & Gallias expertæ, quæ rere rursus arma, nouasq; discordias: nec socios ut olim, sed hostes & uictos uocabant. Nec deerat pars Galliarũ quæ Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos. hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Heduisque, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animo, secundum auaritiam & arrogantiam præcipua ualidiorum uitia, contumacia Gallorum irritati, qui remissam sibi à Galba quartam tributorũ partem, & publice donatos in ignominiam exercitus iactabant. Accessit callide uulgatum, temere creditum, decumari legiones, & promptissimum quemq; centurionum dimitti. undiq; atroces nũcij, sinistra ex urbe fama. infensa Lugdunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcũda rumoribus. Sed plurima ad fingẽdũ credẽdũq; materies in ipsis castris odio, metu, & ubi uires suas respexerant, securitate. Sub ipsas superioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus; hyberna legionum cũ cura adierat: redditi plerisq; ordines, remissa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus sordem & auaritiam Fonteï Capitonis, adimendis
 *notauerat assignãdis uic militiæ ordinibus integre *mutauerat. Nec
 consularis

consularis legati mensura, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita comitatē bonitatemq; fauentes uocabant, quod sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena. Simul auiditate imperandi ipsa uitia pro uirtutibus interpretabatur. Multi in utroq; exercitu sicut modesti quieti que, ita mali & strenui. Et profusa cupidine, insigni temeritate legati legionum, A. Cæcina, & Fabius Valēs: è quibus Valens in sensus Galbæ, tanquam detecta à se Virginij cunctatione, oppressa Capitonis cōsilia ingrātē tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostētans. Ipsum celebri ubiq; fama: nullam in Flacco Ordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, male fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturū: panderet modo sinū, & uenienti fortunæ occurreret. Merito dubitasse Virginium, equestri familia, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusasset. Vitellio tres patris cosulatus, censurā, collegium Cæsaris, imponere iampridem imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem. Quatiebatur his segne ingenium, ut concupisceret magis quam speraret. At in superiore Germania Cæcina decocta iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allegerat. Hunc iuuenem Galba quæstorē in Bætica impigre in partes suas transgressum, legioni præposuit. Mox cōpertum publicā pecuniam auertisse, ut peculatorē flagitari iussit. Cæcina ægre passus, miscere cuncta, & priuata uulnera Reipub. malis operire statuit. Nec dcerāt in exercitu semina discordiæ, quod & bello aduersus Vindicem uniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone trās latus in Galbā, atq; in eo ipso sacramēto uexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et

D 5 Treuiri

Dextra, hospiti-
ij insigne.

Treuiri ac Lingones quasq; alias ciuitates atrocibus edi-
ctis, aut damno finium Galba perculerat, hybernis legio-
num propius miscetur. Vnde seditiosa colloquia, & inter
paganos corruptior miles, et in Virginiū fauor cuiusq;
alij profuturus. Miserat ciuitas Lingonum uetere institu-
to dona legionibus, dextras hospitij insigne. Legati eorū
in squalorem moestitiamq; compositi, per principia, per
contubernia, modo suas iniurias, modo ciuitatum uicina-
rum præmia, & ubi pronis militum animis accipiebatur,
ipsius exercitus pericula & contumelias conqueren-
tes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant,
cum Hordeonius Flaccus abire legatos, utq; occultior di-
gressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox ru-
mor affirmantibus plerisq; interfectos, ac ni sibi consule-
rent, fore ut acerrimi militum & præsentia conquesti, per
tenebras & inscitiam cætororū occiderentur. Obstringun-
tur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum
miles, primo suspectus, tanquam circumdatus cohortibus
aliquisq; impetus in legiones pararetur: mox eadē acrius uo-
lens, faciliore inter malos consensu ad bellū, quàm in pa-
ce ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones
solenni kal. Ianua. sacramento pro Galba adactæ, multa
cunctatione, & raris primorum ordinum uocibus: cæteri
silētio, proximi cuiusq; audaciā expectantes, insita morta-
libus natura properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis
legionibus inerat diuersitas animorū: primani quintaniq;
turbidi, adco ut quidā saxa in Galbæ imagines iecerint:
quintadecima ac sextadecima legiones nihil ultra fremi-
tum & minas ausæ, initium crumpendi circūspectabant.
At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legio-
nes ipsdem hybernis tendentes, ipso kal. Ianu. die dirrum

punt

punt imagines Galbæ, quarta legio promptius, duodeuicesima cunctanter. Mox consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere uiderentur in S. P. Q. R. oblitterata iam nomina, sacramenta aduocabant, nullo legatorum tribunorum uel pro Galba nitente, quibusdā, ut in tumultu, notabilius turbatibus. Nō tamē quisquā in modū cōcionis, aut suggestu locutus. neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non cōpescere ruentes, nō retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & socordia innocens. Quatuor centuriones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valēs, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cū protegerent Galbæ imagines, impetu militū abrepti, uinctiq;. Nec cuiquam ultra fides, aut memoria prioris sacramēti, sed (quod in seditionibus accidit) unde plures erāt, omnes fuere. Nocte quæ kal. Ianu. secuta est, coloniam Agrippinēsem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat, quartam & duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in senatus & Pop. Ro. uerba iurasse. id sacramentum inane uisum. occupari nutantem fortunam, & offerri principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosq;, qui desciiisse à Galba superiorem exercitum nunciarent, proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum imperatorē: & minore discrimine sumi principē quàm quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant, & promptissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariisq; ingressus, imperatorem Vitellium consalutauit. Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populiq; Romani nominibus

Colonia Agrippinensis.

minibus relictis 111. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp. fuisse. ardorem exercituum Agrippinenses, Treuiri, Lingones equabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, ut quisq; corpore, opibus, ingenio ualidus. Nec principes modo coloniarum aut castrorū, quibus præsentia ex affluēti, & parta uictoria magnæ spes: sed manipuli quoque & gregarius miles uiatica sua, & balteos, phalerasq; insignia armorum argentoq; decora, loco pecuniæ tradebant, instinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in Vacationes. equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sæuitiam militum plerosq; ad pœnam exposcentium sæpius approbat, pari simulatione uinculorū frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Burdonē Germanicæ classis præfectum astu subtrahit. Exarserat in cum iracundia exercitus, tanquam crimen ac mox insidias Fonteii Capitonis struxisset: grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodia habitus: & post uictoriam demum, stratis iam militum odijs, dimissus est. Interim ut piaculum obijcitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eoq; & postulantibus manifestior, & punienti uilior fuit. Iulius deinde Ciuilibus periculo exemptus, præpotēs inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum octo Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordia tem

*digressa porum à legione *digressæ, prout inclinasset grande mo-
 *socio mentum *sociæ aut *aduersæ. Nonium, Donatium, Romi-
 *aduersa lium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprâ retuli-

mus

mus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauiſſimo inter
desciſcentes. Acceſſere partibus Valerius Aſiaticus Belgi-
cæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum aſci-
uit: & Tunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cū Ita-
licæ legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec
in Rheticis copijs mora quo minus ſtatim adiungerentur.
Ne in Britannia quidē dubitatū. Præerat Trebellius Ma-
ximus, per auaritiā ac ſordes cōtemptus exercitui inui-
susq; . Accēdebat odium eius Roſcius Cælius legatus uice-
ſimæ legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuiliū armo-
rum atrocius proruperant. Trebellius ſeditionem & con-
fuſum ordinem diſciplinæ Cælio: ſpoliatas & inopes le-
giones Cælius Trebellio obiectabat, cum interim ſcædis le-
gatorum certaminibus modestia exercitus corrupta, eoq;
diſcordiæ uentum, ut auxilium quoq; militū conuitijs
proturbantibus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus
aliſq; , deſertus Trebellius ad Vitellium perſugerit. quies
prouinciæ, quanquam remoto conſulari, manſit. Rex cre-
legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior.
Adiuncto Britannico exercitu, ingens uiribus opibusq;
Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit. Fabius
Valens allicere, uel ſi abnuerēt, uāſtare Gallias, & Cotia-
nis Alpibus Italiā irrumpere: Cæcina propiore traufitu,
Pœninis iugis digredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus Pœnina iuga.
electi cum Aquila quintæ legionis, & cohortibus aliſq;
ad XL. millia armatorum data. XX. millia Cæcina è ſu-
periore Germania ducebat, quorū robur legio una prima
& uiceſima fuit. addita utriq; Germanorū auxilia, è qui-
bus Vitellius ſuas quoq; copias ſuppleuit, tota mole belli
ſecuturus. Mira inter exercitum imperatoremq; diuerſi-
tas, Inſtare mules, arma poſcere, dum Galliæ trepident,
dum

dum Hispaniæ cunctentur. non obstare hyemem, neque ignauæ pacis moras inuadendam Italiam, occupandâ urbem. nihil in discordijs ciuilibus festinatione tutius, ubi facto magis quam consulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus incerti luxu ac prodigjs epulis præsumebat, medio die temulentus. et sagina grauis: cum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator, & strenuis uel ignauis spem metumq; adderet. Instructi interritiq; signum profectiois exposcunt, nomine Germanici Vitellio statim addito. Cæsarem se appellari etiam uictor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituiq;, quem in bellû cogebat, ipso profectiois die, aquila leui meatu prout agmen incederet, uelut dux uia præuolauit. longumq; per spatium, is gaudetium militû clamor, ea quies interritæ alitis fuit, ut haud dubium magnæ & prosperæ rei omen accipere-

Diouodurum. Medioma-
trici. tur. Et Treuiros quidem ut socios securi adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id oppidum est) quanquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit, raptis repente armis, ad eadem innoxie ciuitatis, nõ ob prædam, aut spoliandi cupidinem, sed furore & rabie, & causis incertis, eoq; difficilioribus remedijs, donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quatuor millia hominû. Isq; terror Gallias inuasit, ut uenienti mox agmini uniuersæ ciuitates cum magistratibus & precibus occurrerent, stratis per uias pueris foeminisq;, quæq; alia placamenta hostilis iræ, non quidem in bello, sed pro pace tendebantur. Nuncium de cæde Galbæ & Leuci. imperio Othonis Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum uoluebat, Gallis cunctatio exempta, & in Otho

in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metu. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. Lingones. bene excepti, modestia certauere. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecima, ut supra memorauimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primum, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis studia militum adgregantur, propè in præliū exarsere, ni Valens animaduersione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuisset. Frustra aduersus Heduos quæsitæ belli causa. Iussi pecuniam atq; arma deferre, gratuitos insuper cōmeatus præbuere. quod Hedui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica et ala Taurina abductæ. Cohortes XVIII. Lugduni solitis ibi hybernis relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicæ legionis, quanquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quo incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenses Viennenses que discordiam proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebrius infestius que, quàm ut tantum propter Neronem Galbamq; pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium occasione iræ infiscum uerterat. Multus contra in Viennenses honor. Unde æmulatio, & inuidia, & uno anne discretis cōnexum odium. Igitur Lugdunenses extimulare singulos militum, & in euerfionem Viennensium impellere, obsessam ab illis coloniam suam, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in præsidium Galbæ referendo. Et ubi causas odiorum prætenderant, magnitudinē prædæ ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed publicæ preces: Irent ultores, excinderēt sedē Gallici belli, cūcta illic eterna

Lugdunenses &
Viennenses.

terna & hostilia, se coloniam Romanam & partem exercitus, & prosperarum aduersarumq; rerum socios: si fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eundem modum perpulerant, ut nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbirarentur: cum haud ignari discriminis sui Viennenses

Velamenta & infulas præferentes.

Fab. Valens.

uelamenta & infulas præferentes, ubi agmen incesserat, arma, genua, uestigia prehensando flexere militum animos.

Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios. Tum uetustas dignitasq; coloniae ualuit. Et uerba Fabij salutem incolumitatemq; Viennensium commendantis æquis auribus accepta. Publice tamē armis multati, priuatis & promiscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magna pecunia emptum. Is diu sordidus, repente diues, mutationem fortunæ male tegebat, accensis egestate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuetæ, senex prodigus. Lento deinde agmine per fines Allobrogum

Allobroges. Vocontij.

& Vocontiorum ductus exercitus, ipsa itinerum spatia, & staturum mutationes uenditante duce fœdis pactio- nibus, aduersus possessores agrorum, & magistratus ci-

uitatum, adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontiorum est) fœces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad Alpes peruentum. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerant turbidum ingenium

Heluctij.

Heluctij Gallica gens, olim armis uirisque, mox memoria nonnis, clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio undeciesimæ legionis. Rapuerunt pecuniam missam in stipedium castelli, quod olim Heluctij suis militibus ac stipendijs tuebantur, ægre id passi Heluctij, interceptis

Castellum aquarum siue thermarum.

epistolis

epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcina belli avidus, proximam quæq; culpam antequam pœniteret ultum ibat. Mota propere castra. Vastati agri. Direptus longa pace in modum municipij extructus locus, amœno salubrium aquarũ usu frequens. Missi ad Rhætica auxilia nuncij, ut uersos in legionem Heluetios à tergo aggredierentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quanquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, nõ in unum consulere. exitiosum aduersus ueteranos prælium. intuta obsidio, dilapsis uetustate mœnibus. hinc Cæcina cum ualido exercitu, inde Rhætice alæ cohortesq; & ipsorum Rhætorum iuuentus sue ta armis, & more militiæ exercita. undiq; populatio & cædes. Ipsi in medio uagi abiectis armis, magna pars sauciij aut palantes in montem Vocecium persugere. Ac statim immissa cohorte Thracum depulsi, et confectantibus Germanis Rhætisq; per syluas atq; in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub corona uenundata. Cumq; diruptis omnibus Auenticum gētis caput iusto agmine peteretur, missi qui dederent ciuitatem, et de ditio accepta. In Iulium Apinum è principibus ut concito rem belli Cæcina animaduertit. cæteros ueniæ uel sæuitiæ Vitellij reliquit. Haud facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem imperatorem an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac uerbis temperabat: cum Claudius Cossus unus ex legatis, notæ faciendæ, sed dicendi artem apta trepidatione occultans, atque eo ualidior, militis animum mutigauit: ut est mos uulgo

Baden.

Vocecius
mons.Auenticum ca-
put Heluetior.

Vulgo.

E mutabili

mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, quam immodicum seuitia fuerat. effusis lacrymis, & meliora constantius postulando, impunitatem salutemq; ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs moratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitum Alpium parans, lætum ex Italia nuncium accipit, alã Syllanam circa Padum agentem sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africa habuerāt: mox à Nerone ut in Aegyptum præmitterentur exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italia manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantium legionũ & famam Germanici exercitus attollebant, transiere in partes, & ut donũ aliquod nouo principi, firmiſſima Transpadanæ regionis municipia

Mediolanum.

Nouaria.

Eporedia.

Vercellæ.

ac Nouariam, & Eporediam ac Vercellas adiũxere. Id Cæcinæ per ipsos compertum. Et quia præsidio alæ unius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumq; cohortibus, & Germanorum uexillis, in alpe Graia ipse paululum cunctatus, num Rætici iugis in Noricum flecteret, aduersus Petronium urbis procuratorẽ, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasq; , simul reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubi-

Alpes Graia.

Rætia iuga.

Noricum.

Norici. cunq; certatum foret, Noricos in cætera uictoriæ præmia accessuros, Pœnino subſignanum militem itinere & graue legionum agmen, hybernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim contra spem omnium non delicijs, neq; desidia torpescere. dilatæ uoluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ uirtutes & uitia reditura. Marium

Celsum

Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum sæuitiæ militum subtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus è viro claro & partibus inuiso petebatur. Celsus constanter seruatiæ erga Galbam fidei crimen cõfessus, exemplum ultro imputauit. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Mansitq; Celso uelut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Lata primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celsi laus, ne militibus quidem ingrata fuit eandem uirtutem admirantibus cui irascebatur. Par inde exultatio, disparibus causis consecuta, impetrato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obscuris parētibus, fœda pueritia, impudica senecta, præfecturam uigilum & prætorij, & alia præmia uirtutum, quia uelocius erat, uitijs adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & uirilia scelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremo eiusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnam flagitauerunt, diuerso affectu, quibus odium Neronis inerat, et quibus desiderium. Apud Galbam T. Iunij potentia defensus prætextentis seruatiæ ab eo filiam: & haud dubie seruauerat, nõ clementia (quippe tot interfectis) sed cõfugio in futurum: quia pessimis quiq; diffidentia præsentium mutationem pauēs, aduersus publicum odium, priuatam gratiam præparat: unde nulla innocentie cura, sed uite impunitatis. Eo insensior populus, addita ad uetus Tigillini odium recenti T. Iunij inuidia, concurrere è tota urbe in palatium ac fora, & ubi plurima uulgi licentia, in circũ ac theatra effusi, seditiosis uocibus obstrepere, donec Tigillinus accepto apud Sueffanas aquas supremæ necessitatis nuncio,

Tigillinus
corruptissimus
Neronis minister.

E 2 inter

Galua Cri-
spinilla.

inter supra concubinarum, & oscula, & deformes mo-
ras, sectis nouacula faucibus infamē uitam foedauit etiam
exitu sero & inhonesto. Per idem tempus expostulata ad
supplicium Galua Crispinilla, uarijs frustrationibus, &
aduersa dissimulantis principis fama, periculo exempta
est, magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam
ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem popu-
li Ro. haud obscurē molita. totius postea ciuitatis gratiam
obtenuit consulari matrimonio innixa, & apud Galbam,
Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecunia, & orbi-
tate, quæ bonis malisq; temporibus iuxta ualent. Crebræ
interim & muliebribus blandimentis infectæ ab Othone
ad Vitellium epistolæ offerebant pecuniam & gratiam,
& quemcunq; quietis locum prodigæ uitæ legisset. Paria
Vitellius ostēdebat, primo mollius, stulta utrinq; & inde-
cora simulatione: mox quasi rixantes, supra & flagitia
inuicem obiectauere, neuter falso. Otho reuocatis quos
Galba miserat legatis, rursus ad utrunq; Germanicum ex-
ercitum, & ad legionem Italicam, easq; quæ Lugduni a-
gebāt copias, specie senatus misit. Legati apud Vitellium
remanserunt, promptius quàm ut retenti uiderentur. Præto-
riani quos per simulationem officij legatis Otho adiunxe-
rat, remissi antequam legionibus miserentur. Addit epi-
stolas Fabius Valens nomine Germanici exercitus, ad præ-
torias & urbanas cohortes, de uiribus partium magnifi-
cas, & concordiam offerentes. Increpabant ultro, quòd
tanto antè traditum Vitellio imperium, ad Othonem uer-
tissent. Ita promissis simul ac minis tentabantur, ut bello
impares, in pace nihil amissuri. Neq; ideo prætorianorum
fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam,
& Vitellio in urbem misit. Vtrisque frustra fuit: Vitellianis
impune,

impune, per tantam hominum multitudinem mutua ignorantia fallentibus: Othoniani nouitate uultus, omnibus inuicem gnaris prodebantur. Vitellius literas ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioq; eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruantur. Et stetit domus utraq; sub Othone, incertum an metu. Vitellius uictor clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuncius, iurasse in eum Dalmatiæ ac Pannoniæ & Mœsiæ legiones. Idem ex Hispania allatum. laudatusq; per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem quanquam à Iulio Cordo in uerba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium uertit, facili transitu ad proximos & ualidiores. Longinquæ prouinciæ, & quicquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine urbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mutianus sacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesq; uersæ in Orientem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequium, initio à Carthagine orto. Neq; expectata Vipsani Aproniani proconsulis autoritate, Crescens Neronis libertus (nam in malis temporibus partem se Reip. fecerat) epulum plebi ob lætitiā recentis imperij obtulcrat, & populus pleraq; sine modo festinauit. Carthaginem ceteræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidem ad capeffendam principatus fortunam bello opus erat. Otho ut in multa pace munia imperij obibat, quædā

Sal. Titianus
frater Othōis.

ex dignitate Reip. pleraq; contra decus ex præfenti uſu properando . Conſul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipſe, proximos meſes Virginio deſtinat , ut aliquod exercitui Germanico delinimentum . Iungitur Virginio Pompeius Vopiſcus, prætextu ueteris anucitiæ . Plerique Vienneniſium honori datum interpretabantur. Cæteri conſulatus ex deſtinatione Neronis aut Galbæ manſere. Cælio ac Flauio Sabinis in Iulias , Ario Antonio & Mario Celſo in ſeptembres, quorum honori ne Vitellius quidem uictor interceſſit. Sed Otho pontificatus auguratusq; honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit, et recens ab exilio reuerſos nobiles aduſcentulos auitis ac paternis ſacerdotijs in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo, Seuino Pontio ſenatorius locus, qui reptundarum criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoſcentibus uerſo nomine quod auaritia fuerat, uideri maieſtatem, cuius tum odio etiam bonæ leges peribant. Eadem largitione ciuitatum quoq; ac prouinciæ animos aggreſſus, Hiſpaliensibus & Emeritensibus familiarum adiectiones , Lingonibus uniuerſis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticiæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africa, oſtentui magis quàm manſura . Inter quæ neceſſitate præſentium rerum & inſtantibus curis excuſatis , ne tum quidem immemor amorum , ſtatuas Poppææ per ſenatuscōſultum reſpoſuit. Creditus eſt etiam de celebranda Neronis memoria agiſſe, ſpe uulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis proponerent : atq; etiam Othoni quibuſdam diebus populis & milces tanquam nobilitatē, ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo tenuit, uctandi metu uel cognoſcendi pudore. Cōuerſis ad
ciuile

Lingones.
Bætica.

ciuile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eo au-
 dentius Rhoxolani Sarmatica gens priore hyeme cæsis Rhoxolani.
 duabus cohortibus, magna spe ad Mæsiam irruperant,
 nouem millia equitum ex ferocia & successu, prædæ ma-
 gis quàm pugnae intenta. Igitur uagos & incuriosos ter-
 tia legio adiunctis auxilijs repente inuasit. Apud Roma-
 nos omnia prælio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine
 prædæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerū adem-
 pta equorum pernicitate, uelut uincti cadebantur. Namq;
 nūrum dictu ut sit omnis Sarmatarum uirtus, uelut extra
 ipsos: nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum: ubi per
 turmas aduenere, uix ulla acies obsiterit. Sed tū humido
 die et soluto gelu, neq; conti neq; gladij, quos prælongos
 utraq; manu regunt, usui, lapsantibus equis, & cataphra-
 ctarum pondere. Id principibus & nobilissimo cuiq; te-
 gmen, ferreis laminis, aut præduro corio cōsertum, ut ad-
 uersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis
 inhabile ad resurgendum. Simul altitudine & mollitia
 niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & missili
 pilo aut lanceis assultans, ubi res posceret leui gladio iner-
 mem Sarmatam, neq; enim defendi scuto mos est, cominus
 fodiebat, donec pauci qui prælio superfuerant, paludibus
 abderentur. Ibi sæuitia, hic miseria uulnerum absumpti.
 Postquam id Romæ compertum, M. Aponius Mæsiā ob-
 tinens, triumphali statua, Fuluius Aurelius & Iulianus
 Titius ac Numisius Lupus legati legionum consularibus
 ornamentis donantur, lato Othone & gloriam in se tra-
 hente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, suisq;
 exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, unde ni-
 hil timebatur, orta seditio, propè urbi excidio fuit. Se-
 ptima decimam cohortem colonia Hostiensi in urbem

Sarmatarum
armatura.

Seditio milita-
ris Romæ.

acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura Varro Crispino tribuno è prætorianis data. Is quo magis uacuus quietis castris iussa exequeretur, uehicularum cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario iubet. Tempus in susceptionem, causa in crimen, affectatio quietis in tumultum equalit. Et uisa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Frenit mules, & tribunos centurionesq; proditiōnis arguit, tanquam familiæ senatorum ad pernitiōem Othonis armarētur. Pars ignari & uino graues. pessimus quisque in occasionem prædarum. uulgus, ut mos est, cuiusque motus noui cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditiōni tribunum, & seuerissimum centurionum obruncant. raptæ arma, nudati gladij, insidentes equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium primoribus fœminis uirisq; qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret, modo constantiam simulare, modo formidine detegi, simul Othonis uultum intueri. Utq; euenit inclinatis ad susceptionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire properè omnes è conuiuio iussit. Tum uero passim magistratus proiectis insignibus, uitata comitum & seruorum frequentia, senes fœminæq; per tenebras, diuersa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & ut cuiq; humilimus cliens, incertas latebras petiuere. Militum impetus ne foribus quidem palatij coercitus, quo minus conuiuium irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes, uulnerato Iulio Martiale tribuno: & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obstant. Undiq; arma & minæ, modo

modo in centuriones tribunosq; modo in senatum uniuersum, lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem unum destinare iræ poterant, licentiã in omnes poscentibus, donec Otho contra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis egrè cohibuit. Redieruntq; in castra inuiti, neq; innocentes. Postera die uelut capta urbe, clausæ domus, rarus per uias populus, modesta plebs, deiecti in terram militum uultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus & Plotius Firmus præfecti, ex suo quisque ingenio, mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, ut quina millia nummum singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atq; illum tribuni centurionesq; circumstunt, abiectis militiæ insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiã miles, & compositus in obsequiũ, autores seditionis ad supplicium ultro postulabat. Otho quanquã turbidis rebus, & diuersis militum animis, cum optimus quisq; remedium præsentis licentiæ posceret: uulgus & plures seditionibus & ambitioso imperio lati, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse principatum scelere quæsitiũ, subita modestia & prisca grauitate retineri. sed discrimine urbis & periculo senatus anxius, postremo ita differuit. Neque ut affectus uestros in amorem mei accèderem commilitones, neq; ut ad animũ, ad uirtutẽ cohortarer (utraq; enim egregie supersunt) sed ueni postulaturus à uobis temperamentum uestræ fortitudinis, & erga me modũ charitatis. Tumultus proximi initium non cupidine uel odio, quæ multos exercitus in discordiã egere, ac ne detrectatione quidem, aut formidine periculorũ, nimia pietas uestra acrius quàm consideratius excitauit. Nam saepe honestas rerum

Oratio ad milites, mire blanda.

causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuncios palam audiri, omnia consilia cunctis presentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum uelocitas patitur? Tam nescire quaedam nulites quam scire oportet. Ita se ducum autoritas, sic rigor-disciplinæ habet, ut multa per ceteriones tribunosque tantum iuberi expediat. Si ubi iubeatur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempesta rapiuntur arma? Vnus alterue perditus ac temulentus (neque enim plures consertatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumperet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur, quid aliud quam seditionem & discordiam optabunt? ne nules centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque in exitium ruamus. Parado potius, comilitones, quam imperia ducum sciscitando res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit, mihi consilium & uirtutis uestræ regimen relinquit. Paucorum culpa fuit, duorum poena erit. Ceteri abolete memoriam foedisimæ noctis. Nec illas aduersus senatum uoces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperij & decora omnium prouinciarum ad poenam uocare, non hercle illi, quibus cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audiant. Vlli ne Italia alumni, & Romana uere iuuentus, ad sanguinem & cadem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloria sordes & obscuritatem Vitelliana=

lianarum partiū perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius: imaginem quādam exercitus habet. Senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid uos pulcherrimam hanc urbem domibus & templis, & congestu lapidum stare creditis? Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscuè possunt. Aeternitas rerum, & pax gentium, & mea cum uestra salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspiciato à parète & conditore urbis nostræ institutum, & à regibus usq; ad principes continuum & immortalē, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex uobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur. Et oratio ad perstringendos mulcendosq; militum animos, & seueritatis modus (neq; enim in plures quàm in duos animaduerti iusserat) grate accepta. Compositiq; ad præsens, qui coerceri non poterāt. Non tamen quies urbi. sed erat strepitus telorum, & facies belli: & militibus, ut nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu: & maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq; milites uenisse in urbem ad studia partium noscenda, pleriq; credebant. Vnde plena omnia suspicionum, & uix secreta domuū sine formidine. Sed plurimum trepidationis in publico: ut quemq; nuncium fama attulisset, animum uultumq; conuersi, ne diffidere dubijs, ac parū gaudere prosperis uiderentur. Coactio uero in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas & priuato Othoni nuper, atq; eadem dicendi adulatio. Igitur uersare sententias, & huc atque illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium uocātes. Prouidentissimus quisque uulgaribus conuitijs, quidam

uerā

uera probra iacere, in clamore tamen, & ubi plurimæ uoces, aut tumultu uerborum sibi ipsi obstrepētes. Prodigia insuper terrebant diuersis autoribus uulgata. In uestibulo Capitolij omīssas habenas bigæ, cui Victoria institerat. Erupisse cella Iunonis maiorem humana specie. Statuam diui Iulij, in insula Tiberini amnis sereno & immoto die ab Occidente in Orientem conuersam. Prolocutum in Ethruria bouem. Insolitos animalium partus, & plura alia rudibus seculis etiam in pace obseruata, quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum præsen-
 ti exitio etiam futuri pauor, subita inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto ponte sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modo iacentia & plana urbis loca, sed secunda huiusmodi casuum impleuit. Rapti è publico pleriq; plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in uulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Utq; primum uacuum à periculo animus fuit, id ipsum quòd paranti expeditionē Othoni campus Martius & uia Flaminia iter belli esset obstructum à fortuitis uel naturalibus causis, in prodigium & omen imminentium cladum uertebatur. Otho lustrata urbe, & expensis belli consilijs, quando Pœninæ Cotticæq; alpes, & cæteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe ualida & partibus fida: quòd reliquos cæsorū ad pontem Miluiū, & scuitia Galbæ in custodiā habitos, in numero legionis composuerat: facta & reliquis spes honoratoris in posterum militiæ. Addidit classi urbanas cohortes, & plerosq; è prætorianis uiris, ut robur exercitus, atq; ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditio

Tiberis fluij
inundatio.

Pœninæ Cotticæq;
alpes.

peditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Aemylio Pacensi, cui ademptum à Galba tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus.

Peditum equitumq; copijs Suetonius Paulinus, Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo pratorij prefecto. Is urbanae militiae

impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paulini, uigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuiq; erat, criminando (quod

Criminari faciliimum est.

faciliimum factu est) prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neq; arcta custodia, neq; obscura, nullum ob crimen, sed uetusto nomine & propinquitate Galbae monstratus. Multos è magistratibus, magnam cõsulariũ partem Otho nõ participes aut ministros bello,

sed comitum specie, secum expedire iubet. In quib; & L. Vitellium eodem quo ceteros cultu, nec ut imperatoris fratrem, nec ut hostis. Igitur motae urbis cura, nullus ordo metu aut periculo uacuuus. Primores senatus etate inuualidi, & longa pace desides, segnis & oblita bellorum nobilitas, ignarus militiae eques, quãto magis occultare & abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerãt è contrario qui ambitione stolidi, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum & iritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura leuissimus quisque, & futuri improuidus spe uana tumens, Multis afflictis fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimã. Sed uulguus & magnitudine nimia comunium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conuersa in militũ usum omni pecunia, intentis alimentorũ precijs,

Afflicta fides.

cijs,

tijs, quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriuerat,
 secura tum urbe & prouinciali bello, quod inter legiones
 Galliasq; uelut externum fuit. Nam ex quo diuus Augu-
 stus res Caesarum composuit, procul & in unius sollicitu-
 dinem aut decus populus Romanus bellauerat. Sub Tibe-
 rio & Caio tantum pacis aduersa Reip. pertinuere. Scri-
 boniani contra Claudium incepta, simul audita & coërci-
 ta: Nero nuncijs magis & rumoribus, quam armis depul-
 sus. Tum legiones classesq;, & quod raro alias, prætoria
 nus urbanusq; miles, in aciem deducti, Oriens Occidensq;
 & quicquid utrinq; uirum est à tergo, sub ducibus alijs si
 bellatum foret, longo bello materia. Fuere qui proficiscen-
 ti Othoni moras religionemq; nondum conditorum ancy-
 lium afferent. Aspernatus omnem cunctationem, ut Nero
 ni quoque exitiosam. Et Cæcina iam alpes transgressus
 extimulabat. Pridie Idus Mar. cōmendata patribus Rep.
 reliquias Neronianarum sectionū nondum in fiscum con-
 uersas, rauocatis ab exilio concessit: iustissimum donum,
 & in speciem magnificum, sed festinata exactione usu ste-
 rili. Mox uocata concione, maiestatem urbis, & consen-
 sum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellia-
 nas partes modestè differuit: inscitiam potius legionum
 quam audaciam increpans, nulla Vitellij mentione: siue
 ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens,
 contumelijs in Vitellium abstinuit: quando ut in consilijs
 militiæ Suetonio Paulino & Mario Celso, ita in rebus
 urbanis Galerij Trachali ingenio Othonem uti credeba-
 tur. & erāt qui genus ipsum orādi noscerent, crebro fori
 usu celebre, & ad implēdas populi aures, latū & sonās.
 Clamor uocesq; uulgi ex more adulandi nimie & falsæ,
 quasi dictatore Cæsarem, aut imperatorem Augustū pro-
 seque=

sequeretur: ita studijs uotisq; certabāt. nec metu aut amore, sed ex libidine seruitij, ut in familijs, priuata cuiq; stimulatō, & uile iam decus publicū. Profectus Otho quietem urbis curasq; imperij Saluio Titiano fratri permisit.

P. C O R. T A C I T I

A B E X C E S S V D I V I

A V G V S T I A N N A =

L I V M

L I B E R X V I I I .

TRVEBAT iam fortuna in diuersa parte terrarum initia causasq; imperio, quod uariè ortum, letū Reip. aut atrox, ipsis principibus prosperum aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæa incolumi adhuc Galba missus à patre, causam profectionis, officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed uulouus fingendi auidū disperferat, accitū in adoptionem. materia sermonibus, sentū & orbitas principis, & intemperātia ciuitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. Augebat famā, ipsius Titi ingenium quantacunq; fortunæ capax, decor oris cum quadā maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credēdū animis loco omnū etiā fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ urbe certos nūcios accepit de interitu Galbæ (& aderāt qui arma Vitelij bellūq; affirmarē) anxius animo, paucis amicorū adhibitis, cūcta utrinq; perlustrat. Si pergeret in urbē, nullā officij gratiam, in alterius honorē suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidē fore. Sin rediret, offensam

offensam haud dubiū uictoris. sed incerta adhuc uictoria,
 & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Ve
 spasianus Remp. susciperet, obliuiscendum in fensarum de
 bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumq; iacta
 tum, spes uicit. Fuere qui accensum desiderio Beronices
 reginæ, uertisse iter crederent. Neq; abhorrebat à Bero=
 nice iuuenilis animus, sed gerendis rebus nullum ex eo im=
 pedimentum. lætam uoluptatibus adolescentiam egit, suo
 quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaïæ &
 Asia ac læua maris præteruectus, Rhodum & Cyprum
 insulas, inde Syriam audentioribus spatijs petebat. Atq;
 illum cupido incessit, adeundi uisendiq; templum Paphiæ
 Veneris inclytum per indigenas aduenasq;. Haud fuerit
 longum initia religionis, templi situm, formam deæ (neq;
 enim alibi sic habetur) paucis differere. Conditorem tem=
 pli regem Acriam uetus memoria, quidam ipsius deæ no=
 men id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinara sacra=
 tum templū, deamq; ipsam conceptā mari, huc appulsam.
 Sed scientiam artemq; aruspiciū accitam, & Cilicē Tha=
 myram intulisse. atq; ita pactum, ut familiæ utriusq; poste=
 ri carimonijs præsiderent. Mox ne honore nullo regium
 genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intule=
 rant scientia hospites cessere. Tantum Cinarades sacer=
 dos cōsulitur. Hostiæ ut quisq; uouisset, mares deliguntur.
 Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offunde=
 re uetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec
 ullis hymbribus quanquam in aperto madescunt. Simula=
 chrum deæ non effigie humana. Cōtinuus orbis latiore ini=
 tio tenuē in ambitū metæ modo exurgens. Et ratio in ob=
 scuro. Titus spectata opulencia donisq; regum, quæ que
 alia letum antiquitatibus Græcorum genus incertæ uetu
 stati

Acria.

stati affingit, de navigatione primum consuluit. Postquã
 pandi uiam, & mare prosperum accepit, de se per amba=
 ges interrogat, casis compluribus hostijs. Sostratus (sacer
 dotis id nomen erat) ubi læta & congruentia exta, ma=
 gnisq; consultis annuere deam uidet, pauca in præsens &
 solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus au=
 cto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarũ &
 exercituum mentibus, ingens rerum fiducia accessit. Pro=
 fligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione
 Hierosolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob
 ingenium gentis & peruicaciã superstitionis, quã quòd
 satis uirium obsessis ad tolerandas necessitates superesset.
 Tres, ut supra memorauimus, ipsi Vespasiano legiones
 erant, exercitæ bello: quatuor Mutianus obtinebat in pa=
 ce. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat
 segnitiam. Quantumq; illis roboris discrimina & labor,
 tantum his uigoris addiderat integra quies, & inexper=
 tus belli labor. auxilia utriq; cohortiũ alarũq;, & classes
 regesq;, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus acer **Vespasianus.**
 militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuq;
 consilio, ac si res posceret, manu hostibus obniti, cibo for=
 tuito, ueste habituq; uix à gregario milite discrepãs, pror
 sus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mutianum è **Mutianus.**
 contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatũ mo=
 dum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu,
 prouisuq; ciuiliũ rerum peritus. egregium principatus
 temperamentum, si demptis utriusq; uitijs, solæ uirtutes
 miscerentur. Cæterum hic Syriæ, ille Iudææ præpositus,
 uicinis prouinciarum administrationibus inuidia discor=
 des, exitu demum Neronis, positus odijs in medium cõsu=
 lere, primum per amicos: dein præcipua concordie fides

F

Titus

Titus praua certamina communi utilitate aboleuerat, natura atq; arte compositus alliciendis etiam Mutiani moribus. Tribuni centurionesq; & uulgus militum, industria, licentia, per uirtutes, per uoluptates, ut cuiq; ingenium ad sciscebantur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat uterq; exercitus præcipitibus, ut assollet, nuncijs, & tarda mole ciuili belli, quod longa concordia quietus oriens, tunc primum parabat. Namq; olim ualidissima inter se ciuium arma in Italia, Galliaue, uiribus Occidentis cæpta. Et Põpeio, Casio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haud prosperi exitus fuerant. Auditiq; sæpius in Syria Iudæaq; Cæsares quam inspecti. Nulla seditio legionum, tantum aduersus Parthos minæ uario euentu. Et proximo ciuili bello turbatis alijs inconcussa ibi pax. dein fides erga Galbã. Mox ut Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire, uulgatum est, ne penes cæteros imperij præmia, penes ipsos tantum seruitij necessitas esset, fremere miles, & uires suas circumspicere. Septem legiones statim, & cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaq;: inde cõtina Aegyptus duæq; legiones, hinc Cappadocia Pontusq;, & quicquid castrorum Armenijs prætenditur. Asia & ceteræ prouinciæ, nec uirorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum insularũ mari cingitur, & parando interim bello seclusum tutumq; ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus alijs placuit expectari bellum, cum in uictores uictosq; nunquam solida fides coalesceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignauiam, luxuriam. & suis metuitijs alterum bello, alterum uictoria periturum. Igitur ar-

ma

ma in occasionem distulere, Vespasianus Mutianus que nuper, cæteri olim mixtis consilijs, optimus quisq; amore Reipub. Multos dulcedo prædarum stimulabat, alios ambigæ domi res. Ita boni maliq; causis diuersis, studio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tēpus Achaia atq; Asia falso exterritæ uelut Nero aduentaret, uario super exitu eius rumore, eoq; pluribus uiuere eum fingentibus, credentibusq;. Cæterorū casus conatusq; in contextu operis dicemus. Tunc seruus è Ponto, siue ut alij tradidere, libertinus ex Italia, citharæ & cantus peritus (unde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopia uagos ingentibus promissis corruerat, mare ingreditur: ac ui tempestatum Scythinū insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente comitantium asciiuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipiorum ualentissimum quemque armauit. Centurionemq; Sisennam dextras, cōcordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentē, uarijs artibus aggressus est, donec Sisenna clam relicta insula, trepidus & uim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præsentium. Gliscētem in dies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Data è classe Misensensi duæ triremes ad prosequendum, cū quibus Scythinum insulam tenuit. Nec desuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in moestitiam cōpositus, & fidē suorum quondam militum inuocās, ut eum in Syria, aut Aegypto sislerent orabat. Tricerarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata.

Sic posterioribus seculis Pseudofridericus Rodolphus Cæsar cremari iussit. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaq; & toruitate uultus, in Asiam, atq; inde Romam prouectum est. In ciuitate discordi & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, parua quoque res magnis

Vib. Crispus. motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quam inter bonos, Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem senatus uocabat. Nam recens Galbae principatu censuerant patres, ut accusatorum causae noscerentur. Id senatusconsultum uarie iactatum, & prout potens uel inops reus inciderat, infirmum aut ualidum retinebatur. Ad hæc terrore & propria ui Crispus incubuerat delatorem fratris sui peruertere, traxeratq; magnam senatus partem, ut indefensum, & inauditum dedi ad exitium postularet. Contra apud alios nihil æque reo proderat quam nimia potentia accusatoris: dari tempus, edi crimina, quauis inuisum ac nocentem, more tamen audiendum censebant. Et ualuere primo: dilataq; in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum præmio exercuisse meminerant. Nec poena criminis, sed ultor displicebat. Lata interim Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitibus. Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur: septima à Galba conscripta: ueterana, undecima ac tertiadecima, & præcipui fama Quartadecumani rebellionis Britannia cõpressa. Addiderat gloriam Nero, eligendo ut potissimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem studia. Sed quo plus uirium

uirium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortesq; præueniebant. Et ex ipsa urbe haud spernenda manus, quinq; prætorie cohortes, & equitum uexilla cum legione prima: ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per ciuilia arma etiam scueris ducibus usurpatū. His copijs rector additus Annius Gallus, cum Vestricio Spurina ad occupandas Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorū frustra ceciderant, transgresso iam alpes Cæcina, quæ sisti inter Gallias posse sperauerat. Ipsum Othonem comitabatur spiculatorum lecta corpora, cū cæteris prætorijs cohortibus, ueterani è prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter. sed lorica ferrea usus, & ante signa pedestes, horridus, incomptus, famæq; dissimilis. Blandiebatur cæptis fortuna, possessa per mare et naues maiore Italiae parte, penitus usque ad initium maritimarum alpium: quibus tentandis aggrediendisq;, prouinciæ Narbonensi Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Aemylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum uictus, Antonio Nouello nulla autoritas. Suedius Clementis ambitioso imperio regebat, ut aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Videbatur nõ Italia adiri, nec loca sedesq; patriæ: iubebantur tanquam externa littora & urbes hostium urere, uastare, rapere, eo atrocius quod nihil usquam prouisum aduersum metus. pleni agri, aperta domus. occursantes domini iuxta coniuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concita gente, nec decet iuuentus, arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi disiectiq; montani, ut quibus temere collectis, non

Alpes maritima.

castra, non ducem noscitantibus, neq; in uictoria decus esset, neque in fuga flagitium. Iritatus eo prælio Othonis miles, uertit iras in municipium Albintimulium: quippe in acie nihil prædæ, inopes agrestes, & uilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorū. sed calamitatibus insontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo fœmina Ligus quæ filio abdito, cum simul pecuniam occultari milites credidissent, eoq; per cruciatus interrogarent ubi filium occuleret, uterum ostendens, late-
re respondit. Nec ullis deinde tortoribus, aut morte, constantiâ uocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonensi, in uerba Vitellij adactæ, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuncij attulere. Aderant legati colonia-
rum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, uniuersam Treuirorum alam, cum Julio Claſſico præfecto misit. e quibus pars in colonia Forniulensi retenta: ne omnibus copijs in terrestri iter uersis, uacuo mari classis acceleraret. Duodecim equitum turmæ & lecti è cohortibus aduersus hostem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, uetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prælio: sed acie ita instructa, ut pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurgeret, quantum inter colles ac litatus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipso mari ut annexa classis & pugnæ parata, cōuersa, & munaci frōte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum uis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treuirorum turmæ obtulere se hosti incautè, cum exciperet contra ueteranus miles, simul à latere saxis urgeret apta ad iaciendum paganorū manus, qui sparsi inter milites strenui ignauiq; in uictoria
idem

Tungrorum
cohortes.

idem audebant. Additus percussis terror, inuecta in terga
 pugnantium classe. Ita undiq; clausi. Deletæq; omnes co-
 piæ forent, ni uictorem exercitū attinisset obscurum no-
 ctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani quanquam uicti
 quieuerunt. accitis auxilijs, securum hostem, ac successu re-
 rum socordius agentem inuadunt. cæsi uigiles, perrupta
 castra, trepidatum apud naues, donec fidente paulatim
 metu, occupato iuxta colle defensi, mox irrupere. Atrox
 ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, sustentata Tungræ co-
hortes.
 diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incrueta
 uictoria fuit, quorum improuide secutos conuersi equites
 circumuenerunt. Ac uelut pactis inducijs, ne hinc classis,
 inde equites subitam formidinem inferrēt, Vitelliani retro
 Antipolim Narbonensis Gallia municipium, Othoniani Antipolis.
Albingaunū.
 Albingaunum interioris Liguria reuertere. Corsicam ac
 Sardiniam cæterasque proximi maris insulas, fama uictri
 cis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicā propè Corsis.
 afflixit Decumi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mo-
 le belli nihil in summa profutura, ipsi exitiosa. Nanque
 Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum uiribus statuit,
 inani auxilio etiam si proucnisset. Vocatis principibus
 insule, consilium aperit. Et contradicere ausos Clau-
 dium Phirrhicum trierarchum liburnicarum ibi nauium,
 Quintium Certum equitem Romanū interfici iubet. quo-
 rum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni
 metus socia imperitorum turba, in uerba Vitellij iuraue-
 re. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homi-
 nes fatigare militiae muneribus occepit, laborem insoli-
 tum perosi, infirmitatem suam reputabant: Insulam esse
 quam incolerent, & longe Germaniam uiresq; legionū:
 Direptos uastatosq; classe etiam quos cohortes alæque
 F † proteg

protegerent. Et auersi repente animi, nec tamen aperta uic-
 aptum tempus insidijs legere. Digressis qui Pacarium fre-
 quentabant: nudus & auxiliij inops balneis interficitur.
 Trucidati & comites. Capita, ut hostium, ipsi interfecto-
 res ad Othonem tulere. Neq; eos aut Otho præmio affe-
 cit, aut puniuit Vitellius, in multa colluue rerum maiori-
 bus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq;
 transmiserat, ut supra memorauimus, ala Syllana, nullo a-
 pud quenquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mal-
 lent, sed longa pax ad omne seruitiũ fregerat, faciles oc-
 cupantibus, & melioribus incuriosos. Florētissimum Ita-
 liæ latus, quantum inter Padum alpesq; camporũ & ur-
 bium, armis Vitellij (nanq; & præmissæ à Cæcina cohors
 tes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors
 apud Cremonam. Intercepti cētum equites, ac mille clas-
 sici inter Placentiam Ticinumq;: quo successu Vitellianus
 miles non iam flumine aut ripis arcebat. Iritabat quin
 Bataui, etiam Batauos Transrhenanosq; Padus ipse, quem cōtra
 Placentiam transgressi, raptis quibusdam exploratoribus
 ita ceteros terruere, ut adesse omnem Cæcinæ exercitum
 trepidi ac falsi nunciarent. Certum erat Spurinæ (is enim
 Placentiam obtinebat) necdum uenisse Cæcinā: & si pro-
 pinquaret, coërcere intra munimenta militē, nec tris præ-
 torias cohortes, & mille uexillarios cū paucis equitibus,
 ueterano exercitui obijcere. Sed indonatus miles & belli
 ignarus, correptis signis uexillisq; ruere, & retinēti duci
 tela intētare, spretis cēturionibus tribunisq; prouidentia
 ducis laudantibus, qui pro Othone & accitum Cæcinam
 clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurina, primo
 coactus, mox uelle simulans, quo plus autoritatis inesset
 consilijs, si seditio nutesceret. Postquam in conspectu Pa-
 dus

dus, & nox appetebat, uallari castra placuit. Is labor ur-
 bano militi insolitus contudit animos. Tum uetustissimus
 quisq; castigare credulitatem suam, metum ac discrimen
 ostendere, si cum exercitu Cæcina patentibus campis tam
 paucas cohortes circumfudisset. Iamq; totis castris mode-
 sti sermones, et inserētibus se cēturionibus tribunisq; lau-
 dare prouidētiam ducis: quòd coloniam uirium & opum
 ualida, robur ac cadem bello legisset. Ipse postremo Spu-
 rina nō tam culpam exprobrans, quàm rationē ostendēs,
 relictis exploratoribus, cæteros Placētiam reduxit, minus
 turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propu-
 gnacula addita, auctæ turres, prouisa parataq; non arma
 modo, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis
 partibus defuit, cum uirtutis haud poeniteret. At Cæcina
 uelut relicta post alpes sæuitia ac licentia, modesto agmi-
 ne per Italiam incesit. Ornatum ipsius municipia & co-
 loniæ in superbiam trahebant, quòd uersicolore sagulo,
 brachas tegmen barbarū indutus, togatos alloqueretur. Bracchæ.
 Vxorem quoq; eius Saloninam, quanquam in nullius in-
 iuriam insigni equo ostroq; ueheretur, tanquam læsi gra-
 uabantur. In sita mortalibus natura, recentem aliorum se-
 licitatem ægris oculis introspicere, modumq; fortunæ à
 nullis magis exigere, quàm quos in æquo uidere. Cæcina
 Padum transgressus, tentata Othonianorum fide per col-
 loquium & promissa, iisdem petitus, postquam pax &
 concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt, con-
 silia curasq; in oppugnationem Placentiæ magno terrore
 uertit, gnarus ut initia belli prouenissent famam in cætera
 fore. Sed primus dies impetu magis quàm ueterani exerci-
 tus artibus transactus. Aperti incautiq; muros subiere, Ut initia belli
prouenerint,
sic fama in cæ-
tera.
 cibo uinoque prægraues. In eo certamine pulcherrimum

F S amph

Amphitheatrū
Placentinum.

amphitheatri opus situm extra muros conflagrauit, siue ab oppugnatoribus incēsum, dū faces & glandes ac misfilem ignem in obsessos iaculantur: siue ab obsessis, dum regerūt. Municipale uulgus pronum ad suspitiones, fraude illata ignis alimenta credidit, & quibusdam uicinis colonijs inuidiæ emulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret. quocunq; casu acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: reddita securitate, tanquam nihil grauius pati potuissent, mœrebant. Cæterum multo suorum cruore pulsus Cæcina. Et nox parandis operibus assumpta. Vitelliani pluteos cratesq; & uineas suffodiendis muris protegendisq; oppugnatoribus: Othoniani sudēs & immēsas lapidum ac plumbi ærisq; moles, perfringendis operibus, obrucendisq; hostibus expediunt. Vtrinq; pudor, utrinq; gloria, & diuersæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur, inde urbanæ militiæ & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi ut segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militē, hi peregrinum & externū increpabant. simul Othonem ac Vitellium celebrātes culpantesq;, uberioribus inter se probris, quàm laudibus stimulantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis uirisq; campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorū manus, altiora murorū sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt desuper Othoniani pila librato magis et certo ictu, aduersus temere subeuntes cohortes Germanorum cantu truci, & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatiētium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contrā prætoriani dispositos ad id ipsum molares ingēti pondere ac fragore prooluunt

uoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, & exan-
 gues aut laceri, cum augeter stragem trepidatio, eoq; a-
 crius è mœnibus uulnerarentur, rediere infracta partium
 fama. Et Cæcina fama et pudore cœptæ temere oppugna-
 tionis, ne irrisus ac uanus ijsdem castris asideret, traiccto
 rursus Pado Cremonam petere intendit. Tradidere se ab-
 eunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, & Iu-
 lius Briganticus cum paucis equitū. hic præfectus alæ in
 Batauis genitus. ille primularis & Cæcinæ haud alienus,
 quòd ordines in Germania duxerat. Spurina cōperto iti-
 nere hostium, defensam Placentiam, quæq; acta, & quid
 Cæcina pararet, Annium Gallum per literas docet. Gallus
 legionem primā in auxilium Placentiæ ducebat, diffusus
 paucitate cohortiū, ne longius obsidiū & uim Germanici
 exercitus parum tolerarent. Vbi pulsū Cæcinā pergere
 Cremonam accepit, ægre coërcitam legionem & pugnan-
 di ardore usq; ad seditionem progressam, Bebriaci sistit. Bebriacum.
 Inter Veronam Cremonamq; situs est uicus, duabus iam
 Romanis cladibus notus, infaustusq;. Iisdē diebus à Mar-
 tio Macro haud procul Cremona prospere pugnatum.
 Nanq; promptus animi Martius transuctos nauibus gla-
 diatores in aduersam Padi ripam repente effudit. Turba-
 ta ibi Vitellianorū auxilia, & cæteris Cremonam fugien-
 tibus, cæsi qui restiterant. Sed repressus uincientium impe-
 tus, ne nouis præsijs firmati hostes, fortunā prælij mu-
 tarent. Suspectū id Othonianis fuit, omnia, quæcunq; fã-
 cta, præuè æstimantibus. Certatim ut quisq; animo igna-
 uus, procax ore, Annium Gallum & Suetonium Pauli-
 num & Marium Celsum (nam eos Otho quoque præfe-
 cerat)uarijs criminibus incesserāt. Accerrima seditionū ac
 discordiæ incitamenta interfectores Galbæ, scelere &

metu

metu uacordes, miscere cuncta, modo palam turbidis uocibus, modo occultis ad Othonem literis. qui humilimo cuiq; credulus, bonos metuēs, trepidabat, rebus prosperis incertus, & inter aduersa melior. Igitur Titianum fratrem accitum bello praeponit. Interca Paulini & Celsi ductores egregiae gestae. Angebant Caecinam, nequicquam omnia coepta, & senescens exercitus sui fama. pulsus Placentia, caesis nuper auxilijs, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quam digna memoratu praelia, inferior, propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, recuperare gloriam auidius quam consultius prope-

Locus castrorum. rabat. Ad duodecimum a Cremona, locus castrorum uocatur, ferocissimos auxiliarios imminentibus uiae lucis occultos imponit, equites procedere longius iussi, & iritato praelio sponte refugii, festinationem sequentium elicere, donec insidiae coirerentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paulinus, equitum Celsus, sumpsere. Tertiae decimae legionis uexillum quatuor auxiliiorum cohortes & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem uiae tres praetoriae cohortes arctis ordinibus obtinuerunt. Dextra fronte prima legio incescit, cum duabus uexillariis cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos est praetorio auxilijsq; mille equites, cumulus prosperis aut subsidium laborantibus, ducbantur. Antequam miscerentur acies, terga uertentibus Vitellianis, Celsus doli prudens, repressit suos. Vitelliani temere exurgentes cedente sensim Celso longius secuti, ultro in insidias praecipitantur. nam a lateribus cohortes legionum, aduersa fronte, et subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnae non statim a Suetonio Paulino pediti datum. Cunctator natura, & cui cauta potius consilia cum ratione, quam prosper

prospera ex casu placerent, compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis cito incipi uictoriam ratus, ubi prouisum foret ne uincerentur. Ea cunctatione spatium Vitellianis datum in uineas nexu traducunt impeditas refugiendi. Et modica sylua adhærebat, unde rursus ausi, promptissimos prætorianorum equitum interfecere. uulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnans. Tum Othonianus pedes erupit: protrita hostium acie, uersi in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciuerat: quæ res in prælio trepidationem auxit, cum dispersos nec usquam ualidos paucos fugientium abriperet. Orta est in castris seditio, quod non uniuersi ducerentur. Vincit præfectus castrorum Iulius Gratus, tanquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret, cum fratrem eius Iulium Frontonem tribunum Othoniani sub eodem crimine uinxissent. Cæterum ea ubique formido fuit, apud fugientes, occurrentes, in acie, pro uallo, ut deleri cum uniuerso exercitu Cæcinam potuisse, ni Suetonius Paulinus receptui cecinisset, utrisque in partibus percrebruerit. Timuisse se Paulinus ferebat, tantum in super laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens castris fessos aggrediretur, percussis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in uulgus aduerso rumore fuit. Haud perinde damnum Vitellianos in metum compulit, quam ad modestiam composuit: nec solum apud Cæcinam, qui culpam in nulitem conferebat, seditioni magis quam prælio paratum: sed Fabij quoque Valentis copiam, iam enim Ticinum uenerat, posito hostium contemptu, et recuperandi decoris cupidine, reuerentius et æqualius duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neque enim rerum à

Cæcina

Cæcina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digressas, cum Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas retulimus, superbe agebant, ut cuiusq; legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atq; omnem belli fortunam in ipsorū manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è petulantia etiam perfidiam suspectabat. Igitur nūcio allato pulsam Treuirorū alam Tungrosq; à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul cura socios tuendi, & militari astu, cohortes turbidas, ac si unà forent præualidas, dispergēdi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod ubi auditum, uulgatumq; morere socij, fremere legiones, orbari se fortissimorum uiro- rum auxilio. ueteres illos & tot bellorum uictores, postquam in conspectu sit hostis, uelut ex acie abduci. si pro- uincia urbe & salute imperij potior sit, omnes illuc seque- rentur: sin uictoriæ sanitas, sustētaculum, columnen in Ita- lia uerteretur, non abrumpendos ut corpori ualidissimos artus. Hæc ferociter iactando, postquā immisissis licitoribus

Valens coërcere seditionem cœptabat, ipsum inuadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarum & Viennensium aurum & pretia laborum suorum occultate clamitātes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamq; humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens seruili ueste apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphe- nus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim se- ditione addit consilium, uetitis obire uigilias centurioni- bus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.

Igitur

Bataui milites
gloriosi.

Batauorū mili-
tum præstātia,
Romanis ipsis
facientibus.

Seditio milita-
ris.

Decurio equi-
tium.
Consilium.

Igitur torperc cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, silentio, patientia, postremo precibus ac lacrymis ueniam quærebant. Vt uero deformis & flens, & præter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor: uersi in letitiam (ut est uulgus utroq; immodicum) laudantes gratantesq; circundatum aquilis signisq; in tribunal ferunt. Ille utili moderatione non supplicium cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, paucos incusauit: gnarus ciuilibus bellis plus militibus quàm ducibus licere. Munientibus castra apud Ticinum de aduersa Cæcinæ pugna allatum, & propè renouata seditio, tanquam fraude & cunctationibus Valentis prælio defuissent. Nolle requiem, non expectare ducem, anteire signa, urgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improspira Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expositos se tanto pauciores integris hostium uiribus querebantur, simul in suam excusationem & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne ut uicti & ignaui despectarentur. Et quamquam plus uirium, propè duplicatus legionum auxiliorumq; numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cæcinam inclinabant, super benignitatem animi qua promptior habebatur, etiam uigore ætatis, proceritate corporis, & quodā inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina ut sædum & maculosum: ille ut uanum ac tumidū, irridebant. Sed condito odio, eandem utilitatē fouere crebris epistolis sine respectu ueniæ probra Othoni obiectantes, cū duces partium Othonis quamuis uberrima conuitorū in Vitellium materia abstinerent. Sanè ante utriusq; exitum, quo egregiam Otho famā, Vitellius flagitiosissimā meruere, nūnus Vitellij ignauæ uoluptates quàm Othonis flag

Vulgus.

Ciuilibus bellis plus militibus quàm ducibus licet.

nis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorē atq; odium cædes Galbæ. Contrà illi initium belli nemo imputabat. Vitellius uentre & gula sibi ipsi hostis. Otho luxu, sæuitia, audacia, Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copijs, nulla ultrà penes Vitellianos mora, quin totis uiribus certarent. Otho consultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignum sua fama ratus, qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, festinationem hostibus, morā ipsis utilem disserruit. Exercitum Vitellij uniuersum aduenisse: nec multū uirium à tergo, quoniam Galliæ tumeant, deserrere Rheni ripam irrupturis tam infestis nationibus non conducatur. Britannicū militem hoste & mari distineri: Hispanias armis non ita redundare: prouinciam Narbonensem incurso classis, & aduerso prælio contremuisse: clausam alpibus & nullo maris subsidio Transpadanā Italiā atq; ipso transitu exercitus uastatam: nō frumentū usquā exercitui, nec exercitum sine copijs retineri posse. Iam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimū sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporibus mutationem soli cæliq; haud toleraturos. Multa bella impetu ualida, per tædia & moras euanuisse. Contrà ipsis omnia opulenta & fida: Pannoniam, Mæsiam, Dalmatiam, Orientem cū integris exercitibus: Italiam & caput rerum urbem, senatumq; & populū nunquam obscura nomina etsi aliquando obumbrentur: publicas priuatasq; opes, & immensam pecuniam inter ciuiles discordias ferro ualidiorē: corpora militum aut Italiæ sueta, aut æstibus. Obiacere flumen Padum, tutas uiris murisq; urbes, è quibus nullam hosti cessuram, Placetiæ defensione exploratum: proinde duceret

Germani milites fluxis corporibus.

duceret bellum paucis diebus. Quartamdecimam legionem magnam ipsam fama Mœsiacis copijs affore. Tum rursus deliberaturum, & si prælium placuisset, auctis uiribus certaturos. Accedebat sententiæ Paulini Marius Celsus. Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapsu equi afflictio, missi qui consilium eius sciscitarentur, retulerant, Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properantes, fortunam & deos & numen Othonis adesse cõsilijs, affore conatibus testabantur. neu quis obuiam ire sententiæ auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum, interesse pugnae imperatorem, an seponi melius foret, dubitauerunt. Paulino & Celso iam nõ aduersantibus ne principem obiectare periculus uideretur, iidem illi detrioris consilij autores perpulere, ut Brixellum concederet, ac dubijs præliorum exemptus, summæ rerum & imperij se ipsum reseruaret. Is primus dies Othonianas partes affixit. Namque & cum ipso prætoriarum cohortium & spiculatorum equitum que ualida manus discessit, & remanentium fractus animus, quando suspecti duces, & Otho cui uni apud militem fides, dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in ciuili bello transfugijs, & exploratores cura diuersa sciscitandi, sua nõ occultabant. Quieti intentiq; Caccina ac Valens, quando hostis imprudentia rueret, quod loco sapientiæ est, alienam stultitiã opperiebãtur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, aduersus oppositam gladiatorum manum. ac ne ipsorum miles seque noctu teneret, naues pari inter se spatio ualidis utrinq; trabibus cõnexæ, aduersum in flumẽ dirigebantur, iactis insuper

G ancho

anchoris quæ firmitatē pontis continerēt. Sed anchorarū
 funes nō extenti fluitabant, ut augetē flumine, inoffen-
 sus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem imposi-
 ta turris, & in extremam nauem educta: unde tormētis ac
 machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripa tur-
 rim struxerant, saxa q̄; & facēs iaculabantur. Et erat in-
 sula amne medio, in quam gladiatores nauibus moliētes,
 Germani nando prælabebantur. Ac forte plures trāsgres-
 sos, completis liburnicis per promptissimos gladiatorum
 Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatorū
 ad prælia quæ militibus, nec perinde nutantes è na-
 uibus, quam stabili gradu è ripa uulnera dirigebant. Et
 cum uarijs trepidantium inclinationibus immixti remi-
 ges propugnatoresq̄; turbarentur, desilire in uada ultro
 Germani. Germani, retentare puppes, scandere foros, aut cominus
 mergere. quæ cuncta in oculis utriusque exercitus, quan-
 to letiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani causant
 autoremq̄; cladis detestabantur. Et prælium quidem ab-
 ruptis quæ superfuerant nauibus, fuga diremptum. Ma-
 cer ad exitium poscebatur. Iamq̄; uulneratū eminus lan-
 cea, strictis gladijs inuaserant, cum interkursu tribuno-
 rum centurionumq̄; protegitur. Nec multo post Vestri-
 cius Spurina iussu Othonis, relicto Placentiæ modico
 præsidio, cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabi-
 num consulem designatum Otho rectorem copijs misit,
 quibus Macer præfucrat, lato milite ad mutationem du-
 cum, & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam mili-
 tiam aspernantibus. Inuenio apud quosdam autores, pa-
 uore belli, seu fastidio utriusque principis, quorum flagi-
 tia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur, dubi-
 tasse exercitus, num posito certamine, uel ipsi in medium

Consultarent, uel senatui permitterent legere imperato=
 rem. Atque eò duces Othonianos spatium ac moras sua=
 sisse, præcipue Paulinum: quòd uetustissimus consulariũ,
 & militia clarus, gloriam nomenq; Britannicis expedi=
 tionibus meruisset. Ego ut concesserim apud paucos taci=
 to uoto quietem pro discordia, bonum & innocentem
 principem pro pessimis ac flagitiosissimis expetitur: ita
 neque Paulinum, qua prudentia fuit, sperasse corruptis=
 simo seculo tantam uulgi moderationem reor, ut qui pa=
 cem belli amore turbauerant, bellum pacis charitate de=
 ponerent: neque aut exercitus linguis moribusq; disso=
 nos, in hunc consensum potuisse coalescere: aut legatos
 ac duces magna ex parte luxus, egestatis, scelerũ sibi con=
 scios, nisi pollutum obstrictumq; meritis suis principem
 passuros. Vetus ac iam pridem insita mortalibus poten=
 tiæ cupido cum imperij magnitudine adoleuit, erupitq;.
 Nam rebus modicis æqualitas facile habebatur. sed ubi
 subactò orbe, & æmulis urbibus regibus'ue excisis, secu=
 ras opes concupiscere uacuum fuit, prima inter patres ple=
 bemq; certamina exarsere. Modo turbulenti tribuni, mo=
 do cõsules præualidi, & in urbe ac foro tentamenta ciui=
 lium bellorum. Mox è plebe infima, C. Marius, & nobi=
 lium sæuissimus L. Sylla, uictam armis libertatem in do=
 minationẽ uerterũt. Post quos Gn. Pompeius occultior,
 non melior. Et nunquam postea nisi de principatu qua=
 situm. Non discessere ab armis in Pharsalia ac Philippis
 ciuium legiones, nedũ Othonis ac Vitellij exercitus spon=
 te posituri bellum fuerint. Eadem illos aciem iræ, cadẽ ho=
 minum rabies, eadem scelerum causa in discordiam ege=
 re. Quod singulis uelut ictibus transacta sunt bella,
 ignauia principum factum est. Sed me ueterum nouo=

Exercitus lin=
 guis morib'q;
 diffoni.

rumq; morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerū ordinem uenio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, ius ac potestas penes Proculū præfectum. Celsus & Paulinus, cum prudentia eorū nemo uteretur, inani nomine ducum, alienæq; culpæ præterebantur. Tribuni centurionesq; ambigui, quod spectis melioribus, deterrimi ualebant. Miles alacer, qui tamen iussa ducum interpretari quàm exequi mallet. Promoueri ad quartum a Bebriaco castra placuit, adeo imperitè, ut quanquam uerno tempore anni, & tot circum annibus, penuria aquæ fatigarètur. Ibi de prælio dubitatum, Othone per literas flagitante, ut maturarent; militibus, ut imperator pugnae adesset poscētibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde dijudicari potest quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse quod factum est. Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Abduæ fluminum, xv i. inde millium spatio distantes petebant. Celso & Paulino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauem, obijcere hosti, non admissuro quo minus expeditus & uix quatuor millia passuum progressus, aut incompósitos in agmine, aut dispersos, & uallum molientes aggredieretur, Titianus & Proculus, ubi consilijs uincerentur, ad ius imperij transibāt. Aderat sanè cirtus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducum segnitia rem in discrimē mitti iubebat, aeger mora & spei impatiens. Eodem die ad Cacinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni colloquium eius postulantes uenerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cum præcípites exploratores adesse hostem nuntiauerunt. Interruptus tribunorū scr-

mo. coq;

Cōfluentes Pa
di & Abduæ.

mo. eoq; incertum fuit, insidias, an prodicionem, uel ali-
 quod honestum consilium coeptauerint. Cæcina dimissis
 tribunis, rucctus in castra, datū iussu Fabij Valentis pu-
 gnæ signum, & militem in armis inuenit. Dum legiones Pugna, in qua
 de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere, & mi- uincētibus Vi
 rum dictu, à paucioribus Othonianis quo minus in uallū tellianis, Otho
 impingerentur, Italica legionis uirtute deterriti sunt. ea hiani succubue
 strictis mucronibus redire pulsos, & pugnam resumere re:
 coëgit. Disposita Vitellianarum legionum acie sine tre-
 pidatione, & enim (quanquam uicino hoste) aspectus ar-
 morum densis arbutis prohibebatur, apud Othonianos
 pauidi duces, milēs ducibus infensus, mixta uehicula &
 lixa, & præruptis utrinq; fossis uia quieto quoq; agmi-
 ni angusta. Circumsistere alij, signa sua quærere alij: in-
 certus undique clamor accurrentium, clamantium: & ut
 cuiq; audacia uel formido, in primam postremam ue acie
 prorumpabant, uel reuehebantur. Attonitas subito terro-
 re mentes, falsum gaudium in languorem uertit, repertis
 qui descuisse à Vitellio exercitum eumententur. Is ru-
 mor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsa Otho-
 nis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum comper-
 tum. Omissa pugna ardore Othoniani ultro salutauerunt,
 & hostili murmure excepti, plerisq; suorū ignaris quæ
 causa salutandi, mctum prodicionis fecerunt. Tum incubuit
 hostium acies integris ordinibus, robore et numero præ-
 stantior. Othoniani quanquam dispersi, pauciores, fessi,
 prælium tamē acriter sumpsere. Et per locos arboribus
 ac uincis impeditos, nō una pugnae facies. cominus, emi-
 nusq; cateruis & cuneis cōcurrebant: in aggere uia col-
 lato gradu, corporibus & umbonibus, omissa pilorū ia-
 ctu, gladijs & securibus galeas loricāsq; perrūpere, no-

scentes inter se, cæteris conspicui, in cumentum totius bellæ certabāt. Forte inter Padum uiamq; patēti cāpo duæ legiones cōgressæ sunt: pro Vitellio Vnaeticesima, cui cognomen Rapaci: uetere gloria insignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, sed ferox & noui decoris auida. Primani stratis Vnaeticesimanorū principijs aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, & impulit rursus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima signa uexillaq; ex hostibus rapuit. A parte alia, propulsa Quintanorū impetu tertiadecima legio: circuenti pluriū accursu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens subsidijs suos firmabant. Accessit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusa gladiatorum manu, quam nauibus transuectam oppositæ cohortes in ipso flumine trucidauerāt. ita uictores latus hostiū inuecti. Et media acie perrupta, fugere passim Othoniani Bebriacum petētes. Immensum id spatium. obstructæ strage corporū uia. quo plus cædis fuit. neq; enim ciuilibus prælijs, capti in prædā uertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuersis itineribus castra uitauere. Veditū Aquilam tertiadecimæ legionis legatum, iræ militū inconsultus pavor obtulit. Multo adhuc die uallum ingressus, clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur. Non probris, non manibus abstinent, desertorem proditoremq; increpant, nullo proprio crimine eius, sed more uulgi suum quisq; flagitium alijs obiectantes. Titianum & Celsum nox iuuit, dispositis iam excubijs, cōpressisq; militibus, quos Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, ne super cladē aduer. & pugna suis met ipsi cædibus scuiret. siue finis bello uenisset, seu resumere ar-

ma mallent,unicum uictis in consensu leuamentum. Cæ-
 teris fractus animus. Prætorianus miles, non uirtute se,
 sed prodicione uictum fremebat:Ne Vitellianis quidem
 incruentam fuisse uictoriam, pulso equite, rapta legionis
 aquila:Superesse cum ipso Othone militum quod trans
 Padum fuerit: Venire Mœsicas legiones. magnam excr-
 citus partem Bebriaci remansisse. hos certe nondum ui-
 ctos, & si ita ferret, honestius in acie perituros. His co-
 gitationibus truces aut pauidi, extrema desperatione
 ad iram sæpius quàm in formidinem stimulabantur. At
 Vitellianus exercitus ad quintum à Bebriaco lapidem
 conscendit, non ausis ducibus eodem die oppugnationem
 castrorum. Simul uoluntaria deditio sperabatur. Sed
 expeditis & tantum ad prælium egressis, munimentum
 fuere arma & uictoria. Postera die haud ambigua Otho-
 niani exercitus uoluntate, & qui ferociores fuerant ad
 pœnitentiam inclinantibus, missa legatione, apud du-
 ces Vitellianos dubitatum quo minus pacem concede-
 rent. Legati paulisper retenti. ea res hæsitationem attu-
 lit, ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissa legatio-
 ne patuit uallum. Tum uicti uictoresq; in lacrymas effu-
 si, sortem ciuilium armorum misera letitia detestantes.
 Iisdem tentorijs alij fratrum, alij propinquorum uulnera
 fouebant. Spes & præmia in ambiguo:certa, funera et lu-
 ctus. Nec quisquam adco mali expers, ut non aliquã mor-
 tem mœreret. Requisitum Orphidij legati corpus hono-
 re solito crematur. Paucos, necessarij ipsorum sepeliue-
 re. Cæterum uulgus super humum relictū. Opperiebatur
 Otho nuntium pugne nequaquã trepidus, & cõsilij cer-
 tus. Mœsta primum fama, dein profugi è prælio perditas
 res patefaciunt. Non expectauit militum ardor uocẽ im-

imperatoris. bonum habere animum iubebant. supercisse
 adhuc nouas uires, et ipsos extrema passuros, ausurosque.
 neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam
 furor quodam et instinctu flagrabant. qui procul astite-
 rant, tendere manus, et proximi prehensare genua: prom-
 ptissimo Plotio Firmo. Is praetorij praefectus, identidem
 orabat, ne fidiſſimum exercitum, ne optime meritos mi-
 lites desereret: maiore animo tolerari aduersa quam re-
 linqui: fortes et strenuos etiam contra fortunam insiste-
 re sepe: timidos et ignauos ad desperationem formidine
 properare. Quas inter uoces ut fixerat uultum, aut in-
 durauerat Otho, clamor et gemitus. Nec praetoriani tan-
 tum proprius Othonis miles, sed praemissi Moesia eadem
 obstinationem aduentantis exercitus, legiones Aquiliam
 ingressas, nuntiabant: ut nemo dubitet potuisse renouari
 bellum atrox, lugubre, incertum uictis et uictoribus. Ipse
 uersus a consilijs belli, Hunc, inquit, animum, hanc uir-
 tutem uestram ultro periculis obijcere, nimis grande
 uita meae praecium puto. Quanto plus sepe ostenditis, si
 uiuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem
 sumus ego ac fortuna. ne tempus computaueritis. diffi-
 cilius est temperare, quate non putes diu usurum. Ciui-
 le bellum a Vitellio coepit, et ut de principatu certare-
 remus armis, initium illic fuit. ne plusquam semel cer-
 temus, penes me exemplum erit. Hinc Othone poste-
 ritas astinet. Fructur Vitellius fratre, coniuge, liberis.
 mihi non ultione neque solatijs opus est. Alij diutius im-
 perium tenuerant, nemo tam fortiter reliquerit. An ego
 tantum Romanae pubis, tot egregios exercitus sterni rur-
 sus, et reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tan-
 quam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec
 diu

Othonis ad
 proffigatos mi-
 lites suos ora-
 rioraram ani-
 mi constantiam
 testans.

diu moremur, ego incolumitatem uestram, uos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiae est. praecipuum destinationis meae documētum habete, quod de nemine queror. Nam incusare deos uel homines, eius est, qui uiuere uelit. Talia locutus, ut cuique aetas aut dignitas, comiter appellatos, irent proptere, neu remorando irā uictoris asperarent, iuuenes autoritate, senes precibus monebat, placidus ore, intrepidus uerbis intempestas suorum lacrymas coercens. Dari naues ac uehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasq; studio erga se, aut Vitellium contumelijs, insignes abolet. Pecunias distribuit parce, nec ut periturus. Mox Saluium Cocceianum fratris filium prima iuuenta trepidum et incertum, ulro solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. An Vitellium tam inmitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam uictoris: Non enim ultima desperatione, sed poscente praelium exercitu, remisisse reipub. nouissimū casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quaesitū: Post Iulios, Claudios, Sergios, se primum in familiam nouam imperium intulisse: Proinde erecto animo capefferet uitā, neu patrum sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur unquā, aut nimium meminisset. Post quae dimotis omnibus, paulum requieuit: atque illum iam supremas curas agentem repens tumultus auertit, nuntiata consternatione ac licentia militum: namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissima in uirginium ui, quem clausa domo obsidebant. increpitis seditionis autoribus regressus, uacauit abeuntium alloquijs, de nec omnes inuiolati digrederentur. Vesperascente die, sitim haustu gelidae aquae

sedauit. Tum allatis pugionibus, cum utrinque tentasset, alterum capiti subdit. Et explorato iam profectos amicos, noctem quietam, utq; affirmatur, non insonnem egit. Luce prima in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, seruiq; & Plotius Firmus praetorij praefectus, unum uulnus inuenere. Funus maturatum. ambitiosus id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Tulere corpus praetoriae cohortes, cum laudibus & lacrymis, uulnus manusq; eius exosculantes. Quidam militum iuxta rogum interficere se, non noxa neque ob metum, sed emulatione decoris, & charitate principis. Ac postea promiscue Bebraiaci, Placentiae, alij in castris celebratum id genus mortis. Othoni sepulchrum exstructum est modicum & mansurum. Huc uitae finem habuit septimo & tricesimo aetatis anno. Ori-

Othonis gen^o. go illi è municipio Ferentino. Pater consularis, auus praetorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta qualem monstrauimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantumdem apud posteros meruit bonae famae, quantum male. Ut conquirere fabulosa & fictis oblectare legentium animos procul grauitate coepti operis crediderim, ita uulgatis traditisq; demere fidem non ausim. Dic quo Bebraiaci certabatur, aucti inusitata specie apud Regium Lepidum celebri luco consedissee, incolae memorant, nec deinde coetu hominum circumuolitantem alitem territam pulsam uel, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemq; miraculi cum Othonis exitu competisse. In funere eius nouata luctu ac dolore militum seditio. nec erat qui coerceret. Ad Virginium uersi, modo ut reciperet imperium,

Miraculum.
Regiū Lepidū.

nunc ut legatione apud Cæcinam ac Valentem fungere-
 tur, minitantes orabant. Virginius per auersam domus
 portam furtim digressus, irruentes frustratus est. Ea-
 rum quæ Brixelli egcrant, cohortiũ preces Rubrius Gal-
 lus tulit. Et uenia statim impetrata, concedentibus ad ui-
 ctorem per Flauium Sabinũ ijs copijs quibus præfuerat.
 Posito ubiq; bello, magna pars senatus extremum disci-
 men adiit, profecta cū Othone ab urbe, dein Mutinæ reli-
 cta, illuc de aduerso prælio allatum. Sed milites ut falsum
 rumorem aspernantes, quòd insensum Othoni senatũ ar-
 bitrabantur, custodire sermones, nullum habitumq; tra-
 here in deterius. cõuitijs postremo ac probris causam &
 initium cædis quærebāt, cum alius insuper metus Senato-
 ribus instaret, ne præualidis iam Vitellij partibus cūctan-
 ter excepisse uictoriam crederetur. Ita trepidi & utrinq;
 anxij coeunt. nemo priuatim expedito cõsilio, inter mul-
 tos societate culpa tutior. Onerabat pauentium curas or-
 do Mutinēsis, arma & pecuniã offerendo, appellabatq;
 Patres Conscriptos intempestiuo honore. Notabile iur-
 gium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Epriuũ
 ut ambigua dissertem inuasit. Nec ceteri sentētias ape-
 ricbant. Sed inuisum memoria delationum expositumq;
 ad inuidiam Marcelli nomen iritauerat Cæcinam, ut no-
 uus adhuc, et in senatum nuper adscitus magnis inimici-
 tijs claresceret. Moderatione meliorum dirempti. Et re-
 dicere omnes Bononiam, rursus consiliaturi. Simul medio
 tempore plures nuntij sperabantur. Bononiæ diuisis per
 itinera qui recentissimum quemq; percūctarentur, inter-
 rogatus Othonis libertus causam digressus, habere se su-
 prema eius mandata respondit. Ipsum uiuentem qui-
 dem relictum, sed sola posteritatis cura, & abruptis uite
 bland

blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi per
dor. Atque omnium animi in Vitelliū inclinauere. Intere
rat consilijs frater eius L. Vitellius, seq; iam adulantibus
offerebat, cum repente Cenus libertus Neronis, atroci
mendacio uniuersos perculit, affirmans superuentu,
X I I I I. legionis, iunctis à Brixello uiribus, caesos uicto=
Diplomata. res, uersam partium fortunam. Causa fingendi fuit, ut di=
plomata Othonis quæ negligebantur, latiore nuncio reua
lescerēt. Et Cenus quidem rapidus in urbē uectus, paucos
post dies iussu Vitellij poenas luit. Senatorum periculum
auctū, credētibus Othonianis militibus uera esse quæ as=
seruebantur. Intendebat formidinē quod publici consilij fa=
cie, discessum Mutina, deseratq; partes forent. Nec ultra
in cōmune cōgressi, sibi quisq; consulere, donec missæ à
Fabio Valēte epistolæ demerent metū. Et mors Othonis
quo laudabilior, eo uelocius audita. At Romæ nihil tre=
pidationis: Cercæ ludi ex more spectabantur: ut cessisse
uita Othonem, & à Flauio Sabino præfecto urbis, quod
erat in urbe militum sacramēto Vitellij adactū, certi au=
tores in theatrū attulerūt, Vitellio plausere: populus cū
lauru ac floribus Galbæ imagines circum tēpla tulit, cō=
gestis in modū tumuli coronis iuxta lacum Curtij, quē lo
cum Galba moriēs sanguine infecerat. In senatu, cūcta lō
gis aliorum principatibus cōposita, statim decernuntur.
Additæ erga Germanicos exercitus laudes gratesq; &
missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Va
lentis epistolæ ad cōsules scriptæ, haud immoderatæ. Gra
tior Cæcinæ modestia fuit, quod nō scripsisset. Ceterum
Italia grauius atq; atrocius quàm bello afflictabatur. Di
spersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, raze
pere, ut et stupris pollucere, in omne fas nefasq; auidi, aut
uena

uenales, non sacro, nō profano abstinebant. Et fuerunt qui inimicos suos specie militum interficerent. Ipsiq; milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædā, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant, obnoxiiis ducibus, & prohibere non ausis. Minus auaritiæ in Cæcina, plus ambitionis. Valens ob lucra & quæstus infamis, eoq; alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantum peditum equitumq;, uis damnâq; & iniuriæ, ægre tolerabatur. Interim Vitellius uictoriæ suæ nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus uires trahebat. Pauci ueterum militum in hybernis relictis, festinatis per Gallias delectibus ut remanentium legionum nomina supplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è Britannico delectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, prosperas apud Bebriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocata concione uirtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, ut liberum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compefcuit. Dein mobilitate ingenij, quod palam abnuerat, inter secreta cõuiuij largitur, honorauitq; Asiaticū anulis, scædum mancipiū, & malis artibus ambitiosum. Iisdē diebus accessisse partibus utrāq; Mauritaniam interfecto procuratore Albino, nūtij uenere. Luceius Albinus à Nerone Mauritanie Casariensi præpositus, addita per Galbā Tingitanæ prouinciæ administratione, haud spernendis uiribus agebat. x v i i i. cohortes, quinq; alæ, ingēs Maurorum numerus aderat, per latrocinia et raptus apta bello manus. cæso Galba in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hispaniæ angusto freto dirēptæ imminebat. Inde Cluuius Rufus metus, et

Asiaticus Vitellij libertus, anulis honoratur.

decimam legionem propinquare littori, ut transmissurus iussit. Præmissi centuriones qui Maurorum animos Vitellio conciliarēt. Neq; arduum fuit magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur insuper spreto procuratoris uocabulo, Albinum insigne regis, & Iuba nomen usurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidijs Albinus, & Festus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus dum è Tingitana prouincia Cæsariensem Mauritaniam petit, appulsus littori, trucidatus. Vxor eius cū se percussoribus obtulisset, simul interfecta est, nihil eorum quæ fierent Vitellio inquirente. Breui auditu, quamuis magna trāsibat, impar curis grauioribus. Exercitū itinere terrestri per Araris. gere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed uetere egestate cōspiciuus, donec Iunius Blaesus Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo & par opibus, circundaret principi ministria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odiū Vitellius humilibus blanditijs uclaret. Præsto fuere Lugduni uictorium uictarumq; partiū duces. Valentem & Cæcinam pro cōcione laudatos, curuli suæ circūposuit. Mox uniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento opertum sinu retinens, Germanicū appellauit, cinxitq; cunctis fortunæ Principalis insignibus. Nimus honos inter secunda, rebus aduersis insolatium cessit. Tum interfecti centuriones præcipui Othonianorum, unde præcipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones contactu, et aduersus Germanicos milites inuidia, bellum meditabatur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum tristi mora squalidos tenuit, donec auditi, necessarijs magis defensionis

sionibus quam honestis uterentur. Proditionem ultro im-
 putabant: spatium longi ante praelium itineris, fatigatio-
 nem Othonianorum, permixtum uehicularum agmen, ac ple-
 raque fortuita fraudi suae assignantes. Et Vitellius credi-
 dit de perfidia, et fidem absoluit. Saluius Titianus Otho-
 nis frater nullum discrimen adiit, pietate et ignauia ex-
 cusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum
 fama, obiectumque; mox in senatu Caelio Simplici, quod
 eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi uo-
 luisset. Restitit Vitellius, deditque; postea consulatum Sim-
 plici innoxium et inemptum. Trachalum aduersus cri-
 minantes Galeria uxor Vitellij protexit. Inter magno-
 rum uirorum discrimina (pudendum dictum) Maricus qui-
 dam e plebe Boiorum inserere sese fortuna, et prouoca-
 re arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamque
 assertor Galliarum et deus (nomen id sibi indiderat) co-
 citis octo millibus hominum, proximos Heduarum pa-
 gos traherat, cum grauisima ciuitas electa iuuentute ad-
 iectis a Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem di-
 siccit. Captus in eo praelio Maricus, ac mox feris obie-
 ctus, quia non laniabatur, stolidum uulgus inuiolabi-
 lem credebat, donec spectate Vitellio interfectus est. Nec
 ultra in defectores aut bona cuiusquam seuitum. Rata
 fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant testamenta,
 aut lex intestatis. Prorsus si luxuriam temperaret, auar-
 itiam non timeres. Epularum foeda et inexplebilis li-
 bido. Ex urbe atque Italia iritamenta gula gestaban-
 tur, strepentes ab utroque mari itineribus, exhausti co-
 uiuiorum apparatus principes ciuitatum. uastaban-
 tur ipsae ciuitates. degenerabat a labore ac uirtute mi-
 les, assuetudine uoluptatum, et contemptu ducis. Premisit in
 urbem

Trachalus ora-
 tor.
 Maricus Bo-
 ius assertor
 Galliarum.

urbem edictum, quo uocabulum Augusti differret, Cæsa
 Mathematici
 Italia pulsi. ris non reciperet, cum de potestate nihil detraberet. Pul-
 si Italia mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo
 & arena polluerentur. Priores id principes pecunia &
 sæpius ui perpulerant. Ac pleraq; municipia et colonie
 emulabantur corruptissimum quemq; adolescentiũ pre-
 tio illicre. Sed Vitellius aduentu fratris, & irrepëtibus
 Magistri do-
 minationis. dominationis magistris, superbior et atrocior, occidi Do-
 labellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum
 ab Othone retulimus. Dolabella audita morte Othonis
 urbem introierat. Id ei Plautius Varus prætura functus,
 ex intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinũ præ-
 fectum urbis obiecit, tanquam rupta custodia, duçẽ se ui-
 ctis partibus ostẽtasset. Addidit tentatam cohortem, quæ
 Hostiæ ageret. nec ullis tantorum criminum probationi-
 bus in poenitentiam uersus, secundam ueniam post scelus
 quærebat. Cunctantem super tanta re Flauium Sabinum
 Triaria L. Vitellij uxor, ultra sæminam ferrox, terruit è
 periculo principis famam clementiæ affectare. Sabinus
 suopte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis muta-
 tu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse uide-
 retur, impulit ruentem. Igitur Vitellius metu & odio,
 quod Petroniam uxoreẽ eius mox Dolabella in matrimo-
 nium accepisset, uocatum per epistolas, uitata Flaminie
 uia celebritate, diuertere Interamnã, atq; ibi interfici
 iussit. Longum interfectori: in itinere uisum, ac taberna
 proiectũ humi iugulauit, magna cum inuidia noui prin-
 cipatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et
 Triariæ licentiam modestum è proximo exemplum one-
 rabat Galeria imperatoris uxor, non minax tristibus: &
 Galeria.
 Sextilia. pari probitate mater Vitelliorum Sextilia, antiqui mo-
 ris.

ris. Dixisse quin etiam ad primas filij sui epistolas ferebatur, non Germanicum à se, sed Vitellium genitum. Nec ullis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantum aduersa sensit. Digressum à Lugduno Vitellium M. Cluius Rufus assequitur omi-
 sa Hispania, lætitiã & gratulationem uultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tanquam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipse potentiã, & possessionem Hispaniarum tentasset: coq; diplomatibus nul-
 lum principem præscripsisset. Interpretabatur quædam ex orationibus eius contumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Autoritas Cluij præualuit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius iuberet. Cluius comitatu principis adiectus, non adempta Hispania quam rexit absens, exemplo L. Aruntij, quem Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluium nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britannia ob iracundiam militum. Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium uictarum legionum haud quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam & uictoribus permixtæ hostilia loquebantur, præcipua quartadecimanorum ferocia qui se uictos abnuebant. quippe Bebriacensi acie uexillarijs tantum pulsus uires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erant, placuit, atq; interim Batauorum cohortes unã tendere, ob ueterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odijs quies fuit. Augustæ Taurinorum dum opificem quendam Batauis ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem tue-
 tur, sui chique commilitones aggregati, à conuicijs ad cæ

Diplomata.

Augustæ Taurinorum.

H dem

dem transiere. & prælium atrox arsisset, ni duæ prætorie cohortes causam quartadecimanorum secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungi ut fidos, legionem Graijs alpibus traductam eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam uitarent. Nanq; & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ colonie ambulata: quod damnum ut pleraq; belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani postquam alpibus digressi sunt, seditio sissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transfueta. Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primum, deinde addito honestæ missionis lenimēto arma ad tribunos suos ferebant, donec motum à Vespasiano bellum crebresceret. Tum resumpta militia, robur Flauianarum partium fuere. Prima classicorum legio in Hispaniam missa, ut pace & otio mitesceret. Vndecima ac septima suis hybernis redditæ. Tertiadecimani struere amphitheatra iussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ spectaculum gladiatorum edere parabant, nunquam ita ad curas intento Vitellio, ut uoluptates obliuisceretur. Et quidem partes modeste distinxerat. Apud uictores orta seditio ludicro initio, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Virgino. Legati tribuniq; ex moribus imperatorum seueritatem emulantur, uel tempestiuus conuiujs gaudent. perinde miles intentus aut licentior. Apud Vitellium omnia indisposita, temulēta, peruigilijs ac Bacchanalibus quàm discipline & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per lasciuiam

Mores imperatorum emulantur subditi.

lasciuiam ad certamen luctandi accensis, postquam legionarius prociderat, insultante Gallo, & ijs qui ad spectandum conuenerant in studia deductis, erupere legionarij in perniciem auxiliorum: ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aspiciabantur. Conclamatum repente **X I I I I**. legionem uerso itinere ad prælium uenire. sed erant agminis coactores. Agniti dempsere sollicitudinem. Interim Virginij seruus forte obuius, ut percussor Vitellij insinulatur. & ruebat ad conuiuium uales mortem Virginij exposcens. Ne Vitellius quidem quanquam ad omnes suspiciones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti qui exitium uiri consularis, & quondam ducis sui flagitabāt. Nec quenquam sæpius quam Virginii omnis seditio infestauit. Manebat admiratio uiri & fama, sed oderant ut fastiditi. Postero die Vitellius senatus legatione quam ibi opperiri iusserat audita, transgressus in castra, ultro pietatem militum collaudauit, frementibus auxilijs, tantum impunitatis atq; arrogantia legionarijs accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderēt, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoq; bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & prima statim defectione inter inania belli assumptus. Caterum ut largitionibus affectæ tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumq; numeros iubet, uetitis supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq; ac labor crebrius redibāt. & uires luxu corruppebātur, contra uetere disciplinam, & instituta maiorū, apud quos uirtute quam pecunia res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonā flexit, &

Coactores
agminis.

Affectæ impe-
rij opes.

spectato munere Cæcinæ, insistere Bebriacensibus campis, ac uestigia recentis uictoriæ lustrare oculis concupiuit. Fœdum atq; atrox spectaculū, intra x l. pugnae diem lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq; formæ, infecta tabo humus, protritit arboribus atq; frugibus dira uastitas, nec minus inhumana, pars uiæ, quæ Cremonenses lauro rosisq; constrauerant, extructis altaribus, cæsisq; uictimis, regium in morem, quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monstrabātq; pugnae locos. hinc crupisse legionū agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq; sua quisq; facta extollentes, falso uera aut maiora uero miscebant. Vulgus quoq; militum clamore & gaudio, deflectere uia, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirariq;. Et erant quos uaria fors rerum, lacrymæq; & misericordia subiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus ultro, & tam propinquæ sortis ignarus instaurabat sacrum dijs loci. Exin Bononiæ à Fabio Valente gladiatorum spectaculum editur, aduecto ex urbe cultu. Quantoq; magis propinquabat, tanto corruptius iter immixtis histrionibus & spadonum gregibus, & cætero Neronianæ aulæ ingenio. Namq; & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate qua honestissimus quisq;, sed luxu & saginæ mancipatus emptusq;. Ut Valenti & Cæcinæ uacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum consulatus, dissimulatus M. Macri, tanquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum destinatum à Galba consulem distulit, nulla offensa, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa

omittitur

omittitur ingratus principi, ut aduersus Neronem ausus, et Virginij extimulator. Sed alias protulit causas. actæq; insuper Vitellio gratiæ, consuetudine seruitij. Non ultra paucos dies, quanquam acribus inijs cœptum, mendacium ualuit. Extiterat quidam Scribonianum se Camerinum ferens. Neronianorum temporum metu in Histria occultatum, quòd illic clietelæ & agri ueterum Crassorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argumentum fabulæ assumpto, uulgus credulum, & quidam multum errore ueri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cum pertractus ad Vitellium, interrogatus que quis nam mortalium esset, postquam nulla dictis fides, & à domino noscebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, sumptum de eo supplicium in seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ socordiæq; Vitellio adoleuerit, postquam speculatores Syria Iudæaq; adductum in uerba eius Orientem nunciauere. Nam etsi uagis adhuc & incertis autoribus, erat tamen in ore fama; Vespasianus, ac plerunq; ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusq; ut nullo æmulo, seuitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Vespasianus bellum armaq;, procul uel iuxta sitas uires circumspettabat. Miles ipsi adeo paratus, ut præeuntem sacramentum, & fausta Vitellio omnia precantem, per silentium audierint. Mutiani animus nec Vespasiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Aegypti Alexander consilia sociauerat. Tertiam legionem, quòd de Syria in Mæsiam transisset, suam numerabat. cæteræ Illyrici legiones securæ sperabantur. Nanq; omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio multum, quòd truces corpore, horridi sermone cæteros ut impares irridebant. Sed

Falsus Scribonianus.

inerat à mole belli plerunque cunctatio, & Vespasianus modo in spem erectus, aliquando aduersa reputabat: Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret: Esse priuatis cogitatioibus profectum, & prout uelint plus minus' ue sumi ex fortuna. Imperium cupientibus, nihil medium inter summa aut præcipitia. Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum uiro militari. Suas legiones ciuili bello inexpertas, Vitellij uictrices. et apud uictos plus querimoniarum quam uirium. Fluxam per discordias militum fidem, & periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasq; si unus alterq; præsentis facinore paratum ex diuerso præmium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum, sic percussorem eius Volaginium è gregario ad summa militiæ proiectum. Facilius uniuersos impelli, quam singulos uitari. His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq; firmabāt, & Mutianus post multos secretosq; sermones, iam & coram ita locutus. Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reip. utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adiiciat ne consilio periculum suum: & si fortuna cæptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperium uoco, tam salutare Reip. quam tibi magnificum. Iuxta deos in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaueris, à contumelia quam à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non aduersus diui Augusti acerrimam mentem, nec aduersus cautissimam Tiberij senectutem, nec contra Cai quidem aut Claudij uel Neronis fundatam longo imperio domum exurgimus. cessisti etiam Galabæ imaginibus. Torpere ultra, & polluentem percedamq;

Remp.

Ad Vespasianum oratio Mutiani suadentis ut imperium Ro. suscipiat.

Remp. relinquere, sopor & ignavia uideretur, etiam si tibi, quàm inhonesta, tam tuta seruitus esset. Abijt iam & transuectum est tempus, quo posses uideri cōcupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? splendidior origine quàm nos sumus, fateor. Sed & Nero nobilitate natalium Vitellium anteibat. Satis clarus est apud timentem quisquis timetur. Et posse ab exercitu principem fieri, sibi ipse Vitellius documento est, nullis stipendijs, nulla militari fama, Galbæ odio prouectus. Ne Othonom quidem ducis arte, aut exercitus ui, sed præprope ra ipsius desperatione uictum, iam desidrabilem & magnam principem fecit. Cum interim spargit legiones, exarmat cohortes, noua cotidie bello semina ministrat. si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comessationibus & principis imitatione deteritur. Tibi è Iudæa et Syria & Aegypto nouem legiones integræ, nulla acie exhaustæ, non discordia corruptæ. sed firmatus usu miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora, & fidißimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quàm ne post Valentem & Cæcinam numeremur. Ne tamen Mutianum socium spreueris, quia amulum non experiris: me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum aduersarumq; rerum ordo erit. Nam si uincimus, honorem quem dederis habebō, discrimen ac periculum ex æquo partemur: imò ut melius est, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorū incerta trade. Acriore hodie disciplina

uicti quàm uictores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas ad uirtutem accendit: illi per fastidium, & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet contacta uictorium partium & tumescencia uulnera bellum ipsum. Nec mihi maior in tua uigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quàm in Vitellij torpore, inscitia, sæuitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, desciuerunt. Post Mutiani orationem ceteri audentius circumsistere, hortari, responsa uatum, & syderum motus referre. Nec erat intactus tali superstitione, ut qui

Seleucus mathematicus.

Omen.

Carmelus mons.

Antiochia.

Cæsarea.

mox rerum dominus Seleucum quendam mathematicum rectorem & præscium palàm habuerit. Recursabant animo uetera omnia. Cupressus arbor in agris eius conspicua altitudine repente prociderat, ac postera die, eodem uestigio resurgens, procera & latior uirebat. grande id, prosperumq; consensu aruspicum, & summa claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed primo triumphalia, & consulatus, & Iudaicæ uictoriæ decus, implese fidem ominis uidebantur. Ut hæc adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Iudæam inter Syriamq; Carmelus, ita uocant montem deumq; nec simulachrum deo, aut templum, sic tradidere maiores aram tantum et reuerentiam. Illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas uersaret animo, Basilides sacerdos inspectis identidem extis, Quicquid est, inquit, Vespasiane quod paras, seu domum extruere, seu prolatare agros, siue ampliare seruitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambas & statim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quicquam magis in ore uulgi: crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicuntur. Haud dubia destinatione discessere, Mutianus Antiochiã, Vespasianus Cæsaream.

ream. Illa Syria, hæc Iudææ caput est. Initium ferendi ad Vespasianum imperij Alexandria cœptum, festinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. sacramento eius legiones adegit. Isq; primus principatus dies in posterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus v. nonas Iul. apud ipsum iurasset. Vt ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & consiliorum inter Mutianum ac patrem nunciis, cuncta imperu nilitū acta: nō parata cognitione, non cōiunctis legionibus, dum quæritur tēpus locusq; quodq; in re tali difficilimum est, prima uox, dum animo spes, timor, ratio, casus obuersantur. Egressum cubiculo Vespasianum pauci milites solito assistunt ordine, ut legatum salutaturi. Imperatorē salutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæsarem, & Augustum, & omnia principatus uocabula cumulare. Mens à metu ad fortunā trāsierat. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offusam oculis caliginē disiecit, militariter lautus, læta omnia, & affluentia excepit. Nam id ipsum opperiens Mutianus, alacrem militem in uerba Vespasiani adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes & in adulationem effusos alloquitur. Satis decorus etiā Græca facundia, omniumq; quæ diceret atq; ageret, arte quadam ostentator. Nihil æque prouinciā exercitumq; accendit, quam quod asseuerabat Mutianus, statuisse Vitellium ut Germanicas legiones in Syriam ad militiā opulentam quietamq; transferret. Contrā Syriacis legionibus Germanica hiberna cœlo ac laboribus dura mutarētur. Quippe & prouinciales sueto militum contubernio gaudebant, plerique necessitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus uetustate stipendiorum nota & familiaria castra, in mo-

Vespasianus.
Imperator saluatur.

H 5 dum

dum penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem sacramēto fuit. Accessere, cum regno Sohemus, Antiochus. haud spernendis cum uiribus Antiochus, uetustis opibus ingens, & inferuentium regum ditissimus. Mox per Agrippa. oculos suorū nuncios exercitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio celeri nauigatione properauerat. Nec Berenice. minore animo regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaq; , & seni quoq; Vespasiano magnificentia munerum grata. Quicquid prouinciarum alluitur mari, Asia atq; Achaia tenus, quantumq; introrsus in Pontum & Armenios patescit, iurauere. Sed inermes legati regerant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Consilium de summa rerum Beryti habitum. Illuc Mutianus cum legatis tribunisq; , & splendidissimo quoq; centurionum ac rulitum uenit. Et è Iudaico exercitu lecta decora. Tantū simul peditum equitumq; , & amulātium inter se regum paratus, speciē fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus, reuocare ueteranos. destinantur ualida ciuitates exercendis armorum officinis. apud Antiochenses aurum argentumq; signatur. eaq; cuncta per idoneos ministros suis quæq; locis festinabantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo incitare sapius quàm coercere, uitia magis amicorum quàm uirtutes dissimulans. Multos præfectorum & procurationibus, plerosq; senatorij ordinis honore percoluit, egregios uiros, & mox summa adeptos. quibusdam fortuna pro uirtutibus fuit. Donatiua muliti neq; Mutianus prima cōsione, nisi modicè ostēderat. ne Vespasianus quidē plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregie firmus aduersus militare Lartitionē, eoq; exercitu meliore. Misi ad Parthū Armeniūq; legati. prouisumq; ne uersis ad ciuile bellum

Vespa. firmus
aduersus mili-
tarem Lartitio-
nem.

bellum legionibus, terga nudarentur. Titum instare Iudææ, Vespasianum obtinere claustra Aegypti placuit. Sufficere uidebantur aduersus Vitellium pars copiarum & dux Mutianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosq; scriptæ epistolæ, præceptumq; ut prætorianos Vitellio inensos, recuperandæ militiæ præmio inuitarent, Mutianus cū expedita manu, socium magis imperij quàm ministrum agens, non lento itinere, ne cunctari uideretur, neq; tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas uires sibi, & maiora credi de absentibus. Sed legio sexta & tredecim uexillariorum nullia ingenti agmine sequebantur. Classem è Ponto Byzantiū adigi iusserat: ambiguus consilij, num omissa Mœsia Dyrrhachiū pedite atq; equite peteret: simul longis nauibus uersum in Italiã mare clauderet, tuta pone tergum Achaia Asiaq;: quas inermes exponi Vitellio, ni præsidijs firmarentur: atq; ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, si simul Brundisium Tarentumq; & Lucaniæ Calabriaeq; littora infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum paratu sirepere prouinciæ. Sed nihil æque fatigabat, quàm pecuniarū conquisitio: eos esse belli ciuilibis neruos dictitans Mutianus, non ius aut uerū in cognitionibus, sed solam magnitudinē opum spectabat. passim delationes, & locupletissimus quisq; in prædā correpti. quæ grauiataque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere: ipso Vespasiano inter initia imperij ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato, donec indulgentia fortunæ & prauis magistris didicit, aususq; est. Proprijs quoq; opibus Mutianus bellum iuuuit, largus priuatim, quod auidius de Rep. lumeret.

Nihil arduum fatis.

Maiora creditur de absentibus.

Nerui bellorū pecunia.

Præui magistris

Ceteri

Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti. rarissimus quisq; eandem in recuperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exercitus studio in partes. Tertia legio exemplū ceteris Mœsiae legionibus præbuit. Octaua erat ac septima Claudia: na imbutæ fauore Othonis, quamuis prælio non interfuisent: Aquileiam iam progressæ, proturbatis qui de Othone nunciabant, laceratisq; uexillis nomen Vitellij præferentibus, rapta postremo pecunia, & inter se diuisa, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsiae legiones per epistolas alliciebant. In eo metu Aponius Saturninus Mœsiae rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendū Tectium Iulianum septimæ legionis legatum, ob simultates, quibus causam partium prætendebat. Iulianus comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiae ultra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per uarias moras susceptum ad Vespasianū iter trahens, & ex nuncijs cunctabundus, aut properans. At in Pannonia x i i i. legio ac v i i. Galbiana, dolore iramq; Bebriacensis pugnae retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, ui præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatoriū ordinē recuperauerat, præpositus à Galba septimæ legioni. scriptitasse Othoni credebatur, dum se partibus offerēs, à quo neglectus, in nullo Othonia ni belli usu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianū secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, ferendæ in alios inuidiæ artifex, discordijs & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello

Antonius Primus falsi damnatus.

non

non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quanquam consularibus legatis nihil turbātibus. Titus Fabianus Pannoniam, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus uigens ætate, claris natalibus. prima iuuenta quietis cupidine senatorium ordinem exuerat. idem pro Galba dux colonie suæ, eaq; opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimā bello facem prætulit. non tam præmijs periculorum, quàm ipsis periculus lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quater quicquid usquam ægrū foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quòd utraq; legio pro Othone aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias literæ, momentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm desciscentibus: cæteris fortunam secuturis. Dum hæc per prouincias à Vespasiano ducibusq; partitū geruntur, Vitellius contēptior in dies segniorq;, ad omnis municipiorum uillarumq; amœnitates resistens, graui urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentia corrupta. Calorum numerus amplior, pro cacijsimis etiam inter seruos lixarum ingenijs. tot legatorum amicorumq; comitatus, inhabilis ad parēdum, etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem obuij ex urbe senatores equitesq;, quidā metu, multi per adulationem: cæteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec colonie modo aut municipia congestu copiarum,

Corn. Fuscus.

Amicitiarū de
honestamentis.

rum,

Manente mili-
tib. alioqui di-
scordia, aduer-
sus paganos cō-
sensus.

rum, sed ipsi cultores aruaq; maturis iam frugibus ut ho-
stile solum uastabantur. Multæ & atroces inter se militū
cædes, post seditionem Ticini cœptā, manente legionum
auxiliorumq; discordia, ubi aduersus paganos certandum
foret, consensu. Sed plurima strages ad septimum ab urbe
lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut
gladiatoriam saginam diuidebat. Et effussa plebs totis se
castris miscuerat. Incuriosos milites uernacula urbanitate
quidam spoliare abscissis furtim balteis, an accincti fo-
rent rogitantes. Non tulit ludibrium insolens cōtumeliæ
animus. Inermem populum gladijs inuasere. Cæsus inter
alios pater militis cum filium comitaretur, deinde agnitus.
& uulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In urbe tamen
trepidatum præcurrentibus passim militibus. Forum maxi-
me petebant, cupidine uisendi locum, in quo Galba iacu-
isset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis fera-
rum & ingentibus telis horrentes, cum turbam populi
per inscitiam parum uitarent, aut ubi lubrico uix uel
occurso alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad ma-
nus & ferrum transfirent. Quin & tribuni præfectiq; cū
terrore & armatorum cateruis uolitabant. Ipse Vitellius
à ponte Miluio, insigni equo paludatus accinctusq; sena-
tum & populum ante se agens, quo minus ut captam ur-
bem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta
prætecta & cōposito agmine incesit. Quatuor legionū
aquilæ per frontem, totidemq; circa è legionibus alijs
uexilla, mox x i i. alarum signa, & post peditum ordi-
nes, eques, dein quatuor & x x x. cohortes, ut nomina
gentium aut species armorum forent, discretæ. Ante aequi-
lam præfecti castrorum tribuniq;, & primi centurionum
candida ueste, ceteri iuxta suam quisque centuriam armis
do nisq;

Vitellij in ur-
bem Romā in-
gressus.

donisq; fulgentes. Et militum phalerae, torquesq; splendebant: decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, Augustae nomine honoravit. Postera die tanquam apud ^{Sextilia Augustia:} alterius ciuitatis senatum populumq; magnificam orationem de semetipso prompsit, industriam temperantiamq; suam laudibus attollens, cōscijs flagitiorum ipsis qui aderant, omniq; Italia, per quam somno & luxu pudendus inceserat. Vulgus tamē uacuum curis, & sine falsi ueriq; ^{Vulgus.} discrimine solitas adulationes edoctum, clamore & uocibus adirepebar: abnuentiq; nomen Augusti, expressere ut assumeret, tam frustra quam recusauerat. Apud ciuitatem ^{Ciuitas Romæ na cuncta interpretans.} cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de carimonijs publicis x. v. kalen. Aug. edixisset, antiquitus infauso die Cremerensi Alliensiq; cladibus. adeo omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorumq; socordia, uelut inter temulentos agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuilitate celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro ut spectator, in Circo ut fautor affectauit. quæ grata sanè & popularia si à uirtutibus proficiscerentur, memoria uitæ prioris indecora & uilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cum paruis de rebus patres consulerentur. Ac forte Priscus Heluidus prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra quam Tribunos plebis in auxilium spectæ potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiore iracundiam eius uerebantur, nihil noui accidisse respondit, quod duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se etiam Thraseæ contradicere. Irrisere plerique impudentiam emulatio-

tionis.

tionis. alijs id ipsum placebat, quod non ex præpotenti-
 bus, sed Thraseam ad exemplar ueræ gloriæ legisset. Præ-
 posuerat prætorianis P. Sabinum, ad præfecturam cohortis
 Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus Valentis,
 Sabinus Cæcinæ gratia pollebāt. Inter discordes Vitellio
 nihil autoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibāt,
olim anxij odijs, quæ bello & castris male dissimulata, pra-
uitas amicorū, & fœcunda gignendis inimicitijs ciuitas
duxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium
agminibus contendunt, comparanturq; uarijs in hunc aut
illum Vitellij inclinationibus. Nec unquā satis fida poten-
 tia, ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis
 aut intempestiujs blanditijs mutabilem, cōtemnebant me-
 tuebantq;. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, o-
 pesq; imperij, cum flebilis & egens nobilium turba, quos
 ipsos liberosq; patriæ Galba reddiderat, nulla principis
 misericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis,
 etiam plebs approbauit, quod reuersis ab exilio iura li-
 bertorum concessisset, quanquam id omnino seruilia inge-
 nia corrumpebat, abditis pecunijs per occultos aut am-
 bitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi,
 atq; ipsis dominis potentiores. Sed miles plenis castris &
 redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & ur-
 be tota uagus, non principia noscere, nō seruare uigilias,
 neq; labore firmari: per illecebras urbis, & inhonesta di-
 ctu, corpus otio, animū libidinibus imminuebat. Postremo
 ne salutis quidem cura, in famibus Vaticanis locis magna
 pars tetendit. unde crebræ in uulgus mortes. Et adiacētia
 Tiberi Germanorū Gallorumq; obnoxia morbis corpo-
 ra, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insu-
 per confusus prauitate uel ambitu, ordo militiæ. Sedecim
 prætorie,

Ciuitas Roma-
 na fœcūda gi-
 gnendis inimi-
 citijs.

Iura libertorū.

Germanorum
 obnoxia mor-
 bis corpora.

prætoriae, quatuor urbanae cohortes scribebatur, quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipsum Cæcinā periculo exemisset. sanè aduētū eius partes conualuerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prælio uerterat. omnisq; inferioris Germaniæ miles Valentem affectabatur. unde primum creditur Cæcinæ fides fluitasse. Cæterum non ita ducibus indulgit Vitellius, ut non plus militi liceret. Sibi quisque militiam sumpserunt. quāuis indignus, si ita maluerat, urbanae militiæ ascribebatur. Rursus bonis remanere inter legionarios aut alares uolentibus permissum. nec deerant qui uellent, fessi morbis, & intemperiem cæli incusantes. Robora tamē legionibus alijs; subtracta, conuulsum castrorum decus, x. millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio postulantur ad supplicium Asiaticus & Flavius & Rufinus duces Galliarū, quòd pro Vindice bellassent. Nec coërcebat eiusmodi uoces Vitellius. super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuū & deesse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iussi. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis extruere. Circum gladiatorum ferarumq; spectaculis oplere. tanquam in summa abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem Cæcina ac Valens editis tota urbe uicatim gladiatoribus, celebrare ingenti paratu, & ante illum diē insolito. Lætum fœdißimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd extractis in campo Martio aris, inferias Neroni iecisset. Cæsæ publice uictimæ crematæq; faces Augustales Augustales. subdidere: quod sacerdotium, ut Romulus Tatius regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Nondum quartus à uictoria mensis, & libertus Vitellij Asiaticus Polycletos, Polycleti,

Patrobij. Patrobios, & uetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate aut industria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumptu Caianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abūde ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius cōsultans, nouies millies sestertiū paucissimis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas eodem anno Othonem Vitelliumq; passa, inter Iunios, Fabios, Icellos, Asiaticos, uaria & pudenda sorte agebat, donec successere Mutianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neq; Aponius cuncta, ut trepidās re subita, perscripserat, & amici adulantes mollius interpretabantur: Vnius legionis eam seditionem: cæteris exercitibus cōstare fidem. In hunc modū etiam Vitellius apud milites differuit, prætorianos nuper exautoratos infectatus. à quibus falsos rumores dispergi. nec ullū ciuiliis belli metum asseuerabat, suppresso Vespasiani nomine, & uagis per urbem militibus, qui sermones coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaq; & Hispanijs exciuit, segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæq; cunctabantur. Hordeonius Flaccus suspectis iā Batauis anxius proprio bello, Vectius Bolanus nunquam satis quieta Britannia, & uterq; ambigui. neq; ex Hispanijs properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionum legati pares iure, & prosperis Vitellij rebus certaturi ad obsequium, aduersam eius fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohortesq; delectæ à Clodio Macro, mox à Galbæ dinussæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cætera

tera iuuentus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisum que Vespasianus egerat: perinde socij de imperio utriusq; coniectabant. sed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Festus legatus studia provincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palam epistolis edictisq; Vitellium, occultis nuntijs Vespasianum fouens, & hæc illa uē defensusurus, prout inualuissent. Deprehensi cum literis edictisq; Vespasiani per Rhetiam & Gallias militū & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fellere, fide amicorum, aut suomet statu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur. Vespasiani consiliorum pleraque ignota: primum socordia Vitellij, deinde Pannonicæ alpes præsidij infessæ nuntios retinebant. Mare quoque Etesia flabant, harum flatus in Orientem nauigantibus secundus, inde aduersus erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus undique nuntijs exterritus, Cæcinam ac Valentem expediti ad bellū iubet. Præmissus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum assurgentem infirmitas tardabat. Longe alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitus species. Non uigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum, quantumq; hebes ad sustinendum laborem mules, tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio uetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia soluti in luxum: seu perfidiam meditati, infringere exercitus uirtutem, inter artes erat. Credidere plerique Flauij Sabini consilij concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem

I 2 admoneb

admonebatur, ut impar apud Vitellium, gratiam uiresq; apud nouum principem pararet. Cæcina cōplexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox uexillarij quartædecimæ & sextædecimæ legionum, dein quinta & duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vnaeuicesima Rapax, & prima Italica incessere cum uexillarijs trium Britannicarum legionum & electis auxilijs. Profecto Cæcina, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, ut in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcina conuenisse. qui præsens, eoq; ualidior, immutatum id consilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætextu classem alloquendi. Mox Patauij secretũ componendæ proditiõis quæsitum. nanq; Lucilius Bassus post præfecturã alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia ulcisceretur. Nec sciri potest traxerit ne Cæcinam,

Mali, similes. an (quod euenit inter malos, ut & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiõte rerum Flauia domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulatorem causas tradidere. Nobis super insitam leuitatem, & prodito Galba mox uilem fidem, æmulatione inuidiaq; ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium uidentur. Cæcina legiones affecutus, centurionum militumq; animos obstinatos pro Vitellio, uarijs artibus subruebat. Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem classe, ob memoriam regentis pro Othone militiæ.

P. Corn

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA=

LIVM

LIBER XIX.

MELIORE fato fide'que Flavianarum partium duces consilia belli tractabant.

Petouionem in hyberna Tertiadecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placeret ne obstrui Pannoniæ alpes, donec

à tergo uires uniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italia constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum uidebatur, Germanicarum legionum uim famamq; extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsi nec numerum parem pulsarum nuper legionum: & quanquam atrociter loquerentur, minorem esse apud uictos animum. Sed in seßis interim alpibus, uenturum cū copijs Orientis Mutianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas uelut alterius belli molem cieret. Ita salubri mora, nouas uires affore, & præsentibus nihil periturum. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinatione ipsi uilem, Vitellio exitiosam differuit. plus socordie quam fiducia accessisse uictoribus. Neque enim in procinctu & castris habitos, per omnia Italiæ municipia defides, tantum hospitibus metuendos, quanto ferocius ante se egerint, tanto cupidius insolitas uoluptates hausisse. Circo quoque ac theatris & anœnitate uerbis emollitos, aut ualetudinibus fessos. Sed addito spatio,

Petouionem uulgus eruditorū Petouia uocat, Germani Betta i Carnis oppidū in ripa Draui fl. situm.

Antonius Primus belli concitator aduersus Vitellium pro Vespasiano.

rediturū & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniā unde uires, Britanniam freto dirimi, iuxta Gallias Hispaniasq; utrinque uiros, equos, tributa, ipsamq; Italiā & opes urbis. Ac si inferre arma ultro uelint, duas classes, uacuumq; Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? unde interim pecuniam & cōmeatus? Quin potius eo ipso uterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis quàm uictæ, resurgere in ultionem properent: Mœsici exercitus integras uires attulerint. Si numerus militū potius quàm legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites uero ne tum quidem uictos, sed quāquam rebus aduersis, disiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrepere hostem. Nunc xvi alarum coniuncta signa, pulsus sonituq; & nube ipsa operient ac superfundent oblitos præliorum equites equosq;. Nisi quis retinet, idem suasor autorq; consilij ero. Vos quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient. Iam reserata militia impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & uestigijs uincentis insistere. Hæc atque talia flagrans oculis, truci uoce, quo latius audiretur (& enim se centuriones & quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, ut cautos quoque ac prouidos permoueret: uulgius & cæteri unum uirum ducemq; spreta aliorum segnitia laudibus ferrent. Hanc sui famam ea statim concione commouerat, qua recitatis Vespasiani epistolis, non, ut plerique, incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretationē, prout conduxisset. Aperte descendisse in causam uidebatur, eoq; gratior militibus erat, culpæ uel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris autoritas. Is quoq;

in clm

inclemēter in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac senectū cunctator, suspitiones militum iritabat, tanquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemq; quod cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidia locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum omiſſa Pannonia ingressum Italiam, & discrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, nō quia industria Flauiani egebat, sed ut consulare nomē surgentibus tum maxime partibus, honesta specie prætenderetur. Cæterum ut transmitteret in Italiam impune, & eo usui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet.

Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior Verona, uisa, patētibus circum campis ad pugnam equestrem, qua præualebant: simul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio, in rem famamq; uidebatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio uires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Vicentia
Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus præcium fuit. exemplo opibusq; partes iucre. Et interceptus exercitus per Rhatiam Iulias que alpes. ac ne peritū illā Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut uetita. quippe Aquileia sisti bellum, expectariq; Mutianum iubebat. Adijciebatq; imperio consilium, quando Aegyptus, claustra annonæ, uectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitelli exercitum egestate stipendij frumenti que ad deditioem subigi. Eadem Mutianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu uictoriā, & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus, atque

omne belli decus sibi retinens. Cæterum ex distantibus terrarum spatijs consilia post res afferbantur. Igitur repentino incurſu Antonius ſtationes hoſtium irrupit, tētatisq; leui prælio animis, ex æquo diſceſſum. Mox Cæcina inter

Hoſtilia. Hoſtiliam uicum Veronenſium, & paludes Tartari flumi
Tartarus. nis, caſtra permuniit, tutus loco, cum terga flumine, late-

ra obiectu paludis tegerentur. quòd ſi affuiſſet fides, aut opprimi uniuerſis Vitellianorū uiribus duæ legiones nõdum coniuncto Mœſico exercitu potuere, aut retro actæ, deſerta Italia turpem fugam cõſciuiſſent. Sed Cæcina per uarias moras prima hoſtibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistoſis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione ſeptima Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipsanus Meſſala præerat, claris maioribus, egregius ipſe, & qui ſolus ad id bellum artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erāt) miſit epistoſas Cæcina, temeritatem uicta arma tractantium incuſans. Simul uirtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica & uulgari mentione, nulla in Veſpaſianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omiſſa prioris fortunæ deſenſione, pro Veſpaſiano magnifice, pro cauſa ſidenter, de exercitu ſecuri, Vitellium ut inimici, ut innocuum exercitum Mœſicum celebrare. At ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerētur, principes Sar-

Sarmatæ Iazyges.

matarū Iazygū, penes quos ciuitatis regimē, in commilitiū adſciti, plebē quoq; & uim equitū, qua ſola ualet, offerebant. remiſſum id munus, ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede, ius ſasq; exuerent.

Trahuntur

trahuntur in partes Sido atq; Italicus reges Sucuorum, quibus uetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commisse patiētor: opposita in latus auxilia in seſta Rhetia, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VII cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit, miſſus. Nunc illis, aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi tranſacta. Antonio uexillarios è cohortibus, & partem equitū ad inuadendā Italiā rapiēti, comes fuit Arrius Varus strenuus bello, quam gloriā & dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderāt. Idem ſecretis apud Neronem ſermonibus ferebatur Corbulonis uirtutes criminatus. Vnde infamī gratia primūpilum adeptus, læta ad præſens male parta, mox in perniciem uertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæq; & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium, aduerſus classem Rauennatē, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxere. Illic cognitū tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomē, ad Forum Alieni ponte iuncto conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoque nunciabatur. luce prima incermes pleroſq; oppreſſere. Prædictū ut paucis interſectis, cæteros pauore ad mutandā fidem cogere. Et fuere qui ſe ſtatim dederēt. plures abrupto ponte, inſtanti hoſtiuiam abſtulerunt. Vulgata uictoria poſt principia belli ſecundū Flauianos, duæ legiones ſeptima Galbiana, Ter-tiadeſtima Gemina cum Vedio Aquila legato Patauium alacres ueniunt. Ibi pauci dies ad requiē ſumpti, & Minutius Iuſtus præfectus caſtrorum legionis ſeptimæ, quia

Sido, Italicus
Sueuorum re-
ges.

Rhætia Vitel-
lio ſtudebat.

Aquileiæ.
Opitergium.
Altinum.

Patauium.
Ateſte.
Ala Scribo-
niana.
Forum Alieni.

audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, postquam Galbæ imagines discordia temporum subuersas in omnibus municipijs recoli iussit Antonius, decorum pro causa ratus, si placeret Galbæ principatus. Et partes præsumpsere, facta tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atq; ipsum Cæcinam non obscure ad transitionem hortabatur. Recitata pro concione epistolæ addere fiduciam, quod submissee Cæcina uelut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim, tanquam insultantes Vitellio scripserant. Auentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numisius Lupus ducebant, ostentare uires, & militari uallo Veronam circumdare placuit. Forte Galbianæ legioni in aduersa fronte ualli opus cesserat, et uisi procul sociorum equites, uanam formidinem ut hostes fecere. Rapiuntur arma, & ut proditoris ira militum in T. Appium Flavianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamabant. Nec defensionis locus, quanquam supplices manus tenderet, humi plerumq; stratus, laccra ueste, pectus atq; ora singultu quatiens. Id ipsum apud insensos incitamentum erat, tanquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum uocibus cum loqui cœptaret. fremitu & clamore cæteros aspernantur, uni Antonio aperta militum aures. Namq; & facundia aderat mulcendiq; uulgum artes, & autoritas. Vbi crudescere seditio, & à conuiuijs & probris, ad tela & manus transibant, iniici catheras Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles, diste

ctisq;

Dillius Apo-
nianus.

Etisq; qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Op-
 posuit sinum Antonius stricto ferro, aut militum se mani-
 bus, aut suis moriturum obtestans: ut quemq; notum, &
 aliquo militari decore insignem aspexerat, ad ferendam
 opem nomine ciens. Mox cōuersus ad signa & bellorum
 deos, hostium potius exercitibus illum furorē, illam discor-
 diam iniicerēt, orabat, donec fatisceret seditio, & extre-
 mo iam die sua quisq; in tentoria dilaberetur. Profectus
 eadē nocte Flavianus, obuijs Vespasiani literis, discrimini
 exemptus est. Legiones ueluti tabe infectæ Aponium Sa-
 turninū Mœsici exercitus legatū, eo atrocius aggrediun-
 tur, quòd nō ut prius labore et opere fessæ, sed medio diei
 exarserant, uulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitel-
 lium scripsisse credebatur. ut olim uirtutis modestiæq; tūc
 procacitatis & petulantiae certamē erat, ne minus uiolen-
 ter Aponium quàm Flavianū ad suppliciū deposcerent.
 Quippe Mœsici adiutam à se Pannoniorū ultionem refe-
 rentes, & Pannonici uelut absoluerētur aliorū seditione,
 iterare culpā gaudebāt. In hortos in quibus diuertebatur
 Saturninus pergūt. Nec tam Primus, Aponianus, & Mes-
 sala (quanquam omni modo nixi) eripuerunt Saturninum,
 quam obscuritas latebrarū, quibus occultebatur uacantiū
 forte balnearū fornacibus abditus. Mox omiſſis licitoribus
 Patauium concessit. Digressu cōsularium uni Antonio uis
 ac potestas in utrunq; exercitum fuit, cedētibus collegis,
 & obuersis militum studijs. Nec deerant qui crederent
 utranque seditionē fraude Antonij cœptam, ut solus bello
 frueretur. Ne in Virellij quidem partibus quietæ mentes,
 exitiosiore discordia. nō suspitionibus uulgi, sed perfidia
 ducum turbabantur. Lucillus Bassus clasſis Rauennatis
 præfectus, ambiguos militum animos, quod magna pars

Dalmatiæ

Dalmatæ Pannonijq; erant, quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditio electa, ut cæteris ignaris, soli in principia defectores coi-
rent. Bassus pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domũ opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obruncatis, cæterum uulgus rerum nouarũ studio, in Vespasianũ inclinabat. Tum progressus Lucilius autorẽ se palàm præbet, classis Cornelium Tuscum præfectũ sibi destinat, qui properẽ accurrit. Bassus honorata custodia Liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino præsidium illic agitante uincitur. Sed exoluta statim uincula interuentu Hormi Cæsaris liberti. is quoq; inter duces habebatur. At Cæcina defectione classisuulgata, primores centurionũ, & paucos militum, cæteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorũ affectans, in Principia uocat. Ibi Vespasiani uirtutem uires q; partium extollit: trans fugisse classẽ inopia cõmeatum, aduersas Gallias Hispaniasq; nihil in urbe fidum, atq; omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conscij aderant, cæteros re noua attonitos, in uerba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & missi qui Antonio nunciarent. Sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles præscriptũ Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit. uastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt: huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, ut sine prælio, sine uulnere, uinctas manus & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nẽpe uictas. & abesse unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecimanosq;, quos tum iisdem campis illis fuderint strauerintq;, ut tot armatorum millia uelut grex uenaliũ
exuli

exuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ uisum, postquam domos, hortos, opes principi abstulerint, etiam militibus principē auferre, licet integros incruentosq; Flavianis quoq; partibus uiles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa? Hæc singuli, hæc uniuersi, ut quemq; dolor impulerat, uociferantes, initio à quinta legione orto, repositis Vitellij imaginibus, uinclæ Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum quiniæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces deligunt. Forte oblatos trium liburnicarū milites, ignaros & insontes trucidāt. Relictis castris abrupto ponte Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus primæ Italicæ & Vniueticesimæ Rapaci iungeretur, quas Cæcina ad obtinendam Cremonam cum parte equitum prænuiserat. Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos uiribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus autoritas, militi obsequium, & cunctis legionibus fiducia rediret. nanque Fabium Valentem præfectum ab urbe, acceleraturum que cognita Cæcinæ proditione coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum uis, per Rætiam timebatur: & Britannia Galliaq; & Hispania auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens festinato prælio uictoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu secundis à Verona castris Bebriacum uenit. Postero die legionibus ad muniendum retētis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, ut specie parandarum copiarum, ciuili præda miles imbueretur. Ipse cum quatuor millibus equitum ad octauum à Bebriaco progressus, quo licentius popularetur, exploratores (ut

mos

Prior pugna à
Vespasiano facta
est cū Vitellia-
nis, et uictoria.

mos est) longius curabant. Quinta ferme hora diei erat,
cum citus eques aduentare hostes, prægredi paucos, mo-
tum fremitumq; late audiri nūciauit. Dum Antonius quid
nam agendum cōsultat, auiditate nauandæ operæ Arrius
Varus cum promptissimis equitum prorupit. Impulitq;
Vitellianos modica cæde. nam plurimum accursu uersa for-
tuna, & acerrimus quisq; sequentium, fugæ ultimus erat.
nec sponte Antonij proprocratū. & fore quæ acciderāt re-
batur. Hortatus suos ut magno animo capefferent pugna,
diductis in latera turmis, uacuum in medio reliquit iter,
quo Varum equitesq; eius reciperet. Iussæ armari legio-
nes, datum per agros signum, ut quâ cuiq; proximum o-
missa præda, prælio occurrerent. Pavidus interim Varus,
turbæ suorum miscetur, intulitq; formidinem. Pulsi cū sau-
ciji integri, suometipsi metu, & angustijs uiarum consli-
ctabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius constan-
tis ducis aut fortissimi militis officium onusit. occurrere
pauentibus, retinere cedentes. ubi plurimus labor, unde a-
liqua spes, consilio, manu, uoce insignis hosti, conspicuus
suis, eò postremo ardoris prouectus est, ut uexillarium fu-
gientem hasta transuerberaret. mox raptum uexillum in
hostem uertit. quo pudore haud plures quàm centū equi-
tes restitere. Iuuat locus arctiore illic uia. & fracto inter-
fluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ri-
pis fugā impediēbat. Ea necessitas seu fortuna lapsas iam
partes restituit. Firmati inter se dēsis ordinibus, excipiūt
Vitellianos temere effusos, atq; illi consternantur. Anto-
nius instare percussis, sternere obuios. Simul cæteri ut
cuiq; ingeniū, spoliare, capere arma, equos abripere. Ex-
citi prospero clamore qui modo per agros fuga palaban-
tur, uictoriæ se miscebāt. Ad quartum à Cremona lapidē
fulserc

fulsere legionum signa, Rapacis atq; Italicae, læto inter initia equitum suorum prælio illuc usq; prouecta. Sed ubi fortuna contra fuit, nõ laxare ordines, nõ recipere turbatos, nõ obuiam ire, ultroq; aggredi hostem, tantũ per spatium cursu & pugnando fessum. forte uicti, haud perinde rebus prosperis ducem desiderauerāt, atq; in aduersis deesse intelligebāt. Nutantẽ aciẽ uictor equitatus incurSAT. Et Vipsanus Messala tribunus cũ Mœsici auxiliariibus assequitur, quos militiæ gloria legionarijs quanquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesq; rupere legionũ agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia quãto plus spei ad effugiũ, minorẽ ad resistendũ animũ dabant. Nec Antonius ultrã institit, memor laboris ac uulnerum, quibus tam anceps belli fortuna quamuis prospero fine, equites equosq; afflictauerat. Inumbrante uespera uniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Utq; cumulos super & recentia cæde uestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & uictos in deditiõnem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa sibi quisque, posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrupentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quod si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac uulneribus, clementiam & gloriam inania laturus. Sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatae urbis prædam ad militẽ, deditæ ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribuniq; ac ne uox cuiusquã audiatur, quatiunt arma, rapturi imperiũ ni ducantur. Tum Antonius inseres se manipulis, ubi aspectu & autoritate silentium fecerat: non se decus neq; prætium eripere tam bene meritis affirmabat. Sed diuisa inter exercitus ducesq; munia,

militibus

Anto. Primus nocturnã Cremona oppugnationẽ dissuadet.

Ratio & consilium propriæ ducis artes.

militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidento, cōsultando, cunctatione sæpius quàm temeritate prodesse. Vt pro uirili portione armis ac manu uictoriam iuerit, ratione & consilio proprijs ducis artibus profuturum. Neq; enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm urbis, intus hostes, & cuncta insidijs opportuna. non si pateat portæ, nisi explorato, nisi die intrandum. An oppugnationē inchoaturos adempto omni prospectu? quis æquus locus, quanta altitudo mœniū: tormentis ne & telis, an operibus & uineis aggredienda urbs foret? Mox cōuersus ad singulos, nō secures, dolabras, & cetera expugnādis urbibus, secum attulissent, rogabat. Et cum abnuerent, gladijs ne, inquit, & pilis perfringere ac subruere muros ullæ manus possunt? Si aggerē struere, si pluteis cratibus ue protegi necesse fuerit, ut uulgus improuidum irriti stabimus, altitudinē turrium & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius aduectis tormentis machinisq;, uim uictoriæ que nobiscum ferimus. Simul lixas calones que cum recentissimis equitum Bebriacum mittit, copias ceteraq; usui allaturus. Id uerò ægre tolerante milite prope seditionem uentum, cum progressi equites sub ipsa mœnia, uagos ex Cremonensibus corripunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemq; exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, compta suorum clade, in prælium accingi, ac iam affore, Is terror obstructas mentes consilijs ducis, aperuit, Sistere tertiam legionem in ipso uicæ Posthumie aggere iubet, cui iuncta à lauo septima Galbiana patenti campo stetit: dein septima Claudiana agresti fossa (ita locus erat) præmunita, dextro octaua per apertum limitem, mox tertiadecima

ti. decima densis arbutis intersepta. Hic aquilarum signo
 rumq; ordo. Milites mixti per tenebras, ut fors tulerat.
 prætorianum uexillum proximū tertianis. cohortes auxi-
 liorum in cornibus. latera ac terga equite circumdata. Si-
 do atque Italicus Sueui cum delectis popularium primori
 in acie uersabantur. At Vitellianus exercitus, cui acque-
 scere Cremonæ, & recuperatis cibo somnoq; uiribus, con-
 sectum algore atque inedia hostem postera die profligare
 ac prouere ratio fuit: indigus rectoris, uacuuus consilij,
 tertia ferme noctis hora, paratis, iamq; dispositis Flauia-
 nis impingitur. Ordinem agminis desiecti per iram ac te-
 nebras, asseuerare non ausim, quanquam alij tradiderint:
 quartam Macedonicā dextro suorum cornu, quintam &
 quintamdecimam cum uexillis nonæ secundæq; & uicesi-
 mæ Britannicarum legionum, mediam aciem, sextadeci-
 manos duoteuicesimosque & primanos læuum cor-
 nu compleisse. Rapaces atque Italici omnibus se manipu-
 lis miscuerant. Eques auxiliæq; sibi ipsi locum legere. Præ-
 lium tota nocte uarium, anceps, atrox, his, rursus illis exi-
 tiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu
 iuuabant. Eademq; utraque acie arma. crebris interroga-
 tionibus notum pugne signum, permixta uexilla, ut quisq;
 globus capta ex hostibus huc uel illuc raptabat. Urgeba-
 tur maxime septima legio, nuper à Galba conscripta. Oca-
 cisi sex primorum ordinum centuriones. abrepta quæ-
 dam signa. Ipsam Aquilam Atilius Verus prinipili centu-
 rio multa cum hostium strage, & ad extremum moriens,
 seruauerat. Sustinuit labantem aciem Antonius accitis
 prætorianis, qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem,
 dein pelluntur. Nanque Vitelliani tormenta in aggerem
 uiæ ontulerant, ut tela uacuo atq; aperto excuterentur,

Sueui in prima
acie.

Posterior pu-
gna, qua Vitel-
liani prorfus
profligantur.

K dispersa

dispersa primo & arbuſtis ſine hoſtium noxa illiſa. Magnitudine eximia quartædecimæ legionis balliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateq; cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis ignorati uincula ac libramenta tormentorum abſciſſent. Statim conſoſſi ſunt, eoq; intercidere nomina. de factò haud ambigitur. Neutrò inclinauerat for-

Adulta nocte. tuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretq;. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores eorum uirorumq; umbræ, & falſo ut in corpore ictu tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani aduerſo lumine collucentes, uelut ex occulto iaculantibus incauti offerrebantur. Igitur Antonius ubi noſcere ſuos, noſciq; poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſisq; accendens, cur rari ſumpſiſſent arma Panonicas legiones interrogabat. Illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominie, ubi recuperare gloriam poſſent. Tum ad Mæſicos conuerſus, principes auctoresq; belli ciebat: Fruſtra minis & uerbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorum oculosq; non tolerent. Hæc ut quosq; acceſſerat. Plura ad Tertianos, ueterum recentiumq; admonens: ut ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox in-

Pagani. ſenſus prætorianis: Vos, inquit, niſi uincitis pagani, quis alius imperator, quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaq; ueſtra ſunt, & mors uictis. Nam ignominiam conſumpſiſtis. Vndiq; clamor. & orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) Tertiani ſalutauere. Vagus inde conſilio ductus ſubditus rumor, adueniſſe Mutianum, exercitus inuicem ſalutaſſe. Gradum inferunt, quaſi recentibus auxilijs aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos nullo recto

Orientē ſolem ſalutare, Syrorum mos.

re,

re, suus quenq; impetus uel pavor contraheret duceret'ue. Postquam pulsos sensit Antonius, dēso agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere impedi-
 entibus uehicularum tormentisq;. Per limitem uiaē spargun-
 tur confectandi festinatione uictores. eo notabilior cades
 fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaq; autore
 Vipsano Messala tradam. Iulius Mansuetus ex Hispania
 Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat.
 Is mox adultus inter septimanos à Galba cōscriptus, ob-
 latum forte patrem & uulnere stratum, dum senianimem
 scrutatur, agnitus, agnoscensq;, & exanguem amplexus,
 uoce flebili precabatur placatos patris manes, ne'ue se ut
 parricidam aduersarentur: publicum id facinus: & unum
 militem: quotam ciuiliū armorum partem. Simul attolle-
 re corpus, aperire humum, supremo erga parentem offi-
 cio fungi. Aduertēre proximi, deinde plures. hinc per o-
 mnem aciem miraculum, & questus, & saeuissimi belli ex-
 ecratio. Nec eo segnius propinquos, affines, fratres tru-
 cidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntq;.
 Ut Cremonam uenere, nouum immensumq; opus occur-
 rit. Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremo-
 nensium castra sua, castris uallum circumiecerat. eaq; mu-
 nimenta rursus auxerat. Quorum aspectu hæsere uicto-
 res incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnatio-
 nem fesso per diem noctem'que exercitu, arduum, & nullo
 iuxta subsidio anceps. Sin Bebriacum rediret, intoleran-
 dus tam longi itineris labor. et uictoria ad irritum reuol-
 uebatur. Munire castra, id quoque propinquis hostibus
 formidolosum, ne dispersos & opus molientes subita eru-
 ptione turbarent. Quæ super cuncta, terrebat ipsorum
 miles periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata

Vallum Vitellianorum Cremonæ proximum à Flavianis oppugnatur.

quæ tuta, & temeritate spes. omnisq; cædes, & uulnera & sanguis auiditate prædæ pensabantur. Huc inclinavit Antonius, cingi que uallum corona iussit. Primo sagittis saxisq; eminus certabant, maiore Flavianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox uallum portas que legionibus attribuit, ut discretus labor fortes ignauosq; distingueret, atque ipsa contentione decoris accenderentur. Proxima Bebriacensi uia tertiani septimaniq; sumpsere, dexteriora ualli, octaua ac septima Claudiana: tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces scalasq; conuectant. Tum elatis super capita scutis densa testudine succedunt. Romanæ utrinque artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt, disiectam fluitantemq; testudinem lanceis contisq; scrutantur, donec soluta compage scutorum, exangues aut laceros prosternerent. Multa cum strage incesserat cunctatio, ni duces fesso militi, & uelut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormi ne id ingenium, ut Messala tradit, an potior autor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haud facile discreuerim, nisi quòd neq; Antonius neq; Hormus à fama uitaq; sua, quamuis pessimo flagitio degenerauere. Non iam sanguis neq; uulnera morabantur, quin subruerent uallum, quaterentq; portas, innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prehensarent hostium tela brachiaq; integri cum sancijs, semineces cum expirantibus uoluuntur, uaria pereuntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum septimæ tertiæ que legionum certamen. Et dux Antonius cum delectis auxiliariis eodem incuberat. Obstinosos inter se, cum sustinere Vitelliani nequirent, & superiecta tela testudine laberentur,

ipsam

ipsam postremo ballistam in subeuntes propulere: quæ ut ad præsens disiecit obruitq; quos inciderat, ita pinnas ac summa ualli ruina sua traxit. Simul iuncta turris ictibus saxorum cecidit. quæ septimani dum nituntur cuneis, tertia nus securibus gladijsq; portam perfregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiæ legionis militem inter omnes auctores constat. Is in uallum egressus deturbatis qui resisterent, conspicuus manu ac uoce capta castra conclamauit. Capta castra. Cæteri trepidis iam Vitellianis, seq; è uallo præcipitanti- bus perripere. completur cæde quantum inter castra mu- rosq; uacui fuit. Ac rursus noua laborum facies, ardua ur- bis mœnia, saxæ turres, ferrati portarum obijces, uibras tela miles, frequens obstrictusq; Vitellianis partibus Cre- monensis populus, magna pars Italiæ stato in eosdem dies mercatu congregata: quod defensoribus auxilium ob nul- titudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædã erat. Rapi ignes Antonius, inferriq; amœnissimis extra urbem ædificijs iubet, si damno rerum suarum Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoque militum complet. Illi trabibus tegulisq; & facibus propugnato- res deturbant. Iam legiones in testudinem glomerantur, & alij tela saxaq; incutiebant, cum languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quisq; ordine antiebat, cedere fortuna: ne Cremona quoque excisa, nulla ultra uenia, omnisq; ira uictoris non in uulgius inops, sed in tribunos centurionesq; ubi precium cædis erat, reuertetetur. Gre- garius miles futuri socors, & ignobilitate tutior, persta- bat. Vagi per uias, in domibus abditi, pacem ne tum qui- dem orabant, cum bellum posuissent. Primores castrorum nomen atq; imagines Vitellij amoliuntur. Cathenas Cæ-

Oppugnatur
Cremona.

Uelamenta &
infulæ.

cinæ (nam etiam tum uinctus erat) exoluunt, orantq; ut
causæ suæ deprecator assistat. Aspernantem tumentemq;
lacrymis fatigant extremum malorum : ac fortissimi uiri,
proditoris opem inuocantes, mox uelamenta & infulas
pro muris ostentant. Cum Antonius inhiberi tela iussisset,
signa aquilasq; extulere. Mæstum inermium agmen deie-
ctis in terram oculis sequebatur. Circumstiterant uicto-
res, & primo ingerebant probra, intentabant idus. Nox
ut præberi ora contumelijs, & posita omni ferocia cuncta
uicti patiebantur, subit recordatio, illos esse, qui nuper
Bebriaci uictoriæ temperassent. Sed ubi Cæcina prætexta
lictoribusq; insignis dimota turba consul incesit, exarsere
uictores. superbiam sæuitiamq; (adeo inuisa scelera sunt)
etiam perfidiam obiectabant. Obstetit Antonius, datisq;
defensoribus, ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cre-
monensium inter armatos conflictabatur. nec procul cade-
aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles. Et uoca-
tos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice uicto-
res, uictos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus
præter insitam prædandi cupidinem uetere odio ad exci-
dium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas
Othonis quoq; bello credebantur. Mox tertiadecimanos
ad extruendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia
urbane plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuserant.
Auxit inuidiam editum illic à Cæcina gladiatorum spe-
ctaculum, cadem que rursus belli sedes, & præbiti in acie
Vitellianis cibi: casæ quædam femine, studio partium
ad prælium progressæ. Tempus quoque mercatus, ditem
alioquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Cæ-
teri duces in obscuro, Antonium fortuna fama; omnium
oculis exposuerat. Is balneas ablundo cruori prope re-
pctit.

Procacia urba-
næ plebis inge-
nia.

petit. Excepta uox est, cum teporem incusaret, statim futurum ut incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanquã signum incendendæ Cremonæ dedisset, Cremonæ ex-
cidium.
 quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irruere. Calorum lixarumq; amplior numerus, & in libidinem ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus supra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exacta ætate fœminas, uiles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta uirgo, aut quis forma conspicuus incidisset, ui manibusq; rapientium diuulsus, ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam uel graua auro templorum dona sibi quisq; trahüt, maiore aliorum ui truncabantur. Quidam obuia aspernati, uerberibus tormentisq; dominorum abdita scrutari, defossa cruce. Faces in manibus, quas ubi prædam egresserant, in uacuas domos, & inania tēpla per lasciuiam iaculabantur. Viq; exercitu uario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuiq; fās, nec quicquam illicitū. Per quadriduum Cremona sufficit, cum omnia sacra profānaq; in igne considerent. Solum Mephitis templū stetit ante mœnia, loco seu numine defensum. Hic exitus Cremonam habuit anno CCLXXXVI. à primordio sui. Condita erat T. Sēpronio & P. Cornelio cōsulibus ingruente in Italiã Hannibale, propugnaculū aduersus Gallos trans Padū agentes, & si qua alia uis per alpes rueret. Igitur numero colonorū, opportunitate fluminū, ubere agri annexu, cōnubijsq; gētū adoleuit floruitq; bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius post rem, flagitij crebrescente inuidia, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritāq; prædam militibus effecerat consensus Italia, emptionē talium

mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere, quod ubi eno-
 tuit: à propinquis affinibusq; occulte redimebantur. Mox
 redijt Cremonam reliquus populus. reposita fora, tēplaq;
 magnificentia municipum, & Vespasianus hortabatur.
 Cæterum asidere sepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus
 haud diu permisit. Ad tertium lapidem progressi, uagos
 pauentesq; Vitellianos sua quemq; apud signa cōponunt.
 Et uictæ legiones ne manente adhuc ciuili bello ambigue
 agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde &
 Hispanias nuncios famamq;, in Galliam Iulium Calenum
 tribunum, in Germaniam Alpinum Mōtanum præfectum
 cohortis, quod hic Treuir, Calenus Heduus, uterque Vi-
 telliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus alpium
 præsijs occupati: suspecta Germania, tanquam in auxi-
 lium Vitellij accingeretur. At Vitellius profecto Cæcina,
 cum Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum im-
 pulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non
 alloquio exercitioq; militē firmare, nō more uulgi agere,
 sed umbraculis hortorū abditus, ut ignaua animalia, qui-
 bus si cibū suggeras, iacēt torpentq;, præterita, instantia,
 futura, pari obliuione dimiserat. Atq; illū in nemore Ari-
 cino desidem & marcentē proditio Lucillij Bassi, ac dese-
 ctio classis Rauennatis perculit. Nec multo post de Cæci-
 na affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exer-
 citu uinctū. plus apud socordē animū letitia quàm cura
 ualuit. Multa cū exultatione in urbem reuocatus, frequenti
 concione pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum
 prætorij præfectū ob amicitia Cæcinæ uinciri iubet, sub-
 stituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatū compo-
 sita in magnificentia oratione allocutus, exquisitis patrum
 adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinā sen-
 tentiæ

Vitellij Cæsa-
 ris ignauia so-
 cordiaq;.

tentiæ à L. Vitellio factum. Dein cæteri composita indignatione, quòd consul rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum prodidisset, uelut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. Nulla in oratione cuiusquam erga Flavianos duces obrectatio. errorem imprudentiamq; exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & uitabundi circumibant. Nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis tribuentisq; eblandiretur. Pridie Kalen. Nouembris Roscius Regulus iniit, eiurauitq; . Annotabant periti, nunquã antea non abrogato magistratu, neq; lege lata, alium suffectum. Nam consul uno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cum belli ciuilibus præmia festinantur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit, de qua sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius Seruilianis hortis, turrim uicino sitã collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti causam, apud Cæcinam Thuscum epulari multos, præcipuũ honore Iunium Blæsum nũciatur. Cætera in maius de apparatus, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere, qui ipsum Thuscum & alios, sed criminosis Blæsum incusarent, quòd ægro principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit ijs qui principum offensas acriter specularunt, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille in sensus Blæso æmulatione praua, quòd eum omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reserat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, causam confusionis quærenti, Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymasq; attulisse. Frustra

Roscius regulus.

Caninius Rebilus.

as de iudic. p. 100.

Iun. Blæsus accusatur.

Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot
 prouinciæ uirtute ac fide, tantū deniq; terrarum ac maris
 immensis spatijs arceat. In urbe, ac sinu cauēdum hostem,
 Iunios Antoniosq; auos iactantem, qui se stirpe impera=
 toria comem ac magnificū militibus ostendet. Versas illuc
 omnium mentes, dum Vitellius amicorū inimicorumq; ne=
 gligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio pro=
 spectantē. Reddendā pro intēpestiua letitia mœstā & fu=
 nebrē noctē, qua sciat & sentiat uiuere Vitelliū, & impe=
 rare & si quid fūto accidat, filiū habere. Trepidanti inter=
 scelus metumq;, ne dilata Blæsi mors maturā perniciem,
 palam iussa atrocem inuidiam ferret, placuit ueneno gras=
 sari. Adādit facinori fidem, nobili gaudio Blæsum uisen=
 do. quin & audita est sæuissīma Vitellij uox, qua (ipsa
 enim uerba referam) se pauisse oculos spectata inimici
 morte iactauit. Blæso super claritatem natalium & ele=
 gantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq; re=
 bus à Cæcina & primoribus partium iam Vitelliū asper=
 nantibus ambitus, abnuere perseuerauit: sanctus, inturbi=
 dus: nullius repentini honoris, adeo non principatus appe=
 tens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius in=
 terim Valens multo ac molli concubinarum spadonumq;
 agmine, segnius quàm ad bellum incedens, pro ditam à Lu=
 cillio Basso Rauennatem classē, pernicipibus nuncijs acce=
 pit. Et si cœptum iter properasset, nūc antē Cæcinam præ=
 uenire, aut ante discrimen pugnæ assequi legiones potuis=
 set. Nec decrant qui monerent, ut cum fidissimis per oc=
 cultos tranutes uitata Rauenna Hostiliam Cremonam ue=
 pergeret. Alijs placebat accitis ex urbe prætorijs cohorti=
 tibus, ualida manu perrumpere. Ipse inutili cunctatione,
 agendi tempora consultando consumpsit. Mox utrunque
 consilium

consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missus ad Vitellium literis auxilium postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens ne in tanto discrimine quidem, infamia caruit, quominus illicitas rapere uoluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant uis et pecunia, et ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumque prauitas consilij patuit, quia nec uadere per hostes tam parua manu poterat, etiam si fidißima foret, nec integrã fidem attulerant. Pudor tamen et presentis ducis reuerentia morabatur, haud diuturna uincula apud auidos periculorum, et decoris securos. Eo metu et paucis quos aduersa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Umbriam, atque inde in Etruriam. ubi cognito pugnae Cremonensis euentu, non ignauum, et, si prouenisset, atrox consilium iniit, ut arreptis nauibus in quamcunque partem Narbonensis prouinciæ egressus, Gallias et Germaniæ gentes, nouum que bellum cieret. Digresso Valente, trepidos qui Ariminum tenebant Cornelius Fuscus admoto exercitu, et missis per proximas littorum liburnicis, terra marique circumuenit. Occupantur plana Umbria, et quæ Picenus ager Hadria alluitur. omnis que Italia inter Vespasianum ac Vitellium Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano scuitia maris, aut aduersante uento Portum Herculis Monæci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum cunctis circa hostilibus non exuerat. Is Valentem

lentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur monendo terruit, simul cæterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates procurator Valerius Paulinus, strenuus militiæ, & Vespasiano ante fortunam amicus, in uerba eius adegerat. Concitisq; omnibus qui exautorati à Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiuliensem coloniam claustraq; maris præsidio tuebatur, eo grauior autor, quòd Paulino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsiq; pagani fauore municipali, & futuræ potentie spe, iuuare partes annitebãtur. quæ ubi paratu firma, & aucta rumore apud uarios Vitellianorum animos increbrueret, Fabius Valens cum quatuor spiculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur mature: cæterisq; remanere, & in uerba Vespasiani adigi uolentibus liberum fuit. Cæterum ut mare tutius Valenti quam littora aut urbes: ita futuri ambiguus, & magis quid uitaret quam cui fideret certus, aduersa tempestate Stœchadas Massiliensium insulas affertur. Ibi eum missæ à Paulino liburnicæ oppressere. Capto Valente cuncta ad uictoris opes cõuersa, initio per Hispaniam à prima Adiutrice legione orto, quæ memoria Othonis insensa Vitellio, decimam quoq; ac sextam traxit. Nec Galliæ cuncta bantur. Et Britanniam inclytus erga Vespasianum fauor, quòd illic secundæ legioni à Claudio præpositus, & bello clarus egerat, non sine motu adiunxit cæterarum: in quibus pleriq; centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertũ iam principẽ anxij mutabant. Ea discordia & crebris belli ciuilibus rumoribus Britanni sustulere animos, auctore Venusio: qui super insitam ferociã & Romani nominis odiũ, proprijs in Carthimandua reginã stimulis accen-

Fab. Valens captus.

Britanniæ bellum.

Carthimãdua regina.

deba-

debatur. Carthimandua Brigantibus imperitabat, pollens Brigantcs.
 nobilitate: & auxerat potentiam postquam capto per do- Caractacus.
 lum rege Caractaco, instruxisse triumphum Claudij Cæsa-
 ris uidebatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus. spre-
 to Venusio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatū in
 matrimonium regnumq; accepit. concussa statim flagitio
 domus. Pro marito studia ciuitatis. pro adultero libido re-
 ginæ & seuitia. Igitur Venusius accitis auxilijs, simul
 ipsorum Brigantum defectione, in extremū discrimen Car-
 thimanduum adduxit. Tum petita à Romanis præsidia.
 & cohortes alæq; nostræ uarijs prælijs exemere tamen
 periculo reginam. Regnum Venusio, bellū nobis relictum.
 Turbata per eosdem dies Germania, & socordia ducum Germaniæ mo-
tus ortus in Ba-
tauis.
 & seditione legionū. Externa ui & perfidia sociali pro-
 pè afflictā Romana res. Id bellum cum causis & euētibus
 (etenim longius prouectum est) mox memorabimus. Mo-
 ta & Dacorum gens, nunquā fida, tunc sine metu, abdu- Daci.
 cto è Mœsia exercitu. sed prima rerum quieti speculaban-
 tur: ubi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia, ac-
 cepere, expugnatis cohortium alarumq; hybernis, utraq;
 Danubij ripa potiebātur. Iamq; castra legionū excinde-
 re parabāt, ni Mutianus sextam legionē opposuisset, Cre-
 monensis uictoriæ gnarus, ac ne externa moles utrinq; in-
 grueret, si Dacus Germanusq; diuersi irrupissent. Affuit
 ut sape aliās fortuna populi Ro. quæ Mutianum uiresq; Fortuna pop.
Romani.
 Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim transegi-
 mus. Fonteius Agrippa ex Asia (pro cōsul eam prouinciā
 annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est, additis
 copijs è Vitelliano exercitu, quæ spargi per prouincias, &
 externo bello illigari, pars consilij pacisq; erat. Nec cete- In Ponto bel-
lum seruite.
 ræ nationes silebant. Subita per Pontū arma Barbarū mā-
 cipium

Anicetus: *cipium regie quondam classis præfectus mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus præpotens olim, & postquã regnum in formam prouinciæ uerterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine adscitis gentibus, quæ Pontũ accolunt, corrupto in spem rapinarũ egentissimo quoq; Trapezus. haud temnẽdæ manus ductor, Trapezuntẽ uetustam admodum ciuitatem à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romana, signa armaq; in nostrum modum, desidiam licentiamq; Græcorũ retinebãt. Classi quoq; faces intulit, uacuo mari eludens, quia lectissimas liburnicarum, omnemq; militem Mutianus Byzantium adegerat. Quin & Barbari contemptius uagabantur, fabricatis repente nauibus quas cameras uocant, ar-
 Cameræ naues ponticæ. *Etis lateribus latã aluum sine uinculo æris aut ferri conexam. & tumido mari, prout fluctus attollitur, summa nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudãtur. Sic inter undas uoluũtur, pari utrinq; prora & mutabili remigio, quãdo hinc uel illinc appellare indiscretum & innoxium est. Aduertit ea res Vespasiani animum, ut uexillarios è legionibus, duccmq; Viridum Geminũ spectatæ militiæ deligeret. Ille in compositũ & prædæ cupidine uagum hostem adortus, cogit in naues: effectusq; raptim liburnicis, assequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibitutum sub Sedochezorum regis auxilio, quem pecunia donisq; ad societate perpulcrat. Ac primo rex minis armisq; supplicẽ tueri. Postquã merces proditiõis aut bellũ ostendebatur, fluxa ut est Barbaris fide, pactus Aniceti exitiũ perfugas tradidit, belloq; seruili finis impositus. Latum ea uictoria Vespasianum, cunctis super uota fluentibus Cremonensis prælij nuncius in Aegypto assequitur. Eo prope
 Cohibus. *rantius***

Fluxa barbaris fides.

rantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellij exercitu, urbem quoq; externæ opis indigam fame urgeret. Namq; & Africam eodem latere sitam, terra mariq; inuadere parabat, clausis annonæ subsidijs, inopiam ac discordiam hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperij transit, Primus Antonius nequaquã pari innocentia post Cremonam agebat. Satisfactum bello ratus & cætera ex facili: seu felicitas in tali ingenio, auaritiã, superbiam, ceteraq; occulta mala patefecit: ut captam Italianam persultare, ut suas legiones colere, omnibus dictis factisq; uim sibi ad potentiam struere. utq; licentia militem imbueret, interfectorum centurionum ordines legionibus offerrebat. eo suffragio turbidissimus quisq; delecti. nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari uolentia trahabantur. quæ seditiosa & corrupendæ disciplinæ mox in prædã uertebat, nihil aduentantem Mutianũ ueritus, quod exitiosius erat quàm Vespasianũ spreuisse. Ceterum propinqua hyeme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; uictoricium legionum, milites uulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri Veronæ relictæ. sufficere cohortes alæq; & è legionibus lecti, profligato iam bello uidebantur. Undecima legio se se adiunxerat initio cunctata, sed prosperis rebus anxia quòd defuisset. Sex millia Dalmatarum recens delectus comitabantur. Ducebat Pompeius Siluanus consularis. uis consiliorum penes Annum Bassum legionis legatum. Is Siluanum socordem bello, & dies rerum uerbis terentem, specie obsequij regebat, ad omniaq; quæ agenda forent, quicta cum industria aderat. Ad has copias è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti. Classem Dalmatæ suppleuere.

Antonius Primus.

Dies rerũ, uerbis terere.

Exercitus

Fanum Fortu- Exercitus ducesq; ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de sum
 næ, oppid. ma rerum cunctantes, quòd motas ex urbe prætorias co-
 hortas audierant, & teneri præsidijs Apenninũ rebatur,
 & ipsos in legiõe bello attrita, inopia & seditiosæ militũ
 Clauarium. uoces terrebant, Clauarium (donatiui nomen est) flagitan-
 tium. nec pecuniam aut frumentum prouiderant: & festi-
 natio atq; auiditas præpediebant, dum quæ accipi pote-
 rant, rapiuntur. Celeberrimos autores habeo, tantam ui-
 ctoribus aduersus fas nefasq; irreuerentiam fuisse, ut gre-
 garius eques occisum à se proxima acie fratrem professus,
 Pro occiso fra- præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam
 tre, præmium cædem ius hominum, aut ulcisci ratio belli permittebat.
 petens, Distulerant tanquam maiora meritum quàm quæ statim
 exoluerent, nec quicquã ultrà traditur. Cæterum & prio-
 ribus ciuium bellis par scelus inciderat. Nam prælio quo
 apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est, Pom-
 peianus miles fratrem suũ, dein cognito facinore, se ipsum
 Sisenna histo- interfecit, ut Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores
 ricus. sicut uirtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed
 hæc aliãq; ex ueteri memoria repetita, quotiēs res locusq;
 exempla recti, aut solatia mali poscent, haud absurde me-
 morabimus. Antonio ducibusq; partium præmitti equi-
 tes, omnemq; Umbriã explorari placuit, si quã Appenni-
 ni iuga clementius adirentur: acciri aquilas signaq; , &
 quicquid Veronæ militũ foret: Padumq; & mare cõmed-
 tibus compleri. Erãt inter duces qui necerēt moras, quip-
 pe nimius iam Antonius, & certiora de Mutiano spera-
 bantur. Nanq; Mutianus tam celeri uictoria anxius, &
 ni præsens urbe potiretur, expertem se belli gloriæq; ra-
 tus, ad Primũ & Varum media scriptitabat, instandũ cœ-
 ptis, aut rursus cunctãdi utilitates edisserēs: atq; ita cõpo-
 situs,

situs, ut ex euentu rerum aduersa abnueret, uel prospera agnosceret. Plotiū Griphum nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositū, cæterosq; sibi fidos apertius monuit. Iiq; omnes de festinatione Primi ac Vari sinistra, & Mutiano uolenti scripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, ut non pro spe Antonij consilia factaq; eius æstimarentur. Aegre id pati Antonius, & culpam in Mutianum cōferre, cuius criminationibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus lingua, & obsequij insolens. literas ad Vespasianum composuit iactantius quàm ad principem, nec sine occulta in Mutianum insectatione: Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, sua constantia perruptas alpes, occupatam Italian, interseptam Germanorum Rhætorumq; auxilia. quòd discordes dispersasq; Vitellij legiones equestri procella, mox peditum uir, per diem noctemq; sudisset, id pulcherrimum & sui operis. casum Cremonæ bello imputadum. maiore damno, plurimum urbium excidijs ueteres ciuium discordias reipublice stetitisse. non se nuntijs neque epistolis, sed manu & armis imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemq; Italiæ cordi fuisse. suis exhortationibus Gallias Hispaniasq; ualidissimam terrarum partem ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellerit ea Mutianum. Inde graues simultates: quas Antonius simplicius, Mutianus callide, eoq; implacabilius nutrieat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans stulta dissimulatione, remedia potius malorum quàm mala differebat.

Vitellius aduersam fortunam stultè dissimulat.

L

Quippe

Iulij Agrestis
centurionis cō
stantia.

Vitellius tan-
dem expengi-
fcitur.

Quippe confitenti consultantiq; supererant spes uiresq;. Cum è cōtrario læta omnia fingeret, falsis ingrauescebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eoq; plures: ac si liceret, uera narraturi, quia uetabantur, atrociora uulgauerant. Nec duces hostium augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductosq; ut robora uictoris exercitus noscerēt, remittendo. quos omnes Vitellius secreto percontatus, interfici iussit. Notabili constantia cēturio Iulius Agrestis, post multos sermones, quibus Vitellium ad uirtutem frustra accēdebat, perpulit ad uires hostiū spectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumq; animum professus, ut cuncta uiseret postulat. Missi qui locum prælij, Cremonæ uestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentiq; uera esse quæ referret, atque ultro corruptum arguenti: quandoquidem, inquit, magno documēto opus est, nec alius iam tibi aut uitæ aut mortis meæ usus, dabo cui credas. atque ita digressus, uoluntaria morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiaq; eadem tradidere. Vitellius ut è somno excitus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum XIIII. prætorijs cohortibus & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta è classicis legio. tot millia armatorū læta equis uirisq;, si alius dux foret, inferendo quoq; bello satis pollebant. Cæteræ cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera socijs, Latium externis dilargiri; his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare

iuuare, denique nulla in posterum cura lacerare imperium. Sed uulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat. Stultissimus quisque pecunijs mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi salua re publica poterant. Tandem flagitante exercitu (Meuaniam insederat) magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra uenit, incertus animi, & infidis consilijs obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum auium superuolita uit, ut nube atra diem obtunderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto sacrificij apparatus, longè ubi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improvidus consilij, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendo uel bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios uultu quoque & incessu trepidus, dein temulentus. Postremo tædio castrorum, & audita defectione Misencensis classis, Romanam reuertit, recentissimum quodque uulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cum transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hycme atque inopia hostes aggredi in aperto foret, dum dispergit uires, acerrimum militem, & usque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, uera dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellij, ita formatis principis auribus, ut aspera quæ utilia, nec quicquam nisi iucundum & lesurum acciperet. Sed classem Misencensem (tantum ciuilibus discordijs etiam singulorum audacia ualet) Claudius Fauentinus centurio per ignominiam à Galba dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis, pretium proditi-

Vitellius in castra uenit apud Meuaniam.

Vitellius qualis in bello.

Aures Vitellij quomodo formatæ.

Audacia singulorum quid possit in discordia ciuili.

tionis ostentans, præerat classi Claudius Apollinaris, neq; fidei constans, neq; strenuus in perfidia. & Apinius Tiro prætura functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæq; impulsa. præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contra Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellicis ciuilibus miscebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit, data in auxilium urbana cohors, & gladiatores quibus Iulianus præerat. Ut collata utrinque castra, haud magna cunctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupauere, moribus situq; magis quàm ipsorū ingenio tutam. Quæ ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi, studijs militum & clamoribus populi arma poscentis resouebatur, dum uulgi ignauum & nihil ultra uerba ausurum, falsa specie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) uocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur. Seruorum numerum, & pondus argenti senatoribus indicit. equites Romanæ libertini. mani obtulere operam pecuniasq; , etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. Ea simulatio officia metu profecta uerterat in fauorem. Et plerique haud perinde Vitellium, quàm casum locumq; principatus miserabantur. nec deerat ipse uultu, uoce, lacrymis misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidantum est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici uoluit, aspernatus antea

Vulgi ignauum & nihil ultra uerba ausurum.

antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu Metus.
consilia prudentium, & vulgi rumor iuxta audiuntur.
 Cæterum ut omnia in consulti impetus cœpta, initijs ualida, spatio languescunt, dilabi paulatim senatores, equitesq; primo cunctanter, & ubi ipse non aderat, mox conterriti, mœsti uel discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus quæ non dabantur omisit. Ut terrorem Italiæ possessa Meuania, ac uelut renatum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flavianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Samnis, Pelignusq; . & Marsi æmulatione, quod Campania præuenisset, ut in nouo obsequio ad cuncta belli munia acrescerant. Sed sæda hyeme per transitum Apennini conflictatus exercitus: & uix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna uertisset, quæ Flavianis ducibus nõ minus sæpe quàm ratio affuit. Fortuna Flavianorum ducum.
 Obuium illic Petilium Cerialem habere, agresti cultu, & notitia locorum, custodias Vitellij elapsam. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, eoq; inter duces assumptus est. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuntij, per uarias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ ualetudinẽ causabatur. Domitiano aderat animus. sed custodes à Vitellio additi, quanquam se socios fugæ promitterent, tanquã insidiantes timebantur. Atq; ipse Vitellius respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium ut Carsulas uenere, paucos ad requiem dies Carsulæ. sumunt, donec aquilæ signaq; legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, late prospectans, tuto co-

Antonius Pri-
mus ad mili-
tes.

piarū aggestu, florentissimis pone tergum municipijs. Simul colloquia cū Vitellianis decem milliū spatio distantibus, & proditio sperabatur. Aegre id pati males & uictoria malle quā pacē. ne suas quidē legiones opperiebantur, ut prædæ quā periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, esse adhuc Vitellio uires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuiliū fortunæ permittenda, uictoriam consilijs & ratione proficisci. Iam Misenensem classem & pulcherriam Campaniæ oram descuiisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quā quod inter Tarracinā Narniamq; iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonensi partū, & exitio Cremonæ nimium inuidiæ, ne concupiscerent Romam capere potius quā seruare. Maiora illis præmia & multo maximum decus, si incolumitatē senatui populoq; Rom. sine sanguine quæsisserent. His ac talibus mitigati animi. Nec multo post legiones uenere. Et terrore fama q; aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabāt, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas cēturias turmasq; tradere donum uictori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri. Missus extemplo Varus cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit. plures abiectis armis, ueniam petiuere. quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus uirtutem copiasq; hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitij pœna. & præmijs defectorum uera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus desertis castris ad Vitellium

tellium regressi pudore proditionis cunctos exoluerent. Fab. Valens
 Iisdem diebus Fabius Valens Urbini in custodia interficitur. Urbini interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatū, ne quā
 ultra spem fouerent. nam peruasisse in Germanias Valen-
 tcm, & ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebāt. Visa
 cæde, in desperationem uersi. & Flauianus exercitus im-
 mane quātum animo exitium Valentis, ut finem belli ac-
 cepit. Natus erat Valens Anagninæ equestri familia. pro- Valens, Ana-
gninus fuit.
 cax moribus, neque absurdus ingenio famam urbanitatis
 per lasciuiam petere. ludicro iuuenum sub Nerone, uelut
 ex necessitate, mox sponte mimos actitauit, scite magis
 quā probe. Legatus legionis & fuit Virginiū, & infā-
 mauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum,
 seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit, Galbæ prodi-
 tor, Vitellio fidus, & aliorum perfidia illustratus. Abru-
 pta undique spe Vitellianus miles transiturus in partes, id
 quoque non sine dedecore, sed sub signis uexillisq; in sub-
 iectos Narniæ campos descendere. Flauianus exercitus ut
 ad prælium intentus armatusq;, densis circa uiam ordini-
 bus adstiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circunda-
 tos Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ,
 pars Interannæ subsistere iussi. relictæ simul è uictrici-
 bus legiones neq; quiescentibus graues, & aduersus cõtu-
 maciā ualidæ. Nō omiserunt per eos dies Primus ac Varus
 crebris nuntijs salutē, & pecuniā et secreta Cāpaniæ of-
 ferre Vitellio, si positis armis, seq; ac liberos suos Vespā-
 siano permisisset. In eūdē modū et Mutianus cōposuit epi-
 stolas: quibus plerūq; fidere Vitellius, ac de numero seruo-
 rū, electione lictorū loqui. tāta torpedo inuaserat animū,
 ut si principē cū fuisse cæteri nō meminisset, ipse obliuiscere-
 retur. At primores ciuitatis, Flauīū Sabinū præfectū ur- Fl. Sabinus fra-
ter Vespasianī
præfectus ur-
bis,

Mobilis populi animus.

Affecta fides.

Silius Italicus.

bis secretis sermonibus incitabant, uictoriae famæq; partē capefferet. Esse illi proprium militem cohortium urbanarum, nec defuturas uigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona uictoribus. ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis undiq; nuntijs trepidas. populi mobilem animum: & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeo ruentibus debilitatū. gratiam patri belli penes eum, qui urbem occupasset. Id Sabino conuenire, ut imperium fratri reseruaret: id Vespasiano, ut cæteri post Sabinum haberentur. Haudquaquam erecto animo eas uoces accipiebat inualidus senecta. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tanquam inuidia & emulatione fortunam fratris moraretur. Namq; Flavius Sabinus etate prior, priuatis utriusq; rebus, autoritate pecuniaq; Vespasianum antecibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuisse, domo agrisq; pignori acceptis. Unde quanquā manente in speciem cōcordia, offensarum opera metuebantur. Melior interpretatio, mitem uirū abhorrere à sanguine et cædibus: eoq; crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisq; per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi, postremo in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba uocesq; duos testes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul uisentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quòd si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius, quàm ipse cesserat, incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Cæterum ut quisq; Vitellio fidus, ita pacem & condiciones abuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidē in libidine uictoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, ut priuatum

Vitellium pateretur, ne uictos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sane senem, & prosperis aduersisq; satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, et beatos Campaniæ sinus promitti. Sed ubi imperium Vespasianus inuasit, non ipsi, non amicis eius, non deniq; exercitibus securitatē, nisi extincto æmulatore reediturā. Fabium illis Valentem captiuum & casibus dubijs reseruatū, prægrauem fuisse, nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mutianus, ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeat. Non à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin ut censurā patris, ut tres consulatus, ut tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. per stare militē, superesse studia populi. Deniq; nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendū uictis, moriendū deditis. id solum referre, nouissimum spiritum per ludibrium & cõtumelias effundant, an per uirtutem. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaq; ne pertinacibus armis, minus placabilem uictorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportuna morte excidium domus præuenit, nihil principatu filij affecuta, nisi luctum & bonam famam. x v. kal. Ianu. audita defectione legionis cohortiumq; quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœsta circū familia. Simul ferebatur læticia paruulus filius uelut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intèpestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquā adeo rerum humanarum immemor, quæ non commoueret

Germanicus
Vitellij filius.

Mutianus specimen partium.

L 3 illa

Vitellius positurus insignia imperij.

illa facies, Romanum principem & generis humani paulo ante dominum, relicta fortuna suæ sede, per populum, per urbem, exire de imperio. Nihil tale uiderant, nihil audierant. Repentina uis dictatorem Cæsare oppresserat, occulta Caium insidiæ. nox & ignotum rus fugam Neronis absconderat. Piso & Galba tanquam in acie cecidere: in sua concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiã fœminis, pauca & præsenti mœstitiæ cõgruentia locutus: Cedere se pacis & reip. causa: retinerent tantum memoriam sui, fratremq; & coniugem & innoxiam liberorum ætatē miserarentur. Simul filium protendens, modo singulis, modo uniuersis cõmendans, postremo fletu præpediente, assistenti cõsuli (Cæcilius Simplex erat) exolutum à latere pugionem, uelut ius necis uitæq; ciuium, reddebat. Asperrante consule, reclamantibus qui in concione adsisterant, ut in æde Cõcordiæ positurus insignia imperij, domumq; fratris petiturus discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium uocatum. interclusum alterum iter, idq; solum quod in sacra uia pergeret patebat. Tum consilij inops in palatium redijt. Præuenerat rumor, eiuari ab eo imperium. Scripseratq; Flauius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohiberent. Igitur tanquam omnis res in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & pleriq; equestris ordinis, omnisq; miles urbanus & uigiles, domum Flauij Sabini compleuerunt. Illuc de studijs uulgi & minus Germanicarum cohortium affertur. Longius iam progressus erat, quam ut regredi posset: & suo quisq; metu, ne disiectos eoq; minus ualidos Vitelliani consecerentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, cõsiliu ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. Circa lacum Fundani descendentibus qui

Sabinum

Eiuari imperium.

Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptissimi Vitellianorum. Modicū ibi prælium improviso tumultu, sed prosperū Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij insedit, milite ex quibusdam senatorū equitumq; quorum nomina tradere haud promptū est, quoniam uictore Vespasiano multi id meritū erga partes simulauere. Subierūt obsidium etiam foeminae: inter quas maxime insignis Verulana Gracilia, neq; liberos, neq; propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles custodia socordi clausos circumdedit. eoq; cōcubina nocte suos liberos Sabinus & Domitianū fratris filiū in capitoliū acciuit. At Sabinus misso per neglecta ad Flavianos duces nuncio, qui circūsideri ipsos, nisi subueniretur, arctas res nūciaret, noctē adeo quietam egit, ut digredi sine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferrox, laboribus & uigilijs parū intentus erat. Et hybernus humber repente fuscus, oculos auresq; impediebat. Luce prima Sabinus antequā inuicē hostilia cœperent, Cornelium Martialem è primipilaribus ad Vitelliū misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. Simulationē prorsus & imaginē deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres uiros. Cur enim è rostris, fratris domū imminentē foro, & iritandis hominū oculis, quàm Auentinum & penates uxoris petisset? Ita priuato & omne principatus speciem uitanti conuicisse. Contrā Vitellium in palatiū, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatū agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimā urbis partem. ne Capitolio quidem abstincti. Togatū nempe se, & unum è sonatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus urbium, deditioibus cohortium iudicatur. Iam Hispanijs Germanijs

Fl. Sabinus capitoliū insedit.

Verulana Gracilia

Germanijsq; & Britannia desciscē tibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec ultro ad conditiones uocaretur. Pacē & cōcordiam uictis utilia, uictoribus tantū pulchra esse. Si coventionis pœniteat, non se que perfidia deceperit, ferro peteret, nō filium Vespasiani uix puberem. quantum occisis uno senē & uno iuuenē profici? Iret obuiam legionibus, de summa rerū illic certaret. cætera secundū euentū prælij cessura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui causa respondit, culpā in militem confirens, cuius nimio ardori imparē esse modestiam suā. Et monuit Martialem, ut per secretam ædium partē occulte abiret, ne à militibus internūcius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neq; iubendi, neq; uetandi potens, non iam imperator, sed tantū belli causa erat. Vixdum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisq; autor: cito agmine forū, & imminētia foro templā præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, usq; ad primas Capitoliæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextra subeuntibus. In quarū tectū egressi, saxis tegulisq; Vitellianos deturbabant. neq; illis manus, nisi gladijs armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum uidebatur. Faces in prominentē porticum iece re, & sequebantur ignem. ambustasq; Capitolij fores pe-

Statuæ decora
maiorum.

netrassent, ni Sabinus reuulsas undiq; statuas, decora maiorum, in ipso aditu uice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadūt, iuxta lucum Asyli, & quā Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa utraq; uis. propior atq; acrior per asyllum ingruebat. Nec sisti poterant scandētes per coniuncta ædificia: quæ, ut in multa pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, que

quæ crebrior fama est, quo nitentes ac progessos depule-
 rint. Inde lapsus ignis in porticus appositas ædibus. mox
 sustinētes fastigium Aquilæ uetere ligno traxere flammā
 alueruntq; . Sic Capitolium clausis foribus indefensum, et
 indireptum conflagrauit. Id facinus post conditam urbem
 luctuosissimū foediſsimumq; recip. populo Ro. accidit, nul-
 lo externo hoste, propitijs si per mores nostros liceret
 deis. Sedem Iouis optimi maximi auspicato à maioribus
 pignus imperij cōditam, quā nō Porsena dedita urbe, neq;
 Galli capta tenere potuissent, furore principum excindi?
 Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priua-
 ta. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armo-
 rū causis, quo tātæ cladis precio, pro patria bellauimus?
 Vouerat Tarquinius Priscus rex bello Sabino, ieceratq;
 fundamēta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quo mo-
 dicæ adhuc Po. Ro. res sufficerēt. Mox Seruius Tullius so-
 ciorum studio, deinde Tarquinius Superbus capta Sueſſa
 Pometia, hostiū spolijs extruxere. Sed gloria operis liber-
 tati reſeruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterū con-
 sul dedicauit ea magnificētia, quā immēsæ postea Po. Ro.
 opes ornarēt potius quàm augerēt. Iisdē rursus uestigijs
 situm est, postquam interiecto cccc xv. annorū spatio
 L. Scipione, C. Norbano coss. flagrauerat. Curā uictor
 Sylla suscepit, neq; tamen dedicauit. hoc solum felicitati
 eius negatū. Luctatij Catuli nomen inter tanta Cæsarum
 opera, usq; ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremaba-
 tur. Sed plus pauoris obsesſis, quàm obſessoribus intulit.
 Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantia
 inter dubia indigebat. Ex diuerso trepidus miles, dux se-
 gnis, & ueluti captus animi, non lingua, non auribus com-
 petere. neq; alienis consilijs regi, neque sua expedire. huc
 illuc

Capitolium con-
flagrauit.

Flauiani in ca-
pitolio obsesſi

Omnes præcipiunt, nemo exequitur.

illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iusserat uetare, quæ uetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. postremo abiectis armis, fugā & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq; miscent. Pauci militarium uirorū, inter quos maxime insignes, Cornelius Martialis, Aemilius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnā ausi obtruncantur. Flauium Sabinū inermem, neq; fugā cœptantē, circumsistunt, & Quintū Atticum consulem, umbra honoris & suamet uanitate monstratū, quod edicta in populū pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitellium iecerat. Cæteri per uarios casus elapsi, quidā seruili habitu, alij fide clientium coniecti, & inter sarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebātur, ultro rogitantes respondentes uē audaciam pro latebra haberent. Domitianus prima irruptione apud ædituum occultatus, solertia liberti lineo amictu turbæ sacrificarū immixtus, ignoratus apud Cornelium Primū paternum clientē, iuxta Velabrū delituit. Ac potiente rerū patre, disiecto æditui contubernio, modicū sacellum IOVI CONSERVATORI aramq; posuit, casusq; suos in marmore expressit. Mox imperiū adeptus, IOVI CVSTODI tēplum ingens, seq; in sinu dei sacravit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitelliū ducti, nequaq; infesto sermone uultuq; excipiuntur, fremētibus qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesq; miscet. Stantē pro gradibus palatij Vitelliū, & preces parantē, peruicere ut absisteret. Tum confossum conlaceratumq;, & abscisso capite truncū corpus Sabini in Gemonias

Fl. Domitian⁹
latebra seruatus.
Sacrificolæ.

Plebs.

nias trahunt. Hic exitus uiri haud sane spernendi. Quinq;
 & xxx. stipendia in rep. fecerat, domi militiæq; clarus.
 Innocentiã iustitiamq; eius nõ argueres. Sermonis nimius Sermonis ni-
mius erat.
 erat. Id unũ septem annis quibus Mœsiam, duodecim qui-
 bus præfecturã urbis obtinuit, calumniatus est rumor. in
 fine uitæ, alij segnẽ, multi moderatũ, & ciuium sanguinis
 parcũ credidere. Quod inter omnes constiterit, ante prin-
 cipatum Vespasiani decus domus penes Sabinũ erat. Cæ-
 dem eius lætam fuisse Mutiano accepimus. Ferebant ple-
 riq; etiã paci cõsultum, dirempta æmulatione inter duos,
 quorum alter se fratrem imperatoris, alter cõsortem impe-
 rij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium posceti po-
 pulo restitit, placatus ac uelut uicẽ reddens, quod interro-
 gantibus quis Capitoliũ incendiisset, se reum Atticus obtu-
 lerat. Eaq; cõfessione, siue aptum tempori mendaciũ fuit,
 inuidiam crimenq; agnouisse, & à partibus Vitellij amo-
 litus uidebatur. Iisdẽ diebus L. Vitellius positus apud Fe-
 roniam castris, excidio Terracinæ imminēbat, clausis illic Terracinæ ob-
sidium per Vi-
tellianos.
 gladiatoribus remigibusq;, qui nõ egredi mœnia, neq; pe-
 riculum in aperto audebant. Præerat, ut suprã memorau-
 mus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasci-
 uia socordiaq; gladiatorum magis quàm ducum similes.
 Non uigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu-
 dieq; fluxi, & amœna littorum personantes, in ministe-
 rium luxus dispersis militibus, de bello tantum inter con-
 uinia loquebantur. Paucos ante dies discesserat Apinius
 Tyro, donisq; ac pecunijs acerbe per municipia cõquire-
 dis, plus inuidiæ quàm uiriũ partibus addebat. Interim
 ad L. Vitelliũ seruus Virginij Capitonis perfugit, pollici-
 tusq; si præsiidiũ acciperet, uacuã arcẽ furtim traditurũ, Terracina pro-
ditione serui
capitur.
 multa nocte cohortes expeditas summis montiũ iugis su-
 per

per caput hostium sistit. Inde miles ad cædē magis quàm ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cum tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neq; inulti cecidere. Cæteri ad naues ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasere, in quibus præfectus classis Apollinaris: reliquas in littore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & uerberibus sædatus, in ore eius iugulatur. Fuere qui uxorem L. Vitellij Triariam inceserint, tanquam gladio militari cincta, inter luctum cladesq; expugnatae

Laurea: Terracinæ, superbe sæueq; egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei ad fratrem misit, percussatus statim regredi se, an perdomandæ Capaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modo partibus Vespasiani, sed Reip. fuit. nam si recens uictoria miles & super insitam peruicaciam secundis ferrox, Romam contendisset, haud parua mole certatum, nec

L. Vitellius. sine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio quamuis infami inerat industria, nec uirtutibus ut boni, sed quo modo pessimus quisq; uitijs ualebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus, festos

Otriculum. Saturni dies Otricoli per otium agitabat. Causa tam prauæ moræ, ut Mutianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tanquam dolo cunctantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatū & nubile filiam et dotales opes, pretium proditiōis, offerebat: Alij ficta hæc, & in gratiam Mutiani composita: Quidam omnium id ducem consilium fuisse, ostentare potius urbi bellum quam inferre: quando ualidissimæ cohortes à Vitellio descendi

desceiissent, et abscisis omnibus praesidijs cessurus imperio uidebatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui sumptis temere armis, munitissima Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haud facile quis uni assignauerit culpam, quae omnium fuit. nam & Mutianus ambiguus epistolis uictores morabatur, et Antonius praepostero obsequio, uel dum tegret inuidiam, crimen meruit. caeteri quoque duces dum peractum bellum putant, finem eius insigniucere. Ne Petilius quidem Cerialis cum mille equitibus praemissus, ut transuersis itineribus per agrum Sabinum Salaria uia urbem introiret, satis maturaerat, donec obsessi Capitolij fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, se ad saxa rubra, loci nomen. rum auxilium uenit. Illic interfectum Sabinum, conflagrauit se Capitolium, tremere urbem, in caesa omnia accepit. plebem quoque & seruitia pro Vitellio armari nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre praedium aduersum fuerat. namque incautum & tanquam ad uictos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes exceperunt. pugnatum haud procul urbe inter aedificia hortosque & anfractus uiarum. quae gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concursus, adiunctis quibusdam qui nuper apud Narniam deciderunt, fortunam partium speculabantur. capitur praefectus aequae Tullius Flavianus. caeteri foeda fuga consternantur, non ultra Fidenas secutis uictoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus urbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures raptis quod cuique obuium telis, signum pugnae exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam urbem prorumpere iubet. Mox uocato senatu, deliguntur legati ad exercitum, ut praetexto

M rcip.

reip. concordia pacemq; suaderet. *Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt extremum discrimē adiere, aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Rusticus, auxit inuidiã super uiolatũ legati prætorisq; nomē, ppria dignatio uiri. Palatur comites. occiditur proximus lictor dimouere turbã ausus. et ni dato à duce præsidio defensi foret, sacrũ etiã inter exteras gētes legatorũ ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilibus ra-
Legatorũ ius sacrum. bies usq; in exitiũ temerasset. Aequioribus animis accepti sunt, qui ad Antoniũ uenerãt, nõ quia modestior miles, sed duci plus autoritatis. Miscuerat sc legatis Muso-
Musonius Rufus. nius Rufus equestris ordinis, studiũ philosophiæ, et placita Stoicorũ emulatus. Cœptabatq; permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differēs, armatos monere. Id plerisq; ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propelleret pculcarētq; ni admonitu modestissimi cuiusq;, et
Intempestiua sapientia. alijs minitãtibus, omisisset intēpestiuã sapietiã. Obuia fere et uirgines Vestales cũ epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamine unũ diẽ postulabãt. si morã intericississent, facilius omnia cõuētura. Virgines cũ honore dimissæ, Vitellio rescriptũ, Sabini cæde, et incendio Capitolij, dirẽpta belli cõmercia. Tætãuit tamẽ Antonius uocatas ad cõcionẽ legiones mitigare, ut castris iuxta pontẽ Miluiũ positis, postera die urbẽ ingrederētur. Ratio cũctãdi, ne asperatus prælio miles, non populo, nõ senatui, ne tẽplis quidẽ ac delubris decorũ consuleret. Sed omnẽ prolationẽ ut inimicam uictoriæ suspectabãt. Simul fulgētia per colles uexilla, quãquã imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerãt. Tripartito agmine, pars ut astiterat Flaminia uia, pars iuxta ripã Tiberis incescit, tertiuũ agmẽ p Salariã Collinæ portæ ppinquabat. plebs inuectis equitibus fusa. Miles Vitellianus*

trin's et ipse præsijs occurrit. Prælia ante urbē multa et uaria: sed Flauianis cōsilio ducū præstātibus, sæpius prospera. Ii tantum conflictati sunt, qui in partem sinistram urbis ad Sallustianos hortos per angusta & lubrica uiarum flexerāt. Superstantes macerijs hortorum Vitelliani ad scrum usq; diem saxis pilisq; subcuntes arcebāt, donec ab equitibus qui porta Collina irruerant, circumuenirentur. Concurrere & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties uictoria: Vitelliani desperatione sola ruebant, & quanquam pulsī, rursus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus, utq; in ludicro certamine, hos modo, rursus illos clamore & plausu fouebat: quoties pars altera inclinasset ab diti in tabernis, aut si quam in domum perfugerāt, erui iugulariq; postulantes parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cædes obuerso, spolia in uulgus cecidebant. Sæua ac deformis urbe tota facies. alibi prælia & uulnra, alibi balneæ popinæq;. Simul cruor & strues corporum, iuxta scorta, et scortis similes: quantum in luxurioso ocio libidinum, quicquid in acerbissima captiuitate scelerum, prorsus ut eandem ciuitatē & furere crederes & lasciuire. Cōfluxerant antè armati exercitus in urbe, bis L. Sylla, semel Cinna, uictoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana securitas, & ne minimo quidē temporis uoluptates intermissæ, uelut festis diebus id quoq; gaudiū accederet, exultabāt. Fruebatur nulla partiū cura, malis publicis læti. Plurimū molis in oppugnatione castrorū fuit, quæ acerrimus quisq; ut nouissimā spem retinebāt. Eo intētius uictores, præcipuo ueterū cohortiū studio, cūcta ualidißimarū urbium excidijs repta, simul admouent testudinem, tormenta, aggeres, facesq;

Populus pugnae spectator.

Castrorū oppugnatione.

facesq; quicquid tot prælijs laboris ac periculi hausissent, opere illo cōsummari clamitantes. Urbē senatui ac pop. Ro. tēpla dijs reddita, propriū esse militis decus in castris: illā patriā, illos penates. ni statim recipiātur, noctē in armis agendā. Cōtrā Vitelliani quanquā numero fatōq; dispares, inq̄tare uictoriā, morari pacē, domos arasq; cruore fœdare, suprema uictis solatia complectebātur. Multi semianimes super turres et propugnacula mœniū expirauere. Conuulsis portis reliquus globus obtulit se uictoribus, et cecidere omnes cōtrarijs uulneribus uersi in hostē.

Roma capta.

Ea cura etiā moriētibus decori exitus fuit. Vitellius capta urbe, per auersam palatii partē Auentinū in domum uxoris sellula defertur, ut si diē latebra uitauisset, Terracinā ad cohortes fratremq; perfugeret. Dein mobilitate ingenij, et quæ natura pauoris est, cū omnia metuēti, præsentia maxime displicerēt, in palatiū regreditur, uastū descrtumq; dilapsis etiā infimis seruitiorū, aut occursum eius declinātibus. Terret solitudo, et tacētes loci. tētat clausa, inhorrescit uacuis, fessusq; misero errore, et pudēda latebra semet occultans, ab Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vincēte pone tergū manus. laniata ueste, fœdū spectaculū ducebatur, multis increpātibus, nullo illacrymāte. deformitas exitus misericordiā abstulerat. Ob-

Germanicus miles.

uius è Germanicis militibus, Vitelliū infesto ictu per irā, uel quo maturius ludibrijs eximeret, an tribunū appetierit, in incerto fuit: aurē tribuni amputauit, ac statim cōfossus est. Vitelliū infestis mucronibus coactū, modo erigere os et offerre cōtumelijs, nūc cadētes statuas suas, plerūq; rostra, aut Galbæ occisi locū cōtucris, postremo ad Gemonias, ubi corpus Flauij Sabini iacuerat, ppulere. Vox una nō degeneris animi excepta, cū tribuno insultanti, se tamē imperatorē eius fuisse respōdit. Ac deinde ingestis uulne-

Fui tamē imperator tuus.

ribus concidit. Et uulgus eadē prauitate infectabatur interfectū, qua fouerat uiuentē. Pater illi L. Vitellius. septimum et quinquagesimū ætatis annū explebat. cōsulatū, sacerdotia, nomē locumq; inter primores, nulla sua industria, sed cūcta patris claritudine adeptus. Principatū ei detulere qui ipsum nō nouerāt. Studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quæsitā perinde affuere, q̄ huic per ignauīā. Inerat tamē simplicitas ac liberalitas, quæ, ni adsit modus, in exitiū uertuntur. Amicitias dū magnitudine munerū, nō constātia morū cōtinere putat, meruit magis, q̄ habuit. Haud dubiē intererat Vitelliū uinci. Sed impunitate perfidiā non possunt, qui Vitelliū Vespasiano prodidit, cū a Galba desciuisset. Præcipitāte in occasum die, ob pauorē magistratū senatorumq; qui dilapsi ex urbe aut per domos clientū semet occultabāt, uocari senatus nō potuit. Domitianū, postquā nihil hostile metuebatur, ad duces partiū progressum, et Cæsarē cōsalutatū, miles frequēs, utq; erat in armis, in paternos penates deduxit.

P. COR. TACITI

AB EXCESSV DIVI

AVGVSTI ANNA-

LIVM

LIBER XX.

INTERFECTO Vitellio bellū magis desierat, quā pax cœperat. Armati per urbem uictores, implacabili odio uictos cōsectabātur. plenæ cadibus uix, cruenta fora templaq; passim trucidatis ut quæq; sors obtulerat. Ac mox augete licentia, scruta-

M 3 tari,

tari, ac protrahere abditos: si quē procerū habitu et iuue-
 ta prospexerāt, obrūcare, nullo militū aut populi discrimi-
 mine. quæ sæuitia, recētibus odijs, sanguine explebatur,
 dein uerterat in auaritiā. Nihil usquā secretum aut clau-
 sum sinebāt, Vitellianos occultari simulantes. Initium id
 perfringendarū domuum, uel si resisteretur, causa cædis.
 Nec deerat egētissimus quisq; ex plebe. et pessimi serui-
 tiorū prodere ultro dites dominos. alij ab amicis mōstra-
 bātur. Vbiq; lamēta, cōclamationes, et fortuna captæ ur-
 bis, adco ut Othoniani Vitellianiq; militis inuidiosa an-
 tea petulātia desideraretur. Duces partiū accēdendo ci-
 uili bello acres, temperādæ uictoriæ impares. Quippe in
 turbas & discordias pessimo cuique plurima uis, pax &
 quies bonis artibus indigēt. Nomē sedēq; Cæsaris Domi-
 tianus acceperat, nondū ad curas intentus, sed stupris &
 adulterijs filiū principis agebat. Præfectura prætorij pe-
 nes Arriū Varum. Sūma potētiae in Frimo Antonio. is pe-
 cuniā famuliamq; è principis domo, quasi Cremonensem
 prædā rapere. Cæteri modestia uel ignobilitate, ut in bel-
 lo obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida et ser-
 uitio parata, occupare redeuntē Tarracina L. Vitelliū cū
 cohortibus, extinguiq; reliqua belli, postulabat. Præmissi
 Ariciā equites. agmē legionum intra Bouillas stetit. Nec
 cūctatus est Vitellius, seq; & cohortes arbitrio uictoris
 permittre. Et miles infelicia arma haud minus ira, q̄ me-
 tu abiicit. Lōgus deditorū ordo septus armatis per urbē
 incescit. Nemo supplici uultu, sed tristes et truces, & ad-
 uersum plausus ac lasciuiam insultātis uulgi immobiles.
 paucos erūperc auosos, circūiecti pressere. cæteri in custo-
 diā conditi. Nihil quijsquā locutus indignū, & quanquā
 inter aduersa, salua uirtutis fama. Dein L. Vitellius inter-
 ficitur, par uitijs fratris, in principatu eius uigilantior,

L. Vitellius in
 exercitur.

nec perinde prosperis socius, q̄ aduersis abstractus. Iisdē diebus Lucilius Bassus cū expedito equite ad cōponendā Campaniā mittitur, discorāibus municipiorū animis, magis inter semet, q̄ cōtumacia aduersus principē. Viso milite, quies et minoribus colonijs impunitas. Capuæ legio tertia hyemādi causa locatur, et domus illustres afflictae, cū cōtra Tarracinēses nulla ope iuuarētur. Tāto procliuus est iniuriæ q̄ beneficio uicē exoluere: quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Virginij Capitonis, quē proditorē Tarracinēsiū diximus, patibulo affixus, in iisdē annulis, quos acceptos Vitellio gestabat. At Romæ senatus cūcta principibus solita, Vespasiano decernit, letus et spei certus. q̄ppe sumpta per Gallias Hispaniasq; ciuilia arma, motis ad bellū Germanis, mox Illyrico, postquā Aegyptū, Iudæā Syriāq; et omnis puincias exercitusq; lustrauerāt, uelut expiato terrarū orbe, cœpisse finē uidebātur. Addidere alacritatē Vespasiani literæ, tāquā manēte bello scriptæ. ca. prima specie, firma. ceterū ut princeps loquebatur, ciuilia de se et rep. egregia. nec senatus obsequiū dcerat. Ipsi cōsulatus cū Tito filio, prætura Domitiano & cōsulare imperiū decernuntur. Miserat et Mutianus epistolas ad senatū, quæ materia sermonibus præbuere: si priuatus esset, cur publice loqueretur. potuisse eadē paucos post dies loco sententiæ dici. ipsa quoq; insectatio in Vitellianos fera et sine libertate. id uero erga rēp. superbū, erga principem cōtumeliosum, q̄ in manu sua fuisse imperiū, donatiq; Vespasiano iactabat. Ceterum inuidia in occulto, adulatio in aperto erāt. Multo cū honore uerboru Mutiano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco,

Et Arrio Varo pratoria insignia. Mox deos respexere? restitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit. Ceteri uultu manuque pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Vbi ad Heluidium Priscum pratorē designatum uentum, prompsit sententiam, ut honorificam in bonum principem. Falsa aberant, et studiis senatus attollebantur. Isque precipuus illi dies magnae offensae initium, et magnae gloriae fuit. Res poscere uidetur, quia iterum in mentionem incidimus uiri saepius memorandi, ut uitam studiaque eius et quali fortuna sit usus, paucis repetam.

Heluidius Priscus quis et curias.

Heluidius Priscus regione Italiae, Tarracinae municipio, Cluuius patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studiis iuuenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium uelaret, sed quo firmior aduersus fortuita, reipublicae capesseret. doctores sapientiae secutus est, qui sola bona quae honesta, mala tantum quae turpia, potentiam, nobilitatem, ceteraque; extra animum, neque bonis neque malis annumerant. Quaestorius adhuc, a Pato Thraesca gener delectus, est moribus soccri nihil aequae ac libertatem hausit, cuius, senator, maritus, gener, amicus, cunctis

Aequabilis.

uitae officijs aequabilis, opum contemptor, recti peruicax, compositas aduersus metus. Erant quibus appetentior famam uidere tur, quando etiam sapientibus cupido gloriae nouissima exuitur. Ruina soccri, in exilium pulsus, ut Galbae principatu redijt, Marcellum Eprum delatorem Thraescae accusare aggreditur. Ea ultio (incertum maior an iustior) senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen, et egregijs orationibus utriusque certatum. Mox dubia uoluntate Galbae, multis senatorum deprecantibus omisit Priscus, uarijs (ut sunt hominum ingenia) sermonibus moderationem laudantium, aut constantem

Dubia uoluntas.

tiam requirētium. Cæterū eo senatus die, quo de imperio
 Vespasiani cēsebant, placuerat mitti ad principē lega-
 tos. Hinc inter Heluidiū & Eprium acere iurgiū. Priscus
 eligi nominatim à magistratibus iuratis, Marcellus urnā
 postulabat. quæ consulis designati sententia fuerat. Sed
 Marcelli studiū proprius rubor excitabat, ne alijs electis
 posthabitus crederetur. Paulatimq; per altercationē ad
 cōtinuas & infestas orationes prouecti sunt, quæ He-
 luidio, quid ita Marcellus iudicium magistratū paucesce-
 ret? esse illi pecuniā & eloquētiā, quīs multos anteiret,
 ni memoria flagitiorū urgeretur. Sorte et urna mores nō
 discerni: suffragia & existimationem senatus reperta, ut
 unius cuiusq; uitam fama q; penetraret. pertinere ad utili-
 tatē reip. pertinere ad Vespasiani honorē, occurrere illi
 quos innocētissimos senatus habeat, qui honestis sermo-
 nibus aures imperatoris imbuāt. Fuisse Vespasiano ami-
 citiā cū Thrasea, Sorano, Senecione, quorū accusatores
 etiā si puniri nō oporteat, ostētari nō debere. hoc senatus
 iudicio uelut admoneri principē, quos probet, quos re-
 formidet. nullū maius boni imperij instrumentū, q̄ bonos
amicos. Esse satis Marcello quod Neronē in exitium tot
 innocentium impulerit. Frueretur præmijs & impunitate,
 Vespasianū melioribus relinqueret. Marcellus nō suam
 sententiā impugnari, sed consule designatū cēsuisse dice-
 bat secūdū uetera exēpla, quæ sorte legationibus posuis-
sent, ne ambitioni aut inimicitijs locus foret. Nihil euenis-
 se cur antiquitus instituta exolescerēt, aut principis ho-
 nor in cuiusquā cōtumeliā uerteretur. sufficere oēs obse-
 quio. id magis uitandū ne peruicacia quorūda iritaretur
 animus nouo principatu suspēsus, et uultus quoq; ac ser-
 mones oīum circūspectās. Se meminisse tēporū quibus na-
 tus sit, quā ciuitatis formā patres auiq; instituerint: ulte-

Certamen in
 senatu de lega-
 tione, inter Pri-
 scū & Epriū.

Sors & urna.
 Suffragia.

Amici boni.

Uteriora mi-
rari, praesentia
sequi.

riora mirari, praesentia sequi: bonos imperatores uoto expetere, qualescunq; tolerare. Non magis sua oratione Thraseā q̄ iudicio senatus afflictū. Seuitiā Neronis per huiusmodi imagines illuxisse. nec minus sibi anxiā talem amicitiam q̄ alijs exiliū. Deniq; cōstantia, fortitudine Catonibus et Brutis aequaretur Heluidius: se unū esse ex illo senatu qui simul seruierit: suadere etiā Prisco, ne supra principē scanderet, ne Vespasianū senē triumphalē, iuuenum liberorū patrē praeceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis

Modus libertatis.

egregijs modū libertatis placere. Hæc magnis utrinq; cōtentionibus iactata, diuersis studijs accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiā medijs patrū annitētibus retinere morē. Et splēdidissimus quisq; eodē inclinabat, metu inuidiæ si ipsi eligerētur. Secutū aliud

Prætores ærarij.

certamē. Prr. ærarij (nā tum à Prr. tractabatur ærarium) publicā paupertatē questi, modū impensis postulauerāt. Eam curā consul designatus ob magnitudinē oneris, et remedij difficultatē, principi reseruabat. Heluidius arbitrio senatus agēdum cēsuit. Cū perrogarēt sentētias consules, Vulcat. Tertulinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tāta re principe absente statueretur. cēsuerat Heluidius, ut Capitoliū publicè restitueretur, adiuuaret Vespasianus. Eā sententiā modestissimus quisq; silentio, deinde obliuio trāsmissit. Fuere qui et meminissent. Tū

Musonius Rufus,

inuictus est Musonius Ruf. in Publ. Celerē, à quo Barcā Soranū falso testimonio circūuentū arguebat. Ea cognitione renouari odia accusationū uidebātur. sed uilis et nocēs reus protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria. Celer professus sapientiā, dein testis in Barcam proditor corruptorq; amicitiae, cuius se magistrū ferebat. Proximus dies causæ destinatur. Nec tam Musonius aut

Publius, quàm Priscus & Marcellus cæteriq; motis adulationibus animis expectabantur. Tali rerū statu, cum discordia inter partes, ira apud uictos, nulla in uictoribus autoritas, nō leges, nō principes in ciuitate essēt, Mutianus urbē ingressus cunctā simul in se traxit. fracta Primi Antonij Variq; potētia, male dissimulata in eos Mutiani iracundia, quamuis uultu tegeretur. Sed ciuitas rimā diū offensis sagax, uerterat se, trāstuleratq;. Ille unus ambiri, coli. nec deerat ipse stipatus armatis, domos hortosq; permutans. apparatu, incessu, excubijs, uim principis cōplecti, nomē remittere. Plurimū terroris intulit cædes Calpur. Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus. sed nomē insigne, & decora ipsi iuucta, rumore uulgi celebrabatur. Erantq; in ciuitate adhuc turbida, et nouis sermonibus lata, qui principatus inanē ei famā circū darēt. Iussu Mutiani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe cōspectior mors foret, ad quadragesimū ab urbe lapidem uia Appia fuo per uenas sanguine extinguitur.

Iul. Priscus prætoriarū sub Vitellio cohortiū præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alph. Varus. Asiaticus enim (is libertus) malam potentiā seruili supplicio expiauit. Iisdem diebus crebrescētē cladis Germanicæ famam nequaquā mœsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionū castra hyberna, desciiuisse Gallias, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus causis ortū, quanto externarū sociarumq; gentiū motu flagrauerit, altius expediam. Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsī extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, simul que insulam inter uada sitam occupauere, quam mare Oceanum a fronte, Rhennus annis tergum, ac latera circumluit; nec opibus

Calpurnij
Galeriani
cædes.

Iulius Priscus.

Alph. Varus.
Asiaticus Vi-
telliij libertus.
Bellum in infe-
riori Germa-
nia gestum.

Bataui.

Insula Batauo-
rum.

Iul. Paulus.
Cl. Ciuilis.

Romanis societate ualidiorum attriti, uiros tantum armaq; imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, trāsmiſſis illuc cohortibus, quas uetere instituto nobiliſſimi populariū regabant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi studio. arma equosq; retinens, integris turmis Rhenū per-rumpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, regia stirpe, multo cæteros antebant. Paulum Fonteius Capito falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili cathenæ, miſſusq; ad Neronē, & à Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adiit, flagitante supplicium eius exercitu. Inde causæ irarum, spesq; ex malis nostris. Sed Ciuilis ultra quàm barbaris solitum, ingenio solers, & Sertoriū se aut Hannibalem ferens simili oris dehonestamento, ne ut hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm, deſciuiſſet, Vespasiani amicitiam studiumq; partium præ-tendit: miſſis sanè ad eum Primi Antonij literis, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iuebatur. Eadem Ordo-nius Flaccus præſens monuerrat, inclinato in Vespasianū animo, & reipub. cura, cui excidium aduētabat, si redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irru-piſſent. Igitur ciuilis diſidij certus, occultato interim al-tiore conſilio, cætera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellij Batauorū iuuentus ad de-lectum uocabatur: quem ſuapte naturo grauem, onera-bant miniſtri auaritia ac luxu, senes aut inualidos cōqui-rendo, quos pretio dimitterent. rursus impuberes, sed for-ma conſpicui (& est plerisq; proccera pueritia) ad stu-prum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi ſeditionis autores, perpulere ut delectum abnuerēt. Ciuilis primo-rcs gentis, & promptiſſimos uulgi ſpecie epularum, ſu-

erum in nemus uocatos, ubi nocte ac letitia incaluisse uidet, à laude gloriaq; gentis orsus, iniurias & raptus, & cetera seruitij mala enumerat. Neq; enim societatem ut olim, sed tanquam mancipia haberi: quando legatū graui quidem comitatu, & superbo cum imperio uenire: tradi se præfectis centurionibusq; , quos ubi spolijs & sanguine expleuerint, mutari, exquiriq; : nouos sinus, & uaria prædandi uocabula. Instare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus uelut supremum diuidantur. Nunquam magis afflictam re Romanam, nec aliud in hibernis, quam prædam et senes: attollerent tantum oculos et inania legionum nomina ne pauescerent: esse sibi robur peditū equitumq; : cōsanguincos Germanos, Gallias idem cupiētes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambigam fortunam Vespasiano imputaturos. uictoriae rationem non reddi. Magno cum assensu auditus, Barbaro ritu & patrijs execrationibus uniuersos adigit. Missi ad Caninefates qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, lingua, uirtute par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuntijs pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, ut supra retulimus, ac tum Magontiacy agētes. Erat in Caninefatibus stolidæ audaciæ Brinio, claritate nataliū insigni. pater eius multa hostilia ausus, Caiarum expeditionum ludibrium impune spreuerat. Igitur ipso rebellis familiæ omine, impositusq; scuto, more gentis, & sustinentium humeris uibratus, dux deligitur. Statimq; accitis Frisijs (transrhenana gens est) duarum cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrupit. Nec prauiderant impetum hostium milites, nec si præuidissent, satis uirium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein uagos & pacis modo effusos lixas

Caninefates.

Brinio fuit.
Brimio.

Frisij.

negotiatoresq; Romanos inuadunt. Simul excidijs castrorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa uexillaq; & quod militum, in superiorem insule partem congregantur, duce Aquilio prinipilari. nomen magis exercitus quam robur, cohortibus abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumq; pagis, segnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit ultro præfectos, quòd castra deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninesatem tumultum compressurum: illi sua quisque hyberna repeterent. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit, erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessare, ad intransgressus, Caninesates, Frisios, Batuos proprijs cuncis componit. directæ ex diuerso acies haud procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerat. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit. Perculsiq; milites improuisa prodicione à socijs hostibusq; cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remugum è Batavis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumq; impediabant. mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ obijcere. ad postremum gubernatores centurionesq; nisi eadem uolentis, trucidant, donec uniuersa quatuor et uiginti nauium classis transfugeret, aut caperetur. Clara ea uictoria in præsens, in posterum usui: armaq; & naues quibus indigebant adepti, magna per Germanias Galliasq; fama, libertatis autores celebrabantur. Germaniæ statim misce legatos auxilia offerentes, Galliarum societatem Ciuilis arte

arte donisq; affectabat, captos cohortiũ præfectos suas
 in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mal-
 lent data potestate. manentibus honorata militia, digre-
 dientibus spolia Romanorum offerebantur. Simul secre-
 tis sermonibus admonebat malorum, quæ tot annis per-
 peffi, miseram seruitutem falso pacem uocarent. Batauos
 quanquam tributorum expertes, arma contra commu-
 nes dominos cepisse. prima acie fusum uictum'que Ro-
 manum. quid si Galliæ iugum exuant? quantum in Ita-
 lia reliquum? prouinciarum sanguine, prouincias uinci.
 ne Vindicis aciem cogitarent. Batauo equite protritros
 Aeduos Aruernosq; fuisse inter Virginij auxilia Belgas.
 uereq; reputantibus Galliam suis met uiribus concidisse.
 Nunc easdem omnium partes, addito si quid militaris di-
 sciplinæ in castris Romanorum uiguerit. esse secum ue-
 teranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procu-
 buerint. Seruirent Syria Asiaq; et suetus regibus Oriës,
 multos adhuc in Gallia uiuere ante tributa genitos. Nu-
 per certe caso Quintilio Varo pulsam è Germania ser-
 uitutem. Nec Vitellium principem, sed Cæsarem Augu-
 stum bello prouocatum. Libertatem natura etiam mu-
 tis animalibus datam. Virtutem proprium hominis bo-
 num. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent uacui
 occupatos, integri fessos. dum alij Vespasianum, alij Vi-
 tellium foucant, patere locum aduersus utrunque. Sic in
 Gallias Germaniasq; intentus, si destinati prouenissent,
 ualidissimarum ditissimarum'que nationum regno immi-
 nebat. At Flaccus Ordeconius primos Ciuilibus conatus per
 dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas
 cohortes, pulsum Batauorum insula Romanum no-
 men trepidi nuntij afferbant, Mumium Lupercum
 lega

- legatum (is duarum legionum hybernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios, è præsentibus Vbios, è proximis Treuirorum equites, haud longe agentes, raptim transmisit, addita Batauorum ala, quæ iam pridem corrupta fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis, maiore precio fugeret. Ciuilis captarum cohortium signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoria cladis terrerentur, matrem suam sororesq; , simul omnium coniuges paruosq; liberos consistere à tergo iubet, hortamenta uictoriæ, uel pulsis pudorem. Ut uirorum cantu, foeminarum ululatu sonuit acies, nequaquam par à legionibus cohortibusq; redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala trans fugiēs, statimq; in nos uersa. Sed legionarius miles, quam rebus trepidis, arma ordinesq; retinebat. Vbiorum Treuirorumq; auxilia, foeda fuga dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in castra, quibus Veterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, uel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios auerhitur. Iisdem diebus Batauorum & Caninesatium cohortes, cum iussu Vitellij in urbem pergerent, missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumescere statim superbia ferociaq; , & precium itineris donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio postulabant, non ut assequerentur, sed causam seditioni. Et Flaccus multa cōcedēdo, nihil aliud effecerat, quàm ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petiuere, ut Ciuili iungerentur. Ordconius adhibitis tribunis centurionibusq; consulta=*

uit,

uit, num obsequium abnuentes ui coërceret. Mox insita ignavia, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito delectu suppletæ legionesangebant, statuit continere intra castra militem. Dein pœnitentia, & arguentibus ipsis qui suaserant, tanquam secuturus, scripsit Herennio Gallio legionis primæ legato, qui Bonnã obtinebat, ut arceret trãsitũ Batauos, sc cum ^{Bonna.} exercitu tergis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Ordeonius, inde Gallus motis utrinq; copijs, medios clausissent. Flaccus omisit inceptũ, alijsq; literis Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum. Quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertia militis neq; hostiũ ui, sed fraude metuebantur ducum euenire. Bataui cum castris Bonnensibus propinquarent, præmiscere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponeret. Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent: Longa atque irrita militia fessis, patriæ atque otij cupidinem esse: Si nemo obsisteret, innoxiiũ iter fore: sin arma occurrãt, ferro uiam inuenturos. Cunctantem legatum milites perpulerant, fortunam prælij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarum' que ignaua, sed procax ante periculum manus omnibus portis erumpunt, ut Batauos numero impares circumfundant. Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur, densi undique, & frontem tergaq; ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis pellitur legio, & uallum portasq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis cumulatæ corporibus fossæ nec cade tantũ & uulneribus, sed ruina, & suis pleriq; telis intericre. Victores, colonia A

Colonia A-
grippinen.

N grippinen

Bonnense præ
lium.

Bructeri.
Tencteri.

Germani ima
gines ferarum
in bellum por
tant.

grippinensium uitata, nihil cetero in itinere hostile au-
si, Bonnense prælium excusabant, tanquam petita pace,
postquam negabatur, sibimetipsi consulissent. Ciuilis
aduentu ueteranarū cohortium, iusti iam exercitus du-
ctor, sed consilij ambiguus, & uim Romanā reputans, cū
etos qui aderāt, in uerba Vespasiani adigit. Mittitq; le-
gatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vete-
ra castra concesserant, ut idem sacramentum accipe-
rent. Redditur responsum, neque proditoris, neque ho-
stium se consilijs uti. Esse sibi Vitellium principem, pro
quo fidem & arma usq; ad supremum spiritum retentu-
ros. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romana-
rum ne ageret, sed meritas scelcris pœnas expectaret.
Quæ ubi relata Ciuili, incensus ira, uniuersam Batauo-
rum getē in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq;,
& excita nuncijs Germania ad prædam famam que. Ad-
uersus has belli concurrentis minas, legati legionum Mu-
nius Lupercus & Numisius Rufus uallum murosq; fir-
mabant. subuersa longæ pacis opera, haud procul ca-
stris in modum municipij extructa, ne hostibus usui fo-
rent. Sed parum prouisum, ni copię in castra conuche-
rentur, rapi permiscere. Ita paucis diebus per licentiam
absumpta sunt, quæ aduersus necessitates in longū suffe-
cissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum
obtinens, utranq; Rheni ripam, quo truculentior uisu fo-
ret, Germanorum cateruis complet, assultante per cãpos
equite. Simul naues in aduersum amnē agebantur. Hinc
ueteranarum cohortiū signa, inde depromptæ syluis iue-
gisq; ferarum imagines, ut cuiq; gēti inire prælium mos
est, iuxta belli ciuilis externiq; facie obstupescerant ob-
sessos. & spem oppugnatiuum augebat amplitudo ualli,
quod

quod duabus legionibus situm, uix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo turbata pace illic congregata, et bello ministra aderat. Pars castrorum in collem leniter assurgens, pars aequo adibat. quippe illis hybernis obsideri premique; Germanias Augustus crederat: neque unquam id malorum, ut oppugnatum ultero legiones nostras uenirent. Inde non loco neque munimentis labor additus. Vis et arma satis placebant. Batavi, transrhenanique; quo discreta uirtus manifestius spectaretur, sibi quaeque gens consistunt, ceminus laceffentes. Post ubi pleraque telorum turribus pinnisque moenium irrita haerebant, et desuper saxis uulnerabantur, clamore atque impetu inuasere uallum. Appositis plerique scalis, alij per testudinem suorum scandebant iam quidam, cum gladijs et armorum incussu praecipitati, sudibus et pilis obruuntur, praeferos in initio, et rebus secundis nimij. Sed tum praedae cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam insolitum sibi ausi. nec ulla ipsis solerti. per fugae captiuique docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: ut alij superstantes, tanquam ex aggere praeliarentur: pars intus occulti, muros subruerent. Sed excussa ballistis saxa strauere in forme opus. et crates uincasque parantibus adactae tormentis ardentes hastae. ultero que ipsi oppugnatores ignibus petebantur, donec desperata ui uerterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta, et multum imbellis turbae. Simul ex inopia proditio, et fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim cognito castrorum obsidio, et missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculae duodecimesimae legionis lega-

Veterum castrorum situs.

N 2 to tradit

to tradit, ut quàm maximis per ripam itineribus celera-
 ret. Ipse pauidus torpere inuisus militibus. neq; enim am-
 bigue fremebāt: emissas à Magontiacò Batauorū cohòr-
 tes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in Societatē Ger-
 manos. Non Primi Antonij, neq; Mutiani ope Vespasia-
 num magis adolcuisset. aperta odia, armaq; palàm de pel-
 li: fraudem & dolum, obscura, eoq; ineuitalia. Ciuilem
 stare contrā, struere aciem. Ordeonium è cubiculo & le-
 ctulo iubere quicquid hosti cōducatur. Tot armatas fortis-
 simorum uirorum manus, unius senis ualitudine regi.
 Quin potius interfecto traditore, fortunam uirtutemq;
 suam malo omine exoluerent. His inter se uocibus insiste-
 tes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano literæ, quas
 Flaccus, quia occultari nequibant, pro cōcione recitauit:
 uinctosq; qui attulerāt ad Vitellium misit. Sic mitigatis
 animis, Bonnam hyberna primæ legionis uētum. In sen-
 sior illic miles culpā cladis in Ordeonium uertebat: eius
 iussu directam aduersus Batauos aciem, tanquam à Ma-
 gontiacò legiones sequerentur: eiusdem proditione cæ-
 sos, nullis superuenientibus auxilijs. Ignota hæc cæteris
 exercitibus, neq; imperatori suo nunciari: cum accursu
 tot prouinciarum, extingui repens perfidia potuerit. Or-
 deonius exemplaria omnium literarum, quibus per Gal-
 lias Britanniamq; & Hispanias auxilia orabat, exerci-
 tui recitauit: instituitq; pessimum facinus, ut epistolæ A-
 quiliferis legionum traderentur, à quibus antè militi quàm
 ducibus legebantur. Tum è scditiosis unū uinciri iubet,
 magis usurpandi iuris causa, quàm quia unius culpa fo-
 ret. Motusq; Bonna exercitus, in coloniā Agrippinen-
 sem affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Ro-
 manam enixe iuuabant. Mox ualescentibus Germanis,
 pleræq;

Bonna, hyber-
 na primæ le-
 gionis.

Colonia A-
 grippinen.

pleræq; ciuitates aduersum nos armatæ spe libertatis, & si exuissent seruitiū cupidine imperitandi. Gliscebant ira cundia legionū, nec terrorem unius militis uincula indiderant. quin idem ille arguebat ultro conscientiam ducis, tanquam nuncius inter Ciuilem Flaccumq; falso crimine testis ueri opprimeretur. Cōscendit tribunal Vocula mira constantia, prehensumq; militem ac uociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent, optimus quisq; iussis paruere. Exin cōsensu ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferebant: inopia stipendij frumētūq;, & simul delectum tributaq; Galliæ aspernātes: Rhenus, incognita illi cælo siccitate, uix nauium patiens, arcti com meatus, dispositæ per omnem ripam stationes quæ Germanos uado arcerent: eademq; de causa minus frugum, & plures qui cosumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquam nos amnes quoq; & uetera imperij munimēta desererēt. quod in pace fors seu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. Ingressis Nouesium tertiadecima legio coniungitur. Ad ^{Nouesium.} Voculæ in partem curarum Herennius Gallus legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco Gelduba nomen ^{Gelduba.} est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo uallandoq;, & cateris belli meditentis militem firmabant. Utq; præda ad uirtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilem acceperant, ^{Gugernorum pagus.} ductus Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Forte nauem haud procul castris frumento grauem, cum per uada hæssisset, Germani in suam ripam trahabant. Non tulit Gallus, misitq; subsidio cohortem. Ausus & Germanorum numerus, paulatimq; aggregan-

tibus se auxilijs acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem uerterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio scissa ueste, uerberato corpore, quo precio, quibus conscijs prodidisset exercitum, dicere iubēt. Redit in Ordeonium inuidia. Illum auctorē sceleris, hunc ministrū uocant: donec exitium militantibus exterritus, proditionem & ipse Ordeonio obiecit. Vincitūq; , aduentu demum Voculæ exoluitur. Is postera die autores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat licentiæ patientiæq;. Haud dubiè gregarius miles Vitellio fidus: splendidissimus quisque in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum uices, & mixtus obsequio furor, ut contineri nō possent, qui puniri poterant. At Ciuilem immensis actibus uniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmata. Ille ut cuiq; proximum, uastari Vbios Treuirosq; , & alia manu Mosam amnem transire iubet, ut Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterēt. Actæ utrobiq; prædæ. Infestius in Vbijs, quos genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenses uocarent. Cæsæ cohortes eorum in uico Marcoduro incuriosius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quieuerunt Vbij, quominus prædæ è Germania peterent. primo impune: dein circumuenti sunt, per omne id bellum meliore usi fide quàm fortuna. Contusis Vbijs grauior & successu rerū ferocior Ciuilis, obsidium legionū urgebat, intentis custodijs, ne quis occultus nuncijs uenientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operū Batauis delegat: Transrhenanos prælium poscentis, ad scindendum uallū ire, detrusosq; redintegrare certa

Licentia militum & patientia.

Vbij. Treuiri.

Menapij. Morini. Vbij sese uocabant Agrippinenses.

Marcodurum uicus Vbiorū.

re certamē iubet, superāte multitudine, & facili damno.
 nec finem labori nox attulit. Congestis circum lignis ac
 censusq; simul epulantes, ut quisq; uino incalucrat, ad
 pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum te
 la per tenebras uana. Romani conspicuam Barbarorum
 aciem, & si quis audacia aut insignibus effulgens, ad
 itum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto
 igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uero
 strepitus dissoni, casus incerti, neq; friendi, neq; decli=
 nandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere
 corpora, tendere arcus: nihil prodesse uirtus, fors cuncta
 turbare, & ignauorū saepe telis fortissimi cadere. Apud
 Germanos incōsulta ira: Romanus miles periculorū gna
 rus ferratas sudas, grauiā saxa nō forte iaciebat. Vbi so=
 nus molientium, aut appositæ scalæ hostem in manus
 dederant, propellere umbone, pilo sequi: multos in mœ=
 nia egressos pugionibus fodere. Sic exhausta nocte, no=
 uam aciem dies aperuit. Eduxerant Bataui turrim du=
 plici tabulato, quam prætoris portæ (is aquisimus lo=
 cus) propinquātem promoti contra ualidi asseres, & in=
 cussæ trabes perfregere, multa superstantium pernicie.
 Pugnatumq; in percussos subita & prospera eruptione.
 Simul à legionarijs peritiam & arte præstantibus, plura
 struebantur. Præcipuum pauorē intulit suspēsū & nu=
 tans machinamētum, quo repente demisso præter suorū
 ora, singuli plures uel hostium sublime rapti, uerso pon=
 dere intra castra effundebātur. Ciuili omīssa oppugnā
 di spe, rursus per otium absidebat, nuncijs & promissis fē
 dem legionum conuellens. Hæc in Germania ante
 Cremonensē prælium gesta, cuius euentum literæ pri=
 mi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præse-

Ciuilis legio-
 nes obfidet.

Irrita Veterū
 castrorum op=
 pugnatio.

Etus cohortis è uictis Alpinus Montanus fortunam par-
 tium præsens fatebatur . diuersi hinc motus animorum.
 Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, mi-
 litia sine affectu, hortantibus præfectis statim à Vitellio
 desciscunt: uetus miles cunctabatur. Sed adigente Ordeo
 nio Flacco, instantibus tribunis dixit sacramentum, non
 uultu neq; animo satis affirmans: & cum cætera iurisiu-
 randi uerba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes,
 aut leui murmure, & plerunq; silentio transmittabant.
 Lectæ deinde pro cõcione epistolæ Antonij ad Ciuilem,
 suspiciones militũ iritauere tanquam ad socium partiũ
 scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox alla-
 tis Geldubam in castra nuncijs, eadem dicta factaq;, &
 missus cũ mandatis Montanus ad Ciuilẽ, ut absisteret bel-
 lo, ne ue externa armis falsis uelaret. Si Vespasianum iu-
 uare aggressus foret, satisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis
 primo callide, post ubi uidet Montanum præferocem in-
 genio, paratumq; in res nouas, orsus à questu pericu-
 lisq; quæ per quinq; & uiginti annos in castris Roma-
 nis exhausisset, Egregium, inquit, precium laboris ce-
 pi, necẽ fratris, & uincula mea, & sæuissimas huius exer-
 citus uoces. quibus ad suppliciũ petitus, iure gētium pœ-
 nas reposco. uos autem Treuiri cæteræq; seruientũ ani-
 mæ, quod precium effusi totiens sanguinis expectatis,
 nisi ingratham militiam, immortalia tributa, uirgas, secu-
 res, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius co-
 hortis, & Canincfates Batauiq; exigua Galliarum por-
 tio, uana illa castrorum spatia excidimus, uel septa ferro
 famẽ que preminimus: denique, ausos aut libertas seque-
 tur, aut uicti ijdem erimus. Sic accensum, sed meliora
 referre iussum dimittit. Ille ut irritus legationis redijt, cæ-
 tera

Concipere iu-
rifiurandi uer-
ba.

Gelduba.

Ciuilis ad Al-
pinum Mon-
sanum.

terra dissimulans, quæ mox erupere, Ciuilis parte copia-
 rum retenta, ueteranas cohortes, & quod è Germanis ma-
 xime promptum, aduersus Voculam exercitumque; eius mit-
 tit, Iulio Maximo & Claudio Victore sororis suæ filio
 ducibus. Rapiunt in transitu hyberna alæ Asciburgij si- Asciburgium.
 ta. adeoque improuisi castra inuoluere, ut non alloqui, non
 pandere aciem Vocula potuerit. Id solum ut in tumultu mo-
 nuit, sub signano milite media firmare. auxilia passim cir-
 cumsusa sunt. Eques prorupit, exceptusque; compositis ho-
 stium ordinibus, terga in suos uertit: Cædes inde non præ-
 lium. Et Neruiorum cohortes metu seu perfidia latera Neruij.
 nostrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum, quæ amif-
 sis signis intra uallum sternebantur, cum repente nouo
 auxilio fortuna pugnae mutatur. Vasconum lectæ à Gal- Vasconum co-
hortes.
 ba cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, au-
 dito præliantium clamore, intentos hostis à tergo inua-
 dunt, latioremq; quam pro numero terrorem faciunt, a-
 lijs à Nouesio, alijs à Maguntiaco uniuersas copias ad-
 uenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, &
 dum alienis uiribus confidunt, suas recepere. Fortissimus
 quisque; è Batavis, quantum peditum erat, funduntur: ce-
 ques euasit, cum signis captiuisque; quos prima acie corri-
 puerant. Cæsorum eo die in partibus nostris maior nu-
 merus & imbellior, è Germanis ipsa robora. Dux uterque;
 pari culpa meritis aduersa, prosperis defuere. Nam Ci-
 uilis si maioribus copijs instruxisset aciem, circumiri a
 tam paucis cohortibus nequisset, castra que perrupta ex-
 cidisset. Vocula nec aduentum hostium explorauit, eoque;
 simul egressus uictus que. dein uictoriae parum confisus,
 tritis frustra diebus, castra in hostem mouit. quem si
statim impellere, cursum que rerum sequi maturasset,

N 5

Soluere

solucre obsidium legionum eo impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tanquam perditæ apud Romanos res, & suis uictoria prouenisset. Circunferbantur signa uexillaq; ostentati etiam captiui. ex quibus unus egregium facinus ausus, clara uoce gesta patefecit, confossus illic à Germanis, unde maior indici fides. Simul uastatione incendijsq; flagrantium uillarũ, uenire uictorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamq; & uallum circumdari Vocula iubet, ut depositis impedimentis sarcinisq; expediti certarent. Hinc in duces clamor pugnam poscentiũ. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessiq; prælium sumpserunt. nam Ciuilis aderat, non minus uitijs hostium quam uirtute suorũ fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisq; ignauus: quidam recentis uictoriæ memores, retinere locum, ferire hostẽ, seq; & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obsessos tendere, Ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapsu equi prostratus, credita per utrunque exercitum fama, uulneratum aut interfectum, immanc quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula omiſſis fugientium tergis, uallum turresq; castrorũ augebat, tanquam rursus obsidium immineret, corrupta totiens uictoria, non falso suspectus bellum malle. Nihil æque exercitus nostros, quam egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa, ut inde terrestri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incescit, nondum satis firmo Ciuile. qui rursus missos Nouesium frumen

Bataul fugiit,

Nouesium.

frumentatores, datasq; in præsidium cohortes uelut mul-
 ta pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma
 in uehiculis. cunctos licentia uagos, compositus inua-
 dit, præmissis qui pontes & uiarum angusta insiderent.
 pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec præ-
 liū nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, ma- Gelduba.
 nentibus ut fuerant castris, quæ relictorum illic militum
 præsidio tenebantur. Non erat dubium quantum in re-
 gressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus onus
 stis pauculisq;. Addit exercitui suo Vocula mille dele-
 ctos è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera
 obseſis, indomitū militem & ducibus insensum. Plures
 quam iussum erat profecti, palam in agmine fremebant,
 non se ultra famem insidias legatorum toleraturos. At
 qui remanserant, desertos se abducta parte legionum
 querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocantibus
 Voculam, alijs redire in castra abnuentibus. Interim Ci-
 uilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atq; inde
 Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud
 procul Nouesio, equestri prælio prospere certauit. Sed
 miles secundis aduersisq; perinde in exitium ducum ac-
 cendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimano-
 rum que auctæ legiones donatium exposcunt, com-
 perto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu contactus Or-
 deonius, nomine Vespasiani dedit. Idq; præcipuum fuit
 seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & no-
 sturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouant:
 nec ullo legatorum, tribunorum ue obsistere auso, quip-
 pe omnem pudorem nox ademerat, protractum è cu-
 bili interficiunt. Eadem in Voculam parabatur, nisi ser-
 uili habitu, per tenebras ignoratus euasisset. Vbi sedato
 impetu

Vulgus sine re-
flore.

Magontiaci
obsidium.

impetu, metus redijt, centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, ut est uulgus sine rectore præceps, pauidum, socors, aduentante Ciuile, raptis temere armis, ac statim omisissis, in fugam uertuntur. Res aduersæ discordiã peperere. ijs qui è superiore exercitu erant, causam suam dissociantibus: Vitellij tamen imagines in castris, & per proximas Belgarũ ciuitates repositæ, cũ iam Vitellius corruisset. Dein mutati in pœnitentiã primani quartaniq; & duodeuice simani Voculam sequuntur, apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Catitis, Vsiptijs, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruetati. Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricã uallũq; per fines suos Treuiri struxere, magnisq; inuicẽ cladibus cũ Germanis certabant: donec egregia erga populum Romanũ merita, mox rebelles fœdarent. Interea Vespasianus iterum, ac Titus, consulum absentes incurrunt, mæsta & multiplici metu suspensa ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitia hyemis prohibebantur, uulgus alimẽta in dies mercari solitum, cui una ex rep. annonæ cura, clausum littus, retineri cõmeatus dũ timet, credebat: augmentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondũ posuerant: nec uictoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoq; bellis inexplebiles, nulla unquã ciuilis uictoria satiauit. Kalend. Ianuarijs in senatu quem Iulius Frontinus prætor urbanus uocauerat, legatis exercitibusq;, ac regibus laudes gratesq; decreta.

Et Ter

Et Tertio Iuliano prætura, quod transgrediētem in partes Vespasiani legionē descruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox ciurante Frontino, Cæsar Domitianus præturā cepit. Eius nomen epistolis edictisq; proponebatur. Ius penes Mutianū, nisi quod pleraq; Domitianus instigātibus amicis aut propria libidine audebat. Sed præcipuus Mutiano metus ē Primo Antonio, Varoq; Ario, quos recentes clarosq; rerū fama, ac militum studijs, etiam populus fovebat, quia in neminē ultra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianū Crassum, egregijs maioribus & fraterna imagine fulgentem, ad capeffendam rempub. hortatus, haud defutura conscriptorū manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mutianus, quia propalām opprimi Antonius nequibat, multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citriorem Hispaniam ostentans discessu Cluuij Rufi uacuum. simul amicis eius, tribunatus præfecturasque largitur. Dein postquam inanem animum spe, & cupidine impleuerat, uires abolet, dimissa in hyberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto quicquid turbidum, redit urbi sua forma legesq; & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentia patris fratrisq; ac iuuenta sua pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. Reserente Casare de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, ut Pisonis quoque memoria celebraretur. Patres

utrunq;

Mutianus.

Anto. Primus.
Scribonianus
Crassus.Domitianus
Cæsar.

Fastos exonerare.

Publius Celer damnatus.

Commentarij Principales.

utrunq; iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quiq; æra legum uetustate delapsa noscerent, figerentq; & qui Fastos adulatione temporum scdatos exonerarent, modumq; publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Græpho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, dānatusq; Publius, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publica seueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. iustum iudicium expleffe Musonius uidebatur. Diuersa fama Demetrio Cynicam sectam professo, quod manifestū reū ambiciosius quā honestius defendisset. Ipsi Publico animus in periculis, neq; oratio suppeditauit. Signo ultionis in accusatores dato, petit a Cæsare Iunius Mauricus, ut commentariorum principalem potestatem senatui faceret, per quos noscret, quem quisq; accusandum poposcisset. Consulendum tali super re principem respondit. Senatus inchoantibus primoribus, iusiurandū concepit, quo certatim omnes magistratus, ceteri ut sententiam rogabantur, Deos testes aduocabāt, nihil ope sua factum quo cuiusquam salus læderetur, neq; se præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse, trepidis & uerba iurisiurandi per uarias artes mutantibus quibus flagitij conscientia inerat. Probabant religionem patres, periurium arguebant. Ea que uelut cæsura in Sariolenum Voculā, & Nonium Actianum, & Cestium Seuerū accerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenū & recens crimen urgebat, quod apud Vitellium molitus eadem foret. nec destitit senatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad Pactium Africanum transgressi,

gressi, eum quoq; proturbant, tanquam Neroni Scribonianos fratres concordia opibusq; insignes, ad exitium monstrauisset. Africanus neq; fateri audebat, neq; abnueret: in Vibium Crispum cuius interrogationibus fatigabatur, ultro conuersus, miscendo quæ defendere nequibat, societate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis cloquentiæq; famam Vipsanus Messala adeptus est, nondū senatoria ætate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum subuersa Crassorum & Orphiti domus in summum odium extulerat. Sponte ex S. C. accusationem subiisse iuuenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ uidebatur. Et Sulpitia Prætextata Crassi uxor, quatuorq; liberi, si cognosceret senatus, ultores aderant. Igitur Messala non causam neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò usq; progressus, ut post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitum morsu Pisonis caput obiektaret. Hæc certe, inquit, Nero non coëgit, nec dignitatem, aut ista lucem se uita redemisti. Sanè toleremus istorum defensiones, qui perdere alios quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exul pater, & diuisa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas, nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti, cum ex funere reipublicæ raptis consularibus spolijs, septuagies sestertio, signatus & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas fœminas eadem ruina prosterneres: cum segnitiam Neronis incusares, quod

Vipsanus.
Messala.
Aquil. Regulus
Crassorum
accusator.

Curt. Montanus
ni oratio.

per

per singulas domos seq; & delatores fatigaret: posse uniuersum senatum una uoce subuerti. Retinete Partes conscripti, & reseruate hominem tam expediti consilij, ut omnis etas instructa sit, & quomodo senes nostri Marcellum Crispum, iuuenes Regulum imitentur. Inuenit etiam emulos infelix nequitia. quid si floreat uigeatq;? Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus, prætorium & consularcm uisuri sumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt, cum interim intestabilior & sæuior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis etas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quam mores. Elanguimus P. C. nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros more maiorum puniendos flagitabat. Optimus est post malum principem dies primus. Tanto cum assensu senatus, auditus est Mōtanus, ut spem caperet Heluidius, posse etiam Marcellum prosterni. Igitur a laude Cluuij Rufi orsus, qui perinde diues & eloquentia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facesisset, crimine simul exemplo que Eprium urgebat, ardentibus patrum animis. quod ubi sensit Marcellus, uelut excedens curiamus, inquit, Prisce & relinquimus tibi senatum tuum: Regna præsentis Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus, ambo infensi, uultu diuerso: Marcellus minacibus oculis, Crispus renidens: donec accursu amicorum retraherentur. Cum glisceret certamē, hinc multi boniq;: inde pauci & ualidi pertinacibus odijs tenderent, consumptus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraq;, & priorum temporum necessitatibus, cēsuit Mutianus prolixè pro accusatoribus. Simul
cos qui

Heluidius Priscus optimus senator.

eos qui cœptam, dein omiffam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tanquam rogaret. Patres ceptatam libertatem, postquam obuiam itum, omifere. Mutianus ne sperni senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admiffis data impunitas uideretur, Octauium Sagittam, & Antistium Sofianum senatorij ordinis, egressos exilium in eafdem insulas redegit. Octavius Pontiam Posthumiam stupro cognitam, & nuptias suis abnuentem, impotens amoris interfecerat. Sofianus prauitate morum multis exitiofus ambo graui senatus consulto damnati pulsiq; quamuis concesso alijs reditu, in eadem pœna retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mutianum inuidia: Quippe Sofianus ac Sagitta, uiles etiam si reuenteretur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum habita in senatu cognitio secundum ueterem morem. Manlius Patricius ordinis senatorij, pulsatum se in colonia Senensi cœtu multitudinis, & iussu magistratum querebatur. nec finem iniuriæ hic stetisse: planctum & lamenta supremorum imagine præfenti sibi circumdata, cum contumelijs & probris, quæ in senatum uniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognita causa in conuictos uindicatum. Additum que S. C. quo Senensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur lege repetundarum, & exilio ob scuitiam. Inter quæ militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiffi, pro Vespasiano congregati. & lectus in eandem spem è legionibus miles, promiffa stipèdia flagitabat. Ne Vitelliani quidem sine multa cæde pelli poterat. Ingressus castra Mutianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insi-

Colonia Senensis.

○ gnibus

gnibus armisq; uictores constituit, modicis inter se spatijs discretos. Tum Vitelliani quos apud Bouillas in deditio-
nem acceptos memorauimus, ceteriq; per urbem, & urbi
uicina conquisiti, producuntur propè intecto corpore.
Eos Mutianus diduci, & Germanicum Britannicum que
militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere
iubet. Illos primus statim aspectus obstupescerat, cum ex
diuerso uelut aciem telis & armis truce[m], semet clausos
nudosq; & illuue deformes aspicerent. Vt uero huc illuc
distrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germani
ci militis formido, tanquam ea separatione ad cædem de-
stinarentur, cum manipularium pectora ceruicibus inuerti
suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari
causa disparem fortunam paterentur: modo Mutianum,
modo absentem principem, postremum cœlum ac deos ob
testari, donec Mutianus cunctos eiusdem sacramenti, eius-
dem imperatoris milites appellans falso timori obuiam
iret. Nanq; & uictor exercitus clamore lacrymas eorum
iuuabat. Isq; finis illa die. Paucis post diebus alloquentem
Domitianum firmati iam exceperere. Spernunt oblatos sibi
agros, militiam & stipendia orant. Preces erant, sed qui-
bus contradici non posset. igitur in prætorium accepti.
Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore,
alij ob culpam: sed carptim ac singuli, quo tutissimo reme-
dio consensus multitudinis extenuatur. Cæterum uera ne
pauperie, an uti uideretur, actum in senatu, ut sexcenties
sestertium à priuatis mutuuum acciperetur. Præpositusq;
ei curæ Pompeius Siluanus. Nec multo post necessitas
abiit, siue omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente
Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat: Funus que
censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta in-
stabilis

stabilis fortunæ, summaq; etiam miscentis. Sub idem tem-
pus L. Piso proconsul interficitur. ea de cæde quàm ueris-
sime expediam, si pauca supra petiero, ab initio causisq;
talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaq;
tutandis imperij finibus sub diuo Augusto Tiberio que
principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbi-
cus animi, ac M. Syllanum obtinentem Africam metuens,
ablatam proconsuli legionem, missò in eam rem legato
tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, &
mixtis utriusq; mandatis, discordia quæsita aucta q;
uo certamine, legatorum ius adoleuit, diurnitate officij,
uel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum
splendidissimus quisque securitati magis quàm potentie
consulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Vale-
rius Festus, sumptuosæ adolescentie, neq; modica cupiēs,
sed affinitate Vitellij anxius. Is crebris sermonibus tenta-
rit ne Pisonem ad res nouas, an tentanti restiterit, incer-
tum, quoniam secreto eorum nemo affuit, & occiso Piso-
ne pleriq; ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec am-
bigitur prouinciam & militem alienato erga Vespasia-
num animo fuisse. & quidam è Vitellianis urbe profugi,
ostentabāt Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam,
pericula ipsius, et in pace suspecta tutius bellū. Inter quæ
Claudius Sagitta præfectus alæ Petrinæ, prospera nauiga-
tione præuenit Papirium centurionē à Mutiano missum,
asseueravitq; mandata interficiēdi Pisonis ceturioni data:
Cecidisse Galerianum consobrinū eius generumq;: Vnam
in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mal-
let statim arma, seu petita nauibus Gallia, ducem se Vitel-
lianis exercitibus ostēderet. Nihil ad ea moto Pisonem, cen-
turio à Mutiano missus, ut portum Carthaginis attigit,

L. Piso procon-
sul Africæ in-
terficitur.

Val. Festus.

Cl. Sagitta.

Vulgus credulum.

magna uoce, leta Pisoni omnia, tanquam principi continuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari. uulgus credulū, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusq; cuncta miscebant, indiligentia ueri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, uel insita modestia, non in publicum egressus est, neq; se studijs uulgi permisit. Centurionemq; percunctatus, postquam quæsitum sibi crimen cædemq; comperit, animaduerti in eum iussit, haud perinde spe uitæ, quàm ira in percussorem, quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis retulisset. Anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidē munia usurpabat, clausus intra domum, ne qua motus noui causa uel sorte oriretur. Sed ubi Festo consternatio uulgi, ceturionis supplicium, ueraq; & falsa more famæ in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim uecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt, districtis gladijs, & magna pars Pisonis ignari, quòd Pænos auxiliares Maurosq; in eam cædem delegerat. haud procul cubiculo, obuium forte seruum, quis nam, & ubi esset Piso, interrogauere. Seruus egregio mendacio se Pisonem esse respondit, ac statim obruncatur. nec multo post Piso interficitur. Nanque aderat qui nosceret Bebius Massa è procuratoribus Africae, iam tunc optimo cuiq; exitiosus, & in causas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumeto ubi specularundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumq; castrorum Cetronium Pisanum uinciri iussit, proprias ob similtates: sed Pisonis satellitē uocabat, nulitesq; & centuriones quosdam punijt, alios præmijs affecit: neutrum ex merito, sed ut oppressisse bellum

lum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq; discor-
 dias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agre-
 stes, modicis principijs, iã per arma atq; acies exerceban-
 tur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Gara-
 mantas exciuerat gentem indonitam, & inter accolas la-
 trocinijs fœcundam. Vnde arcta Leptitanis res, lateq; ua-
 statis agris, intra mœnia trepidabant, donec interuentu
 cohortium alarumq; fusi Garamantes, & recepta omnis
 præda, nisi quam uagi per inaccessa mapalium ulteri-
 bus uendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pu-
 gnam, & prosperos undiq; nuncios, cecidisse Vitellium
 multi cuiusq; ordinis pari audacia fortuna que hybernum
 mare aggressi nunciauere. Aderant legati regis Vologesi
 quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magni-
 ficum letumq; tantis sociorum auxilijs ambiri, neq; indi-
 gere. Gratia Vologeso actæ. mandatumq; ut legatos ad
 senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Ita-
 liam resq; urbis intentus, aduersam de Domitiano famam
 accipit, tanquam terminos ætatis, & concessa filio egrede-
 retur. Igitur ualidissimam exercitus partem Tito tradit,
 ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum antequam di-
 grederetur, multo apud patrẽ sermone, orasse dicebatur,
 ne criminantium nuncijs temere accēderetur: integrumq;
 se ac placabilem filio præstaret. Non legiones, nō classes,
 perinde firma imperij munimenta, quam numerum libero-
 rum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquan-
 do aut erroribus imminui, transferri, desinere: suum cuiq;
 sanguinem indiscretum, sed maxime principibus, quorum
 prosperis & alij fruantur, aduersa ad iunctissimos perti-
 neant: Ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni
 pater exemplum præbuisset. Vespasianus haud æque Do-

mitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloq; & armis rempublicam attollere: Sibi pacem domumque curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius die rum frumentum in horreis fuerit, cum à Vespasiano com meatus subuenere. Curam restituendi Capitolij in L. Vesp sinum confert, equestris ordinis uirum, sed autoritate famãq; inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monue re, ut reliquæ prioris delubri in paludes auererentur, tem plum iisdem uestigijs sisteretur: nolle deos mutari ueterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, serena luce spatium omne quod templo dicabatur, euinclum uittis coronisq;. Ingressi milites quibus fausta omnia, felicibus ramis, deir uirgines Vestales cū pueris puellisq; patrimis matrimisq; aquariuis & fontibus amnisq; hausta, perluere. Tum Heluidius Priscus prætor, præeunte Plauto Heliatio pon tifice, lustrata boue taurisq; arca, & super cespitem reddi tus extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præsidcsq; imperij deos precatus uti cœpta prosperarent, sedesq; suas pieta te hominum inchoatas, diuina ope attollerent, uittas qui bus ligatus lapis innexiq; funes erant contigit. Simul cæ teri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio letitiãq; connixi, saxum ingès traxere: passimq; iniectæ fundæmentis argenti auriq; sti pes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus uicta, sed ut gignuntur. Prædicere haruspices ne temeraretur opus saxo auro uel in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere. & prioris templi magnificen tiæ defuisse creditum quo tanta uis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasq; mors Vitel li,

Ceremoniæ cir
cæ Capitolium
restituendum.

lij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiffa difsimulacione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones externum feruitium, quàm imperatorem Vefpafianum malle. Galli fufulerant animos, eandem ubiq; exercituum noftrorum fortunam rati. Vulgato rumore à Sarmatis Dacisq; Mœfica ac Pannonica hyberna circumfideri, paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æque quàm incendium Capitoli, ut finem imperij adefse crederent, impulerat: Captam olim à Gallis urbem, fed integra Iouis fede, manfiffe imperium: Fatali nunc igne, fignum cœleftis iræ datum. & poffeffionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, fuperfitione uana Druidæ canebant. Druidæ.
 Incefferatq; fama, primores Galliarū ab Othone aduerfus Vitellium mifos, antequam digrederentur, pepigiffe, ne deeffent libertati, fi populum Romanum continua bellorum ciuiliū series & interna mala fregiffent. Ante Flacci Ordeonij cædem nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio, commeauere nuncij inter Ciuilem Claficumq; præfectum alæ Treuirorum. Claficus nobilitate opibusque anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloque clara origo. Is fe è maioribus fuis hoftis populi Ro. quàm focius iactabat. Mifcuere fe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni à Vitellio præfectus. Sabinus fuper infitam uanitatē, falſæ ftirpis gloria incendebatur: proauiam fuam diuo Iulio per Gallias bellanti corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus, animos ceterorum ſcrutari. ubi quos idoneis rebatur, conſcientia obſtrinxere. in colonia Agrippinenſi in domum priuatam conueniunt. nam publicè ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Atamen interſuere quidam Vbiorum Tungrorumq;. Colonia Agrippinenſis.
 Vbij, Tungri.

O 4 Sed

Sed plurima uis penes Treuiros ac Lingonas. Nec tulerere moras consultandi. certatim proclamant, furere discordijs populum Ro. cæsas legiones, uastatam Italiam, capicum maxime urbem, omnes exercitus suis quemq; bellis distineri. si alpes præsidijs firmentur, coalita libertate disturtas Gallias, quem uirium suarum terminum uelint. Hæc dicta pariter probataq; . de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Pleriq; interficiendos censebant turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi, ne sublata spe ueniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in societatem. legatis tantum legionum interfectis, cæterum uulgus conscientia scelerum, et spe impunitatis, facile accessurum. Ea primi concilij forma. missiq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quo incautiores Voculam opprimerent. Nec desuere qui Voculæ nunciaret. Sed uires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisq; legionibus. Inter ambiguos nulites, & occultos hostes, optimum è præsentibus ratus, mutua dissimulatione et iisdem quibus petebatur artibus grassari, in

Ci. Labeo. coloniam Agrippinensem descēdit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit, pollicitusq; , si præsidium daretur, iturum in Batauos, & potiore civitatis partem ad societatem Romanam retracturū, accepta pedittum equitumq; modica manu, nihil apud Batauos ausus, quosdā Neruiorū Betasiorumq; in arma traxit. Et furtim magis quàm bello Caninesates Marsacosq; incurfabat. Vocula Gallorū fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cum Classicus ac Tutor per speciem explorādi prægressi, cū ducibus Germanorum pacta firmare. Tumq; primum discreti à legionibus, proprio uallo

uallo castra sua circumdant, obtestante Vocula, Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, ut Treuiris etiã Lingonibusq; despectui sit. Superesse fidas prouincias, uidores exercitus, fortunam imperij & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem Galliasq; singulis prælijs concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum expectarent. Melius diuo Iulio, diuoq; Augusto notos eorum animos. Galbam & infracta tributa hostiles spiritus induisse. Nũc hostes, quia molle seruitiũ: cum spoliati exutiq; fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, postquam per stare in perfidia Clasicũ Tutoremq; uidet, uerso itinere Nouesium cõcedit. Galli Nouesium. duũ millium spatio distantibus campis concedere. Illic commeantium centurionum militumq; emebantur animi, ut (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa uerba iurarent, pignusq; tanti sceleris, nece aut uinculis legatorum daretur. Vocula, quanquam pleriq; fugam suadebant, audendum ratus, uocata concione, in hunc modum disseruit. Nunquam apud uos uerba feci, aut pro uobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitiũ parari libens audio. Mortemq; in tot malis hostium, ut finem miseriarum expecto. Vestri me pudet miseretq;, aduersus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hostium. bellum cum populo Romano uestris se manibus gesturum Clasicus sperat: imperiumq; & sacramentum Galliarum ostentat. Adeo nos, si fortuna in præsens uirtusq; deseruit, etiam uetera exempla deficiunt, quoties Romanæ legiones perire præoptauerint, ne locopellerentur? socij sæpe nostri excindi urbes suas, seq; cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud precium exitus, quàm fides fama; . Tolerant cum maxi-

mè inopiam obsidiumq; apud Vetera legiones, nec terro
 re aut promissis demouentur. Nobis super arma & uiros
 & egregia castrorum munimēta, frumentum & commea-
 tus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper etiā dona-
 tivo sufficit, quod siue à Vespasiano, siue à Vitellio da-
 tum interpretari mauultis, ab imperatore certe Romano
 accepistis. Tot bellorum uictores apud Geldubam, apud
 Vetera, fuso toties hoste, si pauetis aciem, indignum id
 quidem. Sed est uallum, muriq; & trahendi artes, donec è
 proximis prouincijs auxilia exercitusq; cōcurrant. Sanè
 ego displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurioq; aut
 miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe uulgetur, uo-
 bis satellitibus Ciuilem & Clasicum Italiani inuasuros.
 An si ad mœnia urbis Germani Galli; duxerint, arma
 patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine.
 Tutori Treuiro agentur excubiæ? Signum belli Batauus
 dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis deinde
 sceleris exitus? cum Romanæ legiones contra direxerint,
 transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus in-
 ter reces & uetūs sacramētū inuisi deis errabitis? Te Iu-
 piter optime maxime, quē per oclingentos uiginti annos
 tot triūphis coluimus: te Quirinc Romanæ parens urbis,
 precor uenerorq; ut si uobis non fuit cordi, me duce hæc
 castra incorrupta & intemerata seruari, at certe pollui
 fœdariq; à Tutore & Clastico ne sinatis. Militibus Ro-
 manis aut innocentiam dētis, aut maturam & sine noxa
 pœnitentiam. Varie excepta oratio inter spem metumq;
 ac pudorem. Digressum Voculam & de supremis agitan-
 tem, liberti seruiq; prohibuere fœdissimā mortem sponte
 prauenire. Et Clasticus misso Aemylio Longino deserto-
 re primæ legionis, cædem eius maturauit. Hcrennum &

Numi-

Numisium legatos uinciri satis uisum. Dein sumptis Romani imperij insignibus in castra uenit. Nec illi quanquam ad omne facinus durato, uerba ultra suppeditauere, quam ut sacramentum recitaret. Iurauere qui aderant pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculae altis ordinibus, ceteros, ut quisque flagitiū nauauerat, praemijs attollit. Diuise inde inter Tutorem & Classicum cura. Tutor ualida manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem uerba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum praefecto, qui detrectauerant, Classicus corruptissimum quemque deditis pergere ad obsessos iubet, ueniā ostentantes si praesentia sequerentur. aliter nihil spei. Famem ferrumque & extrema passuros. Adiecere qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. Cunctantibus solita insolitaque alimēta deerant, absumptis iumentis equisque & ceteris animalibus, quae profana foedaque in usum necessitas uerit. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas uellentētes, miseriarum patientiaeque documentum fuere, donec egregiam laudem sine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis uitam orantes. Neque antè preces admissa, quam in uerba Galliarum iurarent. Tum pactus praedam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum fere lapidem coorti Germani, incautum agmen agrediuntur. Pugnacissimus quisque in uestigio, multipalantes occubere. Ceteri retro in castra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tanquam fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere scēientes nequuerit, parum affirmatur.

Direptis

Agrippinenses.

Magontiacū.

Direptis castris, faces iniiciunt. Cunctosq; qui prælio su-
 Barbarū uotū. perfuerant, incendium hausit. Ciuilis barbaro uoto, post
 Ciuilis crinem deponit. cœpta aduersus Romanos arma propexum rutilatumq;
 crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Et fere-
 batur paruulo filio quosdā captiuorum, sagittis iaculisq;
 puerilibus figendos obtulisse. Cæterum neq; se neq; quen-
 quam Batauum in uerba Galliarum adegit, sius Germa-
 norum opibus, & si certandum aduersus Gallos de posses-
 sione rerum foret, inclytus fama & potior. Mumius Lu-
 percus legatus legionis inter dona missus Velledæ. Ea uir-
 go nationis Bructeræ late imperitabat, uetere apud Ger-
 manos more, quo plerasq; fœminarum fâtidicas, & auge-
 scente superstitione arbitrêtur deas. Tuncq; Velledæ au-
 toritas adoleuit. nam prosperas Germanis res, & excidiū
 legionū prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus.
 Pauci centurionum tribunorumq; in Gallia geniti refer-
 uantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum,
 Magontiacū, Vindonissæ, Nouesium, hyberna subuersa cremataq; ijs tantū relictis quæ Magō
 tiaci ac Vindonissæ sita sunt. Legio XIII. cum auxilijs si-
 mul deditis, à Nouesio in coloniam Treuirorum transgre-
 di iubetur, præfinita die intra quam castris excederet. Me-
 dium omne tempus per uarias curas egere, ignauissimus
 quisq; cæsorū apud Vetera exēplo pauentes, melior pars
 rubore & infamia, quale illud iter, quis dux uia, & o-
 mnia in arbitrio eorum quos uitæ necisq; dominos fecis-
 sent. Alij nulla dedecoris cura, pecuniam aut charissima
 sibimet ipsi circumdare. Quidam expedire arma, telisq;
 tanquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit pro-
 ficiscēdi hora, expectatione tristior. Quippe intra uallum
 deformitas haud perinde notabilis. detexit ignominiam
 campus & dies. Reuulsæ imperatorum imagines, innexa
 signa

signa, fulgentibus hinc inde Gallorum uexillis, silens agmen, & uelut longæ exequiæ. Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et uulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisq; & undique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis uulgi. spretisq; Sancti promissis, aut minis, Maguntiacum abeunt: ac sorte obuiio interfectore Voulæ Longino, coniectis in eum telis, initium exoluendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuirorum confidunt. Ciuilibus & Classicis rebus secundis sublatis, an coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitauerunt. Sæuitia ingenita & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis traherentur. obstabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quòd filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinensi deprehensum, honoratè custodierat. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas opulètia auctuq;. Neq; alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret, aut disiecta Vbios quoq; disperisset. Igitur Tencteri Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium cedi iubent, quæ ferocissimus è legatis in hunc modum protulit. Redisse uos in corpus nomenq; Germaniæ, communibus deis, sed præcipuo deorum Marti grates agimus. Vobisq; gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. nam ad hunc diem flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum clauserant Romani, ut colloquia congressusq; nostros

stros arcerent. uel quod contumeliosius est uiris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & precio coiremus. Sed ut amicitia societasq; nostra in æternū rata sint, postulamus à uobis, muros coloniae, munimenta seruitij de trahatis: etiam fera animalia si clausa teneas, uirtutis obliuiscuntur. Romanos omnes in finibus uestris trucidetis. haud facile libertas & domini miscētur. Bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quicquam, aut segregare causam suā possit. Liceat nobis uobisq; utrāq; ripam colere, ut olim maioribus nostris. quomodo lucem diemq; omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus uiris natura aperuit. Instituta cultumq; patrium resumite, abruptis uestigalibus, quibus Romani plus aduersus subiectos quàm armis ualent. sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Agrippinenses sumpto consultandi spatio, quando neq; subire condiciones metus futuri, neq; palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. Quæ prima libertatis facultas data est, auidius quàm cautius sumpsimus, ut uobis cæterisq; Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis congregantibus se cū maxime Romanorū exercitibus, augere nobis quàm diruere tutius est. Si qui ex Italia aut prouincijs alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellū absumpsit, uel in suas quisq; sedes refugere. Deductis olim & nobiscū per connubium sociatis, quiq; mox prouenere, hæc patria est. Nec uos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros uelit. uestigal & onera commerciorum resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes, donec noua & recentia iura in uetustatem & consuetudinem uertantur. Arbitrum habebimus

MUS

nus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.
 Sic lenitis Tencteris legati ad Ciuilem & Velledam mis ^{Velleda.}
 si cum donis, cuncta ex uoluntate Agrippincensium per=
 petrauere. Sed coram adire, alloquiq; Velledam negatu.
 Arcebantur aspectu, quo uenerationis plus inesset. Ipsa
 edita in turre: delectus e propinquis consulta responsaq;
 ut internuncius numinis portabat. Ciuilis societate Agrip
 pinensium auctus, proximas ciuitates affectare aut aduer=
 santibus bellum inferre statuit. Occupatusq; Sunicis & iu=
 uentute eorum per cohortes composita, quo minus ultra ^{Sunici.}
 pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumq; ^{Cl. Labeo.}
 & Neruioru tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia ^{Baranus.}
 pontem Mosae fluminis anteceperat. Pugnabaturq; in an ^{Bethasij.}
 gustijs ambigue, donec Germani tranantes terga Labeo=
 nis inuasere. Simul Ciuilis ausus an ex composito, in=
 tulit se agmini Tungrorum, & clara uoce, Non ideo,
 inquit, bellum sumpsimus, ut Bataui & Treuiri gentibus
 imperent. Procul haec a nobis arrogantia, accipite societa
 tem. transgredior ad uos, seu me ducem, seu militem ma=
 uultis. Mouebatur uulgus, cõdebantq; gladios, cum Cam=
 panus ac Iuuenalis ex primoribus Tungroru, uniuersam
 ei gentem dedidere. Labeo antequã circumueniretur pro
 fugit. Ciuilis Bethasios quoq; ac Neruios in fidem acce=
 ptos copijs suis adiunxit, ingens rerum, percussis ciui=
 tatum animis, uel sponte inclinantibus. Interea Iulius ^{Iul. Sabinus.}
 Sabinus proiectis foederis Romani monimentis Casarem
 se salutari iubet. Magnam que & inconditam popula=
 rium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem
 & nobis fidam. Nec Sequani detrectauere certamen, ^{Sequani.}
 Fortuna melioribus affuit. Fusi Lingones. Sabinus festi=
 natum temere bellum pari formidine deseruit. Utq; si=
 mam

mam exitij sui faceret, uillam in quam perfugerat, crema-
 uit, illic uoluntaria morte interiisse creditus. Sed quibus
 artibus latebrisq; uitam per nouem mox annos traduxe-
 rit, simul amicorum eius constantiam, & insigne Epponi-
 nae uxoris exemplū, suo loco reddemus. Sequanorum pro-
 spera acie belli impetus stetit. Resipiscere paulatim ciuita-
 tes, fasq; & sœdera respicere, principibus Remis: qui per
 Gallias edixere, ut missis legatis in commune cōsultarent,
 libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius au-
 dita Mutianū angebant. Nequaquam egregij duces, iam
 enim Gallum Annum & Petilium Cerialem delegerat,
 summam belli parum tolerare. Nec relinquenda urbs si-
 ne rectore. Et Domitiani indomita libidines timebantur,
 suspectis, uti diximus, Primo Antonio, Varoq; Ario. Va-
 rus prætorianis præpositus, uim atq; arma retinebat. Eum
 Mutianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ
 præfecit. Utq; Domitiani animum Varo haud alienum de-
 liniret, Arretinum Clementē domui Vespasiani per affi-
 nitatem innexum, & gratissimum Domitiano prætorianis
 præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregie fun-
 ctum ea cura dictitans. Latum militibus idem nomen, atq;
 ipsum quanquā senatorij ordinis ad utraq; munia suffice-
 re. Assumūtur è ciuitate clarissimus quisq;, & alij per am-
 bitionem. Simul Domitianus Mutianusq; accingebantur
 dispari animo. ille spe ac iuuenta properus, hic moras ne-
 ctens, quīs flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & pra-
 uis impulsoribus si exercitū inuasisset, paci belloq; male
 cōsuleret. Legiones uictrices VI. & XVIII. Vitellianarū
 unaeticecima, è recēs cōscriptis secūda, Pœninis Cœsti-

Expeditio in
 Gallias defe-
 ctionem mo-
 lientes.

Pœninæ alp.
 Cœstianæ.
 Graius mons.

anisq; alpibus, pars mōte Graio traducūtur. xiiii. legio
 è Britānia, iiii. ac prima ex Hispania accitæ. Igitur ueniē-

tis

tis exercitus fama, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuirorū legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tulio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis imperijs obiectari solita, contumeliasq; & inuidiā in Populum Romanum effudit, turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus uecordi sacundia. At Iulius Aufpex e primo Remorum, uim Romanam, pacisq; bona dissertans, & summi bellum etiam ab ignauis, strenuissimū cuiusq; periculo geri, iamq; super caput legiones: sapientissimū quēq; reuerentia fideq;, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspexis sequebantur. Constat obstetisse Treuiris Lingonibusq; apud Gallias, quōd Vindicis motu cum Virginio steterant. Deterruit plerosq; prouinciarum æmulatio. quod bello caput? unde ius auspiciūq; peteretur? quam si cuncta prouenissent, sedem imperio legerent? Nondum uictoria, iam discordia erat: alijs fœdera, quibusdam opes uiresq;, aut uetustatem originis periuriaq; iactantibus. tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epistole nomine Galliarum, ut abstinerent armis impetrabili uenia, & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitq; ciuitatis suæ aures, haud perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treuiri neque Lingones, cateræue rebellium ciuitates pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem in unum consulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonē capere aut exturbare nititur. Clasicus segne plerunq; otium trahens, uelut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem matura uit superiorem Germaniæ ripam & ardua alpium præsidis

Conuentus
 Gallicarum ci
 uitarum apud
 Remos.
 Tul. Valenti-
 nus Treuir.

Iul. Aufpex
 Remus.

Vindonissa. *dijs claudere. Atque interim unactuicesima legio Vindonissa, Sextilius Felix cū auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Acceffit ala Singularium, excita olim à Vittelio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iul. Brigantius Batauus.* Iul. Brigantius Batauus. *lius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, ut ferme acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo in sensusq; . Tutor Treuirorum copias recenti Vangionū, Caracatum, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atq; equite firmavit, corruptis spe, aut metu subactis legionarijs. qui primo cohortē præmissam à Sextilio Felice interficiunt. mox ubi duces exercitusq; Romani propinquabant, honesto transfugio rediere, secutis Tribocis Vangionibusq; & Caracatibus. Tutor Treuiris comitantibus, uitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Navae fluminis abruperat. sed incursum cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto uado, proditus fususq;. Ea clade percussi Treuiri. & plebes omisissis armis per agros palatur. quidam principum, ut primi posuisse bellum uiderentur, in ciuitates quæ societatem Romanam non exuerant, per fugerunt. Legiones à Nouesio Bonnaq; in Treuiros, ut supra memorauimus, traductæ, se ipsas in uerba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta. qui ubi aduentabat, furens, cunctaq; rursus in turbas & exitium conuersurus, legiones in Mediomatricos sociam ciuitatē abscesere. Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt, occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe ueniæ cresceret uinculum sceleris. Hic belli status erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum uenit. eius aduentu erectæ spes. Ipse pugnae auidus, & contemnendis quàm cauendus hostibus melior, ferocia uerborum militem incendebat, ubi primum congregari licuisset, nullam prælio morant*

ram facturum. Delectus per Galliam habitos in ciuitates re-
 mitit, ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones. socij
 ad munia pacis redirent, securi uelut confecto bello, quod
 Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obse-
 quium. nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere,
 proniores ad officia quod spernebatur. At Ciuilis et Clas-
 sicus ubi pulsum Tutorem, caesos Treuiros, cuncta hosti-
 bus prospera accepere, trepidi ac properantes, dum disper-
 sas suorum copias conducunt, crebris interim nuntijs Va-
 lentinum monuere, ne summæ rei periculum faceret. Eo ra-
 pidius Cerialis, missis in Mediomatricos qui breuiore
 itinere legiones in hostem uerterent, contracto quod erat
 militum Magontiaci, quantumq; secum transuexerat, ter-
 tiji castris Rigodulum uenit, quem locum magna Treui- ^{Rigodulum.}
 rorum manu Valentinus infederat, montibus aut Mosella ^{Mosella fl.}
 amne septum, & addiderat fossas obicesque saxorum.
 Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem quo ni-
 nus peditem percurrere iuberet, equitum aciem in col-
 lem crigeret, spreto hoste, quem temere collectum haud
 ita loco iuari, ut non plus suis in uirtute foret. Paulum
 moræ in ascensu, dum missilia hostium præuehantur. Ut
 uentum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur.
 Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobilif-
 simos Belgarum in quibus ducem Valentinum cepit. Ce- ^{Colonia Tre-}
 rialis postero die coloniam Treuirorum ingressus est, a- ^{uirorum.}
 uido milite cruendæ ciuitatis: hanc esse Classici, hanc Tri-
 toris patriam. horum scelere, clausas caesasq; legiones.
 Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Ita-
 liæ raptam, quia unius noctis moram uictoribus attu-
 lerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spo-
 lijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret
 P 2 prædam

prædam in fiscum. Ipsi sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis à metu infamæ si licentia sæuitiaq; imbuere militem crederetur, pressit iras. & paruere posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabāt conscientia flagitij mœstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coeuntes exercitus consalutatio. neque solantibus hortantibus uel responsa dabant, abditi per tētoria & lucē ipsam uitantes. nec perinde periculum aut metus quàm pudor ac dedecus obstupescerat, attonitis etiam uictoribus, qui uocem precesq; adhibere non ausi, lacrymis ac silentio ueniam poscebāt, donec Cerialis mulceret animos, fāto actū dictitans, quæ militum ducum uel discordia uel fraude hostium euenissent: Primum illum stipēdiorum & sacramēti diem haberent: Priorum facinorum neq; imperatorē, neq; se meminisse. Tunc recepti in eadem castra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgio uel seditionem aut cladem cōmilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas, ad concionem uocatos, ita alloquitur. Neque ego unquam facundiam exercui, & populi Romani uirtutem armis affirmavi. Sed quia apud uos uerba plurimum ualent, bonaq; ac mala non sua natura, sed uocibus seditiosorum æstimantur, statui pauca differere quæ profligato bello utilius sit uobis audisse, quàm nobis dixisse. Terram uestram cæterorumq; Gallorum ingressi sunt duces imperatoresq; Romani nulla cupidine, sed maioribus uestris inuocantibus, quos discordiæ usque ad exitium fatigabant, & acciti auxilio Germani socijs pariter atque hostibus seruitutē imposuerant. quot prælijs aduersus Cymbros Teutonoscq;, quantis exercituum nostrorum laboribus

bus

bus, quó ue euentu Germanica bella tractauerimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum infedimus ut Italiã tueremur, sed ne quis alius Ariouistus regno Galliarum potiretur. An uos chariores Ciuili Batauisq; & transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auiq; uestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias libido atque auaritia, & mutandæ sedis amor, ut relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, uosq; ipsos possiderent. Cæterum libertas & speciosa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, ut non eadem ista uocabula usurparet. Regna bellaq; per Gallias semper fuere, donec in nostrum ius concederetis. Nos quam totiens laceßiti, iure uictoriæ id solum uobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendijs, neque stipendia sine tributis haberi queunt. Cætera in communi sita sunt. Ipsi plerunque legionibus nostris præsidetis. Ipsi has aliasq; prouincias regitis. Nihil separatim clausum ue. Et laudatorum principum usus ex æquo, quamuis procul agentibus. Sæui proxinis ingruunt. quomodo sterilitatem aut nimios hymbres & cætera naturæ mala, ita luxum uel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines. sed neque hæc continua, & meliorum interuentu pèsantur: nisi forte Tutore & Claßico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabantur exercitus, quibus Germani Britanniq; arceantur. nam pulsus (quod dii prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentiũ existent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaq; compages hæc coaluit, quæ conuelli sine exitio conuellentium nõ potest.

Sed uobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipua bellorum causæ. Proinde pacem & urbem quam uicti uictoresq; eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant uos utriusq; fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie quam obsequium cum securitate malitis. Tali oratione grauiora metuentis composuit, erexitq;. Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cum Ciuilis & Clasicus misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit: Vespasianum quanquam nuntios occultarent excessisse uita: Urbem atque Italiam interno bello consumptam: Mutiani & Donutiani uana & sine uiribus nomina: Si Cerialis imperium Galliarum uelit, ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: Si præliū mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Clastico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas ad Domitianum misit. Hostes diuisis copijs aduenere undiq;. Plerique culpabant Cerialem passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa uallogq; circumdedit, quibus temere antea intutis confederat. Apud Germanos diuersis sententijs certabatur. Ciuilis opperientur. Nam Germanos qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. pecuniamq; ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Romanos & neminem adeo in arma promptum, ut non idem pretium quietis

Germani
Trāsſrhenani.
Galli præda
uictoribus.
Belgæ.

Germani in-
compositi.

quietis quàm periculi malit. quòd si statim cōgrediantur, nullas esse Ceriali nisi ex reliquijs Germanici exercitus legiones fœderibus Galliarum obstrictas. Idq; ipsum quòd inconditam nuper Valentini manum contra spem suã fuerint, alimentum illis duciq; temeritatis. Ausuros rursus uenturosq; in manus, non imperiti adolescentuli uerba & conciones quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Clāssici: quos ubi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq; ac totiens captis precariam uitam. neque Treuiros aut Lingonas beniuolentia contineri: resumpturos arma, ubi metus abscesserit. Diremūt consiliorum diuersitatem, approbata Tutoris sententia Clāssicus. statimq; exequuntur. Media acies Vbijs Lingonibusq; data, dextro cornu cohortes Batauorum, sinistro Bruēteri Tenēteriq;, pars montibus, alij uiam inter Mosellamq; flumen, tam improuisi assiluerunt, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, uinci que suos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec uniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosellæ pons, qui ulteriora colonie annectit, ab hostibus infessus. Cerialis turbidis rebus, intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cuiusq; accursu, recuperatum potētem electa manu firmauit. Mox in castra reuersus palantes captarum apud Nouesium Bonnamq; legionū manipulos, & rararum apud signa militem, ac propè circumuētas aquilas uidet. Incensus ira, Nō Flaccum, inquit, nō Voculam deseritis. Nulla hic proditio. neq; aliud excusandum habeo, quàm quòd uos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriã Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor

Bruēteri.
Tenēteri.

Mosella.
Treuirosū coloniam intelligit.

Felix Petilius
Cerialis temeritas.

Numisij. Numisij & Herennijs, ut omnes legati uestri, aut militū
Herennijs. manibus, aut hostium ceciderint. Ite nūtiatē Vespasiano,
uel quod propius est, Ciuili & Clasico, relictum à uobis
in acie ducem. uenient legiones, quæ neque me inultū, ne-
que uos impunitos patiantur. Vera erant. & à tribunis
præfectisq; eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes
& manipulos. neque enim poterat patescere acies effuso
hoste, & impredientibus tentorijs sarcinisq; cū intra ual-
lum pugnaretur. Tutor, & Clasicus, et Ciuilis, suis quis-
que locis pugnam ciebant, Gallos pro libertate, Batauos
pro gloria, Germanos ad prædam instigantes. Et cuncta
pro hostibus erant, donec legio uicesima prima patientiore
quàm cætera spatio conglobata, sustinuit ruentes, mox
impulit. Nec sine ope diuina, mutatis repente animis, ter-
ga uictores uertere. Ipsi territos se cohortiū aspectu fere-
bant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis con-
gregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obsti-
tit uincens prauum inter ipsos certamen, hoste omisso
spolia consecrandi. Cerialis ut incuria propè rem affixit,
ita constantia restituit. Secutusq; fortunam, castra hostiū
eodē die capit excinditq;. Nec in longū quies militi da-
ta. Orabant auxiliū Agrippinenses, offerebantq; uxore ac
sororem Ciuilis, & filiam Clasici, relictæ sibi pignora so-
cietatis. Atq; interim dispersos in domibus Germanos tru-
cidauerant. unde metus, & iustæ preces inuocantium an-
tequam hostes reparatis uiribus, ad spem, uel ad ultionem
accingerentur. Nanq; & Ciuilis illuc intenderat, nō inua-
lidus, flagrantissima cohortium suarū integra, & è Chau-
cus Frisijq; composita. Talbiaci in finibus Agrippinen-
sium agebat. Sed tristis nuntius auertit, deletam cohortem
dolo Agrippinensium, qui largis epulis uino que so-
pitos

pitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis proprio agmine subuenit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta Britanica classe, affligeret Batauos, quâ Oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq; duxit. Eæq; ciuitates in ditio-nem acceptæ. Classem ultro Caninefates aggressi sunt. maiorq; pars nauium depressa aut capta. Et Neruiorum multitudinem sponte commotam, ut pro Romanis bellum capefferet, ijdem Caninefates sudere. Classicus quoque aduersus equites Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prælium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam uictoriae nuper partæ lacerabant. Iisdem diebus Mutianus Vitellij filium interfici iubet, mansuram discor-diam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neq; Antonium Primum adsciri inter conules à Domitiano passus est, fauore militum anxius, & superbia uiri, æqualium quoq; adeo superiorum intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, ut non pro spe sua excipitur, ita neque auerso imperatoris animo. Trahebatur in diuersa, hinc meritis Antonij, cuius ductu confectum haud dubie bellum erat: inde Mutiani epistolis. simul cæteri ut infestum tumidumq; insectabantur, adiunctis prioris uitæ criminibus. neq; ipse deerat arrogantia uocare offensas, nimius commemorandis quæ meruisset. Alios ut imbelles, Cæcinā ut captiuū ac dedititium increpat. Vnde paulatim leuior uiliorq; haberi, manente tamen in speciem amicitia. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriae statos æstiuus flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa mi-

Agrippinen-
fes præsidium
Germanorum
cremant.

Nouesium.

Germanic⁹ Vi
tellij Cæsaris
filius interfici-
tur.

Miracula.

xandrina quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur, remedium cæcitatæ exposcens genutu, monitu Scærapis deus. rapidis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabatur que principem, ut genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo autore, ut pede ac uestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primo irridere, aspernari: atque illis instantibus, modo famam uanitatæ metuere, modo obsecratione ipsorum, & uocibus adulantium in spem induci: postremo æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana superabiles forent. Medici uariè differere: Huic non exesam uim luminis, & redituram si pellerentur obstantia. Illi elapsos in prauum artus, si salubris uis adhibeatur, posse integrari: Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio principem electum. deniq; peracti remedij gloriam penes Cæsarem, irriti ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quicquam ultra incredibile, læto ipse uultu, erecta quæ astabat multitudo, iussa exequitur. Statim conuersa ad usum manus, ac cæco reuexit dies. Vtrunque qui interfuere nunc quoq; memorant, postquam nullum mendacio pretium. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet. atque ingressus intentus que numini, respexit pone tergum è primoribus Aegyptiorum nomine Basiliden, quem procul Alexãdria plurimum dicrum itinere, & ægro corpore detincri haud ignorabat. Percunctatur sacerdotes num illo die Basilides templum inisset? percunctatur obuios, num in urbe uisus sit? denique missis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus passuum abfuisse.

Tunc

Vifus, siue spe
 ciatiss

Tunc diuinam speciem, & uim responsi ex nomine Basili-
 lidis, interpretatus est. Origo dei nondum nostris au-
 toribus celebrata. Aegyptiorum antislites sic memorant:
 Ptolemæo regi, qui Macedonũ primus Aegypti opes fir-
 mauit, cum Alexandria recens conditæ mœnia, templaq;
 & religiones adderet, oblatum per quietem decore exi-
 mo & maiore quàm humana specie iuuenem, qui mone-
 ret, ut fidiſſimis amicorum in Pontum missis, effigiem suã
 accret: latum id regno, magnamq; & inclytam sedem fo-
 re quæ excepisset. simul uisum eundem iuuenem in cœ-
 lum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo
 excitus, sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia in-
 telligere, nocturnos uisus aperit. Atque illis Ponti & ex-
 ternorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem è gen-
 te Eumolpidarũ, quem ut antislitem carimoniarũ Eleu-
 si exciuerat, quæ nam illa superstitio, quod numen inter-
 rogat. Timotheus quæſitis qui in Pontum meassent, co-
 gnoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum uetere
 inter accolas fama Iouis Ditis. Nanq; & muliebrem effi-
 giem assistere, quam plerique Proserpinam uocent. Sed
 Ptolemæus, ut sunt ingenia regum, pronus ad formidinem,
 ubi securitas redijt, uoluptatum quàm religionum appe-
 tens, negligere paulatim, aliasq; ad curas animum uerte-
 re: donec eadem species terribilior iam & instantior, exi-
 tium ipsi regnoq; denunciaret ni iussa patrarentur. Tum
 legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensi-
 bus imperitabat) expediri iubet, præcipitq; nauigaturis,
 ut Pythium Apollincm adeant. Illis mare secundum. Sors
 oraculi haud ambigua: Irent simulachrumq; patris sui
 reueherent, sororis relinquere. Ut Sinopen uenere, mu-
 nera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant.

Βασίλειος

enim Græcis
rex, unde et Ba-
siliides descen-
dit, hinc omen
regni siue im-
perij Vespasia
no.Ptolemæus
Lagi.Timotheus A-
theniensis.
Eumolpidarũ
familia.Sinope clarif-
ſſima Ponti urbsScydrothemis
Sinopæſiũ rex.

Qui

Qui diuersus animi, modo numen pauescere, modo minis aduersantis populi terreri, saepe donis promissisq; legatorum siectebatur. Atq; interim triennio exacto, Ptolemæus nō studium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum munax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo ultra moraretur. Cunctantem uaria pernicies, morbiq; & manifesta cœlestium ira, grauiorq; in dies fatigabat. Aduocata concione, iussa numinis, suos Ptolemæi que uisus, ingructia mala exponit. Vulgus aduersari regem, inuidere Aegypto, sibi metuere, templum que circumsedere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas littori nauis sponte conscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis extractum loco cui nomen Rhacotis. fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum.

Hæc de origine & aduectu dei celeberrima. Nec sum

Seleucia. ignarus esse quosdam qui Seleucia urbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij autorem eundem Ptolemæum, sedem ex qua transierit, Memphim

Mēphis, column
men Aegypti.

perhibent, inclytam olim, & ueteris Aegypti column. Deum ipsum multi Aesculapium, quòd medeatur ægris corporibus, quidam Osyrim, antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iouem, ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mutianus que antequam alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treuiris gestarum nuncios accipere. Præcipua uictoriæ

Tul. Valentinus Treuir.

fides, dux hostium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, uultu serbat. Auditus ideo tantum ut nosceretur ingeniū eius, damnatusq; inter ipsum

supplic

supplicium exprobranti cuidam patriam eius captam, accipere se solatium mortis respōdit. Sed Mutianus quod diu occultauerat, ut recens exprompsit: Quoniam benignitate deūm fractæ uires hostium forent, parum decore Domitianū confecto propè bello alienæ gloriæ interuenturum. Si status imperij, aut salus Galliarū in discrimine uerteretur, debuisse Cæsarē in acie stare: Caninefates Batauosq; minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni uim fortunamq; principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus. Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum uentum. Vnde creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuncijs, fidem eius tentauisse, an præsentī sibi exercitum imperiumq; traditurus foret. qua cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit, an opes uiresq; aduersus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis salubri temperamento elusit, ut uana pueriliter cupientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modicā quoque & usurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus, studium que literarum & amorem carminum simulans, quo uelaret animum & fratris æmulatione subducere tur, cuius disparem mitiorēq; naturam contra interpretabatur.

Domitianus
 studiū literarū
 simulat.

P. COR

P. C O R. T A C I T I

A B E X C E S S V D I V I

A V G V S T I A N N A =

L I V M

L I B E R X X I .

IVSDEM anni principio Cæsar Titus perdomādæ Iudææ delectus à patre, & priuatis utriusq; rebus militia clarus, maiore tum ui famaq; agebat, certatibus prouinciarũ & exercituum studijs. atq; ipse ut superior sui iam crederetur decorũ se præoptumq; in armis ostendebat, comitate & alloquijs officia prouocans: ac plerunque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eũ in Iudæa legiones, quinta & decima, & quintadecima, uetus Vespasiani miles exceperere. Tradidit & Syria duodecimã, & adductos Alexadria duoetuiCESIMANOS tertianosq;. Comitabatur uiginti sociæ cohortes, octo equitũ ala: simul Agrippa Sohemusq; reges, & auxilia regis Antiochi, ualidaq; & solito inter accolos odio infensa Iudæis Arabũ manus. Multi quos urbe atque Italia sua quemq; spes acciuerat, occupandi principẽ adhuc uacuũ. His cũ copijs fines hostium ingressus, cõposito agmine, cuncta explorans, paratusq; decernere, haud procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ urbis supremũ diem tradituri sumus, con-

Solito inter accolos odiũ.

I V D A E I .

gruẽs uidetur primordia eius aperire. Iudæos Creta insula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, qua tempestate Saturnus ui Iouis pulsus, cesserit regnis. Argumentũ e nomine petitur. Inclytum in Creta Idam montẽ.

accolas

accolas, Iudæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos
 uocitari, quasi Iudæos: quidam regnāte Iſide exundantem
 per Aegyptum multitudinē ducibus Hierosolymō ac Iu-
 da proximas in terras exoneratā. Pleriq; Aethiopū pro-
 lem, quos rege Cepheo metus atque odium mutare sedes
 perpulerit. Sunt qui tradant Assyrios conuenas, indigum
 agrorū populū, parte Aegypti potitos, ac mox proprias
 urbes Hebræasq; terras, & propiora Syriæ coluisse. Cla-
 ra alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri ce-
 bratam gentem, conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo Hierosolyma.
 fecisse. Plurimi autores consentiunt, orta per Aegyptum
 tabe, quæ corpora scædaret, regem Bocchorim adito Ham-
 monis oraculo remedium petentem, purgare regnum, &
 id genus hominum ut inuisum deis, alias in terras auhere
 iussum. Sic conquistum collectumq; uulgus postquā uas-
 tatis locis relictum sit, cæteris per lacrymas torpentibus,
 Mosē unū exulū monuisse, ne quam deorū hominum ue- Mosē dux
 opem expectarent, ab utrisq; deserti, sed sibimet ut duci celestis.
 cælesti crederent, primo cuius auxilio credentes, præsen-
 tes miseras pepulissent. Assensere atq; omnium ignari for-
 tuitum iter incipiunt. Sed nihil æque quàm inopia aquæ
 fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procu-
 buerant, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem
 nemore opacam concessit. Secutus Mosēs, coniectura her-
 bidei soli, largas aquarum uenas aperit. Id leuamen. & cō-
 tinuum sex dierum iter cōmensi, septimo pulsus cultoribus,
 obtinuere terras, in quibus urbs & templum dicata sunt.
 Mosēs quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus
 contrariosque cæteris mortalibus indidit. Pro fana illic o-
 mnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos,
 quæ nobis incesta. Effigiem animalis quo monstrante
 errorem

errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere, cæso arietate uelut in contumeliam Hammonis. Bos quoq; immolatur, quem Aegyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoria cladis, qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longã olim famem crebris adhuc iciunijs fatentur. Et raptarũ frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blãdiente inertia septimum quoque annum ignauie datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Iudæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quòd è septem syderibus quib; mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur. ac pleraque cœlestium uis sua & cursu septimos per numeros commcare. Hi ritus quoquo modo induti, antiquitate defenduntur, cætera instituta sinistra, sæda prauitate ualuere. Nam pessimus quisque spretis religionibus patrijs, tributa & stipes illuc congerebant. Unde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proietissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent. Inter se nihil illicitum. Circuncidere genitalia instituerunt, ut diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorum idem usurpant. nec quicquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres uilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quenquam ex agnatis nefas, animas que prælio aut supplicijs peremptorum æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere quàm cremare è more Aegyptio. Eademq; cura, et de infernis

Panis Iudaicus.

Saturni stella.
Septenarius numerus.

Apud Iudæos misericordia in promptu inter ipsos.

infernus persuasio. celestium contra. Aegyptij pleraque animalia effigiesq; compositas uenerantur. Iudæi mente sola, unumq; numen intelligunt. Prophanos qui deum imagines mortalibus materijs in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interituum. Igitur nulla simulachra urbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisq; concinebāt, hedera uinciebantur, uitisq; aurea templo reperta, Libe- Vitis aurea.
rum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos latosq; ritus posuit: Iudæorum mos absurdus sordidusq;. Terra finesq; quæ ad Orientem uergunt, Arabia Iudææ situs,
terminantur: à meridie Aegyptus obiacet: ab occasu Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longe prospectant. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum, rari imbres, uber solum. Exuberant fruges nostrum ad morem. præterq; eas, Balsamum & Palmæ. palmietis Balsamum.
proceritas et decor. Balsamū modica arbor. ut quisq; ramus intumuit, si uim ferri adhibeas, pauent. uenæ fragmine lapidis aut testa aperiuntur. humor in usu medentium est. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, Libanus mōs.
tantos inter ardores opacum fidumq; niuibus. Idē annem Iordanes.
Iordanem alit funditq;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed unū atq; alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso ambitu specie maris, sapore corruptior, grauite odoris accolis perstifer, neq; uento impellitur, neque pisces aut suetas aquis uolucres patitur. incertum unde. superiecta ut solido feruntur, periti imperitiq; nandi, perinde attolluntur. Certo anni tempore bitumen egerit: cuius legendi usum, ut ceteras artes, experientia Lacus Asphaltites.
Q docuit.

docuit. Ater suapte natura liquor, & sparsa aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa navis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abscindas. nec abscindere ære ferro uel possis: fugit cruorem uestemq; infectam sanguine, quo foeminae per menses exoluuntur. Sic ueteres autores. Sed gnari locorum tradunt undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad litus: mox ubi uapore terræ, uel solis inaruerint, securibus cuneis que ut trabes aut saxa discindi. Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magnisq; urbibus habitatos, fulminum iactu arsisse: & manere uestigia. terramq; specie torridam, uim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herba tenuis aut flore, seu solitam in speciem adoleuere, atra & inania uelut in cinerem uanesunt. Ego sicut Iudaicas quondam urbes igne cœlesti flagrasse, concesserim, ita halitu lacus inficere terram, corrumpi superfusum spiritum, eoq; foetus segetum & autumnii putrescere reor, solo cœloq; iuxta graui. Et

Belus fl. quem Græci uocant. *Βήλος*
* nitro
Hierosolyma.

Belus amnis Iudaico mari illabitur, circa cuius os coniectæ arenæ admixto * uitro in uitrum excoquantur. modicum id littus, sed egerentibus inexhaustum. Magna pars Iudææ uicis dispergitur. habent & oppida. Hierosolyma genti caput. illic immensæ opulentia templum. & primis munimentis urbs deiugis, templum intimis clausum. ad fores, tantum Iudæo aditus: limine præter sacerdotes arcebantur. Dum Assyrios penes Medosq; & Persas Oriens fuit, despectissima pars seruientium. postquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere superstitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. nam ea tempestate Arsaces desciuerat. Tum Iudæi

dai Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis, & Romani procul aberant, sibi ipsi reges imposuere. qui mobilitate uulgi expulsi, resumpta per arma dominatione, fugas ciuium, urbium euerfiones, fratrum, coniugum, parentum neces, alia que solita regibus ausi, superstitionem fouebant: quia honor sacerdotij, firmamentum potentiae assumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius Iudæos domuit. templum que iure uictoriae ingressus est. Inde uulgatum, nulla intus deum effigie uacuam sedem, & inania arcana. Muri Hierosolymiorum diruti, delubrum mansit. Mox bello ciuili interno, postquam in ditionem M. Antonij prouinciae cesserant, rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus, interfectus que à P. Ventidiodio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datum uide- Herodes rex.
 et Augustus sanxit. Post mortem Herodis, nihil expectato Caesare, Simon quidam regium nomen inuaserat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein iussi à C. Caesare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsere. quem motum Caesaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Felix per omnem sae- Ant. Felix
 uitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatrae & Antonij nepte in matrimonium accepta: ut eiusdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudæis usq; ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere coëpantem Cestium Gallum Syriæ legatum, uaria praelia ac sæpius aduersa exceperere. Qui ubi fato aut

Fl. Vespasianus
in Iudæam a
Nerone mitti-
tur.

Obsidium Hierosolymorum
per Titum Caesarem.

Turris Antonia:

tædio occidit, missu Neronis Vespasianus fortuna famâq;
 & egregijs ministris, intra duas æstates, cuncta camporû,
 omnesq; præter Hierosolyma urbes, uictore exercitu te-
 nebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad
 Iudæos per otium transijt. pace per Italiam parta, & ex-
 ternæ curæ redire. Augebat iras, quòd soli Iudæi nõ cess-
 sissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes
 principatus noui euentus casusue utile uidebatur. Igitur
 castris, uti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis,
 instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros stru-
 xere aciem, rebus secundis longius ausuri, & si pelleren-
 tur parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis
 cohortibus ambiguè certauit. Mox cessere hostes & se-
 quentibus diebus crebra pro portis prælia serebant, do-
 nec assiduis damnis intra mœnia pellerentur. Romani ad
 oppugnandum uersi, neque enim dignum uidebatur fra-
 mem hostium opperiri, poscebantq; pericula, pars uirtu-
 te, multi ferocia & cupidine præmiorum. Ipsi Tito Ro-
 ma, & opes, uoluptatesq; ante oculos, ac ni statim Hiero-
 solyma conciderent, morari uidebantur. Sed urbẽ arduam
 situ, opera molesq; firmauerant, quîs uel plana satis muni-
 rentur. Nam duos colles immensum editos claudebant
 muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati, ut latera
 oppugnantium ad ictus patescerent. Extrema rupis ab-
 rupta, & turrets ubi mons iuuisset, in sexaginta pedes, in-
 ter deuexa in centenos uicenosq; attollebantur, mira spe-
 cie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regiæ
 circumiecta, conspicuoq; fastigio turris, Antonia in hono-
 rem M. Antonij ab Herode appellata. Tẽplum in modum
 arcis, proprij q; muri, labore & opere ante alios. ipsæ
 porticus quîs templum ambiebatur, egregium propugna-
 culum.

culum . Fons perennis aquæ . cauati sub terra montes . & piscinæ cisternæq; seruandis hymbribus . prouiderant conditores ex diuersitate morum crebra bella . inde cuncta quamuis aduersus longum obsidium . & à Pompeio expugnatis , metus atq; usus pleraq; monstrauere . Atq; per avaritiam Claudianorum temporum , empto iure muniendi , Ius muniendi , struxere muros in pace , tanquam ad bellum , magna colluue , & cæterarum urbium clade aucti . Nam peruicacissimus quisq; illuc persugerat , eoq; seditiosus agebāt . Tres duces , totidem exercitus . Extrema & latissima mœnium Simon : mediam urbem Iohannes , quem & Barbagioram Simon . uocabant : templum Eleazarus firmauerat . Multitudine Iohannes . Eleazarus : & armis Iohānes ac Simon , Eleazarus loco pollebat . Sed prælia , dolus , incendia inter ipsos , & magna uis frumenti ambusta . Mox Iohannes missis per speciem sacrificandi , qui Eleazarum manumq; eius obruncarent , templo potitur . ita in duas factiones ciuitas discessit , donec propinquā tibus Ro . bellum externum concordia pareret . Euenerant Bellum externum concordiam inter Iudeos parauit . prodigia quæ neq; hostijs , neq; uotis piare fas habet gens , superstitioni obnoxia , religionibus aduersa . Visæ per cœlum concurrere acies , rutilantia arma , & subito nubium igne collucere templum . Expasse repente delubri fores , & audita maior humana uox : excedere deos . Simul ingēs motus excedētium . Quæ pauci in metum trahebant . Pluribus persuasio inerat , antiquis sacerdotum literis contineri , eo ipso tempore fore , ut ualesceret Oriēs , profectiq; Iudæa rerum potirentur . quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant . Sed uulgus more humanæ cupidinis , sibi tātā fātorum magnitudinem interpretati , ne aduersis quidem ad uera mutabantur . Multitudinem obsessorum omnis ætatis , uirilis ac muliebris sexus , sexcēta millia fuisse

Q. 3 accepimus

accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent: & plures quam pro numero audebant. Obstinatio uiris fœminisq; par. Ac si transferre sedes cogentur, maior uitæ metus quam mortis. Hanc aduersus urbem gentemq; Cæsar Titus, quando impetum & subita belli locus abnueret, aggeribus uineisq; certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies præliorum fuit, donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud ueteres, aut nouis ingenijs, struerentur. At Ciuilis post malam in Treuiris pugnam, reparato

Vetera castra.

per Germaniam exercitu, apud Vetera castra confedit, tutus loco, & ut memoria prosperarum illic rerum auferrent Barbarorum animi. Secutus est eodem Cerialis duplicatis copijs, aduentu secundæ & xvi. & xiiii. legionum. Cohortesq; & alæ iam pridem accitæ post uictoriam properauerant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, suo pte ingenio humentium. Adderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus annis, adiacentibus superfunderetur. Ea loci forma incertis uadis subdola & nobis aduersa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos leuitas armorum, & proceritas cor

Bataui.

porum attollit. Igitur laceffentibus Batauis, ferocissimo cuiq; nostrorum coeptum certamen, deinde orta trepidatio, cum præaltis paludibus arma equiq; haurirentur. Germani notis uadis persultabant, omissa plerunq; fronte latera ac terga circumuenientes. neq; ut in pedestri acie cominus certabatur, sed tanquam nauali pugna, uagi inter undas, aut si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, uulnerati cum integris, periti nãdi cum ignaris, in mutuum perniciem implicabantur. minor tamen quam pro tumultu cædes: quia non ausi egredi paludẽ Germani,

iii

in castra rediere. Eius prælij euentus utrunq; ducem diuersis animi motibus ad maturandū summæ rei discrimen erexit. Ciuilis instare fortunæ, Cerialis abolere ignominia: Germani prosperis feroces, Romanos pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, nostris per iram & minas acta. Postera luce Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in secunda acie legiones locata: dux sibi delectos retinuerat ad improuisa. Ciuilis haud porrecto agmine, sed cuneis astitit. Bataui Cugerniq; in dextro, læua ac propiora fluminis Transrhenani tenuere. Exhortatio ducum, non more concionis apud uniuersos, sed ut quosq; eorum aduehebantur. Cerialis ueterem Romanominis gloriam, antiquas recentesq; uictorias: ut perfidum, ignauum, uictum hostem, in æternum excinderent, uultione magis quam prælio opus esse: Pauciores nuper cum pluribus certasse, attamen fusos Germanos quod roboris fuerit: Superesse qui fugam animis, qui uulnera tergo, ferant. Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores Britannia quartadecimanos appellans. principē Galbam sextæ legionis autoritate factum: illa primum acie Secundanos noua signa, nouamq; aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitiū manus tendebat, ut suam ripam, sua castra sanguine hostium recuperaret. Alacrior omnium clamor, quis uel è longa pace prælij cupidus, uel fessis bello pacis amor, præmiaq; & quies in posterum sperabantur. Nec Ciuilis silentem struxit aciem, locum pugnae testem uirtutis ciens: stare Germanos Batauosq; super uestigia gloriae, cineres ossaq; legionum calcantes: quocunq; oculos Romanus intenderet, captiuitatem, clademq; & dira omnia obuersari: ne terre rentur uario Treuerici prælij euctu: suam illic uictoriam Germanis

Acies hinc Romanorum, illinc Germanorum dirigitur.

Cerialis Romanos milites exhortatur.

Quartadecimani domitores Britannia.

Germanos pugnam capessituros alloquitur Ciuilis.

Q 4 obsti

obstitisse, dum omissis telis, præda manus impediunt. sed cuncta mox prospera & hosti cōtraria euenisse. Quæ pro-
uideri astu ducis oportuerit, prouidisse, campos maden-
tes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias: Rhenum &
Germaniæ deos in aspectu, quorum numine capefferent
pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores: illū diem
aut gloriosissimum inter maiores, aut ignominiosum apud
posterios fore. Vbi sono armorū tripudijsq; (ita illis mos)
approbata sunt dicta, saxi, glandibusq; & cæteris missi-

Prælium: libus prælium incipitur, neq; nostro milite paludem ingre-
dicente, & Germanis ut elicerent laceffentibus. Absumptis
quæ iaciuntur, & ardescente pugna, procursum ab hoste
infestius, immensis corporibus, & prælongis hastis. Flui-
tantem que militem enūus fodiebant. simul è mole quam

Bructeri.

eductam in Rhenum retulimus, Bructerorū cuneus trans-
natauit. turbata ibi res. & pellebatur sociarum cohortium
acies, cum legiones pugnam excipiunt, suppressa que ho-
stium ferocia, prælium exæquatur. Inter quæ per fuga Ba-
tauus adiit Cerialem, terga hostium promittens si extre-

Cugerni. mo paludis eques mitteretur: solidum illā, & Cugernos
quibus custodia obuenuisset, parum intentos. Duæ alæ cum
per fuga missæ incauto hosti circumfunduntur. quod ubi cla-
more cognitum, legiones à fronte incubuere, pulsijq; Ger-
mani Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret, si
Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidem insti-
tit, repente fuis hymbribus, & propinqua nocte. Postera
die decimaquarta legio in superiorem prouinciam Gallo-
Anno missa. Cerialis exercitum decima ex Hispania le-
gio suppleuit. Ciuli Chauorum auxilia uenere. non ta-
men ausus oppidum Batauorum armis tueri, raptis quæ
ferri poterant, cæteris iniecto igni in insulam conceffit:

gnarus

gnarius deesse naues efficiendo ponti, neq; exercitum Ro-
aliter transmissurum. quin & diruit molem à Druso Ger-
manico factam, Rhenumq; prono alueo in Galliam ruen-
tem disiectis quæ morabantur, effudit. Sic uelut abacto da-
mne tenuis alueus, insulam inter Germanosq;, continen-
tium terrarum speciem fecerat. Trāsire Rhenum Tutor
quoq; & Classicus, & centum tredecim Treuirorum se-
natores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo
Antonio missum in Gallias superius memorauimus. Comi-
tabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miseratione
ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum aui-
das. Tantumq; belli supersuit, ut præsidia cohortium, ala-
rum, legionum modicis uicis quadripartita Ciuilis inuase-
rit, decimam legionem Arenaci, secundam Batauoduri, **Arenacum.**
& Grinnes Vadamq; cohortium alarumq; castra: ita di-
nisis copijs, ut ipse & Verax sorore eius genitus, Clasi-
cusq; ac Tutor suam quisq; manum traherent: nec omnia
patrandi fiducia, sed multa ausis aliqua in parte fortunā
affore: Simul Cerialem, neque satis cautum, & pluribus
nuncijs huc illuc cursantem, posse medio intercipi. Qui-
bus obuenerant castra decumanorum, oppugnationem le-
gionis arduam rati, egressum militem & cædendis mate-
rijs operatum turbauere, occiso præfecto castrorum &
quinq; primoribus centurionibus centurionum, paucisq;
militibus. Cæteri se munimētis defendere. Et interim Ger-
manorum manus Batauoduri irrumpere inchoatū pontem **Batauodurū.**
nitebantur. Ambiguū prælium nox direnūt. Plus discrimi-
nis apud Grinnes Vadamq;: Vadā Ciuilis, Grinnes Clasi-
cus, oppugnabant. nec sisti poterant, interfecto fortissi-
mo quoq;: in quis Brigāticus præfectus alæ ceciderat, quē **Vada;**
fidum Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus. **Grinnes.**

Q 3 Sed

Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subuenit, uersa fortuna, præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq; telis, relicto equo, transfatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Clasicumq; appulsæ lintres uexere. Ne tum quidem Romana classis pugne affuit, ut iussum erat. Sed obstitit formido & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sane Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat, subitus consilijs, sed euentu clarus. Aderat fortuna etiam ubi artes defuissent, hinc ipsi exercituiq; minor cura disciplina. Et paucos post dies quanquam periculum captiuitatis euasisset, infamiam non uitauit. Profectus Nouesium Bonnamq; ad uisenda castra, quæ hyematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis uigilijs. Animaduersum id Germanis, & insidias composuere. electa nox atra nubibus, & pro no amne rapti, nullo prohibente uallum ineunt. Prima cædes astu adiuta: incisis tabernaculorum funibus, suis metcorijs coopertos trucidabant. Aliud agmen turbare classem, iniicere uincla, trahere puppes. Utq; ad fallendū silentio, ita cæpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani uulneribus exciti, quæ runt arma, ruunt per uias, pauci ornati militariter, pleriq; circum brachia torta ueste & strictis mucronibus, dux semisomnis ac propè intectus, errore hostiū seruatur. Nāq; prætoriam nauem, uexillo insignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi nocte egerat, ut pleriq; credidere, obstuprum Claudie Sacratæ, mulieris uicia, uigiles flagitiū suum ducis dedecore excusabant, tanquam iussi silere, ne quietem eius turbarent: ita internisso signo, & uocibus, se quoq; in somnū lapsos. Multa luce reuerti hostes captiuis

nauis

Cerialis fortuna.
natus.Nouesium.
Bonna.

nauibus, prætoriam triremem flumine Luppia donum
 Velledæ traxere. Ciuilem cupido incessit, naualem aciem Velledæ uirgē
 ostentandi. Complet quod biremium, quæq; simplici ordi ni prætoriam na
 ne agebantur. Adiecta ingens lintriū uis. tricenos quadra uis muneri mis
 genosq; simul armamenta liburnicis olim, haud indecore
 pro uelis iuuabant. Spatiū uelut æquoris captum, ubi Mo
 se fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Causa in
 struendæ classis, super insitam genti uanitatē, ut eo ter
 rore cōmeatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis
 miraculo magis quàm metu direxit classē, numero impa
 rem, usu remugum, gubernatorum arte, nauium magnitu
 dine potiorem. Is flumine secundo, illi uento agebatur. Sic
 præuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil
 ultra ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Ba
 tauorum hostiliter populatus, agros uillasq; Ciuilis inta
 ctos, nota arte ducum sinebat, cū interim flexu autumnī,
 & crebris pluuiialibus hymbribus superfluis annis palu
 strem humilemq; insulā in facie stagni oppleuit. nec clas
 sis aut cōmeatus aderant: castraq; in plano sita, ui flumi
 nis differebantur. Potuisse tunc opprimi legiones, & uo
 luisse Germanos, sed dolo à se flexos, imputauit Ciuilis.
 Neq; abhorret uero, quando paucis post diebus deditio
 insecuta est. Nam Cerialis per occultos nuncios Batauis
 pacem, Ciuili ueniam ostentans, Velledam propinquosq;
 monebat, fortunā belli tot cladibus aduersam, opportuno
 erga populum Ro. merito mutare: Casos Treuiros, rece
 ptos Vbios, ereptā Batauis patriā: neq; aliud Ciuilis ami
 citia peractum, quam uulnera, fugas, luctus: exulem cum
 & extorrem, recipiētibus oneri: Et satis peccauisse, quod
 toties Rhenū transcenderint: si quid ultra moliatur, male
 iniuriā & culpā, hinc ultionē & deos fore. Miscebantur
 minus

Ducum ars.

Batauorum in
sula.Velleda cum
propiquis suis.Treuiros.
Vbios.

minis promissa. Et concussa Transrhenanorum fide, inter
 Batauos rebel Batauos quoq; sermones orti, non prorogandam ultro
 Nonispœnitet. ruinam: nec posse ab una natione totius orbis seruitium
 depelli. quid perfectum cæde & incendijs legionum, nisi
 ut plures ualidioresq; accirentur? Si Vespasiano bellū na
 uauerint, Vespasianum rerum potiri. sin populum Roma
 num armis prouocet, quotam partem generis humani Ba
 Rhæti. tauos esse? respicerent Rhætos Noricosq; & cæterorum
 Norici. onera sociorum: sibi non tributa, sed uirtutes & uiros in
 dici: proximum id libertati: & si dominorum electio sit,
 honestius principes Romanorum, quàm Germanorū sœ
 minas tolerari. Hæc uulgus. Proceres, atrocioe Ciuilibus ra
 bie semet in arma trufos: illum domesticis malis, excidium
 gentis opposuisse: tunc insensos Batauis deos, cum obfi
 derentur legiones, interficerentur legati, bellum uni neces
 sarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema ni re
 sipiscere incipiant, & noxij capitis pœna pœnitentiam
 fateantur. Non sefellit Ciuilem ea inclinatio, & præueni
 re statuit super tædium malorum etiam spe uitæ, quæ ple
 runq; magnos animos infringit. Petito colloquio, scindi
 tur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi du
 ces. Ciuilibus ita cœpit. Si apud Vitellij legatum defenderer,
 neq; factio meo uenia, neq; dictis fides debebatur. Cuncta
 inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant.
 Erga Vespasianum uetus mihi obseruantia, & cum pri
 uatus esset, amici uocabamur: Hoc Primo Antonio notū,
 cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legio
 nes & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Anto
 nius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germania
 moui, quæ Mutianus in Syria, Aponius in Mæsia, Fabia
 nus in Pannonia.

P. CORA

P. CORNELII

TACITI EQ. RO.

DE SITV, MORIBVS,

et populis Germaniæ

Libellus.

GERMANIA omnis à Gallis Rhaetijsq; et Pannonijs, Rheno et Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu aut montibus separatur. Cætera Oceanus ambit, latos sinus et insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhenus. alpium inaccessio ac præcipiti uertice ortus, modico flexu in Occidentem uersus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius. Danubius molli et clementer edito montis Abnoba iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarum Germani indigenarum. gentium aduentibus et hospitibus mixtos: quia nec terra olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes querebant: et immensus ultra, utq; sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porro præter periculum horridi et ignoti maris, Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuq; , nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriae et annalium genus est) Tuistonem deum terra editum et filium Mannum, originem gentis conditoresq;.

Manno

Tuisch, commune Germanorum omnium uocabulum. Tuistons.

Mannus.
 Ingaouones.
 Herminones.
 Istaouones.
 Marfi.
 Gambriuij.
 Vandali.
 Germani.

Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingaouones, medijs Herminones, ceteri Istaouones uocentur. Quidam autem licentia uetustatis plurcis deo ortos, pluresq; gentis appellationes, Marfos, Gambriuios, Sueuos, Vandalijs affirmant: eaq; uera & antiqua nomina. Ceterum Germaniæ uocabulum recens, & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani uocati sint: ita nationis nomen, non gentis eualuiffe paulatim, ut omnes primum à uictore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani uocarentur. Fuisse apud eos & Herculem memorant. Primumq; omnium uirorum fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu quem Baritum uocant, accendunt animos, futuraq; pugnae fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidant ue, prout sonuit, acies. Nec tam uocis ille quàm uirtutis concentus uidetur. affectatur præcipue asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior uox repercussu intumescat. Ceterum & Vlyxem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciurgiūq; , quod in ripa Rheni situm hodieq; incolitur, ab illo constitutum, nonnatumq; ἀστυρίον. Aram quinetiam Vlyxi consecratam adiecto Laërtae patris nomine, eodem loco olim repertam: monumenta que, & tumulos quosdam Græcis literis inscriptos in consinio Germaniæ Rhetiæ que adhuc extare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est. ex ingenio suo quisq; demat, uel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis alijs aliarum nationum conubijs infectos, propriam & synceram & tantum sui similem

Germani indi
 genæ.

milem gentem extitisse arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & carulei oculos, rutila comæ, magna corpora, & tantum ad impetum ualida. laboris atque operum non eadem patientia: minime que sitim æstum que tolerare, frigora atque inedia cælo solo ue assueuerunt. Terra etsi aliquanto specie differt, in uniuersum tamen aut syluis horrida, aut paludibus scæda: humidior quàm Gallias, uentosior, quàm Norcium ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda. sed plerunque improcera. ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæ que solæ gratissimæ opes sunt. Argentum & aurum propitij an irati dii negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentum aurum ue gignere. quis enim scrutatus est? possessione & usu haud perinde afficiuntur. Est uidere apud illos argentea uasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia uilitate, quàm quæ humo finguntur: quanquam proximi ob usum commerciorum aurum & argentum in precio habent, formas que quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atque eligunt: interiores simplicius & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant ueterem & diu notam, Serratos, Bigatosque. Argentum quoque magis quàm aurum sequuntur, nulla affectatione animi, sed quia numerus argenteorum facilius usui est promiscua ac uilia mercantibus. Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. hastas, uel ipsorum uocabulo frameas gerunt angusto & breui ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, uel cominus uel eninus

Corporū habitus.

Terra.

Fertilitas.
Pecora.

Contemptus auri & argenti.

Hinc forsitan stilius ille qui cultellis adhaeret, germanicè cynpsiric uocatur, quod frameam referat.

pugnent

pugnent. & eques quidem scuto frameaq; contentus est. pedites & missilia spargunt, pluraq; singuli, atq; in immensum uibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio. Scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. paucis lorica: uix uni alteri ue cassis aut galea. E qui non forma, non uelocitate conspicui. sed nec uariare gyros in morem nostrum docetur. In rectum aut uno flexu dextros agunt. ita coniuncto orbe, ut nemo posterior sit. In uniuersum aestimanti plus penes peditem roboris: eoq; mixti praeliantur, apta & congruente ad equestrem pugnam uelocitate peditem, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: ceteri ex singulis pagis sunt: idq; ipsum inter suos uocantur. & quod primo numerus fuit, iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilij quam formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubijs praelijs referunt. Scutum reliquisse praecipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multiq; superstites bellorum infamiam laqueo finierunt.

Reges. Duces. Reges ex nobilitate, duces ex uirtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas, & duces exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione praesunt. Ceterum neq; animaduertere, neque uincire, neque uerberare quidem nisi sacerdotibus permisum: non quasi in poenam nec ducis iussu, sed uelut deo imperate, quem adesse bellantibus credunt: effigiesq; & signa quaedam detracta lucis in praelium ferunt. Quodque praecipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit, sed familiae & propinquitates. & in proximo pignora: unde foeminarum ululatus audiri, unde uagitus infantium.

hi

hi cuiq; sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad cōiuges uulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exurgere plagas pauēt. Cibosq; & hortamina pugnātibus gestant. Memoriae proditur, quasdā acies inclinatas iam & labantes à scēminis restitutas constantia precum & obiectu pectorum, & monstrata cominus captiuitate, quā longe impatientius scēminarum suarum nomine timent: adeo ut efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inier obfides puellæ quoq; nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid, & prouidum putant: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam diu apud plerosq; numinis loco habitam. Sed & olim Auriniā, & complureis alias uenerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent deas. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq; hostijs litare fas habēt. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Sucucrum & Isidi sacrificat. Vnde causa & origo peregrino sacro, parū comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Cæterum nec cohibere parietibus deos, neq; in ullā humani oris speciem asimilare, ex magnitudine cœlestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, deorumq; nominibus appellant secretum illud, quod sola reuerentia uident. Auspicia, sortesq; ut qui maximè obseruant. Sortium consuetudo simplex. uirgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosq; notis quibusdam discretos super candidam uestem temere ac fortuito spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse pater fāmiliæ precatus deos, cœlum que suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam interpretatur. Si pro-

Fœminæ Germanorum.

Velleda Aurinia.

Dij Germanorum.
Mercurius.
Hercules.
Mars.
Isis.

Sortes.

R hiber

hibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio.

Auspicia. Sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium uoces, uolatusq; interrogare. Proprium gentis, equorum quoq; præfagia ac monitus experiri. publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis. candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex uel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq; ac fremitus obseruāt. Nec ulli auspicio maior fides non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, qua grauiū bellorum euentus explorant. Eius gētis cum qua bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patrijs quemq; armis committunt. uictoria huius uel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus

Consultatio. rebus principes consultant, de maioribus omnes: ita tamen ut ea quoque quorum pence plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coeunt, nisi quid fortuitum &

Tempus Comitiorum.

subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspiciatissimum initium credunt. Nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diē uidetur. Illud ex libertate uitium, quod nō simul, nec iussi conueniunt, sed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium absimitur. Ut turbæ placuit, confidunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi

Rex uel princeps in concilio loquitur.

Refutationis modus, approbationis modus.

ius est, imperatur. Mox rex uel princeps, prout atas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, autoritate suadendi magis quam iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, si amcas concutiunt. Honoratissimum assensus

genus

genus est armis laudare. Licet apud concilium accusare quoque & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas, arboribus suspendunt. ignauos, & imbelles & corpore infames, cœno ac palude, iniecta in super crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat dũ puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumq; numero conuicti mulctantur. pars mulctæ regi uel ciuitati, pars ipsi qui uindicatur, uel propinquis eius exoluitur. Eliguntur in iisdem concilijs & principes, qui iura per pagos uicosq; reddunt. Centeni singuli ex plebe comites, consilium simul & autoritas, adsunt. Nihil autem neque publica neque priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non antè cuiquam moris, quàm ciuitas suffecturum probauerit. Tum in ipso concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus scuto framea que iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos. ante hoc domus pars uidentur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Cæteris robustioribus ac iam pridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principũ, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæc uires, magno semper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria est, si numero ac uirtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornatur. & ipsa

Supplicia.
Scelera.
Flagitia.
Pœnæ.

Principes eliguntur.
Comites.

Armati semper.
Arma sumuntur iudicio ciuitatis.

plerunque fama bella profligant. Cum uentum in aciem, turpe principi uirtute uinci, turpe comitatu uirtutē principis non adæquare. Iam uero infame in omnem uitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illud defendere, tueri, sua quoq; fortia facta gloriæ eius as-signare, præcipuum sacramentum est. Principes pro uictoria pugnant: comites pro principe. Si ciuitas in qua orti sunt longa pace & ocio torpeat, plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum ali-quod gerunt, quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt: magnumq; comitatum nõ nisi uel belloq; tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illis bellatorem equum, illam cruentam uictoricamq; frameam.

Amor belli. Nam epulæ, & quanquam incompti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut expectare annum, tam facile persuaseris, quàm uocare hostes & uulnera mereri. pigrum quinimo & iners uidetur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non

Ocium. multum uenatibus, plus per ocium transigunt, dediti somno, ciboq;. Fortissimus quisq; ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cura, faminis senibusq; & infirmissimo cuiq; ex familia. Ipsi habent miram diuersitatem naturæ, cum ijdem homines sic

Liberalitas ciuitatū in principes.

ament inertiam & oderint quietem. Mos est ciuitatibus ultro ac uiritim conferre principibus uel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à singulis, sed publice mittuntur: electi equi, magna arma, phalæ, torquesq;. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis urbes

urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se iun-
ctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, ut fons, ut campus, ut
nemus placuit. Vicos locant non in nostrum morem con-
nexus & coherentibus ædificijs. Suam quisq; domum spa-
tio circumdat, siue aduersus casus ignis remedium, siue in-
scitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut
tegularum usus. Materia ad omnia utuntur informi, &
citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligētius
illinunt terra ita pura ac splendente, ut picturam ac linea-
menta colorum inuitet. Solent & subterraneos specus ape-
rire, eosq; multo insuper fimo onerant, suffugium hyemum
& receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiusmo-
di locis molliunt: & si quando hostis aduenit, aperta po-
pulatur. abdita autem & defossa, aut ignorantur, aut eo
ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sa-
gum, fibula, aut si desit, spina confertum. Cætera intecti,
totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi
ueste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Par-
thi, sed stricta & singulos artus exprimēte. Gerunt & fe-
rarum pelles, proximi ripæ negligenter, ultiores exqui-
sitius, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras,
& detracta uelamina spargunt maculis, pellibusq; bellua-
rum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit.
Nec alius fœminis quàm uiris habitus, nisi quòd fœminæ
sæpius lineis amictibus uelantur, eosq; purpura uariant,
partemq; uestitus superioris in manicas non extendunt,
nudæ brachia ac lacertos. sed & proxima pars pectoris
patet. Quàmquam seuera illic matrimonia. Nec ullam mo-
rum partem magis laudaueris. nam propè soli barbarorū
singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum pau-
cis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptijs

Vrbibus ca-
rent.
Habitant di-
creti.
Vici Germa-
norum quales

Specus subter-
ranci.
Hypocaustorū
origo quas stu-
bas uocant.
Cultus uiro-
rum.

Fibula,
Spina.

Pelless

Fœminarum
cultus.

Matrimonia
seuera,

Dos marita- ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus

illis.

offert. Inter sunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæ sita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frænatum equum, & scutum cum frænea, gladioq;. In hæc munera uxor accipitur. atque inuicem ipsa armorum aliquid uiro offert. hoc maximum uinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra uirtutum cogitationes, extraq; bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspicijs admonetur, uenire se laborum periculorumq; sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramq;. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic uiuendum, sic pereundum. accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat quæ nurus accipiant, rursusq;

Mysterium dotis.

Pudicitia. ad nepotes referant. Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum iritationibus cor-

Literarum inscitia.

rupta. Literarum secreta uiri pariter ac foeminae ignorant.

Adulterij poena.

Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum poena praesens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum uerbere agit. publicatae enim pudicitiae nulla uenia. non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi, seculum uocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum uirgines nubunt, & cum spe uotoq; uxoris setumel transigitur. Sic unum accipiunt maritum quo modo unum corpus, unamq; uitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare flagitium habetur. plusq; ibi boni mores ualent, quam alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi,

Virgines tantum nubunt apud quosdam Germanos.

in

in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur excrescunt. Sua quemq; mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delectantur. Dominum ac seruum nullis educationis delicijs dignoscas. Inter eadẽ peccora, in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, uirtus agnoscat. Sera iuuenũ Venus, coq; inexhausta pubertas. nec uirgines festinantur. eadem iuuenta, similis proceritas. pares ualidæq; miscentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filijs idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem arctioremq; hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tanquam ij & animum firmiter & domum latius teneant. Hæredes tamẽ successoresq; sui cuiq; liberi: & nullum testamentum. Si liberi nõ sunt, proximus gradus in possessione fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec ulla orbis tatis precia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitq; satisfactionem uniuersa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitia iuxta libertatem. Conuictibus & hospitij non alia gens effusius indulget. Quæcunq; mortaliu arcere tecto nefas habetur. pro fortuna quisque apparatus epulis excipit. Cũ defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitij et comes, proximã domũ nõ inuitati adeunt. nec inter est. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotũq; quantũ ad ius hospitij, nemo discernit. Abeũti si quid poposceris, concedere moris: & poscendi inuicẽ eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno

Educatio.

Matrimoniu
serius.

Hæredes.

Inimicitia.

Hospitalitas.

Victus i

R 4 quem

quem plerunque in diem extrahunt, lauantur sepius calida, ut apud quos plurimum hyems occupat. Lauti, cibum capiunt, separatæ singulis sedes, & sua cuiq; mensa. Tum

Armati ad cõ-
uiuia.

Potatores.

Rixæ sangui-
naræ.

In conuiujs
consultant.

Retractatio
cõsilijs inter fo-
brios.

Potus.

Spectaculorũ
genus unum a-
pud German.

ad negotia, nec minus sepe ad conuiuia procedunt arma-
ti. Diem noctemq; cõtinuare potando nulli probrum. Cre-
bræ ut inter uinolentos rixæ, raro conuitijs, sepius cæde
& uulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis in-
uicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adsciscendis
principibus, de pace denique ac bello, plerunq; in conui-
uijs consultant: tanquam nullo magis tempore aut ad sim-
plices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incal-
scat. Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pe-
ctoris, licentia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens
postera die retractatur, & salua utriusq; temporis ratio
est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum
errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento
in quandam similitudinem uini corruptus. Proximi ripæ
& uinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, re-
cens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandi-
mentis expellunt famem, aduersus sitim non eadem tempe-
rantia. Si indulseris ebrietati suggerendo quantum concu-
piscunt, haud minus facile uitijs quàm armis uincuntur.
Genus spectaculorum unum atque in omni cœtu idẽ. Nati-
di iuuenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atq; in-
festas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artẽ parauit, ars
decorẽ, non in quæstum tamen aut mercedem. quãuis au-
dacis lasciuia pretiũ est, uoluptas spectantiũ. Alea (quod
murere) sobrij inter seria exercet, tanta lucrãdi perdẽdi ue-
temeritate, ut cum omnia defecerũt, extremo ac nouissimo
iactu de libertate ac de corpore contendant. Victus uolun-
tariam seruitutẽ adit. Quamuis iunior, quãuis robustior
alligari

alligari se ac uenire patitur. Ea est in re praua peruicacia: ipsi fidem uocant. Seruos conditionis huius per cōmercia tradunt, ut se quoq; pudore uictoriæ exoluant. **Cæte Serul.**
 ris seruis non in nostrū morem descriptis per familiā ministerijs utuntur. Suā quisq; sedē, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut uestis, ut colono iniugit, & seruus hactenus paret. Cætera domus officia uxor ac liberi exequuntur. Verberare seruum, ac uinculis & opere coercere, rarum. Occidere solent non disciplina & seueritate, sed impetu & ira, ut inimicū, nisi quod impune. Liberti nō multū supra seruos sunt, raro aliquod **Liberti.**
 momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis duntaxat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos, & super nobiles ascendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentū sunt. Fœnus agitare et in **Fœnus igno-**
 usuras extendere ignotum: ideoq; magis seruatur quàm si rant.
 uetitum esset. Agri pro numero cultorū ab uniuersis per **Agros per ui-**
 uices occupātur, quos mox inter se secundum dignationē ces mutant.
 partiuntur. facilitatē partiendi camporū spatia præstant. Arua per annos mutant, & superest ager. nec enim cum ubertate & amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges imperatur. Vnde annum quoq; ipsum non in **Annū in tria tē-**
 totidem digerunt species. Hyems & Ver & Aestas intellectum ac uocabula habent: Autumni perinde nomē ac **tum tempora**
 bona ignorantur. Funerum ambitio. Id solum obserua- **diuidunt.**
 tur, ut corpora clarorum uirorum certis lignis cremētur. **Funerandi mo-**
 Struem rogi, nec uestibus, nec odoribus cumulant. sua **cus.**
 cuique arma, quorundam igni & equus adijcitur. Sepul- **Sepultura.**
 chrum cespes erigit. Monumentorum arduum & opes-
 rosum honorē, ut grauem defunctis, asperrantur. Lamena-

ta ac lacrymas cito, dolorem & tristitiam tarde ponunt.

Lucius. Fœminis lugere honestum est: Viris meminisse. Hæc in cõ
mune de omnium Germanorum origine ac moribus acce-
pinus. Nunc singularum gentium instituta, ritusq; quate-
nus differant: quæ nationes è Germania in Gallias cõnu-
grauerint, expediam. Validiores olim Gallorũ res fuisse

Galli. summus autorũ diuus Iulius tradit. coq; credibile est, etiã

Galli in Ger-
maniam.

Gallos in Germaniã transgressos. Quãtulum enim annis
obstabat, quo minus, ut quæque gens eualuerat, occu-
parct, permutaret que sedes, promiscuas adhuc, & nulla
regnorum potentia diuisas? Igitur Hercyniam sylvam,

Hercynia
sylua.

Rhenus.

Mœnis.

Heluetij.

Boij.

Boihemum.

Arauisçi.

Osi.

Rhenumq; & Mœnim amnes, Heluetij, ulteriora Boij,
Gallica utraq; gens, tenuere. Manet adhuc Boiemũ nomẽ,
significatq; loci ueterem memoriam, quamuis mutatis cul-
toribus. Sed utrum Arauisçi in Pannoniam ab Osis Ger-
manorũ natione, an Osi ab Arauisçis in Germaniam con-

Treuiri.

Neruij.

migrauerint, cum eodẽ adhuc sermone, institutis, moribus
utantur, incertum est: quia pari olim inopia ac libertate
eadẽ utriusq; ripæ bona malaq; erant. Treuirij & Neruij
circa affectationem Germanicæ originis ultro ambitiosi
sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine
& inertia Gallorum separentur. Ipsam Rheni ripam

Vangiones.

Treboci.

Nemetes.

Vbij.

Agrippinẽses.

haud dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Tre-
boci, Nemetes. Vbij quidem, quanquam Romana colonia
esse meruerint, ac libetius Agrippinenses cõditoris sui no-
munc uocetur, origine crubejcut, trãsgressi olim, & expe-
rimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arce-
rent, non ut custodirentur. Omnium harum gentium uir-
tute præcipui Bataui, non multum ex ripa, sed insulam
Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & se-
ditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars

Bataui Catto-
rum populus.

Roma

Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne. nam nec tributis contēnuntur, nec publicanus atterit. exempti honoribus & collationibus, & tantū in usum præliorum sepositi, uelut tela atq; arma, bellis re seruantur. Est in eodem obsequio & Mattiacorū gens. **Mattiaci.** Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraq; ueteres terminos imperij reuerentiam. Ita sede finibusq; in sua ripa, mente animoq; nobiscum agunt, cætera similes Batavis, nisi quòd ipso adhuc terræ suæ solo et cælo acrius animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quanquã trans Rhenum Danubiumq; confederint, eos qui Decumates agros exercent. **Decumates agri.** Leuissimus quisq; Gallorū, & inopia audax, dubiæ possessionis solū occupauere. Mox limite actō promotisq; præsijs, sinus imperij, & pars prouinciæ habetur. **Catti.** Ultra hos Catti initiū sedis ab Hercynio saltu inchoāt, nō ita effusis ac palustribus locis, ut cæteræ ciuitates, in quas Germania patefcit. durāt siquidē colles, paulatimq; rarefcūt: et Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atq; deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax uultus, & maior animi uigor. Multum (ut inter Germanos) rationis ac solertia: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, uallare noctem, fortunam inter dubia, uirtutem inter certa numerare: quodq; rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoq; & copijs coonerant. Alios ad prælium ire uideas, Cattos ad bellum. rari excursus & fortuita pugna. Equestrium sanè uirium id proprium, cito parare uictoriam, cito cedere. Velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior

propior constantiæ est. Et alijs Germanorum populis
 usurpatum, rara & priuata cuiusque audentia, apud Cat
 tos in consensum uertit, ut primum adoleuerint, crinem
 Crinē aut barbam alunt adoleu-
 Iescēres donec Iescēres donec
 hostem confe- uum obligatumq; uirtuti, oris habitum. Super sanguinem
 cerint. & spolia, reuelant frontem, seq; tum demum precia na-
 scendi retulisse, dignos que patria ac parentibus ferunt.

Annulū ferreū
 gestant.

Ignauis & imbellibus manet squalor. Fortissimus quisq;
 ferreum in super annulum, ignominiosum id genti, uelut
 uinculum gestat, donec se cæde hostis absoluat. Plurimis
 Cattorum hic placet habitus. Iamq; canent insignes &
 hostibus simul, suisq; monstrati omnium penes hos initia
 pugnarum. hæc prima semper acies, uisu noua. Nam ne
 in pace quidem uultu mitiore mansuescunt. Nulli domus,
 aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemq; uenere alun-
 tur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exanguis se-
 nectus tam duræ uirtuti impares faciat. Proximi Cattis
 certum iam alueo Rhenum, quiq; terminus esse sufficiat,

Vsij. Vsij
 Tencteri.

Usij ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bel-
 lorum decus, equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec
 maior Apud Cattos peditum laus, quam Tencteris equi-
 tum. Sic instituere maiores, posteri imitantur. Hi lusus in-
 fantium, hæc iuuenum æmulatio, perseverant senes. inter
 familiam, & penates, & iura successionum, equi tradun-
 tur: excipit filius, non ut cætera maximus natus, sed prout
 ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim

Chamaui.
 Angriuarij.
 Bructeri ex-
 cisi.

occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraf-
 se, narratur, pulsus Bructeris ac penitus excisis, uicina-
 rum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ
 dulcedine, seu fauore quodam erga nos deorum. nam ne
 spectaculo quidem prælij inuidere. super l. x. millia non
 armis

armis telisq; Romanis, sed quod magnificentius est, oblationi oculisq; ceciderunt. Maneat quæso, duretq; gentibus si non amor nostri, at certe odium sui: quando urgentibus imperij fatis nihil iam præstare fortuna maius potest, quàm hostium discordiam. Angriuarios & Chamauos a tergo Dulgibini, & Chasuari cludunt, aliæque gentes haud perinde memoratæ. à fronte Frisij excipiunt. Maioribus minoribusq; Frisij uocabulū est, ex modo uirium: utræq; nationes usq; ad Oceanū Rheno prætexuntur, ambiuntq; immēsos insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos. Ipsum quinetiam Oceanū illà tentauimus. & superesse adhuc Herculis columnas fama uulgauit: siue adiit Hercules, seu quicquid ubique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: sanctiusq; ac reuerentius uisum, de actis deorum credere, quàm scire. Hætenus in Occidentem, Germaniā nouimus. In Septētrionem ingenti flexu redit. Ac primo statim Chaucorū gens, quanquam incipiat à Frisij, ac partem littoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usq; sinuetur. tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus, quiq; magnitudinem suam malit iustitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretiq;, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinij populantur. Id præcipuum uirtutis ac uirium argumentum est, quòd ut superiores agant, non per iniurias assequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus. plurimum uirorum equorumq;, & quietibus eadē fama. In latere Chaucorum, Cattorumq;, Cherusci

Dulgibini.
Chauarij.
Frisij.

Herculis columnæ.

Drusus Germanicus.

Chauci.

Cherufci nimiam ac marcentem diu pacem illacesiti nuerierunt. idq; iucundius quam tutius fuit. quia inter impotentes & ualidos, falsò quiescas: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni & equiq; Cherufci, nunc inertes ac stulti uocantur. Chattis uictoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruina Cherufcorum & Fosi contermina gens, aduersarū rerum ex æquo socij sunt, cum in secundis minores fuissent. Eundē Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, sed gloria ingens. ueterisq; famæ late uestigia manent utraq; ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoq; metiaris molem manusq; gentis, & tam magni exitus fidem. Sexcētesimum & quadragesimum annū urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone C O S S. Ex quo si ad alterum imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti ferme & decē anni colliguntur. tandiu Germania uincitur. Medio tam lōgi æui spatia multa inuicem damna. nō Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliciæue, ne Parthi quidē sæpius admonuere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quam cædem Crassi, amisso & ipse Pacoro infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Scruilio Cephione, M. quoq; Manlio fufis uel captis, quinq; simul consularibus exercitus populo Romano, Varum tresq; cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. Nec impune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris nunc in ludibrium uersæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuiliū armorum, expugnatīs

Fosi.

Cimbri.

Libertas ueterum Germanorum ruin.

expugnatis legionum hybernis, etiam Gallias affectaue- Germani in
Gallias.
 re: ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati
 magis quàm uicti sunt. Nunc de Sueuis dicendum est, Sueui.
 quorum non una ut Cattorū Tencterorum uel gens: maio-
 rem enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc na-
 tionibus nominibus que discreti, quanquam in commune
 Sueui uocentur. Insigne gentis, obliquare crinem, nodoq;
 substringere. Sic Sueui à cæteris Germanis: sic Sueuorum
 ingenui à seruis separantur: Sic in alijs gentibus seu co-
 gnatione aliqua Sueuorum, seu (quod sæpe accidit) imita-
 tione, rarum & intra iuuentæ spatium: apud Sueuos usq;
 ad canitiem horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe
 in ipso solo uertice religant. principes & ornatiorem ha-
 bent. Ea cura formæ, sed innoxia. Neque enim ut ament
 amentur uel: in altitudinem quandam & terrorem adituri
 bella compti, ut hostium oculis, ornantur. Vetustissimos
 se nobilissimosq; Sueuorum Semnoncs memorant. Semnoncs. Fides
 antiquitatis, religione firmatur. Stato tẽpore in syluã au-
 gurijs patrum & prisca formidine sacram, omnes eiusdẽ
 sanguinis populi legationibus coeunt, cæsoq; publice ho-
 mine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Est &
 alia luco reuerẽtia. Nemo nisi uinculo ligatus ingreditur,
 ut minor, & potestatem numinis præ se ferens. si forte pro-
 lapsus est, attolli & insurgere haud licitum. per humum
 euoluuntur. eoq; omnis superstitio respicit, tanquam inde
 initia gentis, ibi regnator omnium deus, cætera subiecta
 atque parentia. Adicit auctoritatem fortuna Semnonum.
 centum pagis habitatur, magnoq; corpore efficitur, ut se
 Sueuorum caput credant. Langobardi. Contra Langobardis pauca
tas, nobilitasq; quod plurimis ac ualentissimis nationibus
cincti, non per obsequiũ, sed prælijs & periclitando tuti
 sunt

sunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Vari-
 ni, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus
 aut syluis muniuntur. nec quicquam notabile in singulis,
 nisi quod in commune Herthum, id est, Terram matrem
 colunt, eamq; interuenire rebus hominum, inuchi populis
 arbitrantur. Est in insula Oceani Castum nemus, dicatum
 in eo uehiculum ueste contactum, attingere uni sacerdoti
 concessum. Is adesse pinetrali deam intelligit, uestamq;
 bubus foeminis multa cum ueneratione prosequitur. Leti
 tunc dies, festa loca, quaecunq; aduentu hospitioq; dignae
 tur. Non bella incunt, non arma sumunt, clausum omne fer-
 rum. pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata,
 donec idem sacerdos satiatam conuersatione mortalium
 deam templo reddat. mox uehiculum & uestes, & si cre-
 dere uelis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Scrui mi-
 nistrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc ter-
 ror, sanctaq; ignorantia, quid sit illud quod tantum peri-
 turi uident. Et haec quidem pars Sueuorum in secretio-
 ra Germaniae porrigitur. Propior (ut quo modo paulo
Hermunduri. ante Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermunduro-
 rum ciuitas, fida Romanis, eoq; solis Germanorum non in
 Angusta, ripa commercium, sed penitus, atq; in splendidissima Rhae-
 Rhaetiae, tia prouinciae coloniae passim sine custode transeunt. &
 cum caeteris gentibus arma modo castraq; nostra ostenda-
 mus, his domos, uillasq; patefecimus, non concupiscentibus.
Albis flu. In Hermunduris Albis oritur flumen inclytum & notum
 olim: nunc, tantum auditur. Iuxta Hermunduros Nari-
Marcomani. sci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Praecipua
 Narisci, **Quadi.** Marcomanorum gloria uiresque, atque ipsa etiam sedes
 pulsis olim Boijs uirtute parta. Nec Narisci Quadi ue-
 degenerant. Eaq; Germaniae uelut frons est, quatenus Da-
 nubio

nubio pergitur. Marcomanis, Quadis'ue usq; ad nostram
 memoriam reges manserunt ex gente ipsorum. nobile Ma
 robodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed ^{Maroboduus.}
 uis & potentia regibus ex autoritate Romana. raro ar- ^{Tudrus.}
 mis nostris, sepius pecunia iuuantur. Nec minus ualent
 retro Marsigni, Gothini, Osi, Buri: terga Marcomano- ^{Marsigni.}
 rum, Quadorumq; claudunt. è quibus Marsigni, & Bu- ^{Burij.}
 rij sermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, ^{Gothini.}
 Osi, ^{Osi.}
 Oso Pannonica lingua coarguit non esse Germanos: &
 quòd tributa patiuntur. partem tributorũ Sarmatæ, par-
 tem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis
 pudeat, & ferrũ effodiunt. omnesq; hi populi pauca cam-
 pestrium, cæterũ saltus & uertices montium iugumq; in-
 sederunt. Dirimit enim scinditq; Sueuiam continuũ mon-
 tium iugum, ultra quod plurimæ gentes agunt, ex quibus
 latissimè patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffu-
 sum. Valētissimas nominasse sufficiet, Arios, Helueconas, ^{Arij;}
 Manimos, Elysios, Naharualos. Apud Naharualos anti ^{Heluecones.}
 quæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos mulie ^{Manimi.}
 bri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem ^{Elysi.}
 Pollucemq; memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla ^{Naharuali.}
 simulachra, nullum peregrinæ superstitionis uestigium.
 ut fratres tamen, ut iuuenes uenerantur. Cæterum Arij
 super uires, quibus enumeratos paulo antè populos ante-
 cedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinan-
 tur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes le-
 gunt. ipsaq; fornudine atq; umbra feralis exercitus terro-
 rem inferunt, nullo hostium sustinēte nouum ac uelut in-
 fernum aspectum. nam primi in omnibus prælijs oculi uin-
 cuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam ^{Gothones.}
 addictius quàm cæteræ Germanorum gentes, nondum

S tamen

tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Ruzgij, & Lemouij: omniumq; harum gētium insigne, rotunda scuta, breues gladij, et erga reges obsequiū. Suionum hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter uiros armaq; classibus ualent. forma nauium eo differt, quod utrinq; prora paratam semper appulsui frontē agit. nec uelis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum ut in quibusdā fluminum, & mutabile, ut res poscit, hinc uel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. eoq; unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma ut apud cæteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode et quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. ociosa porro armatorum manus facile lasciuiunt. enimuero neq; nobile, neq; ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est. Trans Suionas aliud mare pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludiq; terrarum orbem hinc fides: quod extremus cadentis iā solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut sydera hebetet. Sonum insuper emergentis audiri, formasq; deorum, & radios capitis aspici persuasio adijcit. Illuc usq; et fama uera, tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Aestiyorū gentes alluuntur: quibus ritus habitusq; Sueuorū, lingua Britannicæ propior. Matrē deūm ueneratur. insigne superstitionis, formas Aprorū gestant. Id pro armis omniūq; tutela, securum deæ cultorē etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens sustium usus. Frumenta cæterosq; fructus patientius quam pro solita Germanorū inertia laborant. Sed & mare scrutantur. ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum uocant, inter uada atq; in ipso littore legūt. Nec quæ natura quæ ue ratio gignat, ut Barbaris, quæ sit

Mare pigrum
& immotum.

Id hodie Germani aglesin appellāt, olim glesum, quod instar nitri pel luceat, dictum: nam Germani nitrum glas appellant.

tum

tum compertum ue. diu quinetiam inter cætera ciectamē
 ta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis
 in nullo usu, rude legitur. informe perfertur. preciumq;
 mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelli-
 gas: quia terrena quædam atque etiam uolucra anima-
 lia plerumque interlucēt, quæ implicata humore, mox du-
 rescende materia, cluduntur. Fœcundiora igitur nemora
 lucosq;, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaq; su-
 dantur, ita Occidentis insulis terrisq; inesse credidrim,
 quæ uicini solis radijs expressa atq; liquentia in proxi-
 mum mare labuntur, ac ui tempestatum in aduersa litto-
 ra exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in
 modum tedæ accenditur. alitq; flammam pingue et olen-
 tem: mox ut in picem resinam ue lentescit. Suionibus Si-
 tonum gentes cōtinuantur. Cætera similes, uno differūt,
 quod fœmīna dominatur: in tantum non modo à liberta-
 te, sed etiam à seruitute degenerant. hinc Sueuiæ finis.

Peucini,
 Peucinorum, Venedorumq;, & Fennorum nationes Ger-
 manis an Sarmatis ascribam dubito: quanquam Peucini,
 quos quidam Bastarnas uocant, sermone, cultu, sede, ac
 domicilijs, ut Germani agunt. sordes omnium ac torpor.
 proccrum connubijs mixtis nonnihil in Sarmatarum ha-
 bitum fœdatur. Venedi multū ex moribus traxerunt. Nā
 quicquid inter Peucinos Fennosq; sylvarum ac mōtium
 erigitur, latrocinijs pererrant. hi tamen inter Germanos
 potius referūtur, quia & domos fingunt, et scuta gestāt,
 & peditum usu ac pernicitate gaudēt. quæ omnia diuer-
 sa Sarmatis sunt in plaustro equoq; uiuentibus. Fennis
 mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non pe-
 nates. uictui herba, uestitui pelles, cubile humus. so-
 la in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant.

Peucini.
 Bastarnæ.
 Venedi.

Sarmatæ ha-
 maxobij.
 Fenni.

S 2 Idemq;

Idēq; uenatus uiros pariter ac fœminas alit. Passim enim comitantur, partemq; prædæ petūt. Nec aliud infantibus ferarum hymbriumq; suffugiū, quàm ut in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatus arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasq; fortunas spe metuq; uersare. Securi aduersus homines, securi aduersus deos, rem difficilimam assecuti sunt, ut illis ne uoto quidem opus sit. Cætera iam fabulosa. Hellusios & Oxionas ora hominum uultusq;, corpora atq; artus ferarū gerere. quod ego ut incompertum, in medium relinquam.

P. COR. TACITI,

EQ. RO. DIALOGVS, AN

sui seculi oratores antiquioribus, & quare concedant.

Oratores.

Causidici,
Aduocati,
Patroni.

AEPE ex me requiris Iuste Fabi, cum priora secula tot eminentium oratorū ingenijs gloriaq; effloruerint, nostra potissimum ætas deserta et laude orbata, uix nomen ipsum oratoris retineat. neq; enim ita appellamus nisi antiquos. Horum autem temporum disertis, causidici, & aduocati, & patroni, et quiduis potius, quàm oratores uocantur. Cui percunctationi tuæ respondere, & tam magnæ questionis pondus excipere, ut aut de ingenijs nostris male existimandum, si idem assequi non possumus, aut de iudicijs, si nolumus, uix hercule audcrem, si mea sententia proferenda; ac non disertissimorum nostris temporibus hominum sermo repetendus esset, quos eandem hanc questionem pertractantes,

iuus

iuuenis admodum audiui . Ita non ingenio, sed memoria ac recordatione opus est, ut quæ a præstantissimis uiris & excogitata subtiliter, & dicta grauitè accipi, cū singuli diuersas uel easdem, sed probabiles causas afferrēt, dum formam sui quisque & animi, & ingenij redderet, ijsdem nūc numeris, ijsdemq; orationibus persequar, ser uato ordine disputationis . neque enim defuit, qui di uersam quoque partem susciperet, ac multum uexata & irrita uetustate, nostrorum temporum eloquentiam anti quorum ingenijs anteferreret. Nam postero die quàm accu ratiū Maternus Catonem recitauerat, cum offendisse po tentium animos diceretur, tanquam in eo tragœdiæ argu mento sui oblitus, tantum Catonem cogitasset, eaq; de re per urbem frequens sermo haberetur, uenerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri, quos ego in iudicijs non utrosque modo stu diose audiebam, sed domi quoque & in publico affecta bar mira studiorum cupiditate, & quodam ardore iuue nili, ut fabulas quoque eorum & disputationes, & arca na semotæ dictionis penitus exciperē: quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo promptum esse ser monem, & Aprum ingenio potius & ui naturæ, quàm institutione & literis famam eloquentiæ consecutū. Nam & Secundo purus, & pressus, & in quem satis erat pro fluens, sermo non defuit . Et Aper cum cruditione imbu tus contemnebat potius literas quàm nesciebat, tanquam maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si in genium eius nullis alienarum artium adminiculis inuiti uideretur . Igitur ut intrauimus cubiculum Materni, se dentem ipsum, quem pridie recitauerat librum intra ma nus habentem, deprehendimus. Tum Secundus, Nil'ne

Cato, Tragœ dia nomen.

M. Aper, Iul. Secundus.

te, inquit, Maternæ fabulæ malignorum terrent, quo minus offensas Catonis tui aures? An ideo librum istum deprehendisti, ut diligentius retractares, & sublatis si quæ prauam interpretandi materiam dedcrunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamen securiorem? Tum ille, Leges tu quidem si uolueris & agnosces quæ audisti. quod si qua omisit Cato, sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam disposuim, & intra me ipse formauim. Atque ideo maturare libri huius editionem festino, ut dimissa priorè cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adco te tragœdiæ istæ non satiant (inquit Aper) quo minus omiſſis orationum & curarū studijs omne tempus modo circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas? cum tot amicorum causæ, tot coloniarum & municipiorum clientela in forum uocent, quibus uix sufficeres, etiam si non nouum tibi ipse negotium importasses, Donitium & Catonem: id est, nostras quoque historias & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus: Perturbarer hac tua seueritate, nisi frequens ac assidua nobis contentio iam prope in consuetudinem uertisset. Nam nec tu agitare & insequi poetas intermittis, & ego cui desidiam aduocamur quotidianum hoc patrociniū defendens aduersus te, poetice exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem qui me uel in futurum uetet uersus facere, uel quod iam pridem opto, sua quoque autoritate compellat, ut omiſſis forensium Musarum angustijs, in quibus satis mihi superq; sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquentiam colam. Ego uero, inquit Secundus, antè quàm me iudicem Aper recuset, faciam quod probi & modesti iudices solent, ut in

Thyestes, altera tragœdia.

Forenses Musæ.

his

his cognitionibus excusent, in quibus manifestum est, alteram apud eos partem gratia prevailere. Quis enim nescit, neminem mihi coniunctiorem esse & usu amicitiae, & assiduitate contubernij quam Saleium Bassum, cum optimum virum, tum absolutissimum poetam? porro si poetica accusatur, non alium uideo reum locupletiore. Securus sit, inquit Aper, & Saleius Bassus, & quisquis alius studium poeticae & carminum gloriam fovet, cum causas agere non possit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inveniri non patiar, Maternum sollicitè plurimum defendi. sed & ipsum solum apud eos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, qua parare simul & tueri amicitias, ad discere nationes, complecti provincias possit, amittit studium, quo non aliud in civitate nostra uel ad utilitatem fructuosius, uel ad dignitatem amplius, uel ad urbis famam pulchrius, uel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad utilitatem uitae omnia consilia, facta nostra dirigenda sunt, quid erit tutius quam eam exercere artem, qua semper armatus praesidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, invidis uero & inimicis metum & terrorem ultro ferat, ipse securus & uelut quadam perpetua potentia ac potestate munitus? cuius uis & utilitas rebus propè fluentibus aliorum, praesidio & tutela intelligitur. sin proprium periculum irrepat, non hercule lorica aut gladius in acie firmiter munimentum, quam reo & periclitanti eloquentia praesidium simul & telum, quo propugnare pariter et incessere, uel in iudicio, siue in cenatu, siue apud principem possis. Quid aliud infestis partibus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam

Quae cognitio
nes modestis
iudicibus in-
gratae.

Eloquentiae ora-
toriae & foren-
sis utilitas.

Eprius Mar-
cellus.

S A suam

suam opposuit? qui accinctus et minax disertam quidem,
 Heluidius Pri sed inexercitatum & eiusmodi certaminum rudem Helui
 scus. dij sapientiam elusit. Plura de utilitate non dico, cū præ=
 fertim minime contradicturum Maternum mecum arbi=
 Voluptas ora- trer. Ad uoluptatem oratoriae eloquentiae transeo, cuius
 toriae eloquen iucunditas non uno alio uē momento, sed omnibus propè
 tiae. tibus & propè omnibus horis cōtingit. Quid enim dul=
 cius libero & ingenuo animo, & ad uoluptates hone=
 stas nato, quàm uidere plenam semper & frequētem do=
 mum concursu splendidissimorum hominum, idq; scire,
 non pecuniae, non orbitati, neq; officijs alicuius admini=
 strandis, sed sibi ipsi dari? illos quinimmo orbos & locu=
 pletes uenire plerunq; ad iuuenem & pauperem, ut aut
 sua aut amicorum discrimina commendent. Vlla'ne tanta
 ingentium opum ac magnae potentiae uoluptas, quàm spe=
 ctare homines uetres, & senes, & totius orbis gratia
 subnixos, in summa omnium rerum abundantia confiten=
 tes id quod optimum sit se nō habere? Iam uero qui to=
 gatorum comitatus & egressus? quae in publico species?
 quae in iudicijs ueneratio? quod gaudium consurgendi as=
 sistendiq; inter tacentes, in unum conuersos, coire popu=
 lum & circumfundi coram, & accipere affectum quacu=
 que orator induxerit? Vulgata dicentium gaudia & im=
 peritorum quoque oculis exposita parua censeo. Illa se=
 cretiora, & tantum ipsis orantibus nota, maiora sunt. Si=
 ue accuratam meditatamq; affert orationem, est quoddā
 sicut ipsius dictionis, ita gaudij pondus & constantia: si=
 ue nouam & recentem curam non sine aliqua trepida=
 tione animus attulerit, ipsa sollicitudo commendat euen=
 tum, & lenocinatur uoluptati. Sed extemporalis auda=
 cia, atque ipsius temeritatis uel praecipua iucunditas est.

Nam

Nam ingenio quoq; sicut in agro, quanquam alia diu serantur atq; elaborentur, gratiora tamen quæ sua sponte nascuntur. E quidem ut de me ipso fatear, non eum diē letiorem egi, quo mihi latus clauus oblatuſ est, uel quo Latus clauus. homo nouus et in ciuitate minime fauorabili nactus quæſturam, aut tribunatum, aut præturam accepi, quam eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulacunq; in dicendo facultatis, aut reum prospere defendere, aut apud Centumuiros causam aliquam feliciter orare, aut apud principem ipsos illos libertos & procuratores principū tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus et præturas & consulatus ascēdere uideor, tum abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratia uenit. quid fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloria comparanda est, qui non illustres in urbe solum apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes & adolescentes, quibus morum & indoles est & bona spes sui? Quorū nomina prius parentes liberis suis ingerunt? quos sæpius uulguſ imperitū & tunicatus hic populus transeuntis nomine uocat et digito demōstrat? Aduenæ quoq; & perigrini iam in municipijs & colonijs suis auditos cum primum urbem attigerunt requirunt, ac uultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellum hunc Eprīū de quo modo locutus sum, & Eprius Marcellus. Crispum Vibium (libentius enim nouis & recentibus Vibi' Crispus. quam remotis & obliterated exemplis utor) non minus esse in extremis partibus terrarū, quam Capuæ aut Vercellis, ubi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies sestertium præstat, quanquam ad has ipsas opes possunt uideri eloquentiæ beneficio uenisse. Ipsa eloquentia, cuius numen & cœlestis uis multa quidem omnibus seculis Eloquentia forensi parantur opes, dignitas & principum fauor.

S 3 exempla

exempla edidit, ad quātam usq; fortunam homines ingenij uiribus peruenerint. Sed habet, ut supra dixi, propria & quæ non cognoscenda, sed oculis expectanda habemus. Nam quo sordidius & abiectius nati sunt, quoq; notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circumsteterunt, eo clariora & ad demonstrandā oratorie eloquentiæ utilitatem illustriora exempla sunt, quod sine commendatione natalium, sine substantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoq; corporis contemptus, per multos iam annos potentissimus, ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæsaris amicitia agunt feruntq; cuncta, atq; ab ipso principe cum quadā reuerētia diliguntur. Quia Vespasianus uenerabilis senex & patientissimus uir bene intelligit, ceteros quidem amicos suos niti, quæ ab ipso acceperint quæq; ipsis accumulare, & in alios congregere promptum est. Marcelum autem & Crispum attulisse ad amicitiam suā quod non a principe acceperint, nec accipi possit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attæ & statuæ, quæ neq; ipsa tamē negliguntur tam hercule quam diuitiæ & opes, quas facilius inuenies qui uitupret quam fastidiat. His igitur & honoribus & ornamentis, & facultatibus refertas domos eorū uidemus, qui se ab incun-
 te adolescentia causis forensibus & oratorio studio dederunt. Nam carmina & uersus quibus totam uitam Marternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq; dignitatem ullam autoribus suis cōciliant, neq; utilitates alunt. Voluptatem autem breuē, laudem inanem & infructuosam consequuntur: licet hæc ipsa & quæ deinde dicturus sum, aures tuæ o Maternæ respuant. Crebro et si apud te Agamēnon aut Iason diserte loquitur, quis ideo

domum

domum defensus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium nostrū egregium poëtam uel (si hoc honorificentius est) præclarissimum uatē deducit, aut salutat, aut profectur? Nempe si amicus, si propinquus, si deniq; aliquis in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secūdum recurret, non ad te Materne, quia poëta es, neq; ut pro eo uersus facias. hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidē et iucundi. quorum tamen hic exitus est, ut cū toto anno, per omnes dies, magna noctū parte, unū librum extulit et lucubrauit, rogare ultro & ambire cogatur, ut sint qui dignentur audire, & ne id quidem gratis: nam et domū mutuatur & auditorium extruit, & subsellia conducit, et libellos dispergit. ut beatissimus recitationem eius cuentus profectur, omnis illa laus intra unum aut alterum diē uelut in herba uel flore percepta, ad nullam certam & solidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem uagum, & uoces inanes, & gaudiū uolucris. Laudauimus nuper ut miram & eximiam *Ver-* spasiani liberalitatem, quod quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri: quanto tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suā experiri libertatē? Adijce quod poëtis si modo dignum aliquid elaborare & efficere uelint, relinquenda conuersatio amicorum, & iucunditas urbis, deserenda cætera officia, utq; ipsi dicunt, in nemora et lucos, id est, in solitudinem recedendum est.

Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt, & quod unum esse precium omnis sui laboris fatentur, æque poëtas quā oratores sequitur, quoniam mediocres poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum

Poëtæ recitabant olim carmina sua.

Poëtarum merces.

Poëtæ solitudine opus habent.

Opinio & fama.

Mediocres poëtas nemo nouit, bonos pauci.

reci

recitationum fama in totam urbem penetrat metrum, ut per tot prouincias innotescat? quotus quisque cum ex Hispania uel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in urbem uenit, Salcium Bassum requirit? atque adeo si quis requirit & semel uidit, transit & contentus est, ut si picturam aliquam uel statuam uidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi uolo, tanquam eos quibus natura sua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare oclū & nomen inserere possunt fama. Ego uero omnem eloquentiam omnesq; eius partes sacras & uenerabiles puto. Nec solum cothurnum nostrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum lasciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcunque aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studijs credo. Sed tecū mihi Materne res est, quod cum natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Ut si in Græcia natus esses, ubi ludicras quoque arteis exercere honestum est, tibi Nicostrati robur ac uires dii dedissent, non patrerer immans illos & ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci uanescere: sic nūc te ab auditorijs, & theatris, in forum, & ad causas, & ad uera prælia uoco: cum præsertim ne ad id quidem confugere possis, quod plerisque patrociniatur, tanquam minus obnoxium sit offensis poëtarum quam oratorum studium. Effruescit enim uis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuita et subita dictionis impetu. At

Loquitur de
Catone Ma-
terni tragœ-
dia.

tu medi

tu meditatus uideris elegisse personam notabilem et cum autoritate dicturam. Sentio quid responderi possit, hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditorijs præcipue laudari & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cum tibi sumas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri seculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata sit fides & libertas excusata. Quæ cū dixisset Aper acrius, ut solebat, et intento ore, remissus et subridens Maternus, Parauit, inquit, me nō minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar ut à laudatione eorum digressus detractaret poetas, atq; carminum studium prosterneret: arte quadam mitigauit concedendo his qui causas agere non possent, ut uersus facerent. Ego autem sicut in causis agendis niti fortasse possum, ita recitatione tragædiarum, & ingredi, & efficere famam auspiciatus sum, tum quidem cū in Nerone improbam & studiorum quoq; sacra prophanantem uaticinij potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quàm orationum gloria partum. ac me deiungere à forensi labore cōstitui. nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco, non magis, quàm ara & imagines, quæ etiam iam me nolente in domum meam irruerunt. Nam statum cuiusque ad securitatem melius innocentia tueor quàm eloquentia. nec uereor, ne mihi unquam uerba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora uero, & luci, & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt uoluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerem, quod nec
in stre

Pro poetica
aduersus elo-
quentiam fore
sem.

Poëtarum se-
cretum.

in strepitu, nec sedente ante ostium litigatorum, nec inter sordēs ac lacrymas reorum componuntur, sed secedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque; sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia. hæc primum habitu cultuque; commoda mortalibus, in illa casta et nullis contacta uitij pectora influxit. sic oracula loque-

Lucrosa ac sanguinās eloquentia.

bantur. Nam lucrosæ huius et sanguinantis eloquentiæ usus, recens, et malis moribus natus, atque ut tu dicebas

Aper, in locum teli repertus. Caterum felix illud, et, ut more nostro loquar, aureum seculum et oratorum et

Poëtis aureum seculum abundabat, carebat oratoribus.

criminum impos, poëtis et uatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui male admissa defenderent, ne aut illud clamore * aut angustiae honor primum apud deos,

quorum proferre responsa et interesse epulis ferebantur. Deinde quod apud illos dijs genitos sacrosque; reges,

inter quos neminem causidicorum, sed Orpheæ ac Linus, ac si introspicere altius uelis, ipsum Apollinem accepi-

mus. uel si hæc fabulosa nimis et composita uidentur, illud certe mihi concedis Aper, non minorem honorem Ho-

Homerus non minor Demosthenis.

mero quam Demostheni apud posteros, nec angustiioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quam Ly-

siae aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quam Virgilij detractent. Nec ullus Asinij aut Messalæ liber tam illustris est, quam Medea Ouidij, aut Varij Thycstes. Ac ne fortunam quidem uatum,

et illud felix contubernium comparare timuim, cum in-

quieta et anxia oratorum uita. licet illos agitent certamina et pericula sua et controuersia, malo securum et

secretum VIRGILII secessum, in quo tamen neque apud diuum. Augustum gratia caruit, neque apud populum Ro-

manum notitia. Testes Augusti epistolæ, testis ipse popu-

lus,

lus, qui auditis in theatro uersibus Virgilij, surrexit uni
 uersus, & forte præsentem spectantemq; Virgilium ue=
 neratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem tēpo=
 ribus Secundus Pōponius Aphro Domitio uel dignitate Secūds Pom
ponius poēta.
Domitius A=
pher orator.
 uitæ uel perpetuitate famæ cesserit. Nam Crispus et Mar=
 cellus ad quorum exempla me uocas, quid habent in hac
 præsentī fortuna concupiscendum? an quòd timent, an
 quòd timentur? quòd cum quotidie aliquid rogentur,
 hi quibus præstant indignantur? quòd alligati cum adu=
 latione, nec imperantibus unquam satis serui uidentur,
 nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa rerum potentia Liberti.
 est? tantum posse liberti solent. Me uero dulces (ut
 Virgilius ait) Musæ remotum à sollicitudinibus, & cu=
 ris, & necessitate quotidie aliquid contra animum faciē
 di, in illa sacra illosq; fontes ferant: nec insanum ultra
 & lubricum forum famam que pallentem trepidus expe=
 riar: Non me fremitus salutantium, nec anhelans liber=
 tus excitet. nec incertus futuri, testamentum pro pigno=
 re scribam. nec plus habeam quam quod possim cui ue=
 lim relinquere, quandocunque fatalis & meus dies ue=
 ueniet. statuar que tumulto non mæstus & atrox, sed hi=
 laris & coronatus, & pro memoria mei, nec cōsulat quis
 quam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus
 & uelut instinctus, cum Urbanus Messala cubiculū eius Urb. Messala.
 ingressus est, suspicatus que ex ipsa intentione singulo=
 rum altiore inter eos esse sermonem: Num parum
 tempestiuus, inquit, interueni, secretum consilium &
 causæ alicuius meditationem tractantibus? Minime mi=
 nime, inquit Secundus, atque adeo uellē maturius inter=
 uenisses. delectasset enim te & Apri nostri accuratissi=
 mus sermo, cum Maternum ut omne ingenium ac studiū
 suum

Forensia nego-
tia.
Declamatoriū
studium.

Iul. Asiatici ui-
tā composuit
Secundus.

suum ad causas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis lata, ut que poëtas defendi decebat audenter, & poëtarum quàm oratorum similior oratio. Me uero, inquit, & sermo ipse infinita uoluptate affecisset, atq; id ipsum delectat quòd uos uiri optimi & tēporum nostrorum oratores, nō forensibus tantum nego-
tijijs, & declamatorio studio ingenia uestra exercetis, sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis, quæ et ingenium alunt & eruditionem, & literarum iucundissimum oblectamentum cum uobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaq; hercule nō minus probari uideo in te Secunde, quòd Iulij Asiatici uitam componedo, spem hominibus fecisti plurimum eiusmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à scholasticis controuersijs recessit, & ocium suum mauult nouorum rhetorum more quàm ueterum oratorum consumere. Tum Aper, Nō desinis Messala uetera tantum & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atq; contemneres? Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi, cum oblitus & tuæ et fratris tui eloquentiæ, nostro hoc tēpore oratorum contendere antiquis, esse credis audacius: quo malignitatis opinionem non uerebaris, cum eam gloriam quã tibi alij cōcedunt ipsi, tibi denegares. Neq; illius, inquit, sermonis mei pœnitentiam ago, neq; aut Secundum aut Maternum aut te ipsum Aper (quanquam interdum in contrarium disputes) aliter sentire credo. Ac uelim impetratum ab aliquo uestrum, ut causas huius infinite differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumque conquirō: & quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionem, quia uideo etiam Graijs accidisse, ut longius absit Aeschines & Demosthenes sacerdos iste enitet, &

si quis

si quis alius Ephesum uel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut uos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæstionem mouistis: sed quis eam iustius explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimum ingenium cura quoq; & meditatio accessit? Et Messala, Aperiã, inquit, cogitationes meas, si illud à uobis antè impetrauero, ut uos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exequemur partes quas intellexerimus te non tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paulo antè dixisti, & ipse satis manifestus est iam dudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum seculum nostrum patiar hac uestra conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos uocetis antiquos, quam oratorum ætatem signatione ista determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quosdam ueteres & olim natos intelligo, ac mihi uersantur ante oculos Vlysses & Nestor quorum ætas mille ferè & c. c. annis seculum nostrum antecedit: uos autem Demosthenem & Hyperidem percipitis, quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse, ita tamen ut utriq; superstites essent. Ex quo apparet non multo plures quàm c. c. annos interesse inter nostrã & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum uideatur: si ad naturam seculorum & respectum huius immensi æui, perquam breue, & in proximo est. Nam si, sicut Cicero

Antiqui.

Vlysses.

Nestor.

Demosthenes.

Hyperides.

T

in Hor

Annus ma- in Hortensio scribit, is est magnus & uerus annus, quo
gnus. eadem positio cœli syderũq; , quæ cum maxime est rur-
sum existet, isq; annus horum quos uocamus annorum
XII. DCCCLIII. cõplectitur. incipit Demosthenes
uester quẽ uos ueterẽ & antiquũ fingitis, non solũ anno
quo nos, sed serè eodẽ mense extitisse. Sed transeo ad La-
Menenius tinos oratores, in quibus non Meneniũ ut puto Agrip-
Agrippa. pã, qui potest uideri antiquus, nostrorũ tẽporum disertis
anteponere soletis, sed Cicronẽ, & Cæsarẽ, & Cælium,
Cicero. & Caluum & Brutum, & Asinium, & Messalam, quos
Cæsar. quidem cur antiquis temporibus potius ascribatis quam
Cælius. nostris, non uideo. nam ut de Cicerone ipso loquar, Hir-
Caluus. tatio nempe & Pansa consulibus, ut Tyro libertus eius
Brutus. scripsit, v i i. Idus occisus est, quo anno diuus Augustus
Asinius. in locum Pansæ & Hirtij se & Q. Pedium Coss. suffe-
Messala. cit. statue v i i i. & L. annos, quibus mox diuus Augu-
stus Remp. rexit: adijce Tiberij tres & uiginti, & propè
quadrienniũ Cai, ac bis quaternosdenos Claudij & Ne-
ronis annos, atq; unum Galbæ & Othonis, & Vitellij
unum annum, ac sextam iam felicis huius principatus sta-
tionem, qua Vespasianus Remp. fouet, c. & x x. anni ab
interitu Cicronis in hunc diem colliguntur, unius homi-
nis ætas. Nam ipse ego in Britannia uidi senem, qui se fa-
teretur & pugnae interfuisse, qua Cæsarem inferentẽ ar-
ma Britannia, arcere littoribus, & pellere aggressi sunt.
Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit, uel captiuitas
uel uoluntas, uel fatum aliquod in urbem pertraxisset,
idem Cæsarem ipsum & Cicronem audire potuit, &
nostris quoq; autoribus interesse. proximo quidem con-
Congiarium. giario ipsi uidiſtis plerosque senes, qui se a diuo quoq;
Augusto semel atq; iterum accepisse congiarium narra-
bant. ex

bant. ex quo colligi potest, & Coruinum ab illis & Asinuum audiri potuisse. Nam Coruinus in medium usq; Augusti principatum, Asinius penè ad extremum duravit. Nec diuidatis seculum & antiquos, ac ueteres uocetis oratores, quos eorūdem hominum aures agnoscere ac uelut cōiungere & copulare potuerūt. Hæc ideo prædixi, ut si qua & horum oratorum, fama, gloriaq; ac laus temporibus acquiritur, eandem docerem in medio sitam, & propiorē nobis quàm Ser. Galbæ, Caio Carboni, quosq; alios antiquos merito uocarem. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes, & quos utinam imitatus nō esset Caluus uester aut Cælius, aut ipse Cicero. Agere enim fortius iam & audentius uolo, si illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Si cut Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior & uberior: sic Graccho politior & ornatior, Crassus: sic utroq; distinctior & urbanior & altior, Cicero: Cicerone nūntior Coruinus & dulcior, & in uerbis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. Hoc interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiæ uultum, sed in illis quoq; quos uocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: uitio autem malignitatis humanæ uetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Nam non dubitamus inuentos qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur. Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus, & tumens, nec satis pressus, supra modum exultans & superflucens & parum antiquus uideretur. Legisti utiq; & Calui & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidem Ciceroni uisum exanguē, ac tritum,

Mutatur cum
temporibus for-
mæ & genera
dicendi.

Non est unum
eloquentiæ uul-
tus.

Appius Cæ-
cus.

T 2 Brutum.

Brutum autem otiosum atq; disiunctum: Rursumq; Ciceronem à Caluo quidem male audiuisse tanquam solum & eneruem: à Bruto autem, ut ipsius uerbis utar, tanquam fractum atq; elumbem. Si me interroges, omnes mihi uideri uerum dixisse. sed mox ad singulos ueniam, nec mihi cum uniuersis negotium est. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc uelut terminum antiquitatis

Cassius Suetus.

constituere solent, quem usq; ad Cassium Senerum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illa uetere, atque dicendi uia directa, non infirmitate ingenij, nec inscitia literarum transtulisse se ad id dicendi genus contendendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namq; ut paulo antè dicebam, conditione temporum & diuersitates auctorum, formam quoq; ac speciem orationis remutadam.

Populus olim rudis.

Facile perferebat prior iste populus, ut imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atq; id ipsum laudabat, si dicendo quis diem eximeret. Ita uero longa principiorum preparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio, & mille argu-

Aridissimi Hermagoræ & Apollodori libri.

mentorum genera, & quicquid aliud aridissimis Hermagoræ, & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atq; ex ea locum aliquem orationi suæ insereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum, erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoq; oratorum paucissimi præcepta, & rhetorum aut philosophorum placita cognouerant. At hercu-

In cortina assistens.

le peruulgatis iam omnibus, cum uix in cortina quisquam assistat, qui elementis studiorum & si non instructus, at certe imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium aurium effugiat, utiq; apud eos iudices qui ui & potestate non iure & legi-

bis co

bus cognoscūt, & nec accipiunt tempora, sed constituūt, nec expectandum habent oratorē dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe ultro admonent, atq; aliò transgredientem reuocant & festinare se testantur. Quis nunc serat oratorem de infirmitate ualitudinis suæ præfantem? qualia sunt serè principia Coruini. Quis quinq; in Verrē libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immensa uolumina, quæ pro M. Tullio, aut A. Cæcinnâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiariū, aut nitore & cultu descriptionū inuitatus & corruptus est, auersatur dicētē. Vulgus quoque assistentium & affluens & uagus auditor assuevit iam exigere letitiam & pulchritudinem orationis, nec magis persert in iudicijs tristem & impexam antiquitatem, quam si quis in scena Roscij, aut Turpionis aut Ambuij exprimere gestus uelit. Iam uero iuuenes, & ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui causa oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre domum aliquid illustre & dignum memoria uolunt: Traduntq; inuicem, ac sæpe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in suis aliquis arguta & breui sententia effulsit, siue locus exquisito & poëtico cultu enituit. excetetur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Aëtij aut Pacuij ueterno inquinatus, sed ex Oratij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus, & iudicijs obtemperās, nostrorū oratorū ætas pulchrior & ornatior extitit. Neq; ideo minus efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantiū cum uoluptate perueniunt. Quid enim si infirmiora horum temporū templa credas, quia non rudi cæmento, & informi-

Tristis & impexa antiquitas.

bus tegulis extruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidē fateor uobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum uix risum, in quibusdā autem uix somnum tenere, nec unū de populo. Canuti aut Aride Fur-

In eodem uale
gudinario.

nio & Toranio, quiq; alios in eodem uale tudinario hæc ossa & hanc maciem probāt. Ipse mihi Caluus cum unū & uiginti, ut puto, libros reliquerit, uix in una aut altera oratiuncula satis facit. nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio uideo. quotus enim quisq; Calui in Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominū studiosorum

Calui in Vati-
nium accusa-
tiones.

manibus uersantur accusationes quæ in Vatinius conscribuntur, ac præcipue secunda ex his oratio. est enim uerbis ornata, & sentētis auribus iudiciū accōmodata: ut scias ipsum quoq; Caluum intellexisse quid melius esset: nec uoluntatē quin sublimius & cultius diceret, sed inge-

Cælianæ ora-
tiones.

nū ac uires defuisse. Quid ex Cælianis orationibus? nempe hæ placēt siue in uniuersa parte factum, in quibus nitorem & altitudinem horū temporum agnoscimus. Sordes autē uerborū, & hians compositio & inconditi sensus redolent antiquitatē. nec quenquam adeo antiquariū puto, ut Caluum ex ea parte laudet, qua antiquus est. Cō-

C. Iul. Cæsar.

cedamus sanè C. Cæsari ut propter magnitudinē cognitionis, & occupationes rerum, minus eloquentia effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat, tam hercu-

Brutus.

le quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorē esse fama sua etiā admiratores eius fatentur, nisi forte quisquam aut Cæsaris pro Decio Sannite, aut Bruti pro Deciotaro Rege, cæterosq; cuiusdā lenti luminis ac temporis libros legit, nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, in bibliothecas retulerunt, non melius quàm Cicero, at felici-

cus.

cuius, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoque Asinius,
 quanquam propioribus temporibus natus sit, uidetur mi
 hi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium cer-
 te, & Actium non solum tragœdijs, sed etiam orationi-
 bus suis expressit, adeo durus & siccus. Oratio autē sicut Oratio pul-
 chra.
 corpus hominis ea demum pulchra est, in qua non emi-
 nent uenæ, nec ossa numerantur, sed tēperatus ac bonus
 sanguis implet mēbra & exurgit toris, ipsos quoq; ner-
 uos robur tegit, & decor cōmendat. Nolo Coruini in- Messala Cor-
 uinus.
 sequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiā nito
 remq; nostrorū temporū exprimeret. Viderimus inquam
 iudicio eius uis aut animi aut ingenij sufficeret. Ad Cice- Cicero,
 ronem uenio cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit,
 quæ mihi uobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur,
 ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec
 ulla re magis eiusdē ætatis oratores præcurrit quā in iu- Ciceronis iud-
 cium.
 dicio. Primus enim excoluit orationem, primus & uer-
 bis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosq;
 altiores attentauit, & quasdam sententias inuenit: utiq;
 in his orationibus quas senior iam & iuxta finē uitæ cō- Orationes
 quas senior
 scripsit, me-
 liores.
 posuit, id est, postquam magis profecerat, usūq; & expe-
 rimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nā
 priores eius orationes non carent uitij antiquitatis: Priores oratio-
 nes.
 lentus est in principijs, longus in narrationibus, otiosus
 circa excessus: tarde commouetur, raro incalcescit: pau-
 ci sensus opt. & cum quodam lumine terminatur: ni-
 hil ex tempore referre possis: & uelut in rudi ædifi-
 cio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expo-
 litus & splendens. Ego autem oratorem sicut locuple- Orator qua-
 lis.
 tem ac laudatum patrem familiæ non eo tantum uolo te-
 sto tegi, quod hymbrem ac uentum arceat, sed etiam

T 4 quod

quod uisum & oculos delectet: non ea solum instrui suppellectile quæ necessarijs usibus sufficiat, sed etiam sit in apparatu eius, & aurū, & gemmæ, ut sumere in manus aut aspiciere sæpius liceat: quædam uero procul arcentur ut iam oblitterata & olentia: nullum sit uerbū uelut rubigine infectum, nulli sensus tarda & inerti structura

Annales pri-
sci.

in morem Annalium componantur: fugiat sædam & insulsam scurrilitatem, uariet compositionem, nec omnes clausulas uno & eodem modo determinet. Nolo irridere rotam fortunæ, & ius Verrinū, & illud tertio quoq; sen-

Esse uideatur,
clausula apud
Ciceronem fre-
quens.

su in omnibus pro sententia positum, esse uideatur. Nam & hoc inuitus retuli & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atq; exprimunt, hi qui se antiquos oratores uocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus, sed uobis utiq; uersantur ante oculos qui Lucilliu pro Oratio, & Lucretium pro Virgilio legūt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Scruilij Noniani ex comparatione Sisenæ aut Varronis sordet, qui rhetorum nostrorū commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more prisco apud iudicem fabulantes auditores sequuntur, non populus audit, uix deniq; litigator perpetitur, adeo mæsti & inculti illam ipsam

Sanitatem ora-
tionis, ieiunio
rerū consequi.

quam iactant sanitatem, sed iciunio consequuntur. Porro ne in corpore quidem ualetudinem medici probant, quæ animi anxietati consinis sit. parum est ægrum non esse, fortem & latum & alacrem uolo. propè abest ab infirmitate in quo sola sanitas laudatur. Vos ergo disertissimi, ut potestis, ut facitis, illustrate seculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messala uideo latissima quæq; antiquorum imitantem. Et uos Materne ac Secunde ita grauitati summum nitorem & cultum uer-

borum

borum miscetis, ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens causa poscit, ubertas, ea (quotiens permittitur) breuitas, is compositionis decor, sententiarum planitas: sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis, ut etiã si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, uerum de uobis daturi sint posteri nostri. Quæ cum Aper dixisset, Agnoscitis ne, inquit Maternus, uim & ardorẽ Apri nostri? quo torrẽte, quo impetu seculum nostrum defendit? quã copiose, ac uarie uexauit antiquos? quã to nõ solum ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte ab ipsis mutuatus est, per quæ mox ipsos incesset? Tuum tamen Messala promissum ita mutasse non debes. neq; enim defensores antiquorum exigimus, nec quenquam nostrorum quanquam modo laudati sumus, his quos insectatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more ueteri & alijs uestris philosophis sæpe celebrato, sumpsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum (satis enim illos fama sua laudat) sed causas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus, cum præsertim centum & x. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messala: Sequar à te præscriptam formam Maternæ. neq; enim diu contradicendum est Apro, qui primũ, ut opinor, non * mouit, tanquam parum proprie antiqui uocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de uocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet, dummodo in confesso sit, eminentiorem illorum temporũ eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si quo minus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis,

Antiqui siue maiores.

Eminentior Ciceroniani seculi eloquentia.

T 5 nedum

nedū diuersis extitisse. Sed quomodo inter Atticos oratores Demostheni tribuerit, proximū autem locū Aeschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent, omnium autē consensu hæc oratorū atas maxime probatur: sic apud nos Cicero quidem cæteros eorundem temporum disertos antecessit. Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cælius & Brutus sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert qui inter se specie differat, cum genere consentiāt. at tristior Caluus, numero sior Asinius, splēdidior Cæsar, amarior Cælius, grauior Brutus, uehementior & plenior & ualentior Cicero, omnes tamen eandem sanitatem eloquentiæ serunt: ut si omnium pariter libros in manum sumpseris, quamuis in diuersis ingenijs, esse quandā iudicij ac uoluminis similitudinem & cognationē. Nam quod inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex

Cicero cæteros eorundem temporum disertos antecellit.

Mutua malignitas uicerū.

quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum uertium, sed hominum. Nā & Caluum & Asiniū & ipsum Cicronem credo solitos & inuidere, & liuere, & cæteris humanæ infirmitatis uitijs affici. solum inter hos arbitror Brutum nō malignitate nec inuidia, sed simpliciter & ingenue iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi uidetur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Leliū attinet, & si quos alios antiquorū agitare non desistit, nō exigit defensorē, cum fatear quædam eloquentiæ eorum, ut nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Cæterum si onusso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi, malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatē, quam calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis: adco melius oratorem, uel hirta toga induere

Eloquentia nascenti nec satis adulta.

duere, quam fucatis & meretricijs uestibus insignire. Neq; enim oratorius iste, immo hercule ne uirilis quidē cultus est, quo pleriq; ipsorū nostrorū autores ita utuntur, ut lasciuia uerborū & leuitate sententiarū, & licentia cōpositionis, histrionales modos exprimant. quodq; uix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco pleriq; iactant, cantari saltariq; cōmētarios suos. Unde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, ut oratores nostri temere dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem uocari, quanquam in magna parte librorū suorum plus uis habeat quàm sanguinis. Primus enim contempto ordine rerū, omiſsa modestia, ac pudore uerborū, ipsis etiam quibus utimur armis incompositus, & studio firendi plerunq; deiectus non pugnat, sed rixatur. Ceterū, ut dixi, sequentibus comparatus, & uarietate eruditionis, & lepore urbanitatis & ipsarū uirium robore, multum ceteros superat. Quorum neminem Aper nominare & uelut in aciem educere sustinuit. Ego autem expectabam, ut Bruto, Asinio, & Calio & Caluo, aliud nobis agmen produceret, plurisq; uel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, aliū Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detrectasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune ueritum credo ne multos offenderet, si paucos excerpſisset. quotus enim quisq; scholasticorum non hac sua persuasione fruitur, ut se ante Ciceronem numeret, sed planè post Gabinianum? At ego non uerebor no-

minare

Histrionales
modi.

Cantari saltariq;
comen-
tarios.

Oratores temere dicunt.

Histriones disertè saltant.

Cass. Seuerus.

minare singulos, quo facilius propositis exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & diminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potius exolve promissum: neq; enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in confesso est. Sed causas exquirimus, quas te solitum tractare, paulo ante, plane mitiore eloquentia & temporum nostrorū, miratus antequam te aper offereret maiores tuos laceffendo. Non sum, inquit, offensus à prima disputatione, nec uos offendi decebit, si quid forte aures uestras perstrinxit, cū sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnū affectus proferre. Pergo, inquit Maternus, de antiquis loquaris. uetere antiqua libertate, qua uel magis degenerauimus quàm ab eloquentia. Et Messala, nō reconditas Maternæ causas requiris, nec aut tibi ipsi, aut huic Secūdo, uel huic Apro ignotæ, & iam mihi partes assignatis proferēdi in medium quæ omnes. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes de sciuisse ab ista uetere gloria, non inopia hominū, sed desidia iuuentutis, & negligentia parētū, & inscientia precipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primum in urbe nata, mox per Italiam fusa iam in prouincias manant: quanquam nostra nobis notiora sunt. Ego de urbe & his proprijs ac uernaculis uitijs loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si prius de seueritate ac disciplina maiorum circa educandos firmandosq; liberos pauca prædixero. Iamprimum suus cuiq; filius ex casta parente natus, nō in cella emptæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri donum, & inseruire liberis. Eligebatur autē aliqua maior natu

propin

propinqua, cuius probatis spectatisq; moribus, omnis cuiuspiam familiæ soboles cōmitteretur, coram qua neq; dicere fas erat quod turpe dictu, neq; facere quod inhonestum factu uideretur. Ac nō studia morsq;, sed remissiones etiā lususq; puerorum, sanctitate quadam ac uerecūdia temperabat. Sic Corneliā Gracchorum, sic Aureliam Casaris, sic Actiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas cōpertinebat, ut sincera & integra & nullis prauitatibus detorta uniuscuiusq; natura, toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studiū inclinasset, id solum ageret, id uniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ ancillæ, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus seruis plerunq; uilissimus, nec cuiquam serio minister accommodatus. horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo penes si habet, quid coram infante domino aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati neq; modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati: per quæ paulatim impudentia irrepsit & sui * contemptus. Ideo uero propria & peculiaria huius urbis uitia penè in utero matris concipi mihi uidentur, histrionalis fauor & gladiatorum equorumq; studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemq; inueneris qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adulescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent. colligunt enim discipulos non seueritate

ritate disciplina, nec ingenij experimēto, sed ambitione
 salutantium, sed illecebris adulationis. Transco prima di-
 scentium elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur.
 nec in autoribus cognoscendis, nec in cuoluenda anti-
 quitate, nec in notitiam uel rerum uel hominū, uel tem-
 porum satis operæ insumitur, sed expectantur quos rhe-
 toras uocant, quorum professio quando primum in hanc
 urbem introducta sit, quamq; nullam apud maiores no-
 stros autoritatē habuit, statim de curijs. Refram necesse
 est animum ad eam disciplinam qua usos esse eos orato-
 res accepimus, quorum infinitus labor & quotidiana
 meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes
 ipsorum etiam continentur libris. Notus est uobis utiq;
 Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cuius extrema
 parte (nā prior cōmemorationē uetrum oratorū habet)
 suā initia, suos gradus, suæ eloquentiæ uelut quandam
 educationem refert, se apud Q. Mutium ius ciuile didi-
 cisse, apud Philonem Academicum, apud Diodorum
 Stoicū omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neq;
 his doctoribus cōtentum, quorum ei copia in urbe con-
 tingerat, Achaiam quoq; & Asiam peragrasse, ut omnem
 omnium artium uarietatem complecteretur. Itaq; hercu-
 le in libris Ciceronis deprehēdere licet, non Geometriæ,
 nō Musicæ, nō Grammaticæ, non deniq; ullius ingenuæ
 artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille
 moralis partis utilitatem, ille rerū motus causasq; cogno-
 uit. ita enim est, optimi uiri, ita, ex multa eruditione, ex
 pluribus artibus, ex omnium rerum scientia, exundat &
 exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris uis
 & facultas, sicut cæterarum rerum, angustiis & breui-
 bus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæ-
 stione

Prima discen-
tium elemēta.

Autores co-
gnoscendi.

Euoluenda an-
tiquitas.

Notitia rerū,
hominum, tem-
porum.

Ciceronis Bru-
tus.

Absolutissima
Ciceronis eru-
ditio.

Oratoris uis
& facultas.

stione pulchrè & ornatè & ad persuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum uoluptate audientium possit. Hæc sibi illi ueteres persuadebāt. ad hæc efficienda intelligebant opus esse, non ut rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad ueritatem accedentibus cōtrouersijs linguam modo & uocem exercebant, sed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratoris subiecta ad dicendum materia. Nam in iudicijs serè de æquitate, in deliberationibus de honestate dicimus, ita ut plerumq; hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiose & uarie & ornate nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturã humanam, & uim uirtutum, prauitatemq; uitiatorum, & intellectum eorũ, quæ nec in uirtutibus neq; in uitijs numerantur. Ex his fontibus etiam illa profiunt, ut facilius iram iudicis uel instiget uel leniat, qui scit quid iræ promptius: & miserationem impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusq; uersatus orator, siue apud infestos siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusq; natura postulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni instrumento, & ad omnem usum reposito. Sunt apud quos adstrictum, & collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud hos dedisse operam: dialecticæ proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex omnibus ducta sermonibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem disputationem

Oratoris ad dicendum subiecta materia.
Æquitas,
Honestas.

Adstrictum dicendi genus.

Fusa oratio.

sputationem paratos iam locos dabunt, Academici pug-
 nantem, Plato altitudinem, Xenophō iucunditatem:
 ne Epicuri quidem & Metrodori honestas quasdam ex-
 clamaciones assumere. hisq; prout res poscit, uti, alie-
 num erit oratori. neq; enim sapientem informamus, neq;
 Stoicorum ci-
 uitas. Stoicorū ciuitatem, sed cum qui non quasdam artes audi-
 re, sed omnes liberaliter debet. Idcoq; & iuris ciuili-
 scientiam ueteres oratores comprehendebant, & gram-
 matica, musica, & geometria imbuebantur. Incidunt e-
 nim causæ plurimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris
 Iuris ciuili. scien-
 tia. notitia desideratur: pleræq; autem in quibus hæ quoq;
 scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat: sufficit
 ut ad tēpus simplex quiddā & informe doceamus. Primū
 enim aliter utimur proprijs, aliter cōmodatis: longeq; in-
 teresse manifestum est, possideat quis quæ profert, an mu-
 Scientia mul-
 tarum artium. tuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiā aliud
 agētes nos ornat, atq; ubi minime credas, eminet & ex-
 cellit. Idq; non doctus modo & prudens auditor, sed ce-
 tiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur,
 ut legitime studuisse, ut per omnes eloquentiæ numeros
 isse, ut deniq; oratorem etiam fateatur. quem nō posse ali-
 ter existere, nec extitisse unquam cōfirmo, nisi eū qui tan-
 quam in aciem omnibus armis instructus, si in forum o-
 mnibus artibus armatus exierit. quod adeo negligitur
 ab horum tēporū disertis, ut in actionibus eorū sex quo-
 que quotidiani sermonis scæda ac pudēda uitia deprehē-
 dātur, ut ignorent leges, non teneant S. C. ius ciuitatis ul-
 tro derideant: sapientiæ uero studium & præcepta pru-
 dentium penitus reformident: in paucissimos sensus &
 angustas sententias detrudant eloquentiam, uelut expul-
 sam regno: ut quæ olim omnium artium domina pulcher-
 rima

rimo comitatu pectora implebat, nunc circuncisa & amputata sine apparatu, sine honore, penè dixerim sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artificijs discatur. Ego hanc primam & præcipuam causam arbitror, cur tantum ab eloquentia antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his (ut opinor) uerbis, quicquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum, sed Academicæ spatium consecutum. Sunt aliæ causæ magnæ & graues, quas à uobis aperiri æquum est, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod in consuetudine est, satis multos offendi: qui si forte hoc audirent, certum habeo dicturos, me dum iuris & philosophiæ scientiam, tanquam oratori necessariam laudo, ineptijs meis placuisse. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, susceptum à te munus adeo peregisse nondum uideris, ut inchoasse tantum, et uelut uestigia ac liniamenta quædam ostendisse uidearis. Nam quibus instrui ueteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamq; nostræ desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & foecundissima eorum studia demonstrasti. Cætera expecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoq; cognoscam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neq; enim arte & scientia, sed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnuet, & hi significare uultu uidentur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuissent, Messala quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina ueteris eloquentiæ satis demonstrasse uideor, docedo quibus artibus antiqui oratores institui crudiriq;

Sine ingenuitate.

Demosthenes Platonis auditor.

Cicero fuit Academic.

V Soliti

Eloquentiæ
uis.
Scientia.
Meditatio.
Facultas.

Iuuenis foro
& eloquentiæ
destinatus qd
primo faceret.

soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quam ipsi artibus inest exercitatio, nec quisquã percipere tot reconditas aut tam uarias res potest, nisi ut scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc uidentur, isq; scientiam ab exercitatione separat, id certe concedet, instructum & plenum his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes uenturum, quæ propriæ circa oratoriam uidentur.

Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domestica disciplina, re fertus honestis studijs, deducebatur à patre, uel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat, hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, utq; sic dixerim, pugnare in prælio discere. magnus ex hoc usus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in media luce studentibus atq; inter ipsa discrimina, ubi nemo impune stultè aliquid, aut contrariè dicit, quod & iudex respuat, & aduersarius exprobrat, ipsi deniq; aduocati aspernentur. igitur uera statim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quanquam unum sequerentur, tamen omnes eisdem ætatis patronos in plurimis & causis & iudicijs cognoscebant: habebantq; ipsius populi diuersissimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur quid in quoque uel probaretur uel displiceret. Ita nec præceptor de erat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & amuli foro non sudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum, semper nouum ex inuidis & fauentibus, ut nec bene dicta

dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam non minus in diuersis subse-
 lijs parari quàm suis, quin immo constantius surgere ibi,
 fidelius corroborari. Atque hercule sub eiusmodi præce-
 ptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipu-
 lus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefä-
 ctus alienis experimentis, cui quotidie audienti notæ le-
 ges, non noui iudicium uultus, frequens in oculis consue-
 tudo concionum, sæpe cognitiæ populi aures, siue accusa-
 tionem susceperat, siue defensionem, solus statim unicui-
 que causæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus
 C. Carbonem, uno & uigesimo Cæsar Dolabellam, altero
 & x. Asinius Pollio Catonem, non multo ætate ante-
 cedens Caluus Vatiniuum, ijs orationibus insecuti sunt,
 quas hodie que cum admiratione legimus. At nunc adole-
 scentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui
 rhetores uocantur: quos paulo ante Ciceronis tempora
 extitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum
 est, quòd Marco Crasso & Donitio censoribus cludere
 (ut ait Cicero) ludum impudentiæ iussi sunt. Sed ut dice-
 re institueram deducimur in scholas, quibus non facile di-
 xerim utrum ne locus ipse, an condiscipuli, an genus stu-
 diorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil re-
 uerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æque intrat. In
 condiscipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, &
 adolescentuli in adolescentulos pari securitate dicant &
 audiantur. Ipsæ uero exercitationes magna ex parte con-
 trariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhe-
 toras tractantur, suasoriæ & controuersiæ, robustio-
 ribus assignantur, quales perfidiæ, & quàm incredibili-
 ter compositæ. Sequitur autem ut materiæ abhorrenti à

Quo ætatis
 anno orare in
 iudicijs coepe-
 rint, L. Cras-
 sus, Cæsar, Asi-
 nius, Caluus.

Suasoriæ.
 Controuersiæ.

V 2 ueri

Declamatio. ueritate declamatio quoq; adhibeatur. Sic fit ut tyrannicidarum præmia, aut uitiatarũ electiones, aut pestilentie remedia, aut incesta matrum, aut quicquid in schola quotidie agitur, in foro uel raro uel nunquam, ingentibus uerbis persequantur, cum ad ueros iudices uentum est rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & urẽdo clarescit. Eadem ratio in nostra quoque ciuitate antiquorum eloque, etiam peruexit. Nam et si horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quæ composita & quieta & beata Rep. imbui fas erat, tamen ista perturbatione ac licentia pleraq; sibi assequi uidebantur: cum mixtis omnibus & moderatore uocarentibus tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assidue, populare nomen, hinc conciones migrantium, ac penè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ etiam domibus inimicitie, hinc procerum & assidua senatus aduersus plebẽ certamina: quæ singula etsi distrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magis cumulare præmijs uidebantur. Quia quanto quisque plus dicendo poterat, tanto facilius honores assequeretur, tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat, tanto plus apud principes gratiæ, plus autoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magistratus reuercebantur, hos reuersuri colebant. hi & præturæ & consulatui uacare ultro uidebantur, hi ne priuati quidem sine potestate erant, cum & populũ & senatum consilio & autoritate regerent. quinimo sibi ipsi per-

suaserant,

suaferant, neminem sine eloquentia aut assequi posse in
 ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum: nec
 nūrum, cum etiam inuiti ad populum producerentur, cum
 parum esset in senatu breuiter censere, nisi qui ingenio et
 eloquentia sententiam suam tueretur, cum in aliquam in=
 uidiā aut crimen uocati, sua uoce respondendum habe=
 rent, cum testimonia quoque in publicis non absentes nec
 per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogeren=
 tur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam ne=
 cessitas accedebat, et cōmoda. Disertum haberi pulchrum
 & gloriosum, sed contrā, mutum & elinguem uideri, de
 forme habebatur. non minus rubore quā præmijs stimula=
 bantur, ne clientulorum loco potius quā patronorum
 numerarentur, ne traditæ à maioribus necessitudines ad
 alios transfissent: ne tanquam inertes & non sufficituri ho=
 noribus aut non impetrarent, aut impetratos male tueren=
 tur. Nescio an uenerint in manus uestras hæc uetera, quæ
 & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc ma=
 xime à Mutiano contrahuntur: ac iam undecim (ut opi=
 nor) actorum libris, & tribus epistolarum composita, &
 edita sunt. Ex his intelligi potest Gn. Pompeium & Mar=
 cum Crassum nō uiribus modo & armis, sed ingenio quo=
 que & oratione ualuisse: Lentulos, & Metellos, & Lu=
 cullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, mul=
 tum in his studijs operæ curæ que posuisse: nec quenquam
 illis temporibus magnam potentiam sine eloquentia con=
 secutum. His accedebat splendor rerū, & magnitudo cau=
 sarum, quæ & ipsa plurimum eloquentiæ præstant. Nam
 multum interest utrum ne de furto, aut formula, & incer=
 dicto dicendū habeas, an de ambitu comitorum, expilatis
 socijs, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere

Actorum unde
 cim libri.

Nemo olim a=
 pud Ro. ma=
 gnā potētīā
 sine eloquētia
 consecutus est.

melius est, is que optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cum acciderent, ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudine rerum uis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi qui causam parem inuenit. Non opinor Demosthenem orationes illustrant, quas aduersus tutores suos cõposuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias Poëta faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hæc illi famam circumdederunt: nõ quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, ut uberem ad dicendũ materiam oratores haberēt: sed, ut subinde admoneo, quæstionis meminerimus, sciamusq; nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus extitit. Quis ignorat utilius ac melius esse frui pace, quam bello uexari? Plures tamẽ bonos præliatores bella quam pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quo sæpius steterit tanquã in acie, quoq; plures & intulerit idus & exceperit, quo maior aduersarius, eo acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit, tanto alior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, more hominũ accigit, quorũ ea natura est ut segura nolint. Transco ad formam & consuetudinẽ ueterum iudiciorum: quæ etsi nunc aptior est, ita erit eloquentia, tanto illud forũ magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisq; sumebat, & numerus neq; dierũ neque patronorũ cauebatur. Primus tertio cõsulatu Cn. Põpcius astrinxit imposuitq; ueluti frænosa eloquentiæ, ita tamen ut omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quãto maiora negocia olim exerceri solita sunt, quod maius argumētum est, quam quòd causæ

Illustris causa
facit orationẽ
illustrem.

Forma & consuetudo neterũ iudiciorũ.

Liberæ cõperendinationes.

Centumuirales causæ.

cen

centumuirales, quæ nunc primum obtinent locum, adeo splendore aliorum iudiciorum obruebantur, ut neque Cicero nis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cælij, neque Calui, non denique ullius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Ironiæ inscribuntur, ab ipso tamen Pollione medijs diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, et continuû populi otium, et assidua senatus tranquillitas, et maximæ principis disciplina, ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum et ridiculum fortasse uideatur quod dicturus sum, dicam tamen uel ideo ut rideatur. Quantû humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus astricti et uelut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantû uirium detraxisse orationi auditoria et tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ causæ explicantur? Nã quomodo nobiles equos cursus et spatia probant, sic latus oratorum campus, per quem nisi liberi et soluti ferantur, debilitatur et frangitur eloquentia. Ipsam quin immo curam et diligentem styli anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex quando incipias, et ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus et testibus, silentium patronus indicit. unus inter hæc dicenti ac alter assistit, et res uelut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, et uelut quodam teatro. qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientela quoque, et tribus, et municipiorum legationes, ac partes Italiae periclitantibus assisterent: cum in plerisque iudicijs crederet Populus Romanus sua interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, et M. Scaurum, et T. Milonem, et L. Bestiam, et P. Vatini-um, Apud Romanos olim tota ciuitas concurrerat, quum ageretur causa.

V 4 concursu

concurso totius ciuitatis & accusatos & defensos: ut frigidissimos quoque oratores ipsa certantis populi studia excitare et incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri extant, ut ipsi quoque qui egerunt non alijs magis orationibus censeantur. Iam uero conciones assiduae, & datum ius quoque potentissimum quemque uexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria, cum se plurimi disertorum, ne a P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abstinerent, & ad incendendos principes uiros, ut est natura inuidiae, populi quoque histriones auribus uterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratoribus faces adnouebant? Non de otiosa & quiete re loquimur, & quae probitate & modestia gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia alumna licentiae, quam stulti libertatem uocabant, comes seditio-num, effrenati populi incitamentum, sine obscquio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quae in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Laedemonium, quem Cretensem accipimus? quarum ciuitatum seuerissima disciplina, & seuerissimae leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac ullius gentis, quae certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores extiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia (ut sic dixerim) omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordijs commisit, donec nulla fuit in foro pax, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus, tulit sine dubio ualentio rem eloquentiam: sicuti indomitus ager habet quasdam herbas latiores. Sed nec tanti Reipublicae Graccorum eloquentia fuit, ut pateretur & leges: nec bonae formae eloquentiae Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod

superest

Eloquentia magna ista ac notabilis, mala res est.

Supereſt antiquis oratoribus, forū non emēdare, nec uſquā ad uotum compositæ ciuitatis argumētum eſt quidē, quōd nemo nos aduocat, niſi aut nocens aut miſer. quod municipium in ciuitatem noſtram uenit, niſi quod aut uicinus populus, aut domeſtica diſcordia agitāt? quam prouinciam tuemur, niſi ſpoliatam, uexatamq;? Atqui melius fuiſſet nō queri quā iudicari. Quōd ſi inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret, ſuperuacuuſ eſſet inter innocentes orator, ſicut inter ſanos medicus. Quomodo tamē minimū uſus minimūq; profectus, ars medentis habet in hiſ gentibus, quæ firmiſſima ualetudine ac ſaluberrimis corporibus utuntur: ſic minor oratorum obſcuriorq; gloria eſt inter bonos mores & in obſequiū regentis paratos. Quid enim opus eſt longis in ſenatu ſententijs, cum optimi cito conſentiant? Quid multis apud populum concionibus, cū de republica non imperiti & multi deliberent, ſed ſapientiſſimus & unus? Quid uoluntarijs accuſationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidioſis & excedentibus modum deſenſionibus, cum clementia cognoſcentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi & in quantū opus eſt diſertiſſimi uiri: ſi aut uos prioribus ſeculis, aut iſti quos miramur hiſ nati eſſent, ac deus aliquis uitas ueſtras, ueſtra tempora repente mutaffet, nec uobis ſumma illa laus & gloria in eloquentia, neque illis modus & temperamentum deſuiſſet. Nunt quoniam nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnam famam & magnam quietem, bonis ſeculi ſui quiſque, citra obtrectationē alterius, utatur. Finierat Maternus. Tum Meſſala, Erant quibus contradicerem, crāt de quibus plura dici uellem, niſi iam dies eſſet exactus. Fiet, inquit Maternus, poſtea arbitratus tuo, & ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone uiſa ſunt,

de his rursus conferemus. Ac simul assurgens & Aprum complexus, Ego inquit te poëtis, Messala antiquarijs criminabimur. At ego uos rhetoribus & scholasticis inquit. Cum adriſſent, diſceſſimus.

IULI AGRICOLAE

VITA, PER CORNEL.

Tacitum, eius generum, caſtiſſimè compoſita.

LARORVM uirorum facta moresq; posteris tradere, antiquitus uſitatu, ne noſtris quidem temporibus, quanquam incurioſa ſuorū etas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis uirtus uicit ac ſupergreſſa eſt uitium paruis magnisq; ciuitatibus cōmune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores ut agere memoratu digna pronū, magisq; in aperto erat: ita celeberrimus quiſq; ingenio ad prodendam uirtutis memoriam ſine gratia aut ambitione, bonae tantum conſcientiae pretio ducebatur. Ac pleriq; ſuam ipſi uitam narrare, ſiſtiam potius morum quā arrogantiā arbitrati ſunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obſectationi fuit. adeo uirtutes iſdem temporibus optime aſtimantur, quibus facillime gignuntur. At mihi nūc narraturo uitam deſuncti hominis, uenia opus fuit. quam non petiſſem, ni incurſaturus tam ſeua & inſiſta uirtutibus tempora. Legimus cum Aruleno Ruſtico Patuſ Thraſca, Herennio Senecioni Priſcus Heluidius laudati eſſent, capitale fuiſſe: neq; in ipſos modo autores, ſed in libros quoq; eorum ſeruitum, delegato triumnuiſ ministerio, ut monumenta cla-

rissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Sci-
 licet illo igne uocem Po. Ro. & libertatē Senatus, & con-
 scientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expul-
 sis insuper sapientiæ professoribus, atq; omni bona arte
 in exilium acta, ne quid usquam honestū occurreret. De-
 dimus profecto grande patientiæ documentū, ut sicut ue-
 tus ætas uidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid
 in seruitute, adempto per inquisitiones & loquendi au-
 diendiq; cōmercio. Memoria quoq; ipsam cum uoce per-
 didissemus, si tam in nostra potestate esset obliuisci quàm
 tacere. Nunc demū redit animus, & quanquam primo sta-
 tim beatissimi seculi ortu Nerua Cæsar, res olim dissocia-
 biles nuscuerit principatum ac libertatem, augeatq; quo-
 tidie facilitatem Imperij Nerua Traianus, nec spem mo-
 do ac uotum securitas publica, sed ipsius uoti p̄duciam,
 ac robur assumpserit, natura tamen infirmitatis humanæ,
 tardiora sunt remedia quàm mala: & ut corpora lente au-
 gescent, cito extinguuntur, sic ingenia studiāq; opresse-
 ris facilius quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipsius
 inertie dulcedo: & inuisa primo desidia, postremo ama-
 tur. Quid si per quindecim annos, grande mortalis æui
 spatium, multis fortuitis casibus promptissimus quisq; sæ-
 uitia principis interciderunt? Pauci & (ut ita dixerim)
 non modo aliorum, sed etiam nostri superstites sumus,
 exemptis è media uita tot annis, quibus, iuuenes ad sene-
 ctutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per-
 silentium uenimus. non tamen pigebit uel incondita ac
 rudi uoce memoriam prioribus senectutis, ac testimonium
 præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber ho-
 nori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis,
 aut laudatus erit, aut excusatus.

Cneus

Cneus Iulius Agricola uetere & illustri Foroiulien-
 sium colonia oriens, utrunq; auum procuratorem Cæ-
 sarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater Iulij Iulius
 Græcinus senatorij ordinis, studio eloquætiæ sapientiæq;
 notus, ijsq; uirtutibus iram Caij Cæsaris meritus. nanque
 Marcum Sillanum accusare iussus, & quia abnuerat, inter-
 fectus est. Mater Iulia Procilla fuit, raræ castitatis. in hu-
 ius sinu indulgentiaq; educatus, per omnem honestarum
 artium cultum pueritiam adolescentiamq; transegit. Ar-
 cebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam
 integramq; naturam, quod statim paruulus sedem ac ma-
 gistram studiorum Massiliam habuerit, locum Græca co-
 munitate & prouinciali parsimonia mistum, ac bene compo-
 situm. Memoria teneo, solitum narrare, se in prima iuuen-
 ta studium philosophiæ acrius, ultra quàm cõcessum Ro-
 ac senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac fla-
 grantem animum coërcuisset. scilicet sublime & rectum
 ingenium pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæq;
 gloriæ uehementius quàm caute appetebat: mox mitiga-
 uit ratio & ætas. retinuitq;, quod est difficilimum, ex sa-
 pientia modum. Prima castrorum rudimenta in Britannia
 Suetonio Paulino diligenti ac moderato duci approba-
 uit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola
 licenter more iuuenum, qui militiam in lasciuiam uertūt,
 neque segniter ad uoluptates & comæatus, titulum tri-
 bunatus & inscitiam retulit: sed noscere prouinciam, no-
 sci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, nihil appete-
 re iactationem, nihil ob formidinem recusare, simulq; an-
 xius & intentus agere. Non sanè aliàs exercitator ma-
 gisq; in ambiguo Britannia fuit. trucidati ueterani, in-
 censa colonix, intercepti exercitus. tum de salute, mox
 de ui-

Iulius Græci-
 nus.
 Iulia Procilla.

Massilia.

Philosophiæ
 studium.

Ex sapientia
 modum reti-
 nuit.

de uictoria certauere . Quæ cuncta etsi consilijs ductuq; alterius agebantur, ac summa rerum & recuperata prouinciæ gloria in ducem cessit, artem & usum & stimulos addidere iuueni: intrauitq; animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus, sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala . Hinc ad capeffendos magistratus in urbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idq; matrimonium ad maiora nitenti, de cuius ac robur fuit. uixeruntq; mira cõcordia, per mutuam charitatem, & inuicem se anteponendo, nisi quod in bona uxore tanto maior laus, quãto in mala plus culpæ est. Sors quæsturæ prouinciam Asiam, proconsulem Saluium Titianum dedit, quorum neutro corruptus est: quanquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus esset mutuam dissimulationem mali . Auctus est ibi filia in subsidium & solatium simul. nam filium antè sublatum, breui amisit. Mox inter quæsturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio trãsit gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. Idem præturæ tenor, & silentium. nec enim iurisdictio obucnerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atq; abundantia duxit, uti longe à luxuria, ita fame propior. Tum electus à Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegium respubl. quã Neronis sensisset. Sequens annus graui uulnere animum domumque eius afflixit. nam classis Othoniana licenter uaga dum in Templo, Liguriæ pars est, hostiliter populatur, matrem Agricolaë in prædijs suis interfecit: prædiaque ipsa, & magnam

Domitiã Decidianam duxit uxorem.

Fit Quæstor Asiæ.
Saluius Titianus proconsul.

Quies & otium Jul. Agricolaë.
Sub Nerone inertia pro sapientia.

Classis Othoniana.

Solennia pietatis. Ita appellat parentalia.

Fuit legatus legionis uicesimæ.

Vetius Volanus.

Petilius Cerialis Britanniarum Consularis.

Aquitaniæ rector. Castrensis iurisdictionis.

gnam patrimonij partem diripuit, quæ causa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuncio affectati à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatus ac statum urbis Mutianus regebat admodum iuvene Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam usurpante. Is missum ad delectus agendos Agricolam integreque ac strenue uersatum uicesimæ legionis tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, ubi decessor seditiose agere narrabatur: quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & ultor electus, rarissima moderatione maluit uideri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniarum Vetius Volanus placidius quàm feroci prouincia dignum est. temperauit Agricola uim suam, ardoremque compefcuit, ne incresceret, peritus obsequi, eruditusque utilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. Habuerunt uirtutes spatium exemplorum. Sed primo Cerialis, modo labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copijs ex euentu præfecit. nec Agricola unquam in suam famam gestis exultauit, ad autorem & ducem, ut minister, fortunam referebat: ita uirtute in obsequendo, uerecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios ascieuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit splendide in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt plerique militaribus ingenijs subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictionis securæ & obtusior

sior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia quamuis inter togatos facile iusteq; agebat. Iam uero tempora curarum remissionumq; diuisa, ubi conuentus ac iudicia poscerent, grauis, intentus, seuerus, & sepius misericors: ubi officio satisfactum, nulla ultra potestatis persona, tristitiam & arrogatiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas amorem diminuit. Integritatem atq; abstinentiam in tanto uiro referre iniuria uirtutum fuerit. Ne famam quidem cui etiam sepe boni indulgent, ostentandam uirtute, aut per artem quaesuit: procul ab aemulatione aduersus collegas, procul a contentione aduersus procuratores, & uincere in glorium, & atteri sordidum arbitratur. Minus triennium in ea legatione detentus, ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, committente opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par uidebatur. haud semper errat fama, aliquando & eligit. Consul, egregiae tum spei filiam iuueni mihi despondit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniae praepositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniae situm populosq; multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curae ingenij ue referam, sed quia tum primum perdomita est: itaq; quae priores nondum comperta, eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac caelo in orientem Germaniae, in occidentem Hispaniae obtenditur: Gallis in meridiem etiam inspicitur. Septentrionalia eius, nullis contra terras, uasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniae Liius ueterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi autores, oblongae scutulae, uel bipenni

Naturalis prudentia.
 Agricola.

Britanniae descriptio.

Caledonia.

bipenni aſſimulauere. & eſt ea facies citra Caledoniam, unde & in uniuerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo iam littore terrarum uelut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primum Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas uocant inuenit domuitq; diſſeſta eſt & Thyle, quam haecenus nix, & hyems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne uentis quidem proinde attolli, credo quòd rariores terræ montesq; cauſa ac materia tempeſtatũ, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atque æſtus neq; quærerere huius operis eſt, ac multi retulerunt. unum addiderim, nuſquam latius dominari mare, multum fluminũ huc atq; illuc ferre, nec littore tenuis accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atq; ambire, etiam iugis atque montibus inferi uelut in ſuo. Cæterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, ut inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum uarij: atque ex eo argumenta. nanque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati uultus, & torti plerunque crines, & poſita contra Hiſpaniam, Iberos ueteres traieciſſe, eaſque ſedes occupariſſe fidem faciunt. proximi Gallicis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis ui: ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cæli corporibus habitũ dedit. in uniuerſum tamen æſtimanti, Gallos uicinum ſolum occupariſſe, credibile eſt. Eorũ ſacra deprehendas ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haud multũ diuerſus. in depoſcendis periculis eadẽ audacia, & ubi aduenere, in detrectandis eadẽ formido. plus tamen ferociæ Britanni præſerunt,

Orcades:
Thule.

Caledonij.

Silyres.

runt, ut quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoq; in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum ocio intravit, amissa uirtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim uictis euenit, cæteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studijs trahuntur. nec aliud aduersus ualidissimas gentes pro nobis utilius, quàm quòd in cõmune non consulunt. Rarus duabus tribusq; ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum conuentus: ita dum singuli pugnant, uniuerſi uincuntur. Cœlum crebris hymbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. Dierum spatia ultra nostri orbis mœsuram, & nox clara, & extrema Britannia parte breuis, ut finem atque initiũ lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorem, nec occidere & exurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili umbra nõ erigunt tenebras, infraq; cœlũ & sydera nox cadit. Solum præter oleam uitemq; & cætera calidioribus terris oriri sucta, patiens frugum, fœcundũ. tarde mitescunt, cito proueniunt. eademq; utriusq; rei causa, multus humor terrarum, cœliq;. Fert Britannia aurũ & argentũ & alia metalla, pretium uictoriae. gignit & Oceanus margarita, sed subsusca ac liuentia. Quidam artẽ abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari uiua ac spirantia saxis auelli, in Britannia prout expulsa sint colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni delectũ, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægre tolerant, iam domiti ut pareant, nondum ut seruiant. Igitur primus

In commune non cõsulunt.

Cœlum nebulosum.

Dies longiores.

Nox breuis.

Aurum.

Argentum.

Metalla.

Margarita.

X

omnium

- D. Iulius.** omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quanquam prospera pugna terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest uideri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam uersa principum arma, ac longa obliuio Britanniae etiã in pace. Con-
- D. Augustus.** filiũ id diuus Augustus uocabat, Tiberius praecipue. Agitasse C. Caesarem de intranda Britannia satis constat, ni uelox ingenio, mobilis poenitentia, & inge'tes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Claudius autor operis, transuectis legionibus auxilijsq;, & assumpto in partem rerum Vespasiano. quod initium uenturae mox fortunae fuit, domitae gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius praepositus, ac subinde Ostorius Scapula, uterq; bello egregius: redactaq; paulatim in formam prouinciae proxima pars Britanniae. addita insuper ueteranorum colonia. quaedam ciuitates Cogiduno regi donatae. is ad nostram usque memoriam fidi'ssimus mansit, uetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodũ castellis in ulteriora promotis, per
- Veranius.** quae fama aucti officij quaereretur. Didium Veranius excepit, isq; intra annum extinctus est. Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque praesidijs: quorum fiducia Monam insulam ut uires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasione patefecit. Nanque absentia legati remoto metu, Britannici agitare inter se mala seruitutis, cõferre iniurias, & interpretando accendere: nihil profici patientia, nisi ut grauiora tanquam ex facili tolerantibus imperentur: singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi, e quibus legatus

in sanguinem, procurator in bona sæuiret: æque discor-
diam præpositorum, æque concordiam subiectis exitio=
sam: alterius manus centuriones, alterius uim & contu=
melias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptū:
in prælio fortiorem esse qui spoliaret, nunc ab ignavis ple=
runq; & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi
delectus, tanquam mori tantū pro patria nesciētibus: quā=
tum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic
Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano de=
fendi: sibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam &
luxuriam causas belli esse: recessuros ut diuus Iulius recef=
sisset, modo uirtutes maiorum suorum æmularentur: ne ue=
prælij unius aut alterius euentu pauescerent: plus impe=
tus, maiorem constantiam penes miseros esse: iam Britan=
norum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absen=
tem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent:
iam ipsos, quod difficilimum fuerit, deliberare: porro in
eiusmodi consilijs periculosius esse deprehendi, quàm au=
dere. His atq; talibus inuicē instincti, Voadica generis re
gij fœmina duce, neq; enim sexum in imperijs discernunt,
sumpsere uniuersi bellū: ac sparsos per castella milites con
sectati, expugnatis præsijs, ipsam coloniam inuasere, ut
sedem seruitutis. nec ullum in barbaris sæuitiæ genus omi=
sit ira et uictoria. Quòd nisi Paulinus, eo cognito prouin
ciæ motu properè subuenisset, amissa Britannia foret: quā
unius prælij fortuna, ueteri patiētia restituit, tenētibus ar
ma plerisq;, quos cōsciētia defectionis, & proprius ex le=
gato timor agitabat. Hic cū egregius cætera, arrogāter in
deditos, et ut suæ quoq; iniuriæ ultor, durius cōsuleret, mis
sus Petronius Turpilianus tanquā exorabilior, & delictis
hostium nouus, eoq; pœnitentiæ mitior, compositis prio=
ribus

Voadica.
Sexum in im=
perijs non di=
cernunt.

Suet. Paulinus
duriter in dedi=
tos consulit.

Petronius.
Turpilianus.

Trebellius *ribus nihil ultra ausus, Trebellio Maximo prouinciã tra-*
 Maximus. *didit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimen-*
tis, comitate quadam curandi prouinciam tenuit. Didicere
iam barbari quoque ignoscere uitijs blandiētibus. & in-
teruentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitie ex-
cusationem. sed discordia laboratum, cum assuetus expedi-
tionibus miles ocio lasciuiret. Trebellius fuga ac latebris
uitata exercitus ira, indecorus atq; humilis, precariò mox
præfuit: ac uelut pacti, exercitus licentiam, dux salutem.
hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Volanus ma-
nentibus adhuc ciuilibus bellis agitauit Britanniam disci-
plina. eadem inertia erga hostes, similis petulantia castro-
rum: nisi quòd innocens Volanus, & nullis delictis inui-
sus charitatem parauerat loco autoritatis. Sed ubi cum cæ-
tero orbe Vespasianus & Britanniam recuperauit, magni
duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorē

Brigantum ci-
uitas.

statim intulit Petilius Cerealis, Brigantum ciuitatem, quæ
numerossima prouinciæ totius perhibetur, aggressus.
multa prælia, & aliquando non incruenta: magnãq; Bri-
gantum partem aut uictoria amplexus, aut bello. Et cum
Cerialis quidem alterius successoris curam famãq; obruis-
set, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus uir magnus
quantum licebat, ualidamq; & pugnacem Silurum gen-
tem armis subegit, super uirtutem hostium locorum quo-
que difficultates eluctatus. Hunc Britaniæ statum has bel-

Agricola in
Britanniam.

lorum uices media iam æstate transgressus Agricola inue-
nit, cum & milites uelut omissa expeditione ad securita-
tem, & hostes ad occasionem uerterentur. Ordoicum ci-
uitas haud multo ante aduentum eius, alam in finibus suis
agentem, prope uniuersam obtriuerat: eoq; initio erecta
prouincia, ut quibus bellū uolentibus erat, probare exem-
 plum

plum, aut recentis legati animum operiri. Tum Agricola, quanquam transacta ætas, sparsi per prouinciam numeri, præsumpta apud militem illius anni quies tarda & contraria bellū inchoaturo, & plerisq; custodiri suspecta potius uidebatur, ire obuiam discrimini statuit: contractisq; legionum uexillis & modica auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipse ante agmē Ordouices de bellat Agric. quo cæteris par animus simili periculo esset, erexit acie: cæsaq; propè uniuersa gente non ignarus instandum fæmæ, ac prout prima cæssissent fore uniuersa, Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paulinum rebellione Monam insulam capit. totius Britanniae supra memorauī, redigere in potestatem animo intendit. Sed ut in dubijs consilijs, naues decrant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliariū, quibus nota uada, & patrius nandi usus, quo simul seq; & arma & equos regunt, ita repēte immisit, ut obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum crederint sic ad bellum uenientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in uanitatē usus, expeditionem aut uictoriam uocabat, uictos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosequutus est, sed ipsa dissimulatione famæ famam auxit, æstimatibus quanta Dissimulatione famæ famam auxit. futuri spe tam magna tacuisset. Cæterum animorum prouinciæ prudens, simulq; doctus per aliena experimēta parum profici armis, si iniuriæ sequerentur, causas bellorum statuit excidere, à se suisq; orsus. primam domum suam coërcuit, quod plerisque haud nūnus arduum est, quàm

prouinciã regere : nihil per liberos seruosq; publicæ rei
 non studijs priuatis , nec ex commendatione aut precibus
 centurionum milites ascire, sed optimum quenq; fidelissi-
 mum putare: omnia scire, non omnia exequi: paruis pecca-
 tis ueniam, magnis seueritatem commodare: nec pœna sem-
 per, sed sapius pœnitentia contentus esse: officijs & admi-
 nistrationibus potius non peccaturos , quàm damnare cùm
 peccassent. Frumenti & tributorum auctiõnem æqualita-
 te munerum mollire , circūcis quæ in quæstum reperta;
 ipso tributo grauius tolerabantur . nanq; per ludibrium
 asidere clausis horreis, & emere ultro frumenta, ac uen-
 dere pretio cogebantur. diuortia itinerum & longinqui-
 tas regionum indicebatur, ut ciuitates à proximis hyber-
 nis in remota & auia deferrent , donec quod omnibus in
 promptu erat , paucis lucrosum fieret . Hæc primo statim
 anno comprimendo egregiam famã paci circundedit, quæ
 uel incuria uel tolerantia priorum haud minus quàm bel-
 lum timebatur. Sed ubi æstas aduenit, contracto exercitu
 multum in agmine laudare modestiam , disiectos coercere:
 loca castris ipse capere, æstuaria ac syluas ipse præten-
 tare: & nihil interim apud hostes quietum pati , quo mi-
 nus subitis excursibus popularctur : atq; ubi satis terrue-
 rat , parcendo, rursus irritamenta pacis ostentare. Quibus
 rebus multæ ciuitates quæ in illum diem ex æquo egerãt,
 datis obsidibus iram posuere , & præsijs castellis que
 circumdatæ , tanta ratione curaq; , ut nulla ante Britannie
 noua pars illaceßita transierit. Sequens hycms saluberrimis
 consilijs absumpta. nanq; ut homines dispersi ac rudes,
 eo que bello faciles , quieti & ocio per uoluptates as-
 suescerent, hortari priuatim, adiuuare publice, ut templa,
 fora, domus extruerent , laudando promptos, & casti-
 gando

gando segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam uero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studijs Gallorum anteferre, ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam cōcupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga. paulatimq; discessum ad delinimenta uitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idq; apud imperitos humanitas uocabatur, cum pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit uastatis usque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. qua formidine territi hostes quanquam conflictatū seuis tempestatibus exercitum, laceffere non ausi. ponendisq; insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti, non aliū ducem opportunitates locorum sapientius legisse, nullum ab Agricola positum castellum aut ui hostium expugnatū, aut pactione ac fuga desertum. crebræ eruptiones. nam aduersus moras obsidionis annuis copijs firmabantur. ita intrepida ibi hyems, & sibi quisq; præsidio, irritis hostibus, eoq; desperantibus, quia soliti plerunq; damna æstatis hybernis cuentibus pensare, tum æstate atque hyeme iuxta pellebantur. Nec Agricola unquā per alios gesta audius interceptit, seu centurio, seu præfectus, incorruptū facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conuiuijs narrabatur, ut bonis comis, ita aduersus malos iniuicundus. cæterum ex iracundia nihil supererat. secretum & silentium eius non timeres. honestius putabat, offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis que percurrebat insumpta, ac si uirtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsa Britannia terminus. Nā Glota & Bodotria diuersi maris æstus per

Agricolæ modestia,

An. IIII.

Glota.
Bodotria.

tur, quod tum præsidij firmabatur : atque omnis propior sinus tenebatur, summotis uelut in aliã insulam hostibus.

An. V. Quinto expeditionũ anno naue prima transgressus ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis prælijs domuit : eamq; partem Britanniaë quæ Hyberniam aspicit, copijs instruxit, in spem magis quàm ob formidinem.

Hybernia. siquidem Hybernia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, ualentissimam imperij partem, magnis inuicem usibus miscuerit.

Spatium insulæ. Spatium eius si Britanniaë comparetur angustius, nostri maris insulas superat. Solũ cœlumq; & ingenia cultusq; hominum haud multum à Britannia differunt. melius aditus portusq; per cõmercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsus seditione domestica unum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiaë in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione una & modicis auxilijs debellari, obtineriq; Hyberniã posse. Idq; etiam aduersus Britanniaë profuturũ, si Romana ubiq; arma, & uelut è con-

An. VI. spectu libertas tolleretur. Cæterum æstate qua sextũ officij annum inchoabat, amplas ciuitates trans Bodotriam sitas, quia motus uniuersarum ultra gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur, portus classe explorauit: quæ ab Agricola primum assumpta in partem uirium, sequebatur egregia specie, cum simul terra simul mari bellum impelleretur : ac sæpe ijsdem castris pedes equesq; & nauticus miles mixti copijs & lætitia sua quisque factu, suos casus atollerent: ac modo sylvarum & montium profunda, modo tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, hinc auctus Oceanus militari iactantia compararentur. Britannos quoque, ut ex captiuis audiebatur, uisa classis obstupesciebat, tanquam aperto
maris

maris sui secreto ultimum uictis per fugium clauderetur.
 Ad manus & arma conuersi Caledoniâ incolentes populi
 paratu magno, maiore fama, uti mos est de ignotis, oppu-
gnasse ultro castella adorti, metum ut prouocantes addi-
derant: regrediendumq; citra Bodotriam, & excedendum
 potius quam pellerentur, specie ignaui prudentium admo-
 nebât, cum interim cognoscit, hostes pluribus agminibus
 irrupturos. Ac ne superante numero, & peritia locorum
 circumiretur, diuiso & ipse in tres partes exercitu inces-
 sit. Quod ubi cognitum hosti, mutato repente consilio
 uniuerſi nonam legionē ut maxime inualidam, nocte ag-
 gressi inter somnum ac trepidationem cæsis uigilibus irru-
 pere. Iamq; in ipsis castris pugnabant, cum Agricola iter
 hostiū ab exploratoribus edoctus, & uestigijs insecutus,
 uelocissimos equitum peditumq; assultare tergis pugnan-
 tium iubet, mox ab uniuerſis adijci clamorem. & propin-
 qua luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britannii:
 & Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloria
 certabant. ultro quin etiam irrupere. et fuit atrox in ipsis
 portarum angustijs prælium, donec pulsī hostes, utroque
 exercitu certante, his ut tulisse opem, illis ne eguisse auxi-
 lio uiderentur. quòd nisi paludes & syluæ fugientes te-
 xissent, debellatum illa uictoria foret. Cuius constantia
 ac fama ferrox exercitus: nihil uirtuti suæ inuium, penetrā-
 dam Caledoniā, inueniendumq; tandem Britanniaē ter-
 minum continuo præliorum cursu firmebat: atq; illi mo-
 do cauti ac sapientes, prompti post euentum ac magnilo-
 qui erant. Iniquissima hæc bellorum conditio est, prospere
 ra omnes sibi uendicant, aduersa uni imputantur. At Bri-
 tanni nō uirtute, sed occasione & arte ducis rati, nihil ex
 arrogantiā remittere, quo munus iuuentutem armarent,
 X 5 coniuges

Maior fama
 de ignotis.
 Metus ex pro-
 uocante.

Nonam legio-
 nē aggrediuntur
 Caledoniā.

Vspiorum co
hors arreptis
nauibus Britā
niā prādātur,

coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac
sacriſcijs conſpirationem ciuitatum ſancirent. atque ita
iritatis utrinq; animis diſceſſum. Eadem æſtate cohors
Vſpiorum per Germanias cōſcripta, in Britannia trans=
miſſa, magnum ac memorabile ſācinus auſa eſt. Occiſo cen=
turione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinā immixti
manipulis exemplum & reſtores habebantur, tres libur=
nicas adactis per uim gubernatoribus aſcendere: & uno
remigrante, ſuſpectis duobus eoq; interfectis, nondū uul=
gato rumore ut miraculum prouehantur: mox hęc atq;
illā rapti, & cum pleriq; Britannorum ſua deſenſantium
prælio congreſſi, ac ſæpe uictores, aliquando pulſi, cō ad
extremum inopiæ uenire, ut inſirmiſſimos ſuorum, mox
ſorte ductos ueſcerentur: atq; ita circumuecti Britanniam,
amiſſis per inſcitiam regendi nauibus, pro prædonibus ha=
biti, primum à Sueuis, mox à Friſijs intercepti ſunt. ac
ſuere, quos per commercia uenundatos, & in noſtram
uſq; ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti
cajus illuſtrauit. In initio æſtatis Agricola domeſtico uul=
nere iſtus, anno antè natum filium amiſit. Quem caſum
neq; ut pleriq; ſortium uirorum ambitioſe, neque per la=
menta ruſus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu
bellū inter remedia erat. Igitur præmiſſa claſſe quæ plu=
ribus locis prædata, magnum & incertum terrorem face=
ret, expedito exercitu cui ex Britannis fortiſſimos & lon=
ga pace exploratos addiderat, ad montē Grampium per=
uenit, quem iam hoſtes inſederāt. Nam Britanni nihil fra=
cti pugnæ prioris euentu, & ultionem aut ſeruitium ex=
pectantes, tandemq; docti commune periculum concor=
dia propulſandum, legationibus & fœderibus omnium
ciuitatum uires exciuerant. Iamq; ſuper triginta millia
armato

Grampius
mons.

Concordia.

armatorum aspiciabantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac uiridis senectus, clari bello, ac sua quisq; decora gestantes, cum inter plures duces uirtute & genere præstans nomine Galgacus, apud contrætam multitudinem prælium poscentem, in hunc modum locutus fertur. Quotiens causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumq; uestrum, initium libertatis totius Britanniae fore. Nam & uniuersi seruitutis expertes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum imminente nobis classe Romana. ita prælium atq; arma quæ fortibus honesta, eadem etiam ignauis tutissima sunt. Priores pugnae quibus aduersus Romanos uaria fortuna certatū est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniae, eoq; in ipsis penetralibus siti, nec seruentium littora aspicientes, oculos quoq; à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniae patet. atq; omne ignotū pro magnifico est. Sed nulla iam ultra gens, nihil nisi fluitus & saxa. & inferiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris: raptores orbis, postquam cuncta uastantibus desuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium opes atq; inopiam pari affectu concupiscunt: auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cliques ac propinquos suos natura charissimos esse uoluit: hi per delectus alibi seruituri auferuntur. Coniuges sorores que & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum

atq;

atq; hospitum polluuntur. Bona fortunasq; in tributum egerunt, in annonam frumentum: corpora ipsa ac manus, syluis ac paludibus emuniendis uerbera inter ac contumelias conterunt. Nata seruituti mancipia semel ueneunt, atq; ultro à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisq; seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum uetere famulatu, noui nos & uiles in excidium petimur. Neq; enim arua nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porro ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretum ipsum, quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe ueniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria charissima est. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in socordiam uertisset, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti & libertatem non in præsentia laturo, primo statim congressu unde ostendamus quos sibi Caledonia uiros seposuerit. An eandem Romanis in bello uirtutem, quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discordijs clari, uitia hostium in gloriam exercitus sui uertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus ut secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent: nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosq; dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quam seruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma uincula charitatis. quæ ubi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia uictoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romæ nos coniuges accedunt: nulli parentes fugam exprobranturi sunt: aut nulla plerisq; patria, aut alia est. paucos numero

mero

mero circum trepidos ignorantia, cœlum ipsum ac mare
 & sylvas ignota omnia circumspectantes, clausos quo=
 dammodo ac uictos alij nobis tradiderunt. Ne terreat ua=
 nus aspectus, & auri fulgor atq; argenti, quod neq; tegit
 neq; uulnerat. In ipsa hostium acie inueniemus nostras
 manus. agnoscent Britanni suam causam. recordabuntur
 Galli priorem libertatem. deserent illos cæteri Germani,
 tanquam nuper Vspij reliquerunt. Nec quicquam ultrà
 formidinis, uacua castella, senum colonia, inter male pa=
 rêtes et iniuste imperâtes ægra municipia & discordan=
 tia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & cete=
 ræ seruentium pœnæ, quas in æternum proferre, aut sta=
 tim ulscisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem &
 maioreis uestros & posteros cogitate. Excepere oratio=
 nem alacres, & babari moris cantu & fremitu clamori=
 busq; dissonis. Iamq; agmina, & armorum fulgores au=
 dentiissimi cuiusq; procursu, simul instruebantur acies, cū
 Agricola quanquam letum & uix monitis coërcitum mi=
 litem adhuc ratus, ita differuit: Octauus annus est, commi=
 litones, ex quo uirtute & auspicijs Imperij Romani fide
 atq; opera uestra Britanniam uicistis, tot expeditionibus,
 tot prælijs seu fortitudine aduersus hostes, seu patientia
 ac labore penè aduersus ipsam rerum naturam opus fuit.
 Neq; me militum, neq; uos ducis pœnituit. Ergo egressi,
 ego ueterum legatorum, uos priorum exercituum termi=
 nos, finem Britannia non fama nec rumore, sed castris &
 armis tenemus. Inuenta Britannia & subacta. Equidem
 in agmine cum uos paludes montes ue & flumina fati=
 garent, fortissimi cuiusq; uocem audiebam, quando dabi=
 tur hostis, quando acies? Veniunt, è latebris suis extrusi.
 & uota uirtus que in aperto, omniaq; prona uictoribus,
 atq;

atq; eadem uictis aduersa. Nam ut superasse tantum itine-
 ris, syluas cuasisse, transisse aestuaria, pulchrum ac deco-
 rum in frontem, ita fugientibus periculosissima quæ hodie
 prosperrima sunt. Neq; enim nobis aut locorum eadē no-
 titia, aut cōmeatum eadem abundantia: sed manus, & ar-
 ma, et in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi
 decretū est, neq; exercitus, neq; ducis terga tuta esse. Pro-
 inde & honesta mors turpi uita potior, & incolumitas ac
 decus eodē loco sita sunt. nec inglorium fuerit, in ipso ter-
 rarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atq; ignota
 acies constitisset, aliorum exercituum exemplis uos hor-
 tarer: nunc uestra decora recensete, uestros oculos interro-
 gate. Ii sunt quos proximo anno unam legionem furto no-
 ctis aggressos, clamore debellastis: ij cæterorum Britanno-
 rum fugacissimi, ideoq; tandiu superstites. Quomodo syl-
 uas saltusq; penetrantibus fortissimum quodq; animal ro-
 bore, pauida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic
 acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus est
 numerus ignauorum & metuentium. quos quod tandem
 inuenistis, non resiterunt, sed deprenhensi sunt nouissi-
 mi, & extremo metu corpora defixere in his uestigijs, in
 quibus pulchrā & spectabilem uictoriā ederetis. Transi-
 gite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis
 magnum diem: approbate reipub. nunquam exercitui im-
 putari potuisse aut moras belli, aut causas debellandi. Et
 alloquente adhuc Agricola militum ardor imminebat, &
 finem orationis ingens alacritas consecuta est, statim que
 ad arma discursum. instinctos ruentesq; ita disposuit, ut
 peditum auxilia quæ octo millia erant, mediam aciem
 firmarent: equitum tria millia, cornibus effunderentur.
 legiones pro uallo steterē, ingens uictoriæ decus citra

Romanum

Romanum sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentur. Britannorū acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant: ita ut primum agmen æquo, ceteri per acclive iugū connexi uelut insurgerent, media campi Couinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Couinarius.

Tum Agricola superate hostium multitudine ueritus, ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, ductis ordinibus, quanquam porrectior acies futura erat, & arcessendas pleriq; legiones admonebant, promptior in spem, & firmus aduersis, dimisso equo pedes ante uexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur. Prælium. simul constantia, simul arte, Britanni ingentibus gladijs, et breuibus cetris missilia nostrorum uitare, uel excutere, atq; ipsi magnam uim telorū superfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorū duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis uetustate militiæ exercitatū, et hostibus inhabile parua scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorū gladij sine mucrone cōplexum armorum, et in aperto pugna non tolerabant. Igitur ut Bataui miscere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere, ceteræ cohortes emulatione et impetu commistæ proximos quosq; cedere: ac pleriq; senineces aut integri festinatione uictoriæ relinquebātur. Interim equitum turmæ fugere, Couinarij peditū se prælio miscere: & tanquam recentē terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeq; equestris ea pugnae facies erat, cum in gradu stantes simul eorum corporibus impellerentur. ac sæpe uagi currus, exterriti sine rectoribus equi, ut quemq; formido tulerat, transuersos aut obuios

incursa

incurſabāt. Et Britanni qui adhuc pugnae expertes ſumma collium inſederant, & paucitatē noſtrorū uacui ſpernebant, digredi paulatim & circumire terga uincētium cœperāt: ni idipſum ueritus Agricola quatuor equitum alas, ad ſubita belli retētas, ueniētibus oppoſuiſſet, quantoq; ferocius accurrerant, tanto acrius pulſos in fugam diſieciffet. Ita conſilium Britannorum in ipſos uerſum. tranſuectæq; præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſere. Tum uero patentibus locis grande & atrox ſpectaculum: ſequi, uulnerare, capere, atq; coſdē oblatiſ alijs trucidare. Iam hoſtiū, prout cuiq; ingeniū erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præſtare, quidā incrimis ultro ruere, ac ſc morti offerre. Paſſim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus. & aliquādo etiam uictis ira uirtuſq;: poſtquā ſyluis appropinquarunt, collecti, primos ſequētium incautos & locoꝝ ignaros circūueniebant. Quod ni frequēs ubiq; Agricola, ualidas et expeditas cohortes indaginis modo, & ſicubi arctiora erant, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſyluas equitē perſultare iuſſiſſet, acceptum aliquod uulnus per nimia fiduciam foret. Cæterū ubi cōpoſitos firmis ordinibus ſequi ruruſ uidere, in fugam uerſi, nō agminibus ut prius, nec alius aliū reſpectātes, rari, & uitabūdi inuicē, longinqua atq; auia pctiere. ſinis ſequēdi nox & ſatietas fuit. caſa hoſtiū ad decē milia noſtrorū treccēti quadraginta cccidere, in quib; Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardoꝝ et ferocia equi hoſtibus illatus. Et nox quidē gaudio prædaq; læta uictoribus: Britanni palantes mixtoq; uirorum mulierumq; ploratu, trahere uulneratos, uocare integros: deſerre domos, ac per irā ultro incendere: eligere latebras, & ſtatim

Numerus ccc
ſorum.

A. Atticus.

statim relinquere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satisq; constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tanquam misererentur. Proximus dies faciem uictoriæ latius aperuit. uastum ubiq; silentiū, secreti colles. fumātia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fugæ uestigia, neq; usquam cōglobari hostes compertum, & exactam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitū deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circūuehi Britanniam præcepit. datæ ad id uires, & præcesserat terror. ipse peditē atq; equites lento itinere, quo nouarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hybernis locauit. Et simul classis secunda tempestate ac fama Trutulensem portum tenuit, unde proximo latere Britannia lecto omni redierat. Hunc rerū cursum, quam nullam uerborū iactantia, epistolis Agricola actum, ut Domitiano moris erat, fronte letus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc ueram magnāq; uictoriā, tot millibus hostiū cæsis ingēti fama celebrari. Id sibi maxime formidolosum, priuati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori, & ciuiliū artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cætera utcunq; facilius dissimulari, ducis boni imperatoriā uirtutem esse: Talibus curis exercitus, quodq; sæuæ cogitationis indicatiū erat, secreto suo satiatus, optimū in præsentia statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus læguesceret. nam etiam tū Agricola Britannia obtinebat. Igitur triūphalia

Horesti.

Secunda tempestas.
Trutulensis portus.

Domitianus imperator.
Domitiani falsus è Germania triūphus.

Secretum Domitiani.

ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quicquid pro triumpho datur, multo uerborum honore cumulata, decerni in senatu iubet: addiq; insuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ destinari, uacua tum morte Atilij Rufi consularis, & maioribus reseruatam. Credidere pleriq; libertum ex secretioribus ministerijs missum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cum præcepto, ut si in Britannia foret, traderentur: eumq; libertum in ipso freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidē eo ad Domitianum remeasse: siue uerum istud, siue ex ingenio principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutamq;. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset, uitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, uenit: exceptusq; breui osculo & nullo sermone, turbæ seruientium immixtus est. Caterum ut militare nomen, graue inter ociosos, alijs uirtutibus temperaret, tranquillitatem atq; ocium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus: adeo ut pleriq;, quibus magnos uiros per ambitionē æstimare mos est, uiso aspectoq; Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est. causa periculi non crimen ullum, aut querela læsi cuiusquæ, sed inensus uirtutibus princeps, & gloria uiri, ac pessimum inimicorum genus, laudâtes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Mysia Daciaq;, & Germania Pannoniaq;, temeritate aut per ignauiam ducum amissi: tot militares uiri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripa, sed de hybernis legionum & possessione

Triumphalia
ornamenta A-
gricolæ decer-
nuntur.

Agricola ue-
nit Romam ex
Britannia.

Agricolæ redu-
cis modestia.

Apud malum
principem, pes-
simum inimi-
corum genus,
qui laudant.

sessione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur, atq; omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis uigorem, constantiam, & expertum bellis animū, cum inertia & formidine eorū. Quibus sermonibus satis cōstat Domitiani quoq; aures uerberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide, pessimi malignitate & liuore, pronum deterioribus principem extimulabant. Sic Agricola simul suis uirtutibus, simul uitijs aliorum, in ipsam gloriā præceps agebatur. Aderat iam annus quo Proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Ciuica nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationū principis periti, qui iturus ne esset in prouinciam, ultro Agricolam interrogarent, ac primo occultius quietem & ocium laudare, mox operam suam in approbanda excusatione offerre: postremo non iam obscuri suadentes simul terrentesq; , pertraxere ad Domitianum, qui paratus simulatione, in arrogātia compositus, & audiit preces excusantis, & cum annuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficij inuidia: salariū tamen Proconsulari solitum offerri, & quibusdam à seipso cōcessum, Agricolæ non dedit: siue offensus non petitum, siue ex cōscientia, ne quod uetuerat uideretur emisse. Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris: Domitiani uero natura præceps in iram, & quo obscurior eō irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaq; Agricolæ leniebatur: quia non contumacia, neque inani iactatione libertatis famam fatumque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis principibus magnos uiros esse: obsequiumque ac modestiam, si industria ac uigor adsint, eō laudis excedere, quò pleriq;

Agricola dux
 poscitur ore
 vulgi.

Libertii.

Proconsulem
 Asiæ & Afri-
 cæ tenuit.

Salarium.

Domitianus.

pleriq; per abrupta, sed in nullū rei pōst usum, ambitiosa morte inclaruerunt. Finis uitæ eius nobis luctuosus, amicus tristis, extraneis etiam ignotisq; non sine cura fuit. Vulgus quoq; & hic aliud agens populus, & uentitaueret ad domū, & per sora & circulos locuti sunt: nec quisquam audita morte Agricolæ, aut letatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, ueneno interceptum. Nobis nihil comperti, affirmare ausim. cæterum per omnem ualitudinem eius, crebrius quàm ex more principatus per nuntios uisentis, & libertorum primi, & medicorum intimi uenere: siue cura illud, siue inquitio erat. Supremo quidem die momenta deficiētis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credēte sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo uultuq; præ se tulit, securus iam odij, & qui facilius disimularet gaudium quàm metum. Satis constabat lecto te-

Agricola mortitur.

Testamētum Agricolæ.

stimonio Agricolæ, quo cohæredem optimæ uxori et piissimæ filiæ Donūtianum scripsit, letatum eū, uelut honore iudicioq; tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret à bono patre non scribi hæredem, nisi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæsare ter conf. idibus Iunijs: excessit sexto et quinquagesimo anno, decimo Kalend. Septembres Collega Priscoq; c o s s.

Habitus corporis.

Quòd si habitum quoq; eius posteri noscere uelint, decenior quàm sublimior fuit. nihil metus in uultu. gratia oris supererat. bonum uirum facile crederes, magnum libeter. Et ipse quidem, quanquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quātum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & uera bona, quæ in uirtutibus sita sunt, impleuerat, & Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud astruere fortuna poterat? Opibus ni-

mijs

mijs non gaudebat, speciosæ contigerant . filia atq; uxore
 superstitibus , potest uideri etiam beatus incolumi digni-
 tate, florente fama , saluis affinitatibus & amicitijs futura
 effugisse . Nam sicuti durare in hac beatissimi seculi luce,
 ac principem Traianum uidere, augurio uotisq; apud no-
 stras aures omunabatur : ita festinatæ mortis grande sola-
 tium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitia-
 nus non iam per interualla ac spiramenta temporum , sed
 continuo & uelut uno ictu rempublicam exhausit . Non
 uidit Agricola obsessam Curiam, & clausum armis sena-
 tum, & eadem strage tot Consularium cædes, tot nobilif-
 simarum fœminarum exilia & fugas. Vna adhuc uictoria
 Carus Metius censebatur, & intra Albanam uillam sen-
 tentia Messalini strepebat, & Massa Bebius iam tū reus
 erat. Mox nostræ duxere Heluidium in carcerem manus.
 Nos Maurici, Rusticiq; uisus, nos innocēti sanguine Se-
 necio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitq; sce-
 lera, non spectauit . præcipua sub Domitiano miseriarum Domitiani ru-
bor.
 pars erat, uidere & aspici: cum suspiria nostra subscribe-
 rentur: cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret
 seueus ille uultus & rubor , à quo se contra pudorem mu-
 niebat. Tu uero felix Agricola non uitæ tantum claritate,
 sed etiam opportunitate mortis. ut perhibent qui interfuc-
 runt nouissimis sermonibus tuis, constans & libens fatum
 excepisti, tanquam pro uirili portione innocentiam prin-
 cipi donares. Sed mihi filiæq; præter acerbitatem parentis Pro uirili por-
tionis.
 erepti auget mœstitiam, quòd asidere ualitudini , fouere
 deficientem , satiari uultu, complexu, non contigit. exce-
 pissim certe mandata uocesq; , quas penitus animo figere-
 mus . noster hic dolor nostrum uulnus . nobis tam longæ
 absentiae conditione ante quadriënum amissus es. Omnia

Iulia Procilla sine dubio, optima parentum asistente amantissima uxore, superfuere honori tuo. paucioribus tamen lacrymis compositus es, & nouissima in luce desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum manibus locus, si, ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnae animae, placide quiescas, nosque domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem uirtutum tuarum uoces, quas neque lugeri, neque plangi fas est: admiratione te potius temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus. Is uerus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. Id filiae quoque uxori; praeeperim, sic patris, sic mariti memoriam uenerari, ut omnia facta dictaque eius secum reuoluant, famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur: non quia intercedendum putem imaginibus quae marmore aut aere finguntur, sed ut uultus hominum, ita simulachra uultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis aeterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis.

Quicquid ex Agricola amauius, quicquid mirati sumus, manet mansurumque est in animis hominum, in aeternitate temporum, fama rerum.

Nam multos ueterum uelut inglorios
& ignobiles obliuio obruet,

Agricola posteritati nar-
ratus & traditus,
superstes
crit.

F I N I S.

E L E N C H V S I N

ANNALES RELIQUOSQUE

Libellos Cornelij Taciti, non omiffis

his quæ prius addiderat

Beatus Rhe-

nanus.

A		ueteranos deduci iufferit,	
A	Dgãdestrius princeps	ubi & genita fuit	250
	Cattorum	99 Agrippinen. Ciuili iungun=	
	Adrana fluuius	42 tur	59E
	Adoptiones orborum fictæ	Agrippinensis Colonia di=	
	349	reptionis periculo proxi=	
	Adulterij pœna	630 ma	589
	Aegyptijs sacris infecti pel	Agrippinenses, Germanos	
	luntur Italia	99 in domibus dispersos, truci	
	Aelius Seianus	162.163 dant	600
	Aelius Seianus dominatio=	Agrippina Augusta impo=	
	nis captator	140 situm Rheno pontem, sol=	
	Aequinoctij sydere tume=	ui prohibet	50
	scit Oceanus	51 Agrippina Ro. nauigat	94
	Aestiyorum gentes	642 Agrippina in Italiã rediens	
	Agricola in Britannia	692 excipitur à populo	100
	Agricolæ ad milites oratio	Agrippina accusatur	28E
	702	Agrippinæ magnanim.	50
	Agricolæ mors	708 Agrippinæ mors	20E
	Agrippæ posthumi cædes	Agrippinæ matris Neronis	
	14	cædes	309
	Agrippa Colonia, Kœln,	Albis fluuius	45.640
	nomen accepit ab Agrip=	Albucilla multorum amori=	
	pina Augusta, quòd illuc	bus famosa	214

X 4

Aliso

I N D E X.

<i>Aliso castellum</i>	60	251	
<i>Allobroges, die auß dem</i>			<i>Antonius primus</i> 492. 527
<i>Delphinat</i>	432		<i>Antonij de Vitellianis uicto</i>
<i>Alpes Iuliae</i>	503		<i>ria</i> 510
<i>Amisia fluiuis</i>	45. 60		<i>Antonij primi apud Vespas-</i>
<i>Amor belli</i>	628		<i>ianum iactantia</i> 527
<i>Amphitheatrum Placenti-</i>			<i>Aponium Saturninum mili-</i>
<i>num</i>	458		<i>tes ad supplicium depo-</i>
<i>Amphitheatrum apud fide-</i>			<i>scunt</i> 507
<i>nam</i>	175		<i>Apud ripam Rheni arcus in</i>
<i>Annales Cornelij Taciti</i>			<i>memoriam Germanici Cæ-</i>
157			<i>faris</i> 98
<i>Annæus Seneca</i>	272		<i>Apuleia Varilia</i> 82
<i>Annæi Senecæ cædes</i>	371		<i>Ara Vbiorum</i> 33. 43
<i>Anni principatus Cæsarum</i>			<i>Archelaus Cappadociae rex</i>
658			77
<i>Annonæ grauitas seditio-</i>			<i>Arduenna saltus, Leuticher</i>
<i>nis causa</i>	195		<i>Vuald</i> 122
<i>Annus magnus</i>	658		<i>Arenacum, Arnheim. Infra</i>
<i>Angriuarij</i>	60. & 65		<i>Coloniam Agrippinensem</i>
<i>Angriuarij Romanos redi-</i>			617
<i>munt</i>	66		<i>Arij</i> 642
<i>Anfibarij à Chaucis pulsi,</i>			<i>Ariobarzanes</i> 58
<i>tutum exilium orant</i>	302		<i>Ariouistus regno Galliarũ</i>
<i>Anfibarij delentur</i>	303		<i>potitus</i> 597
<i>Anteijs & Ostorius accu-</i>			<i>Armeniae status</i> 58
<i>sati</i>	385		<i>Armeniorum gens</i> 8
<i>Antistius uetus</i>	120		<i>Arminius princeps Cheru-</i>
<i>Antistius probrosa in Nero</i>			<i>sorum</i> 42
<i>nem carmina uulgauit</i>	329		<i>Arminius Germanus Va-</i>
<i>Antona fluiuis Britanniae</i>			<i>rum Quintilium cum le-</i>
			<i>gionibus</i>

I N D E X.

<i>gionibus occidit</i>	42	torum argumentum. Auentici	
<i>Arminij cum fratre collo-</i>		excidium Cæcinæ milites po-	
<i>quium</i>	60	scunt. De Auentico plura le-	
<i>Arminius liberator Germa-</i>		ges apud Beatum Rhenanum	
<i>niæ dolo propinquorum</i>		rerum Germanicarum libro ter-	
<i>occiditur</i>	100	tio.	
<i>Armorum species apud Ger-</i>		<i>Aufidienus Rufus</i>	24
<i>manos</i>	624	<i>Augurium aquilarum</i>	64
<i>Arpus princeps Cattorū</i>	60	<i>Augustales ludi</i>	21. 41
<i>Artabanus rex Parthorum</i>		<i>Augusti testamentum</i>	13
58		<i>Augusti funus</i>	14
<i>Artauasdes ab Antonio in-</i>		<i>Augustodunum Heduarum</i>	
<i>terfectus</i>	ibidem	caput	122
<i>Artaxata</i>	293	<i>Augustus munia senatus in-</i>	
<i>Artaxia rex Armeniorum</i>		<i>se traxit</i>	12
89		<i>Augustus ad dignitates suos</i>	
<i>Aruspicum collegium</i>	225	<i>prouexit</i>	ibidem
<i>Asciburgiū Doesburg. qua-</i>		<i>Auspicioꝝ ac sortium ob-</i>	
<i>si die Aschburg.</i>	369	<i>seruantia</i>	625. 626
<i>Asinius Gallus</i>	19	B	
<i>Asinij Galli mors</i>	199	<i>Baduhenna lucus in Fri-</i>	
<i>Asphaltites lacus</i>	609	<i>sijs</i>	181
<i>Asyla statuendi licētia</i>	131	<i>Balsamum</i>	609
<i>Auenticum Heluetiorum ca-</i>		<i>Bardanes dolo occiditur</i>	
<i>put</i>	433	122	
Id hodie Germanico uoca-		<i>Bastarnæ</i>	90
bulo Vuiuelspurgum uocamus:		<i>Bataui pars Cattorum. Be-</i>	
ueteres Heluetij, qui Galli e-		<i>touer, Holandi</i>	555. 634
rant, Auenticum dicebant. Quid		<i>Batauorum descriptio</i>	556
autem Auentico cum Vuiuel-		<i>Bataui uiros tantum ar-</i>	
spurgo conuenit? est hoc ni-		<i>ma'que Romanis ministra-</i>	
mirum euidens mutatorum cul-		<i>bant</i>	ibidem
		Y	
		5	Bataui

I N D E X.

Bataui delectum abnuunt,	Batauorum militum super-	
quanquam iubente Vitel-	bia	462
lio	ibidem	Batauorum insula
		59
Batauorū de Romanis que-	Belgæ	121
rele	ibidem	Belgæ Gallorum robur
		598
Batauorū consanguinei Ger-	Betasij, die Peellender . Ha-	
mani	bitant nobis trans Mosam	
	557	
Bataui per Germanias Gal-	584	
lias que libertatis autores	Bellum in Africa motum	
celebrati	82	
	558	
Batauis offerūt auxilia Ger-	Bellū seruile in Ponto	525
mani	559	
Batauo equite protriti fue-	Bellum inter Armenios &	
runt Hcdui Aruerni que	Hiberos	258.259
ibidem	Bellum inter Parthos et Ro-	
	manos de obtinenda Arme-	
Batauorum acies, cantu ui-	nia	289. & seq.
rorum, foeminarum ulula-	Bellum inter Othonem &	
tu sonat	Vitellium	454.465.466.
	469.470	
Bataui Romanos et Belgas	Bellum in inferiori Germa-	
uincunt	nia gestum	558.562.
	569.570	
Batauorū pedites fusi	570	
Batauodurū, Vuuyk by Dur	Bingium, Bingen	594
steten, ubi Vltraiectinus	Byzantij magnitudinē one-	
antistes arcē possidet, quo	rum apud senatum depre-	
loco Rheni pars Lecca di-	cantur	267
ci incipit		
	617	
Batauorum à Ciuile aliena-	Blæsus legionum Pannoni-	
tio	carum legatus	21.23
	620	
Batauorum cohortes ex Ita-	Bonnam Herennius Gallus	
lia in Germaniam remis-	legionis primæ legatus ob-	
sæ	tinebat	561
	483	
		Bonnensia

I N D E X.

Bonnensia castra	ibidem	C	
Bonnense praelium	562	C. Piso	363
Boudicea Britanna. In uita		Cædes inter Nucerinos ac	
Agricolæ legitur Voadi-		Pompeianos	314
ca generis regij fœmina.		C. Cassius in exilium actus	
Sed familiare librarijs V	382		
pro B ponere, & uicissim		C. Petronius	388
B pro V	323	C. Silius	150
Brëno, siue Brinio uel Brin		Cæsia sylua	39
nio aut Brinno nobilis Ca		Calbiacum oppidum in fini	
ninesas Batauorum dux		bus Agrippinensium	600
557		Caledonij	697
Brigantes populi Britan-		Caligula cur ita dictus	35
niæ	252	Calpurnius Piso	151
Brigantum ciuitas	692	Camræ naues Põticæ	526
Britanna	251	Camulodunum	322
Britannia ad rebellionẽ com		Camulodunũ colonia	253
mota	321	Cãdidati præturæ XII.	21
Britannici indoles	278	Caninefates	181
Britannici mors	279	Caninefates Batauorum in-	
Britanniæ descriptio	688	sula partem coluerunt, ori	
Britanni fœminarum ductu		gine, lingua, uirtute pa-	
bellant	323	res. Putatur esse quos Bra	
Britannorũ querelæ de Ro-		banticum uulgus hodie uo	
manis	690	cat dic Kennemerlender	
Bruçteri	40.45.636	557	
Bruçteri aliena pericula,		Capitolij conflagratio	541
hoc est, Ansibariorum de-		Cappadoces in formam pro	
serunt	303	uinciæ redacti	85.
Bruçterorum cuneus	617	Capræ insula	177
Burrus uita concedit	330	Caracates populi	594
		Caract	

I N D E X.

Caractacus rex	252.253.	Causidicorum incommoda	
	254		656
Cariobalda dux Batauo=		Cæcina	425.456
rum	61	Cæcina uinctus à militibus	
Cathimandua regina Bri=			509
gantum	254.525	Cæcinæ contra Vespasianū	
Cassius Seuerus exul	152	expeditio	499
Castra Vitellianorum ca=		Cæcinæ cum Cheruscis con=	
piuntur	517	flictus	47.48
Casus amphitheatri apud fi=		Celianæ orationes	662
denam	175	Celtæ ius adipiscendorū in	
Catti	635	urbe bonorū expetūt	229
Cattorum latrocinia	250	Centesimam rerū uenalium	
Cattis è clade Variana ca=		deprecatur Po. R. O.	55
ptiui Romani in annū qua=		Centuriones à militibus cæ=	
dragesimū seruierūt ibid.		duntur	30
Catti superiorē Germaniā		Centurionatū egit Germa=	
uastant	ibidem	nicus	37
Catti cum Cheruscis ater=		Ceremoniæ circa Capito=	
num discordant	ibidem	lium restituendum	582
Catumerus princeps Catto=		Cerialis ad Treuiros ac	
rum	225	Lingonas oratio	596
Catuualda fines Marcoma=		Certamen de prætore subro=	
norum ingreditur	88	gando	82
Catuualda forumiuliū Nar=		Certamen de legatione mit=	
bonensis Gal. mittitur	89	tenda inter Priscum &	
Causa motus in Thracia		Eprium	553
	167	Cesellius Bassus Pœnus	
Causa abscessus Tiberij	172		379
Causæ luxus exolescentis		Chamaui	302
	128	Charicles medicus	216
		Chauci	

I N D E X.

Chauci Germaniam inferio	Clafsis Rauennatis à Vitel-
rem incurfant 226	lio defecit 508
Chauci maiores 227	Claudius pater Senatus ap-
Chaucorum auxilia Batauis	pellatus 232
ueniunt 616	Claudius Cæfar ueneno pe-
Cherufci 638	rit 270
Cherufci regem petunt Ita-	CL. Ciuilis Batauorum prin-
lum Armenij ex Flauio	ceps 556
fratre nepotem 225	CL. Ciuilis cohibendo Rhe-
Cherufci in Italum mouët à	no molem à Druso Germa-
Longobardis adiutũ 226	nico factam, diruit 617
Cherufcorum fuga 64	CL. Ciuilis auxilio Treuiro-
Cherufcorum in Sueuos bel-	rum, Lingonũ, Germano-
lum 79	rumq; Rom. superat 587
Christianorũ supplicia 362	CL. Ciuilis patrata legionũ
Cillinius Mecænas 194	cæde propexum crinem de-
Cimbri 596.638	posuit 588
Cicero 663	Claudius Timarchus reus a-
Ciceronis eruditio absolu-	gitur iniuriarum 349
tiffima 671	Clemens poſthumi Agrip-
Citarum natio 210	pæ feruus 57
Ciuilis Caſtra legionum op-	Clutorius Priſcus eques Ro-
pugnat 567	manus 125
Ciuilis ad Corialem oratio	Codicilli Piſonis 108
620	Cogidunus rex 690
Clarij Apollinis oraculum	Cois immunitas tributa 267
84	Colloquium inter Corbulo-
Clades rei naualis apud Mi-	nem & Tyridatem 354
ſenum 363	Cometes ſydus 316
Clafsis Germanici periclita-	Concilia Germanorum
tur in mari 67	627.632

Colonia

I N D E X.

Colonia Agrippinensis		Cotys dolo captus & occi-	
250.583		sus	90
Comitia consularia	56	Cremonæ oppugnatio	517
Comitia è campo ad patres		Cremutius Cordus postu-	
translata	21	latur	158
Comitia magistratum in		Crupellarij	122
quinquennium	73	Cruptoricis uilla	181
Coniuratio in Neronē	363	Cugerni siue Gugerni. Vo-	
Coniuratorū proditio	366	catur uulgò die Gulicker	
Coniuratorum supplicia		615.616	
376. & seq.		Cugernorum pagi	565
Consilium de bello contra		Cultus Germanorum	628
Vitellium gerendo	501.	Curt. Montani oratio	575
& seq.		Curtij Rufi genus	228
Consulum discordia	187	Cusus fluuius	89
Contemptus auri & argen-		D	
ti	623	Dacus	397
Contra luxum ciuitatis Ro-		Dānati, publicatis bonis se-	
manæ	71	pultura phibebatur	203
Cōtra Libertorum fraudes		Decimatio militum	111
decretum	285	Decretū pontificū de flami-	
Conuiuium Neronis in sta-		nis Dialis absentia	137
gno Agrippæ	357	Decumana porta	49
Corbulo	275.276.289	Deūm ædes dicantur	76.81
Corbulo fossam inter Mo-		Dicendi formæ & genera	
sam Rhenumq; triū & ui-		659.666	
ginti millium spatium pro-		Didius in Britanniam mis-	
duxit	228	sus	255
Corbulonis seueritas	227	Dierum spatia apud Britan-	
Cornelius Fuscus	493	nos	689
Cotta Messalinus	190	Dij Germanorum	625
		Discen	

I N D E X.

Discentiū negligentia	670	Duo opera à Tiberio stru-	
Discordia inter Lugdunen-		cta	213
ses Viennensesq;	431	E	
Disidium inter Neronē		Edictum Neronis de spe	
matrē Agrippinam	278	Etaculis	288
Disimulatio Tiberij	180	Educatio praua	670
Distinctio pœnarum ex de-		Eloquentia licentiæ alu-	
licto	627	mna	680
Diuodurū Mediomatricorū		Eloquentiæ utilitas	647
oppidum. Putant esse Me-		Eprius Marcellus	ibidem
tensem urbem, à Metio re-		Item	649
stitutore suo sic hodie di-		Equestris fortuna apud An-	
ctam	430	tium	136
Diuodurēsium cædes	ibid.	Excidium Cremonæ	319
Dolabella interficitur	480	Exercitatio Oratorum qua	
Domitia	268	lis fuerit	671
Domitianus	533.605.706.	Exhortatio ducum ad mili-	
707.708.709.		tes	615
Domitianus solertia liberti		Expeditio in Gallias defe-	
seruatus	542	ctionem molientes	592
Domitiū adoptat Clau dius		F	
249		Fabius Valens	430.
Domitius Corbulo	116	432.535	
Domitius Nero	223	Fabij Valētis segnitia	522
Domus Neronis	360	Fab. Valens capitur	524
Drusus frater Neronis	174	Fabius Valens Urbini inter	
Drusus ad legiones Panno-		ficitur	535
nicas mittitur	25	Famosi senatu depelluntur	
Drusiana fossa	60	231	
Drusi funus	145	Falaniuus eques Ro.	52
Drusi mors	144.200	Falsus Drusus	186
		Falsus	

I N D E X.

Falsus Nero	451	Forumiulium Colonia Nar	
Falsus Scribonianus	485	bonensis Gallia	89
Fato'ne an forte res morta-		Frisij transrhenanus popu-	
lium uoluantur	199	lus	180.637
Felix Iudææ præfectus	263	Frisium nomē inter Germa-	
Flamē Dialis ambit imperiū		nos clarum	181
Asiæ proconsulare	130	Frisiorum natio	227
Flavius Arminij frater	60	Frisiorū legati in Pompeij	
Flauiani in Capitolio ob-		theatro Romæ, nullos mor-	
sesi	541	talium armis aut fide ante	
Flavius Sabinus Vespasiani		Germ. esse exclamant	301
frater	535.542	Frisij uacuos agros obsidēt,	
Flavius Sabinus Capitoliū		qui quondā Chamauorū,	
insedit	532	mox Tubantū, et post Vsi	
Flauij Sabini cædes	542	piorū fuerāt, sed decedere	
Fleuum castellum in Frisijs		iubentur à Nerone	ibid.
180		Frisij cæduntur	180
Fœdum senatus seruitium		Frisij rebellant	ibidem
182		Frisij Romanos milites pati	
Fœminæ Germanorum	625	bulo affigunt	ibidem
Fœminæ ob lacrymas da-		Frisiorum uictoria	181
mnatæ	193	Fulcinus Trio	70
Fœminæ in gentes externas		Furius Camillus Numidas	
non trahendæ	117	profligauit	83
Fœneratores postulantur		Furandi modus	633
196		G	
Forma & consuetudo uete-		Galba Neroni succedit	
rum iudiciorum	678	633	
Fortuna Augusto domi im-		Galbæ cædes	399
prospera	112	Galbæ Cæsaris ad Neronē	
		oratio	

I N D E X.

<p>oratio 404</p> <p>Galgaci Caledoniꝝ oratio 699</p> <p>Gallia comata 229</p> <p>Galli in Romanos 385</p> <p>Galli in Germaniam transgressi 634</p> <p>Gallarum ciuitates defectionem parant 121</p> <p>Gallia Crispinilla 436</p> <p>Garamantum rex 153</p> <p>Ganasclus natione Caninefas, Chaucorum dux 226</p> <p>Gelduba loci nomen, olim Rheno imminebat, Geldriæq; regioni nomen dedisse existim. 565.568</p> <p>Germaniæ uocabulum 621</p> <p>Germani 225</p>	<p>404</p> <p>436</p> <p>153</p> <p>226</p> <p>565.568</p> <p>621</p> <p>225</p> <p>458</p> <p>464</p> <p>496</p> <p>26</p> <p>24</p>	<p>tat ueteres Teutonas tam elegantia fuisse studiosos, ut legatos Romanam miserint nomen à Romano senatu quo se uocaret petituros, elegans scilicet & mere Latinum. Non tam belle conueniebat inter Teutonas & Romanos. Quin uerisimile est si quod uocabulum Romani indidissent, non accepturos fuisse, ut τὰ ἐπιχώρια cuiuslibet genti pulchriora uidentur. Et Galli id temporis suam linguam habebant, quæ prorsus intercidisse putatur. Nã hodie Romani loquuntur non Gallice, ne quis hic mihi ingerat à Gallis sic appellatos Teutonas affinitatis uidelicet aut amicitia causa, nam id quidam somniant. Sed de his latius disputatur in Rebus Germanicis Beati Rhemani.</p> <p>Germaniæ inferioris legiones 401</p> <p>Germaniæ superioris legiones 402</p> <p>Germanorum mos bellicus 458</p> <p>Germani militum genus apud hostes atrocissimum 464</p> <p>Germani fluxis corporibus mutationem solis cæli que haud tolerant ibidem</p> <p>Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora 496</p> <p>Germani custodes imperatori aderant, de Tiberio loquitur. Gardenknecht. 26</p> <p>Germanicæ legiones 24</p>
--	---	---

Z Ger

I N D E X.

Germani cis Rhenum colen	91		
tes	29	Germanici nauigatio	84
Germani ceduntur	50	Germanicus in Cattsos	42
Germania inferior	121	Germanici oratio ad mili-	
Germanicæ cladis fama		tes	35
555		Germanici astus	38
Germani leta bello gens		Germanici triumphus	77
558		Germanici Cæsaris mors	
Germanorum cateruæ	562	93	
Germani in Romanos	585	Germanicus Alexandro cõ-	
Germanis causa transcēden-		paratus	ibidem
di in Gallias, mutandæ se-		Germanici exercitus dese-	
dis amor	597	ctus	407
Germani pecunijs ac donis		Germanicarum legionum se-	
corrumpuntur	598	ditio	29
Germani fluminibus sucti		Germanorum ueterum li-	
614		bertas	638
Germanorum origo	621	Germanorum armatura	63
Germanorum ritus	623	Gn. Lentulus	27
Germani indigenæ	621	Gn. Pifo	78
Germani accolæ Rheni		Gn. Pifo nauigat Rom.	104
634		Gortarzes	221
Germaniæ motus ortus in		Gothini	641
Batauis	525	Gothones putantur esse Go-	
Germanicus Cæsar	13.30	thi	88
Germanicus Augusti sororis		Gracchi prætoris de cohi-	
nepos	172	bendis fœneratoribus rela-	
Germanici genus	78	tio	196
Germanicus in Aegyptum		Granius Marcellus accusa-	
87		tus	53
Germanicus ex Aegypto		Grinnes loci nomen est infe-	
		rioris	

I N D E X.

- rioris Germaniæ. Putatur esse oppidum Rhin, quod illa gens Rhinnen appellat* 617
- Gugerni, uulgo die Gulicker* 616
- H
- Haterius Agrippa* 189
- Haterius supplex propè interfectus* 20
- Hedui* 122
- Hedui quorum sedes hodie Burgundiones tenent, senatorum in urbe ius adepti sunt* 231
- Heluetij Gallorum bellicosissimi* 432
- Heluetij Centurionem & quosdam militum in custodia retinebant* 433
- Heluetios Cæcina aggreditur ac fundit* ibidem
- Eadem pagina, quod castellum Heluetios olim militibus ac stipendijs tutatos scribit Tacitus, arcem Badensem esse putamus, quæ tunc forsã à Cæcina militibus destructa, postea non fuerit reparata. eam sane sic affecit uel hostilis iniuria, uel temporis diuturnitas, ut præter speculã in monte sitã parũ hodie supersit. Manifesta tamẽ illic aiunt etiam nũ ædificij ueteris apparere uestigia structurasq; subterraneas, quæ non uulgarem munitio nis illius antiquæ firmitatẽ argu
- ant. Siquidẽ autor est Felix Hemmerlinus Turegiensis i libello de Thermis sua tempestate fragmenta Romanarum antiquitatũ illic à fodientibus eruta. fuit autem necessarium præsidium aduersus Germanorum & Rhætorum incuriones, quod illic uelut aditus quidã pateat in Heluetiorum regionẽ. Estq; etiam num Sucuis illac iter in Narbonensem Galliam seu Celtas. Et notum est in cõfinio regionum castella firmari solita. Porro locus quem in municipij modum extractum id tẽporis, direptum à militibus Cæcinæ tradit, oppidum est quod Badẽ appellamus, non minus hodie quã ea tempestate peramœno salubrium aquarum usu frequens. Agnoscit hoc tempore uetustiorum octo pagorum communem Aristocratiã; quolibet biennio nouum præfectum per uices substituentiũ. Vide tertium librum Rerum Germanicarum Beati Rhenani.
- Heluetij Claudiũ Seuerum ducem legunt* 433
- Heluetij à Germanis Rhætisque trucidantur ibidem*
- Heluetij Cl. Cossium legatũ mittunt ad Vitellium* 433
- Heluetij saucij aut palantes in montes Vocecium perfugiunt, uffden Bœczberg ibidem*
- Heluetij à Cæcina cadũtur ibidem*
- Heluidius Priscus* 553
- Herculis columna* 637

I N D E X.

Herculi sacra sylua	62	Ignes terra editi	303
Hercules Aegyptius antiquis		Imperium Vespasiano por-	
simus	87	tendentia	488
Hereditates sine testamen-		In Chattos irruptio	60
to	631	In Chaucis praesidium agri-	
Hermunduri	640	tantium, seditio	33
Hermundurorum aduersus		Incœdium montis Cœlij	175
Cattos uictoria	303	Incendium Romæ	213
Hiberi Albaniq; Thessalis		Incendium sub Nerone	358
orti	206	Incurſio in Germaniam	39
Hierosolyma	610.612	Initia & causæ motus Vi-	
Hispani delubrum Tiberio		telliani	423
matriq; eius orant	160	Inguiomerus Arminij pa-	
Histriones immunes uerbe-		truis	45.49
rum	55	In Seiani liberos animad-	
Honores in Germanicū	98	uersum	186
Honores Othoni decreti		Insidiæ Othonianis à Cæci-	
421		na dispositæ	460
Hortalus Hortensij oratoris		Insidiæ Seiani aduersus Ger-	
nepos	74	manici stirpem	173.177
Hospitalitas Germanor.	631	Iordanes fluuius	609
Hybernia	696	Ira militum in Appium Fla-	
I		uianum	506
Iceni populi Britaniæ	321	Italus Cheruscorū rex	225
Icenorum rex Prasutagus		Iubilius Hermundurorum	
ibidem		rex	250
Idistauisus campus medius		Iudææ situs	609
inter Visurgim & colles,		Iudæorum origo	606
nomē habet à prato: Vuisß		Iudæorum ritus & institu-	
enim Germanis pratum si-		ta	608
gnificat	64	Iugantum ciuitas	256
		Iuhonum	

I N D E X.

Iuhonum ciuitas in Germa- nia, Romano. colonia	303	189	Latinius Latiaris	178. 179.
Iuhonum uillæ, arua, uici, ignibus exusti	ibidem		Legationes ciuitatum Græ- carū ob asyla cōstituta	131
Iuliæ impudicitia	41		Legati Vologesis regis Par- thorū ad Vespasianū	581
Iuliæ Augustæ mors	183		Leges per uim latæ	114
Iuliæ Agrestis constantia	530		Lentulus Getulicus	204
Iulius Agricola	684. & se- quentibus. Item	708	Lepida	111. 112
Iulius Florus	121. 122		Leuci	430
Iulius Mansuetus à filio oc- cisus	515		Lex de flaminica Diali	149
Iulius Paulus Batauorum primas	556		Lex Papia	114
Iulius Tutor Treuir	583		Libanus mons	609
Iulius Sabinus	591		Libelli uecordes	70
Iuli. Sacrouir	121. 122. 124		Libido fœminarum coërci- ta	98
Iulius Secundus	645		Libo Drusus	69
Iunia C. Cassij uxor	139		Licentia pessimorum	119
Iunij Blæsi mors	522		Licinius Mutianus	401
Iunij Sillani mors	271		Ligij	251
Iunius Gallio	188		Lingones	438
Iunius Rusticus	184		Literarum formæ à quibus repertæ	224
Iuris principia	113		Litræ in Agrippinam & Neronem	184
L			Litræ Tiberij ad sena.	127
Lacedæmoniorū & Mes- seniorum legationes de iu- re templi Dianæ Limene- tidis	164		Liuiæ Drusi uxor	141
Langobardi	79. 639		Liuiæ duos uirilis sexus si- mul edidit	98
			Liuiæ ambitio	18
			Lollia magicæ curiositatis	
			Z 3	accu

I N D E X.

accusatur	248	ceps	301
Londinium	322	Malouendus Marsorum	
Lucillius Longus	148	dux	68
Lucillius centurio Cedò al-		Mamercus Scaurus	203
teram dictus	25	Marcodurum uicus Vbio-	
L. Apronius inferioris Ger-		rum, hoc est Agrippinen-	
manie proprator	181	sium	566
L. Piso pontifex	193	Marcomanni	640
L. Piso Proconsul Africae		M. Aper	645
interficitur	579	M. Lepidus	151
L. Pisonis mors	165	M. Terentij equitis Ro. ora-	
L. Veteris mors	384	tio	191
Luceius Albinus	477	Mare pigrum	642
Locusta uenefica	269	Margarita Britannica	689
Ludibria rerũ mortaliũ	110	Maroboduus Marcomano-	
Ludi seculares	223	rũ rex, aduersus Cheruscos	
Lunæ defectus seditionem		à Tiberio petit auxilia	80
militum represit	27	Maroboduus à Tiberio Ro	
Lupia fluuius	45	nam uocatur	89
Lustrale certamen	380	Maricus Boius	479
Luxus immensum prorum=		Marius Celsus	420. 435
pens	126	Marsorum uici. De Marsis	
M		lege Vandaliã Crantzij	
Macronis potentia	213	non longe à principio	39
Maguntiaci Batauorum co		Marus fluuius	89
hortes agunt	557	Mathematici Italia pellen-	
Maguntiaci tribuni occi=		di	71
duntur	587	Maternus	645
Maieſtatis lex reducta	52	Matrimonia Germanorum	
Maieſtatis postulati	197	629	
Malorix Frisiorum prin=		Matrimonium Claudij &	
		Agrip	

I N D E X.

Agrippinæ	241	Misenensis classis à Vitellio	
Mattium Cattorum caput		deficit	531
42		Mithridates Bosphoranus	
Mattiaci	572.635	245.246.247	
Mattiaco in agro Curtius		Mithridates in regnum re-	
Rufus reclusit specus quæ		dit	221
rendis uenis argenti	228	Mithridates uinctus	260
Mediomatrici	596	Mona insula Britannie pro-	
Mella Lucani pater	387	xima	320
Meherdates	242.244	Mona insula capitur	693
Memnonis effigies saxea		Mōs inter lacum Fucinum	
88		et Lyrin amnem perru-	
Menapij	566	ptus	265
Messalina nubit C. Silio		Mosa fluuius	59.566
232		Mosellam atq; Ararim facta	
Messalina defertur apud		inter utrunq; fossa L. Vetus	
Claudium	233	coniungere parat	301
Messalinæ cum C. Silio a-		Mos regum Armeniæ Hibe-	
dulterium	223	riæq;	260
Messalinæ cædes	237	Motus regnorum orienta-	
Milichus coniurationis pro-		lium	57
ditor	367	Munatius Plancus legat.	33
Milites ocio corrupti	496	Musonius Rufus	546.554
Militum Rom. constantia		Mutianus	449
turpi sine maculata	587	Mutiani ad Vespasianum	
Militū animi quomodo ex-		oratio	486
plorati	62	Mutiani iactantia	551
Militum cædes mutua	482.	Mutiani contra Vitellium	
483		expeditio	491
Miracula Vespasiano edita		N	
601		Nabalia flumen, Beat.	
		Z 4 Rhena.	

I N D E X.

Rhena. leg. Vahalis	620	gressus est	565
Nabaruali	642	Numerus legionũ, et quas	
Natiuus specus	173	illæ prouincias tutarentur	
Naua fluuius	594	sub Tiberio	142
Nauale præliũ in lacu fuci-		Numerus obsessorum apud	
no à Claudio adornat. 265		Hierosolyma	613
Nauium uariæ formæ	59	O	
Nemetes superioris Germa-		Obsidium Hierosolymo-	
niæ populi, die in Spirer		rum per Titum	612
bistumb	250	Oceanus cætero mari uio-	
Nero	256.270.273	lentior	67
Nero matri Agrippinæ ne-		Occia Vestalis	99
cem struit	305.306	Octauia à Nerone repudia	
Neronis fœdum studiũ	312.	ta	336
313		Octauia exilium	336
Neronis scenica studia	355	Octavius Sagitta	296
Neronis libido	276.284	Oenus siue Aenus fl. Rhetos	
Neroni filia nata, eademq;		Noricosq; interfluit	505
breui defuncta	351	Officia regum, ducum, ac sa	
Neruiorũq; Germanorũq;		cerdotum Germanorũ	624
pagi, facit Germanorũ pa		Olennius, Frisijs regedis im-	
gos Neruijs uicinos	558	ponitur	180
Neruiorum cohortes	569	Olennius in castellũ, cui no-	
Neruiorum multitudinem		men Fleuũ, recipitur ibidẽ	
Caninesates fundunt	601	Oppiæ leges	118
Noricum	434	Oratio Tiberij	160
Norici	620	Oratio Germanici moribun	
Nouesium, Neuss. oppidum		di	92
ubi Fridericus Augustus cũ		Oratio pulchra qualis	663
Carolo Burgundiorum du		Orationis forma conditione	
ce patrum memoria con-		temporum mutatur.	660
		Ora	

I N D E X.

Orationes Calui	662	Pannonicarum legionum se-	
Orator qualis esse debeat		ditio	21
664.671		Pannonij alares robur equi-	
Oratorum uitia	667	tatus	344
Oratorum dignitas	676	Paphie Veneris templum	
Oratoris uis & facultas	671	448	
Ordeonius Flaccus	561	Parthorum regis legati	86
Ordeonius à militibus inter-		Parthorum secreti legati	
ficitur	571	Romam ueniunt	204
Ordouices	252	Parthorū legati regem Ro-	
Orodes Artabani filius	206	ma. petunt	242
Ostorius Britannos profli-		Parthorum legati ad Nero	
gat	252.255.	nem	351
Otho	403.408	Patrum in Augustam adula-	
Otho milites corumpit	410	tio	20
Otho rapitur à militibus in		Pax inter Othonianos &	
castra	411	Vitellianos	471
Othonis simulate uirtutes		Pedanius Secundus à seruo	
434		interfectus	327
Othonis ad mil. ora.	416.	Percennij procacitas	22
441.472		Petilius Cerialis	594.618
Othonis contra Vitellium		Peucini	644
expeditio	444	Pharasmanes	205
Otho seipsum interficat	474	Phrahates	ibidem
P		Phoenix uis in Aegypto	
Pacarius à Corsis interfi-		uisa	202
citur	455	Pisonis seua in Athenien-	
Pætus à Vologese obsidetur		ses oratio	84
344		Pisonis superbia	85
Pætus fugit ex Armenia		Piso ad dicendam causam	
348		Romam accersitus	95
		Z	5
			Piso

I N D E X.

Piso accusatur	106	Pomponia Græcina	288
Pisonis mors	107	Pontes longi	47
Piso adoptatur à Galba	406	Poppææ criminatiões	304.
			337
Pisonis ad cohortem Palati nam oratio	412	Poppæa moritur	381
Piso in foribus templi truci datur	419	Populi luctus ob mortẽ Ger manici	101
Placētia oppugnatur à Ce cina	457	Posterior pugna Vitelliano rum cum Flavianis	513
Plancina Gn. Pisonis uxor.	133	Præcipuum nuntius annaliũ	
78.201		Præfagium Tiberij de Ser. Galba	198
Plautij cædes	335	Prælium apud uetera castra	615
Plautius Siluanus, Aproniã coniugem in præceps iecit	152	Prælium Britannorũ cũ Ro manis	703
Plebs Othonis cædem postu lat	413	Primores senatus delatio= nes exercent	191
Plinius Germanicorum bel lorum scriptor	50	Principum Germanorũ ele= ctio	627
Pœna fœminarum quæ ser= uis coniungerentur	263	Prior pugna Flavianorum cum Vitellianis	510
Poëticæ laus	653	Procuratorũ potestas	266
Poëtarum incommoda et seq.	651	Prodigia 258.268.311.363.	
Pomeriũ urbis auxit Clau= dius	248		444
Pompeij theatrum igne hau stum	137	Prodigia excidium Iudæis portendentia	613
Pompeia Paulina uxor Se= nceæ	371	Prouinciarum status sub O= thone	436
		P. Attilius Pannoniæ præ= ses	

I N D E X.

ses	250	nus Pompeius absoluit	302
Ptolemæus Lagi	603	Rheni mira siccitas	565
P. Suillius	294	Rhescuporis Thrac. rex	89
P. Vitellius	186	Rhetia	402
Puteolanorum legationes		Rheticæ copiæ	429
298		Rhetica iuga	434
Pyramides	88	Rheticæ Sucui imminent	37
		Rigodulum montibus &	
		Mosella amne, fossis obici-	
Qua pōpa Vitellius Ro-		bus'que saxorum septum	
mam ingressus sit	494	595	
Querquetulanus mons Cæ-		Romanus Hispano	53
lius	176	Roma oppugnatur & capi-	
Quæstores quando sint in-		tur	549 & sequen.
stituti	229	Roxolani Mæsiam irrum-	
Quinquēnale ludicrum Ro-		punt	439
ma	315	Rubrius fabatus	195
Quintilij Vari castra	46	Rufrius Crispinus	377
Qui reges Vespasiani par-		Rufus Heluius ciuica coro-	
tes iuuerint	490	na donatus	118
Q. Haterius	174	Ruminalis arbor	304
Quo tempore oratores flo-			
ruerint	657.676	S	
		Sabina Poppæa	297
R		Sabrina fluius Britannicæ	
Reipub. status sub Tibe-		251	
rio	143	Saleius Bassus	647
Rhadamistus	259.262.275	Sallustius Crispus	15.115
Rhenus fluius	59	Sallustij astu falsus Agrippa	
Rheno obliquam molem ad-		captus	76
didit Cl. Ciuilis	614	Samij & Coi ius asyli pe-	
Rheno coërcendo aggerem		tunt	147
inchoatum à Druso Pauli-			
		Sardia	

I N D E X.

Sardiani	171	Seneca redit de exilio	242
Sarmatæ Iazyges	251	Sequanorum pagi uastati	
Scientia multarum artium	123		
672		Sequani fidi Romanis	391
Seditio militaris Romæ	439	Serapidis origo	602
Seditio militaris contra Va-		Series futuri in Agrippinā	
lentem	462	exitij	169.176
Seditionum autores occi-		Serui Germanorum	633
duntur	28.39	Seruilia Sorani filia	394
Segestes Germanus	42	Seruilis tumultus autore T.	
Segestes obsidione libera-		Curtisio	154
tus	43	Ser. Galba	422
Segestis oratio	44	Sestius Pagonianus	189
Segimenis frater Segestis		Sex. Papinij exitus	215
51		Sex. Vestilius	192
Segismundus filius Segestis		Sæuitia Neronis in Chri-	
43		stianos	362
Seianus lentum uenenū Dru-		Sibyllæ carmina	194
so parat	144	Silius ad supplicium tradi-	
Seleucenses	211	tus	236
Semnones	79	Sillanus repetundarū postu-	
Semnones uetustissimi Sue-		latus	134
uorum	639	Sillanus in nepti Augusti a-	
Sempronius Densus	419	dulter	112
Senatorum seruilis in Tibe-		Sinnaces	205.208
rium adulatio	134	Smyrnei	171
Senatus in delatores feueri		Soranus accusatur	393
tas	374	Spectacula gladiatorū	229
Senatus erga Neronem adu-		Spurina	456
latio	378	Status Iudææ sub Roma-	
Seneca accusatur	331	nis	612
		Status	

I N D E X.

Status prouinciarũ sub Gal ba	401	Tacfarinas Numida	82.
Status rerum Romanarum post mortem Neronis	397.	Tacfarinas bellum in Afri- ca renouat	110
& seq.		Tacfarinas sedem sibi suisq̃; postulat à Tiberio	137
Succinum	642	Tacfarinatis Nũidæ mors	154
Sueui	639	Tacitus sacerdotium quin- decimuirale , & pratu- ram sub Domitiano gessit	223
Sueui imminent Rhetia	37	Tanfana celebre Marforũ templum	40
Sueui auxiliũ aduersus Che- ruscos orant	79	Tanus mons Cattis uici- nus	42.250
Sueuorum gentes	397. 642	Tempestates & morbi	384
Sueuorum principes Sydo- atq; Italicus	513	Templum Augusto	55
Suilius calumniator sub Claudio	219	Tencteri	636
Suilius quæstor Germanici	156	Tencteros Auitus causam suam ab Ansibarijs disso- ciare cog.	303
Suiones	642	Tencteri legatos ad conci- lium Agrippinensium mit- tunt	589
Sunici	591	Tencteri leniti	591
Sycambri	69	Tencterorum legati ad A- grippinenses missi	589
Sycambri in Gallias traie- cti	255	Termistini	165
Sylures populi Britannia	252	Terracina proditione serui capitur	543
Sylua Herculi sacra ultra Visurgim	62		
Syllani cædes	383		
T			
Tabularum publicarum cura à quæstoribus ad præ- fectos	286		
		Teuto=	

I N D E X.

Ten. burgiensis saltus, in quo Varus cum legionibus à Germanis fuit interfectus	45	tre	606
Thebæ Aegyptiæ	87	Togonius Gallus	188
Thracæ à Sabino obsessi	167.168	Transalpinae gentes	383
Thrasea quibus de causis accusatus	389 & seq.	Trasyllus Chaldaeorum artisperitus	198
Tiberis auctus imbribus	54	Trebellius Maximus	692
Tiberius Nero	11.13	Tres duces Iudæorum	613
Tiberij modestia	37	Treueri Ro. rebelles	372
Tiberij liberalitas	54.80	Treueri cæsi	395
Tiberius imperia præfectis continuare solitus	56	Triboci, die in Straßburger bistumb	394
Tiberius Capreis otium agit	177	Trinouantes	321
Tiberij libido indomita	187	Tubantes	40
Tiberij genus & mores	216	Tungrorum primores Campanus ac Iuuenalis	455
Tiberij Cæsaris mors	ibi.	Tyridates	208.211.289
Tigillinus calumniator	334	V	
Tigillinus Neronis corruptor ac proditor	435	Vacationes militares remissæ	420
Tigranocerta	318	Vada, loci nomen est inferioris Germaniæ in Batauis, germanice Vuagingen oppidum	617
Tigranes Armeniæ rex	58. 319	Valer. Asiaticus	219
Titia lex	220	Vangiones superioris Germaniæ populi, die in Vuiser bistumb	394
Titius Sabinus	176.179	Vangio, aliàs Vando, ac Sido Sueuorum reges	250
T. Iunius	421	Vannius rex Quadorum	89
Titus perdomandæ Iudææ delictus à Vespasiano patre		Vannius Sueuis à Druso Cæsare	

I N D E X.

<i>Cæsare impositus, pellitur</i>	<i>cus.</i>	155
<i>regno</i>	250	<i>Vibulenus miles</i> 24
<i>Vannius Sueuorū rex ibid.</i>		<i>Vici Germano. quales</i> 629
<i>Varijs de causis damnati</i>		<i>Victus Germanorum</i> 631.
197.209	632	
<i>Vasconum cohortes</i>	569	<i>Vindonissa</i> 588
<i>Vatinius</i>	356	Oppidum fuit in Heluetijs ad ripam Ruzæ fluij quod à Romanis auctum est, quod illic hiberna legionum essent. Hodie ue tustate tēporis omnia paulatim confumentis ad modicum uicum redactum est, primo Germanorū sæpius irruentiū uastatione, dein de & Hunnorum haud dubie sæ uitia. Indicant autē latentes sub terra ruinæ & rudera prisca opidi magnificentiam. Et testatur Chronica Murenensis cœnobij, sedem illic Episcopale fuisse, quæ post fuerit Constantiā translata.
<i>Vbiorum ara</i>	33	<i>Vindonissæ</i> meminit Antonius in itineralio suo, mediā eam ponēs inter Vitudurū, hoc est Vuin tertur, & Rauracos, hodie Vuindisch appellatur. Habspurgum Vindonissæ proximum est, unde familia ducum Austriæ sumit originē. Habes & de Vindonissa apud Beat. Rhenanū rerum Germanicarum lib. tertio.
<i>Vbiorum fines</i>	29	<i>Vipsanus Messala</i> 575
<i>Vbios Germanorū gentē, hodie Coloniēses uocamus, Rheno transgressam, in fidem accipit Agrippa auus Agrippinæ Augustæ, dic in Cœlner bistumb.</i>	250	<i>Virgilius</i> 654
<i>Vbij Germanicæ originis, eiurata patria, Agrippin. se uocant</i>	566	<i>Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus</i> 121
<i>Vbij contusi</i>	ibidem	<i>Visurgis fluuius</i> 51.60.
<i>Vestigalia</i>	299	<i>Vitellius imperator saluta= tus</i> 427
<i>Venedi</i>	643	<i>Vitellius</i> 424. 429. 493.
<i>Velinus lacus</i>	55	494.531.
<i>Velleda uirgo fatidica apud Bruçteros</i>	588	
<i>Veneficia</i>	92	
<i>Verritus Frisiorum princeps</i>	301	
<i>Vespasianus</i> 129. 447. 489		
<i>Vespasiani de imperio Romano suscipiendo delibe= ratio</i>	456	
<i>Veterani</i>	319	
<i>Vibius Crispus</i>	452	
<i>Vibius Serenus à filio ac=</i>		

Vitel

I N D E X.

Vitellij Cæsaris ignauia	320	Vocula dux exercitus con=	stituitur	365									
Vitellij prodigalitas	498	Vocula ad legionum deser=	tor. s oratio	385									
Vitellius inundatione peri=	clitatur	51	Vologeses Parthor. rex	339									
Vitellius positurus imperij	insignia	538	& seq.										
Vitellius aduersam fortu=	nam stulte dissimulat	529	Voluptas oratoriæ eloquēt.	648									
Vitellius ad Gemonias pro=	tractus occiditur	548	Vonones Phrahatis filius	57									
Vndecim urbes Asiæ cer=	tant de templo Tiberio sta=	tucendo	171	Vonones fugam tentat	91								
Vocceius mons, in quæ ex Ca=	stello thermarū fugerūt Heluetij.	dum à Cæcina cunq̃a diripiente	inuaderentur, der Bœtzberg, u li	tera i b mutata. In eius pede uicu	lus est, quem item Vocetium uo=	cant uersus Rauracos. Est autem	ob lamas, salebras lutofasq̃ uo	ragines, præserti pluuiio tẽpore,	uiatoribus perquam incommo=	dis. Porro uidetur prisca nomi=	nis retẽti causa fuisse Germano=	rū uicinia	433
Vocontij	432	Vrbes Asiæ xij. terræ motu	collapse	80									
		Vrbis captæ fortuna	550	Vrgulania in ius à Pisone	uoc.	72							
		Vsipetes	40	Vsipij	303								
		Vsipurum cohors	698										
		Z											
		Zenon Polcmonis regis	filius	85									

F I N I S.

